

Monikasvoinen kirkko

Suomen evankelis-luterilainen
kirkko vuosina 2004–2007

Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 103

Kirkon tutkimuskeskus
Tampere 2008

ISBN 978-951-693-289-0
WS Bookwell Oy
Porvoo 2008
Kansi: Kirkon tutkimuskeskus
Kuva: Jukka Granström

SISÄLLYS

ESIPUHE	7
1. Kirkon toimintaympäristön muutokset	10
1.1. Suomalaisen yhteiskunnan muutossuuntia.	12
1.2. Arvot ja asenteet	20
1.3. Suomalaiset uskonnollisten yhdyskuntien jäseninä	26
1.4. Suomalaisen uskonnollisuus	32
1.5. Suomalaisen suhde kirkkoon	47
2. Jäsenet	53
2.1. Kirkkoon kuuluminen.	53
2.2. Kastetut, kuolleet ja muuttaneet.	59
2.3. Kirkosta eroaminen	61
2.4. Kirkkoon liittyminen	69
3. Jumalanpalveluselämä	73
3.1. Jumalanpalveluksen ja kirkollisten toimitusten kehittäminen	73
3.2. Jumalanpalvelukset ja muut julkiset tilaisuudet	76
3.3. Kirkolliset toimitukset	90
3.4. Muu seurakuntatoiminta	97
4. Musiikki ja kulttuuritoiminta	102
4.1. Musiikkitoiminta	102
4.2. Kulttuuritoiminta	106
5. Kasvatustyö	117
5.1. Kasvatustyön suuntaviivoja	117
5.2. Kirkon varhaiskasvatus	123
5.3. Varhaisnuorisotyö	132
5.4. Rippikoulu	136
5.5. Nuorisotyö	145
5.6. Erityisnuorisotyö	149
5.7. Koulu- ja oppilaitostyö	151
5.8. Nuorten aikuisten työ	152
5.9. Aikuiskasvatus	155

6. Sielunhoito	157
6.1. Sielunhoito seurakunnissa	157
6.2. Perheneuvonta	159
6.3. Sairaalasielunhoito	164
6.4. Palveleva puhelin ja Paveleva netti	169
7. Diakonia- ja yhteiskunnallinen työ	173
7.1. Seurakuntadiakonia	173
7.2. Vammaistyö	182
7.3. Päihde- ja kriminaalityö	184
7.4. Yhteiskunnallinen työ	187
7.5. Maahanmuuttajatyö	190
7.6. Suuronnettomuus- ja kriisivalmius	192
7.7. Muut kirkon yhteiset hankkeet	196
8. Lähetys ja kansainvälinen diakonia	203
8.1. Kirkon lähetystehtävä	203
8.2. Lähetystyö	206
8.3. Kansainvälinen diakonia	217
9. Kirkkojenvälinen toiminta	226
9.1. Ekumeeninen toiminta Suomessa	226
9.2. Kirkon ulkomaiset suhteet	230
9.3. Ulkosuomalaistyö	235
10. Kirkolliset herätysliikkeet ja järjestöt	239
10.1. Herätysliikkeet ja järjestöt osana kirkon toimintaa	239
10.2. Herätysliikkeiden ja järjestöjen levinneisyys	241
10.3. Rukoilevaisuus	242
10.4. Lestadiolaisuus	243
10.5. Herännäisyys	247
10.6. Evankelisuus	249
10.7. Viides herätysliike	251
10.8. Karismaattinen liike	254
10.9. Muut liikkeet ja järjestöt	256
10.10. Herätysliikkeiden ja seurakunnan yhteistyö	258
10.11. Yhteistyö muiden järjestöjen kanssa	262
11. Henkilöstö, koulutus ja luottamushenkilöt	266
11.1. Henkilöstön määrä	266

11.2. Henkilöstörakenne	268
11.3. Koulutus kirkon virkaan ja työvoimatilanne . . .	274
11.4. Henkilöstökoulutus.	292
12. Viestintä	305
12.1. Viestintäkentän muutoksia	305
12.2. Kirkko mediassa.	308
12.3. Kirkollinen tiedotus	310
12.4. Kirkollinen viestintä televisiossa	315
12.5. Kirkollinen viestintä radiossa.	318
12.6. Kirkollinen verkkoviestintä	321
12.7. Kirkollinen av-toiminta	325
13. Hallinto	327
13.1. Seurakunnat	327
13.2. Hiippakunnat	337
13.3. Piispainkokous	339
13.4. Kirkkohallitus	341
13.5. Kirkolliskokous	344
14. Talous.	346
14.1. Seurakuntien talouden yleinen kehitys.	346
14.2. Seurakuntien talous	347
14.3. Kirkon keskusrahaston talous.	362
15. Yhteiskunnan ylläpitämät palvelut	370
15.1. Uskontokasvatus	370
15.2. Kirkollinen työ puolustusvoimissa	375
15.3. Kriminaalityö.	377
16. Johtopäätöksiä ja tulevaisuuden haasteita	380
Asiasanahakemisto	390

ESIPUHE

Tämä kirja kertoo Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnasta vuosina 2004–2007. Lukuisia muutoksia tapahtui niin kirkon toimintaympäristössä kuin kirkossa. Yleiset, yhteiskunnassa vallitsevat asenteet, arvot ja elämäntavat ovat muuttuneet voimakkaasti 2000-luvulla. Kuntarakenteiden muutokset muuttivat seurakuntien rakenteita. Muuttoliike oli vilkkaampaa kuin koskaan aikaisemmin. Suomeen tuli huomattava määrä maahanmuuttajia ja uskonnollinen kirjo kasvoi. Kirkon jäsenmäärä kääntyi laskuun kirkosta eroamisen lisääntymisen vuoksi.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on osa maailmanlaajuisia kirkkoja, joka apostolien ajoista lähtien on todistanut kolmiyhteisestä Jumalasta ja palvellut lähimmäistä. Kirkon hengellinen olemus ja ydinsanoma ovat pysyviä, mutta samalla kirkon toimintatapojen on uudistuttava. Näkyvänä organisaationa Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa ja sen toimintaa, hallintoa ja taloutta voidaan tarkastella kuten mitä tahansa inhimillistä yhteisöä. Kirkon nelivuotiskertomuksessa tarkastellaan sitä, millaisessa toimintaympäristössä ja miten Suomen evankelis-luterilainen kirkko on tehtävänsä toteuttanut.

Kirkon nelivuotiskertomus on tehty kirkolliskokouksen toimeksiannosta. Kertomuksen tarkoitus on tarjota kirkon tilanteen ja kehityssuuntien kuvaus ja analyysi, jonka pohjalta on mahdollista tehdä päätöksiä kirkon tulevaisuudensuunnitelmiksi. Kuvauksessa keskitytään toiminnan määrään ja laajuuteen ja niissä tapahtuneisiin muutoksiin. Kirja tukee myös paikallistason suunnittelu- ja kehittämistoimintaa. Tämän lisäksi kertomus palvelee käsikirjana seurakuntia, kirkon työntekijöitä ja tiedotusvälineitä. Sitä käytetään myös oppi- ja tenttikirjana sekä tutkimusten lähde- ja vertailuaineistona. Vastaavia kertomuksia on tehty Kirkon tutkimuskeskuksessa vuodesta 1967 alkaen.

Kertomuskaudella kirkon toiminnan kehittämistä ovat tukeneet useat strategiat, joissa on linjattu toiminnan tavoitteita. Keskeinen dokumentti on marraskuussa 2002 hyväksytty *Läsnäolon kirkko*

-strategia. Lisäksi monilla työaloilla on valmistunut omia strategioita. Yksi tämän kirjan tavoitteita on arvioida sitä, miten asetettuihin tavoitteisiin on päästy, missä ovat kirkon vahvuudet ja missä puolestaan erityiset kehittämisalueet. Arviointi tapahtuu kokonaiskirkon ja hiippakuntien tasolla. Yksittäisten seurakuntien tilanteet voivat poiketa toisistaan hyvinkin paljon.

Ensimmäisessä pääluvussa tarkastellaan kirkon toimintaympäristön muutoksia. Seuraavissa luvuissa käsitellään kirkon jäsenistöä, toimintaa, taloutta ja hallintoa. Jokaisen luvun alussa on nostettu esiin tärkeimpiä kuhunkin aiheeseen liittyviä faktoja. Lukujen lopussa tuodaan esille keskeisiä kehittämisalueita. Viimeiseen lukuun on koottu keskeisiä havaintoja siitä, miten tärkeimpiä kehitystrendejä olisi tulkittava ja ehdotuksia siitä, miten kirkon tulisi niiden perusteella toimia.

Nelivuotiskertomuksen ovat kirjoittaneet Kirkon tutkimuskeskuksen johtaja dosentti Kimmo Kääriäinen sekä tutkijat FT Kimmo Ketola, dosentti Kati Niemelä, TT Harri Palmu ja TT Hanna Salomäki.

Kirkkohallituksen monet yksiköt ovat laatineet kuvausta ja arviointia omasta työalastaan sekä antaneet kirjoittajien käytettäväksi omaan työalaansa liittyviä katsauksia.

Kirkon nelivuotiskertomuksen valmisteluun eri vaiheissa on osallistunut myös koko muu Kirkon tutkimuskeskuksen henkilökunta. Kertomuksen kyselyaineistojen atk-ajot, graafiset kuvat ja taiton on tehnyt tutkimusassistentti Risto Nissilä. Toimistosihteerit Anita Lamminen ja tutkimussihteerit Annika Aroharju ja Hanna Lilius ovat avustaneet kertomuksen tekemisen eri vaiheissa. Määräaikaiset tutkimusassistentit Kyllikki Hovila, Satu Ikonen ja Silja Pitkänen ovat suorittaneet tutkimuslomakkeiden esikäsittelyn ja atk-tallennuksen sekä huolehtineet vastausten saamisesta eri kyselyihin kaikilta seurakunnilta.

Lähteet Nelivuotiskertomus pohjautuu tilastoaineistoltaan pääosin seurakunnilta kerättäviin tietoihin. Kirkkohallitus on vuosittain koonnut jokaisesta seurakunnasta perustiedot kirkon väestömuutoksista, toiminnasta ja taloudesta (A-lomakkeet). Näiden tietojen lisäksi tutkimuskeskus on kysynyt seurakunnilta ja seurakuntayhtymiltä nelivuotiskertomusta varten tarkempia tietoja

vuodelta 2007 eri työaloilta. Nämä kyselyt ovat seuraavat: B1 yleinen seurakuntatyö, B2 lapsi-, varhaisnuoriso- ja perhetyö, B3 nuoriso- ja rippikoulutyö, koulu- ja oppilaitostyö, B4 diakonia- ja yhteiskunnallinen työ, B5 lähetystyö, B6 viestintä, B7 henkilöstö, B8 hallinto, B9 uskonnollisten liikkeiden ja järjestöjen toiminta sekä maahanmuuttaja- ja ystävyysseurakuntatoiminta. Seurakuntayhtymien toiminnasta tiedot kerättiin C-lomakkeilla seurakuntayhtymien yhteisestä diakoniatyöstä, tiedotuksesta, henkilöstöstä, suunnittelusta ja hallinnosta.

Lisäksi nelivuotiskertomusta varten on kerätty tietoja seuraavilla erilliskyselyillä: kysely kirkollisille lehdille, kysely kirkollista koulutusta antaville oppilaitoksille, kysely tuomiokapitulien notaareille hiippakunnan papistoa, lehtoreita ja kanttoreita koskevista asioista sekä kysely kirkollisille järjestöille. Lisäksi aineistona on käytetty kirkollisten toimielinten pöytäkirjoja, mietintöjä ja toimintakertomuksia sekä lehdistötiedotteita ja kertomuskautta koskeneita tutkimuksia.

Koko suomalaisen aikuisväestön uskonnollisuutta, suhdetta kirkkoon sekä seurakunnalliseen toimintaan osallistumista on tarkasteltu kyselytutkimuksilla saatujen aineistojen pohjalta. Aineistona on käytetty TNS-Gallup Oy:n Kirkon tutkimuskeskuksen toimeksiannosta toteuttamaa *Gallup Ecclesiastica 2007* -kyselytutkimusta. Aineisto kerättiin käyntihaastatteluin tammi–helmikuussa 2007 ja koostui 1 030 henkilön otoksesta. Toinen keskeinen kyselyaineisto on *Kirkkomonitor 2007*, jonka toteutuksesta vastasi MDC RISC International Oy osana kansainvälistä RISC Monitor -asennekartoitusta. Kysely toteutettiin tammi–maaliskuussa 2007 puhelininformoituna lomakekyselynä ja se koostui 4 004 henkilön otoksesta. Aineistona on käytetty myös muita Kirkon tutkimuskeskuksen kertomuskauden aikana toteuttamia kyselytutkimuksia.

1. Kirkon toimintaympäristön muutokset

Kirkon toimintaympäristön muutokset etenivät nopeasti kertomuskauden aikana. Suomalainen yhteiskunta oli yhä enemmän riippuvainen kansainvälisistä kehitystrendeistä. Tavaroiden, pääomien, ihmisten, ideoiden ja arvojen virta yli rajojen lisääntyi. Samalla maapallon eri osien keskinäinen riippuvuus toisistaan kasvoi. Globalisaatio vaikutti ihmisten arkeen. Välimatkat supistuivat ja ihmisten väliset yhteydet laajenivat. Yksittäisillä ihmisillä oli yhä enemmän valinnan mahdollisuuksia. Samalla yhteiskunta pirstaloitui entistä enemmän erilaisiksi alakulttuureiksi ja elämäntilanteiksi.

Viestintärakenteet muuttuivat nopeasti. Yhteiskunnan toiminnot, tiedotus ja palvelut siirtyivät yhä enemmän internet-pohjaiseen verkkoon, joka on koko ajan saatavilla. Tiedonkulun nopeus ja reaaliaikaisuus muuttivat ihmisten työtä ja sosiaalisia suhteita. Verkko tarjosi uusia informaation lähteitä ja vuorovaikutusmuotoja.

Uskonto nousi kertomuskaudella aikaisempaa voimakkaammin julkisen keskustelun aiheeksi. Keskustelu koski uskonnonvapauden ja sananvapauden keskinäistä suhdetta sekä pyhän kunnioittamista. Muslimimaailmassa loukkaannuttiin laajalti kun Tanskan suurin sanomalehti *Jyllands-Posten* julkaisi profeetta Muhammadia esittäviä pilakuvia syyskuussa 2005. Tanska joutui kiistan seurauksena uusimman historiansa merkittävimpään kansainväliseen selkkaukseen. Paavi Benedictus XVI piti Regensburgin yliopistossa syyskuussa 2006 puheen, joka närkästytti muslimimaailmaa puolueellisella lainauksella islamin väkivaltaisuudesta. Puhe synnytti vilkkaan keskustelun ja lukuisia levottomuuksia eri puolilla maailmaa. Myös monet nimekkäät ateistit, kuten biologi Richard Dawkins, julkaisivat uskontokriittisiä kirjoja, jotka synnyttivät vilkasta julkista keskustelua myös Suomessa.

Myös uskonnonvapaus sekä valtion ja uskonnon suhteet nousivat keskustelunaiheeksi. Ranskassa hyväksyttiin keväällä 2004

lakiesitys, joka kielsi näkyvien uskonnollisten tunnusmerkkien, kuten muslimien huivien tai kristittyjen suurikokoisten ristien käytön kouluissa. Huiveista käytiin keskustelua monissa Euroopan maissa, kuten Ruotsissa. Kertomuskaudella käytiin myös keskustelua kristinuskon mainitsemisesta Euroopan yhteisenä arvopohjana EU:n perustuslakia valmisteltaessa.

Uskonnonvapaudesta keskusteltiin myös Suomessa. Eduskunnan perustuslakivaliokunta hyväksyi tulkinnan, jonka mukaan perustuslain uskonnonvapaus- ja sananvapaussäädökset antavat oikeuden uskonnollisten viestien vapaaseen levittämiseen. Ratkaisun taustalla oli postissa vähän aikaisemmin tehty päätös, jolla lopetettiin osoitteettomien seurakuntalehtien jakelu kaikkiin talouksiin, jotka olivat kieltäneet mainosten jakamisen.

Kertomuskauden aikana kansainvälistä tilannetta sävyttivät useat levottomuudet ja luonnonkatastrofit. Terrorismin uhka ei väistynyt ”terrorismin vastaisesta sodasta” huolimatta, pikemminkin kehitys kulki vastakkaiseen suuntaan. Olot Irakissa eivät rauhoittuneet ja viestejä terrori-iskuista eri puolilta maailmaa välittyi toistuvasti. Myös Lähi-idän levottomuudet ja pommi-iskut jatkuivat.

Huoli ilmastonmuutoksesta kasvoi. YK:n alainen ilmastonmuutospaneeli julkaisi vuonna 2007 useita ilmastonmuutosraportteja. Niissä esitettiin arvioita lämpenemisen dramaattisista seurauksista. Esimerkiksi Suomen keskilämpötilan ennustettiin nousevan jopa yhdeksän astetta alle sadassa vuodessa. Useat luonnonkatastrofit eri puolilla maailmaa havahduttivat myös kansalaisia siihen, että ilmasto on lämpenemässä ja sään ääri-ilmiöt lisääntymässä. Suomessakin havahduttiin huomaamaan, että monet tapamme ja tottumuksemme uhkaavat sekä ympäristöä että ihmistä itseään.

Kertomuskauden aikana kansalaisten turvallisuudentunnetta horjuttivat myös monet Suomea koskettaneet tragediat, jotka heijastuivat monin tavoin kirkon toimintaan. Konginkankaan onnettomuus järkytti suomalaisia maaliskuussa 2004. Linja-auton ja rekan törmäyksessä menehtyi 23 ihmistä. Suomi pysähtyi suremaan. Lukuisissa kirkkoissa järjestettiin rukoushetkiä ja tarjottiin mahdollisuuksia yksityiseen keskusteluun. Muistohartaus Helsingin tuomiokirkosta televisioitiin ja radioitiin.

Aasian hyökyaaltokatastrofi tapaninpäivänä 2004 järkytti laajalti maailmaa ja kosketti läheisesti myös suomalaisia. Onnettomuudessa kuoli yli 300 000 ihmistä. Suomalaisia menehtyi tai katosi 178. Kirkon työntekijöitä oli mukana katastrofityössä sekä Thaimaassa että Suomessa. Aasiasta palanneiden suomalaisten ja uhrien omaisten tukemiseen osallistui lukuisia seurakuntien työntekijöitä ja omaisten tukeminen jatkui henkilökohtaisissa tapaamisissa, muistohartauksissa, siunaustilaisuuksissa ja sururyhmissä. Kirkoissa ympäri Suomea järjestettiin muistohetkiä ja musiikkitilaisuuksia onnettomuuden koskettamille. Loppiaisena 2005 Turun tuomiokirkossa oli tarkoitus viettää Kirkko Suomessa 850 vuotta -juhluvuoden avajaisjumalanpalvelusta. Tilaisuuden luonne muuttui katastrofin uhrien valtakunnalliseksi muistojumalanpalvelukseksi.

Marraskuussa 2007 Tuusulan Jokelassa lukiolainen surmasi rehtorin, terveydenhoitajan, kuusi oppilastoveriaan ja lopulta itsensä. Lukuisia ilkivaltaisia uhkauksia lähetettiin muihin kouluihin ympäri Suomea. Suomalaisten turvallisuudentunne horjui vakavasti. Kirkoissa järjestettiin muistohartauksia ja seurakuntien työntekijät tarjosivat välitöntä keskusteluapua. Kirkko osallistui myös monella tavalla kriisin jälkihoitoon.

1.1. Suomalaisen yhteiskunnan muutossuuntia

Väestömuutokset Tilastokeskuksen tietojen mukaan Suomen väkiluku kasvoi kertomuskaudella yli 80 000 hengellä ja oli vuoden 2007 lopussa 5 300 484. Vuoden 2007 aikana väkiluku kasvoi 23 529 hengellä ja väkimäärän lisäys oli suurin vuoden 1992 jälkeen. Ensimmäisen kerran itsenäisyyden aikana muuttovoitto ulkomailta oli luonnollista väestönlisäystä suurempi väkilukua kasvattava tekijä. Suomalaisten suurin viisivuotisikäluokka vuonna 2007 oli 55–59-vuotiaat, toiseksi suurin 50–54-vuotiaat. Yli 65-vuotiaiden osuuden väestöstä arvioidaan nousevan nykyisestä 17 prosentista 26 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä ja pysyvän lähes samana seuraavat kymmenen vuotta. Alle 15-vuotiaiden

osuuden puolestaan ennustetaan pysyvän lähes samana, eli 17 prosentissa.

Äidinkielenään suomea puhuvia väestöstä oli 91 prosenttia, ruotsia puhuvia runsas viisi prosenttia ja saamea puhuvia kolme promillea. Ruotsinkielisten määrän osalta on kuitenkin huomiotava, että huomattava osa suomalaisista on kaksikielisiä. Venäjää äidinkielenään puhuvia oli lähes prosentti ja muuta vierasta kieltä puhuvia yli kaksi prosenttia. Suomea ja ruotsia äidinkielenään puhuvien osuus laski hieman kertomuskauden aikana ja vastavasti muita kieliä puhuvien osuus lisääntyi.

Lähes puolet suomalaisista oli naimattomia, runsas kolmannes naimisissa ja 15 prosenttia eronneita tai leskiä. Vuonna 2006 lapsettomia aviopareja oli 490 000 ja aviopareja, joilla on lapsia, 460 000. Lapsettomia avopareja oli 185 000 ja avopareja, joilla on lapsia 115 000. Yksinhuoltajaperheitä oli yli 180 000. Näistä äidin ja lasten muodostamia perheitä oli 151 000 ja isän ja lasten muodostamia perheitä 29 000. Vuodesta 2002 lähtien naimisissa oleviin sekä eronneisiin ja leskiin on laskettu mukaan myös rekisteröidyt parisuhteet. Vuonna 2006 rekisteröityjä miespareja oli 455 ja naispareja 493. Rekisteröityneillä miespareilla oli yhteensä neljä alaikäistä lasta, naispareilla 194. On kuitenkin huomattava, että suuri osa samaa sukupuolta olevien parisuhteista on rekisteröimättömiä, jolloin myös lasten määrä näissä perheissä on suurempi.

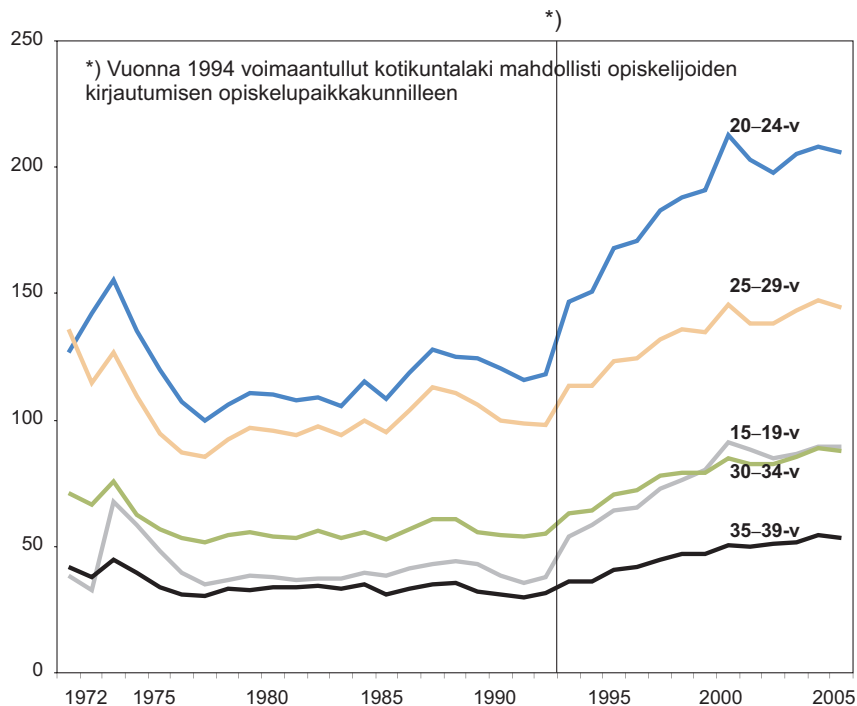
Muuttoliike Suomalaisten muuttaminen paikkakunnalta toiselle oli vilkkaampaa kuin koskaan. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2004 kunnasta toiseen muutti 279 000 henkeä, vuonna 2005 muuttajia oli 289 000, vuonna 2006 paikkakunnalta toiselle muutti 286 500 henkeä ja vuonna 2007 ennätykselliset 293 000 henkeä. Kunnasta toiseen muuttoja oli siis kertomuskauden aikana yhteensä noin 1,15 miljoonaa. Muuttoliikkeeseen vaikutti useita eri tekijöitä mutta työn perässä muuttaminen oli keskeisin tekijä. Maan sisäisessä muuttoliikkeessä vuonna 2007 määrällisesti eniten muuttovoittoa sai Pirkanmaan maakunta (2 350 henkeä) ja toiseksi eniten Uudenmaan maakunta (2 300). Väkilukuun suhteutettu muuttovoitto oli suurin Kanta-Hämeessä. Määrällisesti eniten maassamuutossa väestöään menettivät Etelä-Savon (1 250)

ja Lapin (950) maakunnat. Kainuun ja Etelä-Savon muuttotappiot olivat suhteellisesti suurimpia.

Voimakas muuttoliike aiheutti muuttovoittopaikkakunnille asuntopulaa, asuntojen hintojen nousua ja julkisten palvelujen ylikuormittumista. Muuttotappiopaikkakunnilla syntyi toisenlaisia ongelmia kun verotulot pienenivät ja palvelut vähenivät samalla kun ikärakenne muuttui vanhuspainotteiseksi.

Suurin muuttaneiden ikäluokka oli 20–24-vuotiaat, joista lähes 70 000 muutti kunnasta toiseen vuonna 2007. Toiseksi eniten muuttaneita oli 25–29-vuotiaissa, lähes 50 000 ja kolmanneksi eniten 15–19-vuotiaissa, yli 30 000.

Kuvio 1.1. Kuntien välinen muutto ikäryhmittäin vuosina 1972–2007 (%).
Tilastokeskus.

Valtioneuvosto käynnisti keväällä 2005 Paras-hankkeen kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseksi. Se on suurin kunnallishallinnon ja -palveluiden uudistus Suomen historiassa. Kunnat toteuttavat

uudistuksen yhteistyössä valtion kanssa vuoden 2012 loppuun mennessä. Sen tavoitteena on vahvistaa kunta- ja palvelurakennetta, edistää uusia palvelujen tuotantotapoja ja organisointia, uudistaa kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmiä sekä tarkistaa kuntien ja valtion välistä tehtäväjakoja siten, että kuntien vastuulla olevien palvelujen järjestämiseen ja tuottamiseen sekä kuntien kehittämiseen on vahva rakenteellinen ja taloudellinen perusta tulevina vuosikymmeninä.

Hankkeen toteuttamista ohjaava puitelaki tuli voimaan vuonna 2007 ja on voimassa vuoden 2012 loppuun. Kaikkien kuntien tuli jättää elokuun 2007 loppuun mennessä valtioneuvostolle puitelain edellyttämät suunnitelmat rakenteiden uudistamisesta ja palvelujen järjestämisestä. Lisäksi kaupunkiseudut laativat suunnitelmat seudullisen yhteistyön lisäämisestä. Kuntarakenne tulee lähivuosina olennaisesti muuttumaan. Kuntaliitoksia ja yhteistointialueita koskevien ratkaisujen jälkeen kunnissa on suuntauduttava palvelurakenteiden, tuotantotapojen ja prosessien kehittämiseen palvelujen laadun ja saatavuuden varmistamiseksi ja tuotavuuden parantamiseksi.

Kuntien määrä väheni kertomuskauden aikana 30:lla. Vuonna 2003 kuntia oli yhteensä 446, joista kaupunkeja 111 ja muita kuntia 335. Vuonna 2007 kuntien määrä yhteensä oli 416, joista kaupunkeja 113 ja muita kuntia 303. Vuoteen 2013 mennessä kuntien lukumäärä tulee huomattavasti vähenemään ja kuntakoko kasvaa.

Saman kunnan sisällä muutto oli kaksinkertaista kunnasta toiseen muuttamiseen verrattuna. Kertomuskauden aikana kunnassa muuttajia oli vuosittain noin 586 000. Vuonna 2005 saman kunnan sisällä muutti peräti 603 000 henkeä.

Maahanmuutto Kertomuskauden alussa Suomessa oli 107 000 ulkomaalaista, kauden lopussa lähes 133 000. Ulkomaisten kansalaisten määrä lisääntyi vuoden 2007 aikana 11 000 henkilöllä. Suurimmat ulkomaalaisten ryhmät olivat Venäjän (26 000 henkeä), Viron (20 000 henkeä), Ruotsin (8 300 henkeä) ja Somalian (5 000 henkeä) kansalaiset. EU-maiden kansalaisia Suomessa oli vuoden 2007 lopussa 47 000.

Taulukko 1.1. Ulkomaiden kansalaiset Suomessa vuosina 1990–2007.
Tilastokeskus.

Maa, jonka kansalaisuus:	1990	1995	2000	2003	2007
Venäjä	.	9 700	20 600	25 000	26 000
Viro	.	8 400	10 800	13 400	20 000
Ruotsi	6 100	7 000	7 900	8 100	8 300
Somalia	44	4 000	4 200	4 600	5 000
Kiina	300	1 400	1 700	3 400	4 000
Thaimaa	240	800	1 300	2 100	3 500
Saksa	1 600	1 700	2 200	2 600	3 300
Turkki	300	1 300	1 800	2 300	3 200
Britannia	1 400	1 900	2 200	2 700	3 100
Irak	100	1 300	3 100	3 500	3 000
Ulkomaiden kansalaisia yhteensä	26 300	68 600	91 100	107 000	133 000

Äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia oli Tilastokeskuksen mukaan kertomuskauden lopussa 173 000. Etenkin venäjää äidinkielenään puhuvien määrä lisääntyi ja oli vuoden 2007 lopussa 45 000. Maahanmuuton lisääntymisestä huolimatta Suomi oli väestöltään edelleen yksi Euroopan homogeenisimpiä maita, sillä vain 2,5 prosenttia väestöstä oli ulkomaalaisia. Toinen sukupolvi mukaan luettuna ulkomaalaistaustaisia on kuitenkin noin viisi prosenttia väestöstä. Ulkomaalaisten ikärakenne poikkesi selvästi koko maan väestön ikärakenteesta. Lapsia ja työkäisiä oli paljon. Monien ulkomaalaisryhmien työttömyysluvut olivat korkeita.

Vuonna 2007 Suomesta muutti noin 12 500 henkeä. Maastamuuttajia oli kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin maahanmuuttajia. Maastamuuttajat olivat yleisimmin nuoria, kielitaitoisia ja hyvin koulutettuja. Heidän oleskelunsa ulkomailla on yleensä määräaikaista.

Taloudellisen tilanteen kehitys Kertomuskauden lopulla rahoitusmarkkinoiden kansainvälinen kriisi heijastui taloudelliseen kehitykseen. Yhdysvalloista alkanut, subprime-ongelmana tunnettu rahoitusmarkkinoiden kriisi heijastui laajasti eri puolille maailmaa. Finanssikriisi paljasti taustalla olleen perusongelman: monissa maissa kotitaloudet ovat pahasti ylivelkaantuneet. Tilan-

netta vaikeutti myös voimakkaana inflaatiopiikkinä näkynyt öljyn ja muiden raaka-aineiden kallistuminen.

Euroalueen talous kasvoi suotuisasti kertomuskauden aikana. Kun bruttokansantuotteen kasvu kertomuskauden alussa oli yhden prosentin, oli se vuonna 2007 noin kolme prosenttia. Euroalueen kasvuvauhti ohitti Yhdysvallat mutta alkoi hiipua vuoden 2007 aikana. Eurooppa oli myös sisäisesti eriytynyt. Samalla kun taloudellinen tilanne pysyi suhteellisen vakaana Saksassa, sen naapurimaissa ja Pohjoismaissa (Islantia lukuun ottamatta), levisi levottomuus Espanjaan, Portugaliin, Italiaan, Isoon-Britanniaan, Irlantiin ja Baltiaan.

Suomen talouskasvu oli kuluneen nelivuotiskauden aikana selvästi nopeampaa kuin euroalueella keskimäärin. Bruttokansantuote kasvoi vuonna 2004 edelliseen vuoteen verrattuna 3,7 prosenttia, seuraavana vuonna 2,8 prosenttia ja sitä seuraavana vuonna 4,9 prosenttia. Vuonna 2007 bruttokansantuote kasvoi 4,4 prosenttia ollen 179 miljardia euroa. Kansatalouden kysyntää lisäsivät sekä vienti, kulutus että investoinnit.

Vuonna 2007 yritysten voitot olivat suuremmat kuin koskaan aiemmin. Kotitalouksien reaalitulot kasvoivat 2,4 prosenttia, mutta velkaantuminen ylitti ensimmäisen kerran yhden vuoden käytettävissä olevan tulon ja rahoitusaliijäämä kasvoi kahdeksaan miljardiin euroon.

Inflaatio kiihtyi kertomuskauden aikana. Vuonna 2004 inflaatio oli vain 0,2 prosenttia, vuonna 2005 se oli 0,9 prosenttia ja seuraavana vuonna 1,6 prosenttia. Vuonna 2007 kuluttajahintaindeksi nousi jo 2,5 prosenttia. Korkotasoa nousi ennätyksellisen alhaiselta tasolta. Kun kolmen kuukauden Euribor oli vuonna 2003 vain 2,5 prosenttia, se nousi vuoteen 2007 mennessä 4,3 prosenttiin.

Tuloerot olivat Suomessa pienemmät kuin useimmissa muissa EU-maissa. Myös köyhyysuhan alaisten henkilöiden osuus väestöstä oli Suomessa hieman EU:n keskitasoa alhaisempi. Pienituloisia oli väestöstä 12,5 prosenttia. EU-määritelmän mukaan pienituloinen on henkilö, jonka kotitalouden tulot ovat alle 60 prosenttia keskimääräisestä tulosta. Jos pienituloisuuden ohella tarkastellaan kotitalouksien itse kokemaa taloudellista ahdinkoa, Suomessa kahdeksan prosenttia väestöstä kuului kotitalouksiin, joissa koettiin vaikeaksi tai erittäin vaikeaksi kattaa menot tuloilla. EU:n tulo- ja

elinolotutkimuksen mukaan korkeimmillaan vastaava osuus oli Latviassa, Kreikassa ja Puolassa, joissa noin puolet kotitalouksista koki selviä toimeentulovaikauksia. Suomen lisäksi muissa Pohjoismaissa, Luxemburgissa ja Itävallassa osuus jäi alle kymmenen prosentin.

Suomen eri alueiden välillä oli huomattavia palkkaeroja. Uudellamaalla palkat olivat selvästi muuta Suomea korkeammat. Vuoden 2006 Palkkarakenne-tilaston mukaan ansiotaso oli Uudellamaalla noin 11 prosenttia korkeampi kuin maassa keskimäärin. Yksikään toinen maakunta ei yltänyt maan keskiarvoon. Pienimmät ansiot olivat Etelä-Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa.

Työelämän muutokset Työttömyys väheni kertomuskauden aikana. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan kertomuskauden alussa työttömyysaste oli noin yhdeksän (8,8) prosenttia ja kertomuskauden lopussa seitsemän (6,9) prosenttia. Alueelliset erot olivat kuitenkin suuria. Työttömien lukumäärä väheni Etelä- ja Länsi-Suomen lääneissä yhteensä 35 000 hengellä eli 22 prosenttia. Etelä-Suomessa työttömyysaste vuoden 2007 lopussa oli 5,6 prosenttia ja Länsi-Suomen läänissä 6,5 prosenttia. Itä-Suomen, Oulun ja Lapin lääneissä työttömien määrä väheni yhteensä 10 000 hengellä, eli 15 prosenttia. Näissä lääneissä työttömyysaste oli edelleen selvästi maan keskiarvoa korkeampi: Itä-Suomen läänissä 10,3 prosenttia, Lapin läänissä 10,9 prosenttia ja Oulun läänissä 9,5 prosenttia.

Työllisten lukumäärä lisääntyi kertomuskaudella yhteensä 127 000 hengellä, eli yli viisi prosenttia (5,4). Työllisyys kasvoi eniten Etelä- ja Länsi-Suomen lääneissä, joissa työllisten määrä lisääntyi yhteensä 111 000 hengellä eli kuusi prosenttia. Itä-Suomen, Oulun ja Lapin lääneissä työllisten määrä kasvoi yhteensä 15 000 hengellä, eli kolme prosenttia. Näistä lääneistä työllisyys kasvoi eniten Oulun läänissä, 12 000 hengellä.

Nuorten työttömyysaste laski kertomuskauden aikana, mutta silti nuorisotyöttömyys (15–24-vuotiaat) oli vuonna 2007 noin 17 prosenttia. Työikäisten 15–64-vuotiaiden työllisyysaste kasvoi. Kun vuonna 2004 se oli 67 prosenttia, vuoden 2007 aikana sen suuruudeksi laskettiin 70 prosenttia.

Vuoden 2007 työolobarometrin mukaan palkansaajat antoivat työpaikoilleen todistuksen keskiarvoksi kahdeksan. Arvosana pysyi kutakuinkin samana koko kertomuskauden ajan. Työelämän laadun ulottuvuuksista paras kouluarvosana (8,9) tuli työpaikan varmuudelle, huonoin tasapuoliselle kohtelulle työpaikalla (7,6).

Vaikka työssä käyvä väestö on aiempaa ikääntyneempää, sairauspoissaolot vähenivät. Vuonna 2007 oman sairauden takia oltiin poissa kahdeksan päivää vuodessa. Myös sairauspoissaolojen keskipituus lyheni. Väheneminen oli selvintä vanhimmassa, yli 54-vuotiaiden ikäryhmässä. Palkansaajista 38 prosenttia ei ollut vuoden aikana päivääkään poissa sairauden takia. Eniten heitä oli nuorimmissa ja vanhimmissa ikäluokissa.

Lähes kaikilla työpaikoilla oli jonkinlaista kehittämistoimintaa. Tavallisinta oli niin sanottu tyky-toiminta ja siihen liittyvät työturvallisuuden parantaminen ja työntekijöiden osaamisen kehittäminen. Työpaikoilla esiintyi kuitenkin runsaasti kiusaamista ja pahimmillaan väkivaltaa. Pahimpia ongelmat olivat kuntasektorilla, jossa työntekijät kokivat kiusaamista ja väkivaltaa myös asiakkaiden taholta. Kunnissa työskentelevistä joka toinen oli joutunut kiusaamisen kohteeksi ja 17 prosenttia oli joutunut väkivalan tai sen uhan kohteeksi. Kunnissa osuudet olivat lähes kaksinkertaisia muihin palkansaajiin verrattuna.

Neljännes palkansaajista teki päätyötä myös oman varsinaisen työpaikkansa ulkopuolella. Noin kymmenessä prosentissa tapauksista kysymys oli perinteisestä etätyöstä, jota tehdään kotona tietotekniikkaa hyväksikäyttäen. Mobiilityötä teki noin 14 prosenttia palkansaajista. Tämän työskentelytavan määrä lisääntyi kertomuskaudella.

Ylitöiden määrä lisääntyi kertomuskaudella. Vuonna 2007 yli puolet palkansaajista teki ylitöitä. Ylitöitä tehtiin paljon kaikilla sektoreilla, mutta erityisesti julkisella sektorilla erilaisia ylitöitä tehneiden osuudet kasvoivat.

Maahanmuuttajien osuus palkansaajista lisääntyi voimakkaasti. Miltei joka toisella (45 %) teollisuuden työpaikalla työskenteli muita kuin etniseltä taustaltaan suomalaisia. Osuus oli pienin kunnissa, mutta se oli sielläkin 32 prosenttia. Maahanmuuttajia työllistäneiden työpaikkojen määrä kasvoi erityisesti yksityisellä palvelusektorilla. Siellä oli maahanmuuttajia 36 prosentissa työpai-

koista. Työolobarometrin mukaan maahanmuuttajien syrjintä väheni niillä työpaikoilla, joilla heitä on työssä.

Kertomuskauden aikana keskusteltiin runsaasti siitä miten niin sanotut suuret ikäluokat saadaan pysymään terveinä työelämässä. Vuosina 1998–2002 käynnissä olleen Kansallisen ikäohjelman visiona oli, että Suomessa saavutettaisiin tilanne, jossa ikääntyvien ja ikääntyneiden työllisyysaste olisi sama tai lähes sama kuin parhaassa työiässä olevien 35–45-vuotiaiden. Ikäohjelman mukaan tavoitteeseen päästään, kun työelämää kehitetään myös ikääntyville sopivaksi. Ikäohjelman yhtenä osiona oli laajamittainen tiedotus, jolla pyrittiin vaikuttamaan yleisiin asenteisiin, yritysten asenteisiin ja rekrytointipolitiikkaan sekä ikääntyvien ja ikääntyneitten omiin asenteisiin.

Kansallinen ikäohjelma ja hallitusohjelma asettivat tavoitteeksi siirtää eläkkeelle siirtymistä nykyisestä 59 ikävuodesta noin 2–3 vuodella eteenpäin, mikä turvaisi eläkkeiden riittävyyden ja hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuuden. Vuonna 2005 voimaan astunut eläkeikäuudistus tarjoaa taloudellisia kannustimia työuran jatkamiseksi 63 ikävuoden jälkeen. Vuoden 2005 alusta voimaan tulleiden säännösten mukaan vanhuuseläkkeelle voi jäädä joustavasti 63–68 ikävuoden välillä. Työnteon jatkaminen 63 ikävuoden täyttämisen jälkeen kartuttaa merkittävästi lisää eläkettä, koska karttumaprosentti nousee silloin 4,5 prosenttiin vuosiansioista. Mitä pidempään työskentelee, sitä suuremman eläkkeen saa. Työssä jaksamista tuetaan muun muassa ammatillisella kuntoutuksella. Kuntoutuksen tavoitteena on työntekijän työelämässä jatkaminen ja palaaminen työhön sairaudesta tai vammasta huolimatta. Työntekoa voi jatkaa myös osa-aikaisesti hakemalla osatyökyvyttömyyseläkettä tai osa-aikaeläkettä. Osa-aikaeläkkeellä voi tehdä töitä jopa 68 ikävuoteen saakka. Eläketurvaansa voi parantaa myös jatkamalla työntekoa eläkkeellä ollessaan.

1.2. Arvot ja asenteet

Suomalaisten arvot ovat muuttuneet 1980-luvun puolivälistä eteenpäin minäkeskeisempään suuntaan. Pertti Suhosen artikkelin *Suomalaisten eriytyvät ja muuttuvat arvot (Uskonto, arvot ja insti-*

tuutiot. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 4, 2007) mukaan minäkeskeisten arvojen ensisijainen valinta kasvoi *World Values* -tutkimuksessa 44 prosentista 76 prosenttiin. Minäorientoituneisiin arvoihin sisältyvät yksilön tarpeet itsensä toteuttamisesta fyysisiin tarpeisiin. Tutkitussa aineistossa minäkeskeisiksi arvoiksi määriteltiin terveys, ihmissuhteet, toimeentulo, merkittävän aikaansaaminen ja sielun pelastuminen. Kansallisiin arvoihin (itsenäisyys, työllisyys ja tasa-arvo) liittyvät näkemykset ovat puolestaan vähentyneet. Ensisijaisiksi arvoiksi näitä valitsi vuonna 1984 vastaajista 19 prosenttia, vuonna 2006 vain yhdeksän prosenttia. Globaaleihin arvoihin (rauha, nälän poistaminen ja luonnon säilyminen) liittyvät ensisijaiset arvovalinnat vähentyivät 40 prosentista 14 prosenttiin.

World Values -tutkimuksessa arvoja selvitettiin kymmenen eri arvon perusteella: rikkaus, tunnustuksen saaminen, jännitys, nautinnot, luovuus, sovinnaisuus, turvallisuus, perinteet, lähimmäiset ja ympäristönsuojelu. Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon he kokivat olevansa itse niiden ihmisten kaltaisia, joille kyseiset arvot olivat tärkeitä. Samankaltaisuutta koettiin eniten niiden kanssa, joille ympäristönsuojelu oli tärkeää. Tärkeäksi nousivat myös turvallisuus, luovuus ja lähimmäiset.

Arvot muodostavat selkeitä ryhmiä: tiettyjen arvojen kannattaminen on yhteydessä muiden tiettyjen arvojen kannattamiseen. Ensimmäisen ryhmän muodostavat rikkauden, tunnustuksen, jännityksen ja nautintojen muodostama ryhmä. Toiseen ryhmään kuuluvat perinteet, sovinnollisuus ja turvallisuus. Kolmannen ryhmän muodostavat ympäristö, lähimmäiset ja perinteet.

Arvot vaihtelevat erilaisissa ihmisryhmissä. Muun muassa ikä, sukupuoli, koulutus, elinympäristö ja sosiaalinen tausta vaikuttavat siihen, millaisia arvoja ihmisille muodostuu. Erilaisissa ympäristöissä yksilöt myös sosiaalistuvat erilaisiin arvoihin. Rikkauden arvostaminen on selkeimmin yhteydessä ikään ja puoluekantaan, mutta myös sukupuoleen ja uskonnollisuuteen. 50–64-vuotiaista rikkautta arvostaa noin neljäsosa, mutta nuorten ryhmässä noin puolet pitää rikkautta tärkeänä. Puolueiden välillä erot ovat suurimmat Kokoomuksen ja Vihreiden kannattajilla. Vihreistä vain noin viidesosa pitää rikkautta tärkeänä, kun kokoomuksen kannattajissa näitä on puolet.

Naiset ja uskonnolliset pitävät rikkautta vähemmän tärkeänä arvona kuin miehet ja vähemmän uskonnolliset. Aktiivisesti rukoilevilla eri sukupuolten välillä ei kuitenkaan ole eroja.

Menestyminen ja tunnustuksen saaminen vaihtelivat eri ryhmissä samansuuntaisesti kuin rikkauskin. Tunnustusta arvostivat eniten miehet, satunnaisesti rukoilevat sekä nuorin ja vanhin ikäryhmä. Myös jännittävä elämä on ikäsidonnainen arvo. Kolme neljästä alle 25-vuotiaasta arvostaa jännittävää elämää, mutta eläkeikäisistä vain vajaa kolmannes. Myös koulutustaso on yhteydessä jännittävän elämän arvostukseen: korkeasti koulutetut arvostavat jännittävää elämää enemmän kuin alemmin koulutetut. Niin ikään nautintoja arvostetaan vahvimmin nuoressa ikäluokassa. Nuorimmassa ikäryhmässä jopa 84 prosenttia arvostaa hauskan pitämistä ja itsensä hemmottelemista. Vanhimmaasta ikäryhmästä nautintoja pitää tärkeänä arvona noin 44 prosenttia.

Nuoret, akateemisesti koulutetut ja Vihreitä kannattavat pitävät muita vahvemmin luovuutta tärkeänä arvona. Luovuutta pitävät vähemmän tärkeänä arvona maaseudulla asuvat, vanhemmat ikäryhmät ja vasemmistopuolueiden kannattajat.

Sovinnaisuus, turvallisuus ja perinteet ovat arvoja, jotka selittyvät iällä, koulutuksella, uskonnollisuudella sekä puoluekannalla. Näiden arvojen tärkeänä pitäminen lisääntyy iän myötä. Tavallisia ne ovat usein rukoilevilla ja niillä, joilla on alhainen koulutus. Eri puolueista perinteitä pitävät tärkeimpinä keskustan kannattajat.

Lähimmäisten arvostaminen korostuu iän myötä. Alhaisimmillaan se on 25–34-vuotiaiden nuorten aikuisten keskuudessa. Pääkaupunkiseudun asukkaat, koulutetut henkilöt ja Kokoomuksen, Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannattajat eivät näe lähimmäisten arvostamista erityisen tärkeänä arvona.

Ympäristöä arvostavat vahvimmin 50–64-vuotiaat. Vähiten ympäristöä arvostavat alle 35-vuotiaat. Eri puolueiden kannattajista ympäristöä pitivät tärkeimpänä Vihreät, sen sijaan Kokoomuksen kannattajille ympäristö ei ollut keskeinen arvo. Sukupuoli, asuinpaikka ja koulutustaso eivät olleet voimakkaasti yhteydessä siihen, miten ympäristöä arvostettiin. Aktiivisesti rukoilevat pitivät ympäristöä tärkeämpänä arvona kuin vähän rukoilevat.

Tutkijat ovat ryhmitelleet arvoja traditionaaliin ja jälkitraditionaaliin. Jälkitraditionaalisessa arvojärjestelmässä painottuvat aloitteellisuutta ja yksilön autonomiaa korostavat arvot.

Taulukko 1.2. Traditionaalisia ja jälkitraditionaalisia arvoja. (Lähde: Stephen Harding, David Phillips & Michael Fogarty: *Contrasting Values in Western Europe*. Macmillan, 1984.)

Traditionaalisia arvoja	Jälkitraditionaalisia arvoja
Tottelevaisuus	Vastuullisuus
Hyvät tavat	Itsenäisyys
Rehellisyys	Mielikuvitus
Kova työ	Suvaitsevaisuus ja muiden kunnioittaminen
Säästäväisyys	Tunne johtajuudesta
	Epäitsekkyys

Traditionaalisten ja modernien arvojen ero ei sosiologi Teija Mikkolan mukaan kuitenkaan ole itsestään selvä. Hän on väitöskirjassaan *Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka* (Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 241, 2003) tuonut esiin sen, että esimerkiksi modernisuutta ei välttämättä osoita tiettyjen arvojen ja käyttäytymismallien kannattaminen, vaan se, miten tiettyihin elämänmalleihin päädytään. Uudenaikaisuus ei hänen mukaansa ole aatejärjestelmä, vaan elämänasenne, jossa ollaan valmiita puntaroimaan elämänarvoja avoimesti. Tällöin voidaan myös päätyä perinteiseltä kuulostaviin ratkaisuihin, kuten perhe-elämän korostamiseen, työn keskeiseen rooliin tai kirkkoon kuulumiseen. Oleellista Mikkolan mukaan on se, että näihin päädytään vapaan harkinnan pohjalta. Myös uskonto voidaan nähdä tässä ajattelussa modernina ratkaisuna, jos siinä on kysymys yksilöllisestä valinnasta. Uskonnollinen valinta on moderni, jos se on lähtenyt omasta itsestä ja jos se seuraa omaa ”todellista itseä”.

Toisin kuin monet tutkijat, Mikkola ei näe nykyisen ajan typistyvän pelkäksi ”minäminä-kulttuuriksi”. Valintoja, vapautta ja itseyttä korostava kulttuuri voikin sisältää myös pyrkimyksiä sovittaa yhteen ympäristön, muiden ihmisten ja omia etuja. Mikkolan mukaan modernia kuvaakin moninaisuus, vanhojen ja uusien arvojen sekä omien, muiden ja ympäristön etujen yhteensovittaminen.

Uskonnollisuus, arvot ja asenteet Uskonnollisuus on yhteydessä elämänarvoihin. Kimmo Ketolan, Kimmo Kääriäisen ja Kati Niemelän artikkelissa *Näkykö usko elämässä? (Uskonto, arvot ja instituutiot*. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 4, 2007) selvitettiin, miten tärkeänä vastaajat pitivät perhettä, ystäviä, vapaa-aikaa, politiikkaa, työtä ja uskontoa. Uskontoa tärkeänä pitävät henkilöt arvostivat perhettä ja ystäviä muita enemmän. Uskontoa tärkeänä tai melko tärkeänä pitävillä myös työ ja politiikka ovat jonkin verran tärkeämpiä kuin muille.

Yhteiskuntamoraaliin liittyvissä kysymyksissä uskonnolla ei ollut merkittävää vaikutusta moraalikäsityksiin. *World Values* -kyselyssä tutkittiin suomalaisten asennoitumista muun muassa verovilppiin, liputta matkustamiseen, prostituutioon, aborttiin, avioeroon, eutanasiaan ja itsemurhaan. Tutkimuksessa kävi ilmi, että uskontoa tärkeänä pitävissä oli lähes kaikissa kysymyksissä enemmän niitä, jotka eivät hyväksyneet mainittuja asioita. Yhteiskuntamoraaliin liittyvissä kysymyksissä erot olivat kuitenkin pieniä.

Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset edustavat varsin korkeaa yhteiskuntamoraalia ja moraalikäsitysten liberalisoituminen tällä alueella on ollut verrattain vähäistä. Sen sijaan yksilömoraalin, erityisesti seksuaalietiikan alueella moraalikäsitykset ovat muuttuneet nopeasti sallivampaan suuntaan. Näissä kysymyksissä uskonnollisten ja ei-uskonnollisten väliset erot ovat huomattavia. Esimerkiksi suhtautumisessa avioeroon, homoseksuaalisuuteen ja prostituutioon oli havaittavissa huomattavia eroja. Uskontoa tärkeänä pitävissä ei esimerkiksi prostituutiota hyväksynyt koskaan 71 prosenttia, kun vastaava luku oli 22 prosenttia niillä, joille uskonto ei ollut lainkaan tärkeä.

Kertomuskaudella keskusteltiin vilkkaasti homoseksuaalisuudesta ja samaa sukupuolta olevien mahdollisuudesta saada kirkollinen siunaus. *Kirkkomonitor 2007* -kyselyn mukaan rekisteröityjen parisuhteiden kirkollista siunaamista vastusti 45 prosenttia suomalaisista. Suomalaisista 40 prosenttia oli sitä mieltä, että rekisteröidyille homo- tai lesbosuhteille tulisi olla mahdollista saada kirkollinen siunaus. Ajatus rekisteröityjen parisuhteiden kirkollisesta siunaamisesta on lisännyt kannatusta. Viisi vuotta aikaisemmin homoparien kirkollista siunaamista kannatti kolmannes suomalaisista. Vastustajia oli tuolloin yli puolet.

Tulevaisuuden kehitystrendit 1990-luvun lopulla käynnistyneessä kehityksessä ovat perinteinen yhteisöllisyys ja kansalaisuus alkaneet menettää asemaansa. Perinteisten yhteisöjen, kuten puolueiden, jäsenmäärät ovat laskeneet. Sama trendi on nähtävissä eräiden perinteisten järjestöjen jäsenmäärissä.

Taulukko 1.3. Jäsenmäärät suurimmissa puolueissa ja eräissä järjestöissä vuosina 1980–2007.

	SDP	Keskusta	Kokoomus	SPR	SAK (SAJ)	AKAVA	MTK
1980	100 200	304 700	72 000	146 700	1 032 100	162 000	329 000
1990	81 900	276 900	70 000	167 900	1 071 300	265 000	268 500
2000	61 100	217 800	40 000	95 500	1 070 800	375 000	179 500
2007	52 000	151 700	41 000	93 200	1 046 400	497 500	160 300

Arvotutkija Ilkka Halavan mukaan halukkuus antaa omaa panosta yhteiskunnan hyväksi on laskenut. Niiden suomalaisten osuus, jotka haluaisivat osallistua johonkin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen keskittyneeseen järjestöön, on laskenut melko nopeasti. Vuonna 2004 heitä oli 37 prosenttia ja vuonna 2006 enää 23 prosenttia.

Yksilön suhde julkisiin instituutioihin on muuttunut. *Nuorisobarometrin* (*Uskon asia. Nuorisobarometri 2006*) mukaan nuorten luottamus puolustusvoimiin, suuryrityksiin, kirkkoon ja Euroopan unioniin on laskenut (1996–2006). Sen sijaan kotimaan poliittisiin instituutioihin (eduskunta, kunnanvaltuustot, poliittiset puolueet) nuoret luottivat selvästi enemmän kuin vuonna 1996. Kuitenkin vain kolme prosenttia nuorista sanoi luottavansa paljon poliittisiin puolueisiin.

Kuluttajuudesta on tullut yhteiskunnan keskeinen mekanismi niin tavaroiden kuin palveluiden ja hyvinvoinnin jakamiselle kansalaisille. Halava nimittää kulunutta kymmenvuotisjaksoa konservatiivisen materialismin kaudeksi, jonka aikana minäkuva tukevia välineitä ja laitteita on Suomessa hankittu ennätysmäärä Euroopan mittakaavassa. Kuluttamisesta on tullut myös vaikuttamisen väline: esimerkiksi Reilun Kaupan tuotteita tietoisesti ostaneiden määrä oli 2000-luvun puolivälissä yli kymmenen prosenttia suurempi kuin niiden suomalaisten määrä, jotka uskoivat puoluepoliittiseen tai järjestövaikuttamiseen.

Halava kuitenkin uskoo, että kuluttajuuden ja materialismin vastavoimana on 2010-luvulla nousemassa henkinen, hengellinen

ja immateriaalinen trendi. Spiritualiteettiin liittyvien kysymysten pohdintaa ei kuitenkaan välttämättä aloiteta kristillisestä opetuksesta, vaan lähtöpisteenä on oma minä sekä yksilölliset hengelliset tai henkiset pyrkimykset. Spirituaalinen agenda rakennetaan itse kokoamalla. Perinteisen kristillisyyden haastajaksi nousee opetuksesta vapaa ”tuunattu” hengellisyys, jossa on aineksia useista eri lähteistä.

1.3. Suomalaiset uskonnollisten yhdyskuntien jäseninä

Uskonnollisten yhdyskuntien jäsenmäärät Moniin Euroopan maihin verrattuna Suomi on uskonnollisesti poikkeuksellisen yhtenäinen maa ja lisäksi uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien osuus on keskimääräistä korkeampi. Kirkon tilastojen mukaan luterilaiseen kirkon läsnäoleva väestö vuoden 2007 lopussa vastasi 81,7 prosenttia maan väestöstä (Tilastokeskuksen mukaan 81,8 %). Viisikymmentä vuotta aiemmin osuus oli kymmenen prosenttiyksikköä suurempi.

Taulukko 1.4. Suomen väestö uskonnollisen yhdyskunnan mukaan vuosina 1920–2007. Tilastokeskus.

Vuosi	Luterilaisia %	Ortodokseja %	Muita %	Rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomia %	Tuntematon %
1920	98,1	1,6	0,3	0,03	-
1930	96,3	1,9	0,3	1,5	-
1940	95,9	1,8	0,3	2	-
1950	95,1	1,7	0,4	2,7	0,1
1960	92,4	1,4	0,6	5,5	0,1
1970	92,4	1,3	0,6	5,2	0,5
1980	90,3	1,1	0,7	7,8	0,1
1990	87,9	1,1	0,8	10,2	0
2000	85,1	1,1	1,1	12,7	0
2003	84,1	1,1	1,1	13,5	0
2004	83,7	1,1	1,2	14	0
2005	83,1	1,1	1,2	14,6	0
2006	82,5	1,1	1,3	15,1	0
2007	81,8	1,1	1,3	15,9	0

Suomen toiseen kansankirkkoon, ortodoksiseen kirkkoon, kuului 1,1 prosenttia suomalaisista (n. 58 000 jäsentä). Muihin rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuului yhteensä reilu prosentti suomalaisista. Jäsenmäärältään suurimpia ovat Jehovan todistajat (n. 18 000 jäsentä), Suomen Vapaakirkko (n. 14 000 jäsentä) ja Katolinen kirkko Suomessa (n. 9 000 jäsentä).

Taulukko 1.5. Suurimpien (>100 jäsentä) uskonnollisten yhdyskuntien tilastoidut jäsenmäärät vuoden 2007 lopussa. Tilastokeskus.*

Uskonnollinen yhdyskunta	Jäsenmäärä
Suomen evankelis-luterilainen kirkko	4 514 359**
Suomen ortodoksinen kirkko	58 379
Jehovan todistajat	18 177
Suomen Vapaakirkko	14 022
Katolinen kirkko Suomessa	9 184
Suomen Adventtikirkko ja Finlands svenska adventkyrka	3 821
Suomen Helluntaikirkko ja Finlands svenska pingstsamfund	3 455
Myöhempien Aikojen Pyhien Jeesuksen Kristuksen Kirkko	3 264
Suomen Baptistiyhdyskunta ja Finlands svenska baptistsamfund	2 398
Ortodoksinen Pyhän Nikolauksen Seurakunta	1 598
Helsinki Islam Keskus	1 500
Suomen Metodistikirkko ja Finlands svenska metodistkyrka	1 267
Helsingin ja Turun juutalaiset seurakunnat	1 181
Suomen Islamilainen Yhdyskunta	777
Tampereen Islamin Yhdyskunta	734
The Islamic Rahma Center in Finland	572
Suomen Islam-seurakunta ja Tampereen Islamilainen seurakunta	660
Suomen bahá'i-yhdyskunta	534
Suomen vapaa evankelisluterilainen seurakuntaliitto	522
Ortodoksinen Pokrovan seurakunta	356
Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko	334
Resalat Islamilainen Yhdyskunta	246
Pohjois-Suomen Islamilainen Yhdyskunta	214
Suomen Kristityhteisö	209
Luterilainen Sanan Yhdyskunta	161
Suomen vapaa katolinen kirkko	137
Savon Islamilainen Yhdyskunta	135
Keski-Suomen Islamilainen Yhdyskunta	114
Anjuman-E-Islahul-Muslimeen of Turku	101

* Virallisiin tilastoihin tulevat tilastoiduksi vain henkilöt, joilla on suomalainen henkilötunnus ja asuinpaikka Suomessa. Tästä syystä joillakin maahanmuuttajien yhteisöillä on jäseniä käytännössä enemmän kuin tilastoista nähdään.

** Kirkon kokonaisjäsenmäärä, joka sisältää myös kirkon poissaolevat jäsenet.

Suomalaisista 15,9 prosenttia ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan. Heidän määränsä on hiljalleen noussut. Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien lukuun sisältyy myös rekisteröimättömiin uskonnollisiin yhteisöihin kuuluvia, kuten helluntalaisia ja muslimeja. Helluntaiseurakuntien kastettuja jäseniä on kaikkiaan noin 50 000 ja perheenjäsenet mukaan lukien lähes 100 000. Rekisteröityjä Suomen helluntaikirkon jäseniä heistä on vain 3 500.

Uskonnollinen tarjonta Suomessa on jatkanut kasvuaan kertomuskauden aikana. Vuoden 2007 lopussa Suomessa toimi jo 66 rekisteröityä uskonnollista yhdyskuntaa. Määrä on yli kaksinkertainen siihen nähden, mikä tilanne oli vielä 1990-luvun vaihteessa. Useimmat uusista yhteisöistä ovat islamilaisia yhdyskuntia. Rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien määrä kertoo kuitenkin vain vähän uskonnollisen kentän muutoksista, sillä valtaosa Suomessa toimivista yhteisöistä toimii yhdistysmuotoisina. Kirkon tutkimuskeskuksen ylläpitämään *Uskonnot Suomessa* -tietokantaa (www.uskonnot.fi) oli vuoden 2007 lopussa listattu jo noin 800 yhdyskuntaa, yhdistystä ja muuta organisaatiota, joilla on taustanaan jokin uskonnollinen liike tai yhteisö. Vaikka suuri osa listatuista yhteisöistä on yhdistyspohjaisesti toimivia vapaakirkollisia seurakuntia, kuten helluntaiseurakuntia, määrä on siltikin huomattava. Uusien kristillisten seurakuntien lisäksi myös itämaisperäisten sekä länsimaisesta esoteerisesta perinteestä ammentavien yhteisöjen määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisten vuosikymmenien aikana. Vaikka useimmat vierasperäiset uskonnot ovat Suomessa edelleen marginaalisia jäsenmäärässä mitattuina, yhteisöjen määrän kasvu kertoo Suomen uskonnollisen kentän kasvavasta moninaisuudesta.

Maahanmuuttajien uskonnollinen tausta Suomen ulkomaa-laistaustainen väestö on suurempi ja moninaisempi kuin koskaan aikaisemmin tunnetun historian aikana. Nopeasta muutoksesta huolimatta Suomessa on eurooppalaisessa vertailussa sekä lukumääräisesti että suhteellisesti vähän maahanmuuttajia. Maahanmuuton kasvun arvioidaan kuitenkin jatkuvan, sillä suurten ikäluokkien eläkkeelle jäämisen on odotettu aiheuttavan työvoimapulaa.

Maahanmuuttajaväestöstä ei ole saatavilla täysin yksiselitteistä tilastoa, vaan sitä on tarkasteltava kansalaisuutta, kieltä ja syntymämaata koskevien tilastojen avulla. Esimerkiksi kansalaisuutta koskevista tilastoista jäävät pois ne ulkomaalaistaustaiset, jotka ovat jo saaneet Suomen kansalaisuuden. Kielen mukaan tilastoitaessa esimerkiksi osa inkerinsuomalaisista jää pois luvusta. Käyttökelpoisimpana maahanmuuton mittarina voidaan pitää syntymämaata koskevia tilastoja. Nekin pitävät kuitenkin sisällään adoptoidut sekä ulkomailla syntyneet suomalaiset. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuoden 2007 lopussa 133 000 ulkomaan kansalaista, 173 000 vieraskielistä ja 203 000 ulkomailla syntynyttä. Ulkomailla syntyneiden perusteella arvioituna ja toinen sukupolvi mukaan luettuna (n. 80 000) voidaan arvioida, että noin viisi prosenttia väestöstä on ulkomaalaistaustaisia.

Maahanmuuttajat ovat sosiaaliselta, koulutukselliselta ja etniseltä taustaltaan hyvin moninainen ryhmä. Yleisesti ottaen merkittävin syy muuttaa Suomeen on perhesyyt. Työministeriön tietojen mukaan perhesyyt ovat taustalla noin kahdessa kolmasosassa 1990-luvun jälkeen tapahtuneesta muuttoliikkeestä. Tutkija Tuomas Martikaisen artikkelissa *Maahanmuuttajat ja uskonto (Kristinusko Suomessa. STKS, 2006)* mukaan Suomen maahanmuuttajaväestö voidaan jakaa kolmeen pääryhmään. Ensimmäisen ja suurimman ryhmän muodostavat entisen Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan alueelta saapuneet, joiden joukossa on paljon inkerinsuomalaisia paluumuuttajia. Tämä ryhmä muodostaa noin 40 prosenttia maahanmuuttajista. Toinen ryhmä koostuu länsimaista muuttaneista, joita on noin neljännes kaikista maahanmuuttajataustaisista. Tähän ryhmään kuuluvat suomalaiset paluumuuttajat sekä työperusteiset muuttajat. Kolmas ja pienin ryhmä käsittää pakolais-, turvapaikanhakija- sekä perheenyhdistämisstatuksella maahan saapuneet henkilöt. Tähän ryhmään kuuluvat ovat lähtöisin lähinnä Lähi-idästä, Pohjois-Afrikasta, Somaliasta sekä joistakin Aasian maista, ja se käsittää noin neljänneksen kaikista maahanmuuttajista.

Maahanmuuttajien uskonnollisesta taustasta ei ole saatavilla tarkkoja tilastotietoja. Syntymämaan enemmistöuskontoa oletusarvona käyttämällä voidaan kuitenkin saada suuntaa-antava yleiskuva tilanteesta. Martikaisen tekemän arvion perusteella noin

kolme neljäsosaa maahanmuuttajista oli kristittyjä ja noin kuudesosa muslimeja. Jäljelle jäävästä osuudesta suurimmat ryhmät olivat buddhalaisia ja hinduja. Lisäksi Martikainen on arvioinut, että maahanmuuttajataustaisista kristityistä noin kaksi kolmasosaa on protestantteja, noin viidesosa ortodokseja ja loput katolisia ja muita. Uskonnollisista yhteisöistä selvästi eniten maahanmuuttajataustaisia uusia jäseniä oli evankelis-luterilaisella kirkolla. Vuonna 2007 sen jäsenistä 47 200 oli ulkomailla syntyneitä ja noin 12 000:lla oli muu kuin Suomen kansalaisuus. Seuraavaksi eniten ulkomailla syntyneitä jäseniä oli ortodoksisella (6 000) ja katolisella kirkolla (4 100) (Tilastokeskus).

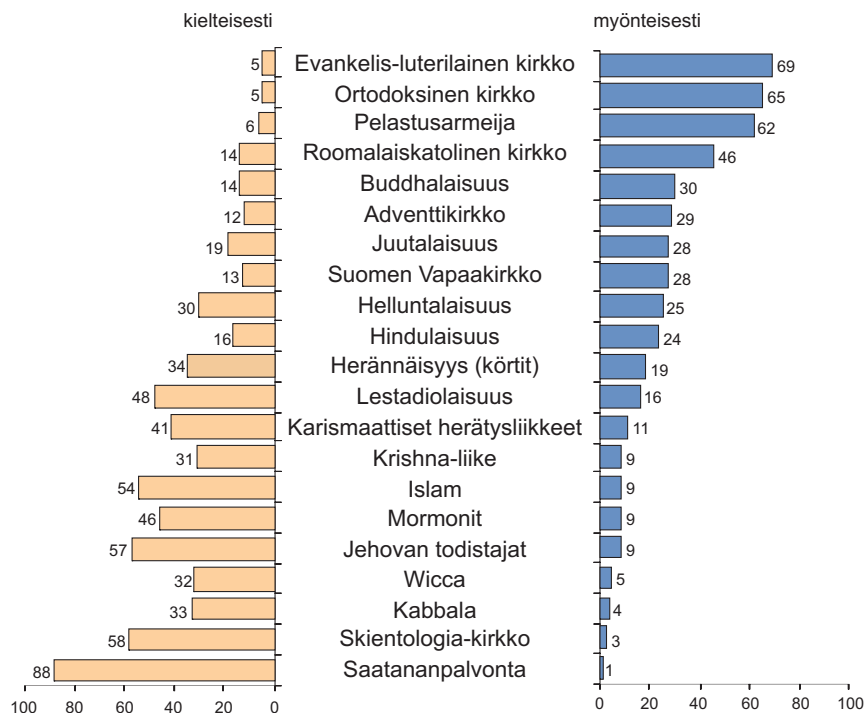
Maahanmuuttajien myötä Suomen uskonnollinen kartta muuttui kuitenkin enemmän kuin virallisten rekisteröityjen uskonnollisten yhdyskuntien jäsenmäärät osoittavat. Tilastokeskuksen tietojen mukaan noin 31 prosenttia ulkomailla syntyneistä ja 16 prosenttia ulkomaisten kansalaisista oli Suomessa toimivien uskonnollisten yhdyskuntien jäseniä vuonna 2007. Esimerkiksi kasvavan venäläisväestön myötä ortodoksien määrä lisääntyi virallisia tilastoja enemmän. Venäjällä kirkkoon ei kuuluta samalla tavoin rekisteröityneinä jäseninä kuin Suomessa, joten monet Suomeen muuttaneet ortodokseiksi kastetut ovat jatkaneet tätä käytäntöä ja jääneet kaikkien uskonnollisten yhdyskuntien ulkopuolelle.

Muslimien määrä Suomessa kasvoi arviolta 40 000:een eli noin prosenttiin suomalaisista. Heistä rekisteröityihin islamilaisiin yhdyskuntiin kuului 5 700 henkeä vuoden 2007 lopussa. Lisäksi täytyy huomioda, että väestötietojärjestelmässä näkyvät vain henkilöt, joilla on kotikunta Suomessa ja joilla on suomalainen henkilötunnus. Kaikkiaan Suomessa toimii noin 40 moskeijayhteisöä.

Suomalaisten suhtautuminen eri uskontokuntiin Suomalaiset suhtautuvat valtaosaltaan myönteisesti eri uskontojen toimintavauksiin. Valtaosa suomalaisista on sitä mieltä, että kaikilla Suomen uskonnollisilla ryhmillä tulisi olla yhtäläiset oikeudet. *ISSP Esitestausdata 2006:n* mukaan vain joka viides suomalainen vastustaa uskonnollisten ryhmien yhtäläisiä oikeuksia. Vielä tärkeämpänä suomalaiset pitävät kaikkien uskontojen kunnioittamista. Vain joka kymmenes suomalainen oli sitä mieltä, ettei kaikkia uskontoja pidä kunnioittaa.

Eri uskonnollisiin ryhmiin suhtautuminen kuitenkin vaihtelee. Myönteisimmin suomalaiset suhtautuvat kristillisiin yhteisöihin, kaikkein myönteisimmin evankelis-luterilaiseen kirkkoon, josta vain viidellä prosentilla suomalaisista on kielteinen mielikuva. Vuonna 2007 suomalaisista 69 prosenttia suhtautui siihen myönteisesti, joskin myönteisesti suhtautuvien osuus oli laskenut kahdeksan prosenttiyksikköä (77 % vuonna 2003). Lähes yhtä myönteisesti suomalaiset suhtautuvat ortodoksikirkkoon ja Pelastusarmeijaan. Lähes kaksi kolmesta suhtautuu niihin myönteisesti, ja vain viidestä kuuteen prosenttia kielteisesti. Seuraavaksi myönteisimmin kysytyistä yhteisöistä suomalaiset suhtautuvat katoliseen kirkkoon, johon lähes puolet suhtautuu myönteisesti (46 %) ja 14 prosenttia kielteisesti.

Kuvio 1.2. Suomalaisten suhtautuminen eri uskonnollisiin ryhmiin. ISSP Esitestausdata 2006, N=1 346 (%).

Muiden uskonnollisten yhteisöjen kohdalla neutraalisti suhtautuvien osuus kasvaa merkittävästi. Osittain siihen vaikuttaa liikkeiden ja yhteisöjen tuntemattomuus; esimerkiksi hindulaisuuden ja buddhalaisuuden kohdalla lähes puolet vastaajista otti neutraalin kannan. Myös kielteisesti suhtautuvien osuus on joidenkin yhteisöjen kohdalla varsin suuri. Varsin yksiselitteisen kielteistä oli suhtautuminen saatananpalvontaan. Kuitenkin yli puolet suomalaisista suhtautui kielteisesti myös skientologiaan, Jehovan todistajiin ja islamiin. Kielteisyys islamia kohtaan oli myös jonkin verran lisääntynyt viime kertomuskauteen verrattuna (50 % vuonna 2003). Myös lestadiolaisuus, mormonit sekä karismaattiset herätysliikkeet herättivät kielteistä suhtautumista yli 40 prosentin suomalaisista. Syynä eri uskontoihin kohdistuvaan kielteiseen suhtautumiseen on luultavimmin käsitys näiden uskontojen jäsenilleen asettamista keskimääräistä kovemmissa elämäntapaa ja moraalia koskevista vaatimuksista.

1.4. Suomalaisten uskonnollisuus

Uskonnollinen osallistuminen ja aktiivisuus Julkisen uskonnollisen osallistumisen suhteen suomalaiset sijoittuvat kansainvälisessä vertailussa vähiten aktiivisten joukkoon (ks. kuvio 1.3.). *World Values 2005* -tutkimuksessa uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumista tarkasteltiin kysymyksellä: ”Jos ei huomioida häitä ja hautajaisia, suunnilleen kuinka usein nykyään käytte kirkossa/uskonnollisissa tilaisuuksissa?” Näin kysyttäessä suomalaisista 14 prosenttia osallistui uskonnollisiin tilaisuuksiin vähintään kerran kuukaudessa. Heistä vajaa puolet (6 %) oli erittäin aktiivisia, ja he osallistuivat uskonnollisiin tilaisuuksiin viikoittain tai useita kertoja viikossa. Erittäin aktiiviset olivat useammin naisia (60 %) ja melko tasaisesti kaikista ikäryhmistä lukuun ottamatta 18–25-vuotiaita, joista vain kolme prosenttia oli uskonnollisessa osallistumisessa erittäin aktiivisia. Kaksi kolmasosaa (62 %) erittäin aktiivisista osallistujista kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon, muut lähinnä helluntaiseurakuntiin, Vapaakirkkoon tai Jehovan todistajiin.

Suomalaisista lähes puolet (46 %) osallistui uskonnollisiin tilaisuuksiin harvemmin kuin kerran vuodessa. Valtaosa (73 %) heistä kuitenkin kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Uskonnollisessa osallistumisessa passiivisten osuus on kasvanut vuodesta 1981, jolloin vain joka kolmas ilmoitti käyvänsä uskonnollisissa tilaisuuksissa harvemmin kuin kerran vuodessa tai ei koskaan. Uskonnollisesti erittäin aktiivisten (vähintään kerran viikossa osallistuvien) ja aktiivisten (vähintään kerran kuussa osallistuvien) osuus sen sijaan on säilynyt likipitään ennallaan.

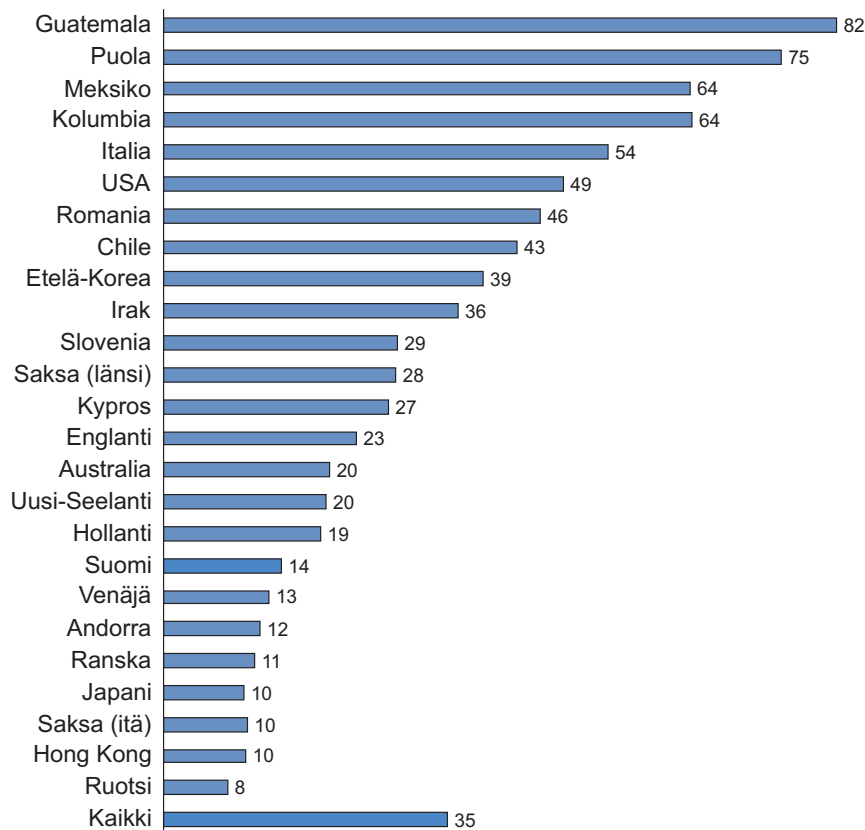
Taulukko 1.6. Suomalaisen uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuminen vuosina 1981–2005 World Values -tutkimusten mukaan (%).

	1981	1990	1995–97	2000	2005
Vähintään kerran kuukaudessa	13	11	11	14	14
Ainoastaan erityisinä juhlapyhinä	29	23	20	28	23
Kerran vuodessa	25	16	23	13	17
Harvemmin tai ei koskaan	33	50	47	45	46
Yhteensä	100	100	100	100	100

Vertailumaista aktiivisimmin uskonnollisissa tilaisuuksissa kävivät guatemalalaiset ja puolalaiset. Näissä maissa vähintään neljä viidestä kävi kerran kuukaudessa tai useammin uskonnollisissa tilaisuuksissa (ks. kuvio 1.3.). Aktiivisimmat osallistujat löytyivät ennen kaikkea katolisista maista, edellisten lisäksi Meksikosta, Kolumbiasta ja Italiasta. Vertailumaista kaikkein vähiten uskonnollisissa tilaisuuksissa kävivät ruotsalaiset, joista vain kahdeksan prosenttia osallistui uskonnolliseen tilaisuuteen vähintään kerran kuukaudessa. Lähes yhtä passiivisia olivat hongkongilaiset, itäsaksalaiset, japanilaiset ja ranskalaiset.

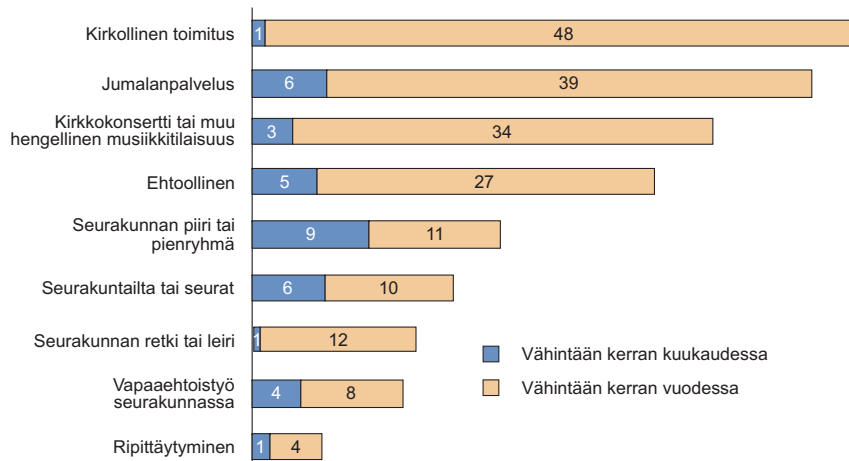
World Values -kyselyssä häät ja hautajaiset rajattiin mitatun osallistumisen ulkopuolelle. Nämä tilaisuudet kokoavat kuitenkin vuosittain huomattavan määrän suomalaisia, sillä lähes kaksi kolmasosaa avioliittoon vihkimisistä on kirkollisia vihkimisiä ja lähes kaikki vainajat siunataan kirkollisin menoin.

Kuvio 1.3. Vähintään kerran kuukaudessa johonkin uskonnolliseen tilaisuuteen osallistuvien osuudet eri maissa. World Values 2005/2006 (%).

World Values 2005 -tutkimuksessa kysyttiin suomalaisilta onko syntymän, avioliiton tai kuoleman yhteydessä järjestetty uskonnollinen toimitus heille tärkeä. Syntymän yhteydessä uskonnollista toimitusta piti tärkeänä 82 prosenttia, avioliiton yhteydessä 79 prosenttia ja kuoleman yhteydessä 86 prosenttia. Eri sukupuolten ja ikäryhmien välillä ei ollut suurta eroa näiden toimitusten tärkeänä kokemisessa. Odotusten mukaisesti näitä toimituksia tärkeänä pitäviä oli vähiten niiden joukossa, jotka eivät kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan. Silti tässäkin joukossa noin puolet piti kaikkia mainittuja uskonnollisia toimituksia tärkeänä.

Kuvio 1.4. Suomalaisten julkinen uskonnollinen osallistuminen. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%); Kirkkomonitor 2007, N=4004 (kirkollisen toimituksen ja jumalanpalveluksen osallistumisaktiivisuus Kirkkomonitor 2007:sta, muut Gallup Ecclesiastica 2007:sta).

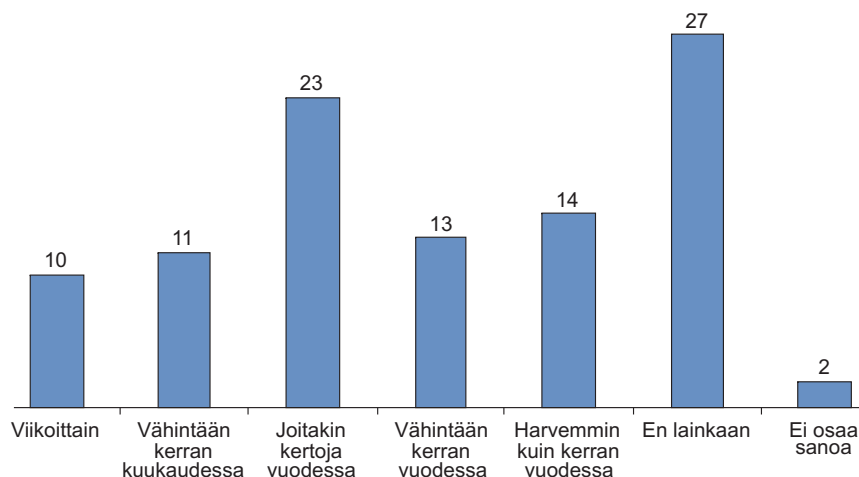
Suomalaisten yksityinen uskonnonharjoitus on selvästi julkista aktiivisempaa ja eurooppalaisessa vertailussa lähellä keskiarvoa. Yksityisessä uskonnonharjoittamisessa ei myöskään ole vuosien varrella havaittavissa samaa laskua kuin tietyissä julkisen osallistumisen muodoissa. *Gallup Ecclesiastica 2007* -kyselyn mukaan kaikkiaan kaksi suomalaista kolmesta (66 %) rukoili vähintään kerran vuodessa. Joka neljäs (27 %) suomalainen ilmoitti rukoilevansa päivittäin. Osuus on säilynyt samalla tasolla vuosikymmeniä. Vain joka viides (21 %) ilmoitti, ettei ole rukoillut lainkaan viime vuosina.

Alle puolet (43 %) suomalaisista ilmoitti lukevansa Raamattua vähintään kerran vuodessa. Viisi prosenttia suomalaisista ilmoitti lukevansa päivittäin Raamattua. Lisäksi joka kymmenes (12 %) luki sitä viikoittain tai vähintään kerran kuukaudessa. Noin kolmasosa (36 %) ilmoitti, ettei ole lukenut Raamattua lainkaan viime vuosina ja lisäksi noin viidesosa (21 %) ilmoitti lukevansa harvemmin kuin kerran vuodessa. Raamattua aktiivisesti lukevat olivat useammin naisia kuin miehiä.

Suomalaisten julkinen uskonnollinen osallistuminen on vähäisempää kuin yksityinen uskonnonharjoitus voisi antaa olettaa.

Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyssä tiedusteltiin suomalaisilta kiinnostusta uskonnollista osallistumista kohtaan tilanteessa, jolloin yksilön omat aikataulut eivät rajoittaisi ja yksilön toiveiden mukaisia tilaisuuksia myös järjestettäisiin. Aktiivisesta uskonnollisesta osallistumisesta kiinnostuneita on kaikissa ikäryhmissä varsin paljon. Vähintään kerran kuukaudessa osallistumisesta kiinnostuneita on kaikissa ikäryhmissä vähintään lähes viidennes. Noin joka kymmenes olisi kiinnostunut osallistumaan jopa viikoittain. Eniten uskonnollinen osallistuminen kiinnostaa eläkeikäisiä, joista useampi kuin joka kolmas oli kiinnostunut osallistumaan vähintään kerran kuukaudessa. Kaikissa ikäryhmissä on myös varsin paljon sellaisia, joita uskonnollinen osallistuminen ei kiinnosta lainkaan. 15–64-vuotiaiden kaikissa ikäryhmissä täysin kiinnostumattomia on vajaa kolmannes, eläkeikäisten keskuudessa viidenes. Naisia uskonnollinen osallistuminen kiinnostaa kaikissa ikäryhmissä enemmän kuin miehiä. Kaikista suomalaismiehistä 16 prosenttia olisi kiinnostunut osallistumaan vähintään kerran kuussa, naisista 26 prosenttia.

Kuvio 1.5. Suomalaisen kiinnostus seurakunnallista osallistumista kohtaan. ”Kuinka usein haluaisitte käydä uskonnollisissa tilaisuuksissa, edellyttäen, että toiveittenne mukaisia tilaisuuksia järjestettäisiin ja omat aikataulunne eivät sitä rajoittaisi?” Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%).

Eniten suomalaisiin vetoavat erilaiset musiikkitilaisuudet, jotka kiinnostivat paljon tai jonkin verran noin joka toista suomalaista – kaiken ikäisistä. Hyvin kiinnostuneita oli noin 12 prosenttia suomalaisista. Jumalanpalvelukset kiinnostivat lähes yhtä paljon, joskin ikä selittää eri toimintamuodoista erityisesti juuri kiinnostusta jumalanpalvelusta kohtaan: nuoria ja nuoria aikuisia jumalanpalvelukset kiinnostivat selvästi vähemmän kuin vanhempia suomalaisia. Vastaavasti gospelkonsertit kiinnostivat eniten nuoria.

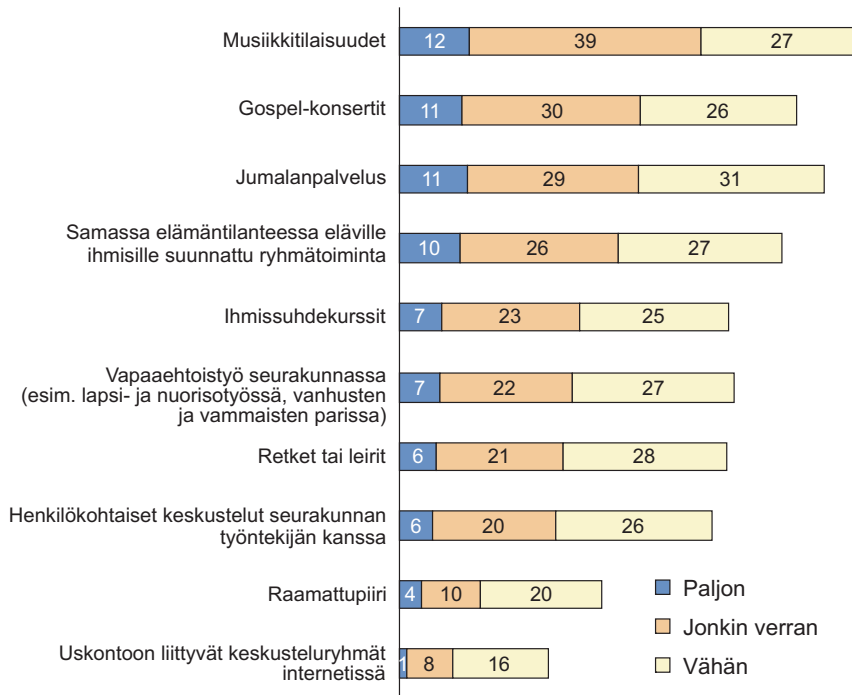
Samassa tilanteessa oleville ihmisille suunnattu ryhmätoiminta ja ihmissuhdekurssit kiinnostivat lähestulkoon yhtä paljon kaiken ikäisiä suomalaisia. Kaiken kaikkiaan ryhmätoiminta ja ihmissuhdekurssit kiinnostivat noin joka kolmatta suomalaista. Erittäin kiinnostuneita niistä oli joka kymmenes.

Niin ikään vapaaehtoistyöstä kiinnostuneita oli varsin paljon kaikissa ikäryhmissä. Kaikkiaan noin seitsemän prosenttia kaiken ikäisistä suomalaisista oli hyvin kiinnostunut seurakunnan vapaaehtoistyöstä. Lisäksi joka viides oli jonkin verran kiinnostunut. Suunnilleen yhtä moni oli kiinnostunut seurakunnan järjestämistä retkistä ja leireistä – niin ikään kaikissa ikäryhmissä. Myös henkilökohtaisen keskustelun tarvetta seurakunnan työntekijän kanssa oli lähes yhtä paljon kaikissa ikäryhmissä, kaikkein eniten kuitenkin kaikkein vanhimpien suomalaisten keskuudessa (yli 75-vuotiaiden). Kaikkiaan kuusi prosenttia suomalaisista oli paljon kiinnostunut keskustelusta seurakunnan työntekijän kanssa, joka viides lisäksi jonkin verran.

Raamattupiirit kiinnostavat kokonaisuudessaan myös vähemmän kuin muut kysytyt toimintamuodot. Neljä prosenttia suomalaista oli niistä hyvin kiinnostunut, lisäksi joka kymmenes jonkin verran kiinnostunut. Nuorten kiinnostus raamattupiirejä kohtaan on selvästi vähäisempää kuin vanhempien.

Uskontoon liittyvät keskustelut internetissä kiinnostivat jossain määrin noin joka kymmenettä suomalaista. Paljon ne kiinnostivat noin prosenttia suomalaisista. Kiinnostuneita oli yllättäen jokseenkin yhtä paljon kaikissa ikäryhmissä, mikä kertoo osaltaan internetin käytön yleistymisestä koko väestön keskuudessa.

Kuvio 1.6. Suomalaisten kiinnostus erilaisia seurakunnan toimintamuotoja kohtaan. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%).

Taulukkoon 1.7. on koottu eri ikäisiä suomalaisia viisi eniten kiinnostavaa toimintamuotoa. Taulukosta voidaan varsin nopeasti havaita erilaisten musiikkitilaisuuksien ja gospelkonserttien olevan erityisesti nuorten aikuisten ja keski-ikäisten kiinnostusten kärjessä, vanhempia ihmisiä kiinnostaa musiikkitilaisuuksien ohella erityisen paljon jumalanpalvelus. Samassa tilanteessa oleville suunnattu ryhmätoiminta nousee kiinnostavimpien toimintamuotojen joukkoon kaikissa ikäryhmissä. Nuorten ja nuorten aikuisten kiinnostuksissa vapaaehtoistyö seurakunnassa nousee suhteellisesti korkeammaksi ja se kiinnostaa enemmän kuin esimerkiksi jumalanpalvelukset. Sen sijaan vanhempien suomalaisten keskuudessa vapaaehtoistyö ei yllä viiden kiinnostavimman toimintamuodon joukkoon. On kuitenkin huomattava, että määrällisesti vapaaehtoistyöstä kiinnostuneita on suunnilleen saman verran kaikissa ikäryhmissä.

Taulukko 1.7. Eri ikäisiä suomalaisia eniten kiinnostavat seurakunnan toimintamuodot. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030.

Ikäryhmä	Kiinnostavin	2. kiinnostavin	3. kiinnostavin	4. kiinnostavin	5. kiinnostavin
15–24	Muut musiikkitilaisuudet	Gospel-konsertit	Samassa elämäntilanteessa eläville ihmisille suunnattu ryhmätöiminta	Vapaaehtoistyö seurakunnassa	Jumalanpalvelus
25–34	Muut musiikkitilaisuudet	Samassa elämäntilanteessa eläville ihmisille suunnattu ryhmätöiminta	Gospel-konsertit	Vapaaehtoistyö seurakunnassa	Jumalanpalvelus
35–44	Muut musiikkitilaisuudet	Gospel-konsertit	Samassa elämäntilanteessa eläville ihmisille suunnattu ryhmätöiminta	Jumalanpalvelus	Ihmissuhdekurssit
45–54	Muut musiikkitilaisuudet	Gospel-konsertit	Jumalanpalvelus	Ihmissuhdekurssit	Samassa elämäntilanteessa eläville ihmisille suunnattu ryhmätöiminta
55–64	Muut musiikkitilaisuudet	Jumalanpalvelus	Gospel-konsertit	Samassa elämäntilanteessa eläville ihmisille suunnattu ryhmätöiminta	Ihmissuhdekurssit
65–74	Jumalanpalvelus	Muut musiikkitilaisuudet	Samassa elämäntilanteessa eläville ihmisille suunnattu ryhmätöiminta	Gospel-konsertit	Henkilökohtaiset keskustelut seurakunnan työntekijän kanssa
75+	Jumalanpalvelus	Muut musiikkitilaisuudet	Samassa elämäntilanteessa eläville ihmisille suunnattu ryhmätöiminta	Henkilökohtaiset keskustelut seurakunnan työntekijän kanssa	Retket tai leirit

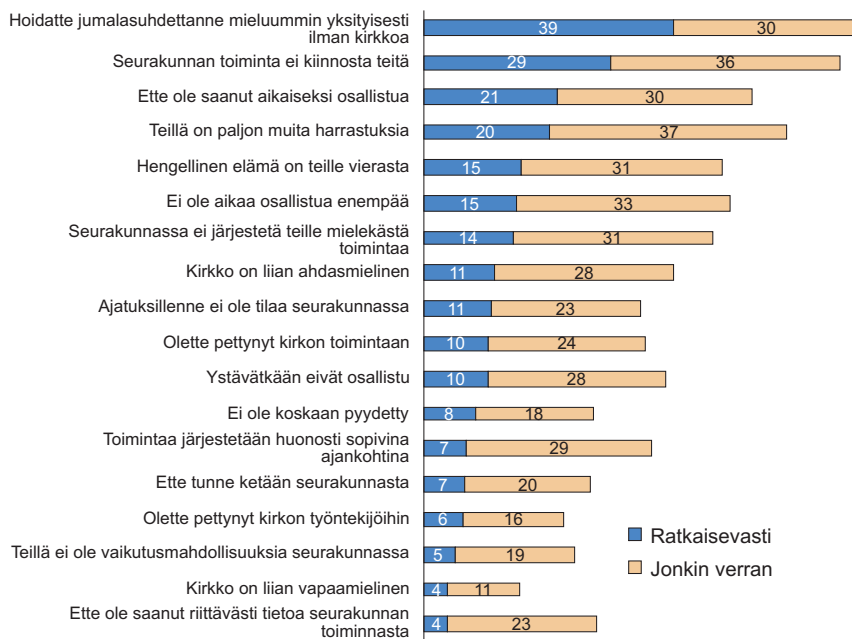
Gallup Ecclesiastica 2007 -tutkimuksessa kysyttiin myös seurakunnan tilaisuuksiin osallistumattomuuteen vaikuttavia tekijöitä. Tärkeimmäksi syyksi suomalaiset ilmoittivat, että he hoitavat jumalasuhdettaan mieluummin yksityisesti ilman kirkkoa. Kaikista vastaajista 68 prosenttia ilmoitti tämän vaikuttavan jonkin verran tai ratkaisevasti asiaan, eikä miesten ja naisten välillä ollut tässä suhteessa mitään eroa. Yleisintä tämänsuuntainen ajattelu oli 25–34-vuotiaiden keskuudessa.

Seuraavaksi tärkeimpinä syinä ihmiset pitivät omista erilaisista henkilökohtaisista intresseistä nousevia syitä ja ajankäyttöön liittyviä syitä. Lähes kolmasosa (29 %) suomalaista piti ratkaisevana syynä sitä, ettei seurakunnan toiminta yksinkertaisesti kiinnosta. Lisäksi yli kolmannes katsoi kiinnostamattomuuden vaikuttavan jonkin verran. Samat vastaajat tyypillisesti kokivat ylipäättään hengellisen elämän vieraaksi ja katsoivat, ettei lähipiirissäkään ole

ihmisiä, jotka osallistuisivat. Moni heistä myös koki, ettei seurakunnassa järjestetä heille itselleen mielekästä toimintaa.

Joka viides suomalaisista piti ratkaisevana osallistumattomuuden syynä sitä, ettei yksinkertaisesti ole saanut aikaiseksi osallistua. Lisäksi joka kolmas katsoo sen vaikuttavan jonkin verran. Näille vastaajille on niin ikään tyypillistä se, että heillä ei ole aikaa osallistua enempää ja kokevat toimintaa järjestettävän huonoina ajankohtina.

Kuvio 1.7. Suomalaisten näkemys siitä, mikseivät osallistu julkiseen uskonnolliseen toimintaan enempää. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%).

Joka kymmenennellä vastaajalla vähäisen osallistumisen taustalla oli ratkaisevasti vaikuttavana syynä jonkinlaisia pettymyksiä seurakunnan toimintaa kohtaan tai kokemus kirkosta ahdasmielisenä ja sellaisena, johon ei omine ajatuksineen mahdu. Lisäksi joka neljäs katsoo tällaisten tekijöiden vaikuttavan jonkin verran.

Noin joka kymmenes koki osallistumattomuuteensa vaikuttavan ratkaisevasti erilaiset sosiaaliset syyt: ystäväkään eivät osal-

listu eikä koskaan kukaan ole pyytänyt. Samat ihmiset tyypillisesti kokivat merkitykselliseksi sen, etteivät tunne ketään seurakunnasta eivätkä ole saaneet riittävästi tietoa seurakunnan toiminnasta.

Vähiten osallistumattomuuteen vaikuttavana tekijänä koettiin kirkon liika avaramielisyys; 16 prosenttia katsoi sen vaikuttaneen vähintään jonkin verran. Yli kaksinkertainen määrä vetosi kirkon liialliseen ahdasmielisyyteen (39 %) vähintään jonkin verran vaikuttavana syynä.

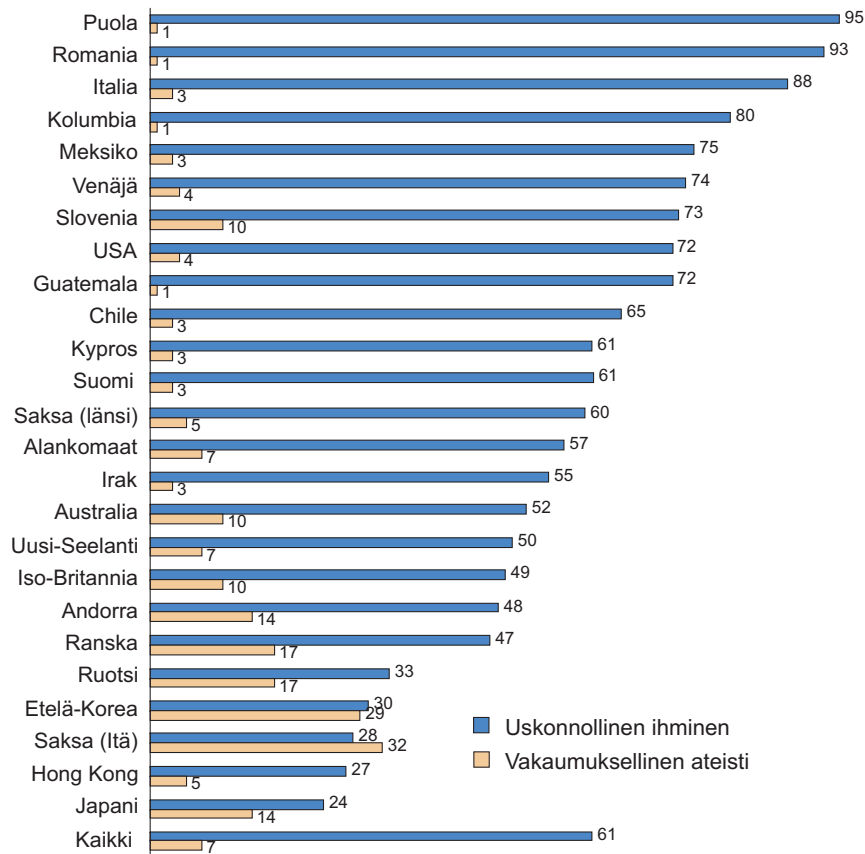
Uskonnollinen identiteetti Suomalaisten uskonnollista identiteettiä tiedusteltiin *Kirkkomonitori 2007* ja *World Values 2005* -kyselyissä. Näistä jälkimmäinen antaa myös mahdollisuuden vertailla suomalaisia muissa maissa asuviin. *World Values 2005* -kyselyssä vastaajia pyydettiin vastaamaan kysymykseen ”Riippumatta siitä, käytkö uskonnollisissa tilaisuuksissa, pidätkö itseäsi...” Vastausvaihtoehdot olivat uskonnollinen ihminen, ei-uskonnollinen ihminen ja vakaumuksellinen jumalankieltäjä eli ateisti. Kyseisen tutkimuksen mukaan 61 prosenttia suomalaisista pitää itseään uskonnollisena, 36 prosenttia ei-uskonnollisena ja kolme prosenttia vakaumuksellisenä ateistina. Vuodesta 1981 uskonnollisena itseään pitävien osuus on hieman kasvanut. Vakaumuksellisenä ateistina itseään pitäviä on kaikissa mittauksissa 1981–2005 ollut noin kolme prosenttia. Uskonnollisena itseään pitävien osuus oli korkeimmillaan vuoden 2000 mittauksessa, alimmillaan vuonna 1981.

Taulukko 1.8. Uskonnollisena, ei-uskonnollisena ja ateistina itseään pitävien suomalaisten osuudet vuosina 1981–2005 World Values tutkimusten mukaan (%).

	1981	1990	1995–97	2000	2005
Uskonnollinen ihminen	55	59	59	67	61
Ei-uskonnollinen ihminen	42	38	38	30	36
Vakaumuksellinen ateisti, jumalankieltäjä	3	3	3	3	3
Yhteensä	100	100	100	100	100

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomuus ei välttämättä tarkoita uskonnottomuutta tai uskonnonvastaisuutta. Peräti 40 prosenttia uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomista piti itseään uskonnollisena. Noin puolet (48 %) piti itseään ei-uskonnollisena ja vain 11 prosenttia vakaumuksellisenä ateistina.

Kuvio 1.8. Uskonnollisena ja ateistina itseään pitävien osuudet eri maissa vuonna 2005. World Values 2005 (%).

Kansainvälisessä vertailussa uskonnollisena itseään pitäviä on vertailumaista eniten Puolassa ja Romanissa. Ateistien osuus puolestaan on kaikkien korkein entisessä Itä-Saksassa (32 %) ja Etelä-Koreassa (29 %).

Kirkkomonitor 2007 -kyselyaineisto antaa mahdollisuuden tarkastella suomalaisten uskonnollista identiteettiä yksityiskohtaisemmin. Tutkimuksessa vastaajia pyydettiin eri termien kohdalla vastaamaan, pitääkö itseään kyseisen termin kaltaisena. Näin ollen vastaajilla oli mahdollisuus identifioitua useammalla eri tavalla, toisin kuin edellä esitellyssä *World Values* -tutkimuksessa, jossa yksilö saattoi identifioitua vain joko uskonnolliseksi, ei-uskonnolliseksi tai ateistiksi. Erilainen vastausasteikko luonnollisesti jossain määrin vaikutti myös vastauksiin. *Kirkkomonitor 2007* -kyselyn mukaan kaksi suomalaista kolmesta (68 %) pitää itseään kristittyinä. Vain joka viides ei pidä itseään kristittyinä, 12 prosenttia ei osaa sanoa. Kirkon jäsenistä kristittyinä itseään pitää 74 prosenttia, 14 prosenttia ei pidä ja 12 prosenttia ei osaa sanoa.

Toiseksi yleisimmin suomalaiset pitivät itseään perusluterilaisena, jollaiseksi itsensä identifioi reilu puolet suomalaisista (55 %). Luterilaisena itseään piti niin ikään reilu puolet suomalaisista (51 %). Termin ”luterilainen” kohdalla eri ikäryhmien väliset erot ovat kuitenkin kaikkien suurimmat. Alle 35-vuotiaista vain 40 prosenttia piti itseään luterilaisena, yli 65-vuotiaista lähes neljä viidestä (78 %).

Joka kolmas suomalainen piti itseään uskovana. Etsijänä samoin kuin kirkollisena itseään pitäviä oli joka viides. Uskonnollisesti liberaaliksi itsensä identifioivia oli niin ikään joka viides. Uskonnollisesti konservatiivisena itseään piti kahdeksan prosenttia suomalaisista. Uskonnollisesti konservatiivien määrä seuraa lineaarisesti ikää, eniten sellaiseksi itseään identifioivia on vanhimmissa ikäryhmissä. Sen sijaan uskonnollisesti liberaaleja on lähes yhtä paljon (19–23 %) kaikissa ikäryhmissä lukuun ottamatta kaikkein nuorinta ikäryhmää, jossa sellaiseksi itsensä identifioivia on kaikkein vähiten (14 %).

Uudestisyntyneenä kristittyinä itseään pitäviä oli viisi prosenttia ja karismaattisena kristittyinä itseään piti kaksi prosenttia suomalaisista. *Kirkkomonitor 2007* -kyselyn mukaan vakaumuksellisina ateisteina itseään pitäviä oli suunnilleen yhtä paljon kuin uudestisyntyneenä itseään pitäviä. Miehet identifioivat itsensä vakaumukselliseksi ateistiksi kaksi kertaa useammin kuin naiset. Niin ikään miesten keskuudessa oli kaikissa ikäryhmissä enemmän

itseään uskonnollisesti konservatiivisena pitäviä kuin naisten keskuudessa. Miehet pitivät itseään naisia useammin myös fundamentalistina. Kaikkiaan fundamentalistina itseään pitäviä oli vain prosentti suomalaisista.

Taulukko 1.9. Suomalaisen uskonnollinen identiteetti. Kirkkomonitor 2007, N=4 004 (%).

	Kyllä	Ei	En osaa sanoa
Kristitty	68	20	12
Suomalainen perusluterilainen	55	29	15
Luterilainen	51	35	14
Uskova	32	48	20
Uskonnollisesti liberaalinen	20	57	23
Etsijä	20	61	19
Kirkollinen	19	59	22
Uskovainen	15	65	20
Uskonnollisesti konservatiivinen	8	73	20
Uudestisyntynyt kristitty	5	78	17
Vakaumuksellinen jumalankieltäjä, ateisti	5	86	9
Karismaattinen kristitty	2	80	17
Fundamentalisti	1	81	18

Kristilliset uskomukset Suomalaisista runsas kolmasosa ilmoitti *Gallup Ecclesiastica 2007* -kyselyssä uskovansa kristinuskon opettamaan Jumalaan. Osuus on säilynyt samana viime kertomuskaudesta, mutta pidemmällä aikavälillä on nähtävissä laskeva suuntaus. Vuonna 1976 yli puolet suomalaisista ilmoitti uskovansa kristinuskon opettamaan Jumalaan.

Myös niiden osuus, jotka ilmoittivat uskovansa Jumalaan toisin kuin kirkko opettaa, on pysynyt kertomuskauden ajan ennallaan, runsaassa neljänneksessä. Eri tavalla Jumalaan uskovien määrä on kuitenkin pitkällä aikavälillä ollut nousussa. Vuonna 1976 eri tavalla uskovia oli viidesosa suomalaisista.

Noin kymmenesosa suomalaisista ilmoitti, ettei usko Jumalaan ja heidän lisäksi epäilevällä kannalla oli kuusi prosenttia. Asiasta epävarmojen osuus on kasvanut lähes viidennekseen suomalaisista. Suurin muutos kertomuskaudella oli tapahtunut juuri

Jumalan olemassaolosta epävarmojen osuudessa, joka oli kasvanut neljällä prosenttiyksiköllä.

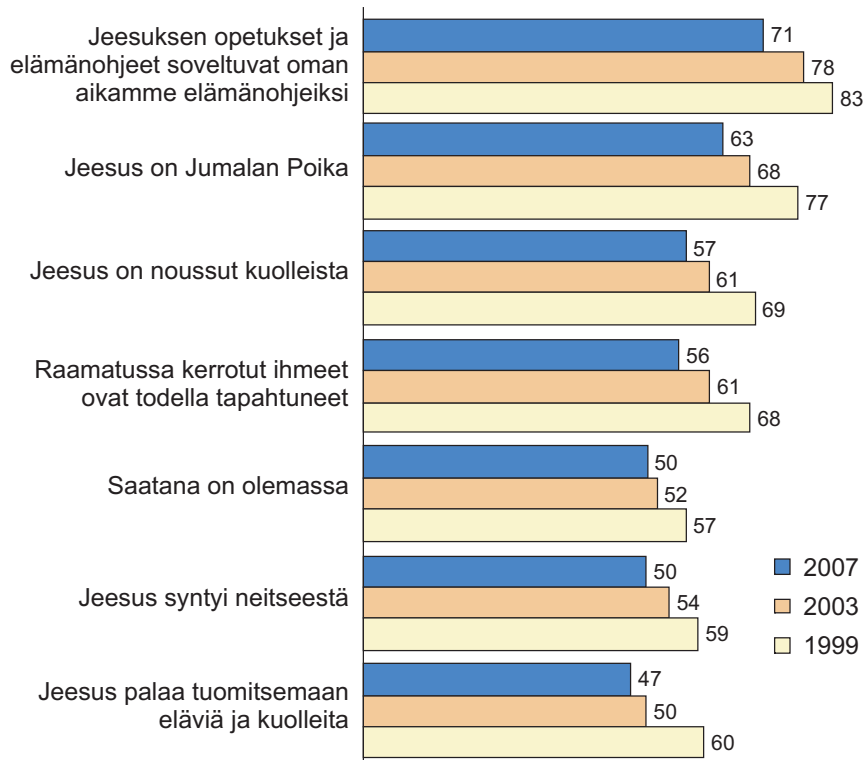
Taulukko 1.10. Suomalaisten usko Jumalaan vuosina 1976–2007 Gallup Ecclesiastica (G) ja Monitor (M) -kyselyjen mukaan (%).

	G 1976	G 1982	M 1991	M 1993	M 1995	G 1999	M 2001	G 2003	G 2007
Uskon kristinuskon opettamaan Jumalaan	51	44	33	37	41	47	39	36	37
Uskon Jumalaan, joskin eri tavalla kuin kirkko opettaa	22	23	30	30	28	27	24	28	27
En oikein tiedä, uskonko Jumalaan vai enkö	17	13	18	17	16	12	15	15	19
Epäilen Jumalan olemassaoloa	4	4	5	7	5	5	5	5	6
En usko Jumalan olemassaoloon	5	6	8	7	10	6	8	10	11
En osaa/halua sanoa	1	10	6	2	0	3	9	6	*
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	1301	1026	2007	1989	2440	992	2475	1009	1030

Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyssä tiedusteltiin myös suomalaisten suhtautumista kristillisiin perususkomuksiin, kuten Jeesuksen jumalallisuuteen, neitseestä syntymiseen, ylösnousemukseen ja Raamatun ihmeisiin (kuvio 1.9.). Yleisimmin uskottiin siihen, että Jeesuksen antamat elämänohjeet sopivat yhä edelleen omaan aikaamme. Lähes kolme neljäsosaa piti tätä vähintään todennäköisenä ja kolmasosa (35 %) uskoi siihen vakaasti. Sen sijaan vähiten uskottiin siihen, että Jeesus palaa tuomitsemaan eläviä ja kuolleita. Alle puolet suomalaisista ilmoitti pitävänsä tätä vähintään todennäköisenä. Runsas neljäsosa uskoi siihen vakaasti. Neljäsosa ilmoitti, ettei usko siihen ollenkaan. Myös Saatanan olemassaoloa epäiltiin vahvasti. Runsas neljännes (27 %) ei uskonut sitä lainkaan ja viidennes piti epätodennäköisenä.

Kun näitä lukuja verrataan kahden aikaisemman kertomuskauden päättyessä saatuihin tuloksiin, havaitaan että laskua on tapahtunut kaikkien uskomusten kohdalla. Melkein kaikkien uskomusten kohdalla niitä vähintään todennäköisinä pitävien osuus oli pudonnut noin kymmenellä prosenttiyksiköllä vuodesta 1999. Eniten laskua, 14 prosenttiyksikköä, oli tapahtunut käsityksessä siitä, onko Jeesus Jumalan poika. Myös usko Jeesuksen toiseen tulemiseen oli pudonnut 13 prosenttiyksiköllä.

Kuvio 1.9. Suomalaisten osuus, jotka pitävät eräitä kristillisiä opetuksia vähintään todennäköisenä vuosina 1999, 2003 ja 2007. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030, 2003, N=1 009 ja 1999, N=992 (%).

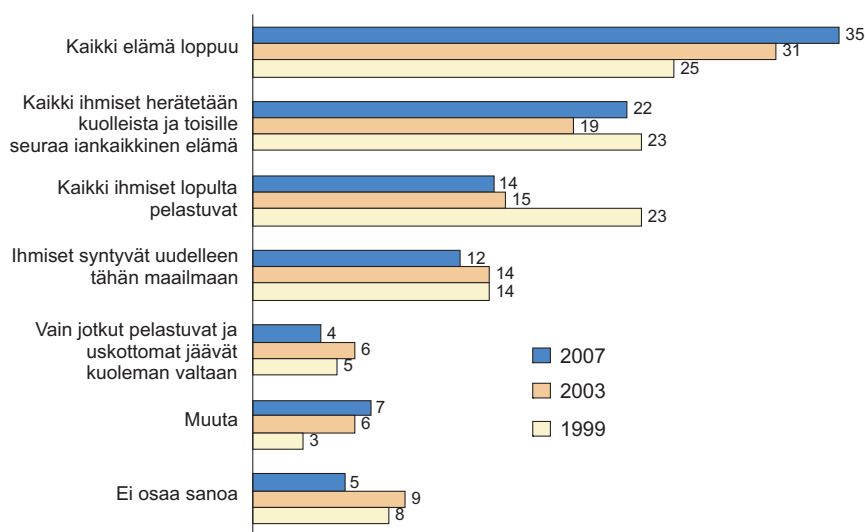

Myös käsitykset kuolemanjälkeisestä elämästä ovat muuttuneet voimakkaasti vuodesta 1999. Kun vuonna 1999 vain neljäsosa suomalaisista ajatteli kuoleman merkitsevän kaiken elämän päättymistä, nyt näin ajatteli jo kolmasosa. Miehistä lähes puolet (46 %) ajatteli kuoleman merkitsevän kaiken elämän päättymistä, naisista neljäsosa (24 %).

Niiden osuus, jotka uskovat kuolleista herättämiseen sekä iankaikkiseen elämään ja kadotukseen, on pysynyt ennallaan. Noin viidennes vastaajista valitsi tämän vaihtoehdon kaikissa kyselyissä. Sen sijaan niiden osuus, jotka uskovat kaikkien ihmisten pelastumiseen oli pudonnut jyrkästi. Kun vuonna 1999 neljäsosa suomalaisista ajatteli näin, vuonna 2007 enää seitsemäsosa valitsi

tämän vaihtoehdon edustamaan omaa kantaansa. Myös usko jälleensyntymään oli vähentynyt hienokseltaan.

Kuvio 1.10. Suomalaisten käsitykset siitä, mitä kuoleman jälkeen tapahtuu. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030, 2003, N=1 009 ja 1999, N=992 (%).

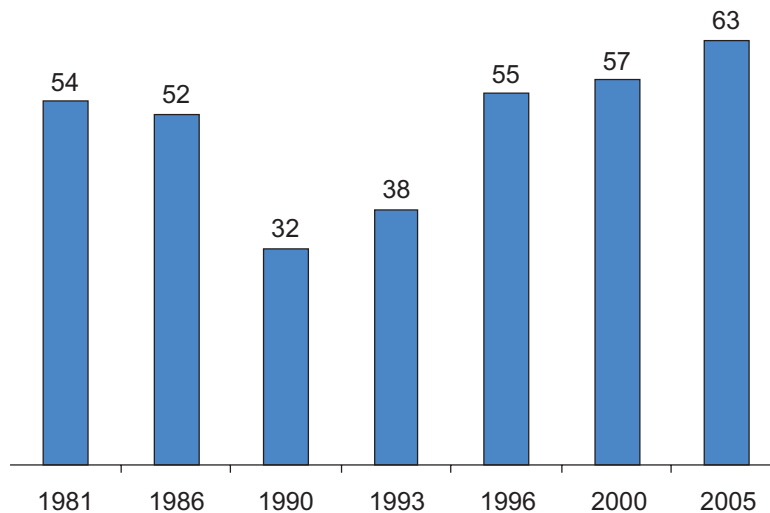
1.5. Suomalaisten suhde kirkkoon

Kirkon julkinen kuva Suomalaisten luottamus kirkkoon kohosi kertomuskaudella ennätysellisen korkeaksi. Vuonna 2005 tehdyn *World Values* -kyselyn mukaan kirkkoon luottavien suomalaisten osuus oli 63 prosenttia. Edellisestä tutkimuksesta vuonna 2000 kirkkoon luottavien osuus oli kasvanut kuusi prosenttiyksikköä. Kasvu on ollut huomattavaa, kun lähtöpisteeksi otetaan vuosi 1990, jolloin vain kolmasosa kansasta sanoi luottavansa kirkkoon.

World Values 2005 -kyselyn mukaan suomalaiset kokivat myös kirkon antavan aiempaa paremmin päteviä vastauksia ihmisten ongelmiin. Vajaa puolet suomalaisista katsoi, että kirkko antaa päteviä vastauksia ihmisen moraalisiin ongelmiin ja tarpeisiin (44 %), perhe-elämän ongelmiin (47 %) sekä nykypäivän sosiaali-

siin ongelmiin (35 %). Vuoteen 2000 verrattuna muutokset olivat noin kymmenen prosenttiyksikköä ylöspäin. Yhtä korkealla luvut ovat viimeksi olleet 1980-luvun alussa.

Kuvio 1.11. Kirkkoon luottavien suomalaisten osuus *World Values* -kyselyjen mukaan vuosina 1981–2005 (%).

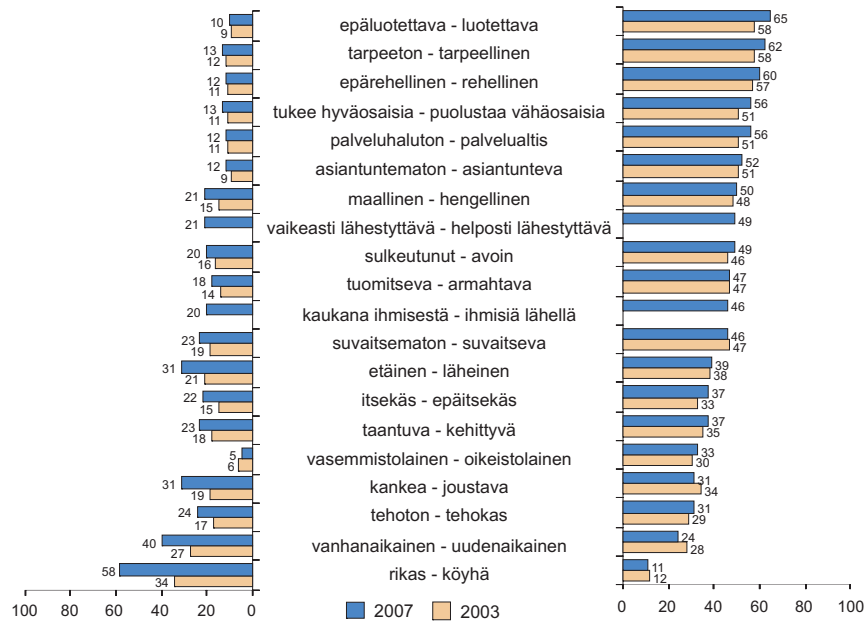

Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyssä tiedusteltiin myös suomalaisten kirkkoa koskevia mielikuvia. Kuviosta 1.12. nähdään, että muutosta kirkkoa koskevissa mielikuvissa oli kertomuskaudella tapahtunut suhteellisen vähän. Kaiken kaikkiaan kuvio kertoo, että valtaosalla suomalaisista on kirkosta varsin myönteisiä mielikuvia.

Kirkkoa piti luotettavana, tarpeellisena ja rehellisenä yli 60 prosenttia suomalaisista. Lisäksi yli puolet suomalaisista piti kirkkoa palvelualttiina, asiantuntevana, heikkoja puolustavana sekä hengellisenä organisaationa.

Sen sijaan tehokkaana, uudenaikaisena ja joustavana suomalaiset eivät kirkkoa pitäneet. Näiden määreiden kanssa samaa mieltä oli alle kolmasosa suomalaisista. Kirkkoa kankeana ja vanhanaikaisena pitäviä oli enemmän kuin tehokkaana ja joustavana pitäviä. Kirkkoa vanhanaikaisena pitävien osuus oli kasvanut 40:een prosenttiin suomalaisista. Kaikkein eniten oli kasvanut kirkkoa rikkaana pitävien osuus.

Kuvio 1.12. Suomalaisen mielikuvat kirkosta. Gallup Ecclesiastica 2003, N=1 009, ja 2007, N=1 030 (%).

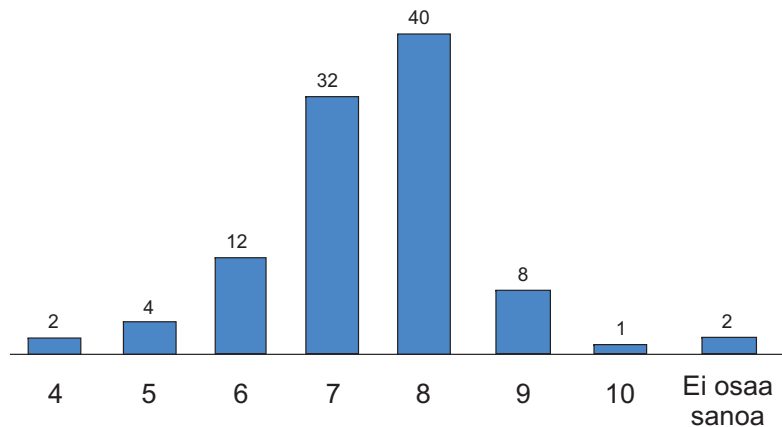
Tuloksista voidaan myös nähdä jonkinasteisen polarisoitumisen lisääntyminen. Nimittäin prosenttiluvuissa oli enimmäkseen tapahtunut kasvua mielikuvapareista kummassakin. Toisin sanoen sekä myönteiset että kielteiset mielikuvat kirkosta olivat vahvistuneet.

Tyytyväisyys kirkkoa kohtaan Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyssä vastaajia pyydettiin arvioimaan evankelis-luterilaisia seurakuntia tehtäviensä suorittamisesta kouluarvosanalla nelosesta kymppiin. Keskimäärin kirkko sai arvosanan 7½. Yleisimmin kirkolle annettiin yleisarvosanaksi kahdeksan (40 % suomalaisista) tai seitsemän (32 %). Kiitettävän arvosanan yhdeksän tai kymmenen kirkolle antoi joka kymmenes suomalainen.

Vajaa viidennes antoi kirkolle välttävän tai heikon arvosanan (6 tai alle). Valtaenemmistö heistä on kirkosta etäällä olevia ja sellaisia, jotka eivät juuri koskaan osallistu uskonnollisiin tilaisuuksiin. Puolet ei kuulu kirkkoon. Korkeintaan välttävän arvosanan anta-

neiden joukossa oli kuitenkin myös pieni osa uskonnollisesti aktiivisia kirkon jäseniä.

Kuvio 1.13. Suomalaisten evankelis-luterilaiselle kirkolle tehtävien suorittamisesta antamat kouluarvosanat. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%).

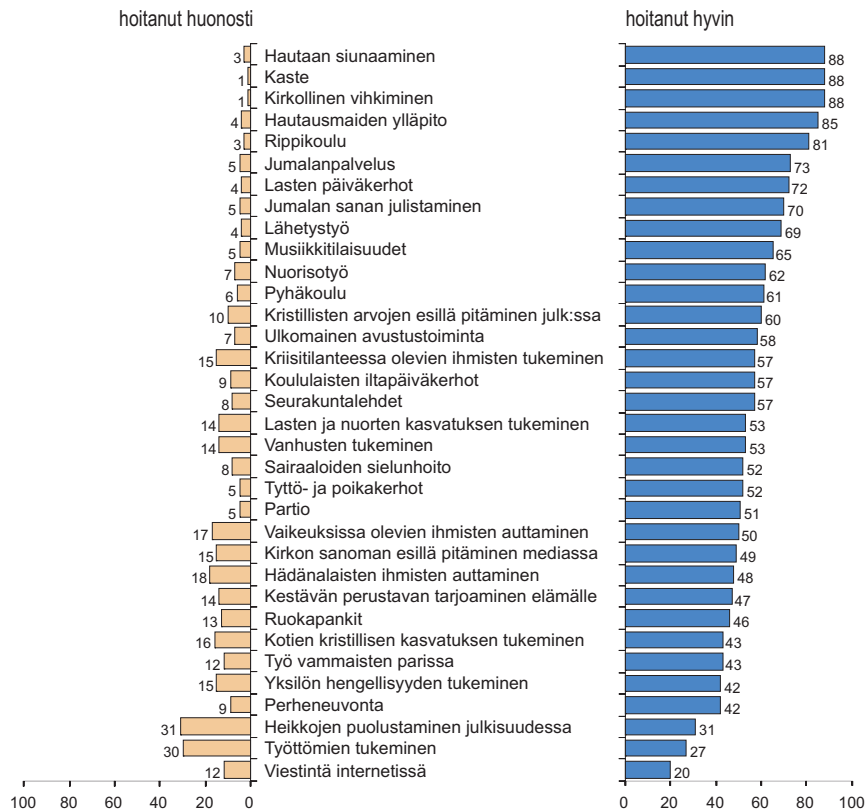

Suomalaiset saivat myös erikseen arvioida kirkkoa sen eri tehtävien hoitamisen näkökulmasta. Kaikkein tyytyväisimpiä suomalaiset olivat siihen, miten kirkko hoitaa kirkolliset toimitukset. Lähes yhdeksän kymmenestä koki kirkon hoitavan ne hyvin tai melko hyvin. Huonona niiden hoitoa piti vain muutama prosentti suomalaisista. Erityisesti kasteen ja kirkollisen vihkimisen hoitamiseen suomalaiset olivat tyytyväisiä. Vain prosentti suomalaisista piti niiden hoitamista huonona.

Myös hautausmaiden hoito sai suomalaisilta kiitosta. Kaikkiaan 85 prosenttia kertoi olevansa siihen tyytyväinen. Huonona hautausmaiden hoitoa piti neljä prosenttia suomalaisista. Loput eivät osanneet sanoa.

Niin ikään suomalaiset olivat erityisen tyytyväisiä siihen, miten kirkko hoitaa rippikoulut. Kaikkiaan 81 prosenttia kertoi olevansa niihin tyytyväinen, vain kolme prosenttia tyytymätön. Eniten tyytymättömyyttä suomalaiset ilmentävät siihen, miten kirkko on tukenut työttömiä ja puolustanut julkisuudessa heikkoja. Näiden tehtävien hoitamiseen tyytymättömiä on joka kolmas.

Kuvio 1.14. Suomalaisen tyytyväisyys kirkon eri tehtävien hoitoon.
Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%).

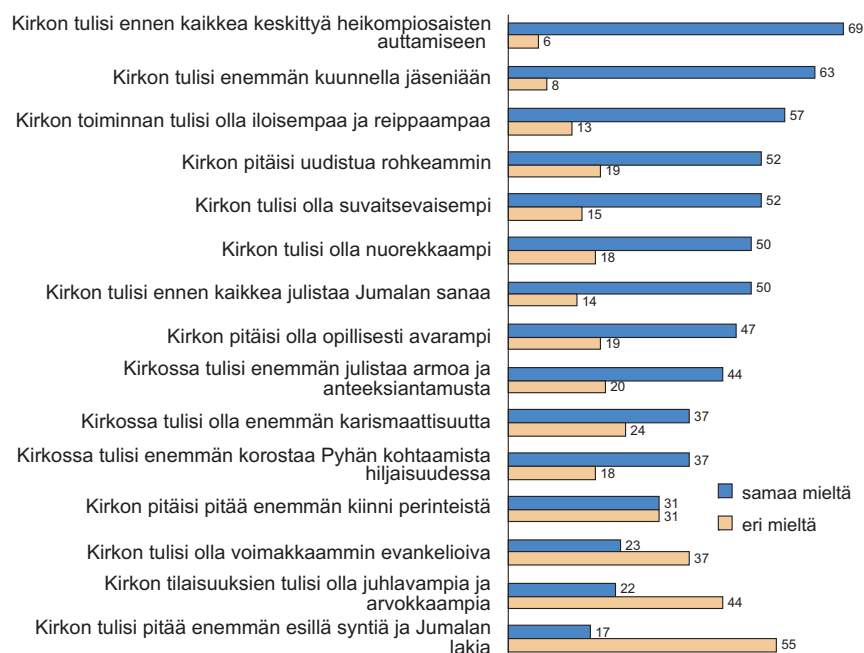

Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyssä suomalaisilta tiedusteltiin myös sitä, millainen kirkon heidän mielestään tulisi olla ja mihin suuntaan sen pitäisi muuttua. Eniten suomalaiset toivoivat kirkolta sitä, että kirkko ennen kaikkea keskittyisi heikompien ihmisten auttamiseen ja kuuntelisi enemmän jäseniään. Kaikkiaan kaksi kolmesta suomalaisesta toivoi kirkolta näitä. Se, että kirkko keskittyisi heikompien auttamiseen, on kaiken ikäisille suomalaisille keskimäärin tärkein ominaisuus kirkossa.

Useampi kuin joka toinen suomalainen toivoi kirkon toiminnan olevan iloisempaa ja reippaampaa sekä uudistuvan rohkeammin. Noin joka kuudes suomalainen oli eri mieltä. Iloisempaa ja rohkeammin uudistuvampaa kirkkoa haluavat yleensä toivoivat kirkon myös olevan suvaitsevampi, nuorekkaampi ja opillisesti avarampi. Osa heistä toivoi myös kirkkoon enemmän karismaatti-

suutta. Voimakkaammin uudistuvaa, suvaitsevaisempaa nuorekkaampaa ja karismaattisempaa kirkkoa toivovia oli kaiken ikäisten keskuudessa, mutta eniten heitä oli iältään neljäkymmenen molemmiin puolin olevien keskuudessa.

Kuvio 1.15. Suomalaisten näkemys siitä, millainen kirkon tulisi olla. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%).

Samanaikaisesti noin kolmannes suomalaisista toivoisi kirkon pitävän enemmän kiinni perinteistään. Näille suomalaisille on usein tyypillistä myös se, että he toivoisivat kirkon olevan voimakkaammin evankelioiva ja pitävän enemmän esillä Jumalan sanaa, myös syntiä ja Jumalan lakia. Näin ajattelevia oli ennen muuta vanhempien suomalaisten keskuudessa.

Kaiken kaikkiaan kysytyistä asioista suomalaiset olivat eniten eri mieltä siinä, tulisiko kirkon pitää enemmän esillä syntiä ja jumalan lakia ja tulisiko kirkon tilaisuuksien olla juhlavampia ja arvokkaampia.

2. Jäsenet

- Kirkkoon kuului kertomuskauden lopussa 81,7 prosenttia suomalaisista. Tärkeimpinä kirkkoon kuulumisen syinä pidettiin kirkollisia toimituksia.
- Syntyneistä lapsista 84,0 prosenttia kastettiin evankelis-luterilaisen kirkon jäseniksi vuonna 2007. Kastettujen osuus syntyneistä laski kertomuskaudella kolme prosenttiyksikköä.
- Kirkosta eroaminen säilyi korkeana koko kertomuskauden. Kaikkiaan kertomuskaudella kirkosta erosi 133 000 henkeä, mikä vastaa 2,9 prosenttia kirkon jäsenistä.
- Kirkkoon liittyi kertomuskaudella 39 500 henkeä. Liittyminen väheni 6,4 prosenttia edellisestä kertomuskaudesta. Nuoret aikuiset olivat aktiivisimpia kirkkoon liittyjiä kuten myös kirkosta eroajia. Kirkkoon liittyminen kuten myös kirkosta eroaminen oli voimakkainta Helsingin hiippakunnassa.
- Muuttoliike jatkui kertomuskaudella vilkkaana. Uuteen seurakuntaan muutti 1,35 miljoonaa ihmistä. Väkiluku lisääntyi vain Espoon hiippakunnassa, muissa se väheni.

2.1. Kirkkoon kuuluminen

Kirkon jäsen kuuluu kotikuntansa mukaiseen paikallisseurakuntaan. Kirkon jäsenellä on oikeus päästä osalliseksi kirkon pyhistä toimituksista sekä seurakunnan palveluista ja toiminnasta. Jäsenellä on äänioikeus seurakunnallisissa vaaleissa. Konfirmoidulla seurakunnan jäsenellä on oikeus toimia kummina.

Jäsenyyteen liittyen *Läsnäolon kirkko* -strategiassa asetettiin tavoitteeksi vahvistaa jäsenten siteitä kirkkoon. Erityistä huomiota kiinnitetään niihin jäseniin, jotka eivät ole kirkon toiminnassa mukana, vahvistetaan heidän ohuitakin siteitään kirkkoon.

Evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuului kirkon väestötilastojen mukaan vuoden 2007 lopussa 4 328 522 henkeä, mikä vastaa 81,7 prosenttia maan väestöstä (Tilastokeskuksen mukaan 81,8 %). Kirkon kokonaisjäsenmäärä oli 4 514 359. Tässä luvussa on myös mukana 185 837 poissa olevaa kirkon jäsentä. He ovat esimerkiksi ulkomailla töissä olevia suomalaisia. Vuodesta 2003

kirkon väkiluku väheni kaikkiaan 1,4 prosenttia (62 840 henkeä). Kirkon jäsenet kuuluivat 517 seurakuntaan. Seurakuntien määrä väheni kertomuskaudella kaikkiaan 65 seurakunnalla (vuonna 2003 seurakuntia oli 582).

Kirkkoon kuuluvien suhteellinen osuus pieneni kertomuskaudella 2,4 prosenttiyksikköä. Absoluuttinen jäsenmäärä väheni 62 840 hengellä (edellisellä kertomuskaudella 9 854 hengellä, –0,2 %). Naisista kirkkoon kuului 84,3 prosenttia ja miehistä 79,2 prosenttia. Kirkkoon kuuluvien naisten osuus laski kertomuskauden aikana 2,2 prosenttiyksiköllä ja miesten osuus 2,6 prosenttiyksiköllä.

Eri hiippakunnista väkiluku väheni kertomuskaudella suhteellisesti ja absoluuttisesti eniten Mikkelin (–4,2 %) ja Kuopion (–3,6 %) hiippakunnissa. Molemmat hiippakunnat olivat muuttoliikkeen seurauksena muuttotappioalueita. Väkiluku kasvoi ainoastaan Espoon hiippakunnan alueella (+2,7 %).

Taulukko 2.1. Seurakuntien väkiluku hiippakunnittain vuonna 2007 ja väkiluvun muutos vuosina 2003–2007.

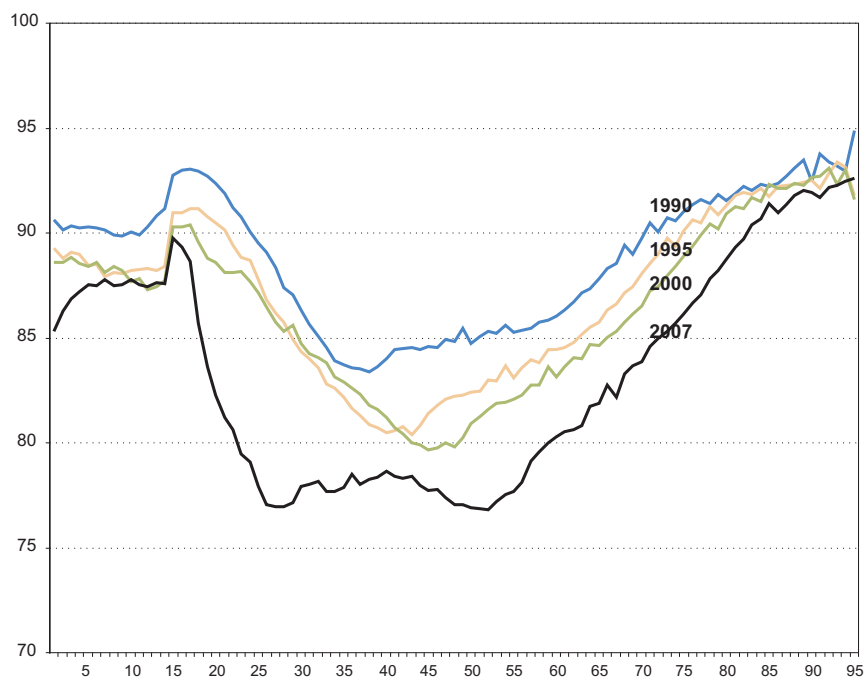
Hiippakunta	Väkiluku 31.12.2007	Muutos 2003–2007	Muutos %	Hiippakunnan väkiluvun osuus koko kirkon väkiluvusta %	Kirkkoon kuuluvia % 2007	Kirkkoon kuuluvia % 2003
Turku	564 942	-11 661	-2,0	13,1	84,2	86,5
Tampere	657 926	-1 470	-0,2	15,2	81,3	83,8
Oulu	548 498	-3 492	-0,6	12,7	87,7	89,7
Mikkeli	429 420	-18 878	-4,2	9,9	85,7	88,0
Porvoo	261 580	-3 655	-1,4	6,0	89,1	90,5
Kuopio	442 765	-16 669	-3,6	10,2	84,1	85,8
Lapua	449 908	-4 448	-1,0	10,4	86,1	87,7
Helsinki	539 189	-13 979	-2,5	12,5	69,6	76,4
Espoo	4 34 294	11 412	2,7	10,0	78,2	-
Koko kirkko	4 328 522	-62 840	-1,4	100	81,7	84,1

Alhaisin kirkkoon kuuluvien osuus oli Helsingin hiippakunnassa, jossa 69,6 prosenttia väestöstä kuului kirkkoon. Korkein osuus oli Porvoon hiippakunnassa (89,1 %). Kirkkoon kuuluvien osuus laski kaikissa hiippakunnissa. Voimakkainta lasku oli Helsingin hiippa-

kunnassa (–6,8 prosenttiyksikköä), pienintä Porvoon hiippakunnassa (–1,4 prosenttiyksikköä).

Kirkkoon kuuluvien osuus oli alhaisin 40–49-vuotiaiden ikäryhmässä. Tilastokeskuksen tietojen mukaan heistä 77,9 prosenttia kuului kirkkoon. Eniten kirkkoon kuuluvia oli kaikkein vanhimmissa ikäryhmissä sekä rippikouluikäisten ja sitä hieman vanhempien keskuudessa. Yli 80-vuotiaista kirkkoon kuului yli 90 prosenttia, 15–19-vuotiaista lähes 90 prosenttia. Näin ollen kirkkoon kuuluvien osuus ikäryhmissä muodosti lähes U-muotoisen käyrän, jossa pohjan muodostivat keski-ikäiset. Kirkkoon kuuluvien osuus laski kertomuskauden aikana kaikissa muissa ikäryhmissä paitsi yli 90-vuotiaiden keskuudessa. Voimakasta lasku oli 20–29-vuotiaiden ikäryhmässä (–6,4 prosenttiyksikköä) ja 30–39-vuotiaiden ikäryhmässä (–4,2 prosenttiyksikköä).

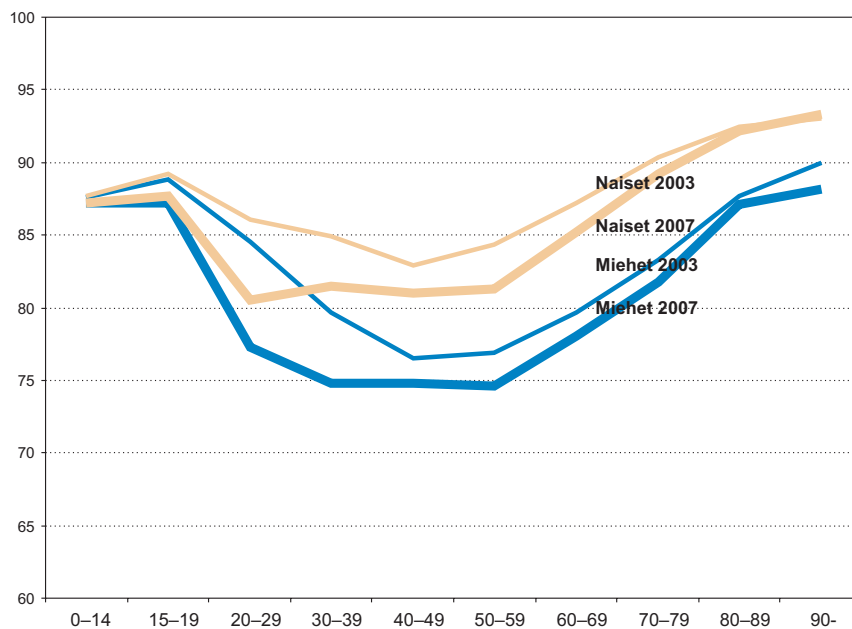
Kuvio 2.1. Kirkkoon kuuluvien osuus ikäryhmittäin vuosina 1990, 1995, 2000 ja 2007. Tilastokeskus (%).

Kirkkoon kuuluvien osuus on 2000-luvulla laskenut erityisen voimakkaasti nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa. Laskua on kuitenkin myös vanhemmissa ikäkohorteissa. Vaikka tämän päivän eläkeläisistä kirkkoon kuuluu selvästi suurempi osa kuin nuorista aikuisista, ei ole mitään takuuta siitä, että nuoret aikuiset ”uskonnollistuisivat” tai ”kirkollistuisivat” ikävuosien karttuessa.

Naisista kirkkoon kuuluvia oli suhteellisesti enemmän kuin miehistä kaikissa muissa ikäryhmissä paitsi alle 15-vuotiaissa. Suurimmillaan miesten ja naisten väliset erot olivat 60–69-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa naisista kirkkoon kuuluvia oli yli seitsemän prosenttiyksikköä enemmän kuin vastaavan ikäisiä miehiä. Sekä naisten että miesten keskuudessa kirkkoon kuuluvien osuus laski kertomuskaudella eniten 20–29-vuotiaiden ikäryhmässä. Naisilla laskua oli 5,6 prosenttiyksikköä, miehillä 7,2 prosenttiyksikköä.

Kuvio 2.2. Kirkkoon kuuluvien miesten ja naisten osuus ikäryhmittäin vuosina 2003 ja 2007. Tilastokeskus (%).

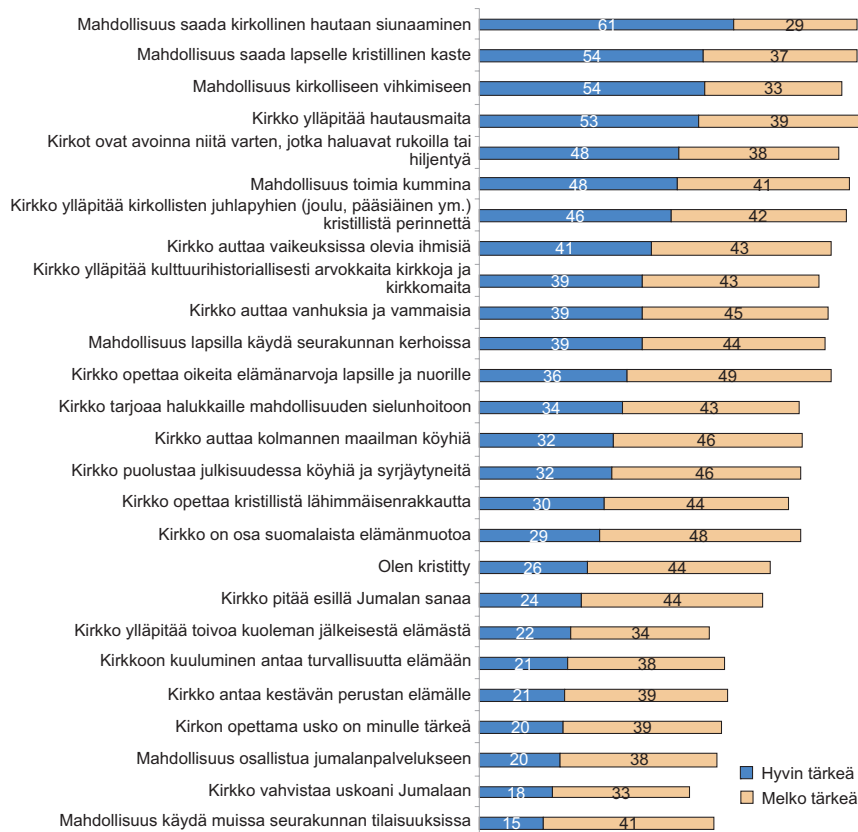
Kirkkoon kuulumisen syyt *Gallup Ecclesiastica 2007* -tutkimuksessa tiedusteltiin eri tekijöiden merkitystä suomalaisten kirkkoon kuulumiselle. Kokonaisuudessaan kirkkoon kuulumisen syissä korostuivat ennen kaikkea kirkon yhteisöä tukevat tehtävät. Näitä ovat tradition ylläpitäminen elämän taitekohdissa, kuten kasteen ja hautaan siunaamisen välityksellä ja eri tavoin kanssaihmisistä ja erityisesti heikoista huolehtiminen. Ne olivat tärkeitä kaikenikäisille ihmisille.

Tärkeimpiä kirkkoon kuulumisen syitä olivat edelleen kirkolliset toimitukset, kaste, avioliittoon vihkiminen ja hautaan siunaaminen, sekä se, että kirkko ylläpitää hautausmaita (ks. kuvio 2.3.). Noin yhdeksän kymmenestä evankelis-luterilaisen kirkon jäsenestä piti niitä erittäin tai melko tärkeinä syinä kirkkoon kuulumiselleen. Erittäin tärkeitä kirkolliset toimitukset olivat joka toiselle kirkon jäsenelle. Muita tärkeitä kirkkoon kuulumissyitä olivat muun muassa mahdollisuus toimia kummina ja se, että kirkko ylläpitää kirkollisten juhlapyhien kristillistä perinnettä ja opettaa oikeita elämänarvoja lapsille ja nuorille. Kummiutta erittäin tärkeänä pitävien osuus nousi kertomuskaudella. Vuonna 2003 vain 39 prosenttia tutkimukseen osallistuneista oli sitä mieltä, että mahdollisuus toimia kummina oli heille erittäin tärkeä peruste jäsenyydelle, vuonna 2007 osuus oli 48 prosenttia.

Kirkolta odotetaan tukea heikompiosaisille. Yli neljä viidestä (84 %) piti perusteena omalle jäsenyydelleen sitä, että kirkko auttaa vaikeuksissa olevia ihmisiä ja vanhuksia ja vammaisia. Myös kirkon avustustoiminta ulkomailla koettiin tärkeäksi kirkkoon kuulumisen syyksi. Niin ikään köyhien ja syrjäytyneiden puolustamista julkisuudessa pidettiin tärkeänä kirkkoon kuulumisen syynä.

Myös kirkon kulttuurista tehtävää arvostetaan ja pidetään keskeisenä jäsenyyden perusteena. Neljä viidestä (80 %) piti tärkeänä jäsenyyden perusteena sitä, että kirkko ylläpitää kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kirkkoja ja kirkkomaita.

Kuvio 2.3. Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien kirkkoon kuulumisen syyt. Gallup Ecclesiastica 2007, N=793 (%).

Kolmelle neljäsosalle (77 %) kirkon jäsenistä se, että kirkko on osa suomalaista elämänmuotoa, oli tärkeä kirkkoon kuulumisen syy. Erittäin tärkeänä sitä piti reilu neljännes. Huomattavaa kuitenkin on, että nuorten keskuudessa tämän syyn korostaminen on harvinaista ja juuri tämän tekijän kohdalla nuoret eroavat kaikkein eniten vanhemmista ikäluokista. Alle 25-vuotiaista nuorista ja nuorista aikuisista vain reilu kymmenesosa (13 %) piti sitä, että kirkko olisi osa suomalaista elämänmuotoa, erittäin tärkeänä syynä kirkkoon kuulumiselle, yli 65-vuotiaista puolet. Nuoret eivät tyypillisesti pidä kirkkoon kuulumista tärkeänä osana suomalaista elämänmuotoa, toisin kuin vanhemmat ikäpolvet, joiden keskuu-

nessa ”koti, uskonto ja isänmaa” -ajattelu on syvällä. Tämä kytkeä on sitä heikompi, mitä nuoremmasta ikäpolvesta on kysymys.

Selkeästi hengelliset syyt olivat tärkeitä useammalle kuin joka toiselle kirkon jäsenelle. Erittäin tärkeänä hengellisiä syitä piti lähes neljännes jäsenistä. Hengellisistä syistä tärkeimpänä pidettiin sitä, että kirkko antaa kestävän perustan elämälle (60 % piti tärkeänä) ja antaa turvallisuutta elämään (59 %). Useampi kuin joka toinen jäsen (59 %) piti kirkon opettamaa uskoa merkityksellisenä kirkkoon kuulumiselleen. Puolet kirkon jäsenistä piti kirkon merkitystä oman uskon vahvistajana tärkeänä syynä kirkkoon kuulumiselle. Niin ikään puolet kirkon jäsenistä piti mahdollisuutta osallistua jumalanpalveluksiin merkityksellisenä jäsenyydelleen.

Erityisen tärkeänä suomalaiset pitivät sitä, että kirkko tarjoaa mahdollisuuksia myös yksityisen hartauden harjoittamiseen. Valtaosa (86 %) kirkon jäsenistä piti tärkeänä sitä, että kirkot ovat avoinna niitä varten, jotka haluavat hiljentyä tai rukoilla. Tällainen mahdollisuus yksityiseen hiljentymiseen oli kirkon jäsenille huomattavasti merkittävämpi kirkkoon kuulumisen syy kuin mahdollisuus osallistua jumalanpalveluksiin. Myös kirkon tarjoama sielunhoitoa pidettiin tärkeänä.

2.2. Kastetut, kuolleet ja muuttaneet

Kastetut ja kuolleet Syntyvyys kasvoi kertomuskaudella ja oli jokaisena kertomuskauden vuotena korkeampi kuin yhtenäkkään vuonna edellisellä kertomuskaudella. Vuosina 2004–2007 Suomessa syntyi yhteensä 233 000 lasta, mikä oli noin 8 000 enemmän kuin edellisellä kertomuskaudella. Edellisellä kertomuskaudella syntyvyys oli laskenut poikkeuksellisen alas: ennen vuotta 2002 syntyvyys oli ollut alhaisemmalla tasolla edellisen kerran vuonna 1847 nälkävuosien aikaan.

Vuonna 2007 Suomessa syntyi kaikkiaan 58 729 lasta. Kirkon jäseneksi heistä kastettiin 84,0 %. Kastettujen suhteellinen osuus laski kertomuskaudella 3,0 prosenttiyksikköä (87,0 % vuonna 2003). Sen sijaan kastettujen absoluuttinen määrä pysyi synty-

vyyden lisääntymisen myötä lähes samana. Vuonna 2007 kastettiin kaikkiaan 49 325 lasta, mikä on 58 lasta enemmän kuin vuonna 2003. Kaikkiaan kertomuskaudella kastettiin 197 965 lasta, mikä on 413 enemmän kuin edellisellä kertomuskaudella. Vuonna 2007 kastettuja aikuisia oli 1 014, joista miehiä 444 ja naisia 570. Rippikoulun yhteydessä kastettuja nuoria oli 1 114 (vuonna 2003 rippikoulun yhteydessä kastettuja nuoria oli 1 070).

Kastettujen määrä on edelleen kirkon läsnä olevan väestön kuolleisuutta korkeampi. Vuonna 2007 kirkon jäsenistä kuoli 42 170, mikä oli 7 155 vähemmän kuin samana vuonna kastettujen lasten määrä. Koko kertomuskaudella kirkon läsnä olevista jäsenistä kuoli 165 934 henkeä, vuosittain vajaa prosentti läsnä olevasta väestöstä. Kuolleiden määrä väheni edellisestä kertomuskaudesta 5 604 henkeä (3,3 %).

Muuttoliike Muuttoliike säilyi kertomuskaudella vilkkaana. Kaikkiaan uuteen seurakuntaan muutti 1,35 miljoonaa henkeä, mikä oli lähes yhtä monta henkeä kuin edellisellä kertomuskaudella (–0,7 %, –8 908 henkeä). Muuttoliike suuntautui erityisesti Helsingin hiippakuntaan, missä uuteen seurakuntaan muuttaneita oli kertomuskaudella kaikkiaan 277 913 henkeä. Tämä oli yli puolet (52 %) hiippakunnan väkiluvusta. Näin ollen useampi kuin joka toinen Helsingin hiippakunnan seurakuntalainen oli jossain vaiheessa kertomuskaudella ”uusi seurakuntalainen”. On kuitenkin otettava huomioon, että muuttamisella on taipumus kasaantua, jolloin yksi henkilö on saattanut muuttaa kertomuskaudella useita kertoja. Erityisesti opiskelijat muuttavat usein lyhyen ajan sisällä. Muuttoliike oli voimakasta myös Tampereen ja Turun hiippakunnassa, missä joka kolmas jäsenistä muutti uuteen seurakuntaan. Vähäisintä muuttaminen oli Porvoon ja Lapuan hiippakunnan seurakuntiin.

Lähes kaikki seurakunnat toivottivat uudet seurakuntalaiset jollain tavoin tervetulleiksi. Tervetulokirjeellä kaikkia uusia seurakuntalaisia tervehdittiin 80 prosentissa seurakuntia ja viidessä prosentissa osaa uusista seurakuntalaisista. Lähes joka viidennessä seurakunnassa järjestettiin muuttaneille kutsutilaisuuksia, 13 prosentissa seurakuntia kaikille muuttajille ja viidessä prosentissa osalle muuttaneita. Kotikäynnit uusien seurakuntalaisten luona

olivat harvinaisia. Kaikkien muuttaneiden luona käytiin kahdessa prosentissa seurakuntia ja joka kymmenennessä seurakunnassa (9 %) osaa muuttaneista tervehdittiin kotikäynnillä. Vain muutama seurakunta ei toivottanut uusia jäseniään millään tavoin tervetulleeksi.

Taulukko 2.2. Seurakuntaan muuttaneita hiippakunnittain vuosina 2004–2007.

Hiippakunta	Seurakuntaan muuttaneita vuonna 2007	% keski-väkiluvusta	Vuosina 2004–2007	% väkiluvusta 2004–2007	Muutos 2003–2007
Turku	42 715	7,5	173 322	31	-1 376
Tampere	56 805	8,6	228 147	35	1 102
Oulu	37 864	6,9	160 943	29	-998
Mikkeli	23 759	5,5	98 089	23	-1 430
Porvoo	11 763	4,5	47 699	18	58
Kuopio	30 322	6,8	122 169	28	309
Lapua	24 157	5,4	96 486	21	532
Helsinki	66 142	12,2	277 913	52	-7 431
Espoo	33 776	7,8	140 535	32	-1 331
Koko kirkko	327 303	7,5	1 345 303	31	-10 565

Tervetulokirjeen lähettäneiden seurakuntien osuus lisääntyi vuodesta 2003 kymmenen prosenttiyksikköä ja kutsutilaisuuksia järjestäneiden seurakuntien osuus seitsemän prosenttiyksikköä. Kotikäyntejä suorittaneiden seurakuntien osuus pysyi samana. Suurin muutos edelliseen kertomuskauteen oli siinä, että nyt lähes kaikki seurakunnat toivottivat uudet jäsenet tavalla tai toisella tervetulleeksi. Uusien seurakuntalaisten tervetulleeksi toivottamisen merkitystä pidettiin kertomuskaudella paljon esillä.

2.3. Kirkosta eroaminen

Kertomuskaudella kirkosta erosi määrällisesti enemmän ihmisiä kuin millään aiemmalla nelivuotiskaudella. Vuosina 2004–2007 kirkosta erosi kaikkiaan 132 883 henkeä mikä vastaa kolmea prosenttia läsnä olevan väestön määrästä. Korkeimmillaan

eroaminen oli vuonna 2007, jolloin kirkosta erosi kaikkiaan 37 879 henkeä, mikä on 0,9 prosenttia keskiväkiluvusta. Miehiä eronneista oli 56 prosenttia. Eronneiden määrä lähes kaksinkertaistui edelliseen kertomuskauteen verrattuna.

Korkeiden eroamislukujen lähtökohtana on vuonna 2003 voimaan tullut uusi uskonnonvapauslaki ja sen myötä voimaan tulleet helpotukset eroamiseen. Kirkosta eroaminen ei enää edellytä henkilökohtaista käyntiä eroamisilmoituksen täyttämiseksi eikä eroamiseen enää liity kuukauden harkinta-aikaa. Eroamisilmoitus voidaan toimittaa postitse sille seurakunnalle, jonka jäsen henkilö on, tai mille tahansa maistraatille. Ilmoituksen voi laatia vapaamuotoisesti eikä mitään erillistä lomaketta tarvita. Eroaminen on mahdollista myös sähköisesti ja suurin osa kirkosta eronneista käyttääkin tätä vaihtoehtoa.

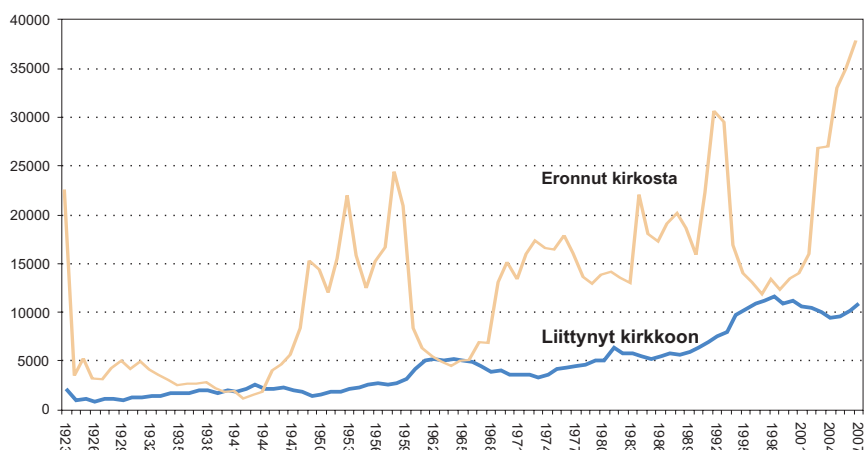
Kirkosta eroaminen oli selvästi yleisempää kaupunkiseurakunnissa kuin maaseudulla. Vuonna 2007 kirkosta eroamisista 79 prosenttia (80 % vuonna 2003) tapahtui kaupunkiseurakunnissa. Kaikkiaan maaseurakunnissa kirkosta erosi 0,6 prosenttia keskiväkiluvusta, kaupunkiseurakunnissa yksi prosentti. Voimakkainta niin absoluuttisesti kuin suhteellisestikin eroaminen oli Helsingin hiippakunnassa, missä kirkosta erosi 1,3 prosenttia väkiluvusta vuonna 2007 (0,9 % vuonna 2003) ja Espoon ja Tampereen hiippakunnissa, joissa vuonna 2007 kirkosta erosi yksi prosentti väkiluvusta.

Taulukko 2.3. Kirkosta eronneet vuosina 2004–2007.

Hiippakunta	Eronneita 2007	% kirkosta eronneista	% keskiväkiluvusta vuonna 2007	Yhteensä 2004–2007	Yhteensä 2000–2003	Muutos ed. kertomuskaudesta %
Turku	4 681	12	0,83	16 344	8 619	90
Tampere	6 409	17	0,97	23 786	12 291	94
Oulu	4 265	11	0,78	14 440	6 518	122
Mikkeli	3 308	9	0,77	11 836	5 893	101
Porvoo	1 380	4	0,53	4 813	2 214	117
Kuopio	3 295	9	0,74	11 302	6 107	85
Lapua	3 236	9	0,72	10 760	5 360	101
Helsinki	6 932	18	1,29	24 038	23 581	68
Espoo	4 373	12	1,01	15 564		
Koko kirkko	37 879	100	0,88	132 883	70 583	88

Edelliseen kertomuskauteen verrattuna eroaminen lisääntyi suhteellisesti eniten Oulun ja Porvoon hiippakunnissa, joissa kirkkoon kuuluvien osuudet olivat korkeimmat. Helsingin ja Espoon hiippakuntien osalta päättynyttä kertomuskautta ei voi verrata edelliseen, sillä Helsingin hiippakunnan jako astui voimaan vuoden 2004 alussa. Jos verrataan jakamattoman Helsingin hiippakunnan eronneiden määrää vuosina 2000–2003 Helsingin ja Espoon hiippakuntien eronneiden yhteismäärään vuosina 2004–2007, kasvua oli 68 prosenttia. Lukuja vertailtaessa on kuitenkin huomiotava, että Orimattilan seurakunta siirtyi Tampereen hiippakuntaan Helsingin hiippakunnan jaon yhteydessä. Vuosina 2004–2007 Orimattilassa kirkosta erosi yhteensä 359 henkeä.

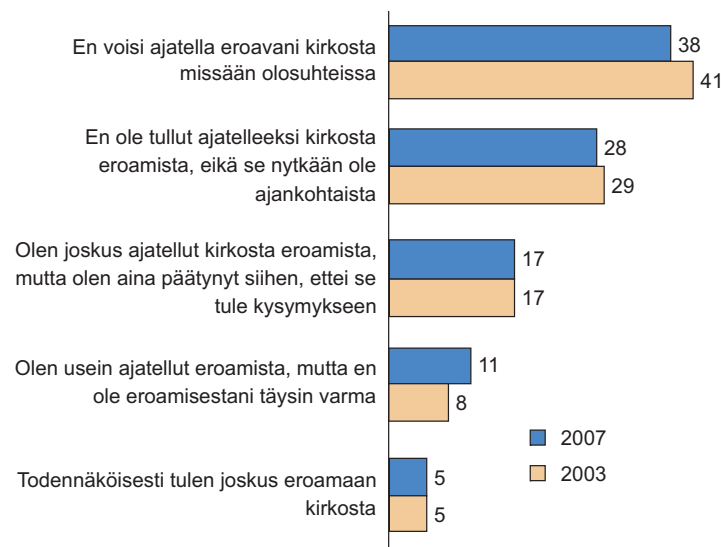
Kuvio 2.4. Kirkosta eronneiden ja kirkkoon liittyneiden määrät vuosina 1923–2007.

Jäsenyyteen vahvasti sitoutuneiden jäsenten osuus väheni kertomuskaudella hieman. *Gallup Ecclesiastica 2007* -tutkimuksen mukaan 38 prosenttia jäsenistä ei voisi ajatella eroavansa kirkosta missään olosuhteissa. Vuonna 2003 jäsenyyteen vahvasti sitoutuneita oli 41 prosenttia. Vastaava muutos näkyy niiden osuudessa, jotka harkitsevat kirkosta eroamista. Vuonna 2003 eroamista harkitsevia oli kahdeksan prosenttia, nyt 11 prosenttia. Molempina

vuosina lisäksi viisi prosenttia jäsenistä piti eroamista todennäköisenä. Valtaosa kirkon jäsenistä on kuitenkin edelleen sitoutunut kirkon jäsenyyteen eikä kirkosta eroaminen ole heille minkäänlainen vaihtoehto. Kaksi kolmesta kirkon jäsenestä ei ole edes ajatellut kirkosta eroamista. Heistä enemmistö ei myöskään voisi ajatella eroavansa kirkosta missään olosuhteissa. Vajaa viidennes (17 %) suomalaisista on joskus ajatellut kirkosta eroamista, mutta on aina päätynyt siihen, ettei se tule kysymykseen.

Kuvio 2.5. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenten suhtautuminen ajatukseen kirkosta eroamisesta vuosina 2003 ja 2007. Gallup Ecclesiastica 2003, N=827; Gallup Ecclesiastica 2007, N=793 (%).

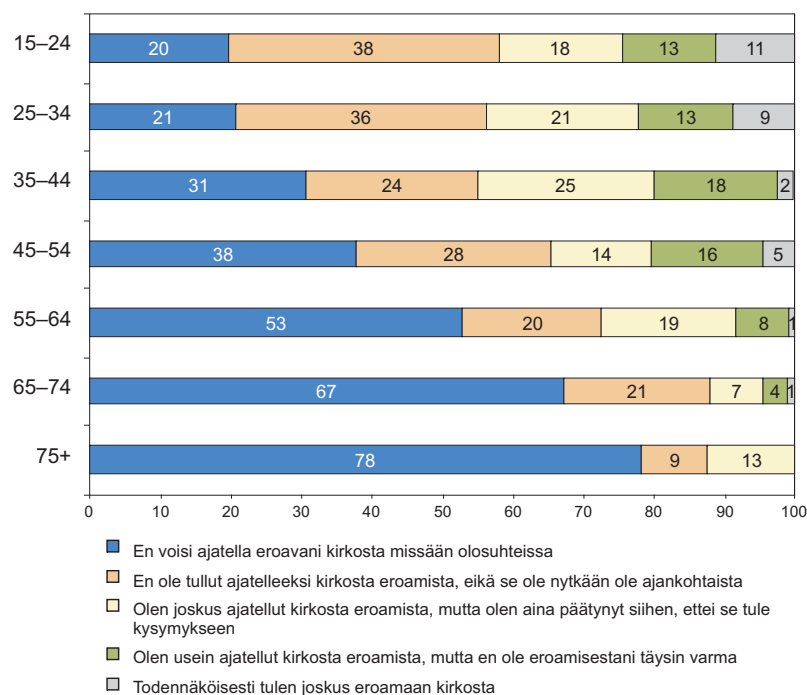

Naiset ovat miehiä sitoutuneempia kirkon jäsenyyteen. *Gallup Ecclesiastica 2007* -tutkimuksen mukaan naisista 42 prosenttia (46 % vuonna 2003) ei voisi ajatella eroavansa kirkosta missään olosuhteissa, miehistä kolmannes (33 %, 35 % vuonna 2003). Kuten edellä todettiin, kirkosta tosiasialliset eroavat ovat myös hieman useammin miehiä kuin naisia.

Ikäryhmien väliset erot jäsenyyteen sitoutumisessa ovat erittäin suuria. Mitä nuoremmasta ikäryhmästä on kysymys, sitä vähemmän on niitä, jotka ovat vahvasti sitoutuneita jäsenyyteen. Alle 35-vuotiaista vain joka viides ilmoitti, ettei voisi ajatella

eroavansa kirkosta missään olosuhteissa. Samalla lähes joka neljäs joko harkitsi kirkosta eroamista tai piti sitä todennäköisenä. Yli 65-vuotiaista jäsenyyteen vahvasti sitoutuneita oli yli kaksi kolmesta ja vain yksittäiset henkilöt pitivät kirkosta eroamista todennäköisenä.

Kuvio 2.6. Eri ikäisten kirkon jäsenten suhtautuminen ajatukseen kirkosta eroamisesta vuonna 2007. Gallup Ecclesiastica 2007, N=793 (%).

Tilastoaineistoihin ja kirkosta eronneiden kirjoittamiin kirjeaineistoihin pohjautuvan tutkimuksen (Niemelä Kati: *Vieraantunut vai pettynyt?* Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 95, 2006) mukaan kirkosta erotaan ennen kaikkea siksi, ettei kirkolla koeta olevan henkilökohtaisesti riittävää merkitystä. Tämä johtaa siihen, ettei yksilöllä ole myöskään halua maksaa kirkollisveroa. Kirkosta eroavien nuorten aikuisten mielestä – joita kirkosta eroajista on selkeä enemmistö – kyse ei ole siitä, että kirkkokuva olisi kielteinen tai kirkkoon oltaisiin pettyneitä. Sen sijaan moni perustelee eroaan kykenemättömyydellä sitoutua kirkon sanomaan. Eroa-

minen kuitenkin vaatii usein jonkin muun ulkoisen kimmokkeen kuten ärtymyksen kirkon kannanottoon. Useimmiten kirkosta etäällä oleva ärtyy kirkon konservatiivisena kokemastaan mielipiteestä.

Kirkosta eroaa myös voimakkaasti uskonnollisia ja uskoa tärkeänä pitäviä, jotka eivät koe löytävänsä paikkaa kirkosta ja kaipaavat toisenlaista uskonnollista yhteisöä. Heitä on eroajista noin joka kymmenes. Sen sijaan noin kahdelle kolmesta kirkosta eronneesta uskolla ei ole mitään tai juuri mitään merkitystä.

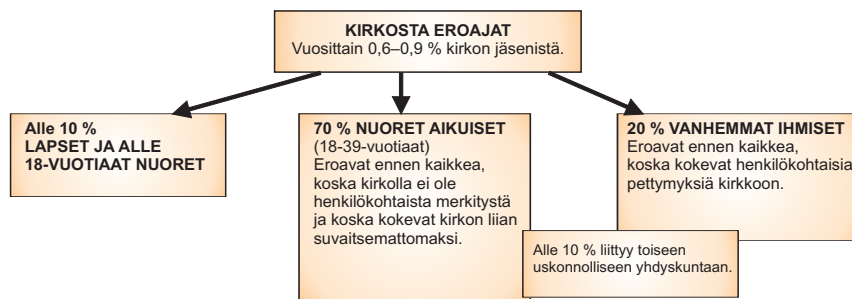
Kirkosta eroaminen on osalle myös protesti ja kannanotto kirkon päätöksentekoa kohtaan. Nuorille aikuisille ovat erityisen tyypillisiä pettymykset kirkon suvaitsemattomuutta ja koettua epätasa-arvoisuutta kohtaan. Nuorten aikuisten on vaikea hyväksyä eritoten kokemuksia siitä, että kirkossa suhtaudutaan torjuvasti homoseksuaalisuuteen tai syrjitään naispappeja. Syrjinnän he kokevat sotivan jyrkästi arvomaailmaansa vastaan. Näiden kokemusten synnyssä medialla on usein ratkaiseva rooli. Vaikka näistä syistä kirkosta eroavien joukossa on myös uskoa merkityksellisenä pitäviä, tutkimuksen perusteella enemmistö on sellaisia, jotka ovat valmiiksi etäällä kirkosta ja sen uskosta ja joille kirkolla ja uskolla ei ole henkilökohtaisesti suurta merkitystä. Kirkon kannanottoihin ja linjavetoihin pettyneitä on kuitenkin myös niiden keskuudessa, joille kirkko on tärkeä. Monelle heistä ristiriidat eivät kuitenkaan riitä perusteeksi erota kirkosta, vaan kyseisistä ristiriidoista huolimatta halutaan pysyä kirkon jäsenenä.

Vanhemmilla ihmisillä kirkosta eroamisen taustalla on usein erilaisia pettymyksiä kirkkoa kohtaan. Pettymyksiä on koettu henkilökohtaisesti merkityksellisissä tilanteissa, kuten omaisen siunaustilaisuudessa. Määrällisesti näitä tilanteita on kuitenkin vähän. Eri tutkimusten perusteella kirkollisiin toimituksiin pettyneitä on noin prosentti niihin osallistuneista.

Myös *Kirkkomonitor 2007* -tutkimukseen osallistuneilta kartoitettiin kirkosta eroamisen syitä. Yli 4 000 suomalaisen haastatteluaineistossa oli mukana kaikkiaan 560 kirkosta eronnutta. Tulokset tukevat kirjeaineistoon pohjautuvan tutkimuksen tuloksia. Tärkeimpinä eroamisen syinä pidettiin sitä, ettei haluta maksaa kirkollisveroa, ettei kirkolla koettu olevan mitään merkitystä ja

ettei henkilö uskonut kirkon opetuksiin. Noin 70 prosenttia vastaajista katsoi näiden tekijöiden vaikuttaneen vähintään jonkin verran kirkosta eroamiseen. Vain noin 15 prosenttia arvioi, ettei niillä ollut lainkaan merkitystä. Erityisesti nuorilla aikuisilla kirkosta eroamisen syissä korostuivat kokemus kirkon merkityksettömyydestä ja se, ettei uskota kirkon opetuksiin.

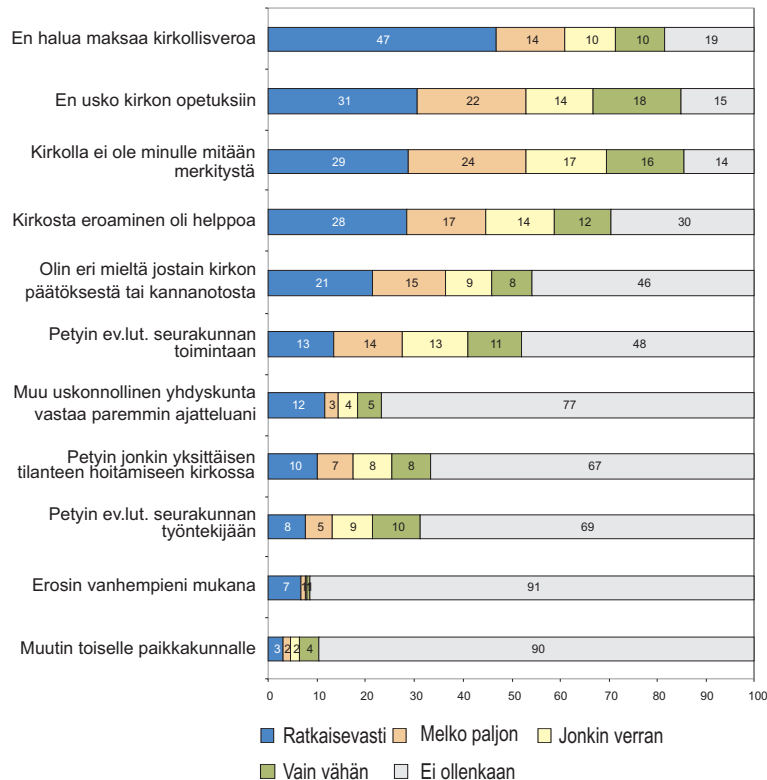
Kuvio 2.7. Yleiskuva kirkosta eronneista.

Kirkosta eroamisen helppous oli ollut joko ratkaiseva tai melko paljon eroamiseen vaikuttanut tekijä lähes joka toiselle kirkosta eronneelle. Vain reilu neljännes piti helppoutta merkityksettömänä. Yhtä suurelle osalle helppous oli ollut ratkaiseva syy.

Erimielisyys kirkon päätöksen tai kannanoton kanssa oli ollut ratkaiseva tai melko paljon eroamiseen vaikuttanut tekijä joka kolmannelle kirkosta eronneelle. Joka viidennelle se oli ollut ratkaiseva, joka toiselle merkityksetön. Pettymiset seurakunnan toimintaan, yksittäiseen tilanteeseen tai työntekijään olivat selvästi harvinaisempia kirkosta eroamisen syitä. Noin joka kymmenes kirkosta eroaja näki ne ratkaisevana syynä eroamiseensa. Enemmistölle pettymykset oli täysin merkityksetön tekijä eroamisessa. Pettymykset korostuvat ennen kaikkea vanhempien kirkosta eroajien kirkosta erosyynä.

Kuvio 2.8. Kirkosta eroamisen syyt. Kirkkomonitor 2007, N=560 (kirkosta eronneet, koko aineisto N=4 004) (%).

Vain pieni osa kirkosta eronneista liittyy toiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Valtaosa eronneista jättäytyy uskonnollisten yhdyskuntien ulkopuolelle. Kaikkiaan 15 prosenttia *Kirkkomonitor 2007* -tutkimukseen osallistuneista piti ratkaisevana tai melko merkityksellisenä eroamisen syynä sitä, että jokin muu uskonnollinen yhdyskunta vastaisi paremmin ajattelua. Kirjeaineistoon pohjautuva tutkimus osoittaa useimmiten läheisyyttä koettavan helluntaiseurakuntaan ja muihin vapaisiin suuntiin. Tarkkoja tietoja muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin liittyneiden kirkosta eronneiden määrästä ei kuitenkaan ole saatavilla. Arviolta kuitenkin alle joka kymmenes kirkosta eroaja tosiasiallisesti liittyy johonkin toiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan.

Edellä todettiin kirkollisveron olevan yksi syy kirkosta eroamiseen. Samalla on kuitenkin syytä nostaa esille, että kirkon jäsenten joukossa on myös varsin monia (20 %), jotka olisivat valmiit

maksamaan nykyistä enemmän kirkollisveroa toiminnan säilyttämiseksi nykyisellään. Heitä on kaiken ikäisten, niin miesten kuin naisten ja niin hyvä- kuin heikompituloisten keskuudessa.

2.4. Kirkkoon liittyminen

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi tullaan tavallisin kasteen kautta. Kastettavat voivat olla sekä lapsia että aikuisia. Aikuisille annetaan ennen kastamista kasteopetusta. Aikaisemmin muussa kristillisessä kirkossa tai yhteisöissä oikein kastetut tulevat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäseniksi tunnustamalla kirkon tunnustuksen. Heitä ei kasteta uudelleen. Kirkon jäsenyydestä eronnut voi liittyä uudelleen kirkkoon. Liittyminen edellyttää yhteydenottoa kirkkoherranvirastoon. Aikuiselle annetaan kristillistä opetusta, mikäli hän ei ole käynyt rippikoulua. Seuraavassa tarkastellaan niitä, jotka ovat tulleet kirkon jäseniksi liittymällä siihen myöhemmin kuin lapsena kasteen kautta.

Kirkkoon liittyneiden määrä on pääosin ollut hitaassa kasvussa 1970-luvun alkuvuosista lähtien. Kertomuskaudella kirkkoon liittyi kaikkiaan 39 514 henkeä. Edellisestä kertomuskaudesta liittyneiden määrä väheni 6,4 prosenttia.

Kirkkoon liittyjät ovat lähes yhtä usein naisia kuin miehiä. Vuonna 2007 kirkkoon liittyneistä 51 prosenttia oli naisia. Kaikkiaan vuonna 2007 kirkkoon liittyi 10 474 henkeä. Kirkkoon liittyneistä 2 981 oli 0–14-vuotiaita (2 658 vuonna 2003, kasvua 12,1 %) ja 895 oli 15–17-vuotiaita (1 326 vuonna 2003, laskua 32,5 %). On merkille pantavaa, että osa ensimmäisen elinvuotensa aikana kirkon jäseniksi tulleista on normaaliin tapaan vauvana kastettuja lapsia, jotka on ehditty ensin kirjata väestörekisteriin.

Kirkkoon liittyneitä on eniten siellä, missä on eniten myös kirkosta eronneita. Liittyneitä oli vuonna 2007 niin suhteellisesti kuin absoluuttisesti eniten Helsingin hiippakunnassa. Joka viides (21 %) kirkkoon liittyminen tapahtui Helsingin hiippakunnassa. Myös Espoon hiippakunnassa kirkkoon liittyminen oli keskimääräistä yleisempää.

Kirkkoon liittyminen väheni edelliseen kertomuskauteen verrattuna kaikissa muissa hiippakunnissa paitsi Porvoon hiippa-

kunnassa, jossa liittyminen lisääntyi lähes kolmanneksen (29,3 %). Helsingin ja Espoon hiippakuntien kirkkoon liittyneiden määrän muutoksia on verrattu jakamattomaan Helsingin hiippakuntaan. Tällöin on huomioitava, että Orimattilan seurakunta siirtyi Tampereen hiippakuntaan Helsingin hiippakunnan jaon yhteydessä. Vuosina 2004–2007 Orimattilassa kirkkoon liittyi yhteensä 84 henkeä.

Taulukko 2.4. Kirkkoon liittyneet vuosina 2004–2007.

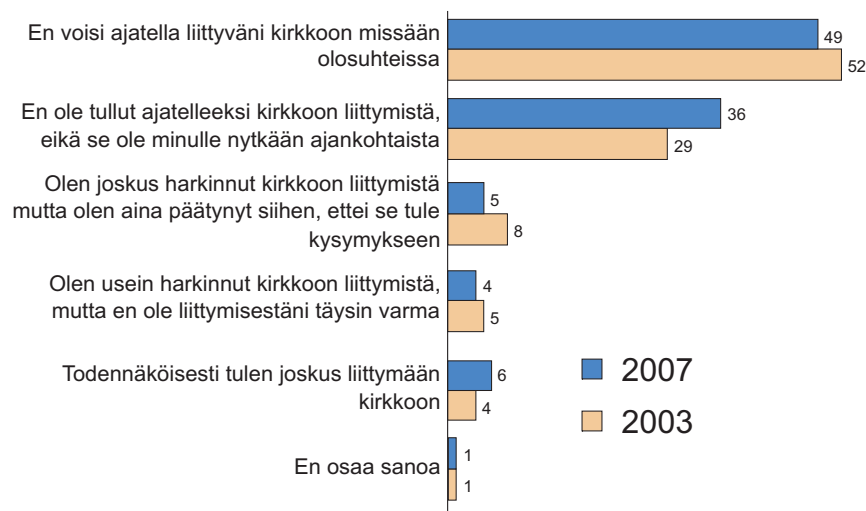
Hiippakunta	Kirkkoon liittyneet vuonna 2007	% kirkkoon liittyneistä	% keski-väkiluvusta	Väkiluku	Yhteensä kirkkoon liittyneitä 2004–2007	Yhteensä kirkkoon liittyneitä 2000–2003	Muutos edellisestä kertomuskaudesta %
Turku	1 186	11	0,21	564 942	4 565	5 234	-12,8
Tampere	1 656	16	0,25	657 926	6 206	6 485	-4,3
Oulu	979	9	0,18	548 498	3 612	3 962	-8,8
Mikkeli	833	8	0,19	429 420	2 894	3 288	-12
Porvoo	643	6	0,25	261 580	2 231	1 725	29,3
Kuopio	756	7	0,17	442 765	2 904	3 340	-13,1
Lapua	784	7	0,17	449 908	3 220	3 369	-4,4
Helsinki	2 210	21	0,41	539 189	8 623	14 825	-6,4
Espoo	1 427	14	0,33	434 294	5 259		
Koko kirkko 2007	10 474	100	0,24	4 328 522	39 514	42 228	-6,4

Dosentti Juha Kauppinen kirkkoon liittyneitä tarkastelevan tutkimuksen mukaan elämäntapaan liittyvät tapahtumat kuten avio-
liitto, kaste, kummius ja lähestyvä tai läheisen kuolema tuovat kirkon jäseniksi 59 prosenttia kirkkoon liittyvistä. Henkiset ja hengelliset syyt ovat perusteena 32 prosentilla. Maahanmuuton tai kirkon antaman avun mainitsee yhdeksän prosenttia tutkimukseen osallistuneista. Tutkimus toteutettiin Tampereella vuosien 1996, 2001 ja 2006 jäsenrekisteritietojen, postikyselyn ja henkilökoh-
taisten haastattelujen avulla.

Elämäntapaan liittyvistä tapahtumista rippikoulu oli yleisin kirkkoon liittymisen syy. Se sai nuorten ohella myös heidän vanhempiaan liittymään kirkkoon. Kirkkoon liittyneet nuoret vastaavat jäsenrekisteritietojen perusteella noin 18 prosenttia kirkkoon liittyneistä. Heidän vanhempiaan on noin kolme prosenttia kirkkoon liittyneistä. Toiseksi yleisin syy liittyi lapsen syntymään

tai siihen, että kirkkoon kuulumatonta oli pyydetty kummiksi. Kummiksi pyytäminen oli aktivoinut noin joka seitsemännen (noin 14 %) kirkkoon liittyneen liittymisen. Oman lapsen syntymä ja halu saada lapselle kristillinen kaste oli kirkkoon liittymisen syynä noin seitsemälle prosentille liittyneistä. Kirkkohäät oli aktivoinut noin 13 prosenttia liittyneistä. Kuoleman läheisyyden merkitystä ei tutkimuksen perusteella täysin varmasti voida arvioida, koska joka kymmenes kirkkoon tutkimusajankohtana liittynyt oli kuollut ennen kyselyn toteuttamista. Kyselyn perusteella kuoleman läheisyys – joko oman tai läheisen – oli ollut merkityksellinen tekijä kirkkoon liittymiselle joka kymmenennelle liittyneelle.

Kuvio 2.9. Kirkosta eronneiden suhtautuminen ajatukseen kirkkoon liittymisestä vuonna 2003 ja 2007. Gallup Ecclesiastica 2003, N=1 009; Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%).

Henkisiin ja hengellisiin syihin kuuluivat irtaantuminen jostain toisesta uskonnollisesta yhteisöstä, useimmiten helluntaiseurakunnasta (noin 9 % liittyneistä). Tällöin toinen yhteisö oli useimmiten koettu tuomitseväksi ja ahdistavan kontrolloivaksi. Muusta uskonnollisesta yhteisöstä tulleita oli kirkkoon liittyneistä noin joka

kymmenes. Muita hengellisiä syitä olivat uskoontulo, aiemman kirkosta eroamisen katuminen, kirkosta eroamiseen johtaneen naispappeuskysymyksen ratkeaminen, halu tukea kirkon työtä ja yhteisöllisyyden kaipuu.

Kirkkoon liitettiin myös arkielämään liittyvien syiden tai realiteettien vuoksi. Näitä ovat maahanmuutto ja ulkomailta paluu (noin 5 %) ja kirkolta saatu apu (noin 4 %).

Gallup Ecclesiastica 2007:n mukaan joka kymmenes kirkkoon kuulumattomista pitää mahdollisena evankelis-luterilaiseen kirkkoon liittymistä. Kuusi prosenttia pitää liittymistään todennäköisenä. Puolet (49 %) kirkkoon kuulumattomista ei voisi ajatella-kaan liittyvänsä kirkkoon. Naisten ja miesten suhtautumisessa kirkon liittymiseen ei ole mainittavia eroja. Myöskään eri ikäisten ihmisten välillä ei ole merkitseviä eroja.

- » Kirkon jäsenten osuus suomalaisista laski kertomuskaudella kirkosta eroamisen kasvun myötä. Erityisen voimakasta lasku oli nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa. Kirkon jäsenyyden vahvistaminen ja sen merkityksen korostaminen on yksi kirkon jatkuvista haasteista.
- » Kirkon jäseneksi tullaan kasteen kautta. Kastettujen lasten osuus on hiljalleen laskenut. Seurakuntien tulisi nykyistä aktiivisemmin rohkaista vanhempia kastamaan lapsensa ja olla yhteydessä niiden jäsenten koteihin, joiden lasta ei ole kastettu.
- » Kirkossa on pidetty varsin vähän esillä mahdollisuutta liittyä kirkkoon. Joka kymmenes kirkkoon kuulumaton voisi kuitenkin harkita kirkkoon liittymistä. Liittymisprosessi tulisi tehdä mahdollisimman yksinkertaiseksi ottaen kuitenkin huomioon kirkon olemuksen hengellisenä yhteisönä.
- » Muuttoliikkeen myötä vuosittain yli 300 000 seurakuntalaista muuttaa uuteen seurakuntaan. Seurakunnissa on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota uusien seurakuntalaisten tervetulleeksi toivottamiseen. Tämän myönteisen kehityksen tulee jatkua, jotta kasvava muuttaneiden joukko voi kotiutua uuteen seurakuntaansa.

3. Jumalanpalveluselämä ja muu seurakuntatoiminta

- Jumalanpalvelusuudistus jatkui kertomuskaudella. Uusi *Kirkollisten toimitusten kirja* otettiin käyttöön adventtina 2004. Piispainkokous hyväksyi syyskuussa 2005 *Kirkollisten toimitusten oppaan*. Jumalanpalveluselämää palvelevia käsikirjoja ja oppaita saatettiin kaikkien helposti saataville internetiin.
- Jumalanpalveluskäyntejä kaikissa jumalanpalveluksissa oli vuonna 2007 yhteensä 6,9 miljoonaa. Tämä merkitsee, että jumalanpalveluksiin osallistui viikoittain 3,1 prosenttia kirkon keskiväkiluvusta. Pääjumalanpalveluksissa käyntejä oli noin 4,2 miljoonaa ja muissa noin 2,8 miljoonaa.
- Valtaosa suomalaisista on tyytyväisiä siihen, kuinka kirkko jumalanpalvelukset hoitaa. Kaikista suomalaisista 73 prosenttia katsoi kirkon hoitaneen tämän tehtävän melko tai erittäin hyvin.
- Kirkollisia toimituksia pidetään erittäin tärkeinä kirkon toimintamuotoina. Noin yhdeksän kymmenestä suomalaisesta oli sitä mieltä, että kirkko on hoitanut kasteet, vihkimiset ja hautaan siunaamiset melko tai erittäin hyvin.

3.1. Jumalanpalveluksen ja kirkollisten toimitusten kehittäminen

Jumalanpalvelus on Jumalan pelastavan läsnäolon juhla. Kirkossa on korostettu, että jumalanpalvelus ei ainoastaan palauta mieleen, mitä hyvää Jumala on tehnyt, vaan että se tuo menneet pelastusteot nykyhetkessä läsnäoleviksi kun seurakunta on koolla. Jumalanpalvelus on tapahtuma, jossa Jumala palvelee ihmistä ja ihminen palvelee Jumalaa. Kristillisen, ja erityisesti luterilaisen korostuksen mukaan Jumala toimii kuitenkin aina ensin; ihminen puolestaan vastaa kohtaamaansa hyvyyteen palvelemalla Jumalaa, ennen kaikkea lähimmäistään rakastamalla.

Jumalanpalvelusta on perinteisesti pidetty seurakunnan elämän keskuksena. Jumalanpalvelusuudistusta valmistelleen käsikirjakomitean puheenjohtajana toiminut piispa Yrjö Sariola on ilmaissut asian seuraavasti: ”Se ei ole vain yksi toimintamuoto muiden

joukossa, vaan pikemminkin sydän, josta virtaa uutta voimaa koko seurakunnan elämään” (*Mennään messuun*, 1998, s. 13).

Jumalanpalvelus uudistettiin Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa 1990-luvulla. Sekä suomen- että ruotsinkieliset käsikirjat otettiin käyttöön ensimmäisenä adventtina vuonna 2000. Uudistuneeseen jumalanpalvelukseen liittyvä opas *Palvelkaa Herraa iloiten / Tjänä Herren med glädje* hyväksyttiin kirkolliskokouksessa syksyllä 2000.

Kertomuskaudella valmistui jumalanpalvelusuudistukseen niveltynyt uusi *Kirkollisten toimitusten kirja* (Kirkkokäsikirja III). Vuodesta 1997 piispa Olavi Rimpiläisen johdolla toiminut käsikirjakomitea valmisti ehdotusta, joka luovutettiin arkkipiispalle vuonna 2001. Seurakunnilta saadun palautteen jälkeen ja käsikirjavalioikunnan (pj. piispa Juha Pihkala) muokkaamana molemmat hyväksyttiin kirkolliskokouksessa marraskuussa 2003. Uusi kirkollisten toimitusten kirja otettiin käyttöön adventtina 2004.

Saamenkieliset kirkollisten toimitusten kirjat siunattiin käyttöön elokuussa 2005. Käännökset ovat sekä pohjoissaameksi että inarinsaameksi. Suomessa asuu noin 8 000 saamelasta, joista noin puolet puhuu saamea äidinkielenään.

Kirkollisten toimitusten kirjan uudistamistarpeeseen ovat vaikuttaneet uuden raamatunkäännöksen käyttöön ottaminen, yleinen kielen kehitys sekä jumalanpalvelusuudistuksen mukanaan tuoma liturgisen kulttuurin muutos. Uudistusta perusteltiin myös sillä, että kirkolliset toimitukset ovat suurelle osalle kirkon jäsenistä tärkein yksittäinen syy kuulua kirkkoon.

Uudistuksessa kirkolliset toimitukset alettiin jäsentää entistä enemmän seurakunnan jumalanpalveluselämän osaksi. Kirkon pyhien toimitusten ymmärrettiin ilmentävän seurakunnan luonnetta jumalanpalvelusyhteisönä. Jumalanpalvelusten tavoin pyhien toimitusten perimmäisenä tarkoituksena on välittää ihmisille yhteys Jumalaan ja osallisuus hänen pelastustekoihinsa. Niinpä jokainen toimitus ymmärretään uudistuksessa jumalanpalvelukseksi.

Jumalanpalvelusuudistuksen linjausten mukaisesti toimitusten pappiskeskeisyyttä pyrittiin vähentämään ja seurakuntalaisten osuutta toimitusten suunnittelussa ja toteutuksessa lisäämään. Vastaavasti toimituskeskustelujen välttämättömyyttä ennen

jokaista kirkollista toimitusta korostettiin. Kirkollisia toimituksia voidaan viettää myös erityisjumalanpalveluksina ja tätä varten on esimerkiksi kaavat morsius- ja hautausmessuun sekä konfirmaatiojumalanpalvelukseen.

Uusi toimitusten kirja on edeltäjiään laajempi ja se on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäiseen osaan kuuluvia toimituksia kuvaava termi ”kasuaalitoimitukset” on myös uusi. Sillä on kuitenkin muissa yhteyksissä kuvattu niitä toimituksia, jotka sisältyvät kirjan ensimmäiseen osaan ja vastaava nimi tunnetaan muissa kielissä. Nimi tulee latinan tapahtumaa (casus) merkitsevästä sanasta. Näille toimituksille on ominaista, että ne tapahtuvat elämän käännekohdissa. Kasuaalitoimitusten (osa I) lisäksi uuteen toimitusten kirjaan kuuluvat vihkimisten, virkaan asettamisten ja tehtävään siunaamisten kaavat (osa II) sekä rukoushetkien kaavat (osa III). Lisäksi se sisältää lauluja ja psalmien kertosäkeitä kirkollisiin toimituksiin.

Kertomuskaudella ilmestyi myös *Kirkollisten toimitusten opas*. Piispaainkokous hyväksyi syyskuussa 2005 oppaan, jossa annetaan Kirkollisten toimitusten kirjan käyttöä koskevia ohjeita ja suosituksia. Sen tarkoituksena on tukea kirkon hengellistä elämää ja ihmisten kohtaamista.

Jumalanpalveluselämää palvelevia käsikirjoja ja oppaita saatettiin kertomuskaudella kaikkien helposti saataville internetiin. Esimerkiksi *Evankeliumikirjan* verkkoversio valmistui vuonna 2007 (<http://evl.fi/Evkirja.nsf>). Siellä *Evankeliumikirjaa* voidaan selata joko kirkkovuoden mukaan jäsennettynä tai kirkkovuoden pyhäpäivien aiheiden mukaisesti. *Evankeliumikirjan* tekstikohtia voidaan etsiä myös raamatunkohtien tai muiden lähteiden mukaan.

Virsikirjasta valmistui verkkoversio vuonna 2004 (<http://evl.fi/Virikirja.nsf>) ja se avattiin kirkon kansalaisportaaliin evl.fi -sivuille seuraavana vuonna. Sivustoilla virsiä voidaan selata osastoittain, numerojärjestyksessä, aakkosjärjestyksessä, säveltäjittäin, sanoittajittain, raamatunkohdan mukaan tai virsikirjaan liittämisajankohdan mukaan. Virsiä voidaan myös hakea virren numeron tai hakusanan perusteella. Lisäksi jokaisen virren yhteydessä löytyy paljon lisätietoa, kuten virren sanoittajat ja säveltäjä, virsien tekijänoikeuksien haltijat sekä muuta taustatietoa. Verkkovirsikirjaan sisältyy lisäksi laajat artikkelit virren

historiasta sekä vuoden 1986 virsikirjauudistuksesta. Kaiken kaikkiaan sivustot sisältävät laajan tietopaketin suomalaisista virsistä.

Muita jumalanpalveluselämän käsikirjoja ja oppaita löytyy Kirkkohallituksen sivuilta. *Jumalanpalvelusten kirja* sekä *Kirkollisten toimitusten kirja* löytyvät sivuilta <http://www.ev1.fi/kkh/to/kjmk/kasikirjat.html>. Samoilta sivustoilta löytyy myös viittomakielinen kirkkokäsikirja sekä käsikirjoja muilla kielillä.

Jumalanpalveluskasvatuksen toimintastrategia valmistui vuonna 2004. Projekti päättyi vuonna 2006, jolloin aiheesta valmistui loppuraportti ja kokonaisesitys jumalanpalveluskasvatuksesta. Raportti osoittaa, miten jumalanpalveluselämän tukeminen on nähtävä spiritualiteetin kokonaisvaltaiseen tukemiseen tähtäävänä työnä. Vuonna 2007 hyväksyttiin jumalanpalveluskasvatuksen periaatteet ja niiden käytäntöön soveltaminen koulutuksessa ja materiaalituotannossa annettiin jatkovalmisteluun.

Kirkkohallituksen ja Opetushallituksen yhteistyönä julkaistiin vuonna 2007 lapsia ja nuoria varten tarkoitettu *Virsi- ja laulukirja*. *Virsi- ja laulukirjan* tarkoituksena oli etsiä uusia lähestymistapoja virsikasvatukseen. Sen suunnittelussa pyrittiin huomioimaan päiväkotien, päiväkerhojen, pyhäkoulujen, perhekerhojen ja lapsikuorojen virsikasvatuksen tarpeet. Lisäksi aineiston oli tarkoitus tarjota uusia välineitä ja ideoita myös peruskoulujen uskonto- ja musiikkitunneille. *Virsi- ja laulukirjaa* lähetettiin noin 2 400 alakouluun ja 450 evankelis-luterilaiseen seurakuntaan.

Lasten Keskus julkaisi vuonna 2007 Helena Lindforsin toimitaman kirjan *Koulujumalanpalvelus*. Teos on syntynyt Kirkkohallituksen koulujumalanpalveluksen työryhmän työn tuloksena ja sen tarkoituksena on toimia koulukirkkojen suunnittelun apuna.

3.2. Jumalanpalvelukset ja muut julkiset tilaisuudet

Jumalanpalveluksiin osallistuminen Vuonna 2007 seurakunnissa järjestettiin 69 700 jumalanpalvelusta. Niistä yli kaksi kolmasosaa (45 500) oli sunnuntain pääjumalanpalveluksia ja loput (24 200) muita jumalanpalveluksia.

Jumalanpalveluskäyntejä kaikissa jumalanpalveluksissa oli yhteensä noin 6,9 miljoonaa, mikä tarkoittaa että niihin osallistui viikoittain 3,1 prosenttia kirkon keskiväkiluvusta. Pääjumalanpalveluksissa käyntejä oli noin 4,2 miljoonaa ja muissa noin 2,8 miljoonaa.

Pääjumalanpalveluksiin osallistui vuonna 2007 viikoittain 1,9 prosenttia kirkon keskiväkiluvusta eli noin 82 000 suomalaista. Pääjumalanpalveluskäyntejä seurakuntalaista kohti tuli keskimäärin yksi vuodessa. Eniten pääjumalanpalveluksiin osallistuttiin Porvoon (2,6 % keskiväkiluvusta), Kuopion (2,3 % keskiväkiluvusta) ja Lapuan (2,3 % keskiväkiluvusta) hiippakunnissa. Vähiten pääjumalanpalveluksiin osallistuttiin Helsingin ja Espoon (1,2 % keskiväkiluvusta) hiippakunnissa. Viikoittainen osallistuminen oli selvästi yleisempää maaseudulla (2,5 % keskiväkiluvusta) kuin kaupungeissa (1,5 % keskiväkiluvusta).

Taulukko 3.1. Jumalanpalveluksiin osallistuminen hiippakunnittain vuosina 2003 ja 2007.

Hiippakunta	Kaikkien jumalanpalvelusten osallistujamäärät		
	2003	2007	Muutos 2003–2007
Turku	914 690	874 920	-4,3
Tampere	949 939	953 540	+1,2
Oulu	1 021 442	935 355	-8,4
Mikkeli	749 717	711 245	-5,1
Porvoo	579 191	559 850	-3,3
Kuopio	886 790	823 709	-7,1
Lapua	841 096	810 499	-3,6
Helsinki	1 274 473	710 866	-2,6
Espoo		530 960	
Koko kirkko	7 217 338	6 910 944	-4,2

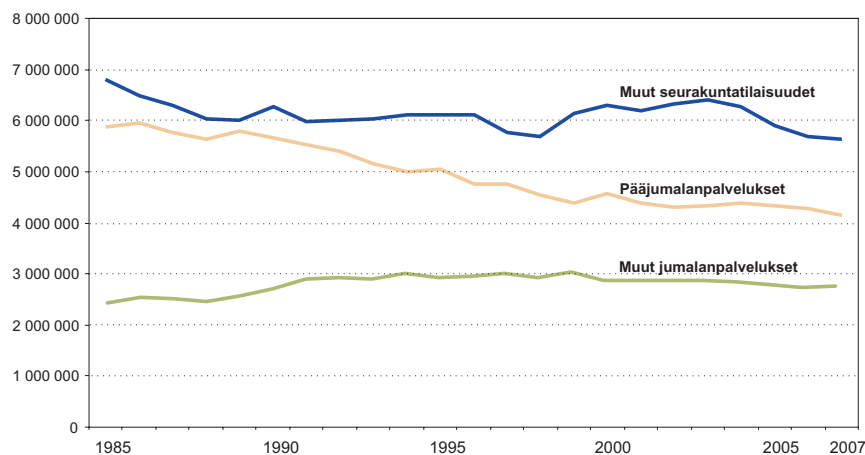
Muihin jumalanpalveluksiin osallistui vuonna 2007 viikoittain 1,2 prosenttia kirkon keskiväkiluvusta eli noin 52 000 suomalaista. Myös muiden jumalanpalvelusten kohdalla ahkerinta osallistuminen oli Porvoon (1,6 % keskiväkiluvusta) hiippakunnassa. Seuraavina tulivat Oulun ja Helsingin hiippakunnat (1,3 % keskiväkiluvusta). Helsingin hiippakunnan suhteellisesti korkea osallistujamäärä kertoo muiden jumalanpalvelusten soveltuvan erityisen hyvin kaupunkiympäristöön. Vähäisintä muihin jumalanpalveluk-

siin osallistuminen oli Tampereen ja Mikkelin hiippakunnissa (1,1 % keskiluvusta). Kaupunkiseurakunnat (1,2 % keskiluvusta) ja maaseurakunnat (1,3 % keskiluvusta) eivät juuri eronneet toisistaan viikoittaisen kävijämäärän suhteen.

Kaikkien jumalanpalvelusten osallistujamäärät laskivat eniten Oulun (–8,4 %), Kuopion (–7,1 %) ja Mikkelin (–5,1 %) hiippakunnissa (taulukko 3.1.). On kuitenkin huomattava, että näihin jumalanpalvelustilastoihin vaikuttaa muuttoliike. Mikäli väki vähenee koko hiippakunnan alueella, se vaikuttaa luonnollisesti myös kävijöiden kokonaismäärään riippumatta suhteellisesta kirkossakäymisaktiivisuudesta.

Pääjumalanpalvelusten osallistujamäärät ovat viimeisten vuosikymmenien ajan olleet tasaisessa laskusuunnassa (kuvio 3.1.). Sen sijaan muiden jumalanpalvelusten osallistujamäärä kasvoi 1980-luvulta noin 1990-luvun puoliväliin saakka, josta lähtien niiden suosio on säilynyt varsin vakaana.

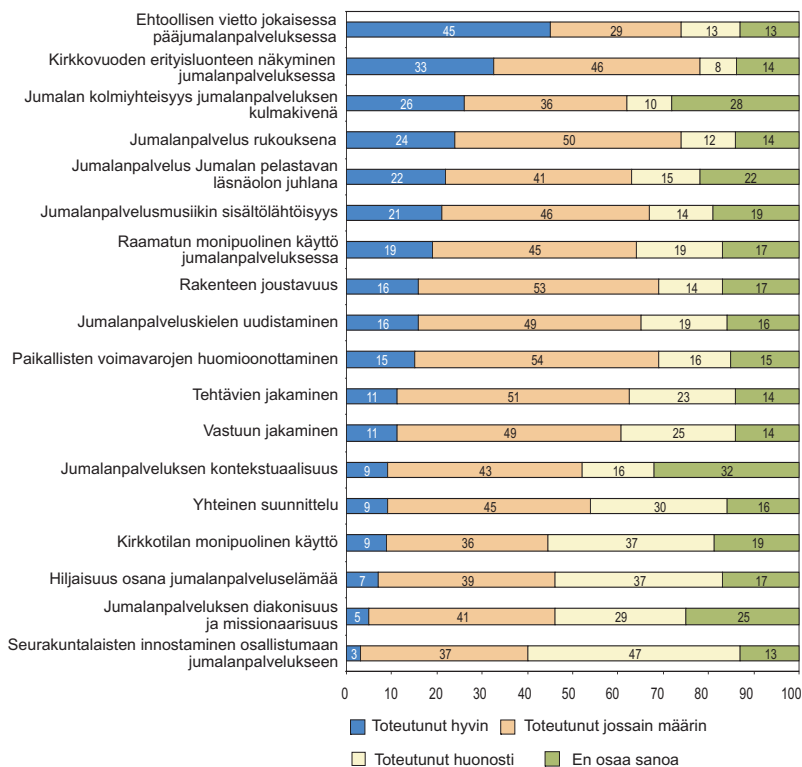
Kuvio 3.1. Osallistuminen pää- ja muihin jumalanpalveluksiin sekä muihin seurakuntatilaisuuksiin vuosina 1980–2007.

Pääjumalanpalvelukset alkavat tavallisesti sunnuntaina kello kymmeneltä. Näin ilmoittaa 88 prosenttia seurakunnista. Lisäksi seitsemän prosenttia seurakunnista ilmoittaa aloittavansa yhdeltä-

toista ja neljä prosenttia kahdeltatoista. Yhdessä prosentissa seurakunnista pääjumalanpalvelus alkaa muuna ajankohtana. Muina ajankohtina kuin kello kymmeneltä alkavia pääjumalanpalveluksia toteutettiin eniten Porvoon hiippakunnassa, jossa 24 prosenttia pääjumalanpalveluksista aloitettiin kello yhdeltätoista, 19 prosenttia kello kahdeltatoista ja neljä prosenttia muina aikoina. Myös Helsingin hiippakunnassa lähes viidennes (18 %) pääjumalanpalveluksista aloitettiin yhdeltätoista.

Kuvio 3.2. Seurakuntien työntekijöiden arviot jumalanpalvelusuudistuksen eri osatavoitteiden toteutumisesta. Työntekijäkysely 2004, N=546 (%).

Seurakunnan työntekijöiltä kysyttiin vuonna 2004 tehdyssä työntekijäkyselyssä jumalanpalvelusuudistuksen onnistumisesta. Yli puolet (52 %) katsoi jumalanpalveluksen kehittyneen parempaan suuntaan ja vain reilu kymmenesosa (13 %) huonompaan suun-

taan. Neljäsosan mielestä jumalanpalvelus ei kehittynyt hyvään eikä huonoon suuntaan. Työntekijöiltä kysyttiin myös jumalanpalvelusuudistuksen osatavoitteiden toteutumisesta (kuva 3.2.). Työntekijöiden mukaan parhaiten olivat toteutuneet ehtoollisen-vietto osana jokaista pääjumalanpalvelusta, kirkkovuoden erityisluonteen näkyminen jumalanpalveluksessa sekä Jumalan kolmiyhteys jumalanpalveluksen kulmakivenä. Huonoiten oli toteutunut seurakuntalaisten innostaminen osallistumaan jumalanpalvelukseen.

Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyn mukaan suomalaiset ovat pääosin tyytyväisiä siihen, kuinka kirkko jumalanpalvelukset hoitaa. Kaikista suomalaisista 73 prosenttia katsoi kirkon hoitaneen tämän tehtävän joko erittäin tai melko hyvin. Kysytyistä työmuodoista se oli viidenneksi parhaiten arvioitu työmuoto heti kirkollisten toimitusten, hautausmaiden hoidon ja rippikoulun jälkeen.

Sama tutkimus kertoo, että neljä prosenttia suomalaisista osallistuu viikoittain jumalanpalvelukseen ja lisäksi yhdeksän prosenttia ilmoittaa osallistuvansa vähintään kerran kuukaudessa. Osallistujista valtaosa on naisia. Naisista aktiivisia, vähintään kuukausittain osallistuvia on 15 prosenttia, miehistä vain yhdeksän prosenttia. Reilu neljännes suomalaisista (26 %) ilmoittaa käyvänsä jumalanpalveluksessa muutaman kerran vuodessa. Kasvava osuus on niitä, jotka ilmoittavat, etteivät käy koskaan.

Myös ikä vaikuttaa osallistumisaktiivisuuteen. Nuoremmat ikäluokat käyvät harvemmin jumalanpalveluksissa. Jumalanpalvelusaktiivisuus alkaa kohota vasta yli 50-vuotiaiden keskuudessa. Nuoret miehet käyvät siis kaikkein vähiten jumalanpalveluksissa. Kuvaavaa on, että alle 34-vuotiaista miehistä vain neljä prosenttia käy jumalanpalveluksessa kerran kuussa tai useammin ja 35 prosenttia ilmoittaa, ettei ole lainkaan käynyt viime vuosina. Myös toimintamuotojen kiinnostavuutta kysyttäessä miehistä 66 prosenttia ilmoitti, että jumalanpalvelus kiinnostaa heitä vähän tai ei lainkaan.

Kuitenkin on syytä huomata, että yli viidesosa (21 %) vastaajista ilmoitti ratkaisevasti vaikuttavaksi tekijäksi sen, etteivät he ole yksinkertaisesti saaneet aikaiseksi osallistua. Yli puolet (52 %) suomalaisista vetosi saamattomuuteen vähintään jonkin verran osallistumattomuuteen vaikuttavana tekijänä.

Suomalaiset kokevat jumalanpalvelukset laadukkaasti toteutetuiksi, mutta samalla vähän mielenkiintoa herättäviksi tilaisuuksiksi. Jumalanpalvelukseen suhtaudutaan siten samoin kuin korkeakulttuuriin yleensä. Korkeakulttuurin tuotteita, kuten kaunokirjallisuutta ja klassista musiikkia arvostetaan, mutta samalla ne saatetaan kokea oman elämän kannalta vieraiksi ja etäisiksi. Johanna Räsäsen jumalanpalvelusuudistuksen kokeiluseurakuntia käsittelevässä tutkimuksessa (*Jumalanpalvelus minun makuuni*, Kirkon tutkimuskeskus, Sarja B 77, 1996) havaittiin, että monet seurakuntalaiset kaipasivat jumalanpalveluksen kiinnittymistä vahvemmin seurakuntalaisten jokapäiväiseen elämään. Lähes kolmasosa kyselyyn vastanneista piti uudistunuttakin jumalanpalvelusta elämälle vieraana.

Yksi mahdollinen tapa lisätä elämänläheisyyttä jumalanpalveluksessa on ottaa seurakuntalaiset mukaan sen toteuttamiseen. Räsäsen tutkimus osoittikin, että yksi positiivisimmin koetuista asioista uudistuneessa jumalanpalveluksessa oli seurakuntalaisten osallistumismahdollisuuksien lisääntyminen. Vuonna 1995 toteutetun kyselyn mukaan suurin yksittäinen uudistustoive oli yhteistyön lisääminen pappien ja seurakuntalaisten kesken. Tätä aspektia jumalanpalvelusuudistuksessa korostettiin. Tarkoitus oli tarjota entistä paremmat mahdollisuudet suunnitella ja toteuttaa seurakunnan jumalanpalveluselämää sen omista lähtökohdista käsin. Käsikirjakomitean mietinnön perusteluissa (1997) todetaan, että seurakuntalaisten osallistumisen tulisi olla ”tasavertaista, yhteisvastuullista ja mielekästä” (s. 59).

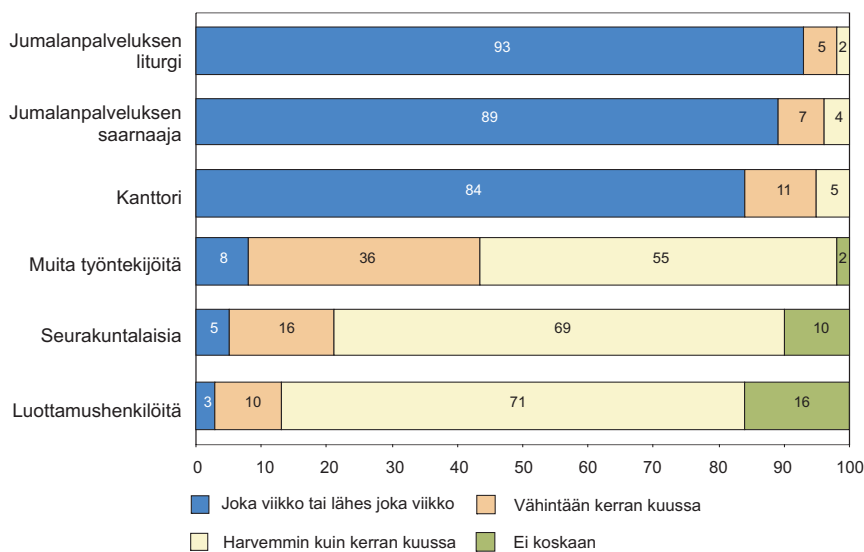
Kertomuskaudella noin joka viidennessä (21 %) seurakunnassa seurakuntalaiset osallistuivat jumalanpalveluksen suunnitteluun vähintään kerran kuussa tai useammin. Yleisintä seurakuntalaisten kuukausittainen ja sitä useampi osallistuminen oli Tampereen (31 %), Espoon (30 %), Lapuan (30 %) ja Kuopion (29 %) hiippakunnissa. Harvinaisinta se oli Porvoon (7 %) ja Oulun (10 %) hiippakunnissa. Enemmistöissä seurakunnista (69 %) seurakuntalaiset osallistuvat jumalanpalveluksen suunnitteluun harvemmin kuin kerran kuussa.

Joka kymmenennessä seurakunnassa seurakuntalaiset eivät osallistuneet jumalanpalveluksen suunnitteluun koskaan. Tällainen asetelma oli yleisin Porvoon hiippakunnassa, jossa noin neljännes

(23 %) seurakunnista ilmoitti, että seurakuntalaiset eivät osallistu koskaan jumalanpalveluksen suunnitteluun. Sen sijaan Mikkelin (4 %) ja Kuopion (5 %) hiippakunnissa seurakuntalaisten täydellinen osallistumattomuus on harvinaisinta.

Seurakuntalaisia toimi Raamatun tekstin lukijoina lähes viikoittain noin puolessa (51 %) seurakunnista ja vähintään kerran kuussa noin kolmasosassa (30 %). Sitä tapahtui jokaisessa seurakunnassa ainakin joskus. Yleisintä se oli Lapuan ja Tampereen hiippakunnissa, jossa seurakuntalaisia oli lukijoina viikoittain tai lähes viikoittain yli kahdessa kolmasosassa seurakunnista. Harvinaisinta seurakuntalaisten osallistuminen oli Turun arkkihiippakunnassa ja Porvoon hiippakunnassa, joissa se toteutui harvemmin kuin kerran kuussa lähes kolmasosassa seurakunnista.

Kuvio 3.3. Jumalanpalveluksen suunnitteluun osallistuminen seurakunnissa vuonna 2007 (%).

Seurakuntalaiset osallistuivat kolehdin kantamiseen lähes yhtä usein. Seurakunnista 43 prosenttia ilmoitti seurakuntalaisten osallistuvan kolehdin kantamiseen viikoittain tai lähes viikoittain. Lisäksi noin kolmasosassa (32 %) seurakunnista se tapahtui vähin-

tään kuukausittain. Vain prosentti seurakunnista ilmoitti, ettei näin tapahdu koskaan. Yleisintä kolehdin kantamiseen osallistuminen oli Kuopion ja Mikkelin hiippakunnissa, joissa se oli viikoittaista tai lähes viikoittaista noin kahdessa kolmasosassa seurakunnista.

Seurakuntalaiset osallistuivat jumalanpalveluksen toteuttamiseen myös ehtoollisavustajina. Viikoittain tai lähes viikoittain se tapahtui 11 prosentissa seurakunnista ja vähintään kuukausittain 18 prosentissa seurakunnista. Lähes kolmasosassa (28 %) seurakunnista se ei kuitenkaan toteutunut koskaan. Selvästi yleisintä seurakuntalaisten ehtoollisavustajina toimiminen oli Helsingin, Tampereen ja Espoon hiippakunnissa, joissa kussakin yli puolessa seurakunnista se toteutui vähintään kerran kuussa tai viikoittain. Harvinaisinta se oli Oulun, Turun ja Porvoon hiippakunnissa, joissa vastaava luku jäi enimmillään 16 prosenttiin.

Esirukouksen lukemiseen seurakuntalaiset osallistuivat harvakseltaan. Viikoittaista tai lähes viikoittaista se oli vain viidessä prosentissa seurakunnista ja vähintään kuukausittaista se oli 17 prosentissa seurakunnista. Sen sijaan 71 prosenttia seurakunnista ilmoitti, että seurakuntalaiset lukivat esirukouksen tätä harvemmin. Kuitenkin vain seitsemässä prosentissa seurakunnista se ei toteutunut koskaan. Seurakuntalaiset lukivat tekstejä useimmin Espoon ja Helsingin hiippakunnissa, joissa molemmissa noin 38 prosentissa seurakunnista se toteutui vähintään kerran kuussa.

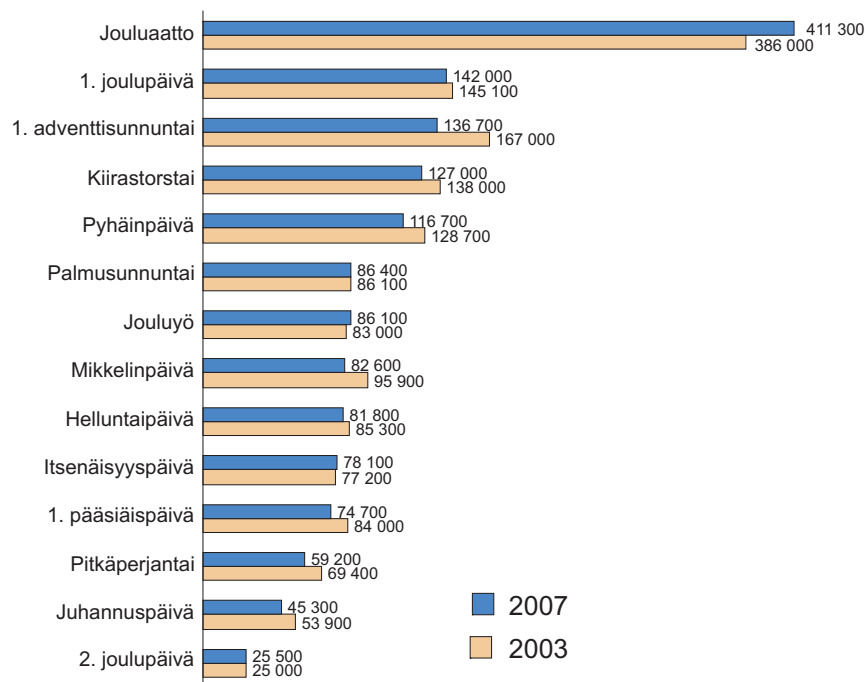
Kirkossakäynti juhlapyhinä Jouluaatto lisäsi kertomuskaudella suosiotaan vuoden suosituimpana kirkossakäyntiajankohtana. Kävijöitä oli vuonna 2007 noin 25 300 enemmän kuin edellisen nelivuotiskauden päättyessä, eli kaikkiaan yli 411 000 osallistujaa. Myös jouluyön jumalanpalvelukseen osallistui noin 3 000 henkeä enemmän kuin vuonna 2003. Toiseksi suosituin kirkossakäyntipyhä kertomuskaudella oli ensimmäinen joulupäivä.

Monien muiden juhlapyhien kohdalla osallistujien määrä laski edelliseen kertomuskauteen verrattuna jonkin verran. Jyrkin lasku tapahtui ensimmäisen adventtisunnuntain kohdalla, jonka kävijämäärä laski 30 300 hengellä.

Myös kiirastorstain, pitkäperjantain sekä ensimmäisen pääsiäispäivän osallistujamäärät laskivat edelliseen kertomuskauteen verrattuna. Palmusunnuntain kävijämäärä sen sijaan pysyi ennallaan.

Kiirastorstai säilytti silti sijansa neljänneksi suosituimpana kirkkosakäyntiajankohtana suomalaisten keskuudessa.

Kuvio 3.4. Kirkkossakäynti kirkkovuoden suosittuina juhlapyhinä vuosina 2003 ja 2007.

Erityisjumalanpalvelukset Pääjumalanpalveluksen lisäksi seurakunnissa vietetään muunlaisia jumalanpalveluksia. Muut kuin pääjumalanpalvelukset tilastoidaan erityisjumalanpalveluksiksi. Useita uudenlaisia jumalanpalveluksia on syntynyt viimeisten vuosikymmenien aikana ja erityisjumalanpalveluksiin kuuluu nykyisin hyvin monimuotoinen joukko erilaisia jumalanpalveluksia kuten koulujumalanpalvelukset, vauvakirkot ja tuomasmessut. Vuonna 2007 järjestettiin yli 24 000 erityisjumalanpalvelusta, mikä on runsaat puolet pääjumalanpalvelusten määrästä. Erityisjumalanpalvelusten kokonaismäärässä ei tapahtunut muutosta suhteessa edelliseen kertomuskauteen. Sen sijaan niiden luonne on monipuolistunut ja niiden käyttö on levinnyt

uusiin seurakuntiin. Osallistujamäärät ovat pysyneet varsin samansuuruisina noin kymmenen vuoden ajan. Erityisjumalanpalveluksissa oli vuonna 2007 yhteensä noin 2,8 miljoonaa kävijää.

Kuvio 3.5. Erityisjumalanpalvelukset vuonna 2007 (% seurakunnista).

Tavallisimpia erityisjumalanpalveluksia ovat koulu- ja oppilaitosjumalanpalvelukset. Niitä järjestettiin 98 prosentissa seurakunnista. Kuopion, Lapuan, Mikkelin ja Helsingin hiippakunnassa niitä järjestettiin kaikissa seurakunnissa. Erittäin tavallisia ovat myös perhemessut, joita järjestettiin 97 prosentissa seurakunnista.

Ne olivat myös yleistyneet merkittävästi kertomuskaudella, sillä edellisellä kertomuskaudella niitä ilmoitettiin järjestetyksi 79 prosentissa seurakunnista. Lasten jumalanpalveluksia ja kirkko-hetkiä sekä ekaluokkalaisten kouluunsiunaamisia järjestettiin 88 prosentissa seurakunnista. Niiden lisäksi oli myös nuorison jumalanpalveluksia (45 % seurakunnista), vauvakirkkoja (41 % seurakunnista) sekä mukulamessuja (21 % seurakunnista). Ylipäättään perheille ja lapsille suunnattuja jumalanpalveluksia oli erittäin hyvin tarjolla.

Nuoriin ja nuoriin aikuisiin vetoavia messutyyppejä on ollut tarjolla niitä vähemmän. Tälle ikäryhmälle soveltuvia uusia, kertomuskaudella käyttöön tulleita messutyyppejä olivat esimerkiksi metallimessut ja popmessut. Kyseessä ovat messut, joiden toteutuksessa käytetään runsaasti hyödyksi rock- ja popmusiikin ilmaisutapoja ja musiikillisia aineksia. Ensimmäinen metallimessu järjestettiin vuonna 2006 Helsingin Temppeliaukion kirkossa. Sen jälkeen metallimessuja on järjestetty Oulun, Mikkelin ja Porvoon hiippakuntia lukuun ottamatta kaikissa Suomen hiippakunnissa yhteensä yhdeksässä seurakunnassa (2 %). Kuudessa seurakunnassa on järjestetty myös popmessuja.

Viikkomessut ovat yleistyneet uuden *Jumalanpalvelusten kirjan* myötä. Viikkomessu on tarkoitettu arkipäivän jumalanpalvelukseksi, jota voidaan viettää sunnuntain päämessua yksinkertaisemmin ja koruttomammin. Sen rakenteessa on väljyyttä, joka antaa mahdollisuuden esimerkiksi hiljaisuudelle, mietiskelylle tai rukoukselle. Niitä järjestettiin 55 prosentissa seurakuntia (47 % vuonna 2003). Erityisesti ne olivat yleistyneet kaupungeissa, sillä niitä järjestettiin jo 68 prosentissa (58 % vuonna 2003) kaupunkiseurakuntia. Helsingin hiippakunnassa niitä järjestettiin 79 prosentissa seurakunnista.

Erityisjumalanpalveluksia järjestetään myös kutsumalla niihin joitakin erityisryhmiä. Helsingissä on syksystä 2004 alkaen järjestetty säännöllisesti sateenkaarimessuja. Kyseessä on erityismessu, johon on kutsuttu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat sekä heidän läheisensä. Tilaisuus on kuitenkin kaikille avoin. Ensimmäinen sateenkaarijumalanpalvelus (vesper) järjestettiin vuonna 1999 Helsingissä ja se syntyi seurakuntalaisten pyynnöstä. Ehtoollislupa sateenkaarimessuun saatiin vuonna 2003. Sitä viete-

tään kerran kuukaudessa lauantai-iltaisin. Sateenkaarimessun tavoitteena on madaltaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvien kynnystä osallistua muuhun seurakunnan toimintaan. Vuonna 2007 niitä vietettiin kolmessa seurakunnassa Turun, Kuopion ja Helsingin hiippakunnissa.

Erityisryhmiä voidaan kutsua myös pääjumalanpalveluksiin. Kutsujumalanpalvelusten järjestäminen oli kertomuskaudella jonkin verran yleistynyt. Yleisimmin kutsuttuja ryhmiä olivat rippikoululaiset vanhempineen, vanhukset tai eläkeläiset sekä pyhäkoululaiset, päiväkerholaiset tai perhekerholaiset perheineen. Näitä ryhmiä kutsuttiin yli 80 prosentissa seurakunnista. Hyvin yleistä kutsujumalanpalvelusten järjestäminen oli myös lähiomaisensa menettäneille (67 %) sekä sotaveteraaneille (66 %). Harvemmin kutsuttuja ryhmiä olivat esimerkiksi seurakunnan alueelle muuttaneet (11 %), yrittäjät (10 %), seurakunnan alueen merkittävien työyhteisöjen jäsenet (6 %), tietyltä seudulta kotoisin olevat ryhmät (6 %) ja työväenliikkeen edustajat (5 %).

Hiippakuntakohtaiset erot kutsumisaktiivisuudessa olivat suuria. Varsin monien ryhmien kohdalla aktiivisimpia kutsujumalanpalvelusten järjestäjiä olivat Tampereen ja Espoon hiippakunnat. Esimerkiksi Espoon hiippakunnassa seurakuntaan muuttaneille järjestettiin kutsujumalanpalveluksia 38 prosentissa seurakunnista, mikä poikkesi suuresti maan keskiarvosta (11 %). Myös tietyiltä alueilta kotoisin olevia ja maahanmuuttajia kutsuttiin aktiivisimmin Espoon hiippakunnassa. Vähiten aktiivista kutsujumalanpalvelusten järjestäminen oli Porvoon hiippakunnassa.

Jumalanpalvelusuudistuksen myötä vuoden 1968 ja sitä vanhempien käsikirjojen mukaisesti toimitetuista messuista käytetään nimitystä perinnejumalanpalvelus. Niitä järjestettiin keskimäärin joka neljännessä (25 %) seurakunnassa. Eniten niitä järjestettiin Oulun ja Mikkelin hiippakunnissa, joissa yli kolmasosa seurakunnista ilmoitti järjestäneensä niitä. Vähiten niitä järjestettiin Porvoon hiippakunnassa, jossa niitä järjestettiin vain kahdessa seurakunnassa (3 %).

Kuvio 3.6. Kutsujumalanpalvelukset vuosina 2003 ja 2007 (% seurakunnista).

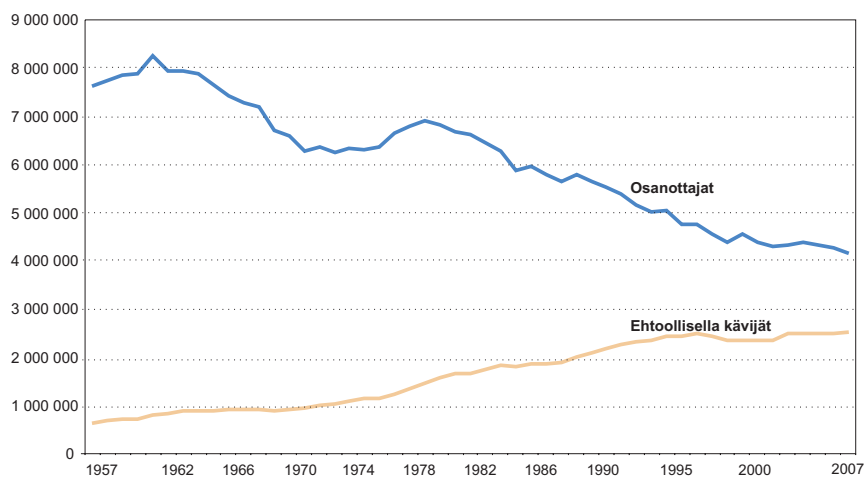

Ehtoollisella käyminen Ehtoollistilaisuuksien määrä lisääntyi kertomuskaudella jonkin verran. Vuonna 2007 niitä järjestettiin yli 45 500, mikä merkitsee viiden prosentin lisäystä (43 000 vuonna 2003). Myös ehtoolliselle osallistujien määrä lisääntyi vuodesta 2003 runsaaseen 2,5 miljoonaan (lisäystä noin 1,3 %). Suurinta lisäys oli Porvoon hiippakunnassa, jossa kasvua oli kymmenen

prosenttia. Oulun, Kuopion ja Helsingin hiippakunnissa sen sijaan osallistujamäärät laskivat.

Muutos kertoo pitkään jatkuneesta jumalanpalveluskulttuurin muutoksesta, jossa ehtoollisen merkitystä on haluttu korostaa jumalanpalveluksen kokonaisuudessa. Ehtoollista pyritään tarjoamaan jokaisessa sunnuntain pääjumalanpalveluksessa. Ilman pääjumalanpalvelusten osallistujamäärässä tapahtuvaa laskua ehtoolliselle osallistujien määrän kasvu näkyisi vielä selkeämmin (kuvio 3.7.).

Kuvio 3.7. Pääjumalanpalveluksessa ja ehtoollisella käyntien määrät vuosina 1957–2007.

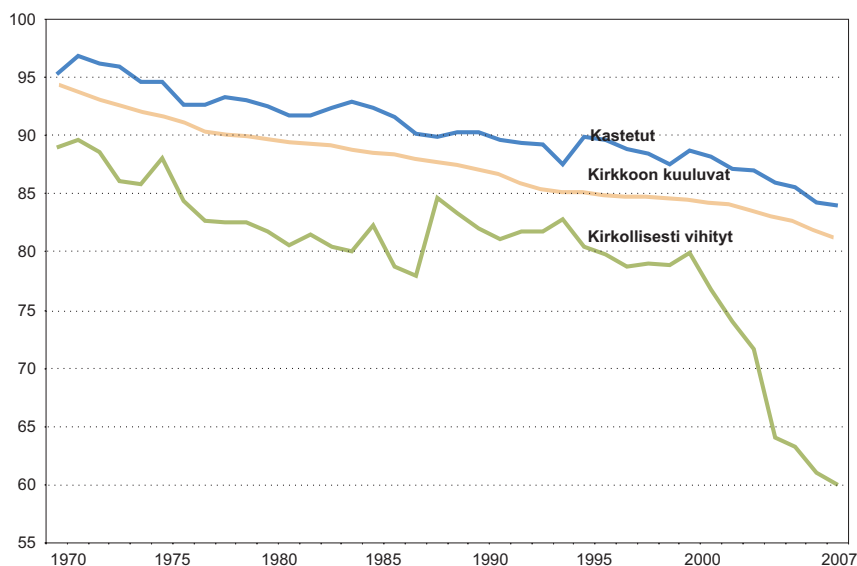
Tiekirkot ja turistikappelit Tiekirkko-idea on lähtöisin Saksasta, josta se on levinnyt Skandinaviaan ja Viroon. Tiekirkot sijaitsevat lähellä pääreittejä ja siksi niihin on helppo tulla levähtämään hetkeksi. Niihin johtaa liikennemerkki, joka otettiin käyttöön vuonna 1994. Vuonna 2007 tiekirkkojen ketjuun kuului 267 kirkkoa, jotka ovat pääsääntöisesti avoinna kello 11–16. Osa kirkoista on nähtävyyskirkkoja, jotka voivat sijaita kauempanakin pääväylistä. Ne on useimmiten merkitty muiden nähtävyyksien tapaan hannunvaakunalla. Tiekirkkojen toimintaa koordinoi valtakunnallisesti Kirkkopalvelut.

Matkailijoita palvelevat myös Lapin turistikappelit, joita on Saariselällä (Pyhän Paavalin kappeli), Levillä (Marian kappeli), Ylläksellä (Pyhän Laurin kappeli) sekä Pyhä-tunturilla (Revontulikappeli). Tahkolle avattiin tunturikappeli marraskuussa 2005. Nilsiän seurakunta on vuokrannut kappelin Tahko-Spa-viihdekeskukselta. Kappeli on ekumeenisessa käytössä. Kappelaita on rakennettu 1990-luvulta alkaen ja niissä järjestetään jumalanpalveluksia, hartaushetkiä ja konsertteja sekä kirkollisia toimituksia. Matkailijoita palvelevat myös turistipapit, jotka käyvät sielunhoidollisia keskusteluja sopimuksen mukaan.

3.3. Kirkolliset toimitukset

Vuonna 2007 kasteita, avioliittoon vihkimisiä ja hautaan siunaamisia järjestettiin yhteensä 113 800 ja niissä oli yhteensä noin 4,0 miljoonaa osallistujaa. Tilaisuuksien määrä on pysynyt käytännöllisesti katsoen ennallaan (113 000 vuonna 2003), kuten osallistujamääräkin (–0,4 %).

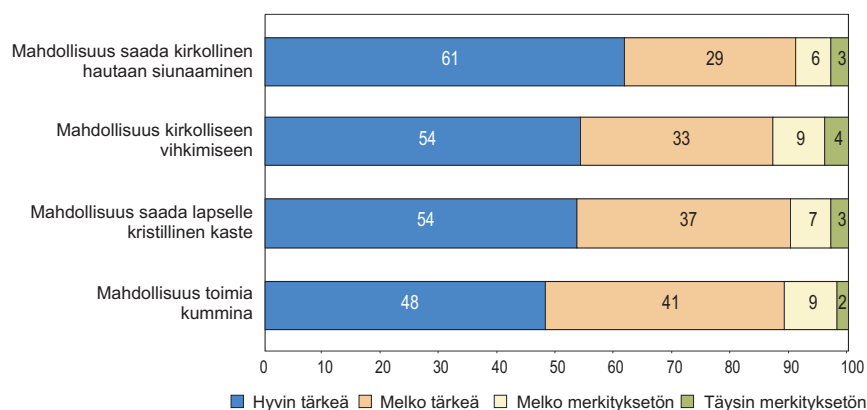
Kuvio 3.8. Kirkkoon kuuluvien, kastettujen, ja kirkollisesti vihittyjen prosenttiosuudet vuosina 1970–2007.

Kirkollisten toimitusten yleisyyden voitaisiin odottaa vähenevän samalla kun kirkkoon kuuluvien osuus väestöstä laskee. Kuitenkaan muutos ei ole toteutunut samanlaisena kaikkien kirkollisten toimitusten kohdalla. Kastettujen osuuden lasku noudattaa hyvin pitkälti kirkkoon kuuluvien osuuden muutosta. Kun lasten vanhemmat eivät kuulu kirkkoon, myös kastettujen osuus laskee. Sen sijaan kirkollisesti vihittyjen osuus on pudonnut jyrkästi vuosituhaten vaihteen jälkeen. Hautaan siunaamisten osalta lasku on ollut vähäistä.

Kyselytutkimusten mukaan kirkollisia toimituksia pidetään erittäin tärkeinä kirkon työmuotoina myös seurakuntalaisten keskuudessa. Mahdollisuus saada lapselle kristillinen kaste, mahdollisuus kummina toimimiseen sekä kristilliseen hautaan siunaamiseen ovat joko erittäin tai melko tärkeitä jäsenyyden syitä noin 90 prosentille kirkkoon kuuluvista suomalaisista (kuvio 3.9.). Mahdollisuus kirkolliseen vihkimiseen on sekin erittäin tai melko tärkeä syy 87 prosentille kirkkoon kuuluvista suomalaisista. Vain hautausmaiden ylläpito sekä kirkollisten juhlapyhien kristillisen perinteen ylläpito yltyvät tärkeydessä samalle tasolle kirkollisten toimitusten kanssa kirkon jäsenyyden perusteina.

Kuvio 3.9. Kirkollisten toimitusten merkitys kirkkoon kuulumisen syinä. Gallup Ecclesiastica 2007, N=793 (%).

Myös kysyttäessä suomalaisilta arviota siitä, kuinka kirkko on eri tehtäviään hoitanut, kirkollisten toimitusten hoitaminen saa yli-voimaisesti parhaat arvot. *Gallup Ecclesiastica 2007* kyselyn mukaan 90 prosenttia suomalaisista oli sitä mieltä, että kirkko on hoitanut kirkolliset vihkimiset joko erittäin tai melko hyvin. Heistä yli puolet katsoi kirkon hoitaneen tämän tehtävän erittäin hyvin ja vain prosentti vastaajista katsoi kirkon hoitaneen nämä tehtävät huonosti. Myös kasteiden ja hautaan siunaamisten kohdalla 89 prosenttia suomalaisista katsoo kirkon hoitaneen nämä tehtävät joko erittäin tai melko hyvin ja vain pari prosenttia katsoi kirkon hoitaneen ne huonosti.

Kaste Kastettujen osuus syntyneistä vuonna 2007 oli 84 prosenttia (87 % vuonna 2003). Kastetilaisuuksia järjestettiin 48 800 ja niihin osallistui lähes miljoona henkeä. Kaikkiaan vuonna 2007 kastettiin 49 300 ihmistä, joista aikuisia oli noin tuhat ja rippikoulun yhteydessä kastettuja nuoria noin 1 100. Noin kaksi kolmasosaa kasteista järjestettiin kotona. Kotikasteissa läsnä oli keskimäärin 18 ihmistä ja seurakunnan tiloissa järjestetyissä kasteissa 24. Kaikissa tilaisuuksissa keskimääräinen osallistujamäärä oli 20 henkeä.

Mahdollisuus saada lapselle kristillinen kaste oli *Gallup Ecclesiastica 2007* -kyselyn mukaan kirkon jäsenten keskuudessa toiseksi tärkein syy kirkkoon kuulumiselle. Heistä 54 prosenttia (53 % vuonna 2003) piti sitä hyvin tärkeänä syynä kirkkoon kuulumiselle (kuvio 3.9.).

Avioliittoon vihkiminen Vuonna 2007 kirkon jäsenet solmivat kaikkiaan 26 900 avioliittoa, joista kirkollisia vihkimisiä oli 17 600. Niistä avioliitoista, joissa ainakin toinen puolisoista kuuluu luterilaiseen kirkkoon, 66 prosenttia sai kirkollisen vihkimisen. Kaikista solmituista avioliitoista kirkollisten vihkimisten osuus oli 60 prosenttia (68 % vuonna 2003). Tavallisinta kirkollinen vihkiminen oli Lapuan (74 %) ja Oulun (72 %) hiippakunnissa ja vähiten tavallista Helsingin (58 %) hiippakunnassa.

Niistä avioliitoista, joissa vähintään toinen puolisoista on luterilaisen kirkon jäsen, oli siviilivihkimisiä 9 200 eli 34 prosenttia. Siviilivihkimisten kirkollisia siunaamisia järjestettiin 800. Kirkon jäsenten avioeroja tapahtui kaikkiaan 11 200.

Kirkollisia vihkitilaisuuksia järjestettiin 17 700 ja niihin osallistui kaikkiaan 1,2 miljoonaa ihmistä. Keskimääräinen osallistujamäärä tilaisuuksissa oli 66 henkeä.

Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyn mukaan mahdollisuus kirkolliseen vihkimiseen oli kirkon jäsenille kuudenneksi tärkein syy kuulua kirkkoon. Heistä 54 prosenttia piti sitä hyvin tärkeänä syynä kirkkoon kuulumiselle (kuvio 3.9.). Hyvin tärkeänä pitävien osuus oli myös hienokseltaan noussut vuoteen 2003 verrattuna, jolloin 49 prosenttia piti sitä hyvin tärkeänä.

Marraskuussa 2007 papit osallistuivat keskimäärin kolmasosaan (33 %) häjäjuhlista. Osallistumisessa tapahtui hienoista laskua, sillä vuonna 2003 papit osallistuivat keskimäärin 45 prosenttiin häjäjuhlista. Puheenvuoroja papit pitivät alle puolessa (40 %) tilaisuuksista.

Kirkollisten vihkimisten osuus on laskenut erityisesti ensimmäisen ja toisen solmitun avioliiton kohdalla (ks. taulukko 3.2.). Niiden osuus kaikista solmituista avioliitoista on laskenut kertomuskaudella sekä miesten että naisten kohdalla noin seitsemän prosenttiyksikköä.

Kirkollisten vihkimisten laskuun on saattanut osaltaan vaikuttaa se, että maistraattien palvelut ovat siviilivihkimisten suhteen parantuneet. Vihkitoimituksia ei enää järjestetä pelkästään maistraateissa virka-aikana vaan ne voidaan toimittaa myös muualla ja muuna ajankohtana vihkiparin toivomuksesta erillistä korvausta vastaan. Oletettavaa on, että suurten häiden saama julkisuus on synnyttänyt mielikuvan siitä, että yksinkertainen vihkitoimitus järjestyy vain maistraatissa, vaikka sama olisi mahdollista myös kirkollisessa vihkimisessä.

Taulukko 3.2. Kirkollisten vihkimisten osuudet kaikista solmituista avioliitoista vuosina 2003 ja 2007. Tilastokeskus.

	2003		2007	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
1. avioliitto	70 %	71 %	62 %	64 %
2. avioliitto	53 %	55 %	46 %	48 %
3. avioliitto	42 %	39 %	39 %	38 %

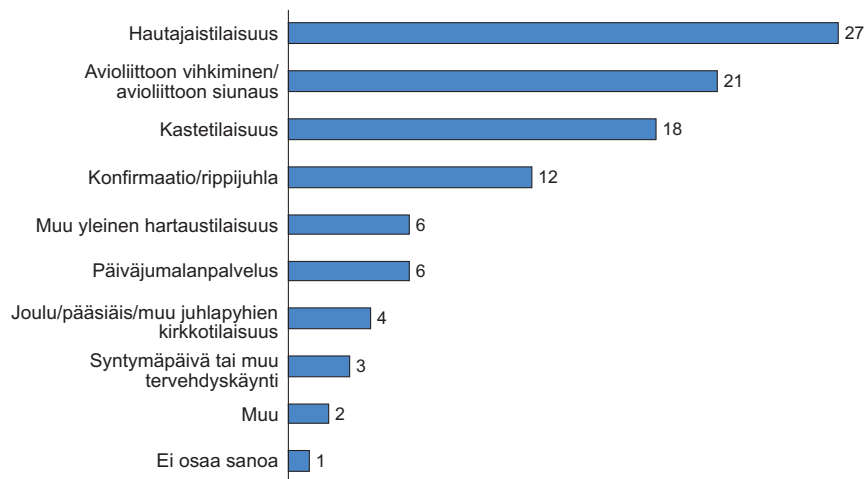
Hautaan siunaaminen Kirkollisia hautaan siunaamisia oli 47 300 ja niihin osallistui 1,9 miljoonaa ihmistä vuonna 2007. Vuoden aikana kuolleita oli kaikkiaan 49 100. Näitä kahta tilastoa toisiinsa vertaamalla voidaan päätellä, että noin 96 prosenttia kaikista vainajista sai kristillisen siunauksen. (Luku ei ole kuitenkaan aivan tarkka, sillä osa vuonna 2007 siunatuista oli kuollut jo edellisellä vuonna ja vastaavasti vuoden 2007 lopussa kuolleista osa siunattiin vasta seuraavana vuonna.) Vuonna 2003 vastaava luku oli 98 prosenttia, joten kirkollisesti hautaan siunattujen osuudessa tapahtui pientä laskua.

Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyn mukaan mahdollisuus kirkolliseen hautaan siunaamiseen oli kirkon jäsenille kolmanneksi tärkein syy kuulua kirkkoon. Heistä 61 prosenttia piti sitä hyvin tärkeänä syynä kirkkoon kuulumiselle (kuvio 3.9.). Hyvin tärkeinä pitävien osuus kasvoi hivenen vuoteen 2003 verrattuna, jolloin 57 prosenttia piti sitä hyvin tärkeänä.

Kohtaamiset pappien kanssa Kirkon tutkimuskeskuksen Taloustutkimuksella lokakuussa 2006 teettämän kyselyn mukaan valtaosa suomalaisista oli kohdannut papin jossain virkatehtävässä edeltävän kahden vuoden aikana. Yli puolet suomalaisista (56 %) kertoi osallistuneensa vuoden 2006 tammi–syyskuun aikana yhteen tai useampaan sellaiseen tilaisuuteen, jossa pappi oli virkatehtävissä. Lisäksi edellisen vuoden aikana tällaisessa tilaisuudessa mukana olleita oli 19 prosenttia. Vain joka neljäs suomalainen ei ollut viimeiseksi kuluneiden vajaan kahden vuoden aikana kohdannut pappia. Niistäkin, jotka eivät kuuluneet kirkkoon lähes kaksi kolmesta (61 %) kertoi kohdanneensa papin kahden viimeksi kuluneen vuoden aikana virkatehtävässä.

Ylivoimaisesti yleisimmin pappi kohdattiin kirkollisissa toimituksissa. Niistä jotka olivat kohdanneet papin tutkimuksen aineistokeruuta edeltäneiden vajaan kahden vuoden aikana, neljälle viidestä (78 %) kyseessä oli kirkollinen toimitus. Useimmin kyseessä oli hautajaistilaisuus ja avioliittoon vihkiminen tai avioliiton kirkollinen siunaus.

Kuvio 3.10. Tilanteet, joissa suomalaiset ovat kohdanneen papin viimeksi virkatehtävissä. Taloustutkimuksen pappitutkimus, N=755 (%).

Useimmin papin kanssa olivat tekemisissä lapsiperheet, joista 65 prosenttia oli kohdannut papin virkatehtävissä viimeksi kuluneen vuoden aikana. Useimmin papin kohtasivat Pohjois-Suomessa asuvat, harvimminkin Uudellamaalla asuvat.

Tutkimuksessa haastatellut suomalaiset saivat arvioida tilaisuudessa tapaamaansa pappia ja tilaisuuden onnistumista eri näkökulmista. Kokonaisuudessaan pappi sai suomalaisilta hyvät arviot. Yli puolet haastatelluista antoi papin esiintymiselle, tilaisuuden luontevuudelle ja osallistujien huomioimiselle kiitettävän kouluarvosanan (9 tai 10). Vähintään kouluarvosanan kahdeksan pappi sai näistä asioista 85 prosentilta suomalaisista. Heikon (4) tai välttävän (5–6) arvosanan antoi kysymyksestä riippuen vain 2–6 prosenttia haastatelluista. Myös kirkkoon kuulumattomat arvioivat papin toimintaa ja tilaisuuden luontevuutta myönteisesti. Tilaisuuden luontevuudelle kirkkoon kuulumattomista lähes neljä viidestä (78 %) antoi vähintään arvosanan kahdeksan (kirkkoon kuuluvista 86 %).

Myös sanoman sisällön kiinnostavuus sai pääosin myönteisen arvion. Sille kiitettävän arvosanan antoi 40 prosenttia vastaajista. Vähintään arvosanan 8 antoi lähes kolme neljästä vastaajasta

(71 %). Vanhemmat ihmiset arvioivat sanoman kiinnostavuutta ja papin esiintymistapaa myönteisemmin kuin nuoret.

Eri tilaisuuksista kaikkein luontevimmiksi vastaajat arvioivat hautajaiset ja syntymäpäivä- tai muut tervehdyskäynnit. Selvästi vähiten luonteviksi tilaisuuksiksi osallistujat arvioivat juhlapyhien kirkkotilaisuudet. Hautajaisten luontevuus sai kiitettävän arvosanan lähes kahdelta kolmesta (61 %), juhlapyhien kirkkotilaisuudet vain reilulta kolmannekselta (37 %). Juhlapyhien kirkkotilaisuudet arvioitiin myös sanoman kiinnostavuudeltaan heikoimmiksi. Myös konfirmaatiotilaisuudet saivat keskimääräistä heikomman arvosanan sanoman kiinnostavuudesta. Sanomaltaan keskimääräistä kiinnostavammiksi arvioitiin hartaustilaisuudet ja hautajaiset. Papin esiintymistapa sai parhaimman arvion syntymäpäivä- tai muulta tervehdyskäynniltä ja heikoimman päiväjumalanpalveluksesta.

Henkilökohtaisesti tai muuten tuttu pappi sai suomalaisilta erityisen hyvät arvioinnit. Toisen seurakunnan vierasta pappia arvioitiin kriittisimmin. Tutun papin koettiin huomioivan tilaisuuteen osallistuvat erityisen hyvin sekä luovan kokonaisuudessaan luontevan tilaisuuden.

Toimituskeskustelut Kirkollisten toimitusten yhteydessä järjestettävät toimituskeskustelut ovat yleistyneet aina 1980-luvulta lähtien. Uusi *Kirkollisten toimitusten kirja* myös kannustaa toimituskeskustelujen pitämiseen. Seurakunnilta kerättyjen tietojen mukaan marraskuussa 2007 järjestettyihin kirkollisiin toimituksiin liittyikin lähes aina toimituskeskustelu.

Kasteiden yhteydessä erillinen toimituskeskustelu jäi pois vain alle prosentissa kaikista kastetoimituksista. Noin kahdessa kolmasosassa kastetoimituksista keskustelu järjestettiin lapsen kotona ennen kastetoimitusta. Noin neljäsosassa (23 %) kasteista toimituskeskustelu järjestettiin seurakunnan tiloissa ennen kastetoimitusta. Puhelimitse käytyjä keskusteluja ennen kastetoimitusta oli 27 prosentissa toimituksista.

Avioliittoon vihkimisten ja avioliiton siunaamisten yhteydessä oli myöskin lähes poikkeuksetta toimituskeskustelu (ei keskustelua alle 1 %). Yleisimmin toimituskeskustelu järjestettiin seurakunnan tiloissa (79 %) ennen vihkimistä tai avioliiton siunaamista.

Noin neljäsosassa tilaisuuksista toimituskeskustelu järjestettiin puhelimitse (25 %) tai parin kotona (23 %).

Marraskuussa 2007 järjestettyjen hautaan siunaamisten yhteydessä oli erillinen toimituskeskustelu vain yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Yleisimmin sellainen järjestettiin seurakunnan tiloissa ennen hautaan siunaamista (50 % siunaamisista). Myös omaisten kotona järjestettiin toimituskeskusteluja hyvin usein (44 % siunaamisista). Noin viidenneksessä (22 %) hautaan siunaamisia toimituskeskustelu järjestettiin puhelimitse ennen tilaisuutta.

Kirkollisten toimitusten jälkeen tapahtuvat keskustelut olivat yleisimpiä hautaan siunaamisten ja avioliittoon vihkimisten yhteydessä. Noin joka kymmenenteen hautaan siunaamisista liittyi toimituksen jälkeinen keskustelu (11 % vuonna 2003). Avioliittoon vihkimisistä toimituksen jälkeinen keskustelu liittyi seitsemään prosenttiin vihkimisistä (10 % vuonna 2003). Kasteen jälkeisiä keskusteluja oli viidessä prosentissa kastetoimituksista (4 % vuonna 2003).

3.4. Muu seurakuntatoiminta

Seurakunnilla on perinteisesti ollut lukuisia kokoavan toiminnan muotoja, kuten musiikkitilaisuuksia, kinkereitä, seuroja, hartaushetkiä sekä alueellisia ja valtakunnallisia tapahtumia. Viimeisten vuosikymmenien aikana kirkkonäytelmät ovat yleistyneet. Uutena työmuotona seurakunnissa on käynnistetty erityisesti nuorille aikuisille suunnattu toiminta.

Seurakunnat järjestivät jumalanpalvelusten lisäksi vuonna 2007 noin 96 000 muuta julkista tilaisuutta. Osallistujia niissä oli yhteensä 5,6 miljoonaa. Sekä tilaisuuksien että osallistujien määrässä tapahtui laskua, vuonna 2003 vastaavia tilaisuuksia oli 104 300 (–8 %) ja osallistujia 6,4 miljoonaa (–13 %). Laskua tapahtui musiikkitilaisuuksia lukuun ottamatta kaikkien tilaisuuksien ja niiden osallistujamäärien kohdalla (ks. taulukko 3.3). Vuonna 2007 seurakuntatilaisuuksiin osallistui viikoittain 2,5 prosenttia keskiväkiluvusta (2,8 % vuonna 2003).

Edellä lueteltujen perinteisten toimintamuotojen lisäksi seurakunnissa kokoontui erilaisia säännöllisesti kokoontuvia ryhmiä,

joita oli kaikkiaan 3 900. Niistä raamattu- ja rukouspiirejä oli 2 000 ja niissä oli kaikkiaan noin 17 500 jäsentä. Erilaisia keskusteluryhmiä oli 770 ja niissä oli noin 7 400 jäsentä. Muita aikuisuuden ryhmiä oli 1 100 ja niissä oli 15 200 jäsentä. Yhteensä kaikkiin säännöllisesti kokoontuviin ryhmiin osallistui noin 40 200 jäsentä ja 3 400 vapaaehtoista ohjaajaa.

Vuonna 2007 Sanan ja rukouksen iltoja järjestettiin 54 prosentissa, evankelioimistapahtumia 29 prosentissa ja hiljaisuuden retiriittejä 19 prosentissa seurakunnista. Näistä Sanan ja rukouksen illat ja hiljaisuuden retiriitit yleistyivät pienessä määrin (vastaavat luvut vuonna 2003 olivat 53 % ja 17 %). Kristinuskon sisältöön perehdyttävien Alfa-kurssien määrä oli lisääntynyt 17 prosenttiin seurakunnista (9 % vuonna 2003). Sen sijaan evankelioimistapahtumien yleisyys seurakunnissa oli laskenut (34 % vuonna 2003). Naisten päiviä tai iltoja järjestettiin 49 prosentissa ja miesten päiviä tai iltoja 37 prosentissa seurakunnista.

Hiljaisuuden retiriittien määrä kasvoi kertomuskaudella selvästi. Seurakunnat järjestivät noin 260 hiljaisuuden retiriittiä vuonna 2007 (170 vuonna 2003) ja niihin osallistui yhteensä lähes 3 400 ihmistä (yli 2 400 v. 2003). Hengellinen ohjaus ja hengellisen kasvun tukeminen kuuluvat sielunhoidon alueeseen ja sitä tarjottiin vaihtelevasti paitsi seurakuntalaisille myös kirkon työntekijöille.

Taulukko 3.3. Muihin seurakuntatilaisuuksiin osallistuminen vuosina 2003 ja 2007.

	2003		2007		Muutos 2003–2007 (%)	
	Tilaisuuksia	Osallistujia	Tilaisuuksia	Osallistujia	Tilaisuudet	Osallistujat
Musiikkitilaisuudet	13 571	1 898 385	15 012	2 010 833	10,6	5,9
Raamattuopetus-tilaisuudet	4 246	140 700	3 698	102 027	-12,9	-27,5
Kinkerit	3 681	81 369	3 110	64 189	-15,5	-21,1
Seurat	16 022	1 034 491	11 766	688 242	-26,6	-33,5
Hartaustilaisuudet	41 684	985 507	38 534	848 036	-7,6	-13,9
Alueelliset ja valtakunnalliset tilaisuudet	1 071	832 067	886	600 681	-19,1	-27,8
Muut tilaisuudet	24 068	1 431 113	23 048	1 251 128	-4,2	-12,6
Kaikki	104 343	6 403 632	96 054	5 565 136	-7,9	-13,1

Rukoushetket Kodin siunaaminen on rukoushetki, jossa rukoillaan kodin ja perheen puolesta ja pyydetään niille siunausta. Kodin siunaamisia on toteutettu jo vuodesta 1984 lähtien. Kodin siunaamisen voi toimittaa myös maallikko. Papit toimittivat marraskuussa 2007 noin 250 kodin siunaamista ja niihin osallistui lähes 4 700 henkeä, keskimäärin 18 henkeä kotia kohden.

Uuden *Kirkollisten toimitusten kirjan* kolmannessa osassa on esitelty kaavat myös joillekin uusille toimituksille rukoushetkien otsakkeen alla. Tällaisia ovat kylvön siunaaminen, sadosta kiittäminen, koulun tai oppilaitoksen lukukauden aloittaminen, koulun tai oppilaitoksen siunaaminen, hoitolaitoksen siunaaminen sekä teollisuuslaitoksen, toimiston tai muun työpaikan siunaaminen.

Seurakunnilta kerätyn tiedon mukaan yleisimmin järjestettyjä tilaisuuksia olivat koulun tai oppilaitoksen lukukauden aloittamisen yhteydessä järjestetyt toimitukset. Niitä oli järjestetty 57 prosentissa seurakunnista. Yleisimmin sellaisia järjestettiin Oulun hiippakunnassa (76 %) ja vähiten Porvoon hiippakunnassa (26 %).

Erittäin yleisiä olivat myös kylvön siunaaminen (51 % seurakunnista) sekä sadosta kiittämistilaisuudet (46 % seurakunnista). Yleisimmin kylvön siunaamisia toimitettiin Kuopion hiippakunnassa (82 % seurakunnista) ja vähiten Porvoon hiippakunnassa (3 % seurakunnista).

Erilaisten oppi-, hoito- ja teollisuuslaitosten sekä muiden työpaikkojen siunaamiset sen sijaan olivat edellisiä huomattavasti harvinaisempia. Hoitolaitosten siunaamisia järjestettiin 17 prosentissa seurakunnista. Teollisuuslaitosten, toimistojen tai muiden työpaikkojen siunaamisia järjestettiin 15 prosentissa seurakunnista. Koulujen ja oppilaitosten siunaamisia järjestettiin 13 prosentissa seurakunnista. Eritoten niitä järjestettiin Kuopion hiippakunnassa ja vähiten Porvoon hiippakunnassa.

Kirkkonäytelmät Kirkkonäytelmissä sekä kirkkovuoteen liittyvissä vaelluksissa ja kuvaelmissä evankeliumien kertomuksia havainnollistetaan draaman keinoin. Kirkkonäytelmät, kuvaelmat ja -vaellukset yleistyivät kertomuskaudella jonkin verran. Niitä toteutettiin sekä maaseutu- että kaupunkiseurakunnissa. Vuonna 2007 adventti- ja jouluvaelluksia järjestettiin 17 prosentissa (14 % vuonna 2003) ja pääsiäisvaelluksia ja -kuvaelmia 33 prosentissa

(32 % vuonna 2003) seurakunnista. Muita kirkkonäytelmiä esitettiin 17 prosentissa seurakunnista (16 % vuonna 2003). Pääsiäisvaelluksiin osallistui yhteensä 88 000 ihmistä, adventti- ja jouluvaeluksiin 44 000 ja muihin kirkkonäytelmiin 55 000 ihmistä.

Kirkon 850-vuotisjuhliin vuonna 2005 kuului useita näytelmiä. Juhlavuoden avajaisnäytelmä *Valon kantaja* esitettiin Turun tuomiokirkon ympäristössä maaliskuussa. Hankasalmella esitettiin maaliskuussa näytelmä *Isän rakkaat*. Raison kirkon 700-vuotisjuhlan näytelmä *Kukkarokivi* esitettiin maaliskuussa. Nousiaisissa näyteltiin *Kauhea murhamies Lalli* kesä-heinäkuussa. Myös Lauttasaaren kirkolla Helsingissä näyteltiin *Lalli*-näytelmää marraskuussa.

Ruotsinkielistä pääsiäisnäytelmää *Maria Magdalena* esitettiin yhteensä 68 näytäntöä yli 11 000:lle katsojalle vuosina 2006–2007. Margareta Skantzen käsikirjoittamaa ja Johan Fageruddin ohjaamaa näytelmää vastustettiin aluksi joissakin seurakunnissa ja se herätti paljon keskustelua ja kiinnostusta. Näytäntöjä järjestettiin myös Ruotsissa, Tanskassa, Virossa ja Venäjällä. Näytelmä sai ruotsinkielisen kulttuuripalkinnon vuonna 2007.

- » Suomalaiset arvostavat evankelis-luterilaisen kirkon toimittamaa jumalanpalvelusta, mutta eivät pidä sitä kiinnostavana. Osallistuminen pääjumalanpalveluksiin on ollut pitkään laskusuunnassa. Uudistunutta jumalanpalvelusta on kuitenkin mahdollista tuoda erilaisin tavoin lähemmäksi seurakuntalaisten elämää. Se voidaan toteuttaa ottamalla seurakuntalaisia aktiivisemmin mukaan jumalanpalveluksen toteuttamiseen sekä kohdistamalla messuja erityyppisille ihmisille. Ihmisiä voitaisiin rohkeammin kutsua jumalanpalveluksiin.
- » Kirkollisten juhlapyhien osallistujamäärät ovat laskeneet kertomuskaudella. Tämä kertoo perinteisen kristillisen tapakulttuurin ja perinteen pitkään jatkuneesta ohenemisesta. Vuoden kiertoon niveltävä kirkkovuosi ei enää puhuttele ihmisiä samassa määrin kuin maanviljelyyn perustuvasa syklisessä kulttuurissa. Arjen rutiineista ja työpaineista irrottautumisen tarve elämyksellisten tapahtumien muodossa ei kuitenkaan ole kadonnut mihinkään. Kirkkovuoden juhliin panostamalla myös seurakunnilla on mahdollisuus välittää sanomaa arjen ylittävistä merkityksistä elämässä.
- » Valtaosa suomalaisista osallistuu jumalanpalvelukseen vain satunnaisesti. Kirkkovuoden suurimpien juhlapyhien jumalanpalvelukset sekä konfirmaatiojumalanpalvelukset tulisi toteuttaa niin, että niissä huomioidaan osallistujat, joiden side seurakuntaan voi olla hyvin ohut.

- » Muut seurakunnan järjestämät tilaisuudet ovat myös menettäneet osallistujiaan. Niin monet aktiviteetit kilpailevat nykyisin ihmisten vapaa-ajasta, että seurakunnan toimintaan osallistuminen vaatii yhä suurempaa henkistä sitoutumista. Seurakunnan toimintamuotoja on kuitenkin mahdollista kehittää ja uudistaa. Muussa tapauksessa kehitys johtaa kasvavan kulttuurisen kuilun syntymiseen aktiivisten seurakuntalaisten ja muiden suomalaisten välille.
- » Kirkolliset toimitukset ovat suomalaisille tärkeitä ja niitä arvostetaan. Ne ovat pitkään olleet tärkeimpiä jäsenyyden perusteita. Niiden kautta kirkko saa yhteyden suureen osaan suomalaisista, myös passiivisiin kirkossakävijöihin. Parhaimmillaan ne mahdollistavat hedelmällisen ja molemminpuolisen vuorovaikutustilanteen. Toimitusten jälkeistä yhteydenpitoa tulisi lisätä.

4. Musiikki- ja kulttuuritoiminta

- Vuonna 2007 seurakunnat järjestivät 15 000 musiikkitilaisuutta ja niihin osallistui yli kaksi miljoonaa kuulijaa. Musiikkitilaisuuksien määrä kasvoi kertomuskautena 10 prosenttia ja osallistujamäärä viisi prosenttia.
- Vuonna 2007 seurakunnissa kokoontui yli 2 900 musiikkiryhmää ja ne kokosivat 43 700 vapaaehtoista musiikin harrastajaa. Kuoroja ja musiikkiryhmiä oli mukana jumalanpalveluksessa viikoittain yhdeksässä prosentissa ja vähintään kuukausittain 60 prosentissa seurakunnista.
- Kertomuskauden kulttuuritoiminnan päätaphtuma oli Suomen kirkollisen toiminnan 850-vuotisjuhlavuosi, jota vietettiin vuonna 2005. Kirkon historiaa Suomessa juhlittiin ekumeenisesti ja monin eri tavoin. Selvästi suosituin yksittäinen tapahtuma oli Kotikirkkoviikko, jonka kaksi kolmasosaa seurakunnista oli järjestänyt.
- Kertomuskaudella juhlittiin monella muullakin tavalla suomalaisen kristilliseen kulttuuriperintöön liittyviä asioita. Vuonna 2004 vietettiin kansallisrunoilija Johan Ludvig Runebergin syntymän 200-vuotisjuhlaa. Vuonna 2005 vietettiin suomenkielisen virsikirjan 400-vuotisjuhlaa. Vuosina 2006 ja 2007 vietettiin myös uudistuneen virsikirjan 20-vuotisjuhlaa. Vuosi 2007 oli Mikael Agricolan juhlavuosi, jolloin tuli kuluneeksi 450 vuotta Agricolan kuolemasta.

4.1. Musiikkitoiminta

Kirkon musiikkitoiminta koostuu useasta toiminta-alueesta. Musiikin harrastustoimintaan kuuluvat kuorot ja soitinyhtyeet. Kirkkovouteen liittyy myös monenlaista konserttitoimintaa.

Seurakuntien musiikkitoiminta Musiikkitilaisuuksien ja niihin osallistujien määrät kasvoivat kertomuskaudella. Tilaisuuksien määrä kasvoi 11 prosenttia ja osallistujien määrä kuusi prosenttia. Vuonna 2007 seurakunnat järjestivät yhteensä 15 000 musiikkitilaisuutta (13 600 vuonna 2003), joihin osallistui yli kaksi miljoonaa kuulijaa (1,9 miljoonaa vuonna 2003).

Taulukko 4.1. Seurakuntien musiikkitalaisuuksien ja musiikkitalaisuuksiin osallistuneiden määrät hiippakunnittain vuonna 2007.

Hiippakunta	Musiikkitalaisuuksien määrä	Muutos 2003–2007 (%)	Osallistujien määrä	Muutos 2003–2007 (%)
Turku	1 644	-3	229 232	1
Tampere	1 954	10	272 907	5
Oulu	2 178	2	268 191	4
Mikkeli	1 572	9	192 995	-6
Porvoo	1 223	16	139 947	9
Kuopio	1 660	23	209 074	6
Lapua	1 506	10	215 900	14
Helsinki	2 361	20	375 320	15
Espoo	914		125 267	
Koko kirkko	15 012	11	2 010 833	6

Helsingin hiippakunnassa järjestettiin eniten musiikkitalaisuuksia, lähes 2 400, ja niihin kokoontui 380 000 kuulijaa. Tilaisuuksien määrät olivat lisääntyneet eniten Kuopion hiippakunnassa. Osallistujamäärät puolestaan nousivat eniten Lapuan hiippakunnassa.

Vuonna 2007 seurakunnissa kokoontui yli 2 900 musiikki-ryhmää, mikä on yli 100 musiikkiryhmää (4 %) enemmän kuin vuonna 2003. Musiikkiryhmien jäsenten määrä sen sijaan laski kertomuskaudella vajaan prosentin verran. Vuonna 2007 seurakuntien musiikkiryhmät kokosivat 43 700 musiikin harrastajaa (yli 44 000 vuonna 2003). Musiikkiryhmien esiintymisiä järjestettiin vuonna 2007 yhteensä 19 800, mikä merkitsee yhden prosentin laskua vuoteen 2003 verrattuna.

Vuonna 2007 seurakuntien piirissä toimi 2 100 kuoroa ja 35 000 kuorolaista. Kuorojen määrä väheni viime kertomuskaudelta yhdeksän prosenttia ja kuorolaisten 13 prosenttia. Soitinyhtyeiden määrä sen sijaan lisääntyi kertomuskaudella 500:sta noin 860:een (72 prosentin lisäys). Myös niissä olevien soittajien määrä lähes kaksinkertaistui 4 500:sta 8 700:aan (93 prosentin lisäys). Soitinyhtyeet esiintyivät 2 300 kertaa.

Suosituin yksittäinen musiikkitapahtuma on Kauneimmat joululaulut -tilaisuus, joita kertomuskaudella järjestettiin lähes kaikissa seurakunnissa. Vuonna 2007 niitä järjestettiin noin 2 500 ja ne kokosivat yli puoli miljoonaa suomalaista laulamaan perinteisiä ja uusia joululauluja.

Jumalanpalvelusmusiikki Kuorojen ja musiikkiryhmien käyttö jumalanpalveluksissa yleistyi kertomuskaudella jonkin verran. Kuoro tai muu musiikkiryhmä oli mukana jumalanpalveluksessa viikoittain tai lähes viikoittain yhdeksässä prosentissa seurakunnista (6 % vuonna 2003). Vähintään kerran kuussa kuoro tai musiikkiryhmä oli mukana 60 prosentissa seurakunnista (59 % vuonna 2003). Harvemmin kuin kuukausittain kuoroja oli 31 prosentissa seurakunnista (35 % vuonna 2003). Vain muutama (1 %) seurakunta ilmoitti, ettei kuoro tai musiikkiryhmä ole koskaan mukana jumalanpalveluksissa. Kuorojen ja musiikkiryhmien käyttö oli selvästi yleisempää kaupunki- kuin maaseutuseurakunnissa.

Muiden kuin virsien laulaminen jumalanpalveluksissa yleistyi jonkin verran kertomuskaudella. Virsien tilalla laulettiin muita lauluja vähintään kerran kuussa 15 prosentissa seurakunnista (10 % vuonna 2003) ja lähes viikoittain kahdessa prosentissa seurakunnista (vuonna 2003 ei yhtään). Harvemmin kuin kuukausittain sitä tapahtui 68 prosentissa seurakunnista ja 15 prosenttia seurakunnista ilmoitti virsien olleen aina käytössä (25 % vuonna 2003). Virsien korvaaminen oli yleisempää kaupunki- kuin maaseutuseurakunnissa.

Halleluja-laulun käyttö oli myös yleistynyt jonkin verran; 58 prosenttia seurakunnista ilmoitti käyttävänsä sitä viikoittain tai lähes viikoittain (52 % vuonna 2003). Vain 25 prosenttia seurakunnista ilmoitti, ettei käytä sitä koskaan.

Jumalanpalvelusten kirjassa on neljä sävelmäsarjaa, joita jumalanpalveluksessa voidaan käyttää. Seurakunnista valtaosa, 68 prosenttia, ilmoitti käyttävänsä vain yhtä niistä. Kaksi sävelmäsarjaa oli käytössä noin neljäsosassa seurakunnista (26 %) ja kolme sävelmäsarjaa viidessä prosentissa seurakunnista. Vain yksi prosentti seurakunnista ilmoitti käyttävänsä kaikkia neljää.

Selvästi suosituin oli toinen sävelmäsarja. Pääsääntöisesti sitä ilmoitti käyttävänsä 60 prosenttia seurakunnista. Ensimmäistä sävelmäsarjaa ilmoitti käyttävänsä pääsääntöisesti 22 prosenttia seurakunnista ja kolmatta sävelmäsarjaa 16 prosenttia seurakunnista. Neljättä sävelmäsarjaa käytettiin pääsääntöisesti vain kahdessa prosentissa seurakunnista.

Kirkkohallitus käynnisti niin kutsutun Proprium-aineiston tuottamisen vuonna 2000. Proprium-musiikilla tarkoitetaan sellaista jumalanpalvelusmusiikkia, joka vaihtelee kirkkovuoden pyhäpäivien mukaan, kuten pyhän psalmeihin tai raamatunteksteihin sävelletty musiikki, rukouslaulut, lukukappaleiden vastausmusiikki, virsien kuorosovitukset tai ehtoollisen aikana käytettävä musiikki. Kirkkokäsikirjaan sisällytetty messusävelmistö sisältää vain pyhäpäivästä toiseen samana pysyviä tekstiosia varten tarkoitettua ordinarium-musiikkia.

Kertomuskauden aikana Proprium-projekti tuotti verkkosivuille runsaasti materiaalia. Projektin tavoitteena oli valmistaa aineistoa messun musiikin eläväksi toteuttamiseksi. Proprium-musiikin yli 500 numeroitua teosta on sävelletty ja sovitettu erilaisille esittäjistöille. Aineistoa myydään julkaisupakettina sekä yksittäisinä nuotteina. Syksystä 2007 alkaen nuottien jakelusta on huolehtinut Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto ry, SULASOL.

Tekijänoikeustoimikunnan mietinnössä vuonna 2002 esitettiin, että jumalanpalveluksessa tapahtuva julkinen esittäminen poistetaan vapaan, korvauksettoman esittämisen piiristä. Kirkkohallitus kuitenkin arvioi, että lainmuutoksella olisi kielteinen vaikutus jumalanpalveluksen sisältöön, eikä se siten parantaisi kirkkomusiikin säveltäjien asemaa. Asia synnytti vilkkaan julkisen keskustelun. Tekijänoikeuskysymyksestä päätettiin eduskunnassa syksyllä 2005 eikä päätös tuonut muutoksia olemassa olevaan käytäntöön.

Kirkkomusiikkitapahtumia Kesäkuussa 2006 Kuopiossa järjestettiin valtakunnalliset kirkkomusiikkijuhlat, joita on järjestetty vuodesta 1927 lähtien. Ne ovat osaltaan jatkaneet Keski-Euroopasta Baltian kautta tullutta laulujuhlaperinnettä. Juhlat järjestetään joka viides vuosi ja ne ovat hengellisen kuoromusiikin suurkatselmus, joka on enimmillään koonnut yhteen 12 000 osanotajaa. Kuopion juhlat kokosi yhteen noin 7 000 laulajaa. Kuopion juhlien teemana oli ehtoollismusiikki. Kertomuskaudella tehtiin päätös kirkkomusiikkijuhlien uudistamisesta. Vuonna 2012 järjestettäviä juhlia kutsutaan Kirkon musiikkijuhliksi ja ne järjestetään joka neljäs vuosi. Kirkon musiikkijuhlien taustayhteisöinä ovat

Kirkkohallitus, Kirkkopalvelut, Suomen Kanttoriurkuriliitto ja Suomen Kirkkomusiikkiliitto.

Vuodesta 2002 järjestetyt valtakunnalliset Kanttoripäivät kokoavat yhteen puolet Suomen kanttoreista. Päivien tavoitteena on vahvistaa kanttorien identiteettiä kirkon työntekijänä. Kanttoripäivien merkitystä korostaa se, että kanttori on alueellaan usein kulttuurivaikuttaja, jonka työ heijastuu myös ympäröivään yhteisöön. Maamme seurakunnissa työskentelee yli 900 kanttoria. Vuonna 2004 Kanttoripäivät järjestettiin Kuopiossa. Niiden aikana järjestettiin yhteisiä jumalanpalveluksia, keskusteluja, työpajatyöskentelyä ja konsertteja. Vuonna 2006 Kanttoripäivät vietettiin Seinäjoella ja niille osallistui yli 400 henkilöä. Tapahtumaan kutsuttiin mukaan ensimmäistä kertaa myös ruotsinkieliset kanttorit.

Helsingin seurakuntayhtymän järjestämiä Kirkko soikoon -festivaaleja on järjestetty pääkaupunkiseudun kirkoissa vuodesta 1996 lähtien. Eri vuosien festivaaleilla on ollut esillä eri teemoja ja musiikkityylejä.

4.2. Kulttuuritoiminta

Kirkko Suomessa 850 vuotta Kertomuskaudella vietettiin Suomen kirkollisen toiminnan 850-vuotisjuhlavuotta, joka mahdollisti suomalaisen kirkollisen kulttuurin esillä pitämisen. Juhlavuonna 2005 kirkon historiaa Suomessa juhlittiin ekumeenisesti ja monin eri tavoin. Vaikka nykyisen historian tutkimuksen mukaan kristinusko on vaikuttanut Suomessa jo 800-luvulta lähtien, järjestäytyneen kristillisen ja kirkollisen toiminnan alkuna on perinteisesti pidetty vuotta 1155, jolloin Ruotsin kuningas Eerik tuli piispa Henrikin kanssa Suomeen ensimmäiselle ristiretkelle. Kirkko Suomessa 850 vuotta -teeman tavoitteena oli kiinnittää huomio kristinuskon ja kristillisten kirkkojen vaikutukseen suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin sekä menneisyydessä että nykyisin. Juhlavuoden painopiste oli paikallisissa tapahtumissa eri puolilla maata ja sen erityisenä kohderyhmänä olivat lapset ja kouluikäiset nuoret.

Kirkkohallituksen täysistunto perusti kokouksessaan 2003 juhlatoimikunnan (pj. arkkipiispa Jukka Paarma), joka edusti laajasti ekumeenista ja kulttuurista kenttää. Siihen kutsuttiin edustajat myös Katolisesta kirkosta, Suomen vapaakristillisestä neuvostosta sekä Frikyrklig samverkanista. Juhlavuoden verkkosivuilla (www.kirkko850.fi) kutsuttiin paikallistason toimijoita osallistumaan ohjelman laatimiseen. Lisäksi sivustoilla oli paljon juhluvuden aiheisiin liittyvää virikemateriaalia. Verkkosivuilla oli noin miljoona sivukäyntiä.

Juhlavuoden tapahtumat toteutettiin pääosin paikallistasolla. Juhlavuosiorganisaatio toteutti kuitenkin joitakin valtakunnallisia tapahtumia. Turun tuomiokirkossa vietettiin loppiaisenä 2005 juhluvuden ekumeeninen avajaisjumalanpalvelus. Aasian luonnonkatastrofin takia jumalanpalvelus oli kuitenkin myös katastrofin uhrien valtakunnallinen muistojumalanpalvelus. Juhlavuoden avajaisnäytelmä *Valon kantaja* esitettiin ensimmäisen pääsiäispäivän iltana Turun tuomiokirkon aukiolla. Toukokuussa vietettyjen Oulun kirkkopäivien teemana oli Kiinteä yhteys ja niiden aikana vietettiin kansanjuhlaa Kirkko Suomessa 850 vuotta. Siinä käytiin kavalkadina läpi Suomen kirkkohistoriaa Lallista tähän päivään ja esitettiin näytelmä *Osoita minulle tie*. Tasavallan presidentti Tarja Halonen ja arkkipiispa Jukka Paarma käyttivät puheenvuoron. Kirkkopäivillä pidettiin myös juhluvuoiseminaari Kristillinen kirkko pohjoisen ihmisen elämässä.

Paikallistasolla seurakuntien tarjoama ohjelmakirjo oli laaja. Juhlavuoden lopussa evankelis-luterilaisille seurakunnille tehdyssä kyselyssä selvitettiin juhluvuden viettoa, virikemateriaalin käyttöä ja teemavuoden viettoa yleensä. Kysely tehtiin 24:lle seurakunnalle, joista 19 (86 %) vastasi ottaneensa juhluvuden teemat jollakin tavalla huomioon. Suurin osa seurakunnista oli järjestänyt erityisiä tilaisuuksia. Niihin kuuluivat muun muassa juhla- tai perinnejumalanpalvelus ja kirkkokahvit, luentosarja tai esitelmäilta, kinkerit, koulukinkerit, koko kansan hirvipeijaiset, konsertteja, koulukonsertteja ja arkeologiaseminaari.

Selvästi suosituin yksittäinen tapahtuma oli Kotikirkkoviikko, jonka kaksi kolmasosaa seurakunnista järjesti joko varsinaisella teemaviikolla tai johonkin muuhun aikaan. Suomen Evankelis-luterilaisten Seurakuntien Lapsityön Keskus (SLK) ja Kirk-

kohallitus valmistelivat seurakunnille Kotikirkkoviikon tuomiosunnuntain ja ensimmäisen adventin välille. Saksalaisesta kirkkopedagogiikasta saadun mallin mukaisesti lapsityöntekijöitä ja muita seurakunnan työntekijöitä koulutettiin siihen, miten kirkko ja sen pyhyys saadaan aukeamaan lapsille. Sitä varten valmistettiin runsaasti kirjallista materiaalia ja lisäksi järjestettiin lukuisia koulutustilaisuuksia. Kirkkoja esiteltiin elämyksellisesti niin, että lapset tutustuivat kaikilla aisteillaan kirkkotilaan ja siellä tapahtuviin asioihin.

Juhlavuonna järjestettiin myös useita tieteellisiä symposiumeja, jotka tarjosivat aiheeseen liittyvää tuoretta tutkimustietoa. Helsingissä järjestettiin tammikuussa symposium Kristinusko Suomessa – kaukainen menneisyys ja nykyinen yhteiskunta, jonka järjesti Suomen kirkkohistoriallinen seura. Kansallismuseossa järjestettiin kevään aikana luentosarja Kirkko Suomessa 850 vuotta. Glossa – keskiajan tutkimuksen yhdistys järjesti monitieteisen symposiumin Pyhä Henrik ja Suomen kristillistymisen huhtikuussa Helsingissä. Kansallisarkistossa järjestettiin loka-marraskuussa luentosarja Suomen kirkon vuosisadat – Den finska kyrkans århundraden. Joensuussa järjestettiin marraskuussa symposium Kristinusko Suomessa. Sen järjestäjinä olivat Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura, Karjalan teologinen seura sekä Joensuun yliopisto.

Juhlavuoden teemasta järjestettiin myös paljon taiteellista ohjelmaa, kuten lukuisia musiikkiesityksiä, näyttelyitä ja näytelmiä. Lappeenrannassa oli esillä ortodoksisen ja evankelis-luterilaisen kirkon vuoropuhelusta kertova näyttely Epäluulosta ekumeniaan. Museoviraston kesänäyttely Kristinuskon tulo Suomeen / Kristendomens ankomst till Finland oli esillä Laitilassa Arkeologiakeskus Untamalassa. Helsingin yliopiston kirjastossa oli esillä näyttely Kehdosta hautaan – kirkon kautta? / Från vaggan till graven – via kyrkan? Se kertoi kirkollisten toimitusten historiasta. Kirkon historiaa valaisi myös näyttely Suomen kirkon vuosisadat / Den finska kyrkans århundraden, joka oli Kansallisarkistossa. Valokuvanäyttely ja seminaari USKO TRO valokuvia Helsingissä kuvasi hengellisyyttä valokuvan keinoin.

Muu kirkollisen kulttuuriperinnön vaaliminen Kertomuskaudella juhlittiin monella tavalla suomalaiseen kristilliseen kulttuuriperintöön liittyviä asioita. Vuonna 2004 vietettiin kansallisorunoilija Johan Ludvig Runebergin syntymän 200-vuotisjuhlaa. Runeberg oli paitsi kulttuurivaikuttaja myös merkittävä virsirunoilija. Hänen tuotantoonsa kuuluu kymmeniä virsiä, joista osa on yhä edelleen virsikirjassa. J. L. Runebergin valtakunnallista 200-vuotisjuhlaa vietettiin Porvoon tuomiokirkossa helmikuussa 2004.

Vuonna 2005 vietettiin virsikirjan juhluvuotta, sillä silloin tuli kuluneeksi 400 vuotta siitä, kun Hemminki Maskulaisen kokoama virsikirja julkaistiin vuonna 1605. *Yxi Wähä Suomenkielinen Virsikirja* oli toinen virallinen suomenkielinen virsikirja. Nykyisessä virsikirjassa on mukana 17 Hemmingin tekemää virttä.

Uusimman virsikirjan julkaisemisesta tuli vuonna 2006 kuluneeksi 20 vuotta. Kirkolliskokous hyväksyi uuden virsikirjan ylimääräisessä istunnossaan Helsingissä helmikuussa 1986. Uudistettu virsikirja otettiin virallisesti käyttöön ensimmäisenä adventtina 1987. Syksyllä 2006 alkaneen ja syksyllä 2007 päättyneen 20-vuotisjuhlavuoden aikana virsi oli esillä monissa eri yhteyksissä.

Vuosi 2007 oli Mikael Agricolan juhluvuosi, jolloin tuli kuluneeksi 450 vuotta Agricolan kuolemasta. Valtakunnallinen juhluvuosi teki tunnetuksi Agricolan työtä ja vaikutusta suomalaisessa yhteiskunnassa. Kirkossa Agricolaa muistetaan erityisesti kirkollisen perinteen jatkajana ja uudistajana sekä rukouksen opettajana. Agricola aloitti uskonpuhdistuksen periaatteiden soveltamisen suomalaiseen hengenelämään.

Valtakunnallinen Raamattuvisa on kilpailu, jonka päämäärä on innostaa oppilaita lukemaan Raamattua. Sen järjestivät Suomen evankelis-luterilainen Opiskelija- ja Koululaislähetys (OPKO), Suomen Raamattuopisto (SRO), Kirkkopalvelut ry, Suomen Pipliaseura ja Kirkkohallitus. Visa järjestettiin viidennen kerran vuosina 2003–2004 ja siihen osallistui noin 19 000 koululaista. Vuoden 2004 Raamattuvisan voitti piikkiöläisen Toivonlinnan koulun joukkue. Kuudennen kerran visa järjestettiin vuosina 2007–2008.

Vuonna 2000 aloitettu ja vuonna 2003 ensimmäistä kertaa valtakunnalliseksi laajentunut VirsiVisa sai kertomuskaudella

jatkoa. Vuonna 2005 Virsivisa järjestettiin toisen kerran ja entistä laajempaan. Siihen ilmoittautui 360 koululuokkaa ympäri Suomea. Finaalit järjestettiin toukokuussa Hemminki Maskulaisen virsikirjan 400-vuotisjuhlien yhteydessä Turussa sekä Kirkkopäivillä Oulussa. Voitto meni Liminkaan Linnukan kouluun. Vuonna 2007 kolmannen kerran valtakunnallisesti järjestettyyn visaan osallistui 445 luokkaa, eli noin 10 000–12 000 kolmannen ja neljännen luokan oppilasta. Voittajaksi selviytyi Paavolan koulun joukkue Siikajoelta. Virsivisan järjesti Seurakuntien Lapsityön Keskus yhteistyössä Kirkkohallituksen ja Opetushallituksen kanssa.

Kirkolliset kulttuuripalkinnot Kirkkohallitus jakaa vuosittain kirkon kulttuuripalkinnon kristillisen sanoman kannalta merkityksellisestä taiteellisesta toiminnasta tai kulttuuriteosta. Palkintoa on jaettu vuodesta 1992 lähtien. Vuoden 2004 kirkon kulttuuripalkinto jaettiin professori Päikki Prihalle tunnustuksena laaja-alaisesta taiteellisesta ja kasvatuksellisesta työstä kirkkoketekstiilien alalla. Suomalainen kirkkoketekstiilitaide onkin kansainvälisesti tunnettu korkealaatuisuudestaan. Perusteluissa todetaan, että Priha on kehittänyt tekstiilitaidetta kirkon julistuksen sisällön symbolimuotona. Priha on vaikuttanut työllään koko kirkkoketekstiilialan uudistumiseen. Ensimmäiset kirkkoketekstiilinsä Priha suunnitteli vuonna 1982 Lieksan kirkkoon ja on sen jälkeen suunnitellut kirkkoketekstiilejä yli 40 kirkkoon.

Vuoden 2005 kirkon kulttuuripalkinto myönnettiin taiteilija Hannu Konolalle ja arkkitehti Matti Sanaksenaholle Turun Hirvensalossa sijaitsevan Pyhän Henrikin taidekappelin suunnittelusta. Idean alullepanijana ja taidekappelin henkisenä isänä on toiminut taiteilija Hannu Konola, jonka kädenjälkeä ovat myös kappelin lasireliefit. Kappeli toteutettiin arkkitehti Matti Sanaksenahon suunnitelman pohjalta. Kappeli palkittiin kansainvälisessä arkkitehtuurikilpailussa jo ennen valmistumistaan. Ekumeenisen taidekappelin taustalla on jäseniä seitsemästä kirkkokunnasta. Palkinnon perusteissa todetaan, että ”kappeli koko olemuksellaan kurottuu kohti toivoa, kristinuskon ydinsanomaa”.

Vuoden 2006 kirkon kulttuuripalkinto myönnettiin elokuvaohjaajille Veikko Aaltonen ja Klaus Härö. Veikko Aaltosen ohjaama dokumenttielokuva *Paimenet* kertoo papeista ja heidän työstään.

Se kertoo Kallion seurakunnan kahdeksasta papista ja kertoo samalla arvoista ja niiden murroksesta. Klaus Härön ohjaama elokuva *Äideistä parhain* kertoo puolestaan sotien aikaisten kotien kipeistä kokemuksista. Kyseessä oli ensimmäinen kerta kun palkinto myönnettiin elokuvataiteelle.

Mikael Agricolan juhluvuoden 2007 kirkon kulttuuripalkinto myönnettiin professori Simo Heiniselle ja kirjailija Tytti Issakaiselle. Palkinnon perusteluissa todetaan, että professori Heininen on ansioitunut kirkon kulttuurihistorian ja reformaation historian tutkijana. Hän on myös lukuisissa tieteellisissä tutkimuksissaan, kirjoissaan ja esitelmissään valottanut Agricolan elämäntyötä. Kirjailija Tytti Issakainen on puolestaan kirjallisessa työssään kuvannut kirkon historian merkittäviä tapahtumia. Hänen tuotantoon on nähty muun muassa Agricolan juhluvuoden pääjuhlan (9.4.2007) käsikirjoituksessa sekä kirkkonäytelmässä *Vihan päivät 1918* Tampereen tuomiokirkon käyttöönottajuhlien yhteydessä.

Kristilliset kustantajat ry on vuodesta 1993 lähtien järjestänyt vuosittain Vuoden kristillinen kirja -valinnan. Vuoden kristilliseksi kirjaksi 2004 valittiin piispa Juha Pihkalan ja tähtitieteen professori Esko Valtaojan teos *Nurkkaan ajettu Jumala?* (Kirjapaja). Teos perustuu Pihkalan ja Valtaojan kirjeenvaihtoon uskon ja tiedon suhteesta. Teoksen valitsi Sitran yliasiamies Esko Aho, joka perusteli valintaa sillä, että teos käy rohkeasti käsiksi elämän ja ihmisenä olemisen peruskysymyksiin. Kirja kannustaa lukijaa ajattelemaan, kyseenalaistamaan ja ottamaan kantaa, mutta samalla ymmärtämään ja nöyrytymään.

Vuoden kristilliseksi kirjaksi 2005 valittiin Erkki Jokisen teos *Idänkohtaus* (Suomen Lähetyksseura). Jokinen työskenteli vuosina 1996–2000 evankelis-luterilaisen kirkon koulutuskeskuksessa Kelton kylässä Venäjällä. Kirjassa kirjailija kertoo tarinoita, jotka kertovat venäläisestä kulttuurista, yhteisöllisyydestä, lähimmäisenrakkaudesta ja välittämisestä. Perusteluissa kiitettiin teoksen lämminhenkistä ja hyväntuulista tapaa kuvata yhteisöllistä uskoa.

Vuoden 2006 kristillinen kirja oli professori Seikko Eskolan teos *Historian kuolema ja kulttuurien taistelu* (Edita Publishing). Teoksen esseet käsittelevät historiaa eri näkökulmista. Perusteluissa todetaan, että teoksessa näkyy uskontojen ja erityisesti kris-

tillisen uskon vahva tuntemus, jotka luovat pohjaa uusille ja rohkeille johtopäätöksille. Teoksen katsotaan myös haastavan lukijaa elämänkatsomukselliseen ja henkilökohtaisen uskon merkityksen pohdintaan.

Vuoden kristilliseksi kirjaksi 2007 valittiin Munkki Serafimin *Vapaus* (Kirjapaja). Munkki Serafim on filosofian tohtori, Valamon luostarin veljestön jäsen sekä Tapiolan pyhän Herman Alaskalaisen kirkon diakoni. Perusteluissa todetaan, että kirjoittaja pohtii teoksessaan syvällisesti vapauden historiaa ja luonnetta olemassaolon perimmäisenä voimana.

Suomen kristillinen rauhanliike – Finlands kristliga fredsrörelse ry on myöntänyt vuodesta 1982 rauhanpalkintoja. Palkinto myönnetään uudenvuodenpäivänä, jota vietetään myös kirkkojen rauhanpäivänä. Vuonna 2004 palkinto jaettiin valtioneuvos Harri Holkerille hänen monipuolisesta toiminnastaan rauhanneuvottelijana sekä Yhdistyneiden Kansakuntien aseman vahvistajana.

Vuonna 2005 palkinto jaettiin Helena Kekkoselle hänen vuosikymmenen mittaisesta toiminnastaan kansalaisaktivistina ja rauhankasvattajana. Kekkonen on ollut muun muassa perustamassa Tekniikka Palvelemaan Elämää -verkostoa, Rauhankasvatustituuttia ja Isovanhemmat rauhan puolesta -liikettä. Toiminnallaan hän on luonut yhteyksiä suomalaisten kansalaisjärjestöjen ja kolmannen maailman ruohonjuuritason välille.

Vuonna 2006 palkinto jaettiin akateemikko, professori Jorma K. Miettiselle, joka on aseidenriisunnan puolestapuhuja. Miettinen on radiokemisti, joka on yhteistyössä kansainvälisten tieteentekijöiden kanssa toiminut joukkotuhoojien rajoittamiseksi ja vaalinut Hiroshiman ja Nagasakin atomipommitusten uhrien muistoa. Hän on antanut asiantuntemuksensa myös suomalaisen rauhanliikkeen käyttöön.

Vuonna 2007 palkinto jaettiin Lyömätön Linja Espoossa -toiminnalle, jossa miehet, jotka ovat tunnistaneet väkivaltaisuuksensa perhe- ja lähisuhteissa, pyrkivät väkivallan katkaisuun. Kyse on ammatillisesti ohjatusta toiminnasta, jonka tärkeänä osana on miesten keskinäinen tuki ja vertaisauttaminen. Lyömättömän linjan toiminta alkoi Espoossa 1990-luvun alussa. Palkitsemalla Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan Suomen kristillinen rauhan-

liike halusi kiinnittää huomiota perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan ja tukea niitä, jotka ottavat vastuun itsestään ja lähimmäisistään.

Kirkkohallitus on vuodesta 1975 lähtien jakanut vuosittain kirkon tiedonvälityspalkinnon merkittävästä panoksesta kristillisen sanoman, kristillisen tiedon tai kristinuskon mukaisten elämänarvojen välittämisestä viestinnän eri keinoin. Vuoden 2004 tiedonvälityspalkinto annettiin Helsingin yliopiston Suomen historian professorille, psykohistorioitsija Juha Siltalalle. Palkinnon perusteluissa Siltalan todettiin tutkimustyössään nostaneen esiin ihmisen arvoa sekä puolustaneen heikossa asemassa olevaa ihmistä. Hän on muun muassa avannut näkökulmia suomalaiseen pietismiin ja siihen liittyvään ahdistukseen, sekä työelämän muutoksista nouseviin paineisiin.

Vuoden 2005 palkinto myönnettiin kirjailija Maija Paavilaiselle, joka on piirrosaforismeillaan pitänyt esillä kristinuskosta nousevaa toivoa ja armollisuutta. Näitä piirrosaforismeja on julkaistu sekä kristillisissä että muissa lehdissä. Palkitsemisperusteissa kiitetään Paavilaisen taitoa nähdä suurempia merkityksiä pienissä asioissa ja auttaa toisia näkemään ne. Piirroksillaan hän kertoo toivosta ja mahdollisuuksista, joita tulevaisuus tarjoaa. Piirroksia onkin luonnehdittu narratiivisiksi saarnoiksi.

Vuoden 2006 palkinto myönnettiin *Borgåbladetin* päätoimittajalle Jan-Erik Andelinille hänen journalistisesta työstään, jossa hän on ansiokkaasti pohtinut arvoja sekä uskon ja uskonnon merkitystä. Jan-Erik Andelin on työskennellyt aikaisemmin sanomalehti *Ny Tidin* päätoimittajana, Yleisradiossa uutistoimittajana, sekä tehnyt lukuisia radio- ja televisio-ohjelmia.

Vuoden 2007 palkinto myönnettiin kanavapäällikkö Antti Pajamolle ja ohjelmapäällikkö Minna Lindgrenille Jumalainen heinäkuu -teemakuukauden toteuttamisesta YLE Radio 1:ssä. Teemakuukaudessa käsiteltiin erityisesti kristinuskkoa, luterilaista kirkkoa ja muita uskontoja. Teema läpäisi koko YLE Radio 1:n musiikki-, kulttuuri- ja asiaohjelmiston.

Kristillisen Medialiiton (KML) myöntämä tunnustuspalkinto Vuoden kristillinen mediateko oli jaossa ensimmäistä kertaa vuonna 2005. Vuosittain jaettavan palkinnon tavoitteena on parantaa kristillisen media-alan ja sen tekijöiden tunnettuutta ja arvostusta. Palkinto myönnetään toimialalla ansioituneelle henki-

lölle, hankkeelle tai toimijalle. Ensimmäistä kertaa jaetun palkinnon sai radiolähetysjärjestö Sanansaattajien kehityspäällikkö Ilkka Kastepohja, jolla on takanaan yli 20 vuotta kristillistä radiotyötä. Kastepohja onkin keskeinen vaikuttaja suomalaisen sähköisen kristillisen viestinnän kehityksessä. Vuonna 2006 palkittiin elokuvaohjaaja Klaus Härö. Härö palkittiin tavasta, jolla hän tuo mediassa uskonsa esiin.

Vuonna 2007 palkinnon sai metallimessu. Ensimmäinen metallimessu järjestettiin vuonna 2006 mutta konseptiksi se muodostui vasta 2007. Kristillisen metallimusiikin perinne on jo 30 vuoden mittainen, mutta silti metallimusiikin tulo jumalanpalvelukseen merkitsee uutta avautusta. Metallimessun juuret ovat Helsingin seurakuntayhtymän ja Kirkon lähetystyön keskuksen järjestämässä Heviseminaarissa, joka järjestettiin Helsingin Tuomiokirkon kryptassa lokakuussa 2005. Idea syntyi Haka Kekäläisen, Mikko Saaren ja Jukka Valkaman palaverissa kyseisen seminaarin jälkeen.

Kirkkopalvelujen Vuoden seurakuntateko -tunnustus annetaan huomionarvoiselle idealle, tapahtumalle tai ilmiölle Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä. Vuoden seurakuntateko 2004 -tunnustus annettiin Tuusulan seurakunnalle seurakunnan ja kunnan välisen yhteistyön kehittämisestä. Tunnustuksen perusteluissa todetaan, että Tuusulan seurakunnan ja kunnan välinen yhteistyö on ollut pitkäkestoista ja poikkeuksellisen laajaa. Monia erilaisia yhteistyön muotoja sisältänyt toiminta huipentui vuonna 2004 yhteisesti rahoitetun Lahelankankaan monitoimitalon valmistumiseen ja palvelutarjonnan alkamiseen. Perustelujen mukaan Tuusulassa seurakunnan ja kunnan välinen yhteistoiminta toteuttaa esimerkillisellä tavalla *Läsnäolon kirkko* -strategiassa ilmaistua pyrkimystä luoda yhteistoimintaa kirkon ja muiden yhteisöjen, organisaatioiden ja instituutioiden välille. Kirkko on läsnä siellä, missä ihmiset muutenkin ovat ja toimivat.

Vuoden seurakuntateko 2005 -tunnustus myönnettiin Järvenpään seurakunnalle viestipalvelu-toiminnosta. Viestipalveluun voi liittyä antamalla sähköpostiosoitteensa Järvenpään seurakunnan nettisivuilla. Seurakunta lähettää joka maanantai vastaanottajalle sähköpostissa viestin. Järvenpään seurakunnan viestipalvelu-toimintoa pidettiin ennakkoluulottomana ideana, joka tukee

erityisesti nuorten aikuisten ja työikäisten seurakuntayhteyttä. Palvelu syntyi seurakuntalaisten aloitteesta ja sitä hoitavat vapaaehtoiset yhdessä seurakunnan työntekijöiden kanssa.

Vuoden seurakuntateko 2006 -tunnustus myönnettiin Joensuun seurakuntayhtymälle, Kontiolahden seurakunnalle, Ylöjärven seurakunnalle ja Tampereen seurakuntayhtymälle Perlos Oyj:n henkilöstön tukemisesta irtisanomistilanteessa. Seurakuntien toiminta Perloksen Pohjois-Karjalan ja Ylöjärven tehdasyksiköiden henkilökunnan tukemiseksi oli esimerkillistä. Siinä tuettiin kaikkia työyhteisön jäseniä: irtisanomisuhan alla olevia ja irtisanottuja työntekijöitä, luottamusmiehiä sekä johtoa. Seurakunnan työntekijät myös jalkautuivat tehtaalle työntekijöiden pariin. Toiminta on tähdännyt ihmisarvon säilyttämiseen irtisanomistilanteissa sekä kaikkien prosessissa mukana olleiden auttamiseen eteenpäin.

Vuonna 2007 tunnustusta ei jaettu, koska Kirkkopalvelut päätti muuttaa vuoden seurakuntateko -tunnustuksen Kirkkopäivillä jaettavaksi Kirkon kukko -palkinnoksi. Ensimmäisen kerran palkinto jaetaan vuonna 2009.

Kulttuurifoorumit Vuonna 1947 perustettu Kristillinen kulttuuri-liitto (KKL) juhli 60-vuotista toimintaansa vuonna 2007. KKL on itsenäinen, maallikkovaltainen ja ekumeeninen järjestö, joka on nostanut esiin erilaisia teemoja ajankohtaisessa kulttuurikeskustelussa. Perustamiskokouksessa sen tehtäväksi määriteltiin ”edistää kristilliseen maailmankatsomukseen perustuvaa suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaelämää yhteisymmärryksessä kansankirkon ja sen työelämien kanssa”. Viimeisimpinä aiheina ovat olleet monikulttuurisuuteen liittyvät kysymykset.

Juhlavuoden kunniaksi julkaistiin dosentti Jaakko Rusaman tutkimus *Taistelu kulttuurista. Puoli vuosisataa kristillistä kulttuuritoimintaa* (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 100, 2007). Teos on laaja kuvaus toisen maailmansodan jälkeisestä kristillisestä kulttuuritoiminnasta. Tutkimuksessa käydään läpi vuosikymmenien aikana esiin nostettuja teemoja. KKL on luonut erilaisia avoimia tapoja vuoropuhelulle eri maailmankatsomusten ja uskontojen kesken. Vuodesta 1980 lähtien on järjestetty Kulttuurifoorumi-tapahtumia, jotka ovat avoimia kohtaamispaikkoja eri tavoin

ajatteleville, erilaisista taustoista, uskonnoista ja eri alueilta tuleville kiinnostuneille.

KKL:n 11. kulttuurifoorumi järjestettiin lokakuussa 2004 Järvenpää-talolla. Sen teemana oli Maahanmuuttajat – Siunaus suomalaisuudelle? Keskeisenä tavoitteena on suomalaisen kulttuurin ja maahanmuuttajakulttuurien kohtaaminen. Istunnoissa käsiteltiin muun muassa nykyaikaisen kristillisen yhteisön piirteitä, kulttuurien välisen rinnakkaiselon kysymyksiä sekä sitä miltä Suomi näyttää maahanmuuttajien silmin.

Vuonna 2006 Espoossa järjestetyn 12. kulttuurifoorumin ”Pyhän silmässä” pääteemana oli uskontojen, kulttuurien ja katsojien kohtaaminen niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Kulttuurifoorumi paneutui erityisesti islamin ja kristinuskon väliin kohtaamisiin. Tapahtumassa nostettiin esiin käsitys pyhästä ja pyhän kunnioituksesta. Lisäksi pohdittiin aitoa dialogia, sen edellytyksiä ja seurauksia.

Kirkkohallitus, Kirkkopalvelut ja Kustannus Oy Kotimaa järjestivät elokuussa 2004 Kirkko ja media -symposiumin Espoossa. Symposiumin tavoitteena oli edistää kirkon ja median välisen yhteistyön aktivoitumista, verkostoitumista ja keskinäistä ymmärtämystä. Kutsutapahtuma kokosi runsaat 130 osallistujaa.

Elokuussa 2005 puolestaan järjestettiin Kirkko ja kulttuuri -symposium, jossa tarkasteltiin kirkon asemaa ja sen muuttumista suomalaisessa kulttuurissa, kirkon suhdetta nuorisokulttuuriin ja kirkon kulttuuristrategiaa.

- » Seurakunnan musiikkitilaisuuksien suosio on lisääntynyt. Ne madaltavat niiden osallistumiskynnystä, jotka osallistuvat harvoin jumalanpalvelukseen ja muuhun säännölliseen toimintaan.
- » Kuorot ja soitinyhtyeet tarjoavat vapaaehtoisille luontevan väylän osallistua seurakunnan jumalanpalveluksen rikastamiseen. Oman paikkakunnan kuorot ja soitinyhtyeet tarjoavat tilaisuuteen paikallisväriä. Verkostoitumista oman paikkakunnan musiikkielämään on syytä lisätä.
- » Kristilliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asioiden vaaliminen juhlien ja tapahtumien muodossa lisää tietoisuutta kirkon ja kulttuurin historiallisesta vuorovaikutuksesta ja suomalaisen kulttuurin juurista.
- » Kristillisten järjestöjen antamat tunnustukset ja palkinnot voivat nostaa julkisuuteen kristillisen kulttuurin ja arvomaailman kannalta tärkeitä henkilöitä, ilmiöitä ja tekoja, jotka muuten jäisivät huomaamatta.

5. Kasvatustyö

- Päiväkerhoihin osallistui miltei 61 600 lasta ja pyhäkouluihin noin 28 100 lasta. Päiväkerhot ja pyhäkoulut tavoittivat pienemmän osan ikäluokasta kuin vuonna 2003.
- Joka toinen seurakunta järjesti koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa. Osuus on säilynyt samana viime nelivuotiskaudesta.
- Kotona kristillisen kasvatuksen saaneiden osuus vähentyi voimakkaasti, erityisesti pääkaupunkiseudulla.
- Rippikoulun asema säilyi vahvana: 15-vuotiaiden ikäluokasta 88,5 prosenttia kävi rippikoulun. Valtaosa nuorista kokee rippikoulun myönteisenä ja haluaa omien lastensa käyvän sen.
- Isokoulutuksen suosio kasvoi. Koulutukseen osallistuneiden osuus kasvoi 20 prosenttia, isosena toimineiden osuus 35 prosenttia. Isosia käytettiin yhä monipuolisemmin seurakunnan lapsi- ja nuorisotyössä.
- Perhetyö laajeni. Seurakuntien perhekerhoissa tilastoitiin 1,19 miljoonaa käyntiä, kolme prosenttia enemmän kuin edellisellä nelivuotiskaudella.

5.1. Kasvatustyön suuntaviivoja

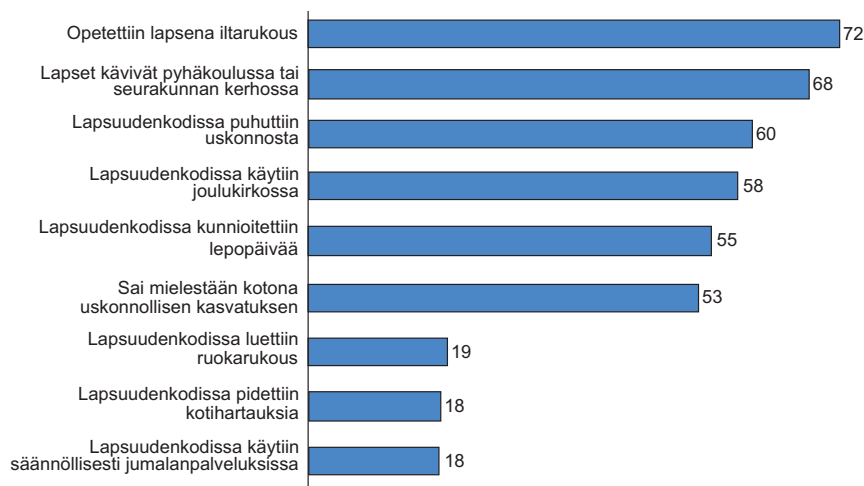
Kirkon lapsi- ja nuorisotyön toiminnan keskeinen lähtökohta on kasteopetuksessa. Kaste velvoittaa antamaan opetusta kristinuskon perusteista. Sitä annetaan esimerkiksi päiväkerhoissa, pyhäkoulussa ja rippikoulussa. Ikäryhmän laajuus ja eri-ikäisten erilainen elämänvaihe ja niissä jatkuvasti tapahtuvat muutokset asettavat pysyvän haasteen lapsi- ja nuorisotyölle. Tärkeässä roolissa kasvatustyössä ovat verkostot ja yhteistyö muun muassa oppilaitosten kanssa.

Läsnäolon kirkko -strategian mukaan arvokasvatuksen perusta on perheessä, ja kirkko tukee tätä kasvatustehtävää. Kirkko pyrkii olemaan erityisesti rinnalla kulkija niille perheille, joille kasautuu vaikeuksia ja elämän kuormia. Kirkossa halutaan myös tukea eläkeläisten maailmankatsomuksellista pohdintaa, jolloin heidän on helpompi täyttää paikkaansa nuorimman sukupolven kristillisinä kasvattajina.

Ikäluokkien koossa tapahtuvat muutokset heijastuivat nopeasti kirkon kasvatustyön toimintamuotoihin. Kertomuskaudella rippikoulutyön kohderyhmänä olleet ikäluokat olivat suuria (vuonna 2007 15-vuotiaiden ikäluokan koko oli 67 674), vastaavasti päiväkerhoikäisten ikäluokat olivat poikkeuksellisen pieniä (vuonna 2007 5-vuotiaiden ikäluokan koko oli 56 274). Rippikoululaisten ikäluokan koko tulee säilymään vielä kaksi seuraavaa vuotta (2008–2009) varsin suurena (yli 65 000), tämän jälkeen ikäluokka pienenee. Taustalla on syntyvyyden vähentyminen. Kymmenessä vuodessa (1992–2002) syntyvyys laski 17 prosenttia (yli 11 000 lasta). Tämän jälkeen syntyvyys on jälleen hieman noussut.

Kirkon kasvatustyön painopisteenä kertomuskauden alussa vuosina 2003–2005 oli *Koti – kasvun paikka*. Painopiste korosti perhelähtöistä työtapaa. Painopisteen valinnalla kirkko ilmaisi tahtonsa tehdä yhteistyötä kotien ja perheiden kanssa niiden elämäntilanteissa ja kysymyksissä. Painopisteellä haluttiin korostaa myös perheen merkitystä kristillisen perinteen välittäjänä.

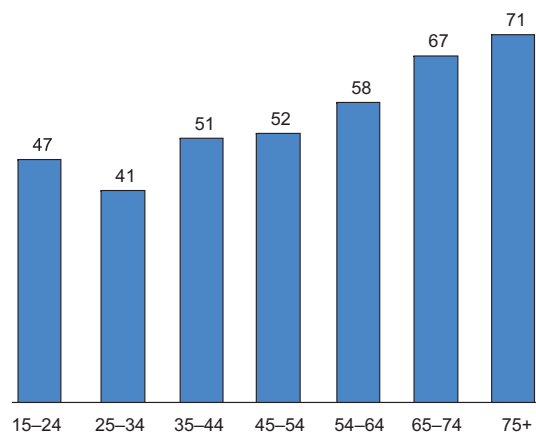
Kuvio 5.1. Suomalaisten näkemys lapsuudenkotinsa uskonnollisesta kasvatuksesta. Niiden suomalaisten osuus, jotka vastasivat kuhunkin kohtaan kyllä. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%).

Kotien uskontokasvatuksella on perinteisesti ollut vahva rooli suomalaisten kotien elämässä. *Gallup Ecclesiastica 2007* -kyselyn mukaan lähes kolmelle neljästä suomalaisesta on kotona opetettu iltarukous (ks. kuvio 5.1.). Kahden kolmasosan lapsuudenkodissa lapset kävivät seurakuntien päiväkerhoissa tai pyhäkouluissa. Useimmissa kodeissa käytiin myös joulukirkossa ja ylipäätään puhuttiin uskonnosta.

Useat kertomuskauden aikana valmistuneet tutkimukset osoittavat uskonnollisen kasvatuksen vähentyneen. Kuviosta 5.2. ilmenee ikäryhmittäin niiden osuus, jotka kokivat saaneensa lapsuudenkodissaan uskonnollisen kasvatuksen. Eläkeikäisistä niin koki useampi kuin kaksi kolmesta, alle 35-vuotiaista selvästi alle puolet. Uskonnollisen kasvatuksen saaneiden osuus oli vähentynyt erityisen voimakkaasti pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa. Uskonnollisen kasvatuksen vähenemisestä huolimatta iltarukouksen opettaminen oli säilyttänyt vahvan aseman suomalaisissa kodeissa. 15–24-vuotiaista nuoristakin lähes kaksi kolmesta (61 %) kertoi vanhempiensa opettaneen heille iltarukouksen. Lähes yhtä moni nuori (58 %) aikoi opettaa myös tuleville lapsilleen iltarukouksen. Ylipäätään nuorten aikuisten keskuudessa oli halua antaa uskonnollista kasvatusta omille lapsille useammin kuin itse kokivat sitä saaneensa.

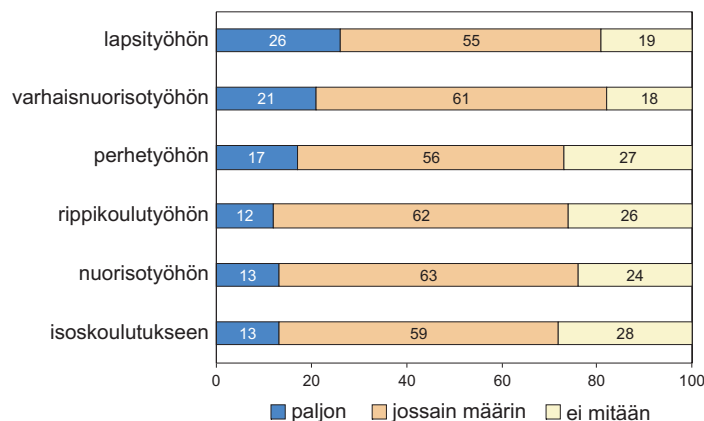
Kuvio 5.2. Omasta mielestään uskonnollisen kasvatuksen omassa kodissaan saaneiden suomalaisten osuus eri ikäryhmissä. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%).

Useimmiten uskonnollista kasvatusta antoi äiti (57 % suomalaisista) tai isoäiti (44 %). Isovanhempien merkitys uskonnollisen kasvatuksen antajina korostui ennen kaikkea alle 45-vuotiaiden keskuudessa. Isoisältään uskonnollista kasvatusta oli saanut joka viides suomalainen (18 %) ja kummiltaan joka kuudes (15 %). Isältä uskonnollista kasvatusta oli saanut joka kolmas suomalainen (32 %) eli selvästi harvempi kuin äidiltään.

Vuodesta 2006 vuoteen 2008 kirkon kasvatustyön painopiste on linjattu dokumentissa *Jumalan silmissä kaunis. Tytöt ja pojat*. Painopisteen valinnalla on haluttu haastaa näkemään, mitä tyttöinä ja poikana eläminen ja kasvaminen on tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa ja miettimään, mitä annettavaa kristillisellä näkemyksellä ihmisen pyhydestä on tyttöjen ja poikien arkitodellisuudessa. Pyrkimyksenä on etsiä sellaisia lapsen ja nuoren hengellisen elämän sisältöjä ja tapoja, jotka auttavat heitä tyttöinä ja poikana elämisessä sekä naiseksi ja mieheksi kasvamisessa ja viestittää, että ihmisen hengellisyyttä ei voida tarkastella irrallaan sukupuolisuudesta, ruumiillisuudesta ja seksuaalisuudesta. Painopisteen valinnalla arvioitiin valtaosassa seurakunnista olleen ainakin jotain vaikutusta toimintaan. Työmuodosta riippuen vain joka viidennessä tai neljännessä seurakunnassa arvioitiin, että painopisteellä ei ole ollut mitään vaikutusta. Eniten painopisteen arvioitiin vaikuttaneen lapsityössä.

Kuvio 5.3. Seurakuntien arvio kirkon kasvatuksen painopistealueen (2006–2008) vaikutuksesta seurakunnan eri toimintamuotoihin (%).

Kertomuskauden aikana myös kirkon kasvatustyössä jouduttiin kohtaamaan lasten ja nuorten sekä perheiden surua ja hämmennystä vakavien onnettomuuksien ja tapahtumien myötä. Muun muassa Konginkankaan linja-auto-onnettomuus, Kaakkois-Aasian tsunamikatastrofi sekä Jokelan koulutragedia toivat kuoleman ja surun lähelle ja haastoivat myös seurakuntien kasvatustyön tekijöitä kohtaamaan ja auttamaan raskaiden tunteiden keskellä eläviä ihmisiä.

Vuonna 2006 Kirkkohallitus julkaisi yhdessä Seurakuntien lapsityön keskuksen kanssa perheiden kristillisen kasvatuksen materiaalivihkosen *Lapsi on ilo*.

Lapsi on ilo – 10 teesiä kristillisestä kasvatuksesta kotiväelle

1. Ole kiitollinen lapsesta
2. Pohdi oman uskosi perusteita
3. Keskustele lapsen kanssa myös uskonnollisista asioista
4. Anna lapsen uskoa lapsen tavalla
5. Vietä lapsesi kanssa pyhäpäivää ja kirkkovuoden juhlia
6. Rukoile lapsen puolesta ja hänen kanssaan
7. Laula lapselle virsiä ja hengellisiä lauluja
8. Opetä lastasi pyytämään ja antamaan anteeksi
9. Anna lapselle mahdollisuuksia tuottaa iloa toisille
10. Anna lapsellesi toivo taivaasta

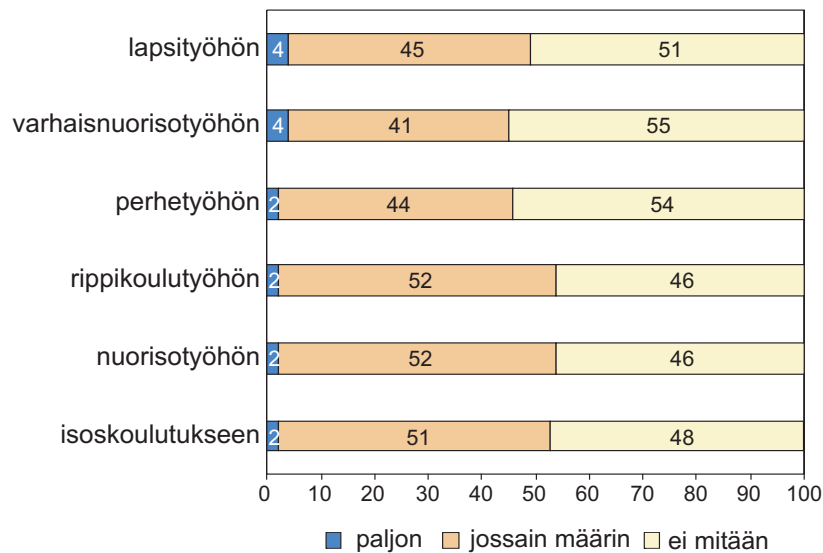
Lapsi- ja nuorisotyön missio ja visio sekä strategia 2010 *Jumala on. Elämä on nyt. Rakkaus liikuttaa* julkaistiin vuonna 2004. Strategian tavoitteena on, että vuonna 2010 meillä on kirkko, jossa lapsi ja nuori kohtaa pyhän ja rakastavan Jumalan, kohtaa välittäviä ihmisiä, saa olla oman ikäisensä ja oma itsensä, saa tukea kasvulleen ihmisenä ja kristittynä sekä kuuluu seurakuntaan, jonka elämän ja toiminnan pohjana on usko Jumalaan.

Keinoina tavoitteen saavuttamiseksi ilmaistiin yksilön arvostaminen, jumalauskon rohkea esillä pitäminen kirkon lapsi- ja nuorisotyössä, rakenteiden arviointi, lapsen ja nuoren kasvun tukeminen ja yhteistyö kotien kanssa.

Yhteisesti työntekijöiden kesken tähän strategiaan oli perehdytty joka viidennessä (19 %) seurakunnassa. Työskentelyssä

olivat useimmiten olleet mukana kaikki lastenohjaajat ja lapsityönohjaaja sekä osa papeista ja kirkkoherra. Strategian arvioitiin vaikuttaneen noin joka toisen seurakunnan kasvatustyöhön. Työalasta riippuen strategialla arvioitiin olleen paljon vaikutusta kahdesta neljään prosentissa seurakuntia ja jonkin verran 41–52 prosentissa seurakunnista.

Kuvio 5.4. Seurakuntien arvio Lapsi- ja nuorisotyön mission ja vision sekä strategian vaikutuksesta seurakunnan toimintamuotoihin (%).

Laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta (75/2004) liitti seurakunnat tuoteturvallisuuslainsäädännön piiriin. Kirkkohallitus julkaisi retki- ja leiritoiminnan turvallisuusohjeet 2006 ja seurakuntatoiminnan turvallisuusohjeet 2007. Turvallisuusohjeiden tarkoituksena on auttaa seurakuntia kehittämään ja parantamaan toiminnan turvallisuutta sekä ennaltaehkäisemään onnettomuuksia ja tapaturmia. Ohjeet toivat toimintaan kaksi uutta käytäntöä: riskien arvioinnin ja niiden kirjaamisen sekä onnettomuuksien raportoinnin. Turvallisuuslainsäädännön muutos toi mukanaan myös koulutustarpeen. Hiippakuntien järjestämissä koulutuksissa kävi yli 2 000 työntekijää.

Kirkon lapsi- ja nuorisotyön neuvottelupäivät tarjoavat vuosittain tärkeän koulutusfoorumin kirkon lapsi- ja nuorisotyöntekijöille. Neuvottelupäivät kokoavat vuosittain noin 1 200 kirkollista kasvatustalan ammattilaista yhteen pohtimaan ajassa liikkuvia aiheita ja yhteisiä haasteita. Osallistujamäärän kasvu jatkui koko 2000-luvun.

5.2. Kirkon varhaiskasvatus

Kirkon varhaiskasvatuksella tarkoitetaan kirkossa tehtävää kasvatustyön osa-aluetta, joka toteutuu seurakunnissa lapsi- ja perhe-työssä.

Päiväkerhot Päiväkerhotyö on ollut vuosikymmeniä kirkon lapsityön vahvuus. Päiväkerholaisten määrässä on kuitenkin tapahtunut tasaisesti lievää laskua 1990-luvun alusta lähtien. Vuonna 1990 peräti 61 prosenttia lapsista osallistui seurakunnan päiväkerhoihin. Päiväkerholaisten määrä on vähentynyt kunnallisen päivähoito-oikeuden laajentuessa. Maksuttoman esiopetuksen voimaantuleminen vuonna 2003 on puolestaan vähentänyt voimakkaasti päiväkerhoon osallistuvien kuusivuotiaiden määrää. Kuusivuotiaiden kerholaisten vähentyminen on kuitenkin lisännyt resursseja kolmevuotiaiden kerhoihin ja tämän myötä kerholaisten kokonaismäärä on laskenut vähemmän.

Päiväkerhoihin osallistui vuonna 2007 kaikkiaan 62 000 lasta, mikä vastaa 36 prosenttia 3–5-vuotiaista lapsista. Kerholaisista 52 prosenttia oli tyttöjä. Päiväkerholaisten määrä väheni 13 prosenttia edellisen kertomuskauden lopusta. Myös päiväkerhoryhmien määrä väheni vastaavasti. Kaikkiaan seurakunnissa toimi 4 300 päiväkerhoryhmää. Keskimäärin yhdessä seurakunnassa päiväkerhoja oli kahdeksan ja niissä 14 lasta ryhmässä. Päiväkerholaisten määrä väheni kertomuskaudella kaikissa hiippakunnissa. Eniten vähennystä oli Kuopion (–21 %) ja Mikkelin (–17 %) hiippakunnissa ja vähiten Espoon (–7 %) ja Tampereen (–9 %) hiippakunnissa.

Erillisiä kolmivuotiaiden päiväkerhoryhmiä järjestettiin joka toisessa (52 %) seurakunnassa ja niihin osallistui yli 5 000 kolmi-

vuotiasta. Erillisiä kolmivuotiaiden ryhmiä seurakunnissa oli noin 500. Useammassa kuin joka kymmenennessä (13 %) seurakunnassa järjestettiin myös erillisiä esikoululaisten päiväkerhoryhmiä. Niihin osallistui yli 600 lasta. Niissä seurakunnissa, joissa erillistä esikouluryhmää ei järjestetty, kuusivuotiailla oli mahdollisuus olla mukana nuorempien kerhossa. Heille kuitenkin pyrittiin tällöin järjestämään omana ryhmänään myös omaa esikoulutyypistä toimintaa.

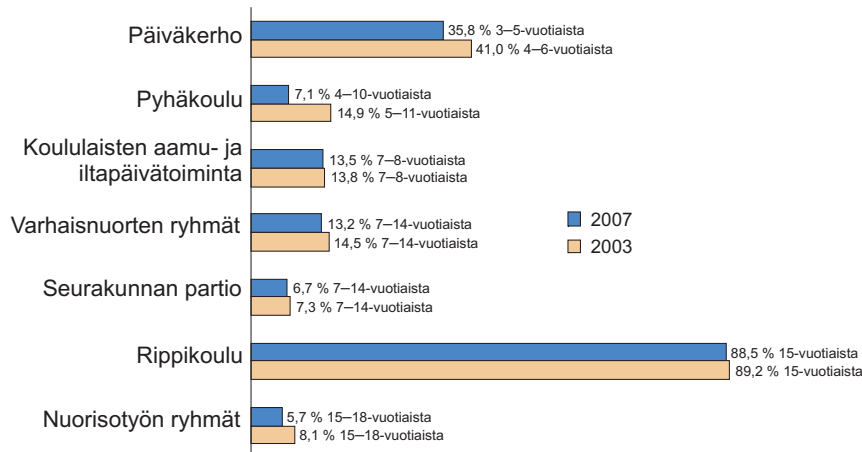
Päiväkerhotyön vetovoimaisuutta pyrittiin pitämään yllä myös tarjoamalla johonkin tiettyyn teemaan painottuvia kerhoja. Sellaisia järjestettiin vuonna 2007 kahdeksassa prosentissa seurakunnista. Näitä olivat ennen kaikkea liikuntaan, luontoon, musiikkiin tai muuhun luovaan toimintaan painottuvat kerhot.

Päiväkerhotyön puitteissa järjestettiin vuoden 2007 aikana seurakunnissa myös 6 500 tilaisuutta, joihin osallistui yli 305 000 henkeä. Näitä ovat muun muassa vanhempainillat ja päiväkerhotyön järjestämät juhlat. Lähes joka toisessa seurakunnassa (40 %) järjestettiin päiväkerholaisten vanhemmille vanhempainiltoja. Varsin monessa seurakunnassa päiväkerholaisten vanhempia kohdattiin myös vanhempainvarttien merkeissä. Joka neljännessä seurakunnassa (28 %) niitä pyrittiin järjestämään kaikkien vanhempien kanssa ja 44 prosentissa seurakunnista tarpeen vaatiessa.

Päiväkerhotyön retkiä järjestettiin vuonna 2007 kaikkiaan reilu 2 000 ja niille osallistui 51 000 lasta. Päiväkerhotyön leirejä järjestettiin yli 300 (482 leirivuorokautta) ja niille osallistui yli 10 000 lasta.

Suomalaiset katsoivat seurakuntien hoitaneen päiväkerhot pääsääntöisesti hyvin. Vain neljä prosenttia oli sitä mieltä, että työ oli hoidettu huonosti. Erittäin hyvänä päiväkerhojen hoitoa piti 22 prosenttia suomalaisista ja melko hyvänä 50 prosenttia. Tyytyväisten osuus säilyi samana edellisestä kertomuskaudesta.

Kuvio 5.5. Kirkon kasvatus- ja nuorisotyön toiminnan tavoittavuus vuosina 2003 ja 2007.¹

Pyhäkoulu Pyhäkoulu on seurakunnan järjestämää toimintaa pienille ja kouluikäisille lapsille. Se on luonteeltaan sekä kerhon että jumalanpalveluksen kaltainen. Pyhäkoulusta käytetäänkin nimitystä lasten kirkko. Pyhäkoulut kokoontuvat viikoittain sunnuntaisin tai arkisin. Myös pienten lasten vanhemmat ovat tervetulleita pyhäkouluun.

Pyhäkouluun osallistui vuonna 2007 miltei 29 000 lasta. Määrä vastaa 7,1 prosenttia 5–11-vuotiaiden lasten ikäluokasta. Pyhäkouluryhmiä oli yli 1 600. Keskimäärin seurakuntaa kohden pyhäkouluryhmiä oli kolme ja yhdessä ryhmässä oli tilastojen mukaan mukana 18 lasta. Pyhäkoululaisista 59 prosenttia oli tyttöjä.

Seurakuntien perinteisiin pyhäkouluihin osallistuneiden lasten määrä on pitkään ollut laskussa. Kertomuskaudella eniten laskua oli Mikkelin ja Helsingin hiippakunnissa. Sen sijaan Porvoon hiippakunnassa pyhäkoululaisten määrä säilyi lähes ennallaan. Tarkkoja lukuja pyhäkoululaisten määrän laskusta ei kuitenkaan voida esittää, koska pyhäkoulujen tilastointiperusteita muutettiin

¹ Huom. Pyhäkoulutyön tilastointiperiaatteita on muutettu vuonna 2005. Päiväkodeissa pidettäviä pyhäkouluja ei enää tilastoida seurakuntien pyhäkouluihin. Tätä ennen tilastointikäytäntö seurakunnissa oli osin kirjava.

vuoden 2005 alusta, jonka jälkeen pyhäkouluiksi on tilastoitu vain seurakunnan omat pyhäkoulut.

Pyhäkoululaisten määrän lasku sai seurakunnat etsimään uusia pyhäkoulun toteutusmalleja. Kävijämäärien laskua on yritetty vähentää myös kokeilemalla niin sanottua periodipyhäkoulua, johon lapset ja vanhemmat sitoutuvat etukäteen määritellyksi ajaksi (esimerkiksi 5 kertaa kaudessa). Pyhäkouluja pidetään myös arkena ja useina eri aikoina. Periodipyhäkoululla on joku tietty teema, jota tuona aikana käsitellään. Myös nettipyhäkouluja alettiin pitää.

Syksyllä 2007 seurakuntien omat pyhäkoulut kokoontuivat edelleen useimmiten perinteiseen tapaan sunnuntaisin. Ryhmistä 73 prosenttia kokoontui sunnuntaisin, kaksi prosenttia lauantaisin ja joka neljäs ryhmä muuna arkipäivänä. Sunnuntaina kokoontuvista ryhmistä pieni osa kokoontui joko niin, että lapset siirtyivät jumalanpalveluksen aikana omaan pyhäkouluryhmäänsä (7 % kaikista ryhmistä) tai muutoin samaan aikaan jumalanpalveluksen kanssa (16 % ryhmistä). Enemmistö ryhmistä kokoontui muuna aikana sunnuntaina (51 % ryhmistä).

Pyhäkoulutyön toteutusmalleja tiedusteltiin tarkemmin marraskuussa 2005 joka kuudenteen seurakuntaan kohdennetulla kyselyllä. Otos on seurakuntien koon ja eri hiippakuntien suhteen tasapainoinen. Kyselyllä kerättiin tietoa pyhäkoulutyön toteutusmalleista, mukana olevien lasten määrästä ja toimintamuodoissa tapahtuneista muutoksista seurakunnissa. Kyselyyn osallistuneissa seurakunnissa kolmessa neljästä (73 %) järjestettiin säännöllisesti kokoontuvia ryhmämuotoisia pyhäkouluja. Tämän kyselyn mukaan yhdessä kokoontumisessa oli läsnä keskimäärin kahdeksan lasta ja vuoden aikana ryhmässä kävi 14 eri lasta. Avoimia, ei-ryhmämuotoisia pyhäkouluja järjestettiin vain seitsemässä kyselyyn osallistuneessa seurakunnassa (8 %). Viikoittain näissä pyhäkouluissa oli mukana keskimäärin viisi lasta.

Muita pyhäkouluja järjestettiin joka neljännessä seurakunnassa (27 %). Näitä olivat muun muassa esikoulun ja iltapäiväkerhon yhteydessä pidettävät pyhäkoulut ja erityisryhmien pyhäkoulut.

Pyhäkoulutyössä mukana olevien lasten määrän arvioitiin lisääntyneen joka kuudennessa seurakunnassa. Se oli 29 prosen-

tissa ennallaan ja väheni 39 prosentissa. Joka kuudennessa seurakunnassa ei vastattu (osin koska pyhäkoulutyötä ei ollut).

Seurakunnissa järjestettiin lähes 1 600 pyhäkoulutyön erityistilaisuutta, joihin osallistui miltei 65 000 henkeä. Pyhäkoululaisten määrän vähenemisen myötä myös työalalla järjestettyihin erillistilaisuuksiin osallistuneiden määrä väheni kertomuskaudella (102 000 osallistujaa vuonna 2003).

Pyhäkoulutyön yhteydessä järjestettiin noin 270 retkeä, joille osallistui yli 9 000 lasta ja yli 70 leiriä (134 leirivuorokautta), joille osallistui yli 2 100 lasta.

Suurin osa pyhäkoulujen opettajista on vapaaehtoisia. Vuonna 2007 pyhäkoulujen opettajina toimi 4 200 vapaaehtoista, joista 85 prosenttia naisia. Vapaaehtoisten määrä väheni kertomuskaudella pyhäkoulujen määrän vähenemisen myötä 39 prosenttia. Pyhäkoulutyön koordinointi oli seurakunnissa yhdistetty useimmiten jonkin muun työntekijän tehtäviin. Noin 70 prosentissa seurakunnista pyhäkoulutyö koordinoitiin näin. Tällainen käytäntö myös lisääntyi kertomuskaudella. Vain neljässä prosentissa seurakunnista toimi kokoaikainen pyhäkoulusihteeri, kolmessa prosentissa osa-aikainen ja viidessä prosentissa sivutoiminen. Seitsemässä prosentissa seurakunnista tehtävän koordinoinnista vastasi vapaaehtoinen tai palkkiotoiminen avustaja. Tällainen käytäntö väheni kertomuskaudella. Niiden seurakuntien määrä, jossa tehtävien hoitoa ei ollut osoitettu kellekään väheni kertomuskaudella. Vuonna 2007 tällaisia seurakuntia oli kymmenen prosenttia (14 % vuonna 2003).

Kuten päiväkerhotyöhön, suomalaiset ovat yleensä tyytyväisiä myös siihen, miten seurakunnat ovat pyhäkoulutyön hoitaneet. Suomalaisista 16 prosenttia oli erittäin tyytyväisiä ja 45 prosenttia melko tyytyväisiä tapaan, jolla seurakunnat pyhäkoulutyön olivat hoitaneet. Kuusi prosenttia suomalaisista oli tyytymättömiä.

Muu lapsityön toiminta Useammassa kuin joka toisessa (57 %) seurakunnassa lähetettiin syntymäpäiväkortti koko 1–4-vuotiaiden ikäluokalle, 15 prosentissa osalle ikäluokkaa. Joka kolmannessa (35 %) seurakunnassa koko pikkulasten ikäluokalle lähetettiin kutsu päiväkerhoon ja joka neljännessä (25 %) osalle ikäluokasta. Joka kolmannessa seurakunnassa järjestettiin koko 0–4-vuotiaiden

ikäluokalle jokin kutsutilaisuus ja niin ikään joka kolmannessa seurakunnassa osalle ikäluokasta.

Muskariryhmiä järjestettiin 20 prosentissa seurakunnista. Niissä oli mukana reilu 1 600 lasta. Muita lasten musiikkikerhoja järjestettiin 17 prosentissa seurakunnista. Niissä oli mukana noin 1 100 lasta.

Miltei 70 prosenttia seurakunnista teki yhteistyötä neuvoloiden kanssa: viidennes seurakunnista (21 %) säännöllisesti ja puolet seurakunnista (47 %) satunnaisesti.

Merkittävä osa seurakuntien varhaiskasvatuksesta toteutetaan yhteistyössä kunnallisen varhaiskasvatuksen kanssa. Seurakunnilla oli aktiivisia yhteyksiä sekä yhteiskunnan varhaiskasvatukseen että esiopetukseen. Uskonnollinen kasvatus on päivähoidossa luonteeltaan yleiskristillistä, jotta mahdollisimman moni voisi siihen osallistua. Valtaosa seurakunnista teki jonkinlaista yhteistyötä yhteiskunnan varhaiskasvatuksen kanssa. Yhteydenpito myös näyttää vahvistuneen kertomuskaudella. Yhteydenpidon muotoja olivat vierailut, päivänavaukset ja jumalanpalvelukset sekä erilainen materiaaliapu ja yhteiset koulutustilaisuudet.

Aktiivisinta oli yhteydenpito päiväkotien kanssa. Valtaosa seurakunnista järjesti päiväkodeille jumalanpalveluksia tai kirkkoretkiä. Noin joka kymmenes seurakunnista ei toteuttanut niitä vuonna 2007 päiväkodeille ja joka neljäs perhepäivähoidolle. Useimmiten jumalanpalveluksia järjestettiin muutaman kerran vuodessa niin päiväkotien (66 % seurakunnista) kuin perhepäivähoidon (53 %) lapsille ja henkilökunnalle. Joka kuudennessa seurakunnassa (15–16 %) niitä järjestettiin kerran vuodessa. Osa yhteistyöstä toteutui myös päivänavauksina ja hartaushetkinä.

Joka kolmas (33 %) seurakunta ilmoitti tarjoavansa materiaaliapua päiväkodeille, joka viides (20 %) perhepäivähoidolle. Niin ikään joka kolmannessa seurakunnassa (33 %) järjestettiin päiväkodin ja seurakunnan työntekijöiden yhteisiä koulutustapahtumia tai vastaavia. Joka neljännessä seurakunnassa vastaavaa yhteistyötä tehtiin perhepäivähoidon henkilökunnan kanssa.

Päivähoidon uskontokasvatuksen mentor-toiminta laajeni kertomuskaudella. Sitä toteutettiin päiväkotien kanssa kaikkiaan 13 prosentissa seurakunnista ja perhepäivähoidon kanssa viidessä prosentissa seurakunnissa. Mentorointitoiminnan laajeneminen on

osin mahdollistunut edellisellä kertomuskaudella Seurakuntien lapsityön keskuksen ja Kirkkohallituksen kasvatuksen ja nuorisotyön yksikön käynnistämän seurakunnan työntekijöille päivähoitoyhteyksien hoitamiseen lisävalmiuksia antavan mentorikoulutuksen myötä. Koulutus on jatkunut kertomuskaudella. Mentorikoulutuksen on käynyt vuoden 2008 alkuun mennessä noin sata seurakuntien työntekijää. Kun päivähoidon uskontokasvatuksen mentorointikoulutukset aloitettiin vuonna 2001, käytettiin termiä päiväkotikummi. Vuonna 2007 viisi prosenttia seurakunnista ilmoitti toteuttavansa päiväkotikummitoimintaa päiväkotien kanssa ja kolme prosenttia seurakunnista perhepäivähoidon kanssa.

Vastuu yhteydenpidosta kunnalliseen päivähoitoon oli 71 prosentissa seurakunnista (vuonna 2003 67 %) jollakin työntekijällä. Useimmiten tämä vastuu oli lapsityönohjaajalla (27 %), papilla (18 %) tai muulla lapsityöntekijällä (15 %).

Kertomuskaudella yhteiskunnan puolella tehtiin *Varhaiskasvatussuunnitelma (VASU)* (ks. myös luku 15). Se valmistui Stakesin julkaisemana lopullisessa versiossaan vuonna 2005. Myös Kirkkohallituksen edustus oli mukana Varhaiskasvatussuunnitelman ohjausryhmässä. *VASU* on osaltaan tukenut myös seurakuntien oman varhaiskasvatustyön arviointia ja kehittämistä, mutta samalla myös antanut uusia haasteita seurakuntien ja kuntien väliseen yhteistyöhön päivähoidon uskontokasvatusasioissa. Koska kirkon varhaiskasvatustyöllä on omista lähtökohdistaan käsin omat erityispiirteensä, on koettu tärkeäksi tukea kirkon omaa varhaiskasvatustyötä erityisesti tästä näkökulmasta.

Kirkon varhaiskasvatustyö kuuluu ennaltaehkäisevään lastensuojeluun, jonka avulla tuetaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja edistetään lapsen kehitystä ja hyvinvointia hänelle sopivalla tavalla. Kertomuskauden aikana valmisteltiin uutta lastensuojelulakia, joka tuli voimaan vuoden 2008 alussa. Lain valmistelutyö ja siihen liittyvät keskustelut ovat vaikuttaneet myös seurakuntien ja kirkon varhaiskasvatustoimintaan; on pohdittu, mitä uusi laki tarkoittaa kirkon varhaiskasvatustyön kannalta muun muassa varhaisen tukemisen salassapitovelvollisuuden ja ripisalaisuuden näkökulmista.

Lasten ja nuorten hyvinvointikysymykset ovat olleet keskustelussa ajankohtaisia. Kirkon kasvatusta on ollut aktiivisesti mukana valmistelemassa esitystä lasten ja nuorten hallitusohjelmaksi. Kirkon kasvatustyön edustajat ovat osallistuneet myös hallituskauden aikana laadittavan lapsi- ja nuorisotyön politiikan kehittämisohjelman muokkaukseen, samoin kuin lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiohjelman työstämiseen. Kirkko on ollut mukana myös Stakesin hallinnoiman varhaisen puuttumisen eli Varpu-työryhmän työssä. Valmiuksia varhaisen puuttumisen tarpeen huomaamiseen on pyritty edistämään seurakuntatasolla muun muassa koulutuksen ja tiedottamisen avulla.

Monikulttuurisuuden lisääntyminen tuo haasteen myös kirkon työlle. Kristillisen tradition elävänä pitäminen ja kulttuurin siirtäminen eteenpäin on tärkeää työtä, josta on myös syytä avoimesti keskustella ja herättää keskustelua. Kirkon lapsityön ja nuorisotyön monikulttuurisuus- ja osallisuushanke Monesan (=monenlaisia ja samanarvoisia) kautta on pyritty tarttumaan tähän työhön. Monesa-hanke on kirkon eri toimijoiden yhteinen projekti vuosina 2007–2009.

Perhetyö Kirkon kasvatustyön yleisenä painopisteenä kertomuskaudella oli kirkon varhaiskasvatuksen osalta kasteopetuksen ja perheen hengellisen elämän tukeminen. Myös vanhemmuuden tukeminen on nähty tärkeäksi. Kertomuskaudella vielä voimassa ollut painopiste Koti – kasvun paikka (2003–2005) korosti perhelähtöistä työtapaa. Sen eri materiaalit olivat käytännön työn tukena. Myös Kirkon kasvatuksen ja nuorisotyön strategia 2010 on painottanut perheen tukemista uudistuvassa kirkossa. Kristillisen perinteen välittäminen ja kirkon jäsenyyden vahvistaminen ovat tärkeitä kaikessa kirkon kasvatustyössä. Vuonna 2004 järjestettiin symposium teemalla Perheen kanssa, joka keräsi kattavasti osallistujia seurakunnista, hiippakunnista, järjestöistä ja oppilaitoksista.

Perhekerhot kokoavat yhteen lapsia ja heitä hoitavia aikuisia. Mukana on äitejä, isiä, isovanhempia ja perhepäivähoitajia. Aikuinen-lapsi-kerhoissa aikuiset pohtivat osan kerhoajasta asioitaan yhteisesti. Keskustelua voidaan käydä esimerkiksi johonkin teemaan liittyen. Keskustelua voi edeltää ohjaajan tai vierailijan

pitämä alustus. Lapsilla on samanaikaisesti omaa toimintaa. Avoimessa kerhossa aikuiset ja lapset ovat koko ajan yhdessä. Joukko voidaan jakaa myös pienempiin ryhmiin. Ohjaajat ovat suunnitelleet ohjelmaa ja he myös vastaavat koko tilaisuuden sujumisesta. Perhekerhojen yhteydessä on hartaus.

Seurakuntien perhekerhoissa tilastoitiin vuonna 2007 1,19 miljoonaa käyntiä. Niistä 460 000 oli aikuisten käyntejä ja 734 000 lasten käyntejä. Käyntien määrä kasvoi kertomuskaudella kolme prosenttia. Kokoonantumisten määrä kasvoi kertomuskaudella vielä enemmän (+13 %). Kaikkiaan vuonna 2007 perhekerhot kokoonoutuivat 47 400 kertaa.

Seurakuntien perhetyön kerhotoimintaa nimitetään useimmissa seurakunnissa perhekerhoksi (69 %). Lopuissa seurakunnissa kerhotoimintaa nimitetään useimmiten äiti-lapsikerhoksi (12 %), avoimeksi kerhoksi (10 %) tai joksikin muuksi kuten perhekahvila, äitikahvila, vanhempi-lapsi-kerho, naperokerho, vauvakerho tai aikuinen-lapsi-kerho.

Perhekerhoilla oli lähes kaikissa seurakunnissa kokoon-tumisia arkiaamuisin (97 %). Joka neljännessä seurakunnassa perhekerho-kokoon-tumisia oli arki-iltapäivisin ja vain 13 prosentissa seurakunnista arki-iltais-in ja kolmessa prosentissa viikonloppuisin. Toiminnan ajankohta osoittaa perhekerhotoiminnan olevan suunnattu suurimmassa osassa seurakunnista pelkästään kotona olevien lasten vanhemmille.

Joka kolmannessa (31 %) seurakunnassa toimi vuonna 2007 perhetyön tiimi. Viidessä prosentissa seurakunnista tiimin perustaminen oli suunnitteilla. Tiimissä oli mukana ennen kaikkea varhaiskasvatuksen työntekijöitä (93 %:ssa tiimeistä), papistoa (84 %), diakoniatyöntekijöitä (71 %), varhaisnuorisotyön, nuorisotyön ja erityisnuorisotyön työntekijöitä (61 %). Sen sijaan kirkkomusiikin tai perheneuvonnan edustus ryhmissä oli harvinaista.

Kerhojen ohella seurakunnat järjestävät myös erilaisia perheleirejä ja -retkiä ja perhetyön tilaisuuksia. Kaikkiaan kolmessa seurakunnassa neljästä järjestettiin vuonna 2007 perhetapahtumia. Perheleirejä järjestettiin joka neljännessä (29 %) seurakunnassa. Niille osallistui yli 4 400 aikuista ja yli 5 800 lasta. Joka viidennessä (19 %) seurakunnassa järjestettiin avioparitilaisuuksia, joka

kymmenessä avioparileirejä tai -kurseja (9 %) Viidessä prosentissa seurakunnista järjestettiin myös sinkkutilaisuuksia.

Kaikkiaan 16 prosentissa seurakunnista toteutettiin vuonna 2007 jotain pidempikestoista perhetyön projektia tai hanketta. Sen tavoitteeksi mainittiin useimmiten yleinen vanhemmuuden vahvistaminen (8 %), perheyhteyden vahvistaminen (5 %) tai kodin hengellisen elämän tukeminen (5 %).

Perhetyössä seurakunnat tekivät usein yhteistyötä kunnan kanssa (62 % seurakunnista), muiden kristillisten seurakuntien (24 %) tai kristillisten järjestöjen tai herätysliikkeiden kanssa (24 %). Muina yhteistyökumppaneina mainittiin ennen kaikkea Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Pelastakaa Lapset ry.

5.3. Varhaisnuorisotyö

Aamu- ja iltapäivätoiminta Seurakunnat ovat olleet aktiivisia pienten koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjiä jo pitkään. Aamu- ja iltapäivätoiminta on tarkoitettu erityisesti 7–8-vuotiaille lapsille ja tapahtuu pääosin iltapäivisin koulun jälkeen, mutta osin toimintaa toteutetaan myös aamupäivisin ennen koulujen alkua.

Vuonna 2007 joka toinen (52 %) seurakunta järjesti koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa. Osuus on säilynyt kertomuskaudella ennallaan. Useimmiten toiminta oli vain iltapäivätoimintaa. Vain joka kymmenennessä seurakunnassa toimintaa järjestettiin myös aamuisin.

Seurakuntien järjestämään koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistui vuonna 2007 yli 15 600 lasta, mikä vastaa 13,5 prosenttia 7–8-vuotiaiden ikäluokasta. Edellisen kertomuskauden lopulla osuus oli 13,8 prosenttia.

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa oli mukana yhtä paljon tyttöjä ja poikia. Ryhmiä toimi yli 700. Toimintaan osallistuvien lasten määrä väheni kertomuskaudella yhdeksän prosenttia. Määrän väheneminen johtuu kuitenkin pääosin ikäluokkien pienenemisestä. Aamu- ja iltapäivätoiminnan kohteena oleva ikäryhmä pieneni kertomuskaudella samassa suhteessa kuin siihen osallistuneiden lasten määrä.

Seurakunnissa järjestettiin myös yli 800 aamu- ja iltapäivätoiminnan erityistilaisuutta, joihin osallistui yli 20 500 henkilöä. Lähes joka toisessa aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestävistä seurakunnista lasten vanhemmille tarjottiin mahdollisuutta osallistua lyhyeen kasvatuskeskusteluun ohjaajien kanssa, vanhempainvartiin. Joka seitsemännessä (15 %) seurakunnassa kasvatuskeskustelu pyrittiin järjestämään kaikkien vanhempien kanssa, joka kolmannessa seurakunnassa keskustelua pyrittiin pitämään tarpeen vaatiessa.

Ryhmät kokoontuivat useimmiten (74 %:ssa seurakunnista) viitenä päivänä viikossa. Joka viides ryhmä kokoontui vain kerran viikossa. Joka arkipäivä kokoontuvien ryhmien osuus kasvoi kertomuskaudella. Vuonna 2003 kerättyjen tietojen mukaan 60 prosenttia ryhmistä kokoontui viitenä päivänä viikossa.

Aamu- ja iltapäivätoiminta toteutettiin useimmiten yhteistyössä kunnan kanssa (67 % seurakunnista). Yhteistyö kunnan kanssa lisääntyi kertomuskaudella. Joka neljännessä (28 %) seurakunnassa toimintaa järjestettiin itsenäisesti ja viidessä prosentissa yhteistyössä jonkin järjestön kanssa. Yhteistyökumppanina mainittiin useimmiten 4H ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Järjestöyhteistyö väheni kertomuskaudella. Jonkinlaista yhteistyötä aamu- ja iltapäivätoiminnassa Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa oli 18 prosentissa toimintaa järjestävistä seurakunnista (edellisellä kertomuskaudella osuus oli 35 %). 4H-järjestön kanssa yhteistyötä oli 13 prosentilla toimintaa järjestävistä seurakunnista (vuonna 2003 osuus oli 16 %). Urheiluseurojen kanssa yhteistyötä tehtiin 12 prosentissa seurakunnista (14 % vuonna 2003) ja kahdessa prosentissa Punaisen Ristin kanssa (4 % vuonna 2003).

Kuntayhteistyön laajenemisen taustalla ovat osin koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan kertomuskaudella tulleet lainsäädännön uudistukset. Perusopetuslain alaisessa aamu- ja iltapäivätoiminnassa (laki 1136/2003) seurakunnalla on mahdollisuus olla toimijana kunnan koordinoimassa toiminnassa sekä saada siihen lakisääteistä valtionosuutta. Turvatakseen toiminnan osaksi kirkon kasvatustoimintaa kirkkotyönantaja on linjannut, että lain tarkoittaman aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajan (kirkossa lastenohjaaja) kelpoisuus edellyttää kristillisen kasvatuksen opintoja. Perustutkinnoista kelpoisuuden kirkon aamu- ja iltapäivätoimin-

taan antaa näin ollen ainoastaan lapsi- ja perhetyön perustutkinto ja sitä vastaavat aikaisemmat opinnot.

Seurakunnat ovat aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjänä merkittävä taho. Seurakuntien toiminta on kunnan oman aamu- ja iltapäivätoiminnan jälkeen seuraavaksi laajinta. Järjestöjen ja yksityisten osuus on vain muutaman prosentin luokkaa. Kolmannen sektorin eri toimijoiden yhdessä järjestämät aamu- ja iltapäiväkerhot olivat aikaisemmin kohtalaisen yleisiä. Tällaisista yhteisistä kerhoista on kuitenkin perusopetuslain alaisen aamu- ja iltapäivätoiminnan käynnistymisen jälkeen pääsääntöisesti luovuttu.

Varhaisnuorten ryhmätoiminta Vuonna 2007 varhaisnuorten kerhoihin osallistui 13,2 prosenttia 7–14-vuotiaista lapsista. Osuus laski kertomuskaudella 1,3 prosenttiyksikköä. Varhaisnuorten kerhoihin osallistui vuonna 2007 noin 64 800 tyttöä ja poikaa. Edellisestä kertomuskaudesta määrä laski 14,3 prosenttia. Määrän lasku johtuu suurelta osin ikäluokkien pienenemisestä. Päiväkerholaisten ja pyhäkoululaisten tavoin myös varhaisnuorten kerholaisten määrä väheni kaikissa hiippakunnissa. Eniten kerholaisten määrä väheni Mikkelin (–23 %) ja Oulun (–19 %) hiippakunnissa. Vähiten laskua oli Espoon (–5 %) ja Lapuan (–8 %) hiippakunnissa.

Myös varhaisnuorisotyön ryhmien määrä väheni kertomuskaudella. Vuonna 2007 seurakunnissa kokoontui lähes 5 200 varhaisnuorisotyön ryhmää, mikä vastaa kymmentä ryhmää seurakuntaa kohden. Edellisestä kertomuskaudesta laskua oli yhdeksän prosenttia.

Partio Partiot toimintaan osallistui Suomessa vuonna 2007 noin 70 000 lasta ja nuorta. Miltei puolet, 33 000 lasta ja nuorta osallistui seurakuntataustaisiin lippukuntiin. Seurakuntien partiolaisten määrä väheni kertomuskaudella 12,6 prosenttia. Suomessa partiolaisten määrä kasvoi tasaisesti aina 1990-luvun puoliväliin saakka, jolloin suosio kääntyi lievään laskuun ja on laskenut sen jälkeen tasaisesti niin seurakuntien partiossa kuin muissa partioiden osastoissa.

Partioryhmiä seurakunnissa oli yli 3 600, mikä vastaa keskimäärin seitsemää ryhmää seurakuntaa kohden. Edellisestä kertomuskaudesta ryhmien määrä väheni 9,4 prosenttia.

Seurakunnissa toimii yli 50 työntekijää, seppoa, joiden keskeisenä toimenkuvana on partiotyö. Partiolaisten kasteopetuksen ja kristillisen kasvatuksen tukemista ja kehittämistä varten Kirkkohallituksessa toimii Seppo-ryhmä, joka toimii kiinteässä yhteistyössä Suomen Partiolaisten kanssa. Ryhmän merkitys on entisestään kasvanut, koska vuonna 2006 Suomen Partiolaisten Uskontokasvatusryhmä lopetettiin.

Partiotyössä järjestettiin runsaasti retkiä, matkoja ja leirejä. Yhteensä retkiä ja matkoja tehtiin lähes 4 500 ja niille osallistuneita oli lähes 50 000. Partiotyön leirejä järjestettiin 1 500 (5 200 leirivuorokautta) ja niille osallistuneita oli lähes 30 000. Partion suurleiri Tarus kokosi vuonna 2004 noin 12 000 osallistujaa Padasjoelle.

Vuosi 2007 oli partioliikkeen 100-vuotisjuhlavuosi. Kirkon piirissä juhlavuosi huomioitiin muun muassa huivittamalla Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston johtaja ja piispat lilanvärisellä partiohuivilla. Partioliikkeessä on kertomuskauden aikana ollut meneillään monia uudistuksia; ohjelmauudistus kasvatustavoitteineen ja ikäkausimuutoksineen tulee voimaan 2008 ja vuonna 2007 on valmisteltu peruskirjauudistusta. Erityisesti uskonnon asema ja luterilaisen ja ortodoksisen kirkon asema peruskirjassa herätti keskustelua. Partion uusi piirijako tuli voimaan vuoden 2008 alussa.

Muu varhaisnuorten toiminta Retket ja leirit kokoavat runsaasti varhaisnuorten ikäluokkaa. Vuonna 2007 varhaisnuorisotyön leireille osallistui yhteensä 64 000 lasta. Osallistujamäärä väheni kertomuskaudella 15 prosenttia. Osin lasku selittyy ikäluokkien pienenemisellä. Leirejä järjestettiin 2 400 ja leirivuorokausia oli 5 800. Varhaisnuorisotyön retkiä puolestaan järjestettiin 1 000 ja ne keräsivät 32 000 lasta (–25 %).

Suomen Poikien ja Tyttöjen Keskus – PTK:n järjestämä varhaisnuorten valtakunnallinen Sankarit-suurleiri vuonna 2007 kokosi lähes 2 000 varhaisnuorta ja ohjaajaa Pieksämäelle Parta-

harjun alueelle. Leiri järjestettiin yhteistyössä Kirkkohallituksen ja hiippakuntien kanssa.

KIVA, kirkon varhaisnuorisotyön projekti, alkoi vuonna 2000 ja päättyi vuoden 2007 lopussa. Se oli Kirkkohallituksen, PTK:n, DIAK:n Kauniaisten yksikön ja Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan yhteinen varhaisnuorisotyön tutkimus- ja kehittämishanke. Vuosien 2004–2007 aikana kahden kilpailun avulla kerättiin toimintaideoita 12–14-vuotiaiden parissa tehtävään työhön. Malleista työstettiin kaksi julkaisua. *KIVA juttu 1* julkaistiin 2004. Toisen kilpailun kautta keskityttiin toimivien koulun ja seurakunnan välillä toimivien yhteistyömallien keräämiseen, josta syntyi julkaisu *KIVA juttu 2*.

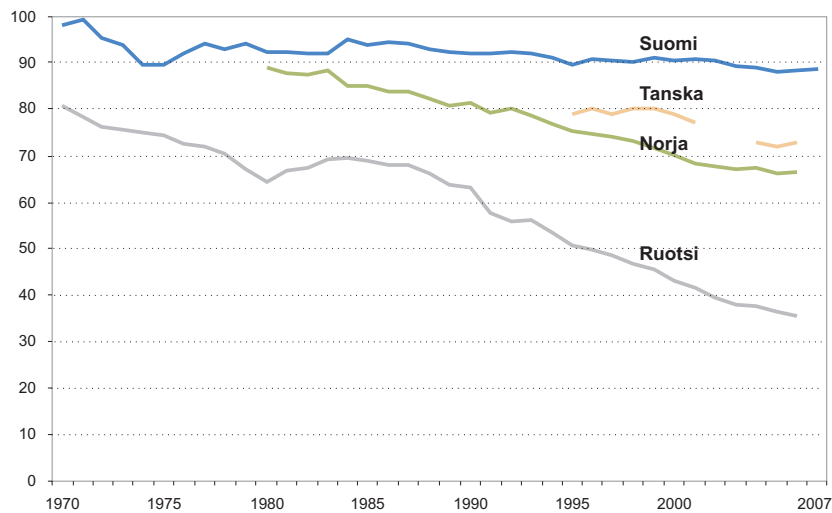
Suomen Poikien ja Tyttöjen Keskus – PTK järjesti valtakunnallisen varhaisnuorisotyön seminaarin vuosina 2004 ja 2006. PTK järjesti myös vuosittain alueellisia varhaisnuorisotyön seminaareja yhteistyössä Kirkkohallituksen ja hiippakuntien kanssa.

5.4. Rippikoulu

Rippikoulun suosio säilyi kertomuskaudella vahvana. Vuonna 2007 rippikoulun kävi lähes 59 900 nuorta, mikä vastaa 88,5 prosenttia 15-vuotiaiden ikäluokasta (89,2 % vuonna 2003). Rippikoululla ei ole vastaavaa suosiota missään muussa luterilaisessa maassa. Vuonna 2006 Ruotsissa rippikoulun kävi 36 prosenttia ikäluokasta, Norjassa 67 prosenttia ja Tanskassa 73 prosenttia.

Rippikoululaisten määrä kasvoi kertomuskaudella viisi prosenttia aiempaa suurempien ikäluokkien tultua rippikouluikään. Rippikouluryhmien määrä kasvoi niin ikään viisi prosenttia. Seurakunnissa oli lähes 2 500 rippikouluryhmää vuonna 2007, mikä vastaa keskimäärin viittä ryhmää seurakuntaa kohden. Eniten rippikoululaisten määrä kasvoi kertomuskaudella Espoon hiippakunnassa, jossa rippikoululaisia oli vuonna 2007 lähes viidennes (+18 %) enemmän kuin vuonna 2003. Rippikoululaisten määrä väheni ainoastaan Kuopion hiippakunnassa (–5 %).

Kuvio 5.6. Rippikoulun käyneiden nuorten osuus Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa (%).

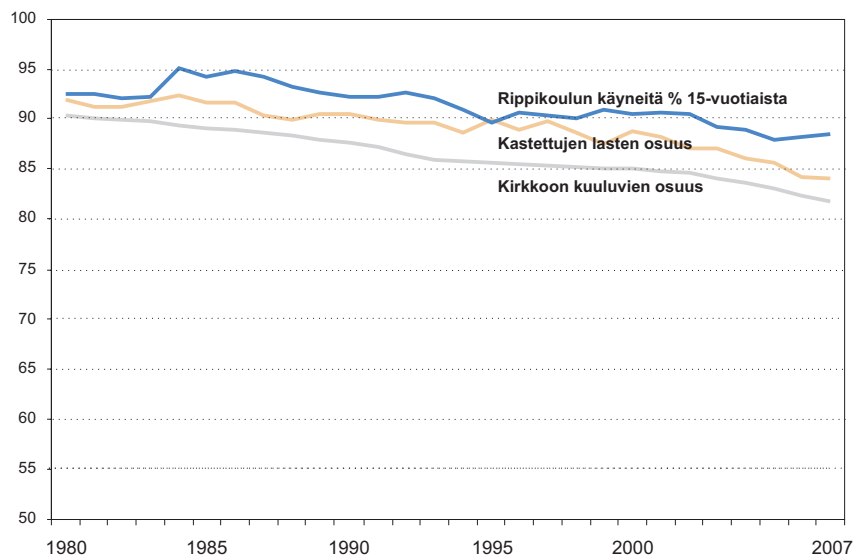

Suurin rippikoulun käyneiden osuus oli Oulun ja Lapuan hiippakunnissa. Oulussa 93,8 prosenttia ja Lapualla 92,4 prosenttia 15-vuotiaiden ikäluokasta kävi rippikoulun. Alhaisin rippikoulun käyneiden osuus ikäluokassa oli Helsingin hiippakunnassa, jossa vain 76,3 prosenttia kävi rippikoulun.

Rippikoulun aloittaa vielä hivenen suurempi osa kuin sen suorittaa. Vuonna 2007 rippikoulun aloittaneista 1,4 prosenttia jätti suorittamisen kesken. Seurakunnissa rippikoulun jätti kesken noin 900 nuorta. Rippikoulun suorittaneista lähes kaikki konfirmoidaan.

Tarkkaan ottaen aivan niin moni kuin tilastot osoittavat ei kuitenkaan ole käynyt rippikoulua vielä 15-vuotiaana, vaan osa heistä suorittaa rippikoulunsa myöhemmin esimerkiksi armeijan yhteydessä. Vuonna 2007 seurakuntien rippikouluihin osallistuneista 96,3 prosenttia oli 14–15-vuotaita. 16–17-vuotaita rippikoulun käyneistä oli kaksi prosenttia ja 18-vuotaita tai vanhempia oli 1,7 prosenttia.

Kuvio 5.7. Rippikoulun käyneiden 15-vuotiaiden, kirkkoon kuuluvien ja kastettujen lasten osuus vuosina 1980–2007 (%).

Suurin osa aikuisena rippikoulun käyneistä suorittaa rippikoulun yksityisesti. Erillisiä aikuisten rippikouluryhmiä seurakunnissa ja yhtymissä järjestettiin yli 50, joihin osallistui 260 henkilöä. Yksityistä opetusta saaneita yli 18-vuotiaita oli yli tuhat ja alle 18-vuotiaita 145.

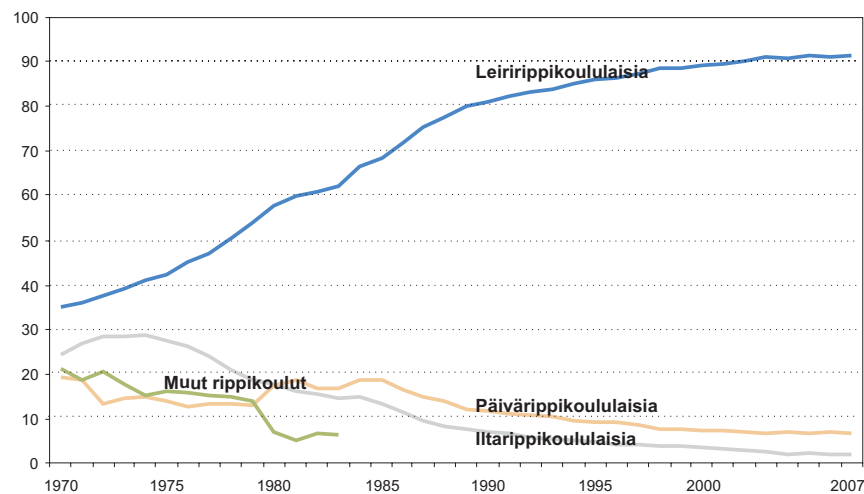
Erillisiä maahanmuuttajille suunnattuja rippikouluryhmiä järjestettiin vuonna 2007 kaikkiaan 19. Niihin osallistui 113 maahanmuuttajaoppilasta. Ryhmistä suurin osa oli suunnattu venäjänkielisille.

Leiririppikoulu oli ylivoimaisesti suosituin rippikoulumuoto. Nuorista 91 prosenttia osallistui leiririppikouluun. Seitsemän prosenttia nuorista osallistui päiväkouluun ja kaksi prosenttia iltarippikouluun. Yksityistä opetusta saaneita oli niin ikään kaksi prosenttia.

Valtaosa nuorista osallistui oman seurakuntansa rippikouluun. Muualla rippikoulun käyneiden määrä on kuitenkin huomattava. Vuonna 2007 yli 6 600 osallistui muun seurakunnan tai järjestön rippikouluun. Määrä vastaa 11 prosenttia rippikoululaisista. Muualla rippikoulun käyneiden osuus väheni hieman kertomuskaudella. Suurin ryhmä muualla rippikoulun käyneistä ovat

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen järjestämiin rippikouluihin osallistuneet nuoret. Vuonna 2007 Rauhanyhdistyksen järjestämän rippikoulun kävi lähes 1 800 nuorta, mikä vastaa kolmea prosenttia rippikoululaista.

Kuvio 5.8. Erilaisiin rippikoulumuotoihin osallistuneiden osuus vuosina 1970–2007 (%).

Rippikoulun yhteydessä kirkkoon liittyy vuosittain huomattava määrä nuoria. Vuonna 2007 rippikoulun yhteydessä kirkkoon liittyi lähes 1 860 nuorta. Heistä yli 1 100 myös kastettiin.

Seurakunnissa rippikoulu nähdään selkeästi koko perheen yhteisenä asiana. Vanhempaintilaisuuksia pidetään tärkeänä ja niitä pidetään usein niin rippikoulun alussa kuin sen aikana. Kolmessa seurakunnassa neljästä (75 %) vanhempaintilaisuuksia järjestetään rippikoulun alussa jokaisen rippikoulun yhteydessä, 12 prosentissa useimmiten tai joskus rippikoulun alussa ja niin ikään 12 prosentissa harvoin tai ei koskaan rippikoulun alussa. Rippikoulun aikana vanhempaintilaisuuksia järjestetään kahdessa seurakunnasta kolmesta (65 %) jokaisen rippikoulun yhteydessä ja joka viidennessä (21 %) useimmiten tai silloin tällöin. Rippikoulun jälkeen vanhempaintilaisuuksia pidetään vain harvoin, 96 prosentissa seurakunnista niitä ei järjestetä koskaan ja vain

kahdessa prosentissa seurakunnista jokaisen rippikoulun yhteydessä.

Osassa seurakunnista myös vanhempainvartit ovat vakiintumassa osaksi rippikoulutyötä. Säännöllisesti kaikkien vanhempien kanssa niitä pyritään käymään vielä vain pienessä osassa seurakuntia (3 %). Tarpeen vaatiessa niitä kuitenkin järjestetään joka toisessa seurakunnassa (53 %).

Osassa seurakunnista jatkorippikoulut tai muut tapaamiset ovat vakiintunut osa rippikouluja. Jatkorippikoulujen järjestäminen on kuitenkin vähentynyt. Jatkorippikouluja järjestetään jokaisen rippikoulun yhteydessä joka viidennessä (20 %, vuonna 2003 30 %) seurakunnassa ja useimmiten tai joskus joka kymmenennessä seurakunnassa (11 %, vuonna 2003 15 %). Muita rippikoululaisten tapaamisia rippikoulun ja konfirmaation jälkeen järjestettiin säännöllisesti jokaisen rippikoulun yhteydessä lähes joka neljännessä (23 %) seurakunnassa ja useimmiten tai joskus lähes joka viidennessä (17 %) seurakunnassa.

Rippikouluun kuuluu tutustumisjakso ennen intensiivijaksoa. Suurimmassa osassa seurakunnista tutustumisjakso oli aina tai lähes aina ennen rippikoulun intensiivijaksoa (94 %). Intensiivijakson jälkeen tutustumisjakso toteutettiin aina tai lähes aina yhdessä prosentissa seurakunnista ja joskus viidessä prosentissa seurakunnista. Konfirmaatio pidettiin useimmiten välittömästi (noin viikon sisällä) rippikoulun intensiivijakson päätyttyä (84 % seurakunnista aina tai lähes aina). Joka kymmenennessä seurakunnassa oli pääsääntöisesti käytäntönä pitää konfirmaatio myöhemmin, esimerkiksi syksyllä, kuudessa prosentissa seurakunnista näin meneteltiin joskus. Lisäksi joka kolmannessa seurakunnassa konfirmaatioita pidettiin ainakin joskus muutaman viikon päästä rippikoulun intensiivijaksosta.

Rippikoulun uudistaminen Rippikoulun uudistaminen jatkui kertomuskaudella. Rippikoulusuunnitelma 2001:n (*Elämä – Usko – Rukous*) hyväksymisen jälkeen käynnistettiin laaja-alainen rippikoulun käytäntöjen uudistamis- ja päivittämisprosessi, rippikoulu-projekti 2000–2006. Se toteutettiin Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston yhteisenä kehittämishankkeena. Sen päämääränä oli

ajantasaistaa ja kehittää rippikoulukäytäntöjä sekä tukea uusien toimintojen syntymistä.

Rippikouluprojektin aikana uudistettiin kaikki keskeiset perusasiakirjat: Rippikoulusuunnitelma 2001, myös ruotsiksi ja englanniksi, rippikoulun malliohjesääntö ja rippikoulun päiväkirja, sekä järjestöjen rippikouluohjeet. Myös puolustusvoimien sotilasrippikoulun ohjeistus uusittiin. Piispainkokous hyväksyi kuusi Rippikoulusuunnitelma 2001:n mukaista oppikirjaa opettajan oppaineen. Lisäksi hyväksyttiin yksi aikuisrippikoulukirja.

Rippikoululaisten oppimateriaalien osittainen kääntäminen tuli ajankohtaiseksi ulkosuomalais- ja maahanmuuttajatyötä varten. Kaksi rippikoulukirjaa käännettiin englanniksi ja yksi venäjäksi. Materiaalia tarvittiin myös kasteelle valmistavaan opetukseen sekä erityyppisten rippikoulujen käyttöön. Käyttäjärühmät ovat hyvin erilaisia: kasteelle valmistautuvat maahanmuuttajat, lapsena kastetut, mutta kirkon elämästä vieraantuneet (paluumuuttajat, rotaatiosiirtolaiset), ulkomailla asuvat nuoret ja nuoret aikuiset, jotka tulevat Suomeen rippikouluun. Vuonna 2005 piispainkokous hyväksyi *Kristittynä Suomessa. Rippikoulukirja maahanmuuttajalle ja ulkosuomalaiselle* -materiaalin. Kirja käännettiin kuudelle kielelle: englanniksi, venäjäksi, espanjaksi, kiinaksi, arabiaksi ja ranskaksi. Arabiankielistä versiota lukuun ottamatta käännökset löytyvät myös verkosta. Opettajan opas eritaustaisten kohtaamiseen rippikoulussa julkaistiin vain verkossa.

Projektisuunnitelman mukaisesti valmistui neljä rippikouluopasta työntekijöiden ja koulutuksen tueksi. Ne sisältävät rippikouluun liittyvää ajankohtaista tietoa ja osaprojektien työskentelyn tuloksia. Jokaisessa hiippakunnassa oli 12–18 rippikoulukouluttajaa, jotka vastasivat uuden rippikoulusuunnitelman käyttöönottoon liittyvästä työntekijöiden koulutuksesta.

Yksi keskeinen rippikouluprojektin tavoite oli rippikoululaisten ja heidän kotiväkinsä seurakuntayhteyden tukeminen. Rippikoulu ei ole nuoren ”yksityisomaisuutta”, vaan se koskettaa myös vanhempia, muita perheenjäseniä, sukua ja kummeja. Vuonna 2005 julkaistiin vanhemmille tarkoitettu kirjanen *Herran kansan ensi rippi – Kotiväen rippikoulukirja*. Lisäksi vuoden 2005 lopussa ilmestyi kotien kristillisen kasvatuksen tueksi tarkoitettu Kotiväen rukouskirje ja ikonikortti sekä keväällä 2007 työntekijöille suun-

nattu Kotiväkikorppu-DVD. Siinä käsiteltyjä aihealueita olivat muun muassa vanhemmuus, kummius ja konfirmaatio. Mukana on myös musiikkia, vapaasti käytettävää kuvamateriaalia sekä kaksi lyhytelokuvaa.

Projektin aikana julkaistiin Jouko Porkan ja Riitta Kuusen toimittama tutkimusraportti *Yhtä paljon kaikille ei ole yhtä paljon kaikille. Erilainen oppija rippikoulussa* (Kirkkohallitus 2006). Siinä kartoitettiin erilaisia tapoja ja mahdollisuuksia erilaisten oppijoiden huomioimiseen rippikoulussa. Raportissa ja sitä seuranneissa koulutuksissa on linjattu kirkon toimintaa olemukseltaan inklusiivisena, sisäänsä sulkevana yhteisönä.

Kirkon evl.fi -portaali on keskeinen rippikoulun tiedottamisen kanava. Sivuille adventtina 2005 avattu RipariVisa (evl.fi/ripari-visa) on esimerkki verkon avaamista uusista mahdollisuuksista. Interaktiivinen peli on tuotettu yhteistyössä Älypää Oy:n kanssa. Ensimmäisen kahden vuoden aikana peliä pelattiin lähes puoli miljoonaa kertaa. RipariVisa edustaa ”edutainmentia”, jossa yhdistyvät viihde ja tieto. Visa avautuu kirkon rippikoulusivuilta ja tarjoaa faktatiedon oheen hieman vuorovaikutteisuutta. Palvelu on helppo liittää seurakunnan omille sivuille, nuorten nettisivuille tai koulun palvelimelle.

Uuden rippikoulusuunnitelman mukaan rippikoulutyössä paikallinen suunnittelu on olennaista. Valtaosassa seurakunnista olikin vuonna 2007 rippikoulun vuosisuunnitelma (81 %) tai se oli tekeillä (6 %). Lähes joka seurakunnassa oli myös rippikoulun toteutussuunnitelma (74 % sekä 9 %:ssa seurakunnista se oli tekeillä). Rippikoulun paikallissuunnitelmat olivat harvinaisempia. Vuonna 2007 niitä oli 51 prosentissa seurakunnista ja 21 prosentissa paikallissuunnitelma oli tekeillä.

Rippikoulun ajankohtaisia kysymyksiä Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi tuli voimaan 2006. Nuorten tupakoinnista seurakunnan tilaisuuksissa keskusteltiin vilkkaasti kertomuskaudella. Erityisesti tupakointi rippikoulujen leirijaksolla kirvoitti mielipiteitä puolesta ja vastaan. Joulukuussa 2007 Kirkkohallitus julkaisi suosituksen nuorten tupakoimattomuuden edistämisestä. Suositus merkitsi kirkon linjan tiukentumista. Suosituksen mukaan kirkon ja seurakuntien alle 18-vuotiaille suunnatussa kasvatus- ja

nuorisotyössä tavoitteena on savuttomuus. Savuttomuudella tarkoitetaan yksilön oikeutta puhtaaseen hengitysilmaan sekä tupakoimattomuuden terveyttä edistävän merkityksen esillä pitämistä kirkon ja seurakunnan toimintakulttuureissa. Savuttomuus koskee sekä lapsia ja nuoria että henkilökuntaa. Suositus painottaa savuttomuuden merkitystä erityisesti rippikoulu- ja isostoiminnassa. Suosituksen mukaan seurakunnissa ja kristillisissä järjestöissä tulee laatia omat linjaukset siitä, kuinka savuttomuus paikallisesti toteutetaan. Suositus sisältää käytännön toimenpide-ehdotuksia. Niissä muistutetaan myös siitä, että savuttomuuden tavoite ei saa muodostua esteeksi rippikouluun osallistumiselle ja että kaikkiin nuoriin on suhtauduttava tasapuolisesti.

Vuoden 2007 päättyessä joka viidennessä seurakunnassa oli voimassa seurakunnan hallintoelimen päätös rippikoulujen savuttomuudesta. Useimmiten seurakunnissa rippikoulujen tupakointikäytännöistä päätti rippikoulu- tai nuorisotiimi (36 % seurakunnista), kirkkoherra (25 %), kunkin rippikoulun opettajat (21 %), seurakunnan rippikoulutyöstä vastaava henkilö (14 %) tai leirin turvallisuusvastaava. Tupakointikäytäntöihin vaikuttavina tekijöinä mainittiin uusi laki, leirikeskus, seurakuntayhtymä, koko henkilökunta yhdessä, rippikoululaisten vanhemmat ja vanhemmat yhdessä työntekijöiden kanssa.

Lähes joka toisen (45 %) seurakunnan rippikouluissa oli vuonna 2007 tupakointi leireillä ehdottomasti kielletty. Yhtä monessa seurakunnassa tupakointi oli sallittua vapaa-aikana erillisessä paikassa niille, joiden vanhemmat olivat ilmoittaneet tietävänsä nuorensa tupakoinnista. Neljässä prosentissa seurakunnista tupakointi oli mahdollista nuorten omalla ilmoituksella. Pienessä osassa seurakunnista käytäntö oli jokin muu kuten se, että käytäntö vaihtelee leireittäin tai että päätös tehdään yksittäistapauksittain, mikäli vieroitusoireiden takia nuori ei yrityksestä huolimatta pysty olemaan polttamatta.

Rippikoulujen yöllisten järjestyshäiriöiden vuoksi yhä useamassa seurakunnassa on siirrytty käytäntöön, jossa yövalvontaa hoitaa joku tai jotkut muut kuin rippikoulun ohjaajat tai isokset. Kaikkiaan 40 prosentissa seurakunnista oli tällainen käytäntö. Useimmiten siihen oli palkattu erikseen joku henkilö kuten kokenut isonen, jossain tapauksissa (8 %) työntekijä oli seura-

kunnan työntekijä, joka ei muuten toimi rippikoulun ohjaajana. Osassa seurakunnista (7 %) vapaaehtoiset vanhemmat hoitivat yövalvonnan. Vain pienessä osassa seurakunnista (1 %) yövalvonnan hoiti vartiointifirma.

Valtaosassa seurakunnista rippikoulujen markkinointi oli olennainen osa rippikoulutyötä. Vain viidessä prosentissa seurakunnista rippikouluja ei markkinoitu millään tavoin. Useimmiten seurakunnat lähettivät kirjeen rippikouluikäisille (69 %) tai heidän vanhemmilleen (27 %), mainostivat rippikouluja seurakunnan kotisivuilla (56 %), seurakunnan omassa lehdessä (34 %), muussa sanomalehdessä (40 %), vierailemalla oppitunneilla (48 %) tai koulun päivänavauksessa tai keskusradiokuulutuksissa (38 %).

Vuonna 2007 valmistunut pitkittäistutkimus rippikoulujen vaikuttavuudesta (Kati Niemelä: *Rippikoulusta aikuisuuteen*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 99) osoitti rippikoululla olevan vahva merkitys nuoren elämässä vielä vuosia sen jälkeenkin. Viisi vuotta rippikoulun jälkeen valtaenemmistö nuorista pitää rippikoulua myönteisenä kokemuksena elämässään ja haluaisi omien lastensa käyvän myös rippikoulun. Hengellisesti merkityksellisenä rippikoulua pitää vielä viisi vuotta sen jälkeenkin noin joka kolmas nuori. Noin joka kymmenes nuori suhtautui rippikouluun jälkikäteen selkeän kriittisesti. Nämä liittyvät usein nuoren kokemuksiin liian autoritatiivisista opettajista ja siitä, ettei nuorta ole kuunneltu eikä arvostettu.

Rippikoulun laadulla on selvä vaikutus nuoren uskonnollisiin asenteisiin pitkään rippikoulun jälkeen. Parhaimmiksi arvioituissa rippikouluryhmissä asenteet muuttuivat rippikoulun aikana erittäin paljon myönteisemmiksi. Muutos myös säilyi, vaikka asenteet laimenivatkin viidessä vuodessa. Rippikouluissa, joissa nuoren on hyvä olla, myös hänen asenteensa kristinuskoa kohtaan muuttuvat yleensä myönteiseen suuntaan. Epäonnistuneessa rippikoulussa olleet nuoret ovat myöhemminkin taipuvaisia havainnoimaan kirkosta vain kielteisiä asioita. Heikoimmin onnistuneiden rippikoulujen kielteiset kokemukset näyttävät korostuneen entisestään viiden vuoden aikana. Rippikoulun laadun kannalta olennaisin yksittäinen tekijä on onnistunut ja myönteinen ilmapiiri.

Tutkimus myös osoittaa, ettei rippikoulukokemus synny tyhjiössä. Uskoa tukevalla lähipiirillä on suuri vaikutus niin rippi-

koulukokemuksiin kuin siihen, mitä tapahtuu rippikoulun jälkeen. Vain harvat nuoret, joiden kodissa uskonnolla ei ollut roolia eikä uskonnollista kasvatusta annettu, kokivat rippikoulun jälkeen lähentyneensä suhteessa Jumalaan. Uskonnollista kasvatusta omassa kodissaan saaneet nuoret myös pitivät rippikoulua tärkeämpänä ja merkityksellisempänä kokemuksena kuin nuoret, joiden kodissa uskolla ei ollut roolia.

Tutkimuksen perusteella rippikoulun ainutlaatuinen asema Suomessa perustuu yhtäältä sen vakiintuneeseen asemaan osana nuorisokulttuuria ja sen tarjoamiin oikeuksiin ja toisaalta hyvin toteutettuun käytännön työhön seurakuntatasolla ja siihen jatkuvaan uudistamistyöhön, mitä rippikouluissa on Suomessa tehty. Uudistustyö on lähtenyt vahvasti alhaalta käsin, niistä käytänteistä, jotka paikallistasolla on jo havaittu hyviksi. Uudistusprosessin toteutus ja jalkauttaminen seurakuntatasolla on myös pyritty viemään mahdollisimman alas ja hiippakuntien konsulteilla on muiden joukossa ollut siinä keskeinen rooli.

Itsestään selvänä rippikoulujen asemaa ei kuitenkaan tule pitää Suomessakaan. Pääkaupunkiseudulla on jo nyt alueita, joissa enää reilu puolet nuorista osallistuu rippikouluun. Ruotsin esimerkki osoittaa, että rippikoulun suosio voi pudota hämmästyttävän nopeasti sen muuttuessa selkeästi enemmistöaktiviteetista sellaiseksi, johon osallistuu enää 60–70 prosenttia nuorista. Tällöin rippikoulu muuttuu ikäluokkaa yhdistävästä ja monelle itsestään selvästä asiasta yhä enemmän jokaisen nuoren ja hänen perheensä omaksi valinnaksi.

5.5. Nuorisotyö

Isoskoulutus muodostaa useissa seurakunnissa nuorisotyön kulmakiven. Se kokoaakin vuosittain huomattavan osan edeltävien vuosien rippikoululaisista. Isostoiminnan laajentuessa perinteinen nuorten ryhmätoiminta seurakunnissa on vähentynyt. Vuonna 2007 seurakuntien nuorten ryhmiin osallistui 15 200 nuorta, mikä vastaa 5,7 prosenttia 15–18-vuotiaiden ikäluokasta. Osuus väheni kertomuskaudella 2,4 prosenttiyksikköä (8,1 % vuonna 2003). Sekä ryhmien määrä (–22 %) että ryhmiin osallistuneiden määrä

(–26 %) väheni kertomuskaudella ja niin ikään myös ryhmiin osallistuneiden määrä. Yhteen ryhmään kuului keskimäärin 14 nuorta.

Useissa seurakunnissa nuorten illat kokoavat huomattavasti suuremman joukon nuoria kuin perinteinen ryhmätoiminta. Vuonna 2007 seurakunnissa järjestettiin 20 600 nuorten iltaa tai vastaavaa tilaisuutta. Tilaisuuksissa oli vuoden aikana yhteensä lähes 484 000 osallistujaa. Edellisen kertomuskauden lopusta osuus kasvoi 2,4 prosenttia. Nuorten iltaa kohden osallistujia oli keskimäärin 23.

Nuorisotyön retkiä ja matkoja järjestettiin vuonna 2007 yhteensä lähes 1 300 (lähes 2 000 retkivuorokautta) ja niille osallistujia yli 27 000 nuorta. Nuorisotyön leirejä järjestettiin yli 1 400 (3 200 leirivuorokautta) ja leirit kokosivat yhteensä yli 40 000 osallistujaa.

Isostoiminnan suosio kasvoi kertomuskaudella. Vuonna 2007 isokoulutukseen osallistui 27 000 nuorta ja yhteensä 18 000 nuorta toimi isosena. Vuodesta 2003 isokoulutukseen osallistuneiden nuorten osuus on kasvanut 20 prosenttia ja isosena toimineiden osuus peräti 35 prosenttia. Kasvu johtuu osin isosten tehtävien laajentumisesta: seurakunnassa isosia käytetään yhä monipuolisemmin lapsi- ja nuorisotyössä. Osaltaan tehtäväkentän monipuolistumiseen on pakottanut isostoiminnan suosion kasvu: halukkaille isosille on monessa seurakunnassa pyritty mahdollisuuksien mukaan järjestämään tehtäviä. Useammassa kuin joka kolmannessa (40 %) seurakunnassa isoseksä halukkaita oli enemmän kuin voidaan sijoittaa. Joka toisessa seurakunnassa (54 %) isoseksä halukkaita on yleensä sopivasti. Isospulaa oli vain seitsemässä prosentissa seurakunnista.

Käytännössä kaikkien seurakuntien rippikoululeireillä oli isosia muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Myös päivä- ja iltarippikouluissa isokset olivat yhä useammin mukana. Joka toisessa päivärippikouluja järjestävistä seurakunnista isokset olivat aina mukana myös päivärippikouluissa ja joka neljännessä joskus. Vain joka neljännessä seurakunnassa päivärippikouluissa ei ollut lainkaan isosia. Iltarippikouluissa isosia oli aina mukana joka neljännessä niitä järjestävistä seurakunnista ja niin ikään joka neljännessä joskus. Joka toisessa iltarippikoulussa isosia ei ollut. Viikon-

loppuisin pidettävillä rippikoulun leirijaksoilla isoset olivat useimmiten mukana (63 %:ssa aina, 29 %:ssa joskus). Yhdessä opetusryhmässä oli seurakunnissa yleisimmin viisi tai kuusi isosta.

Joka kolmannessa seurakunnassa oli vuoden 2007 rippikoulu-leireillä mukana muita aikuisia vapaaehtoisia avustajia, joilla ei ole omaa isosryhmää ja joille ei makseta kuin korkeintaan nimellistä korvausta. Seurakunnista 15 prosentissa tällaisia avustajia oli mukana säännöllisesti kaikissa tai lähes kaikissa ryhmissä, 17 prosentissa satunnaisesti.

Keskimäärin yhdeksän prosenttia 16–18-vuotiaiden ikäluokasta toimii isosena. Isosena toimiminen oli yleisintä Mikkelin hiippakunnassa, jossa 11,1 prosenttia ikäluokasta toimii isosena. Toiseksi yleisintä isosena toimiminen oli Kuopiossa (10,8 %). Alhaisin osuus oli Helsingin ja Espoon hiippakunnissa (6,9 %). Tämä saattaa ennakoida isosten määrän laskua myös muualla Suomessa.

Isosista vajaa puolet (45 %) oli edellisen vuoden rippikoululaisia (16-vuotiaita), joka kolmas (36 %) oli toissa vuoden rippikoululainen (17-vuotias), 14 prosenttia isosista oli 18–20-vuotiaita ja kuusi prosenttia vanhempia. Isosten ikärakenne säilyi kertomuskaudella ennallaan. Reilussa joka kolmannessa seurakunnassa (38 %) vanhempia isosia pyrittiin aktiivisesti ohjaamaan isostoiminnan jälkeen seurakunnan muuhun vapaaehtoistoimintaan. Lähes joka toisessa seurakunnassa näin meneteltiin yksittäistapauksissa.

Isoset saivat valtaosassa seurakunnista (86 %) pientä palkkiota työstään. Palkkio oli keskimäärin suuruudeltaan 17 euroa päivältä tai vajaa 95 euroa koko rippikoulusta.

Kaikkiaan 93 prosenttia seurakunnista ilmoitti järjestävänsä isoskoulutusta. Seurakunnista 70 prosentissa isoskoulutus toteutettiin yksin oman seurakunnan järjestämänä, 20 prosentissa yhteistyössä muun seurakunnan kanssa ja kahdessa prosentissa yhteistyössä järjestön kanssa.

Isoskoulutus kesti joka toisessa (53 %) seurakunnassa puolesta vuodesta vuoteen, 37 prosentissa 1–2 vuotta ja prosentissa seurakunnista vielä pidempään. Joka kymmenennessä seurakunnassa isoskoulutus kesti alle puoli vuotta. Isoskoulutuksen kesto on säilynyt samanlaisena edellisestä kertomuskaudesta. Isoskoulu-

tuksen jo käyneille järjestettiin joka kolmannessa (30 %) seurakunnassa myös erillistä jatkokoulutusta omana ryhmänään, joka viidennessä (21 %) seurakunnassa uusien isoskoululaisten kanssa samassa ryhmässä.

Isoskoulutuksen aloittaa vielä suurempi osa kuin koulutuksen käy loppuun. Koulutuksen loppuunsaattaneiden osuus on kuitenkin varsin hyvä. Vuonna 2007 päättyneeseen koulutukseen osallistuneista 72 prosenttia suoritti koulutuksen loppuun ja 60 prosenttia myös toimi isosena. Kaikkiaan vuonna 2007 päättyneen isoskoulutuksen aloittaneiden osuus vastaa noin 30 prosenttia vuoden 2006 rippikoululaisten määrästä. Koulutuksen loppuun saattaa puolestaan noin joka viides nuori edeltävän vuoden rippikoululaisten määrään suhteutettuna ja joka kuudes (noin 17 %) toimii aikanaan myös isosena.

Kertomuskaudella valmistuivat isostoiminnan linjaukset *Sopivan kokoinen iso* sekä Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) tutkimus, jonka tulokset lehtori Jouko Porkka on koonnut raportiksi *On kunnia olla isonen – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon isostoiminta 2000-luvun alussa* (2004). Tutkimus antoi pohjaa isostoiminnan linjauksille, jotka julkaistiin 2004. Isoskoulutuksen osuus seurakunnan nuorisotyöstä on kasvanut kokoavan nuorisotyön kustannuksella. Kehittämistoiminnassa myös isostoiminnan suosion käänköpuoliin on kiinnitetty huomiota. Isostoiminta ei kiinnosta kaikkia nuoria. Koulutus ei voi olla kaikilta osin vastaus nuorten tarpeeseen kokoontua yhteen. Nuorten Keskuksen kokoontuvan nuorisotyön hanke (2005–2008) ja nuorten diakoniakasvatushanke ovat etsineet tapoja tukea ja kehittää uudenlaista osallistavaa ja kokoontuvaa nuorisotoimintaa.

Seurakuntien oman ilmoituksen perusteella seurakuntien säännöllisessä kokoavassa nuorisotoiminnassa oli syksyllä 2007 mukana arviolta noin 7 500 sellaista 15–18-vuotiasta nuorta sekä reilu 2 000 yli 18-vuotiasta, jotka eivät ole mukana isostoiminnassa. Nuorisotoiminnassa mukana olevista noin 35 000 on tavalla tai toisella mukana isostoiminnassa. Heistä vajaa 20 000 on isostoiminnassa mukana olevia saman vuoden rippikoululaisia, noin 10 000 vanhempia isoskoulutuksessa mukana olevia nuoria, noin 7 000 vanhempia isosia, jotka eivät enää ole mukana koulutuksessa. Tämän perusteella seurakuntien säännöllinen kokoava

nuorisotoiminta kokoaisi kaikkiaan lähes 45 000 eri nuorta. Heistä suurin osa, arvioilta lähes 40 000 on 15–18-vuotiaita, mikä vastaa noin 15 prosenttia kaikista 15–18-vuotiaista nuorista. Kuluneen vuoden rippikoululaisten osalta osuus on vielä selkeästi suurempi, aloittaahan heistä noin 30 prosenttia isoskoulutuksen.

Nuorisotyön yhteistyöverkostot Nuorisotyössä toteutettiin aktiivista verkostoyhteistyötä eri tahojen kanssa. Kaikkiaan 39 prosentissa seurakunnista tehtiin nuorisotyössä säännöllistä yhteistyötä kunnallisen nuorisotyön kanssa ja 38 prosentissa seurakunnista tilapäistä. Säännöllistä yhteistyötä nuorisotyössä tehtiin joka viidennessä seurakunnassa ja tilapäistä joka neljännessä. Urheilujärjestöjen kanssa säännöllistä yhteistyötä tehtiin viidessä prosentissa seurakunnista ja tilapäistä 38 prosentissa.

Kirkollisten järjestöjen kanssa säännöllistä yhteistyötä nuorisotyössä oli joka kymmenennellä seurakunnalla ja tilapäistä joka toisella. Useimmiten yhteistyötä tehtiin evankelisen liikkeen kanssa, jonka kanssa jonkin verran yhteistyötä teki 41 prosenttia seurakunnista ja paljon yhteistyötä neljä prosenttia seurakunnista. Kansan Raamattuseuran kanssa teki jonkin verran yhteistyötä joka kolmas seurakunta ja kaksi prosenttia paljon. Kansanlähetyksen kanssa yhteistyötä tehtiin lähes yhtä monen seurakunnan nuorisotyössä. Seuraavaksi aktiivisimmin yhteistyötä tehtiin Suomen Raamattuopiston kanssa.

5.6. Erityisnuorisotyö

Kirkon erityisnuorisotyöllä tarkoitetaan etsivää, lähimmäiskeskeistä nuoriso- ja varhaisnuorisotyötä, joka kohdistuu lapsiin ja nuoriin, joiden voidaan olettaa olevan vaarassa syrjäytyä tai jotka jo ovat syrjäytyneet. Erityisnuorisotyö on ollut osa seurakuntien nuorisotyötä vuodesta 1968 lähtien. Aluksi työmuodosta käytettiin nimeä jengityö, mutta nimeksi vakiintui erityisnuorisotyö. Erityisnuorisotyö täytti 40 vuotta vuonna 2007. Kirkon erityisnuorisotyön missio, visio ja strategia 2015, *Läsnäolon nuorisotyö* hyväksyttiin vuonna 2007 kirkkohallituksessa.

Erityisnuorisotyön rooli lasten ja nuorten syrjäytymisriskin ehkäisemisessä ja lieventämisessä on koettu tärkeäksi. Yhteiskunnan polarisoituminen voimistaa niiden nuorten ahdinkoa, jotka ovat ajautuneet oman ikäluokkansa normaalista kehityksestä syrjäytymisuralle. Samoin erityisnuorisotyöntekijöiden tekemien lastensuojeluilmoitusten määrä kaksinkertaistui edelliseen nelivuotisjaksoon verrattuna. Erityistä tukea tarvitsevat myös useat nuoret koulunkäynnin, opiskelun ja työelämän nivelvaiheissa. Myös erityisluokkien leirikouluihin ja opettajien osoittamiin tukitoimiin on voimakkaasti panostettu.

Vuonna 2007 erityisnuorisotyötä tehtiin joka toisessa seurakunnassa. Sen muotoja olivat avoimien ovien toiminta (34 % seurakunnista), Saapas-toiminta (12 %), etsivä työ (20 %), pienryhmätoiminta (18 %) ja jokin muu (20 %). Muina toimintamuotoina mainittiin katupartiointi, huumetyö, yhteistyö erityisluokan kanssa, vankilatyö, yhteistyö oppilashuoltotyössä, leirikouluyhteistyö, Action Team -kurssit ja Alis-valmennuskurssit, yökahvila-toiminta, perhekotiyhteistyö ja yksilötyö. Uutena toimintamenetelmänä on kehittynyt autopajatoiminta. Merkityksellisintä toiminnassa on syrjäytymisvaarassa olevien poikien tukeminen koulunkäynnin rinnalla. Tavoitteena on tuottaa nuorille onnistumisen kokemuksia, ryhmässä toimimisen taitoja ja hyväksytyksi tulemistä yhteisössä.

Erityisnuorisotyössä seurakunnat toimivat aktiivisessa yhteistyössä kunnallisen nuorisotyön kanssa. Erityisnuorisotyötä toteuttavista seurakunnista joka toinen (52 %) teki säännöllistä yhteistyötä kunnallisen nuorisotyön kanssa ja 34 prosenttia tilapäistä yhteistyötä. Poliisin kanssa säännöllistä yhteistyötä tehtiin joka viidennessä seurakunnassa ja tilapäistä 44 prosentissa. Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa vahvistui kertomuskaudella. Sosiaalityön kanssa yhteistyötä tehtiin kahdessa kolmesta erityisnuorisotyötä toteuttavista seurakunnista. Säännöllistä yhteistyötä oli joka neljännessä seurakunnassa. Kriminaalihuollon ja perhetukikeskusten kanssa yhteistyötä tehtiin 18 prosentissa erityisnuorisotyötä toteuttavista seurakunnista. Muita erityisnuorisotyön yhteistyökumppaneita olivat Mannerheimin Lastensuojeluliitto (29 %), kirkolliset järjestöt ja herätysliikkeet (28 %) ja muut järjestöt.

5.7. Koulu- ja oppilaitostyö

Koulu- ja oppilaitostyö on kirkon työtä peruskouluissa, lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa, yliopistoissa ja aikuiskoulutuskeskuksissa. Oppilaitostyö on keskeinen osa niin varhaiskasvatustyötä, nuorisotyötä kuin nuorten aikuisten parissa tehtävää työtä. Yhteistyön lähtökohtana on kasvatus, jossa kirkon ja oppilaitosten tehtävät leikkaavat toisensa.

Uusia oppilaitostyön virkoja perustettiin kymmenen. Päätoimisia oppilaitostyön virkoja oli vuoden 2007 lopussa yli 50. Näistä neljä oli oppilaitosdiakonin virkoja, kaksi oppilaitoskanttorin virkoja ja loput papin virkoja. Ammattikasvatustyöntekijöitä oli noin 40, joista kymmenen työkuvaan sisältyy myös vastuu paikallisesta yliopistoyksiköstä. Yliopistopappeja oli 14. Yhtä 5 000 opiskelijan paikkakuntaa lukuun ottamatta oppilaitostyön virka oli kaikilla yli 3 000 opiskelijan paikkakunnalla. Muutamat viroista olivat osa-aikaisia. Lisäksi yksi ammattiopisto (urheiluopisto) oli palkannut itse oman oppilaitospapin, yksi ammattikorkeakoulu maksoi puolet oppilaitospapin palkasta ja yksi ammattikorkeakoulu osan.

Lähes kaikki (99 %) seurakunnat ilmoittivat toteuttavansa koulujen kanssa jonkinlaista yhteistyötä. Lähes kaikissa seurakunnissa toteutettiin koulujumalanpalveluksia.

Lähes kaikissa seurakunnissa käytiin myös pitämässä kouluissa päivänavauksia ja hartaushetkiä. Peruskoulun alaluokilla seurakuntien edustaja vieraili useimmiten kerran tai pari kuukaudessa (59 % seurakunnista/käyntejä kerran kuukaudessa per peruskoulun alaluokan oppilaitos). Joka kolmannessa seurakunnassa alaluokilla vierailtiin viikoittain (32 %). Peruskoulun yläluokilla käytiin useimmiten joka viikko (54 % seurakunnista) tai vähintään kuukausittain (34 % seurakunnista).

Useimmilla peruskoulun alaluokilla seurakunnan edustaja teki oppituntivierailuja muutamia kertoja vuodessa (62 %), joka kymmenennessä vielä useammin. Joka toisella peruskoulun yläluokalla seurakunnan edustaja teki oppituntivierailuja muutamia kertoja vuodessa. Joka neljännessä seurakunnassa seurakunnan edustaja oli jollain muulla tavoin läsnä peruskoulun

yläluokkien kouluyhteisössä erittäin aktiivisesti eli vähintään kerran viikossa.

Koulupastori- ja -kummitoimintaa peruskoulun alaluokkien kanssa oli noin sadalla seurakunnalla, noin 140 seurakunnalla peruskoulun yläluokkien kanssa ja 88 seurakunnalla lukioden kanssa. Lisäksi ammatillisten oppilaitosten kanssa koulupastoritoimintaa oli 33 seurakunnalla.

Seurakunnilla oli myös monenlaisia muita yhteistyön muotoja oppilaitosten kanssa. Yhteisiä koulutuspäiviä peruskoulun alaluokkien kanssa oli 30 seurakunnalla, yläluokkien kanssa 15 seurakunnalla, lukioden kanssa 12 ja ammatillisten oppilaitosten kanssa kolmella seurakunnalla. Nuisku-kursseja järjesti 25 seurakuntaa yläasteen oppilaille, suunnilleen yhtä moni seurakunta (26) lukioille. Muutamat seurakunnat järjestivät kyseisiä kursseja ammatillisissa oppilaitoksissa.

Seurakuntien yhteistyö koulujen kanssa retkien ja leirien järjestämisessä oli aktiivista. Vuonna 2007 seurakunnista 45 prosenttia ilmoitti tekevänsä koulujen kanssa yhteistyötä tällä saralla. Useimmiten yhteistyötä tehtiin peruskoulun alaluokkien (45 %) ja yläluokkien (40 %) kanssa, harvemmin lukioden (9 %) tai ammatillisten oppilaitosten kanssa. Joka viides seurakunta ilmoitti järjestävänsä peruskoulun alaluokkalaisille leirikouluja, kahdeksan prosenttia seurakunnista yläluokkalaisille. Alaluokkien kanssa seurakunnat järjestivät kaikkiaan lähes 300 leirikoulua, yläluokkien kanssa yli 100.

Lähes joka viidennessä seurakunnassa ilmoitettiin käytävän vierailuilla vanhempainilloissa, useimmiten peruskoulun yläluokilla (18 %) tai alaluokilla (17 %), vain yksittäisissä seurakunnissa lukioissa tai ammatillisissa oppilaitoksissa.

5.8. Nuorten aikuisten työ

Kirkon nuorten aikuisten toiminnan tavoitteena on vahvistaa nuorten aikuisten kokemusta seurakunnasta ja kirkosta heidän elämäänsä merkityksellisenä ja läheisesti liittyvänä yhteisönä ja kehittää heidän vaikutusmahdollisuuksiaan kirkon toiminnassa ja

hallinnossa. Nuorista aikuisista puhuttaessa kirkossa tarkoitetaan yleensä 18–29-vuotiaita.

Nuorten aikuisten työhön panostettiin kirkossa kertomuskaudella enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Taustalla oli huoli nuorten aikuisten suhteesta kirkkoon. Valtaosa kirkosta eronneista on nuoria aikuisia ja myös tutkimusten mukaan he ovat etäämmällä kirkosta kuin mikään muu ikäryhmä. Vuonna 2003 käynnistyi Helsingin seurakuntayhtymän ja useiden eri tahojen yhteinen tutkimushanke, jonka tavoitteena oli saada lisää ymmärrystä uskonnon ja kirkon asemasta nuorten aikuisten elämässä sekä sitä kautta myös löytää keinoja ikäryhmän tavoittamiseksi ja aktivoimiseksi kirkolliseen toimintaan. Tutkimushankkeen pohjalta ilmestyi vuonna 2006 kokoomateos *Urbaani usko* (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 96) sekä vuonna 2007 englanninkielinen julkaisu *The Questioning Mind – Faith and Values of the New Generation* (Publication 58, Church Research Institute). Tutkimushanke osoitti nuorten aikuisten olevan ikäryhmänä heterogeeninen ja monella tavalla haastava. Ikäryhmään kuuluvat osallistuvat kirkon toimintaan erityisen passiivisesti. Varsin monella kuitenkin olisi kiinnostusta aktiivisempaan osallistumiseen. Nuorten aikuisten kuva kirkosta oli yleensä perusmyönteinen tai neutraali, mutta samanaikaisesti henkilökohtaisen elämän tasolla etäinen ja tarpeettomaksi koettu. Monet pitävät kirkkoa myös suvaitsemattomana ja älyllisesti jälkeenhäyneenä ja heikosti ihmis-oikeuksia toteuttavana. Kirkon jäsenyyteen nuoret aikuiset suhtautuvat vanhempia ikäpolvia kriittisemmin eivätkä näe vanhempien ikäpolvien tavoin kirkkoon kuulumista olennaisena osana suomalaisuutta, vaan henkilökohtaisena valintana.

Kirkon kasvatuksen ja nuorisotyön toimikunta asetti syksyllä 2004 työryhmän pohtimaan nuorten aikuisten ja kirkon suhdetta. Lisäksi se selvitti nuorten aikuisten messun luomisen tarpeellisuutta ja nuorten aikuisten vaikuttamismahdollisuuksien lisäämistä kirkon hallinnossa. Työryhmän toiminnan tuloksena syntyi vuonna 2006 raportti *Uskosta osallinen? Nuorten aikuisten asema, merkitys ja tehtävä kirkossa*, jossa pyritään antamaan myös käytännön toimintaehdotuksia seurakunnille ja seurakuntayhtymille.

Kertomuskaudella käynnistyi Kirkkohallituksen ja Kirkkopalvelut ry:n yhteistyönä kolmivuotinen (2006–2009) nuorten aikuisten projekti. Sen tarkoituksena on vahvistaa nuorten aikuisten kristillistä identiteettiä ja tarjota seurakunnille ja järjestöille työvälineitä tämän ikäryhmän tavoittamiseen. Osana projektia toteutettiin Kirkosta kiinni! -hanke. Siihen kuuluu joukko seurakuntatyön kehittämishankkeita, joiden tavoitteena on seurakunnan perustoiminnan kehittäminen nuorten aikuisten näkökulmasta. Projektissa suunniteltiin nuorten aikuisten kohderyhmälle kirkon interaktiivinen verkkoportaali (evl.fi/nuoriaikuinen) sekä rakennettiin ”Nuori aikuinen ja kirkko” -työntekijäsivusto, josta löytyy muun muassa tutkimustietoa nuorista aikuisista, virikkeitä, kokemuksia ja koulutusta sekä keskustelufoorumi. Projektin kautta kirkon henkilöstö- ja luottamushenkilöstökoulutukseen pyrittiin tuomaan nuorten aikuisten näkökulmaa. Kaikkiin seurakuntiin lähetettiin luottamushenkilön tietopaketti *Yhteys päätää: Nuori aikuinen seurakunnan jäsenenä* jaettavaksi luottamushenkilöille.

Nuorten aikuisten työ on lisääntynyt seurakunnissa. Vuonna 2007 joka kolmas (32 %) seurakunta järjesti nuorten aikuisten toimintaa. Vuonna 2003 tällaista toimintaa järjesti vain joka viides (22 %) seurakunta. Tämä toiminnan lisääntyminen ei kuitenkaan tarkoittanut perinteisen ryhmätoiminnan aktivoitumista, sillä vuoteen 2003 verrattuna osallistujamäärä väheni 11 prosenttia. Vuonna 2007 nuorten aikuisten pienryhmiä kokoontui 225 ja niihin osallistui 2 900 henkeä.

Nuorten aikuisten työhön on tullut lisää virkoja tai määriteltyjä vastuualueita. Työalalla rakennettiin myös yhteistyötä oppilaitostyön kanssa. Nelisenkymmentä seurakuntaa ilmoitti, että yhtymässä oli kokoaikainen nuorten aikuisten työn pastori (tai vastaava) vuonna 2007. Kymmenessä seurakunnassa oli kokoaikainen ja 15 seurakunnassa osa-aikainen nuorten aikuisten työn pastori. Seurakunnista 245 ilmoitti, että nuorten aikuisten työn koordinointi on yhdistetty muun työntekijän tehtäviin. Noin 200 seurakuntaa ilmoitti, että nuorten aikuisten työn koordinointia ei ole osoitettu kenellekään.

5.9. Aikuiskasvatus

Aikuiskatekumenaatti on uusi aikuisoppimisen malli, jota alettiin tehdä tunnetuksi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa vuonna 2006 järjestämällä perehdyttäviä ja syventäviä kursseja seurakuntien työntekijöille ja maallikoille. Katekumenaatti on otettu käyttöön useissa Euroopan kirkkoissa osana luterilaisen kirkon kasvatustoimintaa, ensimmäisenä Ruotsissa. Katekumenaatin juuret ovat alkukirkon kasvatustoiminnassa. Keskeisiä elementtejä ovat pienryhmäkokoonnutuminen, jumalanpalveluselämä ja maallikkovastuu. Tarkoituksena on syventyä ja kasvaa kristillisen uskon tuntemisessa ja kristittyinä elämisessä. Katekumenaattia kehitetään kirkkojen ekumeenisena yhteistyönä. Vuoden 2007 loppuun mennessä toiminta on käynnistynyt pilottitoimintana sekä suomenkielisessä että ruotsinkielisessä seurakuntatyössä Suomessa.

Rippikoulun käyneen aikuisväestön lisääntyvä kirkosta eroaminen ja yhä useammin tapahtuva lasten kastamatta jättäminen on nostanut esille pohdinnan aikuisväestön hengellisen elämän tukemisen tärkeydestä. Yksi keskeinen kirkosta eroamisen syy on se, ettei kirkolla koeta olevan henkilökohtaista merkitystä. Katekumenaatin ydinsisältönä on aikuisten omista elämän- ja uskonkysymyksistä lähtevä vuoden kestävä yhteinen matka, joka seuraa kirkkovuoden rytmiä. Matka on jaettu neljään vaellusosuuteen, joista jokainen päättyy jumalanpalvelukseen. Katekumenaatin liittyminen kirkkovuoteen ja seurakunnan jumalanpalveluselämään on keskeistä ja erottaa mallin monesta muusta seurakunnan pienryhmätoiminnasta. Monissa Euroopan maissa on kiinnitetty huomiota siihen, että aikuisväestö on etääntynyt kirkosta ja kirkon jäsenyys on vain muodollisuus. Useissa maissa katekumenaatti osana seurakunnan opetustyötä on yleistynyt aikuisten kasteopetusmallina. Ruotsin evankelis-luterilaisessa kirkossa katekumenaatti on osa seurakunnan toimintaa jo kaikkien hiippakuntien alueella. Kokeilutoiminnan tuloksena pilottiseurakunnissa etsitään paikkaa ja sovellutusta katekumenaatille Suomen kirkon seurakuntatyössä.

Suomalaisen yhteiskunnan kulttuurinen monimuotoistuminen on tuonut haasteita myös aikuiskasvatustyölle. Monet ihmiset ja

ryhmät elävät rinnakkain usein ilman syvempää tietämystä toisen ryhmän kulttuurista ja uskonnosta ja tietämättömyys lisää helposti epävarmuutta ja väärinkäsityksiä. Oman uskonnollisen identiteetin tunnistaminen antaa edellytyksiä uskontodialogiin. Aikuiskasvatustyössä on pyritty kehittämään kansainvälisyyskasvatusta siten, että uskontojen keskeinen rooli otetaan huomioon. Uskontodialogin edistämiseksi aikuistyössä on julkaistu muun muassa kirja *Aabrahmin lapset – kolmen uskonnon yhteiset juuret* (Suomen Ekumeeninen Neuvosto 2004), joka levisi laajasti seurakuntien aikuiskasvatustyöhön. Pohjoismainen antologia *Tro och mångfald – Religionsmöte och religionsteologi i Norden* (Nordiska Kulturfonden Tema Nord 2005:582) nosti esille uskontojen läsnäolon arkipäivässä erityisenä haasteena kirkon aikuiskasvatustyölle. Yhteisen historian ja perinteen vuoksi Pohjoismaiden kansankirjoilla on paljon annettavaa toisilleen uskontojen kohtaamisen haasteissa.

- » Seurakuntien perhekerhot kokoontuvat valtaosassa seurakunnista yksinomaan työpäivän aikana. Sen sijaan työssäkäyville vanhemmille suunnattua perhetoimintaa on varsin vähän. Seurakunnissa tulisikin pohtia, olisiko toiminnan ajankohtaa tarve muuttaa osin siten, että myös näillä perheillä olisi mahdollista osallistua.
- » Valtaosa kasvatustyön vapaaehtoisista on naisia. Miesten rekrytointia tehtävään tulisi vahvistaa.
- » Uskonnollisen perinteen siirto ohentuu, sillä yhä harvemmat saavat kotoaan kristillistä kasvatusta. Kirkolla on haastava työ kotien kristillisen kasvatuksen tukijana. Nuorilla aikuisilla kuitenkin on halua antaa uskonnollista kasvatusta useammin kuin he itse kokevat sitä saaneensa.
- » Rippikoulujen hyvään laatuun on syytä jatkossakin kiinnittää huomiota, sillä rippikoulun laatu on yhteydessä oppimiskokemuksiin. Leirimuotoinen rippikoulu on osoittautunut menestykselliseksi, eikä siitä ole syytä luopua.
- » Isokoulutettujen nuorten aktivointia muuhun seurakunnan vapaaehtoisuuteen isosena toimimisen jälkeen on tehostettava.
- » Nuorten osaamiselle ja taidoille tulisi antaa enemmän sijaa seurakunnissa.

6. Sielunhoito

- Papit ja diakoniatyöntekijät kävivät vuodessa noin 190 000 sielunhoidollista keskustelua. Lisäksi kirkollisten toimitusten yhteydessä käytiin lähes poikkeuksetta toimituskeskustelu.
- Kirkon perheneuvonnan hoidollisen työn kokonaismäärä kasvoi ja asiakkaita oli vuonna 2007 yli 17 400. Asiakkaista lähes puolet ilmoitti tulossyyksi vuorovaikutusongelmat tai erokysymykset. Asiakaskunnassa lisääntyivät monikulttuuriset avioliitot ja perheet. Myös lasten ja nuorten pahoinvointi ja kaltoin kohtelu olivat tulositynä kasvussa.
- Sairaalasielunhoidossa sairaalapapin työn tärkein väline on sielunhoidollinen keskustelu. Hoitoaikojen lyhentyminen ja kotihoiton kehittyminen vaikuttivat sairaalasielunhoitajan työtapoihin.
- Palveleva puhelin muuttui valtakunnalliseksi ja Palveleva netti aloitti toimintansa. Palvelevassa puhelimesta vapaaehtoiset muodostivat 70 prosenttia päivystäjistä ja keskusteluja käytiin 41 000. Päivystävään nettiin lähetettiin 1 100 viestiä. Työmuodot palvelevat erilaisia kohderyhmiä ja ne profiloituvat myös erityisesti kirkon auttamisjärjestelmiksi.
- Kriisien ja onnettomuuksien jälkihoito muodostui entistä tärkeämmäksi kaikilla sielunhoidon osa-alueilla.

6.1. Sielunhoito seurakunnissa

Luterilaisen uskontulkinnan mukaan sielunhoito on ihmisen kutsuksena olevaa rakkauden palvelua, jossa lähimmäistä autetaan hänen todellisten tarpeidensa mukaisesti. Kaikkein laajimmassa mielessä kirkon jäsenet kantavat huolta toisistaan ja kaikki seurakuntalaiset harjoittavat sielunhoitoa toisiaan kohtaan. Se on auttavaa vuorovaikutusta, joka pyrkii antamaan henkistä ja hengellistä tukea keskustelun, ripin, rukouksen, Raamatun luvun ja virsien välityksellä. Sielunhoidon toimintamuotoina kirkossa ovat paikallisseurakunnan sielunhoitotyö, perheneuvonta, sairaalasielunhoito ja Palveleva puhelin. Lisäksi sielunhoitoa harjoitetaan myös esimerkiksi vankiloissa ja puolustusvoimissa (ks. luku 15). Seuraavassa käsitellään sielunhoitoa vain kirkon työntekijöiden tekemänä ammatillisena sielunhoitona.

Kirkon strategia *Läsnäolon kirkko* totesi, että henkisen hädän kasvaessa sielunhoidon tarve lisääntyy. Sen mukaan kirkko tukee elämän merkityksen etsintää ja ennen muuta ”se auttaa ihmisiä löytämään armollisen Jumalan”.

Kertomuskaudella pappien käymien sielunhoidollisten keskustelujen määrä väheni kuten edelliselläkin kertomuskaudella. Vuoden 2007 marraskuussa papit ilmoittivat käyneensä 3 300 etukäteen sovittua sielunhoidollista keskustelua (3 900 vuonna 2003) eli vuositasolla noin 40 000 keskustelua. Etukäteen sovitujen keskustelujen lisäksi papit kävivät marraskuussa 3 500 (4 900 vuonna 2003) muuta sielunhoidollista keskustelua. Pappien käymistä sielunhoidollisista keskusteluista noin 600 eli noin joka kymmenes keskustelu johti rippiin. Lukuihin eivät sisälly kirkollisten toimitusten yhteydessä käydyt sielunhoidolliset keskustelut.

Seurakuntien papit toimittivat marraskuussa 2007 ehtoollisia sairaan luona yli tuhat kertaa (1 056), ja niissä ehtoollinen jaettiin 2 760 henkilölle. Ryhmille tarkoitettuja ehtoollisjumalanpalveluksia sairaaloissa ja hoitolaitoksissa papit toimittivat marraskuussa 2007 yli 900 tilaisuudessa ja ehtoolliselle osallistui runsaat 18 000 henkilöä. Sairaan luona jaettujen ehtoollisten ja sairaaloissa sekä laitoksissa järjestettyjen ehtoollisjumalanpalvelusten yhteydessä käytyjen sielunhoidollisten keskustelujen määrää ei ole erikseen tilastoitu, vaan ne sisältyvät edellä mainittuihin pappien käymiin sielunhoidollisiin keskusteluihin.

Keskeisenä osana seurakuntien sielunhoitoa ovat kirkollisten toimitusten yhteydessä käydyt toimituskeskustelut. Marraskuussa 2007 järjestettyihin kirkollisiin toimituksiin liittyi lähes aina toimituskeskustelu. Kirkollisten toimitusten jälkeen käydyt keskustelut vähenivät hieman edelliseen kertomuskauteen verrattuna. Kirkollisten toimituksen jälkeen käytiin marraskuussa 2007 keskustelua hautaan siunaamisten yhteydessä omaisten kanssa noin joka kymmenennen toimituksen yhteydessä, kastettujen lasten vanhempien kanssa hieman yli viidessä prosentissa kasteista ja avioparien kanssa neljässä prosentissa vihkitoimitusten jälkeen.

Diakoniatyöntekijöiden käymät hengelliset keskustelut ja sielunhoito muodostivat viidenneksen asiakaskontaktien toimenpiteistä. Tämä merkitsi lähes 112 000 keskustelua vuonna 2007. Se oli noin 557 000 diakonian asiakaskontaktien toimenpiteestä kol-

manneksi yleisin muun keskusteluavun ja taloudellisen auttamisen jälkeen. Diakoniatyöntekijät käsittelivät hengellisiä kysymyksiä myös puhelin- ja sähköpostikontaktien yhteydessä yli 33 000 kertaa. Myös muut seurakunnan työntekijät kävivät sielunhoidollisia keskusteluja.

Sururyhmien määrä pysyi kertomuskaudella ennallaan. Ryhmiä järjestettiin vuonna 2007 kaikkiaan runsaat 450 ja niihin osallistui noin 2 700 omaista. Sururyhmien ohjaajia oli 52.

Kertomuskaudella kirkko julkaisi ohjeet henkisestä ja hengellisestä avusta onnettomuuden tapahduttua. Koko aineisto *Onnettomuuden tapahduttua – suruhartauden toteuttaminen* lähetettiin seurakuntien ja hiippakuntien kriisityön avainasemassa oleville työntekijöille ja koko aineisto tuli myös internetiin ja se sopii sovellettavaksi esimerkiksi työpaikoilla, terveyskeskuksissa, kouluissa ja päiväkodeissa.

6.2. Perheneuvonta

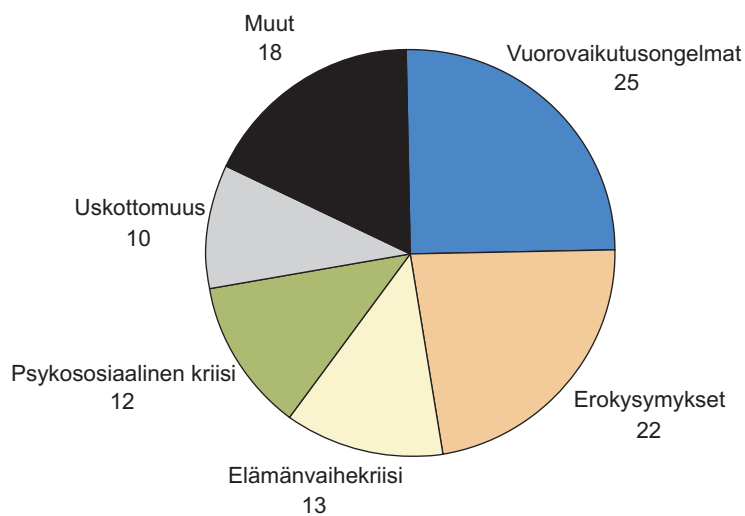
Kirkon perheneuvonta tukee ja auttaa parisuhteen ja perheen ongelmissa sekä elämän kriisitilanteissa käyttämällä sielunhoidon ja terapeutin keskustelun menetelmiä. Perheneuvonnan painopiste on parisuhteen kysymyksissä. Parisuhteen kriisien kuten avioeron lisäksi apua annetaan mahdollisuuksien mukaan muisakin perheen ihmissuhteisiin sekä kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. Myös yksin asuvat voivat ottaa yhteyttä perheneuvontaan, kun ihmissuhteet askarruttavat.

Strategian *Läsnäolon kirkko* mukaan kirkon tavoitteena on perinteisen avioliiton ja ydinperheen aseman vahvistaminen. Samalla se ”on entistä avoimempi elämään monenlaisissa perhetilanteissa olevien ja yksin elävien kanssa”. Strategian mukaan perhe on sekä kirkon että yhteiskunnan tärkein yhteistyökumppani. Sen mukaisesti kirkon tehtävänä on tukea perheen hyvän elämän edellytyksiä, puolustaa oikeutta lapsuuteen ja nuoruuteen eikä jättää yksin isovanhempien sukupolvea.

Perheneuvonnan asiakkaita oli vuonna 2007 yli 17 400 (vuonna 2003 yli 16 000). Perheasiain neuvottelukeskusten hoidollisen työn kokonaismäärä oli lähes 82 000 moduulia eli 45 minuuttia

kestävää hoitojaksoa. Hoidollisen työn kokonaismäärä kasvoi kertomuskaudella lähes 374 000 moduuliin kun se oli edellisellä kertomuskaudella runsaat 354 000 moduulia. Työskentelyaloittain suurimmat moduulit olivat lähes puolessa (46 %) neuvotteluista yksilöneuvottelu ja parineuvottelu kolmanneksessa tapaamisista.

Kuvio 6.1. Asiakkaan yleisimmät tulosyyt perheneuvontaan vuonna 2007 (%).

Asiakkaan yleisimmät tulosyyt perheneuvontaan olivat vuonna 2007 vuorovaikutusongelmat ja erokysymykset. Noin joka kymmenes asiakkaan ilmoittama tulosyy oli elämänvaihekriisi, psykososiaalinen kriisi tai uskottomuus. Muita kirjattuja tulosyitä olivat ongelmat sukulais- ja muissa lähisuhteissa (7 %), fyysinen/henkinen väkivalta (5 %), traumatisoivat yllättävät kriisit (4 %), seksuaaliongelmien (2 %) ja uskonnolliset kysymykset (0,3 %). Miesten osuus asiakkaista oli yli 40 prosenttia.

Perheneuvonnassa järjestettiin vuonna 2007 yli 70 hoidollista ryhmää, joissa oli yhteensä 500 jäsentä (vuonna 2003 yli 90 ryhmää ja 600 jäsentä). Perheasioiden sovittelua tehtiin yli 4 500 (4 650 vuonna 2003). Perheneuvojilla oli noin 470 työhajautettavaa (510 vuonna 2003) ja työhajautusryhmiä 84 (114).

Vuonna 2007 kirkon perheneuvoja oli 163 (162 vuonna 2003) ja he toimivat 42 perheasiain neuvottelukeskuksessa, joista kolmestakymmenestä myös kunnat ostavat palveluja. Laman aikana 1990-luvulla osa perheneuvojen viroista muutettiin osa-aikaisiksi. Vuonna 2007 osa-aikaisina perheneuvojina toimi 29 ja neuvottelukeskuksissa toimi palkkiotoimisesti 99 konsulttia. Perheasiain neuvottelukeskusten työntekijöiden kokonaismäärä oli lähes 300. Kertomuskaudella asiakkaiden ja hoidollisen työn kokonaismäärät kasvoivat erityisesti Jyväskylässä ja Tampereella. Erityisesti Lappeenrannassa, Rovaniemellä ja Savonlinnassa kasvoi hoidollisen työn kokonaismäärä ja Oulussa asiakkaiden kokonaismäärä.

Vuonna 2007 suomalaisista 43 prosenttia oli sitä mieltä, että kirkko on hoitanut tehtävänsä perheneuvonnan osalta erittäin hyvin tai melko hyvin. Kielteisen mielipiteensä ilmaisi yhdeksän prosenttia *Gallup Ecclesiastica 2007* -tutkimuksen vastaajista.

Kertomuskaudella keskusteltiin kirkon perheneuvonnan perustehtävästä sekä palvelujen kysynnän jatkuvasta kasvusta. Kirkon perheasiain toimikunta hyväksyi vuonna 2005 suosituksen kirkon perheneuvonnan perustehtäväksi ja se lähetettiin kaikille kirkko- ja seurakuntaneuvostoille. Suvosituksen tavoitteena oli vahvistaa kirkon perheneuvonnasta käytävää keskustelua ja tukea perheneuvontaa koskevien linjausten ja päätösten tekemistä. Suurimmat jonot perheasiainneuvottelukeskuksiin olivat pääkaupunkiseudulla, jossa joka viides avunhakija sai ajan.

Perheasiainkeskusten asiakaskunnassa lisääntyivät monikulttuuriset avioliitot ja perheet. Perheneuvonnan arvion mukaan myös lasten ja nuorten kaltoin kohtelu ja pahoinvointi sekä perheväkivalta tulossyynä ovat lisääntymässä.

Kertomuskauden lopulla kirkon perheasiain toimikunta osallistui sekä julkisuudessa että kirkon piirissä käytyyn keskusteluun perheiden kyvystä selviytyä kasvatustehtävässään. Esille nousivat sekä nuorten tupakointiin että heidän fyysiseen, psyykkiseen ja seksuaaliseen kehitykseensä kohdistuvat yhteiskunnalliset muutospaineet. Keskusteluun nousivat myös vuoden 2008 alussa voimaan tulleet lastensuojelulain salassapidon velvoitteet ja niiden suhde kirkkolain määrääksiin rippisalaisuudesta.

Perheneuvojakunnan uusiutuminen lisääntyi suurten ikäluokkien saavuttaessa eläkeiän. Hiljaisen tietotaidon siirtymistä tuettiin suosittelemalla uusille koulutukseen tuleville perheneuvojille niin sanottua juniori-seniori parityöskentelyä, jonka tavoitteena on seniorityöntekijän työkokemuksen ja ammattitaidon välittyminen käytännön työn kautta uudelle perheneuvojalle. Hiljaisen tiedon siirtymistä tuettiin myös avaamalla erikoistumiskoulutukseen kuuluvat seminaarit kaikille perheneuvonnan työntekijöille. Perheneuvojien 2,5–3 vuoden mittaista erikoistumiskoulutusta kehitettiin edelleen vastaamaan paremmin työn haasteisiin ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (TEO) hyväksymän erityistason perheterapiakoulutuksen mukaiseksi.

Perhekasvatus Parisuhdekursseja ja -leirejä järjestetään ympäri Suomea erilaisin teemoin. Parit etsivät niillä suhteensa vahvuuksia, asettavat uusia tavoitteita ja pyrkivät avaamaan suhteensa solmuja. Kokemusten jakaminen toisten pariin kanssa antaa uusia näkökulmia omaankin suhteeseen. Kurssit on tarkoitettu niin avio-, avo- kuin seurustelupareille. Seurakuntien lisäksi järjestäjinä toimivat monet kristilliset järjestöt kuten HNMKY, Kansan Raamattuseura ja Kansanlähetys.

Vuonna 2007 seurakunnat järjestivät lähes 400 erityisesti aviopareille suunnattua tilaisuutta. Tilaisuuksien määrä kasvoi vuodesta 2003, jolloin tilaisuuksia järjestettiin runsaat 300. Vuonna 2007 tilaisuuksiin osallistui kuitenkin selvästi vähemmän ihmisiä kuin vuonna 2003. Nyt osanottajia oli lähes 8 300 kun vuonna 2003 osanottajia oli vajaat 15 000 ihmistä. Seurakunnista 24 prosenttia tarjosi tilaisuuksia aviopareille. Aktiivisimpia avioparien kohtaamisessa olivat Espoon hiippakunnan seurakunnat, joista 38 prosenttia järjesti tapahtumia aviopareille. Myös Tampereen ja Helsingin hiippakunnissa noin joka kolmas seurakunta järjesti aviopareille suunnattuja tapahtumia. Lisäksi seurakunnissa järjestettiin avioparileirejä noin sata ja ne kokosivat vuonna 2007 noin 1 800 osanottajaa (vuonna 2003 noin 2 300), joista lapsia oli noin 400. Avioparileirejä järjesti eri hiippakunnissa noin joka kymmenes seurakunta kuten edelliselläkin kertomuskaudella. Espoon hiippakunnassa avioparileirejä järjestäviä seurakuntia oli vuonna 2007 selvästi eniten, 35 prosenttia seurakunnista.

Vuonna 2003 aloitettu Virtaa välillämme -hanke (www.virtaa-valillamme.fi) jatkui koko kertomuskauden. Hankkeen tavoitteena on tapahtumien ja tiedotusvälineiden avulla nostaa esille nuorten elämänskysymyksiä ja parisuhteen hoitamisen merkitystä. Virtaa välillämme -hankkeessa päätapahtuma on nuorille aikuisille suunnattu parisuhdekurssi ja siihen kuuluvat myös nuorten parien Iltajuhla ja Messu nuorille pareille. Kohderyhmänä ovat 18–30-vuotiaat nuoret aikuiset ja toiminnan sisältönä ovat mahdollisuus kehittää parisuhdetta ja tutustua seurakunnan toimintaan. Hankkeelle myönnettiin kahden vuoden lisäaika vuoteen 2009 ja sen tavoitteena on nuorten parisuhdekurssien vakiinnuttaminen kaikissa hiippakunnissa osaksi seurakunnan avioliitto- ja parisuhdetyön pysyvää toimintaa sekä tuottaa seurakunnan työntekijöille valmis toimintamalli, materiaalia ja koulutusta. Kursseilta saadun palautteen pohjalta kurssien kohderyhmän ikää nostettiin 30–45 vuoteen. Yli 30-vuotiaille suunnatun kurssin nimi on Virtaa + ja se sisältää keskeisten parisuhdeteemojen lisäksi myös vanhemmuuden käsittelyä. Hankkeen suunnittelusta vastaa Kirkkohallitus ja se nivoutuu kirkon ja Kansan Raamattuseuran opiskelijatyöhön.

Mukaan hankkeeseen tuli sata seurakuntaa ja vapaaehtoisia ohjaaja- ja isäntäpareja koulutettiin noin tuhat henkilöä. Virtaa välillämme -kursseja järjestettiin kertomuskaudella yli 220 ja niille osallistui noin 2 000 henkilöä. Eniten kursseja järjestettiin Tampereen, Espoon ja Helsingin hiippakunnan seurakunnissa, yli 40 kurssia kussakin. Vähiten kursseja, alle kaksikymmentä, järjestettiin Turun, Oulun ja Mikkelin hiippakunnan seurakunnissa. Osallistujista 57 prosenttia oli aviopareja, kolmannes avoliitossa eläviä ja seurustelevia pareja 11 prosenttia. Kolme neljästä osallistujasta suosittelisi kurssia tuttavilleen. Kurssin teemoista suosituimmaksi nousi ristiriitojen käsittely. Kurssien rinnalle kehitettiin myös kevyempiä Virtaa välillämme teemapäiviä tai -iltoja.

Vuoden 2007 lopussa Virtaa välillämme -toiminta oli aktiivista 49 seurakunnassa ja tauolla se oli 39 seurakunnassa. Projektivuoden jälkeen viisitoista seurakuntaa lopetti toiminnan kokonaan. Mukana toiminnassa oli 690 vapaaehtoista ja internet-sivuilla vieraili päivittäin keskimäärin sata kävijää.

Hankkeesta valmistui kolme opinnäytettä vuosina 2004–2005. Ne käsittelivät osallistujien kokemuksia ja palautetta ja ohjaajaparien motivaatiota, palautetta ja kehittämisideoita.

Yhteistyössä Katajan eli Kestävän parisuhteen kasvu ry:n kanssa toteutettiin Solmuja parisuhteessa -ohjaajakoulutusta. Kataja on seurakuntien ja eri järjestöjen parisuhdetyötä koordinoiva järjestö, joka kehittää avioparityön koulutusta ja työmenetelmiä sekä tiedottaa valtakunnallisesti parisuhdetta tukevista kurseista, tapahtumista ja leireistä. Solmuja parisuhteessa -kurssit ovat vertaisryhmätoimintaa parisuhteen kriisissä oleville. Malli kehitettiin Katajan ja Kirkkohallituksen yhteistyönä ja ensimmäiset ohjaajakoulutukset alkoivat vuonna 2004. Vuonna 2007 järjestettiin seitsemän solmuohjaajakoulutusta.

Kertomuskaudella toteutettiin ensi kertaa kaksivuotinen perhetyön perustason prosessikoulutus ja ensimmäiset osallistuneet viisitoista kirkon diakonia- ja lapsityössä toimivaa kirkon työntekijää valmistuivat marraskuussa 2007. Uusi perhetyön kurssi päätettiin toteuttaa alkavaksi vuonna 2008.

Yhteiskristillinen työryhmä Parisuhteen palikat aloitti työnsä syksyllä 2007. Työryhmän tavoitteena on luoda kirkon ja järjestöjen yhteinen, kaikkia ikäluokkia kokoava parisuhdetoiminnan kokonaissuunnitelma, jossa otetaan huomioon myös ikääntyneet pariskunnat. Päämääränä on toteuttaa kirkolliskokousaloitteen pohjalta syntynyt suunnitelma laajasta avioliittokoulusta eri ikäisille.

6.3. Sairaalasielunhoito

Sairaalasielunhoito on ihmisen henkistä ja hengellistä auttamista hänen hädässään ja palvelua, jossa kirkko toimii ihmisten hyväksi ottamalla heidät vastaan, jakamalla heidän hätänsä ja tuomalla siihen evankeliumin. Käytännön sairaalasielunhoitotyötä toteuttavat tehtävään erikoistumiskoulutuksen saaneet sairaalapapit, jotka ovat potilaita, omaisia ja henkilökuntaa varten. Sairaalapapin työn sisältönä ovat henkilökohtaiset keskustelut, läsnäolo, kuunteleminen ja rinnalla kulkeminen. Sielunhoidolliset ryhmät, hengellisten tilaisuuksien järjestäminen, kirkolliset toimitukset ja

koulutus sekä työnohjaus kuuluvat niin ikään sairaalapapin toimenkuvaan. Sairaalapappi toimii hoitoyhteisössä uskonnollisten ja eettisten kysymysten asiantuntijana. Sairaalasielunhoitajat ovat kirkon työntekijöitä. Myös seurakuntapapit tekevät sairaaloissa sielunhoitotyötä.

Sairaalasielunhoidon erityispiirre on, että se kuuluu samanlaisesti kahteen järjestelmään, kirkkoon ja terveydenhuoltoon. Sairaalasielunhoito tapahtuu siellä, missä ihminen on saamassa tukea ja apua. Kunta- ja palvelurakenteessa tapahtuneet ratkaisut vaikuttavat myös seurakuntiin ja niiden sielunhoitotyöhön. Tulevaisuuden haasteena on avun saamisen turvaaminen sekä lääketieteellisesti että sielunhoidollisesti.

Kertomuskaudella hoitoaikojen lyhentyminen ja avohoidon kehittyminen vaikuttivat sielunhoitajan työtapoihin. Koti- ja tervehdyskäyntien tarve kasvoi. Kotikäyntiin liittyi usein ehtoollisen vietto. Perinteisten sielunhoidon välineiden käyttö kasvoi. Näitä ovat ehtoollisen vieton lisäksi rukous, Raamatun luku, rippi ja virret. Erityisesti lisääntyi yksityisen ripin käyttö. Samoin kasvoi henkilökunnan parissa tehtävän sielunhoitotyön määrä ja henkilöstön pyynnöstä järjestettyjen piirien määrä.

Kriisityön ja onnettomuuksien jälkihoidon tehtävät ja terveydenhuollon etiikan kysymykset työllistivät sairaalasielunhoitajia yhä enemmän. Erityisesti Tapaninpäivänä 2004 tapahtuneen Kaakkois-Aasian tsunamin jälkeen nähtiin sekä yhteiskunnassa että kirkossa tärkeäksi päivittää kriisi- ja suuronnettomuusvalmiutta. Oleellinen osa tätä valmiutta on hyvä henkinen huolto ja sielunhoito. Kirkon merkitys onnettomuuksien jälkihoidossa tuli näkyviin tsunamin lisäksi myös Konginkankaan vuoden 2004 bussionnettomuudessa sekä vuonna 2007 Jokelan koulussa tapahtuneen ampumisen jälkeisessä kriisityössä ja siihen liittyvässä henkisessä huollossa.

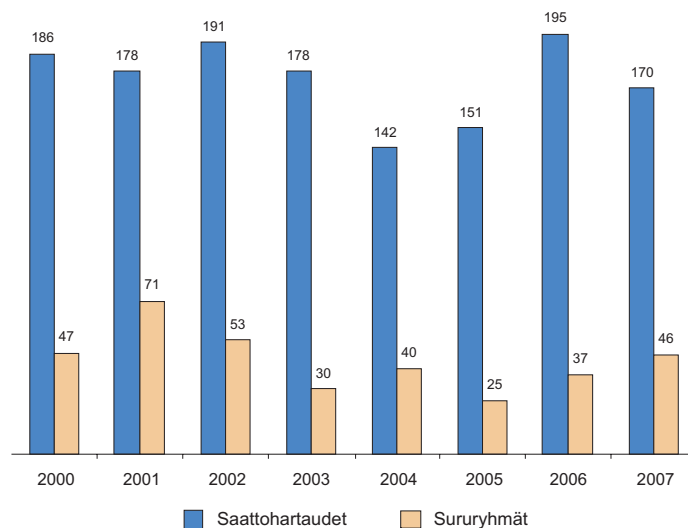
Sairaalasielunhoitajien määrä pysyi samana kertomuskauden ajan. Päätoimisia sairaalasielunhoitajia oli 120, osa-aikaisia 17. Heistä valtaosa oli pappeja; lehtoreita oli neljä. Naisten osuus viranhaltijoista oli 58 prosenttia ja se pysyi samana koko kertomuskauden. Työnohjaajina toimi 67 sairaalateologia, kuten vuonna 2003. Kertomuskaudella perustettiin kaksi vanhustyön sielunhoitajan virkaa. Sairaalapappien ja työnohjaajien ikäänty-

misen aiheuttama sukupolvenvaihdos merkitsi koko kertomuskauden ajan suurta sielunhoidon ja työnohjauksen koulutustarvetta. Osa-aikaeläkejärjestelyjen vuoksi samaa virkaa hoiti usein kaksi työntekijää.

Sairaalapapin työn tärkein väline on sielunhoidollinen keskustelu. Marraskuussa 2007 kerätyn toimintatilaston mukaan sairaalapappi kävi kuukaudessa keskimäärin 55 sielunhoidollista keskustelua. Henkilökohtaisten keskustelujen määrä oli 5 700 marraskuussa 2007. Keskustelujen määrä laski 2000-luvulla ja myös kertomuskauden aikana. Vuonna 2003 keskustelujen määrä oli yli 6 400.

Suomalaisten mielipiteet olivat myönteisiä kysyttäessä vuonna 2007, miten kirkko on hoitanut tehtävänsä sairaalasielunhoidossa. Vastaajista yli puolet (55 %) oli sitä mieltä, että sairaalasielunhoito hoidettiin hyvin ja vain kuusi prosenttia oli sitä mieltä, että tehtävä oli hoidettu melko huonosti tai erittäin huonosti.

Kuvio 6.2. Saattohartauksien ja sururyhmien määrät sairaalasielunhoidossa vuosina 2000–2007.

Sairaaloiden ehtoollistilaisuudet painoutuivat kirkkovuodessa adventin aikaan, hiljaiseen viikkoon ja pyhäinpäivää edeltävään viikkoon. Yksityisiin ehtoollisiin osallistui usein myös potilaan

omaisia. Yksityisen ehtoollisen nautti vuosittain 550–600 henkilöä. Yhteisten tilaisuuksien ehtoollisvieraiden määrä laski vuosittain koko kertomuskauden ajan ja marraskuussa 2007 tilastoitiin vajaat 4 600 ehtoollisvierasta kun vastaava luku vuonna 2003 oli 5 800 ehtoollisvierasta. Tähän lienee osaltaan vaikuttanut hoitoaikojen lyhentyminen ja pitkäaikaishoitotilaiden yhä heikompi kunto.

Saattohartaus eli rukoushetki läheisen kuoltua järjestettiin omaisen pyynnöstä joko sairaalan kappelissa tai siinä huoneessa, jossa henkilö kuoli. Saattohartauksien määrä vähentyi edelliseen kertomuskauteen verrattuna. Saattohartauksia järjestettiin keskimäärin 164 kuukaudessa, kun marraskuun 2003 tietojen mukaan laskettuna edellisen kertomuskauden keskiarvo oli 183 saattohartautta kuukaudessa.

Sururyhmiä pidetään seurakuntien lisäksi sairaaloissa puolisonsa, lapsensa tai muun läheisensä menettäneille sekä itsemurhan tehneiden omaisille. Sairaalasielunhoitajat pitivät 46 sururyhmää marraskuussa 2007. Sururyhmien määrä laski kertomuskaudella. Kuitenkin kertomuskauden kahtena viimeisenä vuotena sururyhmien määrä jälleen kasvoi. Sairaalasielunhoitajat pitivät koko kertomuskaudella keskimäärin 37 sururyhmää kuukaudessa kun edellisellä kertomuskaudella niitä pidettiin keskimäärin 50. Sururyhmiä järjestettiin myös seurakunnissa ja esimerkiksi pyhäinpäivän aattona toteutettava tyhjän sylin messu lapsen menetystä tai lapsettomuutta sureville on levinnyt eri puolille Suomea.

Pohjoismainen sairaalasielunhoitajien 18. konferenssi pidettiin Suomessa kesällä 2007. Konferenssin teemaa Sielun maisema käsiteltiin pohtimalla, miten hyvä Jumala sallii kärsimyksen, surun ja menetyksen.

Sairaalasielunhoidolla oli edustaja Valtakunnallisessa terveydenhuollon eettisessä neuvottelukunnassa (Etene), joka perustettiin vuonna 1998. Neuvottelukunta perustuu lakiin potilaan asemasta ja oikeuksista, ja se toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä.

Kirkon sairaalasielunhoidon järjestämässä bioetiikkaseminaarissa vuonna 2004 oli teemana Elämän rajallisuus. Vanhusten hoidon epäkohdat ja resurssien vähyys askarruttivat sekä päättäjiä että sielunhoitajia. Sairaiden ja kuolevien ihmisarvoinen saattaminen

herätti keskustelua eutanasiasta. Eutanasiakeskustelu tuli ajankoh-
taiseksi myös, koska eduskunnan tulevaisuusvaliokunta julkisti
alustavan mietinnön terveydenhuollon tulevaisuudesta. Mietin-
nössä esitettiin ajatus, että Suomessa säädetään 15 vuoden
kuluessa aktiivisen eutanasian salliva laki. Euroopan kirkkojen
konferenssin Kirkko ja yhteiskunta -komission bioetiikkatyö-
ryhmä torjui kannanotoissaan aktiivisen eutanasian ja evan-
gelis-luterilaisen kirkon kannanotoissa korostettiin panostamista
oireenmukaiseen hoitoon ja sairaiden ja kuolevien ihmisarvoiseen
saattamiseen, mikä tarkoittaa aktiivisen kuolinavun vastustamista.

Kirkon sairaalasielunhoidon toimikunnan asettamat työryhmät
laativat vuonna 2005 muistiot eutanasiakysymyksestä ja hedelmöi-
tyshoitolakiesityksestä. Kirkkohallituksen kesällä 2005 antama
lausunto hedelmöityshoitolakiesityksestä herätti voimakkaita kan-
nanottoja. Kirkkohallituksen kanta erosi valmistelutyöstä siinä,
että kirkkohallitus otti kielteisen kannan luovutettujen sukusolujen
käyttämiseen. Kirkkohallituksen mukaan hedelmöityshoitoja ei
pitäisi sallia yksin eläville naisille eikä naispareille. Kirkkohallitus
näki tärkeäksi, että laki saadaan aikaan ja korosti kaikissa vai-
heissa lapsen oikeutta isään ja äitiin. Hedelmöityshoitolaki tuli
voimaan syyskuussa 2007.

Sairaalasielunhoidon neuvottelupäivät kokosivat vuosittain yli
90 sairaalapappia eri puolilta Suomea. Päivien teemoina olivat
”...kolmanteen ja neljänteen polveen” (2004), ”Ikuinen ikävä –
sielun kipu ja hoito” (2005), ”Toivon ja armon kanssakulkijoina”
(2006) sekä ”Sielun maisema” (2007). Päivillä oli koulutukselli-
nen, identiteettiä vahvistava ja hengellisesti hoitava tehtävä.

Vuosi 2005 oli sairaalasielunhoidon 40-vuotisjuhluvuosi. Juhla-
vuonna ilmestyi kaksi sairaalasielunhoidon historiikkia, molem-
mat sairaalapappien kirjoittamia. TT Matti Sippo kirjoitti Helsin-
gin sairaalasielunhoidon 80-vuotisjuhlaan kirjan Kävitte katso-
massa ja TT Simo Ylikarjula kirjoitti Kirkon sairaalasielunhoidon
toimikunnan 40-vuotisen työn kuvauksen, joka ilmestyi Sielunhoi-
don Aikakauskirjassa.

Kirkkohallituksen julkaisusarjassa ilmestyi vuonna 2004
julkaisu *Onnettomuuden tapahduttua*. Se opastaa suruhartauden
pitämiseen. Julkaisu painettiin myös ruotsinkielisenä *När olyckan
drabbar oss. Om hur man ordnar en sorgeandakt*.

Vuonna 2005 ilmestyi Sirkku Ehon kirjoittamana kirja *Lapsen suru* ja vuonna 2006 ilmestyi Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin yhteistyön raportti *Poliisit ja papit tsunamityössä*. Jälkimmäisessä kirjoittajina oli poliiseja ja pappeja, jotka olivat mukana tsunamin jälkihuollossa Thaimaassa ja Suomessa. Julkaisu on tarkoitettu onnettomuuden kokeneille ja koulutusaineistoksi poliiseille ja kirkon työntekijöille.

Kertomuskaudella ilmestyivät myös rukoushetkien kaavat *Rukoushetki sairaan luona*, *Rukoushetki kuolevan luona* ja *Saattohartaus*. Ne painettiin myös ruotsinkielisinä: *Förbön för sjuka*, *Förbön för döende*, *Sorgeandakt*.

Kertomuskaudella kirkon ja terveydenhuollon työhön opiskelevien sielunhoidon koulutuksen tarve kasvoi ja esimerkiksi monet uskonnot ja monikulttuurisuus näkyivät sekä hoitohenkilöstössä että potilaissa. Kirkon sairaalasielunhoidon keskuksen valmistama tiivistelmä *Vakaumuksen kunnioittaminen* levisi laajasti. Tiivistelmä sisältää eri kirkkojen ja uskontojen käytännöt kuolevan ja kuolleen hoitamisessa.

6.4. Palveleva puhelin ja Palveleva netti

Palveleva puhelin on evankelis-luterilaisten seurakuntien ylläpitämä auttava puhelin, johon kuka tahansa voi soittaa kaivatessaan kuuntelijaa tai keskustelukumppania. Kirkon Palveleva puhelin auttaa onnettomuuksien tapahtuessa ja muissa kriisitilanteissa kun ihmisillä on tarve purkaa kokemuksiaan ja tunteitaan ja keskustella asiasta. Soittoihin vastaavat koulutetut vapaaehtoiset ja kirkon työntekijät, jotka ovat saaneet myös kriiseihin ja suuronnettomuuksiin liittyvää koulutusta. Keskustelut ovat luottamuksellisia eikä soittajan tarvitse kertoa nimeään.

Palveleva puhelin on avoinna joka päivä. Suomenkielisen päivystyksen numero on 01019-0071 sunnuntaista torstaihin kello 18–01 sekä perjantaina ja lauantaina kello 18–03. Ruotsinkielinen päivystys on avoinna joka ilta kello 20–24 numerossa 01019-0072. Palveleva puhelin päivystää myös juhlapyhinä, kuten jouluna ja juhannuksena sekä loma-aikoina, jolloin yksinäisyyden kokemus

on usein kipeimmillään tai ammattiapu on vaikeasti tavoitettavissa.

Vuonna 2007 uusittiin Palvelevan puhelimen päivystysjärjestelmä ja siihen liittyvä tekniikka. Palvelu muuttui valtakunnalliseksi, mutta päivystyksestä huolehtivat edelleen tietyn alueen seurakunnat tai seurakuntayhtymät. Uuden järjestelmän käyttöön oton yhteydessä toteutettiin laaja tiedotuskampanja ja Palvelevan puhelimen ilmoitukset laadittiin keskitetysti. Uudistuksen alkukokemukset olivat voittopuolisesti myönteisiä: Palvelevan puhelimen tavoitettavuus lisääntyi, järjestelmään mahtuvien puheluiden määrä kasvoi ja puheluruuhkat tasoittuivat. Pienten toimipisteiden soittojen määrät myös lisääntyivät, sillä järjestelmä ohjaa puhelun aina kauimmin vapaana olleeseen linjaan. Puhelujen määrän kasvu näissä toimipisteissä lisäsi siten päivystystyön mielekkyyttä. Palvelemaan puhelimeen usein soittavien asiakkaiden kritiikki kohdistui siihen, että he eivät enää helposti löytäneet tuttua päivystäjää.

Palvelevan puhelimen organisaatioiden määrä (31) pysyi samana koko kertomuskauden. Sen sijaan päivystysryhmien määrä kasvoi ja sellainen toimi vuonna 2007 yli 70 paikkakunnalla. Palvelevan puhelimen päivystäjäkunnassa painopiste siirtyi vapaaehtoisten suuntaan ja vuonna 2007 noin 2 000 päivystäjästä 70 prosenttia oli vapaaehtoisia. Palveleva puhelin onkin yksi kirkon vapaaehtoistoiminnan muoto, jossa tehtävään valitut koulutetaan ja he osallistuvat jatkuvaan työnohjaukseen. Uusien päivystäjien peruskoulutusaineistoon kuuluvasta Erkki Kokon kirjoittamasta kirjasta *Palvelevan puhelimen päivystäjän opas* vuodelta 1980 otettiin uusintapainos. Päivystäjien lehti *Linkki* ilmestyi kertomuskaudella eri teemoja käsittelevänä kaksi kertaa vuodessa. Kertomuskaudella päivystäjien määrä laski yhdeksän prosenttia.

Koko maan Palvelevissa puhelimissa käytiin vuonna 2007 yhteensä 41 000 keskustelua. Näistä ruotsinkielisissä päivystyspisteissä käytiin yhteensä 1 650 keskustelua. Keskustelujen määrä oli hienoisessa laskussa koko kertomuskauden (44 100 keskustelua vuonna 2003). Tähän vaikutti osaltaan se, että Palvelevan puhelimen rinnalle syntyi monia muita auttavia puhelimia. Miesten osuus palvelemaan puhelimeen soittaneista oli 49 prosenttia.

Yleisimmät keskustelujen aihepiirit olivat yksinäisyys, perimmäiset kysymykset, psyykkiset vaikeudet ja avioliiton sekä parisuhteen kysymykset. Näiden osuudet pysyivät kertomuskaudella lähes ennallaan, mutta vuonna 2007 soittojen syynä yksinäisyys kasvoi 34 prosenttiin yhteydenotoista.

Kertomuskaudella suunnitelma toiminnan laajentamiseksi internetiin toteutui, kun verkkopalvelu Palveleva netti aloitti toimintansa kesällä 2005. Nimen valinnalla haluttiin tuoda esille puhelin- ja verkkopalvelun yhteenkuuluvuutta ja yhteisiä toimintaperiaatteita. Palvelevaan nettiin (evl.fi/palvelevanetti) voi lähettää viestin milloin tahansa. Viesteihin vastataan viiden päivän kuluessa. Palvelussa ei käytetä sähköpostia, vaan asiakas jättää viestinsä selainta käyttäen. Viestien vaihto tapahtuu suljetussa ympäristössä, johon kirjaudutaan käyttäjätunnuksella ja salasanalla.

Palvelua suunniteltaessa kiinnitettiin erityistä huomiota tietosuojaan. Asiakkaiden viesteihin vastaavat pääasiassa vapaaehtoiset päivystäjät. Palvelevan netin toisena kokonaisena toimintavuotena 2007 palveluun lähetettiin yhteensä 1 100 viestiä. Yhteydenottajien suurin ikäryhmä olivat 25–44-vuotiaat. Palvelevan netin asiakaskunta erosi Palvelevan puhelimen soittajista paitsi nuorempina myös siten, että yli 60 prosenttia asiakkaista eli joko perheessä tai parisuhteessa ja yli puolet oli mukana työelämässä tai opiskeli. Palvelevan netin viesteissä keskeisimpinä teemoina olivat parisuhde- ja perhekysymykset sekä perimmäiset kysymykset. Yksinäisyys ei ollut yhtä paljon esillä kuin oli Palvelevassa puhelimessa.

Palvelevan puhelimen toiminnan alkamisesta tuli vuonna 2004 kuluneeksi 40 vuotta. Asiaa juhlittiin teemalla ”Muuttua – pysyä”. Juhlan ja siihen liittyvien valtakunnallisten neuvottelupäivien sisältönä oli Palvelevan puhelimen periaatteissa ja käytännöissä tapahtuneen kehityksen tarkastelu. Palvelevan puhelimen periaatteet noudattavat puhelinauttajien kansainvälisen IFOTES -liiton (International Federation of Telephone Emergency Services) normeja. Palveleva puhelin on sitoutunut myös suomalaisen Puhelin- ja verkkoauttamisen eettisten periaatteiden neuvottelukunnan normeihin.

- » Ihmisen henkiset voimavarat ja psyykkinen kapasiteetti joutuivat kasvavan kuormituksen kohteeksi ja ihmisen inhimillisen vuorovaikutuksen ja inhimillistä kypsymistä tukevien ja turvaa synnyttävien ihmissuhteiden ja yhteisöjen tarve kasvoi. Jatkuvan muutoksen keskellä on tärkeää havaita, että ihminen tarvitsee myös jotain pysyvää. Kirkon sielunhoidon tulisikin olla mahdollisimman helposti ja kattavasti yksittäisten ihmisten tavoitettavissa.
- » Elämäntavan muutokset ja perheen ja työelämän yhteensovittaminen on yhä haasteellisempaa. Perheneuvonnassa ja seurakuntien perhetyössä on entistä keskeisempää tukea monenlaisia perheitä arkielämässä, niiden kasvatustehtävässä ja vaikeuksissa sekä ristiriidoissa.
- » Sairaalasielunhoidossa avohoidon sielunhoidon haasteet kasvavat ja vapaaehtoisten toiminnan kehittäminen yksinäisten, sairaiden ja vanhusten tukemiseksi on tulevaisuuden haaste.
- » Sielunhoitoon liittyvät tehtävät ovat muuttuneet haasteellisemmiksi. Seurakuntatyöltä odotetaan entistä enemmän henkilökohtaisia kohtaamisia ja työntekijöiden valmiuksia on tässä suhteessa lisättävä.

7. Diakonia- ja yhteiskunnallinen työ

- Kirkon diakoniasta haettiin apua erityisesti taloudellisiin ongelmiin. Paljon tehtiin työtä myös asiakkaan oikeuksien selvittämisessä ja tukineuvonnassa. Asiakaskontaktien painopiste siirtyi vanhuksista työikäisiin ja vaikka laman jälkeen asiakaskontaktien määrä kääntyi laskuun käytettiin taloudelliseen avustamiseen edelleen yhtä paljon varoja kuin aikaisemmin.
- Seurakunnissa järjestettiin yli 19 000 avointen ovien tilaisuutta ja niihin osallistui yli 440 000 henkilöä. Molempien määrät kasvoivat kuten ruokapalvelutilaisuuksiin osallistuneiden määräkin. Ruokapalvelutilaisuuksiin osallistui yli 450 000 henkilöä.
- Kertomuskaudella kirkon aktiivisuus ympäristökysymyksissä lisääntyi. Kirkko uudisti ympäristödiplomin vaatimukset ja käynnisti kirkon ilmastohjelman laatimisen vuonna 2007.
- Maahanmuuttajien määrä kasvoi, mutta maahanmuuttajien määrissä erot seurakuntien välillä olivat suuret.
- Kirkon kriisivalmius osoittautui kertomuskaudella hyväksi ja myös kansalaisten arvostamaksi.
- Yhteisvastuukeräys oli Suomen suurin vuosittain järjestettävä kansalaiskeräys.

7.1. Seurakuntadiakonia

Diakonia kuuluu kirkon perustehtävään. Sen tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. Kirkon diakoniatyö toteutuu osana paikallisseurakuntien toimintaa sekä ammatillisesti koulutettujen diakonianviranhaltijoiden että vapaaehtoisten työnä. Diakoniatyöhön osallistuvat myös muut kirkon työntekijät. Diakonia on nykyoloissa kuitenkin vain yksi osa viranomaisten ja järjestöjen laajamittaista auttamistoimintaa. Kirkko toimii usein yhteistyössä yhteiskunnan muiden auttajien kanssa.

Strategian *Läsnäolon kirkko* mukaan kirkko kantaa erityistä huolta heikoimmista ja syrjäytyneimmistä. ”Se etsii heidät ja toi-

mii heidän puolestapuhujinaan”. Heikoimpia ja syrjäytyneimpiä ei nähdä vain avustustoiminnan kohteina, vaan ennen muuta tasavertaisina ja täysivaltaisina seurakunnan jäseninä.

Diakonian tehtävä liittyy välittömästi kirkon hengelliseen elämään sen etsiessä hädän äärimmäistä päättä ja toimiessa äänettömän hädän puolesta. Tämä periaate merkitsee, että kirkon diakoniatyö on altis muutoksille ja että muuttuva toimintaympäristö vaatii muuttuvan diakonian. Kertomuskauden diakoniatyölle antoi leimansa monissa yhteisöissä käynnistynyt strateginen suunnittelu, jolla linjattiin tulevaa diakoniatyötä ottamalla huomioon lähitulevaisuuden haasteet. Vuonna 2003 hyväksytty *Vastuun ja osallisuuden yhteisö, diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010* syntyi palvelemaan tätä työskentelyä. Sen laatinut työryhmä piti tärkeänä, että kirkon kaikilla tasoilla tehdään omat johtoa ja työntekijöitä velvoittavat strategiat, joissa otetaan huomioon juuri se toimintaympäristö, jossa asianomainen yksikkö toimii. Vastuun ja osallisuuden yhteisön visio määriteltiin siten, että ”diakonia- ja yhteiskuntatyönsä kautta kirkko pyrkii kasvamaan vastuun ja osallisuuden yhteisöksi ja pyrkii myös vaikuttamaan yhteiskuntaan siten, että sitä ohjaisivat vastuun ja osallisuuden periaatteet ja siinä kehittyisi erilaisia vastuun ja osallisuuden yhteisöjä”.

Kertomuskaudella valmistuivat vuonna 2005 myös *Kirkon päihdetyön strategia* ja *Kirkon vanhustyön strategia*. Vammaistyön linjaus *Kirkko kaikille* -ohjelma valmistui vuonna 2003.

Diakoniatyön asiakkaiden määrä väheni kertomuskaudella selvästi. Vuonna 2007 diakoniatyöllä oli 193 000 eri asiakasta (vuonna 2003 asiakkaita 288 000). Eniten asiakkaat vähenivät Kuopion, Turun ja Mikkelin hiippakunnan seurakunnissa sekä pääkaupunkiseudulla. Diakoniatyön asiakkaita oli viisi prosenttia kirkon väkiluvusta vuonna 2007. Väkilukuun suhteutettuna eniten diakoniatyön asiakkaita oli Lapuan (7 %), Oulun (6 %) ja Kuopion (5 %) hiippakuntien seurakunnissa. Vastaavasti vähiten asiakkaita oli Espoon (2 %) ja Helsingin (3 %) hiippakuntien seurakunnissa. Asiakkaiden määrän vähenemiseen vaikuttivat tilastoinnin tarkentuminen vain hoidollisiin asiakaskontakteihin, asiakkaiden moniongelmaisuus ja diakonian työn sisällön muutos koskemaan laajasti diakonian ja sen verkostojen toimintaa.

Taulukko 7.1. Diakoniatyöntekijöiden eri asiakkaiden määrä hiippakunnittain vuosina 2003 ja 2007 sekä asiakkaiden määrissä tapahtunut muutos.

Hiippakunta	Eri asiakkaat 2003	Eri asiakkaat 2007	Muutos 2003–2007 %
Turku	42 261	26 598	-37
Tampere	40 007	26 552	-34
Oulu	41 286	31 033	-25
Mikkeli	29 720	18 682	-37
Porvoo	18 545	12 934	-30
Kuopio	38 249	23 759	-38
Lapua	38 077	28 582	-25
Helsinki Espoo	40 228	14 634 10 286	-38
Koko kirkko	288 373	193 060	-33

Diakoniatyön asiakaskontaktit vähenivät kertomuskaudella yhdeksän prosenttia. Asiakaskontakteja oli vuonna 2007 yhteensä lähes 709 000 (780 000 vuonna 2003). Lukumäärässä ovat mukana myös sähköposti- ja puhelinkontaktit, joita oli 259 000. Vuodesta 2006 alkaen ne on tilastoitu erikseen kun ne aikaisempina vuosina sisältyivät muualla tapahtuneisiin asiakaskontakteihin. Väkilukuun suhteutettuna eniten sähköposti- ja puhelinkontakteja oli Porvoon hiippakunnassa ja vähiten Helsingin ja Espoon hiippakunnissa.

Vastaanotoilla tapahtuneiden asiakaskontaktien määrä nousi 45 prosenttiin, kun se edellisellä kertomuskaudella oli 42 prosenttia. Eniten nousivat kuitenkin kotona tapahtuneet asiakaskontaktit, joita oli 38 prosenttia kun edellisellä kertomuskaudella niitä oli 29 prosenttia. Muualla kuin kotona tai vastaanotolla tapahtuvat kontaktit vähenivät 17 prosenttiin kaikista asiakaskontakteista.

Asiakaskontakteista yli puolet toteutui työikäisten (58 %) ja yksin asuvien (52 %) kanssa. Näiden kontaktien osuus oli erityisen suuri Helsingin ja Espoon hiippakunnissa. Verrattuna edelliseen kertomuskauteen yli 74-vuotiaiden osuus diakoniatyön asiakkaista kasvoi neljä prosenttia kun kaikissa muissa 18–74-vuotiaiden ikäryhmissä oli vastaavasti pientä laskua. Ikäryhmittäin tarkasteltuna asiakaskontakteja yli 74-vuotiaiden kanssa oli 27 prosenttia. Porvoon hiippakunnan seurakunnissa vanhimpia asiakkaita oli

lähes puolet (44 %). Vastaavasti alle 18-vuotiaita oli kaikista diakonian asiakkaista neljä prosenttia.

Yksinhuoltajuus oli Helsingin (15 %) ja Espoon (14 %) hiippakunnissa asiakkaan perherakenteessa muuta maata (10 %) korkeampi. Kaikissa asiakaskontakteissa ei sukupuolta tilastoitu, mutta niissä, joissa sukupuoli tilastoitiin, oli naisia 64 prosenttia.

Taulukko 7.2. Diakoniatyöntekijöiden asiakaskontaktit hiippakunnittain vuosina 2003 ja 2007 sekä asiakaskontaktien määrissä tapahtuneet muutokset.

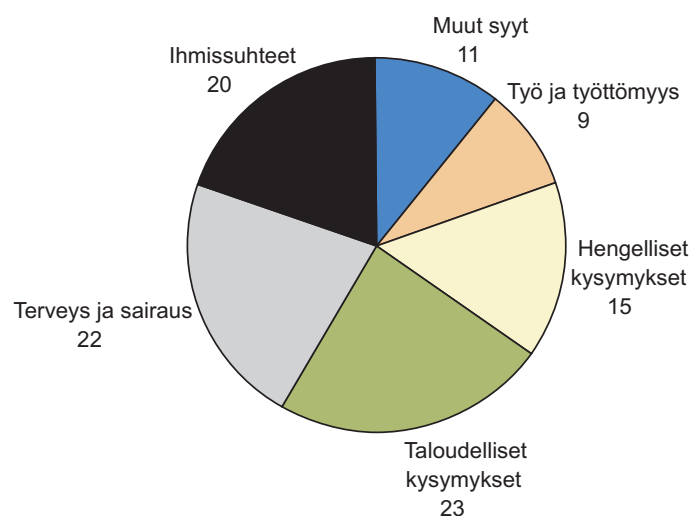
Hiippakunta	Diakoniatyön asiakaskontaktit		
	2003	2007	Muutos 2003–2007 %
Turku	123 506	102 002	-17
Tampere	115 834	105 789	-10
Oulu	91 788	97 927	7
Mikkeli	82 675	65 868	-20
Porvoo	58 641	55 170	-6
Kuopio	98 223	82 382	-16
Lapua	97 337	95 894	-2
Helsinki Espoo	112 266	60 340 43 444	-11
Koko kirkko	909 907	780 270	-9

Asiakaskontaktien syissä ei tapahtunut muutosta juuri lainkaan vuosien 2003 ja 2007 välillä. Taloudelliset kysymykset askarruttavat diakoniatyön asiakkaita kaikkein eniten (164 000 asiakaskontaktia). Lähes yhtä tärkeitä aiheryhmiä olivat terveyteen ja sairauteen (154 000 asiakaskontaktia) sekä ihmissuhteisiin liittyvät kysymykset (141 000 asiakaskontaktia). Hengelliset kysymykset olivat päällimmäisenä teemana 101 000 asiakaskontaktissa ja työhön tai työttömyyteen liittyvät kysymykset 60 000 asiakaskontaktissa. Lisäksi käsiteltiin muita kysymyksiä 78 000 asiakaskontaktissa.

Asiakaskontaktien syyt olivat hiippakunnittain tarkasteltuna pääsääntöisesti samanlaisia. Maan eri osissa painottuivat diakonian asiakaskontaktien syyt ja asiakasrakenne kuitenkin hieman eri tyyppisesti. Taloudellisten syiden osuus oli suurin Lapuan hiippakunnassa (27 %) ja pienin Porvoon hiippakunnassa

(14 %). Hengelliset kysymykset olivat ensisijainen asiakaskontaktin syy erityisesti Porvoon hiippakunnassa (21 %) kun taas Helsingin hiippakunnassa vain kymmenen prosenttia asiakaskontakteista liittyi hengellisiin kysymyksiin. Porvoon hiippakunnan osalta merkittävin selittävä tekijä oli asiakkaiden ikärakenne.

Kuvio 7.1. Diakoniatyön asiakaskontaktit sisällön mukaan vuonna 2007 (%).

Diakonian viranhaltijoiden eri asiakaskontakteissa kirjaamat toimenpiteet luokiteltiin vuonna 2007 viiteen eri ryhmään. Suurimman ryhmän muodosti muu keskusteluapu 31 prosenttia (175 000). Seuraavaksi eniten toimenpiteitä kirjattiin taloudelliseen avustamiseen 24 prosenttia (131 000), sielunhoitoon tai hengelliseen keskusteluun 20 prosenttia (112 000) ja elämäntilanteen selvittämiseen 18 prosenttia (101 000). Terveystaloudellisten toimenpiteiden osuus oli seitsemän prosenttia (39 000).

Vuonna 2007 ruoka-avustuksia jaettiin seurakunnissa 2,7 miljoonalla eurolla noin 114 000 kappaletta. Diakoniatyön välityksellä jaettujen ruoka-avustusten rahallinen arvo pysyi kuka kuinkin samana koko kertomuskauden. Yksittäisten ruoka-avustusten lukumäärä väheni kertomuskaudella kuitenkin selvästi (196 000 avustuksesta vuonna 2003). Kaikissa seurakunnissa ei tilastoitu avustusta saaneen perherakennetta, mutta niissä seurakunnissa,

joissa näin tehtiin, oli ruoka-avustusta saaneista 55 prosenttia yksin asuvia. Muuta taloudellista apua annettiin 2,8 miljoonaa euroa (3,2 milj. euroa vuonna 2003) 28 000 eri tapaukseen (35 000 vuonna 2003).

Diakoniatyöntekijät tekivät vierailuja ja käyntejä kodeissa, laitoksissa, kouluissa ja muualla vuonna 2007 yhteensä 171 000. Vuonna 2003 vierailuja oli 199 000, joten vierailut vähenivät kertomuskaudella noin 16 prosenttia.

Myös diakoniapiirien ja -ryhmien määrä väheni kertomuskaudella kaksi prosenttia ja niihin osallistujien määrä kahdeksan prosenttia. Seurakunnat järjestivät vuonna 2007 yhteensä 540 diakoniapiiriä, joihin osallistui 6 500 ihmistä. Yhdistettyjä diakonia- ja lähetyspiirejä oli 420 ja niissä jäseniä 5 400 (–48 %). Eläkeläisten ryhmiä oli yli 1 500 (–3 %) ja niissä jäseniä 27 000 (–5 %). Ihmissuhderyhmien määrä sen sijaan kasvoi 580 ryhmään (13 %) ja osallistujien määrä 12 prosenttia (5 100 jäsentä). Ryhmien osalta tilanne oli sama edellisellä kertomuskaudella: ihmissuhderyhmien määrä ja niihin osallistuneiden määrä kasvoi ja muiden ryhmien vastaavat määrät vähenivät.

Diakoniatyön retkille osallistui 83 000 (–7 %) ja leireille 47 000 (–14 %) ihmistä. Leirivuorokausia oli vuonna 2007 yhteensä 4 560 (–21 %) ja retkivuorokausia 3 660 (–8 %). Ulkomaille tehtiin 121 matkaa kun niitä vuonna 2003 oli 77.

Diakoniatyöhön osallistuvien vapaaehtoisten määrä kasvoi kertomuskaudella (+8 %). Diakoniatyön vapaaehtoisia oli vuonna 2007 yli 28 300. Luku pysyi samana kuin vuonna 2003. Marraskuussa 2007 tehdyn seurakuntakyselyn mukaan eniten vapaaehtoisia oli diakonian kylätoimikunnissa, lähimmäispalvelussa ja avointen ovien toiminnassa. Vapaaehtoiset tekivät valtaosassa paikallisseurakunnista (70 %) kotikäyntejä ja laitospäyntejä. Vapaaehtoisten tekemiä kotikäyntejä seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä oli vuonna 2007 yli 64 000 ja laitospäyntejä yli 18 000.

Avointen ovien toiminta lisääntyi noin 2 000 tilaisuudella ja niitä järjestettiin vuonna 2007 yli 19 000. Osallistujia tilaisuuksiin oli yli 443 000 (+6 %), mikä vastaa kymmentä prosenttia (10,2 %) seurakuntien keskväkiluvusta vuonna 2007.

Seurakunnista 43 prosenttia oli järjestänyt Mummon kammarin tyyllisen avointen ovien kohtaamispaikan tai vapaaehtoistoiminnan tukikohdan. Käynnit kohtaamispaikassa lisääntyivät vuoden 2007 aikana 48 prosentissa seurakunnista ja vähenivät 12 prosentissa. Vastaavaa toimintaa ilmoitti järjestävänsä kahdeksan seurakuntayhtymää. Näissä avointen ovien paikoissa kävijämäärät olivat olleet nousussa kuudessa ja laskeneet yhdessä.

Kohtaamispaikka oli useimmiten tyyliään avointen ovien tila (94 %), johon kuka tahansa saattaa sen aukioloaikana piipahtaa vaikkapa kahville. Useimmissa vapaaehtoistyön kohtaamispaikoissa järjestettiin myös keskustelupiirejä (66 %), hartaustilaisuuksia (80 %), askartelu- ja talkootilaisuuksia (70 %) sekä esitelmätilaisuuksia (57 %). Osa kohtaamispaikoista välitti vapaaehtoisapua koteihin tai laitoksiin (31 %).

Seurakunnilta kysyttiin loppuvuodesta 2007, millaisten ongelmien määrä on lisääntynyt ja minkä vähentynyt seurakunnan diakoniatyössä kohdattujen asiakkaiden parissa vuosien 2004–2007 aikana. Vastausten mukaan neljän vuoden aikana olivat lisääntyneet yli 60 prosentissa seurakunnista yksinäisyyteen (65 %), mielenterveyteen (62 %) ja ihmissuhteisiin (61 %) liittyvät kysymykset. Vanhusten ongelmat olivat lisääntyneet myös 61 prosentissa seurakunnista. Seurakuntien antamien vastausten mukaan eniten oli niitä seurakuntia, joissa työttömyyteen liittyvät ongelmat (–19 %) olivat vähentyneet.

Seurakuntien arvion mukaan painopisteen muutoksia tapahtui vuosina 2004–2007 siten, että työ lisääntyi asiakkaiden henkisessä tukemisessa (56 %), perhetyössä (47 %), vanhustyössä (46 %), vapaaehtoistyössä (43 %) ja mielenterveystyössä (42 %). Sen sijaan työ työttömien parissa väheni joka viidennessä seurakunnassa (–21 %) ja maahanmuuttajien parissa (–14 %). Toisaalta 15 prosenttia seurakunnista ilmoitti, että työ maahanmuuttajien parissa oli lisääntynyt. Seurakuntayhtymissä tilanne oli samanlainen, mutta lisäksi useimpien seurakuntayhtymien mukaan päihdeongelmat ja työ maahanmuuttajien parissa olivat lisääntyneet.

Enemmistö suomalaisista oli vuonna 2007 sitä mieltä, että kirkko hoiti hyvin diakoniatyön eri osa-alueet. Vastauksissa heijastuivat myös diakonian toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset ja kirkon diakoniatyössä tapahtuneet painopistemuu-

tokset. Kirkko hoiti vastaajien mielestä diakonian eri toiminnot hyvin seuraavasti: vanhusten tukeminen (56 %), kriisitilanteessa olevien ihmisten tukeminen (56 %), vaikeuksissa olevien ihmisten auttaminen (51 %), hädänalaisten ihmisten auttaminen (49 %). Vastaajista 14–17 prosentin mielestä edellä mainitut tehtävänsä kirkko hoiti huonosti. Vastaajien mielipiteet tehtävien hoitamisen laadusta sen sijaan jakaantuivat selvästi, kun kysyttiin heikkojen puolustamista julkisuudessa tai työttömien tukemista.

Mielipiteet jakaantuivat eniten kysymyksissä heikkojen puolustamisesta ja työttömien tukemisesta. Molempien kysymysten kohdalla noin kolmannes oli sitä mieltä, että kirkko oli hoitanut nämä tehtävät hyvin, ja vastaavasti kolmannes oli vastakkaisella kannalla.

Seurakuntia pyydettiin arvioimaan, missä määrin diakoniatyön strategioilla oli vaikutusta oman seurakunnan diakoniatyöhön. Eniten vaikutusta oli kirkon vanhustyön strategialla ja vähiten kirkon päihdetyön strategialla.

Taulukko 7.3. Seurakuntien arviot diakoniatyön strategioiden vaikutuksista.

	Paljon	Jossain määrin	Ei mitään
Vastuun ja osallisuuden yhteisö	5	56	39
Kirkon vanhustyön strategia	9	63	28
Kirkon päihdetyön strategia	2	45	54
Kirkko kaikille -ohjelma	4	52	44

Kuopion (14 %) ja Espoon (13 %) hiippakunnissa oli runsaimmin seurakuntia, joiden diakoniatyöhön arvioitiin Vastuun ja osallisuuden yhteisön vaikuttaneen paljon. Sama havainto koski seurakuntayhtymiä. Strategiat vaikuttivat eniten väkiluvultaan kaikkein isoimpien, yli 16 000 jäsenen seurakuntien diakoniatyöhön.

Vuonna 2004 järjestettiin ensimmäistä kertaa Diakonia-idea innovaatiokilpailu parhaiden suomalaisten diakoniahankkeiden löytämiseksi ja levittämiseksi diakonian ja muiden sosiaalिकentän toimijoiden yhteiseen käyttöön. Kilpailuun lähetettiin lähes 50 ehdotusta ja kilpailussa palkittiin Jyväskylän kaupunkiseurakunnan seurakuntalaisten ja työntekijöiden yhteistyötä kehittävä

hanke Vapaaehtoisesta työtoveriksi. Toiseksi tuli Virtain lukion ja seurakunnan yhteinen diakoniakasvatushanke, jonka tavoitteena oli nuorten sitoutuminen seurakunnan diakoniatyöhön.

Kirkkohallituksen teettämässä selvityksessä, jossa haastateltiin puhelimitse sataa seurakuntien diakonian ja kasvatuksen työntekijää vuonna 2006, vastaajat arvioivat lasten syrjäytymisen lisääntyneen kuluneen kolmen vuoden aikana oman seurakuntansa alueella. Näin arvioi kaksi kolmasosaa vastaajista ja syrjäytymisen syynä vastaajat pitivät vanhempien päihteiden käyttöä. Lasten syrjäytymistä lisäsivät vastaajien mukaan myös taloudelliset tekijät ja vanhempien mielenterveysongelmat. Sen sijaan lapseen itseensä liittyvät tekijät, kuten sosiaaliset tai tunne-elämän vaikeudet tai vammaisuus vaikuttivat vastaajien mukaan syrjäytymiseen selvästi vähemmän. Seurakuntien diakoniatyö ja lapsi- ja perhetyö lisäsivät yhteistyötä näiden työmuotojen välillä ja tekivät yhteistyötä muun muassa sosiaalitoimen, päivähoidon sekä terveystoimen ja neuvoloiden kanssa. Vastaajista 56 prosenttia kertoi, että seurakunnassa oli sovittu varhaisen puuttumisen toimintamalleista syrjäytymisuhkaan.

Elina Juntusen, Henrietta Grönlundin ja Heikki Hiilamon tutkimus *Viimeisellä luukulla* (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:7) selvitti diakonian suhdetta paikalliseen huono-osaisuuteen ja syitä, miksi ihmiset hakeutuvat diakoniatyöntekijän vastaanotolle. Tutkimuksen mukaan diakonian työmuodot olivat yhteydessä alueelliseen huono-osaisuuteen. Diakoniatyöhön käytetään suhteessa suurempi osuus seurakunnan varoista kunnissa, joissa taloudellinen huono-osaisuus on korkeaa. Siellä, missä on paljon työttömiä, velkaantuneita, asunnottomia, toimeentulotuen saajia ja pienituloisia, seurakunnat ovat kasvattaneet talousarvioissaan diakonian osuutta. Diakonialla oli erityisen paljon asiakkaita niissä kunnissa, joissa oli korkea työttömyys ja diakonian taloudellinen apu oli yhteydessä toimeentulotuen saajiin kunnassa. Tutkimus osoitti, että diakoniatyö paikkaa julkisen avun jättämiä aukkoja. Taloudellista huono-osaisuutta ilmeni erityisesti Oulun, Mikkelin ja Kuopion hiippakunnissa. Diakoniatyöntekijät olivat tutkimuksen mukaan siirtäneet työn painopistettä kotikäynneiltä vastaanotoille. He olivat havainneet, että huono-osaisuus siirtyy monesti sukupol-

vesta toiseen ja tyypillisiä asiakkaita olivat pienituloiset, työttömät, velkaantuneet, yksinhuoltajat, opiskelijat ja pätkätöitä tekevät. Vastaanotoilla oli käynyt ilmi, että ihmisiltä puuttui usein elämänhallinta ja heillä oli monenlaisia ongelmia. Tutkimuksessa pääteltiin, että sosiaaliturvajärjestelmää tulisi yksinkertaistaa ja kaikki yhteiskunnan taloudellinen tuki tulisi saada samalta luukulta. Sen mukaan diakonia toimi viimeisenä luukkuna useimmille diakonian taloudellisen tuen asiakkaille. Diakoniatyön taloudellisen avun kasvaessa on tutkimuksen mukaan vaarana, että diakonia menettää erityisosaamisensa, jossa on keskeisintä ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen taloudellisen, henkisen ja hengellisen auttamisen alueilla.

Diakonian tutkimuksen seura (DTS), joka perustettiin yhdyssi-teeksi ja kehittämään diakonia-alan tutkimusta, avasi syksyllä 2004 kotisivunsa (www.dts.fi) ja perusti uuden verkkojulkaisun *Diakonian tutkimus* -aikakauskirjan.

Kirkollinen palvelujärjestö ja kouluttajalaitos Suomen Kirkon Sisälähetysseura täytti sata vuotta vuonna 2005. Diakoniakoulutus Järvenpäässä puolestaan täytti 50 vuotta vuonna 2004, jolloin maaliskuussa Diakonia-ammattikorkeakoulun Järvenpään yksikkö ja Seurakuntaopisto juhlivat diakoniakoulutuksen syntyä. Vuonna 1905 perustetun Suomen Kirkon Sisälähetysseuran työtä jatkaa kristillisten järjestöjen ja seurakuntien palvelujärjestö Kirkkopalvelut tukemalla jäsentensä työtä. Diakonia-ammattikorkeakoulu puolestaan jatkaa Seurakuntaopiston aloittamaa työtä diakoniakoulutuksen osalta.

7.2. Vammaistyö

Vammaisten ihmisten sielunhoito ja käytännön palvelu ovat osa diakoniaa. Työn lähtökohtana on, ettei kukaan saa jäädä vammaisuuden takia osattomaksi jumalanpalveluksesta tai syrjään seurakunnan muusta elämästä. Vammaiset henkilöt ovat tasa-arvoisia, toimivia seurakunnan jäseniä ja he ovat tuen kohteena vain siltä osin, mitä vammaisuus erityisesti edellyttää. Seurakunnissa työtä hoitavat diakoniatyöntekijät ja suuremmilla paikkakunnilla on pää- ja osatoimisia erityistyöntekijöitä. Kuurojenpapat toimivat

viittomakielisen seurakunnan ja huonokuuloisten pappeina. Erityishuoltopiireissä ja niiden keskuslaitoksissa tai palvelukeskuksissa on kirkon kehitysvammaistyötä varten päätoimisia pappeja, lehtoreita ja diakoniatyöntekijöitä.

Seurakunnissa kokoontuu vammaistyön ryhmiä ja kirkon työntekijät järjestävät erityistoimintaa, kuten ryhmiä ja leirejä. Kirkossa on vuosia kehitetty erityisrippikouluja lievästi kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille sekä viittomakielisiä rippikouluja. Vammaistyötä koordinoi Kirkkohallitus.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma *Kirkko kaikille* hyväksyttiin elokuussa 2003. Se on käsikirja seurakuntien työntekijöille, luottamushenkilöille ja seurakuntalaisille. Ohjelman tarkoituksena on auttaa sekä kirkkoa että vammaisia itseään tiedostamaan ja kehittämään vammaisten mahdollisuuksia osallistua seurakunnalliseen toimintaan. Ohjelma on myös kirkon puheenvuoro vammaisten ihmisten tasavertaisuuden toteutumisen puolesta yhteiskunnassa.

Seurakuntien diakoniatyö järjesti vuoden 2007 aikana 560 erilaista vammaisille tarkoitettua ryhmää. Määrä pysyi samana koko kertomuskauden. Niihin osallistui lähes 6 600 ihmistä (–7 %). Eniten ryhmiä ja osallistujia oli Oulun ja Lapuan hiippakunnissa ja vähiten Espoon ja Porvoon hiippakunnissa.

Yksi ohjelman tavoitteista toteutui, kun kirkkohallitus asetti tammikuussa 2005 asiantuntijaelimenä toimivan vammaistyön neuvottelukunnan tukemaan ohjelman toteutumista sekä kokonaiskirkossa että seurakunnissa.

Kertomuskaudella valmistui selvitys kuurojen, kuurosokeiden ja huonokuuloisten parissa tehtävän työn nykytilasta, rakenteista, toimintamalleista ja valtakunnallisista kehittämistarpeista. Kirkon viittomakielisen työn, huonokuuloisten ja kuuroutuneiden sekä kuurosokeiden ihmisten kanssa tehtävän työn strategialuonnokset vuosille 2007–2015 valmistuivat vuonna 2007.

YK:n yleiskokouksen vuonna 2006 hyväksymä vammaisten ihmisten ihmisoikeussopimus oli esillä Kirkkopäivillä Turussa, SuomiAreena-tapahtumassa Porissa sekä diakoniatyöntekijöiden neuvottelupäivillä Lappeenrannassa.

Kertomuskaudella jatkui jo edellisellä kertomuskaudella alkanut viittomakielisen seurakunnan palveleminen kääntämällä

kirkollisia tekstejä viittomakielelle. Luukkaan evankeliumin viittomakielinen käännös hyväksyttiin kirkolliskokouksessa toukokuussa 2007. Se julkaistiin joulukuussa 2007 dvd-kansiona, johon kuuluu evankeliumin lisäksi kooste keskeisistä käsitteistä ja evankeliumissa esiintyvistä viittomakielisistä henkilö- ja paikannimistä selityksineen. Kertomuskaudella valmisteltiin pistekirjoitusvirsi-kirjan painamista ja loppuvuodesta 2007 aloitettiin selkokielisen toimitusten kirjan käännöstyö.

Satakunnan seurakuntien yhteinen kehitysvammatyö toteutti ensimmäiset kehitysvammaisille tarkoitetut hiljaisuuden retriitit vuonna 2007. Retriittien tavoitteena oli tukea kehitysvammaisten ihmisten hengellistä elämää, saada kokemuksia retriittitoiminnasta kehitysvammaisten hengellisessä työssä ja laatia niiden perusteella malleja ja suosituksia kehitysvammaisia palvelevien retriittien toteuttamiseksi ja edelleen kehittämiseksi.

Vuosina 2005–2007 toteutettiin sielunhoidon koulutus kehitysvammatyöntekijöille, viittomakielellä työtä tekeville papeille ja diakoniatyöntekijöille, näkövammaistyöntekijöille ja muille vammaistyössä oleville papeille ja diakoniatyöntekijöille sekä päihdetyöntekijöille.

7.3. Päihde- ja kriminaalityö

Kristillisen päihdetyön lähtökohtana on ihmisen ainutkertaisen arvon tunnustaminen. Päihdetyön tarkoituksena on auttaa ihmistä oman elämänsä mielekkyyden ja tarkoituksen etsimisessä ja vapauttaa painostavasta syyllisyyden taakasta. Kirkon rooli päihdehaittojen ehkäisyssä ja hoidossa on siinä, että se pitää esillä armon sanomaa ja toivon näkökulmaa kaikissa olosuhteissa. Kirkko ja seurakunnat ovat läsnä koko suomalaisessa yhteiskunnassa ja kohtaavat ihmiset siinä elämänpiirissä, jossa he elävät. Kirkolla on myös laaja kokemus alkoholihaittojen vähentämisestä. Seurakunnissa päihdetyö on myös erillinen seurakuntien ja seurakuntayhtymien työmuoto sekä useiden kristillisten järjestöjen työala.

Päihdetyön ensisijaisena haasteena kertomuskaudella oli alkoholinkäytön kasvusta seuranneiden haittojen lisääntyminen. Myös amfetamiinien ja opiaattien ongelmakäyttö kasvoi 2000-luvun

alussa, lääkkeiden väärinkäytöstä tuli yhä huolestuttavampi ilmiö ja tyttöjen tupakanpoltto yleistyi.

Tutkimusten mukaan terveydenhuollossa neljännes ja sosiaali-huollon menoista vajaa viidennes aiheutui alkoholin välittömistä haittakustannuksista.

Kirkon päihdestrategia hyväksyttiin elokuussa 2005. Se korosti ehkäisevän päihdetyön tärkeyttä ja painotti erityisesti yhteisöllisyyttä, johon liittyy yleisen seurakuntatyön lisäksi päihdeongelmallisille suunnattu ryhmämuotoinen toiminta ja vertaistuki. Päihdestrategia korosti yhteistyön tarvetta sekä seurakuntien sisällä että niiden ulkopuolella.

Päihdestrategian tavoitteina esitettiin, että kirkon työntekijät tunnistavat ja kykenevät ottamaan puheeksi päihdeongelman, kaikki työalat tavoittelevat toiminnassaan päihdehaittojen ehkäisemistä ja seurakunnat tukevat vanhempia ja isovanhempia sekä muita kasvattajia lasten ja nuorten päihdekasvatuksessa sekä perheitä, jotka kärsivät päihdeongelmista. Lisäksi esitettiin, että seurakunnat kiinnittävät erityistä huomiota yhteisöllisyyden tuomiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin toiminnassaan ja että kirkko vaikuttaa päihdepolitiikkaan päihdehaittojen vähentämiseksi.

Vuonna 2007 seurakuntien diakoniatyö järjesti 180 päihdetyön ryhmää, joihin osallistui yli 1 400 jäsentä. Ryhmien määrä väheni kertomuskaudella 28 prosenttia ja jäsenten määrä pieneni noin 500 hengellä.

Luterilainen kirkko solmi Alkoholiohjelman kumppanuussopimuksen huhtikuussa 2004 ja liittyi näin mukaan valtion alkoholiohjelmaan vuosina 2004–2007. Sopimus kokosi Suomen evankelis-luterilaiset seurakunnat, hiippakunnat ja keskushallinnon toimimaan yhteisesti päihteiden käytön ennaltaehkäisytyössä ja suuntasi voimavaroja päihdeolojen muutosten aiheuttamien haittavaikutusten torjuntaan.

Yhteisvastuukeräyksen varoilla vuonna 2004 käynnistetty valtakunnallinen lastensuojelun ja päihdehuollon yhteishanke jatkui koko kertomuskauden. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää ja vakiinnuttaa päihteitä käyttäville äideille ja vauvaperheille tehokkaita arkeen soveltuvia työmuotoja. Hankkeen toteuttivat

Tyynelän kehittämiskeskus sekä Ensi- ja turvakotien liitto. Keskeisenä kehittämismuotona on intensiivinen kotikäyntityö.

Työ vankien ja muiden rangaistujen parissa on kirkollisen kriminaaliryöön perinteinen toiminta-alue. Suuren osan kirkon vankilatyöstä hoitavat paikallisseurakunnat. Seurakuntapapit, kanttorit ja diakonit pitävät vankilajumalanpalveluksia ja -hartauksia. Seurakuntayhtymissä ja suuremmissa seurakunnissa on erityisdiakoneja, jotka ovat keskittyneet kriminaaliryöhön. Lisäksi nuorisotyönohjaajat ja suuremmissa kaupungeissa erityisnuorisotyöntekijät tekevät jossain määrin vankilatyötä nuorten vankien parissa.

Merkittävimpiä kriminaaliryöön toteutusmuotoja olivat henkilökohtaiset sielunhoitokeskustelut vankien tai heidän omaistensa sekä vapautuneiden vankien kanssa. Diakoniatyöntekijät ja papit järjestivät näitä keskusteluja yhteistyössä vankiloiden kanssa sekä seurakunnissa. Lisäksi sielunhoidollista tukea järjestettiin vankiloissa ja seurakunnissa pienryhmätoiminnan kautta. (Luvussa 15 käsitellään kriminaaliryötä osana yhteiskunnan ylläpitämiä palveluja.)

Rangaistujen parissa tehtävää työtä tehtiin myös muualla kuin vankilassa. Erityisesti diakonia- ja nuorisotyöntekijät kohtasivat työssään sekä vankilasta vapautuneita että rangaistuja, joiden tuomiona on yhdyskuntapalvelu tai ehdollinen vankeus. Seurakunnat tarjosivat myös paikkoja yhdyskuntapalvelun suorittamiseen. Jälkihuolto oli yksi kirkollisen kriminaaliryöön keskeisistä osa-alueista. Kirkolta odotettiin erityisesti tukea vankien perheille, parisuhteelle, päihdeongelmiin sekä asumiseen.

Kirkollista ja seurakunnallista kriminaaliryötä kehitettiin myös hiippakuntatasolla. Useissa hiippakunnissa oli oma kriminaaliryöön neuvottelukuntansa, joka tarjosi taustatukea seurakunnalliselle kriminaaliryölle ja vankiloiden kirkolliselle työlle. Kirkkohallituksessa toimi valtakunnallinen kriminaaliryöön asiantuntijaryhmä, joka kehittää kirkollista kriminaaliryötä.

7.4. Yhteiskunnallinen työ

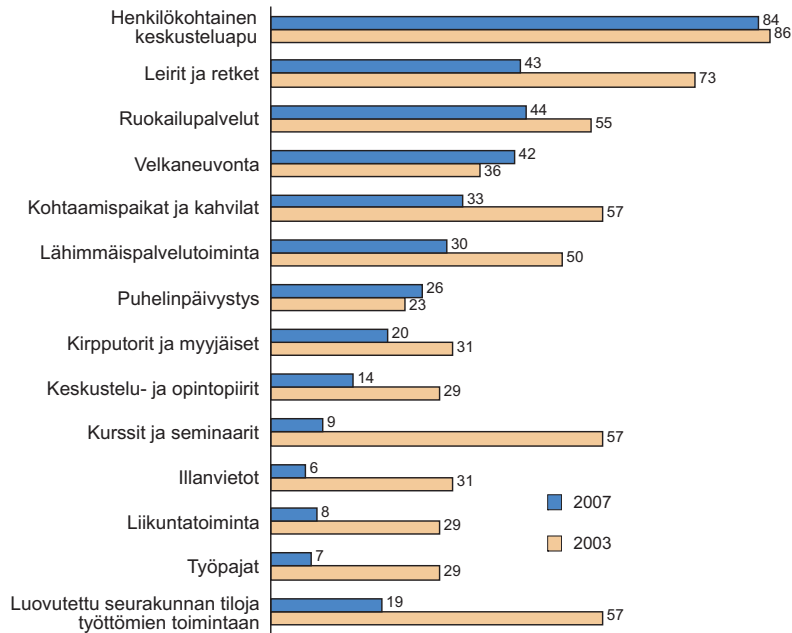
Kirkon yhteiskuntatyö osallistuu sosiaalieettiseen keskusteluun ja kristillisten näkökulmien esilläpitoon yhteiskunnallisessa keskustelussa, tukee yhteiskunnallisen vastuun kantamista ja ottaa toiminnassaan huomioon erityisesti työelämän ja ympäristön kysymykset. Seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä yhteiskunnallinen työ kuuluu yleensä diakoniatyöhön tai se on omana työalanaan tukemassa työyhteisöjä ja työttömiä työelämän muutosprosesseissa. Yhteiskunnallisen työn vastuualueeseen kuuluvat esimerkiksi työttömyystyö, työpaikkatoiminta, ympäristökysymykset, yhdyskuntatyö, kansainvälinen vastuu ja rauhan- ja ihmisoikeustyö sekä maahanmuuttajatyö.

Seurakunnista 36 prosentilla oli vuonna 2007 yhteistyötä työttömien yhdistysten kanssa. Neljä vuotta aiemmin luku oli kuusi prosenttiyksikköä korkeampi. Yhteistyö työvoimatoimistojen kanssa puolestaan kasvoi 40 prosenttiin (vuonna 2003 seurakunnista 35 %). Yhteistyö kunnan sosiaali- ja terveystoimen kanssa oli seurakunnissa selvästi yleisintä. Seurakunnista 83 prosenttia oli tehnyt yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimen kanssa ja 21 prosenttia kunnan nuorisotoimen kanssa. Kansalais- ja työväenopistot olivat yhteistyökumppaneina seitsemässä prosentissa ja ammattiyhdistykset viidessä prosentissa seurakuntia.

Oman arvionsa mukaan 69 prosenttia (70 % vuonna 2003) seurakunnista käytti talousarviovaroja ja 37 prosenttia (44 %) kolehtivaroja työttömien tukemiseen. Vastanneesta kymmenestä seurakuntayhtymästä kaksi ilmoitti, että kolehtivaroja käytettiin työttömien tukemiseen. Talousarviovaroja sen sijaan käytti yhdeksän seurakuntayhtymää kolmestatoista (69 %).

Työttömien tukemiseksi seurakunnat järjestivät yksin tai yhteistyössä muiden tahojen kanssa yleisimmin henkilökohtaista keskusteluapua (84 %). Myös ruokailupalveluja (44 %), leirejä ja retkiä (43 %) ja velkaneuvontaa (42 %) tarjottiin monissa seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä. Kohtaamispaikat ja kahvilat (33 %), lähimmäispalvelu (30 %) tai puhelinpäivystys (26 %) kuuluivat toimintamuotoihin. Seurakunnista 19 prosenttia ilmoitti luovuttaneensa tilojaan työttömien toimintaan.

Kuvio 7.2. Seurakuntien toiminta työttömien tukemiseksi vuosina 2003 ja 2007 (% seurakunnista).

Seurakuntien työ työttömien tukemiseksi muuttui nelivuotiskaudella merkittävästi. Seurakunnista joka viides (21 %) ilmoitti vuoden 2007 lopulla, että kertomuskaudella työ työttömien parissa väheni. Tämä johtui ennen muuta työttömien määrän laskusta ja työllisyystilanteen paranemisesta. Eniten väheni niiden seurakuntien määrä, jotka järjestivät työttömien kursseja ja seminaareja tai retkiä ja leirejä. Seurakuntien tilojen käyttö työttömien toimintaan väheni siten myös merkittävästi. Sen sijaan useammassa seurakunnassa kuin neljä vuotta aikaisemmin toimintaan työttömien tukemiseksi kuuluivat henkilökohtainen keskusteluapu, velkaneuvonta ja puhelinneuvonta.

Avoimien ovien toiminta kasvoi. Seurakunnissa järjestettiin vuonna 2007 avoimien ovien toimintaa yli 19 000 tilaisuudessa (17 000 vuonna 2003) ja niissä oli lähes 444 000 osanottajaa (417 000 vuonna 2003). Ruokapalvelutilaisuuksien määrä pysyi lähes ennallaan 11 000 tilaisuudessa, mutta niihin osallistui yli 454 000 ihmistä, mikä oli 10 000 osallistujaa enemmän kuin vuonna 2003. Tampereen hiippakunnassa oli selvästi eniten osal-

listujia ja siellä järjestettiin eniten ruokapalvelutilaisuuksia. Myös muuta toimintaa työttömille järjestettiin eniten Tampereen hiippakunnassa. Vapaaehtoisia diakoniatyössä oli yli 28 000 kuten edelliselläkin kertomuskaudella.

Lähes kolmannes (30 %) seurakunnista ilmoitti, että sen työntekijät tekivät työpaikkakäyntejä vuonna 2007. Käyntien lukumäärä oli yli 2 700. Työelämähanke Hyvä muutos aloitettiin samana vuonna. Sen tavoitteena on löytää kriteerit, jotka toteutuessaan tekevät työelämän muutoksen ihmisen kannalta hyväksi. Kertomuskaudella jatkui myös kirkon työttömyystyön strategian valmistelu. Kirkon maaseutustrategia valmistui keväällä 2008.

Kirkkohallitus perusti vuonna 2001 kirkon oman ympäristödiplomin. Se tarjoaa seurakunnille välineen, jolla ne voivat toteuttaa ympäristövastuunsa kaikessa toiminnassa hautausmaista ja metsistä kristilliseen kasvatukseen ja julistukseen. Diplomi on voimassa neljä vuotta. Tällainen todistus oli joulukuussa 2007 myönnetty lähes sadalle seurakunnalle, jotka sitoutuivat kehittämään toimintaansa laaditun ympäristöjärjestelmän mukaisesti, täyttivät diplomin kriteerit ja joiden todistus oli voimassa. *Kirkon ympäristödiplomin käsikirja, Handbok för kyrkans miljödiplom*, uusittiin vuonna 2005 ja diplomin uudet vaatimukset astuivat voimaan vuoden 2006 alusta.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ilmasto-ohjelman tekeminen alkoi vuonna 2007 ja työskentelyssä käytiin läpi diplomin vaatimia ilmastonmuutoksen näkökulmasta. Ilmasto-ohjelma valmistui kesäkuussa 2008. Se antaa teologisia lähtökohtia ja käytännön suosituksia ilmastomuutoksen torjumiseen. Ohjelman keskeisinä lähtökohtina ovat kiitollisuus, kunnioitus ja kohtuus.

Vuonna 2004 ilmestyi Heikki Pesosen väitöskirja Vihertyvä kirkko – Suomen evankelis-luterilainen kirkko ympäristötoimijana (Suomen tiedeseura). Tutkimuksen mukaan ympäristötietoisuus on juurtumassa kirkon kaikilla toiminnan tasoilla. Pesonen käytti tutkimuksessaan viittä vaihetta osoittamaan, kuinka syvälle ympäristötietoisuus on organisaatiossa juurtunut. Hänen mukaansa kirkon ympäristötoiminta noudattaa samantapaista aaltoliikettä kuin yleinen suomalainen ympäristöliikehdintä. Kirkko on ekologisen suursiivouksen vaiheessa. Siinä kestävän kehityksen mukaisia periaatteita on käytännössä alettu toteuttaa alajärjestelmässä eli seurakun-

nissa. Seuraava vaihe olisi hänen mukaansa ekologinen rakennemuutos, joka ravistelee instituution perusteita. Rakennemuutoksessa ympäristötietoisuus olisi läpäissyt jo organisaation kaikki tasot. Väitöskirjan mukaan kirkon ympäristödiplomijärjestelmällä pyritään toteuttamaan ekologista suursiivousta seurakuntien tasolla. Samalla se on askel kohti ekologista rakennemuutosta.

Kirkkojen kansainvälisen vastuuviikon teemana oli vuosina 2004–2005 ”Ei kaupan – inte till salu”. Vuonna 2004 vastuuviikko nosti keskusteluun palveluteemoja ja sen aineistossa keskityttiin julkisen palvelukaupan uhkiin palveluja tarvitsevan ihmisen kannalta. Vuonna 2005 painopisteenä oli erityisesti veden yksityistäminen.

Vastuuviikon teema vuosina 2006–2007 oli ”Rauha ja oikeudenmukaisuus”. Aineistossa keskityttiin vuonna 2006 erityisesti Kongoon ja elektronisissa laitteissa käytettävän coltan-mineraalin kaivamiseen liittyviin ongelmiin.

Ihmiskauppa nousi kertomuskaudella polttavaksi teemaksi. Vuonna 2006 julkaistiin erityisesti kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen käyttöön tarkoitettu *Ihmiskauppa – nykyajan orjuutta. Ihmiskaupan vastustaminen kirkkojen työssä* (Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisuja LXXIX.).

7.5. Maahanmuuttajatyö

Maahanmuuttajatyö kutsuu seurakunnan yhteyteen muualta Suomeen tulevia ja edistää myönteistä monikulttuurista asenneilmastoa alueellisesti ja yleensä suomalaisessa yhteiskunnassa. Työn puitteissa seurataan aktiivisesti maahanmuuttoa ja etnistä tasa-arvoa koskevien lakien ja toimintasuunnitelmien toteuttamista sekä otetaan tarvittaessa kantaa maahanmuuttajia koskeviin asioihin.

Vuonna 2006 Tuomas Martikaisen ja Marja-Liisa Laihian tekemän selvityksen *Maahanmuuttajat kirkossa ja islamdialogi* mukaan maahanmuuttajat osallistuivat erityisesti jumalanpalveluksiin, leireille, rippikouluun, perhetyöhön ja kirkollisiin toimiin. Selvityksessä todettiin, että maahanmuuttajia oli sekä jäseninä että toimintaan osallistuvina suuressa osassa seurakuntia.

Suurimpina maahanmuuttajaryhminä olivat inkeriläiset, venäläiset ja virolaiset, mutta jäsenten ja osallistujien joukossa on myös paljon muualta tulleita, ilmeisesti erityisesti pakolaistaustaisia. Maahanmuuttajatyössä näyttivät kohderyhmänä painottuvan aikuiset, työlle kaivattiin lisätukea ja työ havaittiin vielä pitkälti jäsentymättömäksi ja seurakuntien väliset erot suuriksi.

Vuonna 2007 seurakunnissa oli 47 200 ulkomailla syntynyttä jäsentä. Neljäsosalla (25 %) kaikista seurakunnista oli nimetty vastuuhenkilö tai -tiimi maahanmuuttajille. Selvästi eniten tällaisia seurakuntia oli Helsingin (62 %) ja Espoon (58 %) hiippakuntien seurakunnissa. Vähiten niitä oli puolestaan Porvoon (6 %), Turun (10 %) ja Lapuan (16 %) hiippakunnissa. Vastuuhenkilön tai -tiimin nimeäminen maahanmuuttajille oli yleisintä suurissa seurakunnissa. Vastuuhenkilön tai -tiimin nimeäminen yleistyi seurakunnan väkiluvun kasvaessa. Vain viidessä prosentissa alle 4 000 hengen seurakunnista oli nimetty vastuuhenkilö tai -tiimi. Yli 12 000 hengen seurakunnista sellainen oli kahdessa kolmasosassa.

Seurakunnista kuusi prosenttia järjesti vuonna 2007 säännöllisiä ja kahdeksan prosenttia tilapäisiä eri kansallisuuksille tarkoitettuja yhteisiä tilaisuuksia. Eniten näitä seurakuntia oli pääkaupunkiseudulla. Eri ryhmille järjestettyä toimintaa oli eniten inkeriläisille (15 % seurakunnista) venäläisille (12 % seurakunnista) ja virolaisille (7 % seurakunnista).

Uskontodialogiin liittyvää toimintaa järjesti vuonna 2007 joka kymmenes (10 %) seurakunta. Eniten tällaisia seurakuntia oli Helsingin (31 %) ja Espoon (17 %) hiippakunnissa ja vähiten Porvoon (4 %), Lapuan (5 %) ja Turun (6 %) hiippakunnissa. Toiminta oli säännöllistä kolmessa prosentissa seurakunnista. Seurakunnista 15 prosenttia ilmoitti, että heillä oli muslimien kohtaamiseen liittyvää toimintaa vuonna 2007, eniten Helsingin (38 %), Tampereen (23 %) ja Espoon (21 %) hiippakunnissa.

Monikulttuurisuuteen liittyvää koulutusta oli järjestänyt 13 prosenttia seurakunnista. Koulutuksen järjestäminen oli selvästi yleisempää suurissa seurakunnissa kuin pienemmissä ja eniten koulutusta järjestettiin Helsingin ja Espoon hiippakunnissa, joissa kolmannes (33 %) seurakunnista järjesti monikulttuurisuuteen liittyvää koulutusta.

Kertomuskaudella kirkon maahanmuuttajatyössä kehitettiin monikulttuurista perhe- ja avioparityötä, edistettiin Moninaisuus ja dialogi -koulutusohjelman (MOD-koulutuksen) perus- ja jatkokursseja, järjestettiin maahanmuuttajatyön peruskurssit ja työalan neuvottelupäiviä. Kertomuskaudella valmistuivat maahanmuuttaja- ja ulkosuomalaisriippikoulua varten rippikoulukirja ja opettajanopas. Kertomuskauden lopulla maahanmuuttajatyössä keskityttiin yhteistyön kehittämiseen erikielisten kristittyjen ryhmien kanssa.

Kirkon merkitys turvapaikanhakijoiden tukena nousi esille vuodesta 2005 alkaen. Keskustelu turvapaikanhakijoiden asemasta ja oikeuksista inhimilliseen kohteluun jatkui kertomuskauden lopulle.

7.6. Suuronnettomuus- ja kriisivalmius

Kirkon työhön on aina kuulunut äkillisiin kriiseihin joutuneiden tukeminen. Seurakuntien työntekijät ovat menneet niiden ihmisten luokse, joita on kohdannut äkillinen onnettomuus tai muu kriisitilanne. Kirkon työntekijöillä on perusvalmiudet kriisien kohtaamiseen. Yllättävät katastrofit ja vakavat onnettomuudet ovat kuitenkin saaneet aikaan sen, että on tullut tarve kehittää kriisiauttamista ja siihen liittyvää koulutusta. Samoin tapahtuneet katastrofit ja vakavat onnettomuudet ovat edellyttäneet sellaisten järjestelmien luomista, jotka voidaan kriisitilanteessa ottaa nopeasti käyttöön.

Suuronnettomuus- ja kriisitilanteissa kirkon tehtävänä on toimia osana valtakunnallista pelastustoiminnan kokonaisuutta. Kirkon valmiussuunnittelu liittyy osaltaan *Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiaan*. Valtioneuvoston marraskuussa 2006 tekemän periaatepäätöksen mukaan strategia sisältää henkisen kriisinkestävyuden, johon kuuluu myös kirkolisten ja hengellisten palveluiden turvaaminen. Pääsääntönä on, että varautumisjärjestelyt toteutetaan mahdollisimman kiinteästi normaaliolojen toimintoihin perustuen. Paikallistasolla kirkollishallinnossa toiminta keskittyy seurakuntiin ja seurakuntayhty-

miin, aluetasolla hiippakuntiin ja valtakunnan tasolla kirkkohallitukseen.

Uudella vuosituhannella tapahtuneet suuronnettomuudet osoittivat, kuinka tärkeää kirkon nopea reagointi on onnettomuustilanteissa. Tapahtumat, joita ei voinut ennakoida, asettivat suuria haasteita kirkon kriisivalmiudelle kuten hengellisten tilaisuuksien järjestäminen, henkinen huolto, vainajien huolto ja muut tehtävät, esimerkiksi evakuointi ja viestintä.

Paikallistasolla kirkon kriisiorganisaatio vaihtelee jonkin verran, mutta keskeinen vastuu on kirkko- tai seurakuntaneuvostolla ja kirkkoherralla. Kriisitalanteissa yhteistyö alueen kunnallisviranomaisien ja rovastikuntien muiden seurakuntien erityistymuotojen, kuten perheneuvonnan ja sairaalasielunhoidon kanssa on keskeisen tärkeää. Alueellisella tasolla puolestaan hiippakunnat ohjaavat ja valvovat seurakuntien toimintaa myös kriisioloissa ja toimivat muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa yhteistyössä. Valtakunnallisissa suuronnettomuus- ja kriisitalanteissa korostuu erityisesti piispojen rooli. Kirkon keskushallinnon kriisivalmiudesta vastaa kirkkohallituksen kansliapäällikkö apunaan kirkkohallituksen johtoryhmä. Esimerkiksi tsunamikatastrofin hoidossa toimintaan oli kytketty tiiviisti arkkipiispa ja hiippakuntien tuomiokapitulit. Katastrofin hoidossa kirkkohallituksen eri osastojen ja Kirkon tiedotuskeskuksen lisäksi toimivat Kirkon Ulkomaanapu ja Suomen Lähetysseura sekä Kirkon Henkinen Huolto (HeHu). (*Poliisit ja papit tsunamityössä*, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:5; *Aasian luonnonkatastrofi* 26.12.2004, tutkintaselostus A2/2004 Y. Onnettomuustutkintakeskus.)

Kirkon henkinen huolto on osa psykososiaalisen tuen palveluja. Sen tavoitteena on hyvin toimiva kirkon oma kriisiryhmä, joka vastaa ihmisten tarpeisiin akuutissa häädssä. Kirkon tehtävänä suuronnettomuuksissa on osallistua viranomaisorganisaatioiden ja kriisiryhmien työhön. Tätä koskevat velvoitteet kirkolle tulevat valmius- ja pelastuslainsäädännöstä ja valmiussuunnittelun perusteet on kirjattu julkaisuun *Kirkon valmiussuunnittelun yleiset perusteet* (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus, 2005; *Psykososiaalinen tuki ja palvelut suuronnettomuuksissa*).

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:81; *Suuronnettomuusopas* Duodecim 2006).

HeHu on pääkaupunkiseudun hiippakuntiin ja seurakuntiin tätä varten luotu organisaatio. Se huolehtii käytännön toimenpiteistä kriisitilanteissa. Sen tehtävänä on antaa onnettomuuden uhreille ja omaisille henkistä tukea. Tukea annetaan tarvittaessa myös pelastustyöhön osallistuvalla henkilöstölle. HeHu-organisaatio käynnistyy pelastusviranomaisten pyynnöstä erilaisissa onnettomuus- ja katastrofitilanteissa ja se integroituu osaksi viranomaisorganisaatioiden auttamisketjua.

Pääkaupunkiseudun HeHun toiminta-alueeseen kuuluivat Helsingin, Espoon, Kauniaisten, Kirkkonummen, Sipoon ja Vantaan alueella olevat seurakunnat. Pääkaupunkiseudun seurakuntien henkisen huollon työssä oli noin 200 koulutuksen saanutta työntekijää, ja päivystys toimi 24 tuntia vuorokaudessa jokaisena päivänä viikossa. Työntekijät olivat seurakuntien viran- ja toimenhaltijoita, pappeja, diakoniatyöntekijöitä ja nuorisotyönohjaajia. Kertomuskaudella pääkaupunkiseudun HeHu hälytettiin muun muassa Konginkankaan onnettomuuden, tsunamikatastrofin, Myyrmannin onnettomuuden ja Jokelan koulutragedian yhteydessä. Osa HeHu-ryhmää toimi päivittäisonnettomuuksissa, eli tilanteissa, joissa kuolema on kohdannut yksittäistä henkilöä tai perhettä.

Huhtikuussa 2007 käynnistyi Itä-Uudenmaan HeHun toiminta. Alueella on seurakuntia sekä Porvoon että Helsingin hiippakunnista. Seurakuntien työntekijöitä Itä-Uudenmaan HeHu:ssa oli 45 ja päivittäisonnettomuuksiin heidät hälytettiin noin kerran kuukaudessa.

Kertomuskaudella seurakunnat ympäri Suomea olivat mukana monenlaisissa vakavissa onnettomuus- ja kriisitilanteissa antamalla henkistä tukea, järjestämällä hyvin lyhyellä varoitusajalla hartaustilaisuuksia ja keskustelumahdollisuuksia seurakunnan työntekijöiden kanssa tai järjestämällä kirkkojen pidennettyjä aukioloaikoja hiljentymistä varten. Näin tapahtui esimerkiksi toukokuussa 2006 Porvoon tuomiokirkon palon yhteydessä, vaikka organisoitua HeHua ei ollut.

Suomalaisten enemmistön (56 %) mukaan kirkko tuki kriisitilanteessa olevia ihmisiä erittäin hyvin tai melko hyvin. *Gallup*

Ecclesiastica 2007:n mukaan 14 prosentin mielestä kirkko tuki heitä melko huonosti tai erittäin huonosti. Valtaosa alle 24-vuotiaista (67 %) oli siltä mieltä, että kirkko tuki kriisitilanteessa olevia ihmisiä hyvin. Myönteisimmin kirkkoa kriisitilanteissa tukemisesta arvioivat kaikki alle 24-vuotiaat, alle 34-vuotiaat miehet ja maanviljelijät. Vähiten myönteisesti taas arvioivat yli 50-vuotiaat, työväestö ja yrittäjät.

Kirkkohallitus hyväksyi vuonna 2005 ohjeet *Kirkon valmiussuunnittelun yleiset perusteet*. Se antaa ohjeet seurakunnille valmistautumiseen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Jokaisen seurakunnan tulee laatia itselleen valmiussuunnitelma. Sen rinnalla annettiin ohjeistus *Henkisen huollon toimintaohje seurakunnille*. Se antaa tietoa kirkon henkisen huollon tehtävästä, toiminnan suunnittelusta, koordinoinnista, johtamisesta ja koulutuksesta. Kirkon työntekijöille avattiin kriisisivusto (evl.fi/kriisi-info).

Kriisityön käsikirja (Kirjapaja, 2007) on tarkoitettu seurakuntien työntekijöille jakamaan ajankohtaista tietoa kriisiauttamisesta ja kriisitilanteisiin varautumisesta ja rohkaisemaan seurakuntien työntekijöitä toimimaan kriisityössä ja luottamaan omaan ammatitaitoonsa.

Eetu Karppasen tutkimuksen *Kirkon rooli kollektiivisissa kriiseissä* (Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 13, 2007) mukaan suomalaiset pitivät kirkon kriisi- ja katastrofityötä tärkeänä ja merkittävimpänä siinä pidettiin uhrien muistamista, konkreettista apua ja keskustelua sekä terapeutista kriisiapua. Karppasen tutkimuksessa selvitettiin, mitä mieltä suomalaiset olivat evankelis-luterilaisen kirkon toiminnasta vuoden 2004 tsunamikatastrofin yhteydessä sekä miten suomalaiset odottivat kirkon toimivan tulevien kriisien yhteydessä.

Suomalaiset pitivät merkittävimpinä uhrien muistolle järjestettyjä kirkollisia tapahtumia, konkreettista kriisityötä kuten taloudellista ja aineellista auttamista ja terveydenhuoltoa. Merkittävimpiä kriisityön muotoja olivat myös keskusteluapu ja ihmisen kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen keskittyvä terapeuttiinen kriisiapu. Aasian luonnonkatastrofin yhteydessä suomalaisille oli tärkeintä Palvellevan puhelimen keskusteluapu. Mahdollisten tulevien kriisien yhteydessä merkittävimpänä kriisityön osa-alueena pidettiin kris-

tillistä sielunhoitoa. Suomalaisten mielestä kriisityö kuuluu kirkon tehtäviin ja myös kristillisellä julistuksella on oma asemansa kriisityössä. Tutkimuksen mukaan kollektiiviset kriisit näyttävät olevan tilanteita, joissa kirkon merkitys korostuu.

7.7. Yhteisvastuukeräys ja muut hankkeet

Yhteisvastuukeräys on kirkon diakonian suurkeräys ja samalla Suomen suurin vuosittain järjestettävä kansalaiskeräys. Sillä autetaan heikoimmassa asemassa olevia kotimaassa ja ulkomailla. Tavoitteena on tarjota mahdollisimman konkreettista tukea ja auttaa ihmisiä auttamaan itseään. Apua annetaan sitä tarvitseville etniseen taustaan ja uskontoon tai poliittiseen vakaumukseen katsomatta. Yhteisvastuu kertoo hädästä, vaikuttaa yhteiskunnassa ja toimittaa konkreettista apua sitä tarvitseville. Keräystä toteuttaa 40 000 kerääjää ympäri Suomen ja siihen osallistuvat kaikki Suomen seurakunnat. Ensimmäisen kerran keräys järjestettiin vuonna 1950.

Vuoden 2004 yhteisvastuukeräyksen teemana oli ”Jotta äidinrakkaus toteutuisi”. Keräyksellä tuettiin äitien hyväksi tehtävää kehitysyhteistyötä ulkomailla sekä kotimaassa päihdeongelmaisia äitejä ja vauvaperheitä. Keräyksen kotimaan tuoton turvin Kirkkopalvelujen Tyynelän kehittämiskeskus ja Ensi- ja turvakotien liitto toteuttivat ”Totisesti toisenlainen elämä” -hankkeen, jossa kehitettiin kotikäynneillä tehtävää päihdetyön mallia. Yhteisvastuukeräyksen varoin hanke jatkui vuoden 2007 loppuun. Hankkeen loppuraportti julkaistiin keväällä 2008. Valtaosa Yhteisvastuukeräyksen tuotosta välitettiin Kirkon Ulkomaanavun kautta kehitysyhteistyön ja katastrofiavun kohteisiin eri puolilla maailmaa. Keräysvaroin järjestettiin äideille pienlainoja ja koulutusta muun muassa Kambodžassa. Keräyksen kokonaistulos oli keräyksen historian kolmanneksi paras, 4,8 miljoonaa euroa. Oulun hiippakunnassa kasvu oli 14 prosenttia ja Kuopion hiippakunnassa kuusi prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna.

Vuoden 2005 Yhteisvastuukeräys avattiin lähellä Aasian hyökkäylokatastrofia, jolloin auttamismieliala oli kohdistunut vielä voimakkaasti katastrofin uhrien auttamiseen. Monet helmikuun

avausta lähellä olleet Yhteisvastuutapahtumat muuttuivat tsunami-keräyksiksi.

Keräyksen teemana oli Siivet ja juuret. Keräystuotolla autettiin juurettomia nuoria saamaan elämänsyrjästä kiinni koulutuksen avulla. Kotimaassa tuettiin nuoria kouluttautumaan työpajoissa. Nuorten elämänhallintaa vahvistavan Suunta elämään -hankkeen toteutti Valtakunnallinen työpajayhdistys. Ulkomailla annettiin nuorille koulutusta slummeissa ja pakolaisleireillä. Yhteisvastuuvaroilla autettiin myös Aasian katastrofin uhreja, erityisesti vanhempansa ja kotinsa menettäneitä lapsia ja nuoria Intiassa, Sri Lankassa ja Indonesiassa. Kansainvälinen osuus keräystuotosta käytettiin kehitysyhteistyön ja katastrofiavun kohteisiin eri puolilla maailmaa Kirkon Ulkomaanavun kautta.

Yhteisvastuukeräyksen kokonaistulos oli 4,7 miljoonaa euroa. Merkittävin lasku syntyi listakeräyksen pienenemisestä. Alueellisesti eniten keräystulos nousi Espoon hiippakunnassa, viisi prosenttia. Pellon seurakunta saavutti keräystuloksessa 14. peräkkäisen kärkisijan ja kokosi 7,97 euroa seurakunnan jäsentä kohden. Keräyskampanjan ydinviesti oli ”Auta vähän, autat paljon”. Kampanjamateriaaleissa pyynnön esitti suomalainen ja intialainen nuori. Kampanjan jälkimittauksessa huomioarvo oli 65 % (yhteiskunnallisen mainonnan keskiarvo 62 %). Puolet tutkimukseen vastanneista kertoi, että mainos havahdutti ajattelemaan heikompiosaisten auttamista. Yli kolmasosan mielestä mainos antoi mielikuvan luotettavasta keräyksestä.

Vuoden 2006 Yhteisvastuukampanjan teema Ihmisarvoinen vanhuus ja vanhusten hyväksi tehtävä työ Suomessa ja kehitysmaissa vetosivat lahjoittajiin. Yhteisvastuukeräys auttoi yksinäisiä ja turvattomissa oloissa eläviä vanhuksia. Yhteisvastuuvaroilla toteutetaan kotimaassa kolmivuotinen projekti, jolla kehitetään kotikäyntityötä vanhusten luona. Keräyksen näkyvyyttä edisti hyvin huomattu ja vaikuttava mainoskampanja. Keräys sai paljon näkyvyyttä, kun YLE näytti keräyksen tietoiskua ennätysellisen paljon. Ihmisellä ei ole viimeistä käyttöpäivää -kampanja palkittiin myös Yhteiskuntaviestinnän yhdistyksen järjestämässä kilpailussa. Mediassa vanhusten pahoinvointi oli keräysaikana vahvasti esillä. Yhteisvastuukeräyksen kokonaistulos oli 5,1 miljoonaa euroa.

Taloustutkimuksen *Hyväntekeväisyys 2006* -tutkimuksen mukaan Yhteisvastuukeräyksen tunti kolme neljästä suomalaisesta ja se oli seitsemänneksi tunnetuin tutkituista 24 tahosta. Keräyksen toimintaa tunti hyvin joka viides (20 %) eli hieman useampi kuin kaksi vuotta aikaisemmin. Vähintään jonkin verran sen toimintaa tunti yli puolet (55 %) vastaajista. Yhteisvastuukeräys sijoittui kokonaismielikuvaltaan kuudenneksi oltuaan kaksi vuotta aikaisemmin toteutetussa tutkimuksessa sijalla kymmenen. Tukemisen mieluisuudessa Yhteisvastuukeräys sijoittui seitsemänneksi. Lähes viidesosa suomalaisista halusi antaa tukensa Yhteisvastuukeräykselle.

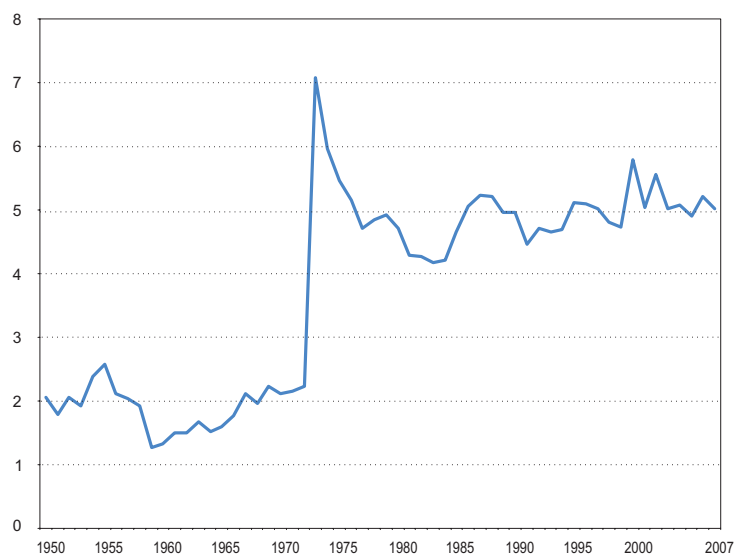
Ehjä lapsen mieli -teemalla toteutettu Yhteisvastuukeräys 2007 auttoi lapsia, joiden vanhemmilla on mielenterveyden ongelmia. Keräyksen kansainvälisen diakonian osuus käytettiin Kirkon Ulkomaanavun välityksellä kehitysyhteistyöhön ja katastrofiavun kohteisiin eri puolilla maailmaa. Pääkohteena oli Perussa tehtävä lasten ja nuorten mielenterveyttä edistävä työ. Yhteisvastuukeräys tuotti viisi miljoonaa euroa. Seurakuntien tapahtumien ja myyjäisten sekä lipaskeräyksen suhteellinen osuus nousi tasaisesti 2000-luvulla. Samaan aikaan perinteisen listakeräyksen osuus laski, joskin listakeräyksellä kerättiin edelleen lähes 40 prosenttia Yhteisvastuun tuotosta. Keräystoimiston, Helsingin hiippakunnan ja seurakuntien yhteistyönä toteutettiin ensimmäistä kertaa Yhteisvastuviikko.

Vuoden 2007 yhteisvastuukeräys järjestettiin valtaosassa seurakunnista tapahtumien avulla (94 %) ja listakeräyksenä (85 %). Listakeräys oli maaseudun seurakunnissa (88 %) hieman yleisempää kuin kaupunkiseurakunnissa (81 %). Seurakunnat toteuttivat yhteisvastuukeräyksen useimmiten omana hankkeenaan. Kaikkein suurimmissa yli 16 000 jäsenen seurakunnissa yhteistyötä tehtiin muita yleisemmin muiden järjestöjen kanssa (25 %).

Kirkon diakoniarahasto on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon yhteinen avustusrahasto, jonka tarkoituksena on avun antaminen taloudelliseen ahdinkoon joutuneille perheille Suomessa. Tavoitteena on toimia niin, että avun saaja pääsee kriisin jälkeen jaloilleen ja tulee jatkossa toimeen omillaan. Varat rahastoon tulevat kolehdeista, Yhteisvastuukeräyksestä ja lahjoituksista. Myön-

netyt avustukset ohjataan lyhentämättöminä avun tarvitsijalle. Avustushakemuksen tekee diakoniatyöntekijä, joka kartoittaa tilanteen ja toimii paikallisena asiantuntijana ja tukihenkilönä.

Kuvio 7.3. Yhteisvastuukeräyksen tuoton kehitys vuosina 1950–2007 (miljoonaa euroa).

Kertomuskaudella myönnettiin vuosittain 200–300 avustusta. Jaettu yhteenlaskettu avustussumma vaihteli 500 000–700 000 euron välillä. Ahdingossa olevat ovat usein moniongelmaisia. Kertomuskaudella nousivat ongelmaksi luotot ja pikavipit, joita sai ilman vakuuksia. Vähävaraiset yrittivät niiden avulla hoitaa entisiä velkojaan tai maksaa esimerkiksi sairauskuluja. Usein se ei kuitenkaan onnistunut.

Kertomuskaudella käynnistyi Kirkon diakoniarahaston ja Tukikummit-säätiön yhteistyö. Tukikummit-säätiö kanavoi saamansa lahjoitukset Kirkon diakoniarahastolle, joka omien sääntöjensä ja käytäntöjensä mukaisesti hoitaa käytännön avustustoiminnan. Yhteistyön myötä tavanomaisen avustustoiminnan rinnalle tuli aiempaa vahvempana painotuksena lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen liittyvät avustukset.

Kirkon Sosiaalifoorumin tehtävänä on seurata yhteiskunnallista arvokeskustelua, osallistua siihen ja pyrkiä vaikuttamaan erityisesti hyvinvointipalveluja koskevaan päätöksentekoon. Kirkon Sosiaalifoorumi toimii sekä valtakunnallisesti että paikallisesti. Ensimmäinen foorumi käsitteli pohjoismaisen ja suomalaisen hyvinvointimallin haasteita ja tulevaisuutta. *Samassa veneessä – suomalaisen hyvinvointimallin moraalinen perustelu* -puheen- vuoro julkaistiin kaksivuotisen työskentelyn lopuksi Oulun Kirkkopäivillä toukokuussa 2005.

Toinen Kirkon Sosiaalifoorumi aloitti toimintansa toukokuussa 2006. Teemakseen se valitsi vanhusten hyvinvoinnin. Keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin sellaisten keinojen löytäminen, joilla vanhusten hyvinvointia voidaan vahvistaa. Työskentelyssä liitettiin yhtäältä Kirkon vanhustyön strategiaan, toisaalta vuoden 2006 Yhteisvastuukeräyksen kotimaiseen erityiskohteeseen, seurakuntien diakonista vanhustyötä kehittävään Anna & Arvo -hankkeeseen. Työskentelyssä keskeisimmäksi aiheeksi nousivat marginaalissa elävät vanhukset; vanhukset, joilla on päihde- tai mielenterveysongelmia sekä eri kulttuuritaustoista tulevat ja yksinäisyydestä kärsivät vanhukset. Kannanotto *Vanhuus marginaalissa* julkaistiin Turun kirkkopäivillä toukokuussa 2007 ja se sisälsi teesit, toimenpide-ehdotuksia ja hyviä toimintamalleja ihmisarvoisen vanhuuden toteutumiseksi. Kannanotto työstettiin foorumin puheenjohtajan emeritus arkkipiispa John Vikströmin johdolla. Foorumin jäsenenä oli 30 asiantuntijaa kirkon, yhteiskunnan ja järjestöjen edustajina.

Paikallisfooromit järjestivät seminaareja viidellä paikkakunnalla: Pieksämäellä, Lahdessa, Oulussa, Helsingissä ja Tampereella. Jokaisella foorumilla oli omat teemansa: Helsingissä käsiteltiin vanhuutta marginaalissa, Lahdessa esillä oli vanhusten hyvä arki, Oulussa esiin nousivat teknologian kysymykset, Pieksämäellä keskusteltiin yhteisöllisyydestä maalla ja kaupungissa. Tampereella aihetta lähestyttiin vanhusten arkipäivän unelmien kautta, joita kysyttiin 360 vanhukselta. Unelmat liittyivät pääsääntöisesti osallistumisen/osallisuuden ja ihmisen nälkään. Paikallisfoorumien seminaarit saivat paikkakunnilla aikaan jatkotyöskentelyä yhteistyöverkostoissa. Valtakunnallinen foorumi ja paikallisfooru-

mit toimivat vuorovaikutuksessa keskenään tuottaen materiaalia ja päämääriä toistensa toimintaan.

Kirkon Sosiaalifoorumin *Vanhuus marginaalissa* -kannanotto lähetettiin seurakuntiin kirkkoherroille ja diakoniatyölle. Saatekirjeessä haastettiin seurakuntia viemään kannanottoa eteenpäin kuntiin ja yhteistyökumppaneille sekä käsittelemään sitä seurakuntien omassa toiminnassa.

Väkivallasta sovintoon -kampanja jatkui koko kertomuskauden. Kampanja kestää vuoteen 2010. Se liittyy Kirkkojen maailmanneuvoston väkivallan vastaisen vuosikymmenen viettoon, teemalla Kirkot rauhan ja sovinnon puolesta. Suomessa työskentelyn painopisteiksi valittiin väkivallan torjuminen lasten ja nuorten parissa ja perheissä sekä rasismien vastainen työ. Kristinuskon ja väkivallasta -seminaari kokosi syksyllä 2004 lähes sata teeman kanssa työskentelevää ihmistä eri kirkkojen piiristä. Kampanjalle avattiin omat verkkosivut. Vuonna 2005 huomion kohteena oli väkivaltakulttuuri lasten ja nuorten maailmassa. Teema oli esillä erityisesti Väkivallattomalla viikolla, joka järjestettiin ensimmäistä kertaa lokakuussa 2005 yhteistyössä NNKY -liiton kanssa. Väkivallasta perheessä oli esillä vuonna 2006. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan kohteena olevat lapset ja nuoret olivat painopisteenä vuonna 2007 ja teema oli esillä erityisesti Turun kirkkopäivillä, Väkivallattomalla viikolla ja julkaisussa *Näe väkivallasta* (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2007:2). Kirjan artikkelit sisältävät kristinuskosta nousevia näkökulmia perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastustamiseen ja antavat perustietoa perhe- ja lähisuhdeväkivallan ilmenemismuodoista sekä auttamisen kanavista ja lisätiedon lähteistä.

Muut hankkeet Vuosi 2004 oli Euroopan perheen vuosi. Diakoniasa sekä lapsi- ja nuorisotyössä siihen osallistuttiin kehittämällä perhelähtöisiä toimintatapoja. Järjestyksessään toisen lapsidiakonian päivän teemana oli Huolesta huolehtimiseen. Kirkkohallitus osallistui sosiaali- ja terveysministeriön organisoimaan varhaisen puuttumisen verkostoon (Varpu) ja perusti oman Varpu-työryhmän. Hiippakunnissa järjestettiin vuosina 2004–2005 varhaisen puuttumisen päiviä.

Ensimmäiset seurakuntien vapaaehtoistyön neuvottelupäivät järjestettiin vuonna 2005. Neuvottelupäivillä paneuduttiin auttamisen eettisiin kysymyksiin, kartoitettiin työtehtävien moninaisuutta ja keskusteltiin vapaaehtoisten vastuista ja velvollisuuksista. Vapaaehtoistyön käynnistämisestä ja organisoinnista sekä vapaaehtoisten kouluttamisesta ja tukemisesta ilmestyi vuonna 2006 julkaisu *Enemmän kuin työmuoto – vapaaehtoistoiminta kirkossa* (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:3).

- » Diakonian vahvuus on ihmisten kokonaisvaltaisessa kohtaamisessa. Jatkossa onkin tuettava diakoniatyön erityisroolia suhteessa muihin hyvinvointipalveluiden tuottajiin, huolehdittava diakonian toimintaedellytyksistä ja diakoniatyön vahvuuksien säilyttämisestä. Yhteistyön lisääntyessä on syytä selvittää eri toimijoiden rooleja.
- » Kirkon diakonialla on merkittävä asema toimia heikommassa asemassa olevien puolestapuhujana yhteiskunnallisessa julkisessa keskustelussa ja keskustelussa päättäjien kanssa. Tätä asemaa on syytä käyttää tuomalla esille ihmisten hätä ja sen taustalla olevat rakenteelliset ongelmat.
- » Diakoniatyöhön osallistuvien vapaaehtoisten määrä on kasvanut ja tehdyt selvitykset osoittavat, että nykyistä selvästi useammat ihmiset olisivat valmiit toimimaan vapaaehtoisina. Haasteena on kyetä tarjoamaan vapaaehtoisille mahdollisuuksia kantaa vastuuta ja toimia lähimmäisenrakauden puolesta.
- » Maahanmuuttajista valtaosa on kristittyjä ja eniten maahanmuuttajataustaisia uusia jäseniä oli evankelis-luterilaisella kirkolla. Haasteena on maahanmuuttajien integroiminen seurakuntien täysivaltaisiksi jäseniksi. Kirkko voi myös toimia maahanmuuttajien ja pakolaisten puolestapuhujana edistämällä uskontojen välistä vuoropuhelua ja toimimalla maahanmuuttajien ja suomalaisten keskinäisen ymmärryksen parantamiseksi. Tämä edellyttää monikulttuurisuuden merkityksen laajaa ymmärtämistä, työn tukemista, koulutusta ja erikielisen materiaalin valmistamista.
- » Yhteisvastuu tekee vuosittain kirkon diakoniaa tunnetuksi ja keräyksessä yhdistyvät vastuu kotimaan vähäosaisista ja globaali oikeudenmukaisuus. Yhteisvastuukeräystä on syytä kehittää jatkuvasti diakoniaan liittyvänä suurena vapaaehtoisponnistuksena.
- » Kriisiauttamisen koulutusta ja kriisiauttamisen järjestelmien kehittämistä on syytä jatkaa.

8. Lähetys ja kansainvälinen diakonia

- Seurakunnat tekevät ulkomaista lähetystyötä ja kansainvälistä diakoniaa yhdessä kirkon lähetysjärjestöjen ja Kirkon Ulkomaanavun kanssa.
- Lähetystyössä oli eri lähetysjärjestöjen kautta 374 henkilöä. Lähetystyöntekijöistä valtaosa on naisia. Lähetystyöntekijöiden määrä on laskenut 1990-luvun alusta lähtien.
- Lähetystyön vapaaehtoistoiminnan eri muodot sekä lähetys- ja kansainvälityskasvatus ovat yleistyneet seurakunnissa.
- *Koko kirkon missio* -mietinnön tavoitteet ovat toteutuneet seurakunnissa vain osittain. Lähes puolet seurakunnista ilmoitti, että mietintö ei ole vaikuttanut seurakunnan toimintaan tai suunnitteluun millään tavalla.
- Seurakuntien tuki kirkon lähetystyön ja kansainvälisen diakonian toimijoille oli 48,9 miljoonaa euroa vuonna 2007.

8.1. Kirkon lähetystehtävä

Evankelis-luterilaisen kirkon lähetystehtävä on osallistumista kolmiyhteisen Jumalan jatkuvaan pelastavaan työhön maailmassa. Siihen kuuluu evankelioimista, diakonista palvelua, kirkkojenvälistä yhteistyötä sekä toimintaa taloudellisen, yhteiskunnallisen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolesta. Työ tapahtuu kirkon ja seurakuntien omassa toimintaympäristössä sekä maailmanlaajuisesti toisten kirkkojen kanssa.

Ulkomaista lähetystyötä ja kansainvälistä diakoniaa seurakunnat tekevät yhdessä kirkon lähetysjärjestöjen ja Kirkon Ulkomaanavun kanssa. Kirkon viralliset lähetysjärjestöt ovat Evankelis-luterilainen Lähetysyhdistys Kylväjä, Sanansaattajat, Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys, Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys, Suomen Lähetysseura, Suomen Pipliaseura ja Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland. Lähetysjärjestöjen kanssa seurakunnat toteuttavat lähetysvastuutaan käytännössä. Lähetysjärjestöt toteuttavat osaltaan myös kehitysyhteis-

tysstrategiassa pyritään löytämään yksimielisyys siitä, miten lähetys ymmärretään, miten toimintaympäristön muutoksiin tulee vastata ja mitä periaatteita lähetystyössä noudatetaan. Strategialuonnoksessa jokaisen seurakunnan nähdään toteuttavan kirkon lähetystehtävää. Lähetysjärjestöt antavat oman osaamisensa seurakuntien ja niiden lähettien käyttöön ja toimivat kirkon tunnustuksen ja uskon pohjalta. Virkakysymys nousee esiin yhteistyössä niin yhteistyökirkkojen kuin lähetysjärjestöjenkin kanssa. Osassa yhteistyökirkkoja naispappeutta ei ole hyväksytty ja osa lähetysjärjestöistä on vanhalla virkakannalla. Strategialuonnoksen mukaan seurakuntien ja lähetysjärjestöjen yhteistyössä kirkon lähetysjärjestöt toimivat evankelis-luterilaisen kirkon naispappeuden hyväksyvän päätöksen ja seurakuntien käytäntöjen mukaisesti. Toimiessaan ulkomaisten yhteistyökirkkojen kanssa kirkon lähetysjärjestöt noudattavat niiden virkaratkaisuja eivätkä lisää jännitteitä omalla toiminnallaan. Kirkon lähetysstrategia valmistuu syksyllä 2008.

Risto Ahonen katsoo kirjassaan *Lähetys rajojen ylittäjänä* (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 84, 2003), että tähän saakka lähetystyön organisoiminen järjestöjen kautta on toiminut kohtuullisen hyvin, mutta tulevaisuudessa kirkko ei voi jättää lähetystehtävää yksinomaan lähetysjärjestöjen varaan. Kirkon johdolta ja yhteiseltä päätöksenteolta odotetaan aktiivisempaa roolia lähetyksessä. Ahosen mukaan tehtävälleen uskollinen kirkko joutuu ottamaan lähetyksen vakavasti: lähetys ei ole jotain ylimääräistä tai valinnaista, vaan keskeinen osa kirkon ja sen työntekijän identiteettiä. Ahonen näkee lähetyksen kuuluvan jokaiselle kirkon työssä olevalle. Kirkon virkaan siunattu on saanut tehtävän palvella Kristuksen kirkkoa maailmanlaajuisesti. Lähetys ei kuulu vain harvoille siihen valituille, vaan jokaisen kirkon työntekijän tulisi nähdä oma osallistumisensa Jumalan missioon maailmassa.

Evankelioimistyö Myös evankelioiminen kuuluu keskeisenä osana kirkon lähetystehtävään. Kirkkohallituksen evankelioimistyön toimikunnan tehtävänä on edistää missionaarisen seurakunta- ja kirkkonäkemyksen toteutumista. Toimikunta tukee seurakuntia ja kirkollisia järjestöjä niiden tehtävässä koordinoimalla evankelioimisesta käytävää keskustelua ja etsimällä uusia evankelioimisen

tapoja. Toimikunta etsii konkreettisia toteuttamismuotoja kirkon todistukselle ja palvelulle. Toimikunta on kiinnittänyt viime vuosina erityisesti huomiota siihen, miten seurakuntaan muuttaneet ja maahanmuuttajat voitaisiin toivottaa tervetulleeksi seurakunnan yhteyteen. Evankelioimisessa pidetään tärkeänä keskusteluyhteyden syntymistä niihin, jotka ovat jostakin syystä loitontuneet seurakunnasta. Kirkollisten järjestöjen merkitys evankelioimistyössä on suuri.

Kirkkohallituksen evankelioimistyön toimikunta järjesti evankelioimisen teologiaa koskevan seminaarin Hollolassa marraskuussa 2003. Seminaari oli tuen osoitus Espoon Dipolissa tammi-kuussa 2004 järjestetyille E4:n nimellä tunnetulle Suomen Evankelioimiskongressille. Sen päävastuullisena toteuttajana toimi Maailmanevankelioimisen Suomen keskus (MESK), joka tunnettiin aikaisemmin Lausannen liikkeen Suomen komiteana. E4-kongressiin osallistui noin 900 henkilöä ja sieltä saatujen virikkeiden pohjalta eri puolille Suomea syntyi alueellisia E4-työryhmiä. Suomen evankelis-luterilainen kirkko ei ollut mukana virallisena järjestäjänä kongressissa. Kirkkohallituksen evankelioimistyön toimikunta järjesti evankelioimistyön konferenssin Imatralla maaliskuussa 2007. Kirkkohallituksen julkaisema *Kohti näkyä*-aineisto pyrkii antamaan seurakuntalaisille apua evankeliumin eteenpäin viemisessä omassa ympäristössään. Opas rukoukseen, raamatunlukemiseen ja kohtaamiseen selventää evankelioimisen raamatullisia perusteita.

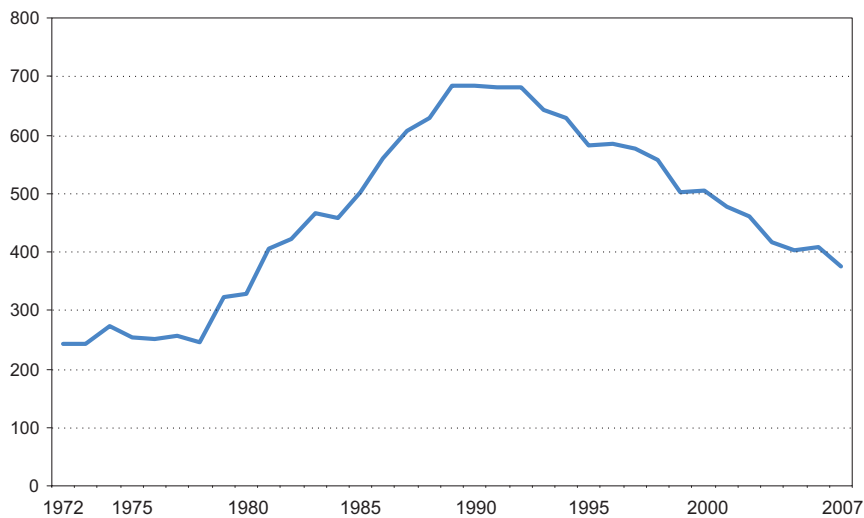
8.2. Lähetystyö

Lähetystyöntekijät Lähetystyöntekijöitä oli vuoden 2007 lopussa yhteensä 374. Lähettien määrä vähentyi 16 prosentilla vuodesta 2003, jolloin lähetystyöntekijöitä oli 445. Lähetystyöntekijöiden määrä oli korkeimmillaan 1990-luvun alussa, mutta on siitä lähtien laskenut. Vuonna 2007 lähetystyöntekijöiden määrä oli sama kuin 1980-luvun alussa. Joissakin Pohjoismaissa lähetystyöntekijöiden määrä on laskenut vielä voimakkaammin. Tanskan kirkolla lähetystyöntekijöitä on vain 28, Ruotsin kirkolla 45. Norjan kirkolla lähetystyöntekijöitä on noin 350.

Viime vuosina kotimaasta lähetystyötä tekevien määrä on kasvanut. Tähän ryhmään kuuluu esimerkiksi opettajia, jotka käyvät opettamassa teologisissa seminaareissa. Viime vuosina on yleinen trendi ollut myös se, että lähetystyössä jo aiemmin olleet ovat eläkeiän lähestyessä lähteneet uudelleen lähetystyöhön. Kohdemaan kannalta tämä on ollut hyvä vaihtoehto, sillä lähetit tuntevat kulttuurin ja olosuhteet jo etukäteen. Vuonna 2006 lähetystyöntekijöistä 64 prosenttia oli naisia.

Lähetystyöntekijöiden määrän lasku herättää kysymyksen siitä, millä tavoin *Läsnäolon kirkko* -strategian visio lähetystyön aseman vahvistamisesta on seurakunnissa todella toteutunut.

Kuvio 8.1. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lähetystyöntekijöiden määrä vuosina 1972–2007.

Lähetystyöntekijöitä oli eniten Aasiassa, miltei 120. Aasiassa olevien lähetystyöntekijöiden määrä laski voimakkaasti: vuonna 2003 lähetystyöntekijöitä oli yli 180. Myös Afrikassa olevien lähetystyöntekijöiden määrä väheni selvästi: vuonna 2003 Afrikassa oli 165 lähettiä, vuonna 2007 enää 104.

Taulukko 8.1. Kirkon virallisten lähetysjärjestöjen lähetystyöntekijöiden määrä maanosittain vuoden 2007 lopussa.

Maat maanosittain	Lähetys- työntekijä- määrä	Maat maanosittain	Lähetys- työntekijä- määrä
Bangladesh (ELK)	2	Englanti (SEKL)	1
Israel (ELK, SLS)	11	Kroatia (SANSA)	5
Japani (ELK, SEKL, SLEY)	15	Kypros (SLS)	2
Jordania ja Palestiinalaisalueet (SLS)	3	Ranska (SANSA, SLS)	7
Kambodža (SLS)	3	Saksa (SEKL)	5
Kiina (SLS)	1	Slovakia (SANSA)	0
Hongkong (SLS)	7	Venäjä (ELK, SEKL, SLEY, SLS)	22
Mongolia (ELK)	9	Viro (SLEY, SLS, SEKL)	7
Nepal (SLS)	3	EUROOPPA YHTEENSÄ	49
Pakistan (SLS)	5		
Taiwan (SLS)	10	Venezuela (SLS)	3
Thaimaa (SLS)	15	LATINALAINEN AMERIKKA YHTEENSÄ	3
Venäjä (ELK, SEKL)	6		
Muut (ELK, SEKL, SLEF)	29	Papua-Uusi-Guinea (SEKL, SLS)	8
AASIA YHTEENSÄ	119	OSEANIA YHTEENSÄ	8
Angola (SLS)	3	KAIKKI MAANOSAT YHTEENSÄ	283
Botswana (SLS)	5		
Etiopia (ELK, SEKL, SLS)	30	Kotimaanlomalla olevat lähetystyöntekijät	91
Kamerun (SLEY)	0	KAIKKI LÄHETYSTYÖNTEKIJÄT YHTEENSÄ	374
Kenia (SEKL, SLEF, SLEY)	24		
Mali (SLS)	1		
Namibia (SLS)	2		
Sambia (SLEY)	4		
Senegal (SLS)	17		
Tansania (SLS)	18		
AFRIKKA YHTEENSÄ	104		

Lähetysjärjestöt Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland oli ainoa lähetysjärjestö, jonka lähettimäärä kasvoi nelivuotiskaudella. Järjestön lähettien määrä nousi kuudesta yhdeksään. Kaikkien muiden järjestöjen lähetystyöntekijöiden määrä laski. Eniten

lähetystyöntekijöitä oli Suomen Lähetysseuralla, jolla oli vuonna 2007 yli 200 lähetystyöntekijää. Lähetysseura lähetti miltei 60 prosenttia kaikista lähetystyöntekijöistä.

Taulukko 8.2. Lähetystyöntekijät järjestöittäin vuosina 2003–2007.

	2003	2007	Muutos 2003–2007 %	Osuus kaikista lähetystyöntekijöistä 2007 %
SLS Suomen Lähetysseura	239	218	-9	58
SEKL Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys	88	65	-26	17
ELK Evankelis-luterilainen Lähetisyhdistys Kylväjä	56	42	-26	11
SLEY Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys	47	33	-30	9
SLEF Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland	6	9	50	2
SANSA Radiolähetysjärjestö Sanansaattajat	9	7	-22	2
Yhteensä	445	374	-16	100

Suomen Lähetysseuran työ oli laajinta Afrikassa, jossa se toimii yhteistyössä paikallisten luterilaisten kirkkojen ja muiden ulkomaisten lähetysjärjestöjen kanssa. Tärkeimmät yhteistyökumppanit olivat Tansanian, Namibian ja Etiopian evankelis-luterilaiset kirkot. Lähetysseuran työntekijät osallistuvat julistus- ja seurakuntatyöhön, koulutukseen, terveydenhuoltotyöhön, hallinnon ja taloudenhoidon tehtäviin sekä erilaisiin kehitysprojekteihin.

Suurkaupunkityössä Hongkongissa, Bangkokissa ja Taiwanissa Lähetysseura teki evankelioimis- ja diakoniatyötä. Pakistanissa työ keskittyi seurakunta-, koulu- ja terveydenhuoltotyöhön. Nepalissa pääpainoalueena olivat kehitysprojektit köyhissä maaseutukylissä ja mielenterveystyö.

Israelissa työtä tehdään sekä juutalaisten että arabien keskuudessa muun muassa seurakunta-, lapsi- ja nuoriso- sekä vanhus-työssä. Venezuelassa työ painottuu kaupunkeihin, joissa pyritään sosiaalisen palvelun ja seurakuntatyön avulla tavoittamaan ihmisiä. Papua-Uudessa-Guineassa työ keskittyi raamatunkäännös- ja lukutaitotyöhön. Euroopassa Suomen Lähetysseura toimii Ranskassa, Saksassa, Venäjällä ja Virossa. Euroopassa tehtävä työ keskittyy evankelioimis-, nuoriso- ja muslimityöhön.

Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys teki työtä neljällä eri mantereella Aasiassa, Euroopassa, Afrikassa ja Oseaniassa.

Pisimpään jatkunutta työ oli Japanissa ja Etiopiassa, lisäksi työtä tehtiin Lähi-idässä, Englannissa, Saksassa, Venäjällä, Virossa ja Papua-Uudessa-Guineassa. Raamatunkäännöstyötä tehtiin Papua-Uudessa-Guineassa, Etiopiassa ja Venäjällä, mediatyötä erityisesti Lähi-idän alueella ja lähetyslentotyötä Keniassa. Myös juutalaistyö oli oleellinen osa järjestön työtä.

Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetyksen teki lähetys- ja kehitysyhteistyötä erityisesti sellaisilla alueilla, joille kristinusko ei vielä ole levinnyt. Valtaosa näistä kansoista sijoittuu itäiselle pallonpuoliskolle. Nämä alueet ovat suurten maailmanuskontojen ydinaluetta. Kansanlähetyksen nuorisotyö Nuorten Maailma oli ulkomaista lähetystyötä ja kotimaista hengellistä työtä yhdistävä tekijä. Nuoret voivat osallistua lyhytaikaiseen lähetystyöhön aktiomatkojen tai kansainvälisyyslinjan kautta. Kansanlähetyksen työtä myös organisoitiin uudelleen: kotimaan osastosta ja lähetysosastosta muodostettiin syyskuussa 2007 kotimaisen ja ulkomaisen työn osasto.

Lähetysjärjestö Kylväjän työalueet ovat Bangladesh, Japani, Keski-Aasia, Etu-Aasia ja Itä-Afrikka. Lisäksi järjestö tekee mongolityötä ja juutalaistyötä. Järjestön kehitysyhteistyöhankkeita on Keski-Aasiassa, Bangladeshissa ja Mongoliassa. Teltantekijätyössä lähetystyöntekijä toimii lähetyskentällään jossakin ammatissa tai opiskelijana ja hänen tavoitteensa on tavoittaa evankeliumilla asuinkulttuurinsa ihmisiä. Kylväjän työyhteydessä on kaksi teltantekijätyöntekijää.

Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys teki lähetystyötä Japanissa, Keniassa, Sambiassa, Virossa ja Venäjällä. Näiden lisäksi järjestö tukee paikallisen kirkon toimintaa Papua-Uudessa-Guineassa, Malawissa ja Etelä-Koreassa. Kotimaassa järjestö järjestää lähetystyön tukemiseksi lähetyspiirejä, lähetystyöntekijöiden vierailuja ja lähetysnäyttelyitä.

Evankeliumiyhdistyksellä oli myös kummitoimintaa, jonka tavoite oli rakentaa kehitysmaiden varattomien lasten ja nuorten tulevaisuutta. Työtä tehdään tarjoamalla mahdollisuus evankeliumin kuulemiseen, ruokaan, terveydenhoitoon, koulunkäyntiin ja asumiseen. Kaikki järjestetään heidän omassa ympäristössään, paikallisen kirkon tukemina.

Svenska Lutherska Evangeliföreningen teki lähetystyötä Keniassa, Virossa ja Etu-Aasiassa. Järjestö aloitti raamatunkäännöstyön Keniassa. Keniaan on toteutettu nuorten aktio. Keniaan on kerätty myös hätäapua maassa tapahtuneiden levottomuuksien aiheuttaman hädän vuoksi. Etu-Aasiassa työtä toteutetaan luterilaisessa seurakunnassa ja painopistealueena ovat naistyo, musiikkityö ja diakonia.

Radiolähetysjärjestö Sanansaattajat tuki radio-ohjelmia 40 Aasian, Afrikan ja Euroopan kielellä. Järjestön tavoitteena on tukea kristillistä radiotyötä ja muuta medialähetystyötä erityisesti siellä, missä perinteinen lähetystyö on vaikeaa tai mahdotonta. Järjestö tuki arabian ja turkinkielistä televisiotyötä. Järjestön lähetystyöntekijöitä toimi Ranskassa, Kroatiassa ja Etu-Aasiassa. Myös Suomesta käsin toimi lähetystyöntekijöitä kansainvälisissä tehtävissä. Kotimaassa järjestö tekee julistus- ja lähetykskasvatusta, naistytöä niin sanotuissa Hanna-piireissä ja opettaa Raamattua radioraamattukoulussa.

Suomen Pipliaseura jatkoi Raamatun levittämistä Suomessa ja muissa maissa yhteistyössä kristillisten kirkkojen ja yhteisöjen, lähetysjärjestöjen sekä kansainvälisen keskusjärjestön Yhtyneiden Raamattuseurojen kanssa. Pipliaseura kustantaa Raamattuja ja siihen liittyvää kirjallisuutta, kehittää ja tekee tunnetuksi raamattutyöskentelyä ja Raamatun käytön muotoja. Pipliaseuran painopistealueet vuonna 2007 olivat Venäjän vähemmistökielet, Kiinan, Intian ja Lähi-idän raamattutyö sekä vähemmistökielet Meksikosta etelään. Suuressa Venäjän vähemmistökielten käännöshankkeessa julkaistiin vuonna 2007 Uusi testamentti vepsäksi, Jobin kirja udmurtiksi, Johanneksen evankeliumi komipermjakiksi, otteita Luukkaan evankeliumista hantiksi ja mansiksi sekä Matteuksen evankeliumi vienankarjalaksi.

Lähetystyö seurakunnissa Laadituissa mietinnöissä korostetaan sitä, että lähetystyö on koko kirkon tehtävä. *Koko kirkon missio*-mietinnössä on esitetty tavoitteita seurakunnan missionaarisen näyn vahvistamiseksi. Seurakunnista yli puolet (53 %) ilmoitti mietinnön vaikuttaneen jonkin verran seurakunnan toimintaan ja suunnitteluun, yksi prosentti ilmoitti sen vaikuttaneen paljon. Kuitenkin miltei puolet seurakunnista (45 %) ilmoitti, että mietintö ei

ollut vaikuttanut lainkaan. Mietinnön vaikutus oli suurempi kaupungeissa kuin maaseudulla. Kaupungeissa mietinnön ilmoitti vaikuttaneen jonkin verran tai paljon 64 prosenttia seurakunnista, maaseudulla 47 prosenttia. Pienistä, alle 4 000 hengen seurakunnista mietinnön ilmoitti vaikuttaneen kaksi viidestä (41 %) seurakunnasta, mutta yli 16 000 hengen seurakunnista lähes kolme neljäsosaa (72 %).

Yksi mietinnössä esiin tuotu periaate on se, että lähetystyö nähdään koko seurakuntaa läpäisevänä asiana, ei vain omana yksittäisenä työalanaan. Lähetystyön ja muiden työalojen välinen yhteistyö oli säännöllistä noin puolessa seurakunnista. Vain pienessä osassa (6 %) seurakuntia lähetys on vahvasti integroitu muiden työalojen kanssa. Pienimmissä seurakunnissa yhteistyö muiden työalojen kanssa on säännöllistä tai se on integroitu muiden työalojen kanssa puolessa seurakunnista (50 %), suurimmissa seurakunnissa miltei kolmessa neljästä seurakunnasta (70 %).

Taulukko 8.3. Yhteistyö lähetystyön ja muiden työalojen kanssa (% seurakunnista).

Yhteistyö	%
Yhteistyötä muiden työalojen kanssa ei tehdä lainkaan tai sitä tehdään hyvin vähän	3
Yhteistyötä muiden työalojen kanssa tehdään satunnaisesti	45
Yhteistyö muiden työalojen kanssa on säännöllistä	46
Lähetystyö on vahvasti integroitu muiden työalojen kanssa.	6

Yhdeksän seurakuntaa kymmenestä katsoi, että seurakunta nähdään lähetystyön subjektina *Koko kirkon missio* -mietinnön mukaisesti. Viidennes seurakunnista ilmoitti tämän toteutuvan selkeästi. Myös jumalanpalveluksen missionaarinen ulottuvuus toteutui melko laajasti. Heikommin puolestaan toteutuivat seurakunnan suorat yhteydet yhteistyökirkkoihin. Lähes puolet (44 %) seurakunnista ilmoitti, että tämä ei toteudu lainkaan. Useimmin suoria yhteyksiä on Lapuan (19 %), Oulun (17 %) ja Tampereen (17 %) hiippakunnissa.

Taulukko 8.4. Miten Koko kirkon missio -mietinnön tavoitteet toteutuvat seurakunnassanne? (%)

	Toteutuu selkeästi	Toteutuu jos-sain määrin	Ei toteudu lainkaan
Seurakunta nähdään lähetystyön subjektina.	20	73	7
Jumalanpalveluksessa korostetaan missionaaria ulottuvuutta.	17	74	9
Lähetys läpäisee kaikkien työalojen toimintaa.	16	76	8
Kansainvälistä diakoniaa ja lähetystyötä toteutetaan yhdessä.	15	72	13
Seurakunnalla on suoria yhteyksiä yhteistyökirkkoihin.	13	43	44
Lähetystyö on koko kirkon asia, ei vain pienen joukon.	12	73	6

Kahdessa viidesosassa seurakunnista (41 %) oli lähetystyön johtokunta. Johtokuntien osuus on pienentynyt, sillä vuonna 2003 niitä oli joka toisessa seurakunnassa. Lähetystyön ja toisen työalan yhteinen johtokunta oli 12 prosentissa seurakunnista. Neljäsosassa seurakunnista (26 %) oli lähetystyön toimikunta, vastuuryhmä tai vastaava ja neljässä prosentissa tällainen oli lähetystyön ja jonkun muun työalan yhteisenä. Joka kymmenes seurakunta (11 %) ilmoitti, että lähetystyötä varten ei ole erillistä luottamuselintä.

Taulukko 8.5. Lähetysyhteistyön tehtävien hoito seurakunnissa vuonna 2007.

Tehtävien hoito	%
Kokoaikainen lähetysyhteistyö	11 %
Päätoiminen osa-aikainen lähetysyhteistyö	10 %
Sivutoiminen lähetysyhteistyö	3 %
Palkkiotoiminen tai vapaaehtoinen lähetysyhteistyö	25 %
Yhdistelmävirka tai tehtävä	15 %
Tehtävien hoito sisällytetty jonkin viranhaltijan/työntekijän toimenkuvaan	29 %
Tehtävien hoitoa ei ole osoitettu kenellekään	8 %

Kokoaikaisia lähetysyhteistyötehtäviä oli kymmenesosassa seurakuntia. Kokoaikaisten lähetysyhteistyötehtävien osuus oli jonkin verran kasvanut vuodesta 2003 (8 %). Päätoimisia, osa-aikaisia lähetysyhteistyötehtäviä oli niin ikään joka kymmenennessä seurakunnassa. Tavallisinta oli, että tehtävien hoito oli sisällytetty jonkun viranhaltijan/työnte-

kijän toimenkuvaan. Tällä tavalla tehtäviä hoidettiin kolmasosassa seurakuntia. Neljäsosassa seurakuntia lähetyssihteeri oli palkkio-toiminen tai vapaaehtoinen. Kahdeksan prosenttia seurakunnista ilmoitti, että tehtävien hoitoa ei ole osoitettu kenellekään.

Miltei kaikki lähetystyön vapaaehtoistoiminnan muodot olivat seurakunnissa yleistyneet vuodesta 2003. Yleisintä oli lähetystilaisuuksien ja myyjäisten järjestäminen. Lähetyspiirejä järjestettiin neljässä viidestä seurakunnasta ja lähetysslounaita kolmessa neljästä seurakunnasta. Eniten oli laajentunut lähetyskahvilatoiminta. Vuonna 2007 kahvilatoimintaa järjestettiin kahdessa viidestä seurakunnasta, kun vuonna 2003 lähetyskahviloita oli kolmanneksessa seurakunnista.

Taulukko 8.6. Lähetystyön vapaaehtoistoiminnan muodot seurakunnissa vuosina 2003 ja 2007 (% seurakunnista).

	2003	2007
Lähetystilaisuudet	90	94
Myyjäiset	91	93
Lähetyspiiri	78	85
Lähetysslounas	70	76
Lähetytsetket	-	62
Lähetytserengas	42	48
Lähetyskahvilat	31	42
Lähetyskirpputorit	35	38
Lähetyskaupat	12	19
Toiminta ei-kristittyjen maahanmuuttajien kohtaamiseksi	9	14
Lähetyisleirit	-	13
Lähetysohjelmapöydät	6	8

Likipitäen kaikki lähetys- ja kansainvälisyyskasvatuksen muodot olivat yleistyneet seurakunnissa. Yleisimpiä olivat lähetystapahtumat ja -tilaisuudet, joita pidettiin yhdeksässä seurakunnassa kymmenestä. Seurakunnat osallistuivat myös lähetystyön valtakunnallisille juhlille ja rovastikunnan sekä hiippakunnan lähetystapahtumiin. Erityisesti osallistuminen valtakunnallisiin juhliin lisääntyi vuodesta 2003 selvästi. Vuonna 2003 kolme neljästä seurakunnasta ilmoitti, että niistä osallistutaan valtakunnallisiin lähetyshuhtliin, mutta vuonna 2007 juhliin osallistui miltei

yhdeksän kymmenestä seurakunnasta. Myös vierailut seurakunnissa ovat yleisiä. Nimikkolähetysten tai muiden lähetystyön edustajien vierailuja oli neljässä seurakunnassa viidestä. Myös nämä lisääntyivät nelivuotiskauden aikana.

Lapsille ja nuorille suunnatuista kansainvälisyyskasvatuksen muodoista tavallisimpia olivat kouluvierailut, joita tehtiin 69 prosentissa seurakunnista. Vierailuja päiväkodeihin tehtiin neljänneksessä seurakunnista. Lasten, varhaisnuorten ja nuorten lähetystapahtumia pidettiin puolessa seurakunnista.

Lähetysnäyttelyt yleistyivät selvästi nelivuotiskauden aikana. Niitä pidettiin vuonna 2007 kahdessa seurakunnassa viidestä. Myös yhteistyökirkkojen vierailut seurakunnissa olivat yleistyneet. Yhteistyökirkon edustaja oli vieraillut noin kolmanneksessa seurakuntaa. Vierailuja yhteistyökirkkoihin oli tehty neljänneksessä seurakuntaa.

Taulukko 8.7. Lähetys- ja kansainvälisyyskasvatuksen muodot seurakunnissa vuosina 2003 ja 2007 (% seurakunnista).

	2003	2007
Yhteistyökirkkojen edustajien vierailu seurakunnassa	24	30
Vierailu yhteistyökirkossa	-	25
Nimikkolähetin vierailu seurakunnassa	74	82
Lähetystyön edustajien muu vierailu	78	84
Vierailu lähetystyön ulkomaisille työalueille	14	20
Lähetysnäyttelyt	29	39
Lähetystapahtumat/tilaisuudet aikuisille	83	89
Lasten, varhaisnuorten ja nuorten lähetystapahtumat	47	53
Vierailut päiväkodeissa	-	26
Vierailut kouluissa	51	69
Lähetystyön koulutustilaisuudet	30	38
Osallistuminen rovastikunnan tai hiippakunnan lähetystapahtumiin	80	82
Osallistuminen lähetystyön valtakunnallisille juhlille	73	87

Lähetystyön juhlia ja muita tapahtumia järjestettiin seurakunnissa yhteensä yli 10 000 ja niihin osallistui yli puoli miljoonaa suomalaista (555 500). Lähetystyön ryhmiä seurakunnissa toimi yli 1 800 ja niissä oli yli 21 000 jäsentä. Vapaaehtoisia ohjaajia ryhmissä oli 1 800. Kirpputorien ja kahviloiden aukiolopäiviä seurakunnissa oli

yli 17 000. Lähetystyön vapaaehtoisia oli miltei 14 000. Lähetysrenkaiden jäseniä oli lähes 11 800.

Sopimukset ja tuki lähetysjärjestöille Seurakunnilla oli yli 2 300 sopimusta eri lähetysjärjestöjen kanssa. Sopimusten arvo oli yli 13,5 miljoonaa. Lähes kaikilla seurakunnilla oli sopimus Suomen Lähetysseuran kanssa. Toiseksi yleisin oli sopimus Pipliaseuran kanssa (62 % seurakunnista). Kansanlähetyksen ja Evankeliumiyhdistyksen kanssa sopimus oli puolella seurakunnista, Sanansaattajien ja Kylväjän kanssa noin kolmanneksella seurakunnista.

Taulukko 8.8. Seurakuntien sopimukset lähetysjärjestöjen kanssa vuonna 2007 (% seurakunnista).

Lähetysjärjestö	%
Suomen Lähetysseura	96
Suomen Pipliaseura	62
Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetyks	55
Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys	51
Sanansaattajat	36
Kylväjä	33
Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland	6

Kertomuskaudella tuli esiin joidenkin seurakuntien suunnitelma vähentää lähetystyön määrärahoja vanhaan virkakäsitykseen pitäytyville lähetysjärjestöille. Kolme viidestä seurakunnasta (58 %) kuitenkin ilmoitti, että tuen vähentämisestä ei ole edes keskusteltu. Neljännes seurakunnista (25 %) ilmoitti keskustelleensa asiasta, mutta ei päätenyt toimenpiteisiin. Seurakunnista 17 prosenttia ilmoitti keskustelleensa ja päätyneensä toimenpiteisiin lähetysjärjestöille suunnatun tuen muuttamisessa.

Kaikkien lähetysjärjestöjen tukea seurakunnissa aiottiin lisätä. Eniten tuen lisäämistä suunniteltiin Suomen Lähetysseuralle: lisäämisestä oli päätetty 15 prosentissa seurakunnista. Toisaalta myös viisi prosenttia seurakunnista aikoi vähentää tukea Lähetysseuralle. Vähiten tukea aiottiin lisätä Evankeliumiyhdistykselle (8 %) ja Svenska Lutherska Evangeliföreningenille (2 %). Tuen vähentämisen suhteen Evankeliumiyhdistys poikkeaa selvästi

muista järjestöistä. Kymmenesosa seurakunnista on päättänyt vähentää järjestön saamaa tukea, kun muiden järjestöjen kohdalla muutokset ovat muutaman prosentin luokkaa. Toisaalta kuitenkin Evankeliumiyhdistyksen vapaaehtoinen kannatus (ilman testamentteja) nousi vuosina 2004–2007 enemmän kuin minkään muun lähetysjärjestön (30 %). Talousarviomäärärahojen ja vapaaehtoisen kannatuksen suuntaaminen näyttävät siis kehittyvän eri suuntaan.

Taulukko 8.9. Suunnitelmat lähetysjärjestöille suunnatun tuen muuttamisesta (% seurakunnista).

	Tukea päätetty lisätä/lisätty	Tukea päätetty vähentää/ vähennetty	Ei muutosta
Suomen Lähetysseura	15	5	80
Suomen Evankelis-luterilainen Kansanlähetys	12	2	86
Sanansaattajat	11	1	89
Kylväjä	10	2	88
Suomen Piipilaseura	10	1	89
Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys	8	10	82
Svenska Lutherska Evangeliföreningen	2	1	97

Kokonaisuudessaan seurakuntien tuki kirkon lähetystyön ja kansainvälisen diakonian toimijoille oli vuonna 2007 noin 48,9 miljoonaa euroa. Tästä kolme neljäsosaa suuntautui lähetysjärjestöille. Vuodesta 2003 kokonaistuki kasvoi 13,5 miljoonaa euroa. Keskimäärin tuki oli 11,3 euroa seurakuntalaista kohden. Tuki oli korkeinta Helsingin (13,7 €/seurakuntalainen) ja Espoon (13,1 €/seurakuntalainen) hiippakunnissa.

8.3. Kansainvälinen diakonia

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja sen seurakuntien kansainvälisen diakonian ja kirkkojen välisen avun järjestönä toimii Kirkon Ulkomaanapu (KUA). Kirkon Ulkomaanavun tärkein tavoite on köyhyyden vähentäminen ja kaikkien ihmisten perusoikeuksien turvaaminen. Kirkon diakonian periaatteiden mukaan

KUA:n tehtävänä on auttaa niitä ihmisiä, joita muut eivät auta ja mennä paikkoihin, minne muut eivät mene. Hallinnollisesti KUA on säätiö, joka toimii Kirkon Ulkoasiain osaston yhteydessä. Se työskentelee kansainvälisessä verkostossa, jossa sen tärkeimmät yhteistyökumppanit ovat Luterilainen maailmanliitto (LML) ja Kirkkojen maailmanneuvosto (KMN) sekä katastrofityössä kirkkojen kansainvälinen katastrofiapu (ACT).

Kehitysyhteistyössä Kirkon Ulkomaanapu auttaa yhdessä paikallisten yhteisöjen ja kirkkojen kanssa kaikkein köyhimpiä ihmisiä itse parantamaan elinolojaan. Keskeistä ohjelmissa on paikallisen väestön sitoutuminen työn toteuttamiseen. Tavoitteena on, että näin ohjelmissa pystytään turvaamaan kaikille yhteisön jäsenille perustatarpeet, kuten riittävä ruoka, puhdas vesi ja perusterveydenhuolto sekä -koulutus. Katastrofi- ja pakolaisavulla KUA turvaa sodasta tai luonnonkatastrofeista kärsivien ihmisten perustarpeet ja vahvistaa samalla heidän mahdollisuuksiaan selvittää tulevista katastrofeista. Pakolaistyössä KUA kehittää hätäavun ohella pakolaisyhteisöjen omavaraisuutta, terveydenhuoltoa ja koulutusta sekä tekee työtä paluumuuton mahdollistamiseksi. Kirkkojenvälisessä yhteistyössä KUA auttaa nuoria kirkkoja taloudelliseen ja toiminnalliseen itsenäisyyteen ja ihmisoikeus- ja rauhantyössä se edistää rauhan ja oikeudenmukaisuuden toteutumista niin, että ihmisillä olisi vapaus oman uskonsa, kulttuurinsa ja poliittisen vakaumuksensa ilmaisemiseen.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiassa *Läsnäolon kirkko* kansainvälistä diakoniaa tarkasteltiin lähinnä rakennekysymyksenä. Sen mukaan ”lähetystyö ja kansainvälinen diakonia saavat entistä vahvemman aseman kirkon rakenteissa.” Edelleen strategiassa todetaan, että ”merkittävä kirkon ja järjestöjen yhteistyön kehittämisen kysymys on lähetystyön ja kansainvälisen diakonian organisointi kirkossa.” Kirkon Ulkomaanavun oman strategian mukaan (2005–2008) työn perusta on laadukas avustustyö, jossa KUA hakee itselleen selkeämpää erikoistumista ja sen myötä tiiviimpää läsnäoloa kentällä.

Kertomuskaudella KUA panosti ekumeenisten avustusjärjestöjen yhteistyön tiivistämiseen ja Action by Churches Together (ACT) kehittyi eteenpäin. Myös vaikuttamistoiminnan osuutta ja merkitystä vahvistettiin. Näin KUA siirtyi kertomuskaudella toi-

minnassaan karitatiivisesta lähimmäisenrakkaudesta vaikuttamisen ja maailman muuttamisen suuntaan, jossa myös omilla elämänarvoilla ja valinnoilla on laajempaa merkitystä esimerkiksi ilmasto-, kauppa-, maahanmuutto- ja turvallisuuspolitiikkaan.

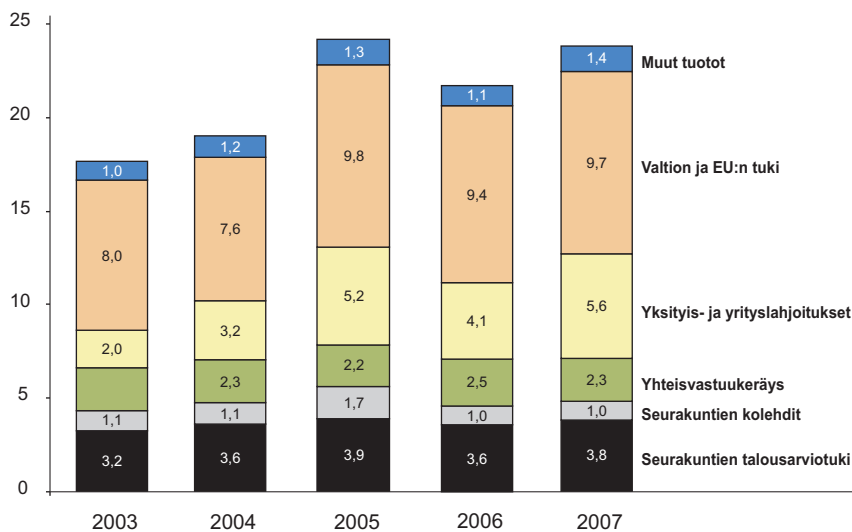
Kirkon Ulkomaanavun tunnettuus kasvoi kertomuskaudella enemmän kuin minkään muun avustusjärjestön. Tätä nopeutti viestinnän, markkinoinnin ja varainhankinnan kehittäminen. Vuonna 2006 keskeisin vaikuttamistyön kampanja oli kaksivuotinen Naisten oikeudet -teemakampanja. Teemavuoteen liittyen julkaistiin *Naisten oikeudet kehitysmaissa* -raportti sekä järjestettiin asiantuntijaseminaareja. Vuonna 2007 julkaistiin *Kehitysmaiden naiset talouden ja politiikan toimijoina* -raportti. Molemmat raportit toimitti Nina Suomalainen. Teemakampanja antoi perustietoa naisten vaikeasta asemasta ja ongelmien perussyistä Afrikassa ja Lähi-idässä. Muita kampanjoita kaudella 2004–2007 olivat Vesi-kampanja (2005), Reilun Kaupan edistämisyhdistyksen seurakuntakampanja (2007) ja kampanja kehitysyhteistyömäärärahaosuuden nostamiseksi 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta (2007).

Seurakuntasektorilla KUA pyrki luomaan uudenlaisia ja kiinnostavia toimintamalleja kuten vuonna 2004 käynnistetty nuorille aikuisille suunnattu Changemaker-nuorisoverkosto, jossa oli vuonna 2007 yli 640 jäsentä ja sähköpostilistalla noin 800 ihmistä. Paikallisryhmiä toimi kuusitoista eri puolilla Suomea. Vuonna 2007 lanseerattiin myös Pelasta Maailma -mediahanke yhdessä Yleisradion kanssa.

Viimeiset neljä vuotta merkitsivätkin Kirkon Ulkomaanavulle voimakasta kehittämisen aikaa. Taloudellisilta voimavaroiltaan organisaatio kasvoi noin 18 miljoonan euron tasosta noin 24 miljoonan euron kokoiseksi ja Suomen suurimmaksi kehitysyhteistyöjärjestöksi ja toiseksi suurimmaksi humanitaarisen avun toteuttajaksi. Tämä merkitsi sekä valtiolta että seurakunnilta saatavien tulojen kasvua, mutta ennen muuta yksityiseltä sektorilta tulevan kannatuksen voimakasta kasvua. Yksityishenkilöiden tuki KUA:lle kasvoi kertomuskauden aikana reilusti yli sata prosenttia. Esimerkiksi Aasian hyökyaaltokatastrofi vuoden 2004 joulukuussa herätti suomalaisissa ennen näkemättömän auttamishalun ja Tsunamikeräys tuottikin Kirkon Ulkomaanavun kaikkien aikojen suu-

rimman tuoton, yli 3,4 miljoonaa euroa. Yhteisvastuukeräys oli merkittävä KUA:n toiminnan kannalta, sillä 60 prosenttia keräyksen tuotosta tuli kansainväliselle diakonialle ja se merkitsi kertomuskaudella vuosittain runsaan kahden miljoonan euron osuutta. Muihin tuottoihin tuli kertomuskaudella lisää Ylen Hyvä -keräys, jonka KUA perusti yhdessä Unicefin ja SPR:n kanssa vuonna 2003. Myös uudet varainhankintatuotteet, kuten vuonna 2005 lanseerattu Toisenlainen lahja ja vuonna 2007 käynnistetty NaistenPankki, joka jatkaa naisten aseman ja yrittäjyyden parantamiseksi tehtävää työtä ja hyödyttää perheitä ja kokonaisia kyläyhteisöjä, toivat myös seurakunnille uudentyyppisiä osallistumis- ja tukitapoja.

Kuvio 8.2. Kirkon Ulkomaanavun tuotot vuosina 2003–2007 (miljoonaa euroa).

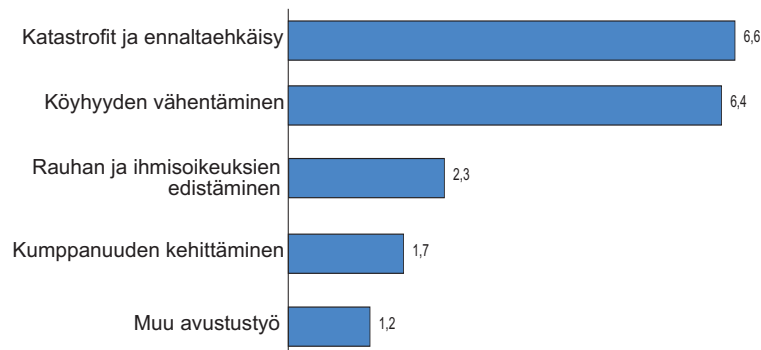

Vuonna 2007 Kirkon Ulkomaanavun tuotot olivat yhteensä 23,8 miljoonaa euroa. Valtion tuki muodosti tästä yli 39 prosenttia ja yksityisten ihmisten ja yritysten lahjoitukset lähes 24 prosenttia. Seuraavaksi suurimmat tuotot tulivat seurakuntien talousarviotuesta (16 %), yhteisvastuukeräyksestä (10 %) ja seurakuntien kolehdeista (4 %). Yksityis- ja yrityslahjoitusten määrä kasvoi KUA:n tuloksessa vuoden 2003 tuloksesta kaksi miljoonaa euroa niin, että vuonna 2007 tulos oli 5,6 miljoonaa euroa.

Avustustyön osuus KUA:n menoista oli 85 prosenttia. Tukitoimintojen, kuten varainhankinta, vaikuttamistyö, viestintä ja koulutus, osuus oli 12 prosenttia ja yleishallinnon osuus kolme prosenttia. Maanosittain avustusmenot jakaantuivat seuraavasti: Afrikka 43 prosenttia, Aasia, Lähi-itä ja Oseania 15 prosenttia, Eurooppa seitsemän prosenttia ja Latinalainen Amerikka viisi prosenttia sekä yleismaailmalliset ohjelmat kahdeksan prosenttia.

Avustuslajeittain KUA:n menot jakaantuivat kehitysyhteistyöhön (45 %), katastrofi- ja pakolaisapuun (37 %), kirkkojen väliseen yhteistyöhön (9 %), ihmisoikeus- ja rauhantyöhön (7 %) ja kumppanin toimintakyvyn vahvistamiseen ja muuhun työhön (2 %).

Kuvio 8.3. Kirkon Ulkomaanavun avustusmenojen jakaantuminen teemoittain vuonna 2007 (miljoonaa euroa).

Vuonna 2007 valtaosassa seurakunnista (74 %) kansainvälinen diakonia ja sen näkyvyys oli nimetty jonkun työntekijän vastuulle. Mitä suurempi seurakunta oli väkiluvultaan, sitä useammin näin tehtiin. Väkiluvultaan yli 12 000 jäsenen seurakunnissa kansainvälinen diakonia oli nimetty jonkun työntekijän vastuulle 94 prosentissa seurakuntia, yli 8 000 jäsenen seurakunnissa luku oli 82 prosenttia ja alle 8 000 hengen seurakunnissa 73 prosenttia. Kirkon Ulkomaanavun yhteyshenkilöitä seurakunnissa oli runsaat 900. Puolet seurakunnista (49 %) järjesti kansainvälisiä asioita koskevia tapahtumia ympäri vuoden. Niitä järjestettiin myös erityisesti yhteisvastuukeräyksen ja vastuuviikon yhteydessä.

Kansainvälisen diakonian kysymyksissä seurakunnat tekivät yhteistyötä vuonna 2007 useiden järjestöjen kanssa, mutta ennen muuta KUA:n kanssa jakamalla materiaalia, järjestämällä yhteistä toimintaa ja tukemalla taloudellisesti.

Taulukko 8.10. Seurakuntien tekemä yhteistyö kansainvälisen diakonian kysymyksissä eri järjestöjen kanssa vuonna 2007 (% seurakunnista).

	Materiaalin jakaminen		Yhteistoiminnan järjestäminen		Taloudellinen tukeminen	
	kyllä	ei	kyllä	ei	kyllä	ei
Kirkon Ulkomaanapu	93	7	33	67	88	14
Suomen Punainen Risti	18	82	26	74	5	95
Pelastakaa Lapset ry	7	93	4	96	2	98
Suomen World Vision ry	3	97	-	100	2	98
Plan Suomi Säätiö	1	99	-	100	1	99

Kirkon Ulkomaanapu oli selvästi keskeisin seurakuntien ja myös seurakuntayhtymien yhteistyökumppani kansainvälisen diakonian kysymyksissä. Yhteistyö Kirkon Ulkomaanavun kanssa oli jonkin verran yleisempää kaupunkiseurakunnissa kuin maaseudun seurakunnissa materiaalin jakamisessa ja yhteisen toiminnan järjestämisessä, mutta taloudellisessa tukemisessa seurakuntien välillä ei ollut eroa.

Taulukko 8.11. Miesten ja naisten osallistuminen erilaisiin avustustoiminnan muotoihin vuonna 2007 (%).

	Mies	Nainen	Kaikki
Annoitte joulun aikana lahjoitusta jonkin hyväntekeväisyysjärjestön joulukeräykseen	42	44	43
Annatte mahdollisuksienne mukaan raha- tai muuta avustusta kansainvälisen katastrofin sattuessa	32	50	41
Annatte mahdollisuksienne mukaan raha- tai muuta avustusta katastrofin sattuessa Suomessa	28	39	33
Annatte mahdollisuksienne mukaan raha- tai muuta avustusta aina kun joku pyytää	31	31	31
Olette jonkin hyväntekeväisyysjärjestön säännöllinen tukija (esim. tilittänne menee kuukausittain jokin tietty summa järjestölle)	10	14	12
Teillä on kummilapsi ulkomailla jonkin avustusjärjestön kautta	5	7	6
Ei mikään näistä	19	15	17
En osaa sanoa	1	1	1

Vuonna 2007 KUA:lla oli yli 39 000 vähintään yhden kerran lahjoittanutta yksityishenkilöä ja yrityslahjoittajia oli 1 350. *Gal-lup Ecclesiastica 2007* -kyselyssä selvitettiin ihmisten halua auttaa, joka suurelta osin kanavoitui siis myös Kirkon Ulkomaanavun kautta. Ihmisiä pyydettiin vastaamaan kaikkiin niihin vaihtoehtoihin, jotka sopivat heihin.

Suuri osa suomalaisista (43 %) antoi joulun aikana lahjoituksen hyväntekeväisyysjärjestön joulukeräykseen. Näin oli varsinkin Pohjois-Suomessa asuvien (54 %), maanviljelijöiden (56 %) ja yli 50-vuotiaiden (46 %) osalta. Samoin alttius auttaa varsinkin kansainvälisen katastrofin sattuessa oli korkea. Varsinkin naiset (50 %), 25–34-vuotiaat (49 %) ja ylemmän keskiasteen (53 %) tai korkea-asteen koulutuksen (57 %) saaneet olivat valmiit raha- tai muuhun avustukseen kansainvälisen kriisin sattuessa. Samoin oli katastrofin sattuessa Suomessa.

Uskonnollisuudella oli usein yhteys kansainväliseen tai kotimaiseen avustustoimintaan osallistumiseen esimerkiksi siten, että joulun aikaan hyväntekeväisyysjärjestön joulukeräykseen antoi vähintään kerran kuukaudessa jumalanpalvelukseen osallistuvista 54 prosenttia ja niistä, jotka eivät viime vuosina olleet osallistuneet ollenkaan, 24 prosenttia. Vähintään kerran viikossa rukoilevista 57 prosenttia ilmoitti antavansa avustusta katastrofin sattuessa Suomessa, kun taas niistä, jotka eivät ole rukoilleet ollenkaan, avustuksen antajia oli 35 prosenttia. Poliittisista puolueista Vihreiden kannattajat olivat muita useammin hyväntekeväisyysjärjestöjen tukijoita.

Ihmisiä pyydettiin arvioimaan, paljonko he antoivat vuoden mittaan hyväntekeväisyyteen, kansainväliseen apuun, kolehtiin, yhteisvastuukeräykseen, kehitysyhteistyöhön, katastrofiapuun tai muuhun vastaavaan. Vastaajista neljännes arvioi antaneensa vuodessa 1–10 euroa ja 13 prosenttia ilmoitti, ettei ole tukenut näitä kohteita lainkaan.

Kertomuskaudella Kirkon Ulkomaanavun oli välttämätöntä reagoida toimintaympäristön muutokseen sekä kotimaassa että kansainvälisesti. Globaali toimintaympäristö muuttui vaikeammaksi ja vaarallisemmaksi. Samalla kriteerit hanketoiminnan osalta tiukentuivat. Kotimaassa kansalaisjärjestökentälle tuli uusia toimijoita, jotka panostivat voimakkaasti näkyviin markkinointi-

kampanjoihin, kuten televisiokonsertteihin ja julkisuuden henkilöiden käyttöön. Oman viestin ja työn erityispiirteiden esille saamisessa KUA tehosti viestintäänsä ja toiminnan laadun ylläpitämiseksi ja toiminnan kehittämiseksi organisaatiossa tehtiin runsaasti uudistuksia. Samalla säätiön hallitus lisäsi toimivan johdon toimivaltaa tavoitteena myös hallituksen strategisen roolin vahvistaminen.

Kertomuskaudella Kirkon Ulkomaanapu pyrki tiivistämään yhteistyösuhdetta kirkon lähetysjärjestöihin ja avaamaan työnjakoon pohjautuvalla toimintamallilla mahdollisuuksia käytännön lähentymiseen sekä strategisella että ohjelmatasolla. Kirkon Ulkomaanapu ja Suomen Lähetysseura solmivat marraskuussa 2006 sopimuksen yhteistyöstä tavoitteenaan yhteinen strateginen suunnittelu ja käytännön yhteistyön lisääminen ja päällekkäisten toimintojen välttäminen sekä kotimaassa että maailmalla. Myös Kirkon lähetystyön neuvottelukunnan työskentelyssä käytiin perusteellisia keskusteluja KUA:n asemasta osana kirkon yhteistä lähetystehtävää.

Vuonna 2007 Kirkon Ulkomaanapu täytti 60 vuotta ja kansainvälisen diakonian alueelta julkaistiin kirjat *Auttamisen teologia*, jonka toimittivat Antti Elenius ja Kari Latvus sekä Hannu Pesosen ja Martti Lintusen Ruandan kansanmurhan tilintekoa käsittelevä *Tuomio ja sovitus*. KUA:n lehdellä *Tule ja Auta* oli lähes 29 000 tilaajaa.

- » On edelleen mietittävä keinoja lähetystyöntekijöiden määrän laskun pysäyttämiseen. Erityisesti miesten määrä lähetystyöntekijöissä on vähäinen.
- » Mietintöjen vaikuttavuus seurakuntaelämässä näyttää heikolta myös lähetystyön osalta. Mietinnöissä olisi syytä kiinnittää huomiota seurakuntalähtöisyyteen ja tavoitteiden toteutumisen seurantaan.
- » Lähetystyön ja muiden työalojen yhteistyön tiivistäminen voisi tuoda lähetystyötä enemmän koko seurakunnan asiaksi. Perinteisen lähetysajattelun ja -toiminnan rinnalla tarvittaisiin myös uudenlaisia muotoja.
- » Kansainvälisen diakonian ja lähetystyön yhteistyön lisäämiseen on edelleen tarvetta. Kansainvälisen vastuun kokonaisuuden hahmottaminen osana paikallisseurakunnan työtä asettaa haasteita myös kokonaiskirkon suunnittelun, päätöksenteon ja toteutuksen tasolla.
- » Seurakuntalaisten ja kirkon työntekijöiden tietämystä kolmannen maailman ihmisten ja kirkkojen elämästä olisi lisättävä. Kumppanuuden aja-

tusta ja seurakuntien aktiivista kanssakäymistä kehitysmaiden kirkkojen kanssa olisi edistettävä pääosin johtotasolla tapahtuvan yhteydenpidon ja vuoropuhelun rinnalla.

- » Kirkon Ulkomaanavun kotimaisessa toiminnassa kilpaillaan samoista avustusrahoista muiden avustustyötä tekevien kotimaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa. Työn laatu ja avustustoiminnan luotettavuus ovat kaksi keskeistä kriteeriä, joihin työn kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota.

9. Kirkkojenväläinen toiminta

- Suomen evankelis-luterilainen kirkko on ekumeenisesti aktiivinen kirkko. Kertomuskaudella kirkon ulkomaisissa suhteissa jatkuivat teologiset neuvottelut ja laaja ekumeeninen yhteydenpito eri kirkkojen kanssa.
- Kirkollamme oli säännöllisiä yhteyksiä lähes kaikkiin muihin kristillisiin kirkkoihin ja kristillisiin yhteisöihin. Seurakunnista yli puolet (53 %) järjesti ekumeenista toimintaa.
- Valtaosalla (70 %) seurakunnista oli ystävyysseurakuntatoimintaa ulkomaisen luterilaisen seurakunnan kanssa. Useimmiten ystävyysseurakuntasopimus oli Inkerin kirkon ja Viron evankelis-luterilaisen kirkon kanssa.
- Kirkkojen maailmanneuvoston 9. yleiskokous järjestettiin vuonna 2006 Porto Alegressä Brasiliassa.
- Ulkosuomalaistyössä ulkomaille muuttamisen määrääkaisuus, perheiden elämäntilanne, vanheneva siirtolaisväestö ja kasvava turismi toivat uusia haasteita.

9.1. Ekumeeninen toiminta Suomessa

Kristillisten kirkkokuntien ja yhteisöjen yhteistyö- ja yhteyspyrkimykset toteutuvat usealla eri tasolla. Tämä ekumeeninen toiminta ja uskontodialogi näkyy kokonaiskirkon, hiippakuntien, seurakuntien, lähetysjärjestöjen sekä Suomen ekumeenisen neuvoston työs-kentelyssä. Merkittävää ekumeenisen yhteistyön ja ekumenian näkymisen kannalta ovat myös kristittyjen yhteisesti toimittamat hartaudet kriisitilanteissa sekä valtiollisten jumalanpalveluksien viettäminen ekumeenisina. Vuodesta 1964 lähtien Suomessa on vietetty ekumeenista kristittyjen ykseyden rukousviikkoa. Kertomuskaudella erityisesti kirkon 850-vuotisjuhlavuotta vietettiin ekumeenisessa yhteistyössä kaikkien Suomen kirkkojen ja kristillisten yhteisöjen kanssa.

Läsnäolon kirkko -strategian mukaan kirkko on yhä tietoisempi siitä, että se on osa maailmanlaajaa Kristuksen kirkkoa. Sen mukaan toiminta aineellisen ja henkisen perusturvallisuuden

hyväksi on kirkolle jatkuva haaste ja yhteinen usko luo veljeyttä, joka aina madaltaa ihmisten pystyttämiä muureja.

Paikallisseurakuntien ekumeeninen toiminta Yli puolet seurakunnista (53 %) järjesti vuonna 2007 ekumeenista toimintaa, maaseudun seurakunnista 43 prosenttia ja kaupunkiseurakunnista valtaosa (66 %). Toiminnan järjestäminen oli sitä yleisempää, mitä suuremmasta seurakunnasta oli kyse. Niinpä väkiluvultaan yli 16 000 hengen seurakunnissa järjestämisprosentti oli 83 ja alle 4 000 hengen seurakunnissa 37. Hiippakunnista selvästi eniten toimintaa järjestivät Kuopion hiippakunnan seurakunnat (81 %). Useimmissa seurakunnissa toiminta oli kertaluontoista, mutta lähes kolmanneksessa (31 %) säännöllistä. Kuopion ja Mikkelin hiippakunnan seurakunnista puolet (50 %) järjesti ekumeenista toimintaa säännöllisesti.

Seurakunnat toimivat monin eri tavoin alueellaan toimivien kristillisten yhteisöjen kanssa. Yleisintä yhteistoimintaa vuonna 2007 oli niiden kristillisten kirkkojen ja yhteisöjen kanssa, joilla oli säännöllistä toimintaa seurakunnan alueella. Katolisella kirkolla oli säännöllistä toimintaa vain harvan seurakunnan alueella, mutta yli viidennes (22 %) seurakunnista ilmoitti tehneensä yhteistoimintaa sen kanssa. Yleisintä yhteistoimintaa oli ortodoksisen kirkon (61 %), helluntaiherätyksen (55 %) ja Suomen Vapaakirkon (36 %) kanssa.

Useimmin säännöllistä toimintaa seurakunnan alueella oli helluntaiherätyksellä (60 %), ortodoksisella kirkolla (31 %) ja Vapaakirkolla (28 %). Yhteistyötä tekevien seurakuntien osuus kasvoi selvästi verrattuna vuoteen 2003. Selvästi keskimääräistä enemmän yhteistoimintaa ilmoittivat hiippakunnittain Tampereen hiippakunnan seurakunnat useimpien kirkkojen ja yhteisöjen kanssa, Kuopion hiippakunnan seurakunnat ortodoksisen kirkon ja helluntaiherätyksen kanssa ja Porvoon hiippakunnan seurakunnat Fria Missionförbundetin ja Finlands svenska baptistmissionin kanssa.

Yleisimpiä paikallisen ekumeenisen toiminnan muotoja olivat yhteisten tapahtumien järjestäminen (42 % seurakunnista), puhujavierailut seurakuntien kesken (38 %), toimitilojen yhteiskäyttö (36 %) ja seurakuntien työntekijöiden yhteiset kokoontumiset

(26 %). Luterilaisista seurakunnista 28 prosenttia ilmoitti järjestäneensä Kristittyjen ykseyden rukousviikkoa yhdessä muiden kirkkokuntien kanssa. Sen sijaan vain kahdeksan prosenttia seurakunnista kertoi tehneensä ekumeenista yhteistyötä vastuuviikon toteutuksessa. Eri yhteistyön muodot yleistyivät seurakunnissa hieman verrattuna vuoteen 2003 lukuun ottamatta seurakuntien työntekijöiden yhteisiä kokoontumisia, jotka vähenivät kaksi prosenttiyksikköä. Yhteistyö kristillisten kirkkojen ja liikkeiden kanssa toimi hyvin, sillä seurakunnista 97 prosenttia ilmoitti, ettei toiminnassa ollut ristiriitoja vuonna 2007.

Kahdenväliset yhteydet kotimaassa Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla oli säännöllisiä yhteyksiä lähes kaikkiin muihin Suomen kirkkoihin ja kristillisiin yhteisöihin, erityisesti Suomen Ekumeenisen Neuvoston toiminnan välityksellä.

Suomen ortodoksisen kirkon kanssa käytiin kahdeksannet teologiset neuvottelut Joensuussa helmikuussa 2007. Neuvottelujen teemoina olivat ”Pyhitys ja kilvoitus” ja ”Väkivalta perheissä ja lähisuhteissa”.

Yhteydet Suomen Vapaakirkkoon ja helluntaiherätykseen ovat vakiintuneet yhteisten neuvottelukuntien säännölliseksi työskenteleksi. Neuvottelukunnat kokoontuivat kahdesti vuodessa jakamaan tietoa ajankohtaisesta kehityksestä, keskustelemaan kumpakin osapuolta kiinnostavista teemoista ja suunnittelemaan yhteistä toimintaa.

Oppikeskustelut suomen- ja ruotsinkielisten baptistiyhdyskuntien kanssa jatkuivat kertomuskaudella. Vuonna 2007 neljännen dialogin aiheena oli ”Pyhien yhteisö: Kirkko, seurakunta ja yhteyden mahdollisuudet”. Neuvotteluissa saavutettiin yhteisymmärrystä yhteisen toiminnan muodoista.

Neuvottelukunta metodistikirkkojen kanssa päätti viisivuotisen työnsä syyskuussa 2007 yhdeksännen kokouksen jälkeen. Neuvottelujen tuloksena allekirjoitettiin yhteinen asiakirja *Kristuksesta osalliset*. Asiakirjassa ehdotettiin, että luterilaiset ja metodistit tekevät yhteisen sopimuksen ehtoollisyhteydestä ja toinen toisensa pappisviran, piispanviran ja diakonin viran tunnustamisesta. Asiasta päättää kirkolliskokous piispainkokouksen tai kirkkohallituksen aloitteesta.

Kirkkohallituksen johto on vuosien ajan tavannut säännöllisesti kerran vuodessa Suomen vapaakristillisen neuvoston ja Frikyrklig samverkanin edustajien kanssa.

Suomen Ekumeeninen Neuvosto Suomen Ekumeeninen Neuvosto (SEN) on Suomessa toimivien kirkkojen, kristillisten yhteisöjen ja seurakuntien ekumeeninen yhteistyöelin (pj. arkkipiispa Jukka Paarma). Neuvoston tarkoitus on edistää pyrkimyksiä kohti Kristuksen kirkon näkyvää ykseyttä sekä vahvistaa kristittyjen yhteyttä, palvelua ja todistusta. Suomen ekumeenisen neuvoston merkitys on viime vuosina korostunut myös yhteiskunnallisena toimijana. Paljolti toiminnan vastuuta kantavat jaostot. Ekumeenisella neuvostolla on 11 jäsenkirkkoa ja -yhteisöä ja 20 tarkkailijajäsentä. SEN juhli 90. työvuottaan vuonna 2007. Pääsihteerinä toimi vuoteen 2006 pastori Jan Edström Finlands svenska baptistmissionista ja vuodesta 2006 Heikki Huttunen Suomen ortodoksisesta kirkosta.

SEN:in vuosittain suunnittelemiin toimintoihin kuuluvat Kristittyjen ykseyden rukousviikko, joka saavutti kertomuskaudella vakiintuneen aseman monissa seurakunnissa, ja kirkkojen kansainvälinen vastuuviikko, jota vietetään useimmissa seurakunnissa (ks. myös luku 7.4. Yhteiskunnallinen työ). Vuoden 2006 alusta vastuuviikko siirrettiin Kirkon Ulkomaanavun ja Suomen Ekumeenisen Neuvoston neuvottelujen tuloksena SEN:in järjestelyvastuulle. KUA toimi sopimuksen mukaisesti edelleen kampanjan järjestäjänä ja osallistui sen toteutukseen. SEN:in tehtäviin kuuluivat myös ekumeenisten rukouspäiväjulistusten valmistelemine yhteistyössä presidentin kanslian kanssa. Kertomuskaudella rukouspäiväperinne päätettiin uudistaa siten, että luterilaisen kirkon rukouspäiviä ovat kristittyjen ykseyden rukouspäivä tammikuussa ja rauhan, ihmisoikeuksien ja kansainvälisen vastuun rukouspäivä lokakuussa.

Ekumeeninen keskustelu lähetyksestä eteni kun marraskuussa 2005 järjestettiin Lähetyksen teemapäivä ensimmäistä kertaa ekumeenisesti. Yleisurheilun MM-kisojen yhteydessä Helsingissä samana vuonna lähes kolmekymmentä paikallista yhteisöä järjesti evankelointikampanjan More than Gold. Kampanjan järjestäjät pyysivät lupaa saada käyttää SEN:in hyväksymää *Ekumenian*

hyvät tavat -asiakirjaa toimintansa suuntaviivana. Näin ekumeenisesti laaditut pelisäännöt saivat laajempaa käyttöä myös evankelioidinnissa.

Turvapaikanhakijoiden hätä ja heidän kohtelunsa Suomessa nousi julkiseen keskusteluun kesällä 2007. Suomen ekumeenisen neuvoston julkaiseman *Kirkko turvapaikkana* -kirjasen perusteella kaksi seurakuntaa päätti antaa suojan ja tukea käännetyshän alla elävälle turvapaikanhakijalle. Mediassa käytiin keskustelua kirkkojen suhteesta lakiin ja lailliseen esivaltaan. Yhteydet kirkkojen ja valtion maahanmuuttoviranomaisten välillä vahvistuivat. Myöhemmin kirkko turvapaikkana -toiminta sai kaksi kotimaista rauhanpalkintoa.

Suomen Ekumeenisen Neuvoston syyskokouksen aiheena 2007 oli suomalaisen reformaattorin Mikael Agricolan ekumeeninen merkitys Suomessa toimiville kirkkoille.

9.2. Kirkon ulkomaiset suhteet

Luterilaisen maailmanliiton jäsenkirkkona Luterilaisia kristittyjä oli vuonna 2007 noin 71,8 miljoonaa ja heistä Luterilaisen Maailmanliiton (LML) 140 jäsenkirkkoon kuului 68,3 miljoonaa jäsentä. Winnipegissä Kanadassa pidetyssä maailmanliiton 9. yleiskokouksessa (2003) LML:n neuvostoon valittiin piispa Eero Huovinen ja pastori Riikka Myllys. Järjestö vietti helmikuussa 2007 perustamisensa 60-vuotisjuhlaa Lundissa Ruotsissa. Juhlan pääesitelmän piti presidentti Martti Ahtisaari. LML:n suomalaisena kansalliskomiteana toimii kirkon ulkoasiain neuvosto.

Ekumeenisen liikkeen uutta hahmottamista käsittelevään konsultaatioon Genevessä vuonna 2005 osallistuivat Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston, kirkon lähetysjärjestöjen ja Kirkon Ulkomaanavun edustajat.

Suhteet kirkkojenvälisiin yhteistyöelimiin Kirkkojen maailmanneuvosto (KMN) koostuu 340 jäsenkirkosta ja se piti 9. yleiskokouksensa helmikuussa 2006 Porto Alegreassa Brasiliassa. Kokouksen teemana oli ”Jumala armossasi, muuta maailma”. Ensimmäistä kertaa kokouksen päätöksenteossa käytettiin konsen-

susmenettelyä, joka tuli kirjatuksi myös maailmanneuvoston sääntöihin. KMN:n yleiskokouksen perinteinen viesti oli suunnattu ensi sijassa ekumeenisille kirkkoille ja ensimmäistä kertaa se oli laadittu rukouksen muotoon kirkkojen ykseyden puolesta.

KMN:n 158-jäseniseen keskuskomiteaan, joka käyttää yleiskokousten välillä ylintä päätösvaltaa, kirkostamme valittiin piispa Simo Peura ja työalasihteeri Aaro Rytönen. Suomen ortodoksisesta kirkosta valittiin isä Heikki Huttunen ja teologian maisteri Outi Vasko, joka valittiin myös eksekutiivikomiteaan ja uuden nuorisokomission puheenjohtajaksi.

KMN on päättänyt viettää väkivallan vastaista vuosikymmentä vuosina 2001–2010. Suomen evankelis-luterilainen kirkko osallistui KMN:n väkivallattoman vuosikymmenen viettoon kampanjalla ”Väkivallasta sovintoon” ja valitsi kampanjan painopisteiksi asiat, joihin Suomessa halutaan puuttua. Ne ovat väkivalta perheissä, väkivaltakulttuuri lasten ja nuorten maailmassa sekä rasismi ja muukalaisviha (ks. tarkemmin luku 7.7. Muut kirkon yhteiset hankkeet).

Kertomuskaudella Euroopan kirkkojen konferenssi (EKK) toimi 126 ortodoksisen, anglikaanisen, luterilaisen, reformoidun, protestanttisen ja vanhakatolisen kirkon ekumeenisena järjestönä. Järjestöllä on toimistot Genevessä, Brysselissä ja Strasbourgissa. Toiminta tapahtui Kirkko ja yhteiskunta -komissiossa (CSC). Suomen ja Ruotsin evankelis-luterilaisten kirkkojen yhteinen EU-yhdyshenkilö Elina Eloranta toimi CSC:n toimistossa Brysselissä. EKK:n keskuskomiteaan kuului kolme suomalaista jäsentä, rehtori Tapani Rantala ja Suomen ortodoksisesta kirkosta rovasti Veikko Purmonen sekä Venäjän ortodoksisen kirkon arkkipiispa Longin. Vuonna 2007 EKK:n dialogikomissio käynnisti kaksivuotisen tutkimusprojektin, joka käsittelee ortodoksisten kirkkojen ja evankelisten kirkkojen käymiä neuvotteluja ja niiden tuloksia. Tätä hanketta koordinoimaan kirkkomme palkkasi EKK:n osa-aikaiseksi työntekijäksi teologian tohtori Kaisamari Hintikan.

Vuoden 2007 merkittävimpiä ekumeenisia tapahtumia oli Euroopan kolmas ekumeeninen yleiskokous (EEA3). Sen järjestivät yhdessä Euroopan katolisten piispainkokousten neuvosto ja EKK. Yleiskokouksen teemana oli ”Kristuksen valo loistaa kaikille. Ykseyden ja uudistumisen toivo Euroopassa”. Tähän

Romanian Sibiussa pidettyyn konferenssiin osallistuneessa valtuuskunnassa oli vahva nuorten, maallikoiden ja naisten edustus ja valmistautuminen tapahtui yhteistyössä Suomen ortodoksisen kirkon ja Helsingin katolisen hiippakunnan valtuuskuntien kanssa.

Pohjoismaisen ekumeenisen neuvoston lopetettua toimintansa elokuussa 2003 ekumeenisen yhteistyön suunnittelua ja koordinoimista jatkava Sigtuna-säätiön perustama Ekumeeninen instituutti Pohjolaa varten, Ekumeniskt institut för Norden (EIN) järjesti vuodesta 2004 alkaen vuosittain ekumeenisiä ideafoorumeita. Suomen ja Ruotsin kirkot antoivat merkittävän panoksen instituutin käynnistymiseen lupaamalla rahoituksen kolmeksi ensimmäiseksi vuodeksi. Yhteistyö tapahtuu nykyisin Sveriges Kristen Rådet -verkostossa, Ekumenik i Norden.

Kertomuskauden aikana pääsihteeri Samuel Kobia (KMN) ja pääsihteeri Collin Williams (EKK) vierailivat Suomessa.

Teologiset neuvottelut ja muut yhteydet Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa vuodesta 1970 lähtien järjestetyt teologiset oppikeskustelut pidettiin syyskuussa 2005 Turussa. Dialogin aiheena oli ”Kristillinen ihmiskäsitys nykypäivän Euroopassa. Pelastus, usko ja moderni yhteiskunta”. Neuvottelijat muotoilivat 24 yhteistä teesiä kristillisestä ihmiskäsityksestä sekä modernin yhteiskunnan kirkkoille asettamista haasteista. Lopputuloksena laaditut teesit teologisesta ihmiskäsityksestä ja modernin yhteiskunnan haasteista pelastuskäsitykselle johdattivat dialogia tuleviin aiheisiin.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja Ruotsin kirkko aloittivat oppikeskustelut Helsingin ja Tukholman katolisten hiippakuntien edustajien kanssa syksyllä 2002. Neuvottelujen on tarkoitus kestää viisi vuotta ja teemaksi valittiin vanhurskauttamisoppia koskevassa yhteisessä julistuksessa *Vanhurskauttaminen kirkon elämässä* (1999) avoimiksi jääneitä kysymyksiä, kuten kirkon virka ja sakramentit.

Luterilaisten ja katolisten yhteisestä Pyhän Henrikin messusta Roomassa on muodostunut merkittävä kristittyjen ykseyden rukousviikon tapahtuma. Yhteistä jumalanpalvelusta vietettiin säännöllisesti vuosittain siten, että vuorovuosina jumalanpalveluksen toimitti Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispa ja

katolinen piispa. Samoin tapahtui vastaavasti jumalanpalveluksen saarna.

Luterilais-anglikaaninen teologinen yhteydenpito Porvoon kirkoyhteisössä jatkui kertomuskaudella. Vuonna 2005 järjestettiin yhteistyössä EKK:n kanssa ensimmäinen kansainvälinen kokous, jossa Porvoon julistukseen yhtyneiden kirkkojen teologista identiteettiä peilattiin ortodoksisten kirkkojen edustajien kanssa. Tammikuussa 2006 pidettiin Lontoossa diakonaattia koskeva neuvottelu, joka perustui Porvoon julistuksen sitoumukseen ”pyrkä yhteiseen käsitykseen diakonian virasta”. Porvoon kirkkojen kirkonjohtajat kokoontuivat Walesin Cardiffissa maaliskuussa 2006. Joulukuussa 2007 Ruotsin kirkko kutsui Porvoon kirkkojen edustajia informoimaan toisiaan niiden suhtautumisesta samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin. Kotimainen yhteistyö anglikaanisen kirkon kanssa tiivistyi suurimmissa kaupungeissa, joissa oman kirkkomme papit toimittavat englanninkielisiä jumalanpalveluksia.

Suomen ja Namibian evankelis-luterilaisten kirkkojen yhteistyö kehittyi kertomuskaudella suotuisasti ja keskinäinen tietämys lisääntyi. Kirkot tehostivat yhteyksiään ja arkkipiispan johtama kirkkomme delegaatio vieraili huhtikuussa 2006 Namibiassa ja Etelä-Afrikassa. Suomen ja Namibian kirkkojen kesken solmittu yhteistyösopimus on vuodelta 2001 ja Helsingin ja Espoon hiippakunnilla oli kertomuskaudella yhteistyösopimus Namibian kirkon läntisen hiippakunnan kanssa ja Tampereen hiippakunnalla Namibian itäisen hiippakunnan kanssa.

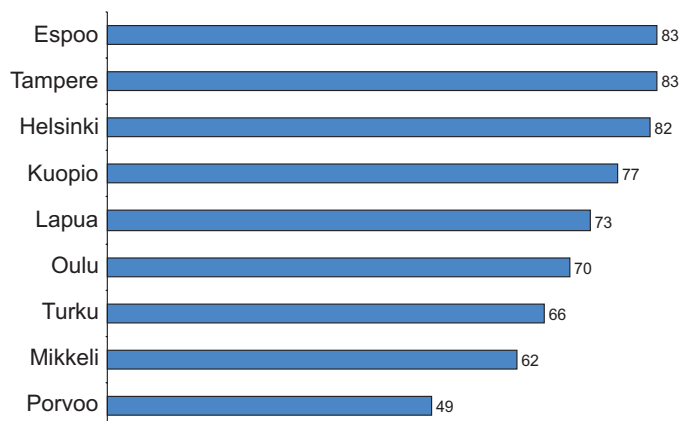
Stipendivaihto Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston koordinoima stipendiohjelma tuli paremmin tunnetuksi teologisissa tiedekunnissa. Myös seurakuntatyössä olevat teologit osoittivat kasvavaa kiinnostusta stipendimahdollisuuksia kohtaan. Tämän stipendiohjelman kautta opiskeli kertomuskaudella ulkomaisissa teologisissa oppilaitoksissa noin kaksikymmentä suomalaista opiskelijaa ja suomalaisissa oppilaitoksissa kymmenisen ulkomaista opiskelijaa.

Englannin kielen dominoiva asema heijastuu myös stipendiohjelmaan. Kiinnostus muita kuin englanninkielisiä vaihtoehtoja kohtaan oli vähäisempää.

Ystävyyss seurakuntatyö Ystävyyss seurakuntatyö on merkittävä osa kirkon ja paikallisseurakuntien ulkomaansuhteita. Ystävyyss seurakuntatoiminnan tarkoituksena on edistää kirkkojen, seurakuntien ja niiden jäsenten keskinäistä yhteyttä sekä kasvamista kristillisessä uskossa ja palveluvastuussa. Ystävyyss seurakuntasuhteet ovat seurakuntien, seurakuntayhtymien, rovastikuntien tai hiippakuntien itsenäisesti hoitamia suoria kahdenvälisiä suhteita. Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto auttaa seurakuntia ystävyyss seurakuntasuhteiden solmimisessa, sopimusten laatimisessa ja mahdollisen avun suuntaamisessa. Se myös ylläpitää luetteloa Inkerin, Latvian, Unkarin ja Viron evankelis-luterilaisten kirkkojen ja Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa solmituista ystävyyss seurakuntasuhteista. Näiden lisäksi ystävyyss seurakuntayhteyksiä on kuitenkin myös moniin muihin ulkomaisiin kirkkoihin muun muassa Ruotsissa, Saksassa ja Namibiassa.

Vuonna 2007 valtaosalla seurakunnista (70 %) oli ystävyyss seurakuntatoimintaa ulkomaisen luterilaisen seurakunnan kanssa. Mitä suurempi seurakunta oli väkiluvultaan, sen useammin sillä myös oli ystävyyss seurakuntatoimintaa ulkomaisen luterilaisen seurakunnan kanssa.

Kuvio 9.1. Ystävyyss seurakuntatoimintaa tekevien seurakuntien osuus hiippakunnittain vuonna 2007 (%).

Tämän lisäksi neljä prosenttia seurakunnista ilmoitti, että ystävyysseurakuntatoimintaa oli muun ulkomaisen seurakunnan kanssa. Muita enemmän näitä ystävyysseurakuntasuhteita oli Mikkelin (11 %) ja Helsingin (9 %) hiippakunnissa.

Seurakunnilla oli eniten ystävyysseurakuntasopimuksia Inkerin kirkon (59 %) ja Viron evankelis-luterilaisen kirkon (55 %) kanssa. Sopimuksia oli myös Unkarin luterilaisen kirkon (18 %), Ruotsin kirkon (9 %), Saksan luterilaisen kirkon (7 %) ja Venäjän ortodoksien kirkon kanssa. Lisäksi seurakunnat ilmoittivat lukuisan määrän yksittäisiä ystävyysseurakuntasopimuksia.

Enemmistö seurakunnista (60 %) ilmoitti, että ystävyysseurakuntatoimintaan liittyi taloudellista tukemista. Kaupunkiseurakunnissa näin oli 71 ja maaseutuseurakunnissa 51 prosentissa ystävyysseurakuntasuhteista. Molemmissa lisäksi kymmenesosa seurakunnista ilmoitti tuen olevan muuta kuin taloudellista laatua. Taloudellinen tukeminen oli yleistä varsinkin Helsingin (76 %) ja Tampereen (77 %) hiippakunnan seurakunnissa. Ilmoitetun tuen määrä vaihteli eri hiippakunnissa muutamasta kymmenestä eurosta muutamaan tuhanteen euroon. Noin kaksikymmentä seurakuntaa ilmoitti tuen olleen yli 10 000 euroa.

Inkerin evankelis-luterilaisen kirkon kanssa järjestetyssä kokouksessa vuonna 2005 todettiin Inkerin kirkolla olevan käynnissä lähes 40 rakennushanketta, joihin haetaan tukea pääasiassa Suomesta. Taloudellisesti suurimmat hankkeet olivat Petroskoin kirkko ja Pyhän Marian kirkon urkuhanke Pietarissa.

Ystävyysseurakuntatyön neuvottelupäivät järjestettiin kirkkopäivien yhteydessä. Seminaarin teemana oli vuonna 2005 ”Kuulemisesta ymmärtämiseen” ja vuonna 2007 ”Ihana erilaisuus”.

9.3. Ulkosuomalaistyö

Ulkosuomalaistyöllä tarkoitetaan ulkomailla olevien suomalaisten parissa tehtävää kirkollista työtä. Työssä on kyse toisaalta vanhoista suomalaisseurakunnista ulkomailla, jotka on organisoitu osaksi paikallista luterilaista kirkkoa. Toisaalta työssä painottuvat nykyisin lyhyemmäksi aikaa ulkomaille muuttaneiden uussiirtolaisten ja nuorien perheiden haasteet sekä laajeneva turistityö. Työ

on toteutunut paljolti kirkkojen välisenä yhteistyönä ja pääosin paikallisten luterilaisten kirkkojen ja seurakuntien oman rahoituksen varassa. Työtä tukee ja koordinoi Kirkkohallituksen ulkoasian osaston ulkosuomalaistyön yksikkö. Ulkosuomalaistyötä toteutetaan yhteistyössä Merimieskirkon ja lähetysjärjestöjen kanssa.

Ruotsi oli määrällisesti selvästi suurin ulkosuomalaiskenttä. Ruotsin kirkossa oli suomenkielistä työtä varten lähes 100 virkaa, joista useimmat olivat papinvirkoja. Kertomuskaudella rekrytoitiin sisarkirkkojen suomalaisiin papinvirkoihin uusia työntekijöitä erityisesti Ruotsiin ja Saksaan, Sveitsiin, Kanadaan sekä Yhdysvaltoihin. Siirtolais- ja turistipapin virkoihin Espanjaan ja Viroon valittiin kaksi uutta viranhaltijaa vuonna 2007.

Ulkomaan lomakohteissa työskenteli vuosittain kymmenkunta luterilaisen kirkon turistipappia ja vajaat kymmenen kanttoria. Turistityöhön esimerkiksi talvikaudeksi 2006–2007 valittiin 14 pappia ja kanttoria. Vuonna 2006 päätettiin lisätä Espanjan Kanarian saarten (Gran Canaria ja Teneriffa) kausityövoimaa siten, että kummallakin saarella toimi kaksi pappia. Kanarian saarten suomalainen kirkollinen työ juhli 30-vuotista toimintaansa maaliskuussa 2007 ja Kreikan Rodoksella tehtävä kirkollinen turistityö juhli toiminnan 20. vuotta toukokuussa 2006.

Lisäksi kartoitettiin työvoiman tarvetta Thaimaassa. Turismin voimakkaan kasvun vuoksi osa-aikaisen siirtolais- ja turistipapin työtä helpottamaan lähetettiin vapaaehtoinen turistipappi joululomakaudeksi 2007. Samoin kartoitettiin Turkissa tehtävää turistityötä ja päätettiin aloittaa kokeiluhanke lähettämällä turistipappi pitämään joulukirkot eteläisen Turkin suosituimmissa turistikohdeissa. Henkilöstöasiat muodostivatkin suuren osan kotimaassa tehtävästä työn tukemisesta.

Kertomuskaudella julkaistiin *Kristittynä Suomessa* -niminen ulkosuomalaisille ja maahanmuuttajille tarkoitettu rippikoulukirja ja opettajanopas. Kirja käännettiin vuonna 2006 englanniksi, espanjaksi ja ranskaksi. Vuonna 2007 valmistuivat käännökset venäjäksi, kiinaksi ja arabiaksi. Yhteistyössä Merimieskirkon kanssa valmistettu *Kriisiohjeita kirkon ulkomaantyöntekijälle* valmistui vuonna 2006 ja se lähetettiin kaikille työntekijöille ja yhdyshenkilöille.

Kirkon ulkosuomalaistyö ja ulkosuomalaisten parissa työskentelevät järjestöt kiinnittivät huomiota tarpeeseen tukea ulkosuomalaisten perheitä muun muassa ennaltaehkäisevien tukitoimenpiteiden ja ammatillisen, äidinkielisen avun saamiseksi elämän kriisitilanteissa. Vuonna 2006 aloitettiin perhehanke yhteistyössä Kirkkohallituksen perheasiain yksikön kanssa tarkoituksena luoda välineitä ja toimintamalleja sekä ennaltaehkäisevään työhön että kriisityöhön ulkosuomalaisten perheiden parissa.

Saksan evankelisen kirkon (EKD) kanssa allekirjoitetun sopimuksen tarkoituksena on kehittää kirkkojen yhteistyötä ja turvata Saksassa asuvien suomalaisten sekä Suomessa asuvien saksalaisten kirkolliset palvelut. Sopimuksen mukainen kirkkojen välinen konsultaatio pidettiin Vehmersalmella vuonna 2005. Kertomuskaudella Saksan Suomalaisen kirkollisen työn keskus ja kirkon ulkosuomalaistyön toimisto pyrkivät osaltaan korjaamaan suomalaisten siirtolaispappien palvelussuhteissa havaittuja epäkohtia käymällä keskusteluja Saksan evankelisen kirkon ja maakirkkojen edustajien kanssa.

Kirkolliskokous hyväksyi marraskuussa 2004 Itävallan evankelisen kirkon kanssa neuvotellun yhteistyösopimuksen, jonka pohjalta Itävallan kirkkoon perustetaan koko maan kattava suomalainen luterilainen seurakunta.

Ulkosuomalaistyö jatkoi kertomuskaudella Etelä-Amerikan suomalaisten parissa joulukirkkokierroksen järjestämistä Argentiinassa, Brasiliassa, Chilessä ja Uruguayssa. Kotimaassa järjestettäviin ulkosuomalaistyön seminaariin ja kirkkopyhään kokoontui vuosittain vajaat sata osanottajaa.

Kirkon ulkosuomalaistyön haasteita selvittäneen tutkimuksen *Matkalla maailmankansalaiseksi – kirkon ulkosuomalaistyö 2000-luvun alussa* (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 93, 2005) mukaan synnyinmaa ja sen kulttuuri sekä oma äidinkieli säilyvät tärkeinä ulkomailla asuvalle suomalaiselle. Suomenkielisestä kirkollisesta toiminnasta haetaan helpotusta koti-ikävään ja kontakteja muihin suomalaisiin. Uskonasioiden ilmaisemisessa äidinkielellä on erityinen merkitys. Tutkimuksen mukaan suomenkielinen seurakunta edusti ensisijaisesti suomalaisuutta ja vasta toiseksi luterilaista kirkkoyhteyttä. Ulkomailla asuvien suomalaisten elämä havaittiin perhekeskeiseksi ja kirkon toivottiin

olevan perheen tukena ja lapsille toivottiin löytyvän kirkon piiristä myös sosiaalista toimintaa. Tutkimuksen mukaan ulkosuomalaisytyössä on paljon kasvupotentiaalia ja sillä on hyvät mahdollisuudet laajentua ulkosuomalaisten keskuudesta löytyvien vapaaehtoisten avulla. Tutkimuksessa todettiin, että suomalaiset muuttavat ulkomaille yleensä muutamien vuosien määräajaksi ja toisaalta vuosikymmeniä sitten muuttaneet tuovat ulkosuomalaistyölle uusia haasteita, sillä vanhenevat suomalaiset odottavat tukitoimia myös synnyinmaansa kirkolta.

- » Suomessa ekumeeninen yhteistyö kirkkojen välillä sujuu hyvin. Se ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys, vaan vaatii jatkuvaa työtä. Paikallisella tasolla ekumeenisella yhteistyöllä on edelleen paljon kasvun varaa.
- » Avoimuus ekumeeniselle yhteistyölle näkyy sekä kahdenvälisissä neuvotteluissa vähemmistökirkkojen kanssa että kirkkomme kansainvälisen ekumenian suhteissa. Molempien anti paikallistasolle ja toisaalta paikallistason näkyminen kirkkojen välisessä toiminnassa vaativat toimenpiteitä.
- » Kansainvälisessä ekumeenisessa liikkeessä sekä teologiselta identiteetiltään ja anniltaan että taloudeltaan vahvan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vastuu on merkittävä myös tulevaisuudessa. Kirkon ulkomaisten suhteiden ja ekumenian järjestämisen rakenteelliset ja toimintakulttuuriset kysymykset on syytä selkiinnyttää.
- » Ystävyysseurakuntatyö on vakiintunut osaksi paikallisseurakuntien toimintaa. Usein se kuitenkin jää toiminnassa irralliseksi tai yksittäisten ihmisten varaan. Ystävyysseurakuntatyö tulisi entistä selkeämmin nähdä osana yhteistä kansainvälistä vastuuta. Toiminnalle tulisi etsiä uusia muotoja myös hiippakunnissa. Kokonaiskirkon tasolla ystävyysseurakuntatyön koordinoimista tulisi selkiyttää.
- » Ulkosuomalaistyön tulee löytää uusia keinoja ulkomaille muuttavien palvelemisessa ja kirkollisen elämän järjestämisessä, vanhenevien siirtolaisten odotusten täyttämässä ja kasvavan turismin luomaan kirkollisten palvelujen kysyntään vastaamisessa. Vapaaehtoistoiminnan kasvu ja yhteistoiminnan kehittäminen vaativat selkeitä strategisia ratkaisuja.

10. Kirkolliset herätysliikkeet ja järjestöt

- Herätysliikkeiden levinneisyys on pääosin pysynyt ennallaan. Laajimmin toimintaa järjestivät vanhoillislestadiolaisuus, Kansanlähetys sekä herännäisyys ja evankelisuus.
- Erityisesti Tuomasyhteisön, mutta myös herännäisyyden, evankelisuuden ja Hiljaisuuden liikkeen toiminta väheni seurakunnissa alueellisesti. Toimintaansa laajensivat Kansanlähetys, Suomen Raamattuopisto ja esikoislestadiolaisuus.
- Kirkollisten alojen opiskelijat kokevat läheisiksi eri herätysliikkeet kuin kirkossa jo työskentelevät.
- Yhdeksän kymmenestä seurakunnasta katsoi yhteistyön herätysliikkeiden kanssa toimivan hyvin.
- Seurakunnat tekivät yhteistyötä lukuisten eri järjestöjen kanssa. Eniten yhteistyötä tehtiin eläkeläis- ja veteraanijärjestöjen kanssa.

10.1. Herätysliikkeet ja järjestöt osana kirkon toimintaa

Evankelis-luterilaisen kirkon piirissä toimii useita herätysliikkeitä ja järjestöjä. Herätysliikkeellä on perinteisesti tarkoitettu kirkollista uudistusliikettä. Perinteisesti herätysliikkeisiin on luettu lestadiolaisuus, rukoilevaisuus, herännäisyys, evankelisuus sekä niin kutsuttu viides herätysliike. Viime vuosina esillä on ollut myös karismaattinen liike, joka toimii useiden järjestöjen kautta.

Suomalaisessa yhteiskunnassa herätysliikkeet koskettavat tavalla tai toisella suurta määrää suomalaisia. Herätysliikkeiden toiminta on levittäytynyt koko maahan. *Kirkkomonitor 2004* -kyselyn mukaan kymmenesosa suomalaisista (11 %) ilmoitti kuuluvansa johonkin herätysliikkeeseen ja tämän lisäksi joka kymmenes ilmoitti saaneensa niistä ajatteluunsa vaikutteita. Seurakunnan työntekijöistä yli puolet (53 %) ilmoitti kuuluvansa johonkin liikkeeseen.

Herätysliikkeet ovat aktiivisia vaikuttajia kirkossa. Suuri osa herätysliikkeiden jäsenistä osallistuu aktiivisesti kirkon toimintaan. Heitä toimii paljon kirkon luottamustehtävissä niin paikallistasolla kuin kokonaiskirkon tasollakin sekä kirkon vapaaehtoisuudessa. Herätysliikkeiden piiristä hakeutuu myös merkittävä määrä nuoria opiskelemaan kirkon työhön pätevöittävään koulutukseen. Herätysliikkeiden panos on myös merkittävä nuorisotyössä ja kustannustoiminnassa. Herätysliikkeet ottavat kantaa kirkollisiin päätöksiin, viime vuosina enenevästi myös yhdessä. Kertomuskauden aikana herätysliikkeet olivat monella tavalla mukana kirkollisessa keskustelussa. Keskustelua herättivät muun muassa karismaattisen Nokia Mission toiminta sekä suhtautuminen naispappeuteen ja sen esiin nostamat kysymykset muun muassa evankelisessa liikkeessä ja Luther-Säätiössä.

Herätysliikkeiden ohella myös monet kirkolliset järjestöt ja säätiöt toimivat yhteistyössä kirkon kanssa. Ne hoitavat muun muassa lähetystyötä, diakoniatyötä, evankelioimistustyötä, lapsi- ja nuorisotyötä sekä kustannustoimintaa. Järjestöillä on tärkeä rooli myös kirkon työntekijöiden koulutuksessa.

Suurin osa järjestöjen työntekijöistä työskenteli kirkon lähetysjärjestöjen tai diakonia- ja sosiaalialan järjestöjen palveluksessa. Evankelis-luterilaisella kirkolla on seitsemän virallista lähetysjärjestöä. Lähetysjärjestöjen toimintaa käsitellään tarkemmin luvussa 8. Diakonia- ja sosiaalialan järjestöjen toiminta keskittyy pääosin hoito- ja palvelulaitoksiin sekä oppilaitoksiin. Ne toimivat tiiviissä yhteistyössä valtion ja kunnan viranomaisten kanssa.

Kirkolliset nuoriso-, kasvatus- ja kulttuurialan järjestöt toteuttavat erilaisia lapsi- ja nuorisotyön kehittämiseen, materiaalin tuottamiseen ja jatkokoulutukseen liittyviä tehtäviä.

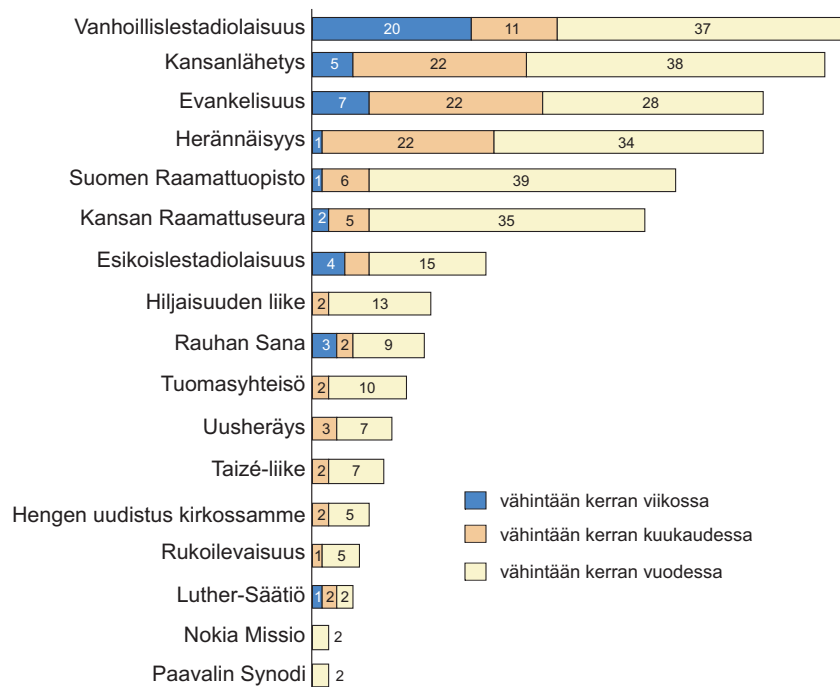
Kirkkohallituksen ja järjestöjen välistä toimintaa on pyritty selkeyttämään niin sanotuilla Järki-sopimuksilla, joilla sovitaan yhteistyön sisällöistä. Pitkäkestoista yhteistyötä Kirkkohallitus on tehnyt suurten palvelujärjestöjen kanssa, joilla on seurakuntajäseniä tai jotka hoitavat valtakunnallisesti kirkon niille antamia erityistehtäviä. Näitä järjestöjä ovat Kirkkopalvelut, Seurakuntien Lapsityön Keskus (SLK), Suomen Poikien ja Tyttöjen Keskus – PTK, Nuorten Keskus (NK), Församlingsförbundet ja Suomen Merimieskirkko. Järjestöistä suurin on Kirkkopalvelut, jolla oli 238 työntekijää vuonna 2007 (193 vuonna 2003).

10.2. Herätysliikkeiden ja järjestöjen levinneisyys

Herätysliikkeiden levinneisyydessä ei valtaosassa liikkeitä ole tapahtunut juurikaan muutosta. Laajimmalle levinneet herätysliikkeet ovat vanhoillislestadiolaisuus ja Kansanlähetys, joilla oli vähintään kerran vuodessa toimintaa kahdessa kolmesta seurakunnasta. Herätysliikkeistä aktiivisimmin toimintaa järjestää vanhoillislestadiolaisuus, jolla on viikoittaista toimintaa joka viidennessä seurakunnassa.

Seuraavaksi levinneimpiä liikkeitä ovat herännäisyys (58 % seurakunnista) ja evankelisuus (57 %). Evankelisella liikkeellä on kuukausittaista toimintaa vajaassa kolmasosassa seurakuntia (29 %), herännäisyydellä neljänneksessä seurakunnista (24 %).

Kuvio 10.1. Herätysliikkeiden ja järjestöjen toiminta seurakuntien alueella vuonna 2007 (% seurakunnista).

10.3. Rukoilevaisuus

Herätysliikkeistä vanhin on rukoilevaisuus, jonka taustalla ovat 1700- ja 1800-luvulla tapahtuneet herätykset Länsi-Suomessa ja Satakunnassa. Pietismin korostusten mukaisesti tärkeässä asemassa oli henkilökohtainen usko. Hartauskirjallisuus ja laulukokoelmat olivat tärkeässä asemassa kansanherätyksessä.

Liikkeelle tunnusomaista on ollut rukouksen korostaminen, mikä näkyy myös liikkeen nykyisessä toiminnassa. Myös polvirkouksia käytetään. Liikkeessä ylläpidetään perinnettä käyttämällä vanhoja hartaus- ja veisuukirjoja, kuten 1600-luvulta peräisin olevaa jumalanpalveluskaavaa ja 1700-luvun virsikirjaa. Näiden ohelle on otettu käyttöön myös uusia tekstejä ja virsikirjoja.

Liike on historiansa ajan vaikuttanut lähinnä Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa. Liikkeellä oli vuonna 2007 toimintaa vähintään kerran vuodessa kuudessa prosentissa seurakuntia. Kuukausittaista toimintaa on vain yhdessä prosentissa seurakunnista. Turun arkkihiippakunnassa liikkeellä on kuukausittaista toimintaa seitsemässä prosentissa seurakunnista. Vähintään kerran vuodessa toimintaa on neljänneksessä (24 %) arkkihiippakunnan seurakunnista. Seurakunnan hengellistä työtä tekevistä kaksi prosenttia koki kuuluvansa rukoilevaisuuteen, kahdeksan prosenttia oli saanut siitä vaikutteita ajatteluunsa.

Rukoilevainen liike hajaantui kahtia 1980-luvulla virkakysymyskeskustelun myötä. Liikkeen toiminta jatkuu Länsi-Suomen Rukoilevaisten yhdistyksen ja Suomen Rukoilevaisen kansan yhdistyksen kautta.

Länsi-Suomen Rukoilevaisten yhdistys pyrkii säilyttämään liikkeelle ominaiset tunnusmerkit kuten polvirkouksen ja vanhan kirjallisuuden käytön. Länsi-Suomen Rukoilevaisten yhdistyksen ydinalue on Länsi-Suomessa Porin ja Rauman ympäristön maaseutu. Yhdistys järjestää seuratoimintaa, jumalanpalveluksia ja nuorteniltoja. Se järjestää myös oman rippikoulun. Liike on myös mukana lähetystyössä.

Eurajoen kristillisen kansanopiston yhteydessä toimiva Suomen rukoilevaisen kansan yhdistys ry on myös uudistanut perinnettä. Se käyttää myös uutta virsikirjaa ja raamatunkäännöstä sekä on

uudistanut liikkeen laulukokoelmaa. Se järjestää jumalanpalveluksia sekä vanhan että uuden käsikirjan mukaan. Yhdistykseen kuuluu viitisenkymmentä jäsentä.

10.4. Lestadiolaisuus

Lestadiolainen herätysliike syntyi 1800-luvun puolivälissä. Sen leviämiseen vaikutti keskeisesti ruotsalaissyntyisen papin Lars Levi Laestadiuksen hengellinen uudistuminen ja saarnatoiminta. Liike levisi Suomen, Ruotsin ja Norjan pohjoisosiin.

Liike on jakaantunut lukuisiin ryhmittymiin, joita Suomessa arvioidaan toimivan ainakin 15. Lestadiolaisuuden pääryhmittymät ovat vanhoillislestadiolaisuus, esikoislestadiolaisuus, uusheräys sekä Rauhan Sana -liike. Eri suuntauksilla on jonkin verran toisistaan poikkeavia korostuksia, mutta yhteistä eri suuntauksille on parannuksen ja armon julistaminen ja näkemys siitä, että kaikki uskovat voivat julistaa synninpäästön. Osa liikkeistä sisällyttää opetukseen elämäntapaohjeita, jotka käsittelevät muun muassa pukeutumista, musiikkia tai alkoholinkäyttöä. Erityisesti vanhoillislestadiolaisuudessa ja esikoislestadiolaisuudessa yhteisöllä on merkittävä rooli.

Laajin suuntaus on **vanhoillislestadiolaisuus**, jonka piiriin arvioidaan kuuluvan ainakin 100 000 henkilöä. Vanhoillislestadiolaisuuden kattojärjestö on Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys. Järjestön pääasialliset toimintamuodot olivat sananjulistus ja sielunhoito, lapsi- ja nuorisotyö sekä kustannustoiminta.

Vanhoillislestadiolaisella liikkeellä oli vuonna 2007 toimintaa kahdessa kolmasosassa (68 %) seurakuntia, kuten myös vuonna 2003. Myös kuukausittainen toiminta oli säilynyt ennallaan.

Selkeästi vilkkainta toiminta oli Oulun hiippakunnassa, jossa viikoittaista toimintaa oli kolmessa neljästä (73 %) seurakunnasta. Vähintään kerran vuodessa toimintaa oli miltei kaikissa (97 %) Oulun hiippakunnan seurakunnissa. Kuukausittaista toimintaa liike järjesti joka toisessa Lapuan (50 %) ja Espoon (46 %) hiippakuntien seurakunnassa. Muuttoliikkeen myötä perinteinen pohjoisen herätysliike onkin saanut sijaa myös Etelä-Suomessa.

Suomalaisille suunnattu *Kirkkomonitor 2004* -kysely (N=2 569) osoitti vanhoillislestadiolaisuuden olevan tunnetuin herätysliike. Kolme neljästä suomalaisesta tietää liikkeen, vaikkei siihen kuuluisikaan. Kuitenkin suuri osa suomalaisista suhtautui vanhoillislestadiolaisuuteen kielteisesti. Suomalaisista 2,2 prosenttia ilmoitti kuuluvansa vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen joko kiinteästi tai jossain määrin. Alle 25-vuotiaiden keskuudessa liikkeellä on enemmän vaikutusta kuin millään muulla liikkeellä.

Seurakunnan työntekijäkysely vuonna 2004 osoitti, että työntekijöistä vain pieni osa kuuluu lestadiolaisuuteen. Vanhoillislestadiolaisuuteen ilmoitti kuuluvansa kaksi prosenttia ja ajatteluunsa siitä on saanut vaikutteita viisi prosenttia. Vanhoillislestadiolaisuus vaikutti erityisesti kirkkoherrojen ja kanttorien keskuudessa. Kirkon nuorisotyön ja diakonian alan opiskelijoista 1,5 prosenttia ilmoitti kuuluvansa vanhoillislestadiolaisuuteen.

Vanhoillislestadiolaisella liikkeellä oli 195 paikallisyhdistystä, viisi vähemmän kuin vuonna 2003. Vuonna 2007 paikallisyhdistyksiin kuului noin 34 100 henkilöä. Paikallisyhdistysten jäsenmäärä kasvoi, sillä kertomuskauden alussa niihin kuului 32 300 jäsentä. Liikkeen julkaiseman *Päivämies*-lehden maksettujen tilausten määrä oli noin 23 600. Lisäksi liike julkaisi *Siionin lähetyslehteä* (noin 12 900 tilausta) ja lapsille suunnattua *Siionin kevät-lehteä* (noin 13 300).

Järjestöllä oli vuoden 2007 lopussa 30 päätoimista työntekijää. Rauhanyhdistysten keskusyhdistys oli yksi suurimpia rippikoulu-leirien järjestäjiä. Vuonna 2007 se järjesti 35 rippikoulua, joihin osallistui 1 786 rippikoululaista. Järjestö järjesti myös kaksi kehitysvammaisten rippikoulua.

Esikoislestadiolaisen liikkeen pääasialliset toimintamuodot olivat seurakunnissa rukoushuoneissa sekä kirkossa, pyhäkoulutoiminta ja lähetystyö Venäjällä ja Baltian maissa.

Vuonna 2007 esikoislestadiolaisella liikkeellä oli toimintaa vähintään kerran vuodessa runsaassa viidenneksessä seurakunnista (22 %). Toiminta oli hieman laajentunut; vuonna 2003 toimintaa oli 20 prosentissa seurakuntia. Kuukausittaista toimintaa sillä oli seitsemässä prosentissa seurakuntia (6 % vuonna 2003). Esikoislestadiolaisen liikkeen toiminnan keskus oli Lahdessa. Kuukausit-

taista toimintaa oli eniten Mikkelin (14 %) ja Tampereen (10 %) hiippakuntien alueella.

Esikoislestadiolaisella liikkeellä ei ollut lainkaan päätoimisia työntekijöitä. Järjestöllä oli 23 paikallisyhdistystä. Järjestön jäsenmäärä oli 5 000. Järjestö julkaisee *Rauhan Side* -lehteä, jonka maksettujen tilausten määrä oli noin 3 000. Liike järjesti vuonna 2007 yhden rippikoulun, johon osallistui parikymmentä rippikoululaista.

Lestadiolaisen **Uusheräyksen** pääasialliset toimintamuodot olivat seurojen pito, raamattuopetus, lapsi- ja nuorisotyö sekä leirikodin ylläpito. Liike tuki Inkerin kirkon työtä sekä lähetystyötä pääosin Suomen Lähetysseuran kautta.

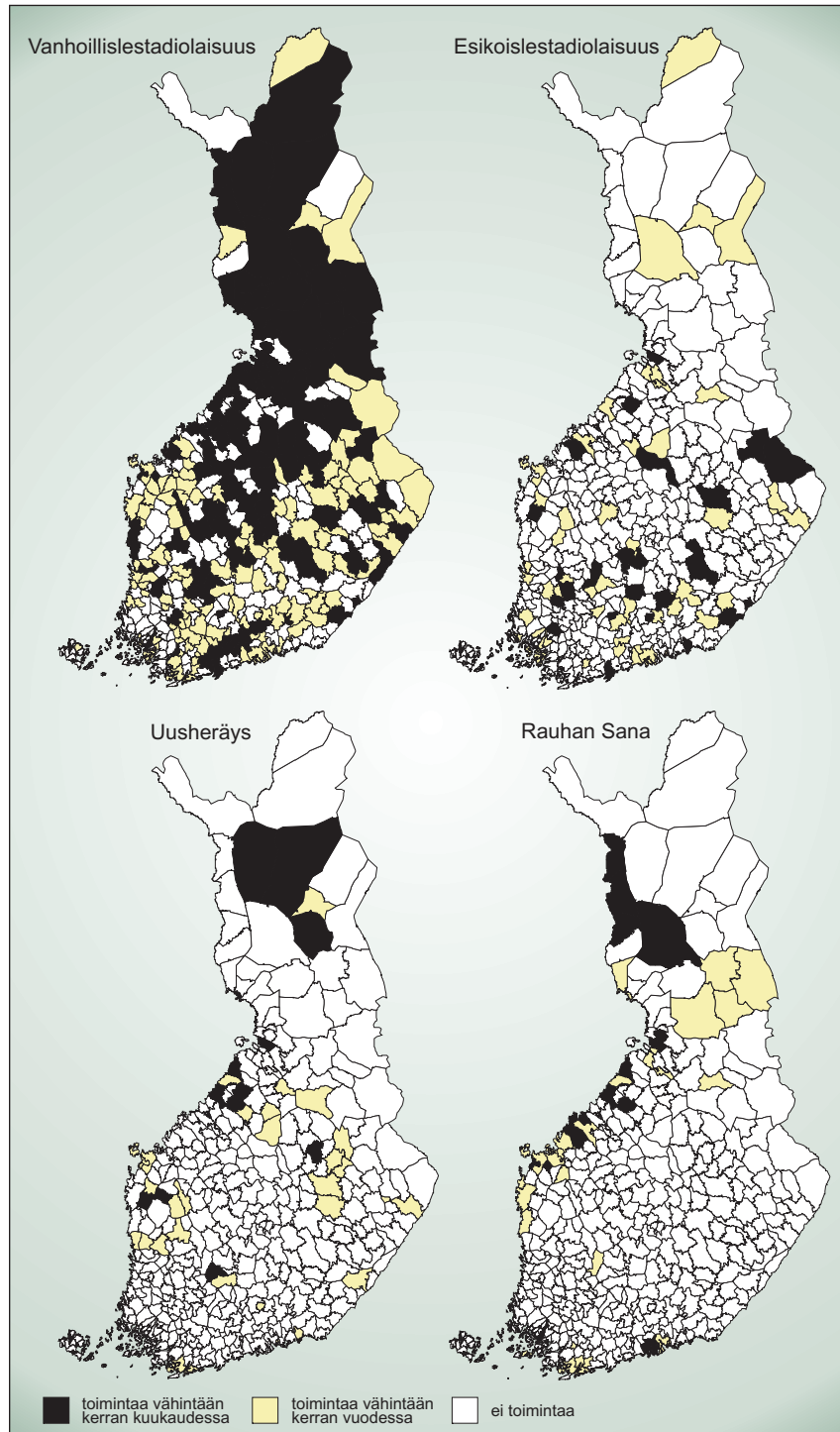
Vuonna 2007 uusheräyksellä oli toimintaa joka kymmenennessä seurakunnassa (11 % vuonna 2003). Vähintään kerran kuussa sillä oli toimintaa viidessä prosentissa seurakuntia, saman verran kuin vuonna 2003. Uusheräyksen toiminta painottui Oulun hiippakunnan alueelle, jossa sillä on toimintaa vähintään kerran kuukaudessa viidenneksessä (19 %) seurakunnista.

Päätoimisia työntekijöitä järjestöllä oli kuusi ja paikallisyhdistyksiä 31. Vuoden 2007 lopussa jäseniä oli 1 250. Järjestön julkaisemalla *Lähetijä*-lehdellä oli 1 350 tilaajaa. Liike järjesti yhden rippikoulun, johon osallistui viisi henkilöä.

Lähetisyhdistys **Rauhan Sana** ilmoitti pääasiallisiksi toimintamuodoikseen lähetystyön Suomessa, Virossa ja Venäjällä.

Vuonna 2007 Rauhan Sana järjesti toimintaa vähintään kerran vuodessa joka seitsemännessä (14 %) seurakunnassa (15 % vuonna 2003). Kuukausittaista toimintaa sillä oli viidessä prosentissa seurakuntia, kuten myös vuonna 2003. Rauhan Sana -liikkeen toiminta on vilkkainta Oulun (kuukausittaista toimintaa 21 % seurakunnista) ja Porvoon (13 %) hiippakunnan alueella.

Liikkeellä oli kaksi päätoimista työntekijää. Vuoden 2007 lopussa liikkeellä oli 900 jäsentä. Järjestö ilmoitti jäsenten määrän vähentyneen nelivuotiskaudella noin neljä prosenttia. Liikkeen julkaisemalla *Rauhan Sana* -lehdellä oli 2 200 tilaajaa. Vuonna 2007 liike järjesti kaksi rippikoulua, joissa oli yhteensä viitisenkymmentä rippikoululaista.

10.5. Herännäisyys

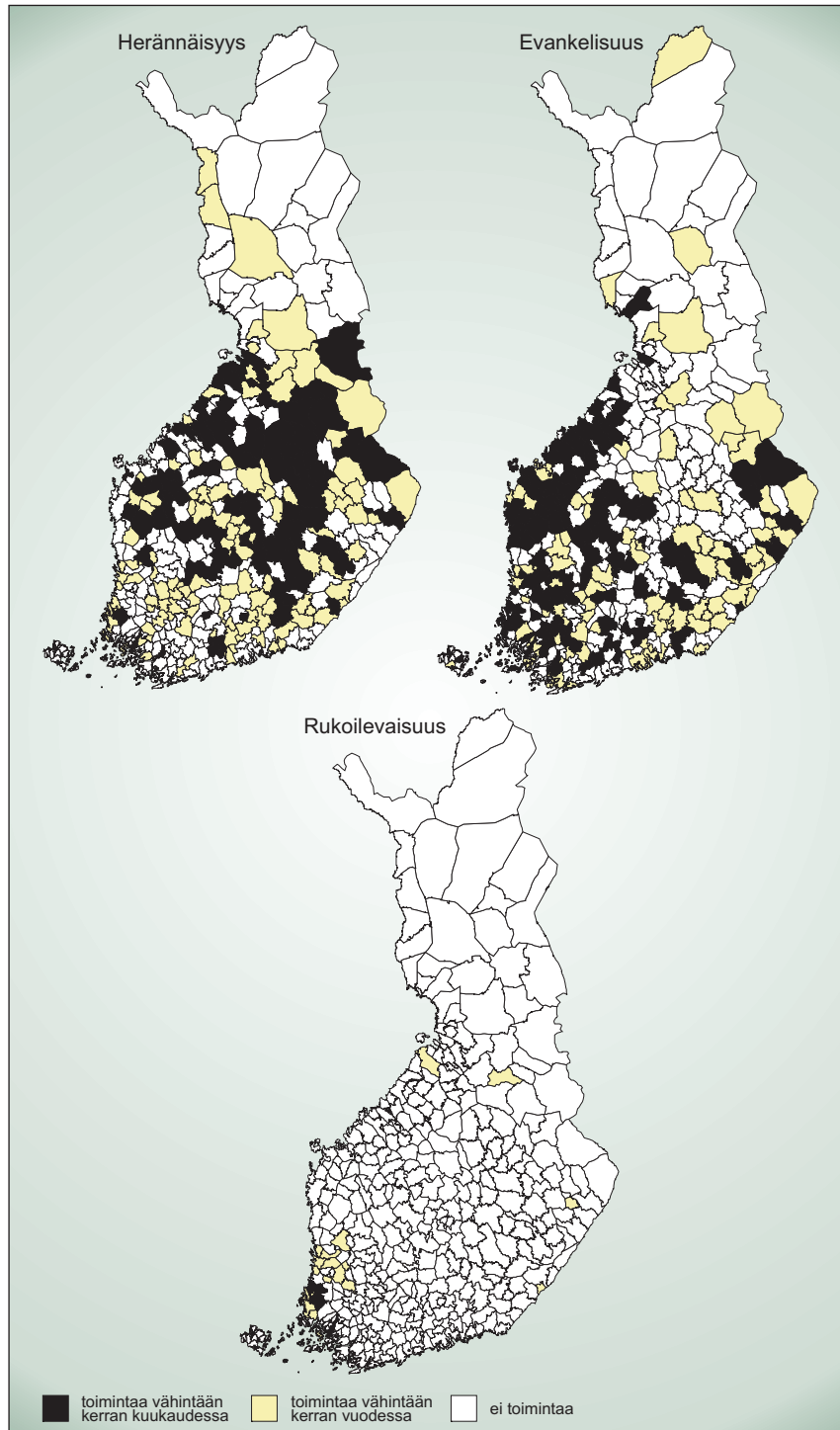
Herännäisyys syntyi 1700–1800-luvun Savon ja Pohjanmaan kansanherätysten pohjalta. Liikkeen johtohahmoksi nousi talonpoika Paavo Ruotsalainen. Herännäisyys korostaa arkaa ja ikävöivää uskoa. Liikkeessä painotetaan Jumalan suuruutta ja ihmisen pienuutta. Armoa halutaan tarjota jokaiselle, eikä henkilökohtaisia uskonkokemuksia kysellä.

Järjestön pääasialliset toimintamuodot olivat alue- ja sisälähetystyö, opiskelija- ja nuorisotyö sekä musiikkityö ja julkaisu- ja kustannustoiminta. Perhe- ja lapsityö on ollut liikkeen painopistealueena. Järjestö teki myös lähetystyötä ja heimotyötä. Kertomuskaudella liike on käynnistänyt talkotoiminnan Afrikassa perinteisen nimikkotyön rinnalle. Liike kehitti kertomuskaudella verkopalvelujaan. Netissä on muun muassa körttikauppa ja körttifoorumiki-keskustelupalsta.

Herännäisyydellä oli toimintaa vuonna 2007 vähintään kerran vuodessa 58 prosentissa seurakunnista (63 % vuonna 2003). Toiminta oli siis jossain määrin supistunut. Kuukausittaista toimintaa oli noin neljänneksessä seurakuntia (24 %). Myös kuukausittainen toiminta oli vähentynyt: vuonna 2003 sitä oli 28 prosentissa seurakuntia. Toiminta painottuu Kuopion ja Lapuan hiippakuntien alueelle. Näissä kuukausittaista toimintaa oli joka toisessa seurakunnassa (Kuopio 49 %, Lapua 48 %).

Herännäisyys on seurakuntien hengellisen työn tekijöille yleisin hengellinen viiteryhmä. Siihen kuului 16 prosenttia seurakunnan työntekijöistä. Teologian opiskelijoista vain muutama prosentti kuului herännäisyyteen, samoin nuorisotyön ja diakonian alan koulutukseen hakeneista.

Herännäisyyden kattojärjestö on Herättäjä-Yhdistys. Järjestöllä oli 147 paikallisosastoa. Vuoden 2007 lopussa jäsenrekisterissä oli vajaat 6 000 henkilöä. Vuodesta 2003 jäsenmäärä on laskenut usealla sadalla (6 320 vuonna 2003). Liikkeellä oli 20 päätoimista työntekijää. Herättäjä-Yhdistys julkaisee *Hengellistä kuukauslehteä*, jonka levikki on reilut 5 800. Nuorten *Yty*-lehteä tilasi 650 henkilöä. Liike järjesti vuonna 2007 viisi rippikoulua, joihin osallistui noin 120 rippikoululaista.

10.6. Evankelisuus

Evankelisuuden syntyhistoria kytkeytyy herännäisyyteen. Evankelisen liikkeen vaikuttajaksi kohonnut Fredrik Gabriel Hedberg irtautui herännäisyyden piiristä päädyttyään erilaisiin korostuksiin uskonnäkemyksissä. Herännäisyyden ikävöivän uskon sijaan Hedberg korosti pelastusvarmuutta ja uskon omistamista. Evankelisuus muodostui omaksi liikkeekseen 1870- ja 1880-luvuilla.

Evankelisen ajattelun mukaan kaikki on tehty valmiiksi Kristuksen työssä, taivas on avattu ja synnit anteeksi annettu. Pietismin korostaman henkilökohtaisen uskon ja uudestisyntymisen sijaan evankelisuudessa painotettiin Kristuksen jo valmistamaa pelastusta. Tätä valmiin pelastuksen lahjaa haluttiin jakaa kaikille erotuksetta. Kasteen on nähty turvaavan osallisuuden sovituksien.

Evankelisen liikkeen pääasialliset toimintamuodot olivat julistustyö, raamattuopetus sekä musiikkityö. Liike piti tärkeässä asemassa myös eri elämänvaiheissa oleville ja eri ikäisille suunnattua työtä: lapsi-, varhaisnuoriso- ja nuorisotyötä, opiskelija- ja nuorten aikuisten työtä sekä perhetyötä. Liike teki myös lähetystyötä useissa maissa. Kotimaassa liike järjesti lähetyspiirejä, lähetystyöntekijöiden vierailuja ja lähetysnäyttelyitä. Uutena tapahtumana liike aloitti muun muassa musiikkitapahtuman Laulun jäljet.

Vuonna 2007 evankelinen liike järjesti toimintaa yli puolessa (57 %) seurakunnista. Toiminta on jonkin verran supistunut, sillä vuonna 2003 toimintaa järjestettiin 62 prosentissa seurakuntia. Kuukausittaisessa toiminnassa ei kuitenkaan ollut juuri muutoksia. Sitä järjestettiin 29 prosentissa seurakuntia (30 % vuonna 2003). Evankelisen liikkeen toiminta oli vilkkainta Lapuan hiippakunnassa, jossa toimintaa järjestettiin vähintään kerran kuukaudessa kolmessa viidestä (62 %) seurakunnasta. Turun hiippakunnassa kuukausittaista toimintaa oli 37 prosentissa seurakunnista ja Tampereen 32 prosentissa seurakuntia.

Evankeliseen liikkeeseen koki kuuluvansa kymmenesosa (11 %) seurakuntien hengellistä työtä tekevästä. Nuoriso- ja diakoniatyön koulutukseen hakeneista viidesosa (22 %) ilmoitti kuuluvansa evankeliseen liikkeeseen, kahden opiskeluvuoden jälkeen kymmenesosa (9 %).

Evangelisen liikkeen kattojärjestö on **Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys (SLEY)**, johon kuului vuoden 2007 lopussa reilut 2 400 jäsentä. Paikallisyhdistyksissä oli yhteensä lähes 11 700 jäsentä. Liikkeessä on otettu käyttöön uusi rekisteriohjelma, jonka myötä lukumäärä tarkentui vain jäsenmaksunsa maksaviin jäseniin. Tältä osin luvut eivät ole suoraan vertailukelpoisia viime nelivuotiskertomuksessa esitettyihin lukuihin, jolloin jäseniä oli lähes 15 000. Järjestöllä oli miltei 260 paikallisyhdistystä. Paikallisyhdistysten määrä vähentyi kymmenillä muutamassa vuodessa: vuonna 2003 niitä oli 310.

Liike julkaisi kolmea lehteä: *Sanansaattajaa*, *Nuotta* ja *Vinkkiä*. Sanansaattajan tilausmäärä oli noin 7 700, nuorille suunnatun Nuotan runsaat 3 200 ja lastenlehti Vinkin noin 2 500. Liike järjesti vuonna 2007 yhdeksän rippikoulua, joihin osallistui yhteensä parisataa henkilöä. Järjestöllä oli yhteensä 125 päätoimista työntekijää.

Nelivuotiskauden aikana evankelisessa liikkeessä jatkui edelleen vilkas keskustelu naispappeudesta. Vuoden 2007 vuosikokouksessa SLEY:n hallitukseen valittiin yksinomaan naispappeuden vastustajia. Vuosikokouksessa päätettiin, että SLEY:n tilaisuuksiin ei kutsuta puhujiksi naispappeja. Liikkeen sisällä ei löytynyt riittävää keskusteluyhteyttä ja yhteisiä toimintalinjoja virkakäsityksessä eri näkemyksiä edustavien tahojen välillä. Tämä johti siihen, että naispappeuden hyväksyvät perustivat oman työryhmän ja keväällä 2008 yhdistyksen, joka sai nimekseen Evankelinen Lähetisyhdistys. Se järjestää seuroja ja evankeliumijuhlia. Tuki lähetystyölle kanavoidaan jo olemassa olevien järjestöjen kautta. Yhdistys järjesti omat kesäjuhlat jo ensimmäisenä kesänään 2008.

Myös seurakunnat kritisoivat SLEY:n naispappeuslinjauksia. Muutamat etelän seurakunnat päättivät lopettaa liikkeen lähetyskannatuksen naispappeuslinjan vuoksi. Jotkut seurakunnat ilmoittivat boikotoivansa liikkeen järjestämää nuorille suunnattua Maata Näkyvissä -tapahtumaa. Tämä ei tapahtuman osallistujamäärässä kuitenkaan näkynyt, vaan tapahtuma on säilynyt Pohjoismaiden suurimpana kristillisenä nuortenfestivaalina.

Ruotsinkielistä evankelista toimintaa järjestää **Svenska Lutherska Evangeliföreningen**. Järjestö teki julistus- ja evankeliointityötä, lapsi- ja nuorisotyötä sekä musiikkityötä. Sillä oli myös lähetyskohteita ja kustannustoimintaa. Järjestöllä oli 23 päätoimista työntekijää ja siihen kuuluu noin 1 100 jäsentä. Järjestö järjesti yhden rippikoulun, johon osallistui 16 rippikoululaista.

10.7. Viides herätysliike

Sotien jälkeen syntynyt viides herätysliike korostaa pietismin perinteen mukaisesti omakohtaista uskoa ja parannuksen tekoa. Evankeliointi ja ihmisten tavoittaminen kristinuskon sanomalla on liikkeessä tärkeässä asemassa. Viides herätysliike toimii useiden eri järjestöjen kautta, joista merkittävimmät ovat Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetys, Suomen Raamattuopisto ja Kansan Raamattuseura. Liikkeen nuoresta iästä huolimatta sen toiminta on levittäytynyt laajalle alueelle.

Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetysksen pääasialliset toimintamuodot olivat lähetystyö ja kehitysyhteistyö, evankelioimistyö sekä raamattuopetus niin seurakunnissa kuin sähköisessä mediassa. Liike antoi koulutusta omassa Kansanlähetysopistossa. Se teki lapsi- ja nuorisotyötä ja sillä oli omaa kustannustoimintaa. Liike juhli 40-vuotisjuhlavuottaan vuonna 2007. Liike järjesti entistä enemmän omia jumalanpalveluksiaan.

Vuonna 2007 Kansanlähetys järjesti vähintään kerran vuodessa toimintaa kahdessa kolmesta seurakunnasta (66 %). Liikkeen toiminta oli jonkin verran laajentunut (62 % vuonna 2003). Kuukausittaista toimintaa sillä oli 28 prosentissa seurakuntia (25 % vuonna 2003). Kuukausittainen toiminta oli vilkkainta Kuopion (50 %) ja Lapuan (49 %) hiippakunnissa. Mikkelin hiippakunnassa toimintaa järjestettiin kuukausittain kahdessa viidestä seurakunnasta (41 %).

Liikkeellä oli seitsemäntoista piirijärjestöä Suomessa ja yksi Ruotsissa. Liikkeellä oli 175 päätoimista työntekijää (178 vuonna 2003). Kansanlähetys oli yksi kirkon virallisista lähetysjärjestöistä, ja sen työntekijöistä 70 oli lähetystyössä. Liikkeeseen kuului 3 140 jäsentä. Henkilöjäsenet olivat piirijärjestöissä, joiden ystäväkirjeiden levikki oli runsaat 18 000 (v. 2006).

Liike julkaisi *Uusi Tie* -lehteä, jonka levikki on vajaat 8 200. Kansanlähetyksen ja evankelisen liikkeen yhdessä julkaiseman *Nuotta*-nuortenlehden levikki oli yli 3 200, *Donkki*-lastenlehteä tilasi vajaat 1 500 henkilöä. Liike järjesti vuonna 2007 kuusi rippikoulua, johon osallistui yhteensä noin 150 henkilöä. Liike järjesti myös erityisrippikouluja, kuten luovan toiminnan riparin, sporttiriparin ja ratsastusriparin.

Suomen Raamattuopiston pääasialliset toimintamuodot olivat koulutus, evankelioimistyö ja kustannustoiminta. Raamattuopisto järjestää raamattukursseja ja maallikkokoulutusta. Uusia toimintamuotoja olivat muun muassa musiikkilinja ja Matka halki Raamatun -kurssit seurakunnissa. Liikkeen kustannustoimintaa toteutettiin Perussanoma-kustantamon kautta. Kustannustoiminta on viime vuosina vahvistunut.

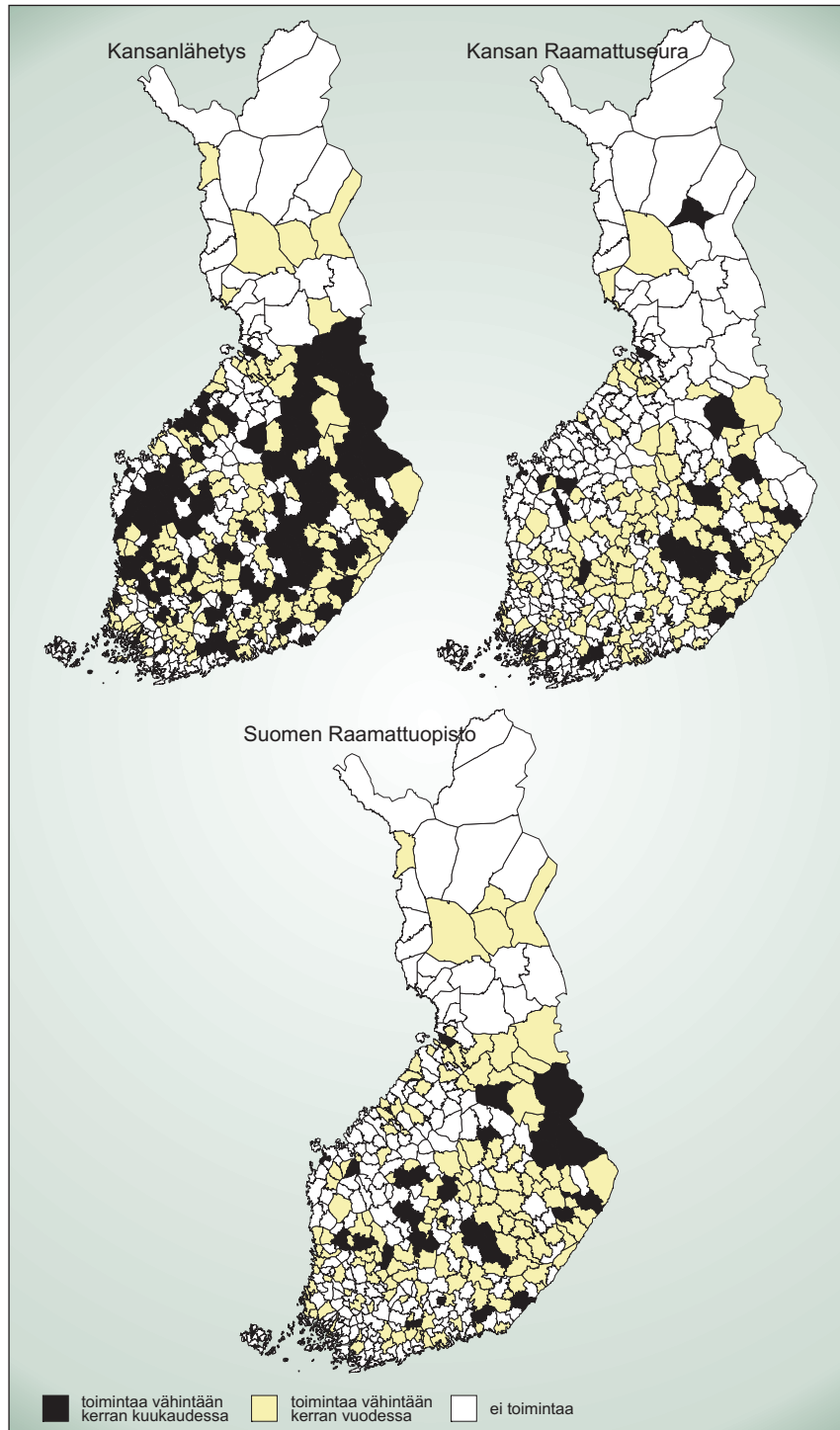
Vuonna 2007 Suomen Raamattuopistolla oli toimintaa vähintään kerran vuodessa 45 prosentissa seurakuntia (43 % vuonna 2003). Toiminta oli siis hieman laajentunut. Vähintään kerran kuukaudessa sillä oli toimintaa seitsemässä prosentissa seurakuntia, kuten myös vuonna 2003. Eniten kuukausittaista toimintaa oli sillä oli Kuopion ja Lapuan hiippakunnissa (molemmissa 10 % seurakunnista).

Liikkeen kustantamalla *Elämään*-lehdellä oli miltei 4 700 maksavaa jäsentä. *Perusta*-lehteä tilasi 1 120 henkilöä. Maksuttoman *Ystävien*-tiedotuslehden levikki oli 9 800.

Suomen Raamattuopiston ystäviin kuului 2 690 maksavaa jäsentä. Jäsenmäärä on ollut pienessä laskussa viime vuosina. Yhdistyksellä oli 47 päätoimista työntekijää. Liike järjesti kaksi rippikoulua, joihin osallistui noin 80 rippikoululaista.

Kansan Raamattuseuran pääasialliset toimintamuodot olivat julistus ja koulutus sekä opiskelija- ja nuorisotyö. Sillä oli myös kolme toimintakeskusta. Uusina toimintamuotoina aloitettiin muun muassa nukketeatteri, nuorille aikuisille suunnattu Tarinoiden majatalo sekä kaiken ikäisille suunnattu Vivamon Raamattukylä. Liike toteutti myös koulutusyhteistyötä Namiassa.

Vuonna 2007 Kansan Raamattuseuralla oli toimintaa 42 prosentissa seurakunnista vähintään kerran vuodessa. Kuukausittaista toimintaa sillä oli seitsemässä prosentissa seurakuntia.

Toiminnan laajuus ei muuttunut vuodesta 2003. Kansan Raamattuseuran toiminta oli levittäytynyt melko tasaisesti eri hiippakuntien alueelle. Kuukausittaista toimintaa sillä on kuitenkin melko vähän. Vähintään kerran kuussa sillä oli toimintaa eniten Mikkelin (15 %) ja Lapuan (10 %) hiippakunnissa.

Kansan Raamattuseuralla ei ole varsinaisia jäseniä. Kansan Raamattuseuran lähettäjäpiireihin kuului noin 19 000 henkilöä. Kansan Raamattuseuralla oli 88 päätoimista työntekijää. Liike julkaisee *Sana*-lehteä, jonka levikki on noin 30 000.

Liike järjesti vuonna 2007 kuusi rippikoulua, joihin osallistui noin 270 rippikoululaista.

10.8. Karismaattinen liike

Karismaattinen liike on levinnyt seurakuntiin 1970-luvulta lähtien. Liikkeessä korostetaan Pyhän Hengen lahjoja, kuten sairaiden parantamista, profetoimista ja kielillä puhumista. Seurakunnissa karismaattisen liikkeen toiminta on osittain kanavoitunut niin sanottuihin Sanan ja rukouksen iltoihin.

Karismaattisen virtauksen kattojärjestönä on toiminut **Hengen uudistus kirkossamme** -järjestö. Sen pääasiallisena toimintamuotona olivat koulutus- ja seurakuntatapahtumat eri puolilla Suomea. Se tekee myös lähetystyötä Siperiassa, jossa sillä on sivutoiminen työntekijä. Se kustansi myös tv-ohjelmaa. Uutena toimintamuotona oli Kirkonrakentajien foorumi, jonka kautta tuodaan esiin keskustelua karismaattisuudesta kirkossa.

Hengen uudistus kirkossamme -liikkeellä oli vuonna 2007 toimintaa vähintään kerran vuodessa seitsemässä prosentissa seurakuntia ja kuukausittaista toimintaa kahdessa prosentissa seurakuntia. Eniten kuukausittaista toimintaa oli Tampereen hiippakunnassa, jossa sillä oli toimintaa vähintään kerran kuussa seitsemässä prosentissa seurakuntia.

Karismaattisen liikkeen toiminnan laajuutta ei voi suoraan verrata edelliseen nelivuotiskauteen, koska tilastoinnin perusteet muuttuivat. Vuonna 2003 seurakunnilta kysyttiin vain yleisellä tasolla karismaattisen liikkeen toiminnan laajuutta. Tuolloin toimintaa oli ollut vähintään kerran vuodessa noin kolmasosassa

(29 %) seurakuntia ja se oli vähentynyt edellisestä nelivuotiskaudesta.

Hengen uudistus kirkossamme -liikkeellä oli jäsenrekisterissä 702 jäsentä (vuonna 2003 jäseniä oli 1 100). Jäsenten määrä on siis kertomuskaudella laskenut. Liikkeellä oli kaksi sivutoimista työntekijää. Liike julkaisi *Kädenojennus*-nimistä lehteä, jonka maksettujen tilausten määrä oli noin 360.

Viime vuosina näkyvimmin karismaattista liikettä on kirkon sisällä tuonut esille **Nokia Missio**. Nokia Mission pääasiallinen toimintamuoto on evankeliumin levittäminen kotimaassa ja ulkomailla. Se teki myös kristillistä avustustyötä.

Liikkeellä oli kahdeksan päätoimista työntekijää. Liike julkaisi ilmaista *Nokia Mission uutisia* -lehteä. Sen maksuttomien tilausten määrä on noin 15 400.

Liikkeellä oli vähintään kerran vuodessa toimintaa vain kahdessa prosentissa seurakuntia. Vähintään kerran kuussa sillä oli toimintaa Tampereen (2 %), Oulun (2 %) ja Lapuan (2 %) hiippakunnissa.

Nokia Mission ja luterilaisen kirkon välillä oli ristiriitoja koko kertomuskauden ajan. Tilanne johti muun muassa ylimääräisiin piispantarkastuksiin. Liikkeen johtohahmona toimiva Markku Koivisto pidätettiin pappisvirasta vuonna 2004 sopimattoman käytöksen vuoksi. Syynä olivat Koiviston kirkkoa ja piispa Pihkalaa kohtaan esittämät väitteet, jotka todettiin perättömiksi. Vuonna 2006 Tampereen hiippakunnan tuomiokapituli antoi Koivistolle viiden kuukauden harkinta-ajan arvioida omaa luterilaisuuttaan oppiin liittyvässä tutkinnassa. Maaliskuussa 2007 Koivisto sai 14-kohtaisen listan ohjeita, joita hänen on sitouduttava noudattamaan voidakseen jatkaa luterilaisen kirkon pappina. Ohjeet koskivat Koiviston opetusta, jota ei pidetty luterilaisen tunnustuksen mukaisena. Koivisto sai kuukauden aikaa sitoutua ohjeisiin ja hänen oli sitouduttava kirjallisesti noudattamaan ohjeita. Toukokuussa 2007 Koivisto pidätettiin pappisvirasta. Koivisto sai pappisoikeutensa takaisin kesäkuussa 2007.

Koivisto oli ehdokkaana Tampereen hiippakunnan piispanvaalissa. Piispanvaalin ensimmäisen kierroksen jälkeen Koivisto ilmoitti jättävänsä pappisvirkansa ja Nokia Mission perustavan oman kirkkokunnan. Eron syyksi ilmoitettiin se, että luterilaisessa

kirkossa auktoriteetti ei ole enää Raamattu, vaan ihmisten mieltymykset. Toisena syynä tuotiin esille yhteisölliset tekijät. Esimerkiksi ehtoollista oli voitu viettää vain harvoin ja liike halusi myös kastaa omaan yhteyteensä. Missiossa on ollut rinnakkain useita eri kastekäsityksiä, koska sen toiminnan piirissä on sekä luterilaisia että vapaiden suuntien edustajia.

10.9. Muut liikkeet ja järjestöt

Tuomasyhteisö järjestää tuomasmessuja Helsingin alueella. Tuomasmessuja on järjestetty Suomessa kahdenkymmenen vuoden ajan. Messussa yhdistetään modernia spiritualiteettia ja vanhan kirkon perinnettä. Musiikki koostuu niin vanhoista virsistä kuin uudesta musiikista. Messun toimittamiseen osallistuu laaja joukko vapaaehtoisia. Tuomasmessuun kutsutaan erityisesti etsijöitä ja opetuslapsi Tuomaan kaltaisia uskossaan arkoja.

Tuomasyhteisö järjesti myös useita retriittejä vuosittain sekä koulutti vapaaehtoisia esimerkiksi rukousavustajiksi. Säätiöllä oli kolme päätoimista työntekijää. Vuoden 2007 lopussa järjestö aloitti uudistusprosessin, jonka tarkoituksena on synnyttää seurakunnan kanssa aikuisten toimintakeskus Agricolan kirkkoon.

Tuomasmessun järjestäminen näytti nelivuotiskaudella voimakkaasti vähentyneen. Vuonna 2007 messua järjestettiin vähintään kerran vuodessa vain noin kymmenesosassa seurakuntia (12 %), kun vuonna 2003 toimintaa oli joka neljännessä seurakunnassa (26 %). Kuukausittaista toimintaa järjestettiin kahdessa prosentissa seurakuntia (5 % vuonna 2003).

Tuomasyhteisöllä oli vuoden 2007 lopussa noin 1 000 jäsentä, mikä on jonkin verran vähemmän kuin vuonna 2003 (1 200). Liike julkaisi jäsenille lähetettävää *Tuomasmessun uutiset* -lehteä.

Veli Rogerin perustama **Taizé** on ekumeeninen veljesyhteisö, jossa on jäseniä useista maista ja tunnustuskunnista. Yhteisö pyrkii olemaan ”yhteyden vertauskuva” ja konkreettinen merkki sovinnosta jakaantuneen kristikunnan ja kansojen välillä. Suuri määrä nuoria eri maista on vierailut Taizéssä.

Ranskasta Suomeen levinneen Taizé-liikkeen toimintaa järjestettiin vuosittain joka kymmenennessä seurakunnassa (9 %).

Vuonna 2003 liikkeellä oli toimintaa kahdeksassa prosentissa seurakunnista. Kuukausittaista toimintaa sillä oli kahdessa prosentissa seurakuntia (1 % vuonna 2003). Toiminta on siis hieman vahvistunut.

Hiljaisuuden ystävät on toiminut Suomessa 1980-luvun loppupuolelta lähtien. Se pyrkii edistämään hiljaisuuden harjoittamista ja retriittitoimintaa ja ylläpitää yhteyksiä eri kirkkokuntien ja kristillisten yhteisöjen hiljaisuutta harjoittaviin tahoihin.

Hiljaisuuden ystäville oli toimintaa vähintään kerran vuodessa 15 prosentissa Suomen seurakunnista. Toiminta oli nelivuotiskaudella jonkin verran vähentynyt, sillä vuonna 2003 toimintaa oli joka viidennessä seurakunnassa (19 %). Kuukausittaista toimintaa sillä oli kahdessa prosentissa seurakuntia (3 % vuonna 2003).

Suomen **Luther-Säätiö** korostaa luterilaista tunnustusta. Sen pääasialliset toimintamuodot olivat jumalanpalvelustoiminta ja julkaisutoiminta. Liike järjesti jumalanpalveluksia 15 paikkakunnalla. Se julkaisi *Pyhän Lamppu* -tiedotuslehteä, opetusvihkosarjaa sekä kirjasarjaa. Luther-säätiö teki lähetystyötä erityisesti Itä-Afrikassa.

Luther-Säätiöllä oli toimintaa vähintään kerran vuodessa viidessä prosentissa seurakuntia. Vähintään kerran kuukaudessa sillä on toimintaa kolmessa prosentissa seurakunnista.

Luther-Säätiön syntyyn liittyy kiinteästi kysymys naispappudesta, jota liike ei hyväksy. Vuonna 2005 liikkeen pastorit Juhana Pohjola ja Sakari Korpinen erotettiin määräajaksi pappisvirasta. Erottamisen syynä oli se, että pastorit olivat ilmoittaneet Helsingin hiippakunnan piispalle, että tämä ei ole tervetullut heidän toimittamalleen ehtoolliselle. Pastorien katsottiin toimineen kirkkojärjestyksen säästösten vastaisesti.

Liikkeellä oli kahdeksan päätoimista työntekijää, jotka ovat pappeja. Osa papeista on vihitty papeiksi luterilaisessa kirkossa, osa taas ruotsalaisessa lähetyshiippakunnassa. Jälkimmäisillä ei ole pappisoikeuksia Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Kertomuskaudella liike nousi julkiseen keskusteluun säätiön Ruotsissa vihittyjen pappien kastettua lapsia. Keväällä 2008 Kuopion hiippakunnan tuomiokapituli ilmoitti, ettei se hyväksy Luther-Säätiön Ruotsissa vihityn papin toimittamaa kastetta, koska ei pitänyt sitä oikein toimitettuna. Piispa Simo Peura teki keväällä

2008 aloitteen sen selvittämiseksi, miten tällä tavalla kastetut lapset voitaisiin ottaa kirkon yhteyteen.

10.10. Herätysliikkeiden ja seurakunnan yhteistyö

Seurakunnilla ja herätysliikkeillä on monenlaista yhteistyötä. Seurakunnan työntekijät osallistuvat liikkeiden tilaisuuksiin, seurakunnat antavat tilojaan herätysliikkeiden käyttöön ja myöntävät talousarviostaan varoja herätysliikkeille ja järjestöille. Tavallisinta pappien osallistuminen oli herännäisyyden, evankelisen liikkeen ja Kansanlähetyksen järjestämään toimintaan. Papit osallistuivat näiden liikkeiden tilaisuuksiin kahdessa kolmasosassa seurakunnista. Aktiivisinta osallistuminen oli herännäistilaisuuksiin, joihin papit osallistuivat kolmasosassa seurakunnista. Osallistumisaktiivisuus heijastanee osittain papiston omaa suhdetta herännäisyyteen. Työntekijäkyselyn (2004) mukaan herännäisyys oli liike, jonka papit useimmin kokivat viiteryhmäkseen.

Alueellisesti levinneimmistä liikkeistä osallistuminen vanhoillislestadiolaisuuden tilaisuuksiin oli selvästi vähäisempää. Papit osallistuivat vanhoillislestadiolaisten liikkeiden tilaisuuksiin kahdessa viidestä seurakunnasta. Säännöllistä osallistuminen oli kuitenkin vain kymmenesosassa seurakunnista.

Vähiten yhteistyötä seurakunnilla oli Nokia Mission, Luther-Säätiön ja Paavalin Synodin kanssa. Seurakunnista 97 prosenttia ilmoitti, etteivät papit osallistuneet koskaan Nokia Mission ja Paavalin Synodin tilaisuuksiin, 96 prosenttia ei koskaan osallistunut Luther-Säätiön tilaisuuksiin. On otettava huomioon, että nämä liikkeet toimivat vain pienellä maantieteellisellä alueella, jolloin ne koskettivat vain harvojen seurakuntien toimintaa. Liikkeiden esittämä kirkkokritiikki saattoi osaltaan vähentää yhteistyöhalukkuutta puolin ja toisin.

Seurakunnan nuorisotyössä yhteistyötä tehtiin eniten evankelisen liikkeen kanssa, jonka kanssa teki yhteistyötä miltei joka toinen seurakunta. Joka kolmas seurakunta teki yhteistyötä nuorisotyössä Kansan Raamattuseuran ja Kansanlähetyksen kanssa.

Seurakunnat antoivat tavallisesti kokoustiloihin herätysliikkeiden käyttöön veloituksetta. Omia kokoustiloja oli eniten vanhoillislestadiolaisella liikkeellä, noin neljänneksessä seurakunnista (24 %). Evankelisella liikkeellä omia kokoustiloja oli 16 prosentissa seurakunnista, esikoislestadiolaisella liikkeellä kuudessa prosentissa seurakunnista. Muilla liikkeillä kokoustiloja on vain muutamassa prosentissa seurakuntia tai niitä ei ole lainkaan.

Taulukko 10.1. Pappien osallistuminen herätysliikkeen tilaisuuksiin vuonna 2007 (% seurakunnista).

	Säännöllisesti	Silloin tällöin	Ei koskaan
Herännäisyys	29	36	36
Evangelisuus	23	41	36
Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetyksen Kansanlähetyksen	20	48	32
Suomen Raamattuopisto	12	41	47
Kansan Raamattuseura	10	39	51
Vanhoillislestadiolaisuus	9	31	59
Tuomasyhteisö	8	17	75
Hiljaisuuden liike	5	18	77
Rauhan Sana	4	9	87
Uusheräys	3	8	89
Taizé-liike	3	12	85
Esikoislestadiolaisuus	2	15	84
Hengen uudistus kirkossamme	2	9	89
Rukoilevaisuus	1	7	92
Paavalin Synodi	1	2	97
Nokia Missio	-	3	97
Luther-Säätiö	-	3	96

Seurakunnat myönsivät talousarviossaan avustusta tavallisimmin evankelisen liikkeen ja Suomen Evankelisluterilaisen Kansanlähetyksen paikalliseen tai valtakunnalliseen toimintaan. Kolmannes seurakunnista myönsi avustusta näille liikkeille. Nämä olivat myös aktiivisia toiminnan järjestäjiä seurakunnissa (kuva 10.1.). Seurakunnista 12 prosenttia myönsi talousarviossaan tukea herännäisyydelle, kymmenen prosenttia Kansan Raamattuseuralle ja yhdeksän prosenttia vanhoillislestadiolaisuudelle.

Valtaosassa tapauksista seurakuntien ja herätysliikkeiden tai kirkollisten järjestöjen yhteistyö toimi hyvin. Yhdeksän kymmenestä seurakunnasta (89 %) ilmoittaa, että herätysliikkeiden kanssa ei ole ollut ristiriitoja. Vähiten ristiriitoja oli ollut Porvoon, Oulun ja Helsingin hiippakunnissa. Porvoon hiippakunnan seurakunnista 97 prosenttia, Oulun 95 prosenttia ja Helsingin hiippakunnan seurakunnista 92 prosenttia ilmoittaa, että herätysliikkeiden kanssa ei ole ollut ristiriitoja. Ristiriitoja on ollut eniten Lapuan (16 %) ja Mikkelin (15 %) hiippakunnissa. Seurakuntien ja herätysliikkeiden välisiä ristiriitoja koettiin eri tavoin eri kokoisissa seurakunnissa. Maaseutuseurakunnista vain seitsemän prosenttia ilmoitti, että herätysliikkeiden kanssa oli ristiriitoja, kaupunkiseurakunnista 15 prosenttia. Alle 4 000 hengen seurakunnissa ongelmia koettiin vain viidessä prosentissa seurakuntia, mutta yli 16 000 hengen seurakunnissa jopa neljänneksessä (26 %). Ongelmakohdiksi seurakunnat ilmoittivat muun muassa Luther-Säätiön kastetoiminnan, ongelmat karismaattisen liikkeen kanssa sekä virkakysymykseen liittyvät ongelmat.

Kolme viidestä seurakunnasta kuvasi yhteistyön Kansanläheyyksen, herännäisyyden ja vanhoillislestadiolaisuuden kanssa toimivaksi. Herännäisyyden kanssa ongelmia yhteistyössä ei seurakuntien mukaan ollut lainkaan. Kansanläheyyksen kanssa ongelmia yhteistyössä oli ollut viidessä prosentissa seurakunnista, vanhoillislestadiolaisuuden kanssa neljässä prosentissa seurakunnista. Yhteistyö vanhoillislestadiolaisuuden kanssa oli kuitenkin jonkin verran vähäisempää siinäkin tapauksessa, että liike toimisi seurakunnan alueella. Tätä saattoi osittain selittää se, että liikkeellä oli kokoustiloja niin monen seurakunnan alueella: tällöin liike saattoi toimia itsenäisesti. Puolet seurakunnista koki yhteistyön evankelisuuden, Kansan Raamattuseuran ja Suomen Raamattuopiston kanssa toimivaksi.

Evangelisuus poikkesi kaikista muista liikkeistä siinä, että seurakunnat kokivat yhteistyössä eniten ongelmia. Joka kymmenes (12 %) seurakunta ilmoitti, että yhteistyössä oli ongelmia. Kertomuskaudella evangelisuus oli esillä kirkollisessa keskustelussa edellyttäessään, että naispapit eivät toimi liikkeen tilaisuuksissa. Tilanteessa, jossa yhä kasvava määrä papistosta on naisia, vaatimus aiheuttaa helposti ristiriitoja.

Taulukko 10.2. Seurakuntien kokemukset yhteistyöstä herätysliikkeiden ja järjestöjen kanssa (%).

	Yhteistyö on toimivaa	Yhteistyössä on ongelmia	Liike ei vaikuta seurakuntamme alueella	Yhteistyötä ei ole ollut
Suomen Evankelis-luterilainen Kansanlähetys	63	5	15	17
Herännäisyys	61	-	22	16
Vanhollislestadiolaisuus	58	4	17	21
Evangelisuus	51	12	20	17
Kansan Raamattuseura	50	1	26	24
Suomen Raamattuopisto	50	2	25	22
Hiljaisuuden liike	20	-	45	35
Esikoislestadiolaisuus	19	2	44	35
Tuomasyhteisö	18	-	46	36
Rauhan Sana	13	-	52	35
Uusheräys	11	-	52	36
Taizé-liike	11	-	49	40
Hengen uudistus kirkossamme	7	-	50	44
Rukoilevaisuus	6	1	54	39
Nokia Missio	2	1	50	46
Luther-Säätiö	2	3	48	47
Paavalin Synodi	1	1	51	47

Järjestöt itse kuvasivat yhteistyötä seurakuntien kanssa valtaosin toimivaksi. Viidestätoista herätysliikkeestä tai järjestöstä neljätoista kuvasi yhteistyön pääosin toimivaksi. Järjestöt olivat pääosin tyytyväisiä yhteistyön määrään tai toivoivat sitä lisättävän: kahdeksan järjestöä kuvasi yhteistyön määrän sopivaksi, seitsemän järjestöä toivoi, että yhteistyötä olisi enemmän.

Kertomuskaudella nousi esiin keskustelu seurakunnan työntekijöiden työvuorojen järjestelyistä toimittaessa yhteistyössä vanhaa virkakantaa edustavien herätysliikkeiden kanssa. Valtaosa seurakunnista (82 %) ilmoittaa, että järjestelyjä ei ole toteutettu eikä myöskään pyydetty. Kahdeksassa prosentissa seurakunnista työvuorojärjestelyitä ei ole toteutettu, vaikka niitä on toivottu. Työvuorojärjestelyjä oli toteutettu joka kymmenennessä seurakunnassa. Kolmessa prosentissa niitä oli toteutettu pyynnöstä ja kuudessa prosentissa pyytämättä. Lukumääräisesti työvuorojärjestelyjä oli toteutettu 44 seurakunnassa.

Työvuorojärjestelyjä oli toteutettu eri tavoin pienissä ja suurissa seurakunnissa. Niiden seurakuntien määrä, joissa työjärjestelyitä ei ollut toteutettu vaikka oli pyydetty, kasvoi seurakuntakoon kasvaessa. Pienissä, alle 4 000 hengen seurakunnissa tällaisia tilanteita oli vain kolmessa prosentissa seurakuntia, mutta yli 16 000 hengen seurakunnissa neljänneksessä (26 %). Pienimmistä seurakunnista valtaosa (93 %) ilmoitti, että työvuorojärjestelyjä ei ollut pyydetty, mutta suurimmista seurakunnista näin vastasi reilu puolet (57 %). Kolme neljäsosaa (73 %) kaupunkiseurakunnista ilmoitti, että työvuorojärjestelyjä ei ollut toteutettu eikä myöskään pyydetty. Maaseutuseurakunnista yhdeksän kymmenestä (89 %) oli tätä mieltä.

Järjestöistä yhdeksän ilmoitti, ettei ole esittänyt toiveita työvuorojen järjestelystä. Neljä järjestöä ilmoitti, että on esittänyt toiveita, ja niitä on osittain noudatettu.

Pääsääntöisesti seurakuntien ja herätysliikkeiden välinen yhteistyö toimi hyvin. Ongelmat seurakuntien ja herätysliikkeiden välisessä yhteistyössä näyttivät siis rajoittuvan vain pieneen osaan seurakuntia ja vain pieneen osaan järjestöjä.

10.11. Yhteistyö muiden järjestöjen kanssa

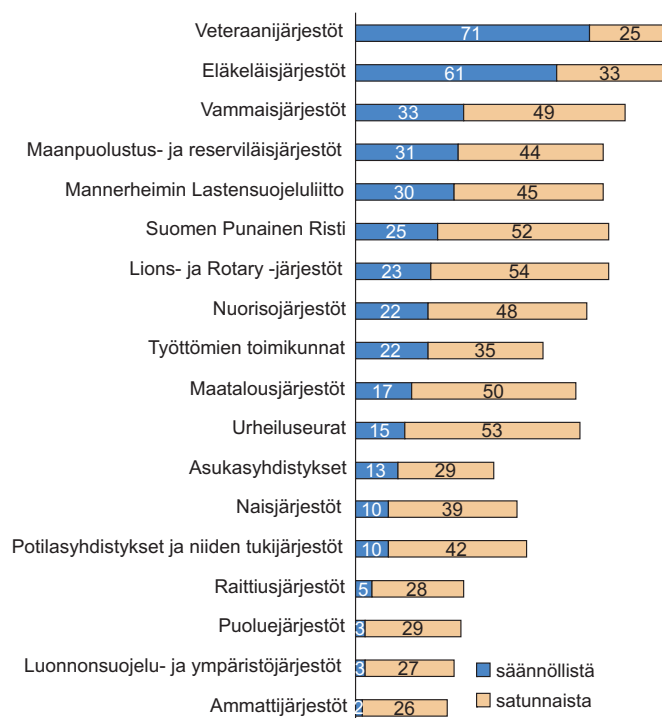
Seurakunnilla oli säännöllistä toimintaa myös muiden kuin kristillisten järjestöjen, seurojen ja yhteisöjen kanssa. Lähes kaikki seurakunnat tekivät yhteistyötä veteraani- ja eläkeläisjärjestöjen kanssa. Säännöllinen yhteistoiminta oli lisääntynyt kummankin järjestötyypin kanssa vuodesta 2003. Yhteistyön tiiviys vaihtelee runsaasti eri hiippakunnissa. Veteraanijärjestöjen kanssa eniten säännöllistä yhteistoimintaa on Oulun hiippakunnassa (89 % seurakunnista) ja vähiten Porvoon hiippakunnassa (29 %). Samanlainen on tilanne eläkeläisjärjestöjen kohdalla.

Neljä viidestä seurakunnasta teki yhteistyötä vammaisjärjestöjen kanssa. Myös tämä yhteistyö oli jonkin verran lisääntynyt vuodesta 2003. Kaksi kolmesta seurakunnasta teki yhteistyötä maanpuolustus- ja reserviläisjärjestöjen sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa. Yhteistyö maanpuolustus- ja reserviläisjärjestöjen kanssa oli tiivistynyt selvästi vuodesta 2003. Tuol-

loin säännöllistä yhteistyötä teki viidennes (22 %) seurakunnista, vuonna 2007 kolmannes (31 %).

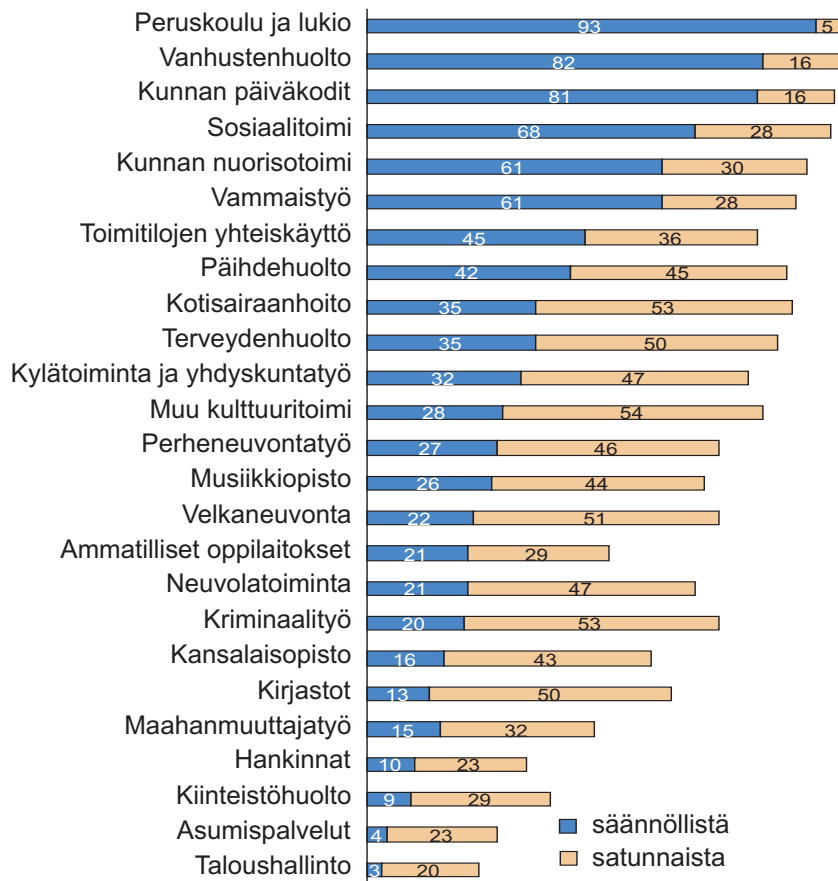
Yli puolet seurakunnista teki yhteistyötä Suomen Punaisen Ristin, Lions- ja Rotaryjärjestöjen, nuorisojärjestöjen, maatalousjärjestöjen, urheiluseurojen sekä työttömien toimikuntien kanssa. Yleinen yhteistyötä ja verkostoitumista suosiva ilmapiiri näkyy erityisesti kirkon liikunta- ja urheiluyhteistyössä. Kirkko nähdään hyvänä yhteistyökumppanina ja eri työmuotojensa kautta liikunta- mahdollisuuksia edistävänä. Kisapappitoiminta on näkyvä osa kirkon toimintaa arvokisoissa. Kertomuskaudella näissä tehtävissä olevat työntekijät ovat vakiinnuttaneet paikkansa ja saaneet arvostusta. Kertomuskauden lopulla koottiin Kirkon liikunta- ja urheiluneuvottelukunta, jonka kautta pidetään yhteyttä liikuntajärjestöihin ja valtiovaltaan.

Kuvio 10.2. Seurakuntien yhteistoiminta muiden kuin kristillisten järjestöjen kanssa vuonna 2007 (%).

Seurakunnilla oli myös säännöllistä yhteistoimintaa kunnan eri toimintamuotojen kanssa. Aktiivisinta yhteistyö oli peruskoulun ja lukion, vanhustenhuollon sekä kunnan päiväkotien kanssa kuten myös vuonna 2003. Vanhustenhuollon kohdalla säännöllistä yhteistyötä tekevien seurakuntien osuus kasvoi kuitenkin selvästi vuodesta 2003. Tuolloin yhteistyötä teki kolme neljästä seurakunnasta (71 %), nyt neljä viidesosaa.

Kuvio 10.3. Seurakuntien yhteistyö kunnan eri toimialojen kanssa vuonna 2007 (%).

- » Herätysliikkeet ovat kiinteä osa kirkollista elämää. Kertomuskaudella nousivat esiin kiistat hyvin erilaisten uskonnollisten liikkeiden kanssa: niin kokemusta painottavan karismaattisuuden kuin luterilaista tunnustusta korostavan Luther-Säätiön. Ristiriitatilanteiden ratkaisut vaikuttavat osaltaan siihen, millaiseksi kirkon julkisuuskuva muodostuu.
- » Yhteistyön parantamiseen erityisesti suurten seurakuntien ja herätysliikkeiden välillä on kiinnitettävä huomiota.
- » Seurakunnissa tulee ottaa huomioon se, että uusien työntekijöiden uskonnollinen tausta saattaa olla muissa kuin perinteisissä herätysliikkeissä, esimerkiksi vapaissa suunnissa.

11. Henkilöstö, koulutus ja luottamushenkilöt

- Kirkon henkilöstön määrä pysyi miltei samana edellisestä nelivuotiskaudesta. Työntekijöistä 43 prosenttia toimi seurakuntatyössä.
- Työntekijöistä 71 prosenttia oli naisia ja 29 prosenttia miehiä. Naisten osuus työntekijöistä on huomattava seurakuntalehtorien, lapsityöntekijöiden, diakonian työntekijöiden sekä hallinto- ja toimistotyöntekijöiden kohdalla.
- Rekrytointiin kirkon tehtäviin kiinnitettiin entistä enemmän huomiota. Rekrytointi nähdään monivaiheisena prosessina, joka alkaa jo koulutukseen hakeutumisvaiheessa.
- Yli 5 000 opiskelijaa koulutautuu vuosittain kirkon ammatteihin ammatillisissa oppilaitoksissa sekä yliopistoissa. Monet kirkon alalle kouluttavissa oppilaitoksissa opiskelevat hakeutuvat valmistumisen jälkeen muualle töihin.
- Suurin osa kirkon luottamushenkilöistä oli yli 50-vuotiaita. Alle 30-vuotiaita oli seitsemän prosenttia. Nuorista luottamushenkilöistä puolet koki luottamustehtävänsä mielekkäänä. Nuoret olivat useammin poliittisen puolueen kuin uskonnollisen liikkeen jäseniä.
- Valtaosa kirkon työntekijöistä koki työnsä mielekkääksi ja koki voivansa vaikuttaa työtään koskeviin asioihin.

11.1. Henkilöstön määrä

Läsnäolon kirkko -strategian mukaan kirkon työntekijät tietävät, miksi he ovat kirkon työssä ja mikä kirkko on. Työntekijät saavat peruskoulutuksensa pääosin yhteiskunnan ylläpitämissä oppilaitoksissa, joiden opetussisällöissä on otettu huomioon kirkon erityiset tarpeet ja lähtökohdat. *Läsnäolon kirkko* -dokumentin mukaan kirkon on myös täydennettävä omaa koulutustaan. Koulutuksen sisällön kehittämisen ohella on samalla aktiivisesti ponnistettava koulutettavien rekrytoimiseksi kirkon työhön.

Vuonna 2007 evankelis-luterilaisen kirkon palveluksessa oli kaikkiaan 21 392 työntekijää. Työntekijämäärässä ei ollut suuria

muutoksia vuoteen 2003 (21 349) verrattuna. Vuosityövoimalla mitattuna työvoiman määrä oli 15 295 (15 247 vuonna 2003).

Valtaosa seurakunnista (66 %) arvioi työntekijämääränsä pysyvän jatkossa samalla tasolla. Henkilöstön lisäämistä suunnitteli 15 prosenttia seurakunnista: henkilöstöä aikoi lisätä kahdeksan prosenttia ja todennäköisesti lisätä seitsemän prosenttia. Suunnitelmat vaihtelivat voimakkaasti seurakuntien koon mukaan. Yli 16 000 hengen seurakunnissa miltei kolmannes (29 %) aikoi lisätä henkilöstöä, mutta alle 4 000 hengen seurakunnista vain seitsemän prosenttia. Henkilöstön vähentämistä suunnitteli yhteensä 17 prosenttia seurakunnista: viisi prosenttia aikoi vähentää henkilöstöä ja 12 prosenttia piti sitä todennäköisenä.

Seurakuntayhtymistä puolet (50 %) uskoi yhtymän henkilöstön määrän pysyvän ennallaan. Neljännes seurakuntayhtymistä suunnitteli henkilöstön lisäämistä. Näistä 13 prosenttia aikoi lisätä henkilöstöä ja 13 prosenttia piti sitä todennäköisenä. Seurakuntayhtymät aikoivat siis lisätä henkilöstöä selvästi seurakuntia yleisemmin. Toisaalta seurakuntayhtymillä oli myös seurakuntia enemmän vähennyssuunnitelmia, kolme prosenttia aikoi vähentää henkilöstöä ja 18 prosenttia piti vähentämistä todennäköisenä.

Seurakunnat suunnittelivat erityisesti papiston (7 % seurakunnista), diakoniatyöntekijöiden (7 %), nuorisotyönohjaajien (6 %) ja lapsityöntekijöiden (6 %) määrän lisäämistä. Seurakuntayhtymissä puolestaan lisäämisaikeita oli suntioiden (14 %), diakoniatyöntekijöiden (13 %), lapsityöntekijöiden (13 %) ja perheneuvojien (9 %) määrässä.

Arvioitaessa työvoiman saatavuutta eri ammattiryhmissä nousi esiin riittävän työvoiman puute erityisesti papiston, kirkkomuusikoiden ja nuorisotyönohjaajien kohdalla. Paikallisseurakunnista neljännes (27 %) katsoi, että papiston kohdalla työvoimaa oli tarjolla liian vähän. Toisaalta seurakunnista kymmenesosa (9 %) katsoi, että työvoimaa on tarjolla yli tarpeen. Liian vähäiseksi työvoima koettiin myös kirkkomuusikoiden (27 %) ja nuorisotyönohjaajien (26 %) kohdalla. Seurakuntayhtymissä esiin nousivat näiden lisäksi kiinteistö- ja kirkonpalvelutyöntekijät.

Vuonna 2007 seurakunnat ja kunnat palkkasivat yhdessä yhteensä 124 henkilöä. Lukuun on laskettu henkilöt, jotka oli palkattu vähintään kolmen kuukauden ajaksi ja joiden työpanok-

sesta vähintään kymmenen prosenttia oli kunnan ja seurakunnan käytössä. Valtaosa henkilöistä (108) oli seurakuntatyön tekijöitä.

Vuonna 2007 seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä oli lähes 490 työllistettyä. Yhdyskuntapalvelua suorittavia oli noin 130 ja siviilipalvelua suorittavia lähes 80. Oppisopimuskoulutuksessa olevia tai työssäoppijoita seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä oli yli 400 ja harjoittelijoita yli 700. Kuntouttavan työn toiminnassa olevia oli noin 130.

11.2. Henkilöstörakenne

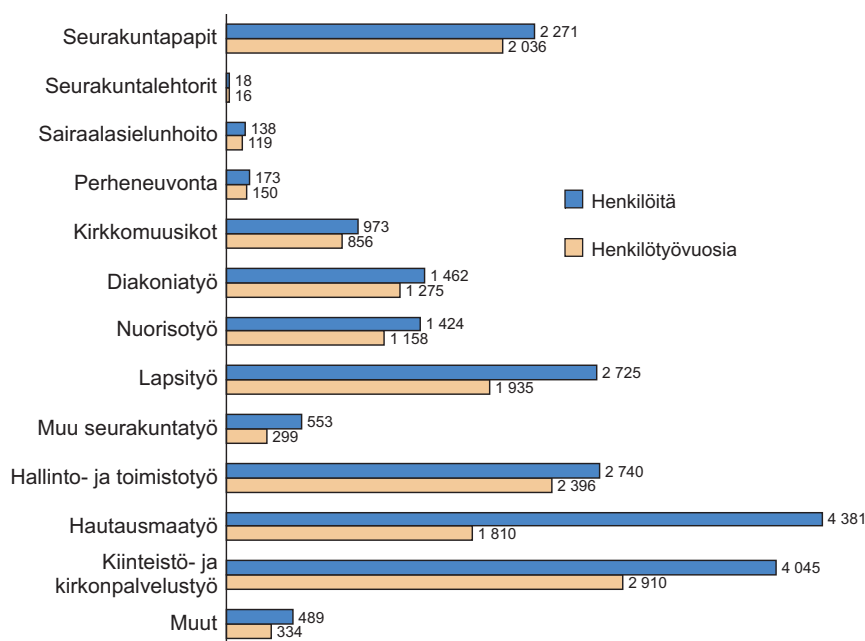
Kirkon palveluksessa olevista henkilöistä 48 prosenttia oli virkasuhteisia ja 52 prosenttia työsuhteisia. Työntekijöistä 46 prosenttia (9 737) toimi seurakuntatyössä. Seurakuntatyöntekijöiden osuus pysyi miltei muuttumattomana vuodesta 2003 (45 %). Vuosityövoimalla mitattuna seurakuntatyön osuus oli 51 prosenttia, kuten myös vuonna 2003.

Teologien (seurakuntapapisto, seurakuntalehtorit, sairaalasielunhoito, perheneuvonta) osuus työvoimasta oli 12 prosenttia. Osuus ei muuttunut vuodesta 2003. Vuosityövoimalla mitattuna teologien osuus on 15 prosenttia. Lapsityön osuus oli 13 prosenttia työntekijämäärällä ja vuosityövoimalla mitattuna. Diakoniatyöntekijöiden osuus oli seitsemän prosenttia (kahdeksan prosenttia vuosityövoimasta), nuorisotyön osuus seitsemän prosenttia (kahdeksan prosenttia vuosityövoimasta) ja kirkkomuusikoiden osuus viisi prosenttia (kuusi prosenttia vuosityövoimasta). Muun seurakuntatyön osuus oli kolme prosenttia työntekijöistä ja kaksi prosenttia vuosityövoimasta.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon työvoimasta melko suuri osuus työskenteli muissa kuin seurakuntatyön tehtävissä, mikä johtuu osittain kirkon lakisääteisistä yhteiskunnallisista tehtävistä (esimerkiksi hautausmaiden ylläpitäminen). Muissa tehtävissä työskenteli 49 prosenttia työvoimasta vuosityövoimalla mitattuna. Kiinteistö- ja kirkonpalvelutyössä työskenteli 19 prosenttia vuosityövoimasta, hallinto- ja toimistotyössä 16 prosenttia ja hautausmaatyössä 12 prosenttia.

Lukumääräisesti mitattuna muissa kuin seurakuntatyön tehtävissä toimi 54 prosenttia työvoimasta. Hautausmaatyöntekijöitä oli 21 prosenttia. Hautausmaatyöntekijöiden suuri osuus selittyy heidän työsuhteillaan, jotka olivat tavallisesti (86 %) määräaikaisia. Nuorisotyön työvoimasta runsas neljännes oli määräaikaisia (28 %). Nuorisotyössä määräaikaisten osuus kasvoi kolmella prosentilla vuodesta 2003. Teologisesta työvoimasta määräaikaisia oli 15 prosenttia, kuten myös diakoniatyön työvoimasta. Kokonaisuudessaan vakinaisessa palvelussuhteessa oli 66 prosenttia ja määräaikaisessa 34 prosenttia. Näiden suhde oli täsmälleen sama kuin vuonna 2003.

Kuvio 11.1. Kirkon henkilöstö tehtäväryhmittäin vuonna 2007. Kirkon työmarkkinalaitos.

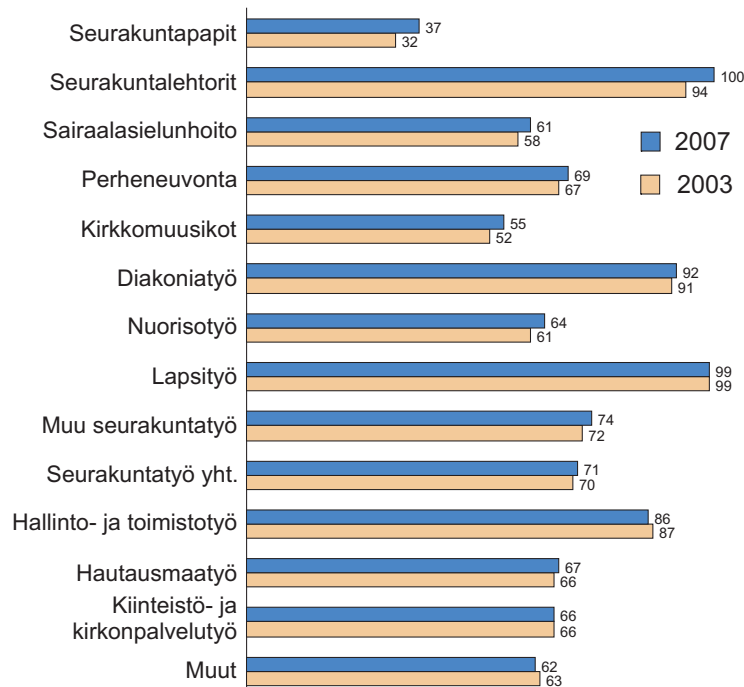
Seurakuntapapiston määrä kasvoi edelleen selvästi. Papiston lukumäärä kasvoi 109:llä. Nuoriso-ohjaajien määrä kasvoi 31:lla, kirkkomuusikoiden 35:lla ja hallinto- ja toimistotyöntekijöiden 33:lla.

Hautausmaatyöntekijöiden määrä väheni selvästi (–104). Myös muiden työntekijöiden määrä väheni (–103).

Sukupuolirakenne Naisten osuus kirkon työntekijöistä kasvoi nelivuotiskaudella lähes kaikissa tehtäväryhmissä. Työntekijöistä naisia oli vuonna 2007 yhteensä 71 prosenttia, miehiä 29 prosenttia. Naisten osuus koko työntekijäryhmässä on hitaasti kasvanut. Kymmenen vuotta aikaisemmin koko henkilöstöstä naisia oli 68 prosenttia.

Naisten osuus kasvoi myös seurakuntapappien ryhmässä, vuonna 2007 heitä oli 37 prosenttia. Kymmenessä vuodessa naisten osuus papistossa on noussut selvästi. Kymmenen vuotta sitten naisia oli papeista 23 prosenttia. Seurakuntapapistossa 34-vuotiaiden ja sitä nuorempien pappien ryhmissä naiset olivat enemmistönä.

Kuvio 11.2. Naisten osuus kirkon henkilöstöstä tehtäväryhmittäin vuosina 2003 ja 2007. Kirkon työmarkkinalaitos (%).

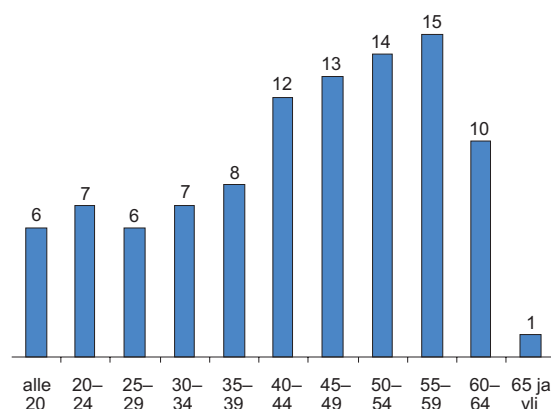
Naisten osuus teologian opiskelijoista on kasvanut useiden vuosien ajan, mikä ennakoi naisten osuuden kasvamista seurakuntatapaheissa edelleen.

Lapsityöntekijöiden ryhmässä naisia oli 99 prosenttia. Kasvatuksen alalla myös nuorisotyön ohjaajien ryhmä on naisistumassa: naisten osuus oli 64 prosenttia.

Ikärakenne Kirkon vakinaisten työntekijöiden keski-ikä vuoden 2007 lopussa oli 48,3 vuotta. Keski-ikä on kohonnut kahden viimeisen nelivuotiskauden aikana (46,1 vuonna 1999 ja 47,8 vuonna 2003). Tulevien vuosien aikana kirkon rekrytointihaasteet tulevat kasvamaan suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle. Nuorempien ikäluokkien koko on selvästi eläkkeelle siirtyviä pienempi, lisäksi monet kirkollisilla koulutusaloilla opiskelevista päätyvät muihin kuin kirkon tehtäviin. Nelivuotiskauden aikana kirkon tehtäviin rekrytointiin kiinnitettiin entistä enemmän huomiota.

Seurakuntien vakinaisen henkilöstön kokonaismäärä vuoden 2007 lopussa oli 11 292. Vuorotteluvapaalla oli 200 henkilöä, osa-aikalisällä 33 henkilöä, osa-aika-eläkkeellä 272 henkilöä, sairauslomalla 1 027 henkilöä ja perhepoliittisilla vapailla 419 henkilöä.

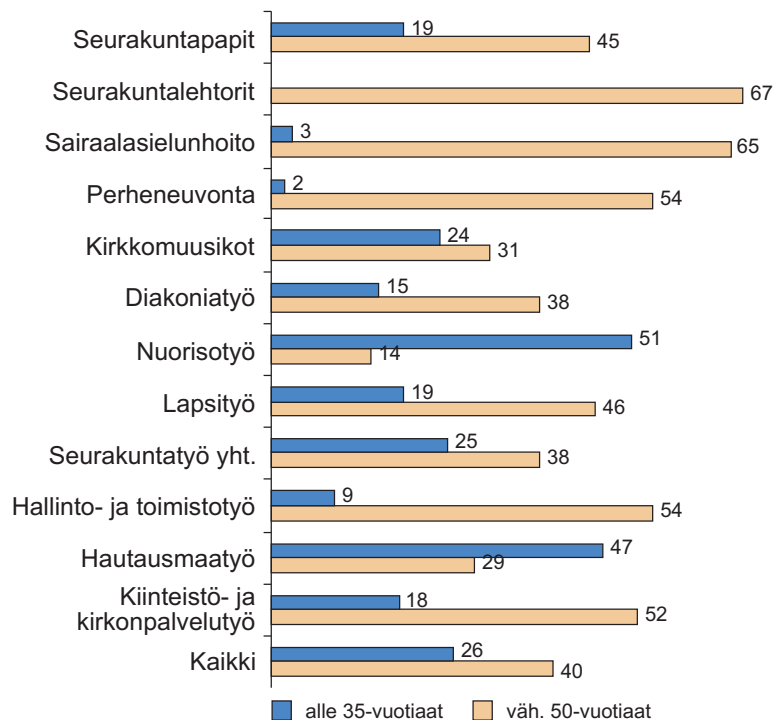
Kuvio 11.3. Kirkon henkilöstön ikäjakauma vuonna 2007. Kirkon työmarkkinalaitos (%).

Kirkon työntekijöistä neljännes (26 %) oli alle 35-vuotiaita. Alle 35-vuotiaiden osuus väheni hieman viime nelivuotiskaudesta (28 % vuonna 2003). Seurakuntatyöntekijöistä alle 35-vuotiaita oli 25 prosenttia. Vähintään 50-vuotiaita henkilöstöstä oli 40 prosenttia (37 % vuonna 2003). Seurakuntatyöntekijöistä yli 50-vuotiaita oli 38 prosenttia.

Alle 35-vuotiaita työntekijöitä oli erityisesti nuorisotyössä. Heitä oli työntekijäryhmästä yli puolet (51 %) ja heidän osuutensa kasvoi edellisestä nelivuotiskertomuksesta (47 % vuonna 2003). Myös hautausmaatyössä alle 35-vuotiaita oli paljon (47 %). Alle 35-vuotiaiden osuus seurakuntapapeista kasvoi edellisestä nelivuotiskaudesta. Heitä oli 14 prosenttia vuonna 2003, mutta 19 prosenttia vuonna 2007.

Kuvio 11.4. Kirkon henkilöstön ikäjakauma vuonna 2007. Kirkon työmarkkinalaitos (%).

Kokonaisuudessaan alle 35-vuotiaiden osuus teologisissa tehtävissä oli varsin pieni. Näissä tehtävissä vähintään 50-vuotiaita oli paljon: seurakuntalehtoreista 67 prosenttia, sairaalasielunhoidon tehtävissä toimivista 65 prosenttia, perheneuvonnassa työskentelevistä 54 prosenttia ja seurakuntapapeista 45 prosenttia.

Kirkkomuusikoiden ja diakonian tehtävissä työskentelevien ikäjakauma oli tasainen. Hallinto- ja toimistotyössä sen sijaan yli 50-vuotiaita oli yli puolet (54 %) ja alle 35-vuotiaita oli alle kymmenesosa (9 %). Myös kiinteistö- ja kirkonpalvelutyössä joka toinen oli 50-vuotias tai vanhempi, mutta myös alle 35-vuotiaita oli viidennes.

Kirkon palkkausjärjestelmän uudistaminen Kirkon palkkausjärjestelmän uudistus astui voimaan lokakuussa 2007. Aiemmat R- ja H- palkkataulukoihin ja L-palkkaryhmittelyyn perustuvat palkkausjärjestelmät poistuivat käytöstä Kirkon yleisen virka- ja työehtosopimuksen 2007–2009 myötä. Uuden palkkausjärjestelmän tavoitteena oli luoda edellytykset oikeudenmukaisesti määräytyvälle ja kilpailukykyiselle palkkatasolle, motivoida työntekijöitä sekä antaa johdolle mahdollisuus palkita kun työ on tehty tavoitteellisesti ja tuloksellisesti.

Uusi sopimus sisältää palkkausjärjestelmän, jossa viranhaltijalle ja työsopimussuhteiselle kuukausipalkkaiselle työntekijälle säännöllisesti palkanmaksukausittain maksettava palkka (varsinainen palkka) muodostuu tehtäväkohtaisesta palkanosasta (peruspalkka), vuosisidonnaisesta henkilökohtaisesta palkanosasta (vuosisidonnainen palkanosa) ja harkinnanvaraista henkilökohtaisesta palkanosasta (harkinnanvarainen palkanosa) sekä mahdollisesta muusta lisäpalkasta (esimerkiksi leirin johtajan palkkio). Kirkkoherroille on kuitenkin edelleen sovittu euromääräiset palkat.

Uudistetussa palkkausjärjestelmässä tehtäväkohtaisen palkanosan perusteena on tehtävän vaativuus ja sopimuksen sisältämä vaativuusryhmittely. Vaativuusryhmään sijoittelua varten tehtävästä on oltava olemassa kirjallinen tehtävänkuvaus. Siinä kuvataan virka- tai työsopimussuhteessa hoidettavaa tehtävää ja sen tekijälleen asettamia vaatimuksia. Kirjaukset tehdään sopimuksen sisältämälle tehtävänkuvauslomakkeelle.

Työantajaa edustava esimies keskustelee tehtäväkuvauksesta sitä laadittaessa työntekijän kanssa. Päätöksen tehtävän vaativuusryhmästä tekee seurakunnan asiassa toimivaltainen viranomainen. Asiasta on kuitenkin ennen sitä neuvoteltava työntekijöiden edustajien kanssa.

Vuosisidonnainen palkanosa määräytyy palvelusvuosien perusteella. Työntekijälle maksetaan vuosisidonnaista palkanosaa, mikäli hänellä on siihen oikeuttavaa palvelusaikaa 4, 6, 8, 10 tai 13 vuotta. Vuosisidonnainen palkanosa on enintään 18 prosenttia peruspalkasta.

Harkinnanvaraista palkanosaa maksamalla johto voi palkita työntekijöitä, kun työ on tehty tavoitteellisesti ja tuloksellisesti. Harkinnanvarainen palkanosa on suuruudeltaan enintään kymmenen prosenttia tehtävän vaativuusryhmän vähimmäispalkasta. Sitä voidaan maksaa syyskuusta 2009 lähtien.

11.3. Koulutus kirkon virkaan ja työvoimatilanne

Rekrytoinnin haasteet Nelivuotiskauden aikana kiinnitettiin entistä voimakkaammin huomiota kirkon ammatteihin rekrytoitumisen haasteisiin. Rekrytoinnissa on kysymys monivaiheisesta prosessista, jonka ensimmäinen tärkeä vaihe on hakeutuminen kirkon alalle kouluttaviin oppilaitoksiin. Opintojen aikana keskeisessä asemassa on seurakunnissa toteutuva harjoittelu tai työssäoppimisjakso, jonka aikana opiskelija saa selkeimmän ja konkreettisimman kuvan seurakunnan työstä. On tärkeää, että opinnot antavat hyvät ammatilliset valmiudet kirkon työhön ja välittävät realistisen mutta innostavan kuvan kirkosta mahdollisena tulevana työpaikkana. Kolmas rekrytoimisprosessien kannalta olennainen vaihe on hakeutuminen kirkon työhön, ensimmäiseen työpaikkaan sekä ensimmäisten vuosien kokemukset kirkon työssä.

Viime vuosina on havaittu, että kirkon täytyy panostaa työhön rekrytoitumiseen entistä voimakkaammin. Edellä kuvatut kriittiset vaiheet ovat äärimmäisen tärkeitä, mutta niiden ohella kirkon täytyy panostaa aktiiviseen yhteydenpitoon kirkon alalle opiskelevien kanssa jo opintojen aikana. Tämä tuli esiin muun muassa

Kirkon koulutuskeskuksessa laaditussa selvityksessä *Kirkon virkaan opiskelevien hengellinen kasvu ja sitoutuminen kirkon virkaan* (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto, Sarja C 2006:4). Rekrytoinnin haastetta kuvastaa myös kirkon alalle hakeutuvien opiskelijoiden määrässä tapahtunut hienoinen lasku. Esimerkiksi diakonissakoulutukseen hakeutuvien määrät ovat selkeästi laskeneet ja valmistuneet opiskelijat työllistyvät muille yhteiskunnan sektoreille kuin kirkkoon. Ruotsinkielisiä kanttoriopiskelijoita on vähän ja lastenohjaajiksi valmistuvat nuoret näyttävät pääosin hakeutuvan töihin muualle kuin seurakuntiin. Kirkon työt näyttävät kuitenkin kiinnostavan eri alojen aikuiskoulutukseen hakeutuvia. Esimerkiksi Diakonia-ammattikorkeakoulussa kirkollisten alojen (nuorisotyö ja diakonia) aikuiskoulutukseen hakevien määrät ovat korkeat.

Teologiselle alalle hakeutuvien määrä on toistaiseksi pysynyt hyvänä ja kirkollisen kelpoisuuden omaavia on valmistunut riittävästi. Vuosittain uusiksi papeiksi on vihitty reilu sata teologian maisteria, joista noin 60 prosenttia on ollut naisia. Helsingin yliopiston teologian opiskelijoiden kiinnostus yleistä teologian maisterin tutkintoa kohtaan, joka ei sisällä kelpoisuutta kirkon virkaan eikä myöskään opettajan pätevyyttä, on lisääntynyt merkittävästi. Seurakuntaharjoitteluun hakeutuvien teologian opiskelijoiden määrä kääntyi kertomuskaudella selvään laskuun.

Alustavien selvitysten perusteella (mm. Kasvu kirkon työntekijäksi -tutkimusprojektin väliraportit) näyttää siltä, että monien kirkon alalle hakeutuvien motivaation taustalla ovat positiiviset kokemukset kirkon isokoulutuksesta. Aikuiskoulutukseen lähtemisen taustalla on usein jokin elämänmurros, joka on synnyttänyt halun vaihtaa ammattia ja ryhtyä merkitykselliseksi koettuun työhön. Kirkon työhön hakeutumisen esteinä mainitaan esimerkiksi seurakuntatyön ja työyhteisöjen heikko maine, huonot harjoittelukokemukset, puuttuvat kesätyöpaikat (erityisesti diakonia-ala) sekä palkkauksen jälkeenjääneisyys.

Opiskelijat näyttävät hakeutuvan opiskelemaan lähelle kotipaikkakuntaansa ja opintojen jälkeen he tavallisesti hakeutuvat töihin lähelle opiskelupaikkakuntaansa. Tämä muodostaa tulevaisuudessa merkittävän haasteen erityisesti niille hiippakunnille, joiden alueella ei ole kirkon alalle kouluttavia oppilaitoksia.

Rekrytoinnin kehittämisessä joudutaan pohtimaan myös mies- ja naisopiskelijoiden merkittävää epäsuhtaa (noin 90 % kirkon alalle opiskelevista on naisia).

Tilannetta seurataan koulutuksen seurantaryhmissä ja Ammatillisen koulutuksen ryhmässä, joka on jo tehnyt aloitteita tilanteen kehittämiseksi. Tähän mennessä on valmistunut muun muassa mietintö *Opiskelijat kirkon työpaikoilla* (2006), jossa esitettiin joukko toimenpiteitä seurakuntaharjoittelujen kehittämiseksi. Toimenpiteitä kehitetään konkreettisemmiksi kirkkohallituksen asettamassa jatkotyöryhmässä. Seurakunnille on myös lähetetty kirkon ja valtion edustajien allekirjoittama erillinen suositus työpaikalla tapahtuvasta oppimisesta ja ammatillisen osaamisen näytöistä (2005). Kirkkohallituksessa on valmistettu rekrytointiesitteitä sekä asetettu työryhmä valmistelemaan kirkon rekrytointistrategiaa. Kirkko avasi työpaikkatorin verkossa (www.evl.fi/rekrytointi) kesällä 2005.

Bologna-prosessi Eurooppalaisia korkeakoulututkintoja on viime vuosina pyritty yhtenäistämään ja kehittämään niin kutsutun Bologna-prosessin kautta. Prosessissa kehitettiin yhteiseurooppalainen opintojen mitoitusjärjestelmä, jossa käytetään opintoviikkojen sijasta opintopisteitä. Prosessin seuraamista varten piispainkokous asetti kirkon Bologna-työryhmän, joka valmisti yhteistyössä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa kirkon tehtäviin valmistavien koulutusten kelpoisuusvaatimuksia.

Prosessi merkitsi kaikkien koulutusten uudistamista, opintopistejärjestelmän käyttöönottoa ja uusien kirkollisten kelpoisuusvaatimusten määrittelyä. Piispainkokous hyväksyi Bologna-työryhmän mietinnön helmikuussa 2006 ja sen perusteella on tehty päätökset eri alojen uusista kelpoisuusvaatimuksista tai käynnistetty asiaa koskeva valmistelu.

Ammatillisen koulutuksen seuranta Bologna-prosessin tuomat muutokset koskevat myös kirkollista koulutusta. Kirkossa koulutuksen muutosprosesseja seurataan eri ammattialojen koulutusten seurantaryhmissä, joita ovat piispainkokouksen asettamat teologi-koulutustoimikunta ja kanttorikoulutustoimikunta. Näiden ohella toimivat myös diakoniakoulutuksen seurantaryhmä, lastenohjaa-

jien koulutuksen seurantaryhmä (vuodesta 2008 alkaen varhaiskasvatuksen koulutuksen seurantaryhmä) ja kirkon nuorisotyönohjaajien koulutuksen seurantaryhmä.

Seurantaryhmien toimintaa koordinoi kirkkohallituksen asettama Ammatillisen koulutuksen ryhmä (AKR), joka laatii vuosittain raportin ammatillisen koulutuksen seurannasta. Nelivuotiskauden aikana seurantaryhmien toiminnassa kiinnitettiin huomiota muun muassa siihen, että tutkintoihin johtavan koulutuksen ja kirkon tarjoaman henkilöstökoulutuksen välinen ero on selkeästi kaventunut. Koulutuksen kentällä korostetaan yhä voimakkaammin työelämälähtöisyyttä. Työelämästä on tullut merkittävä työssä oppimisen paikka.

Ydinsaaminen Ammatillisen koulutuksen kehittämisen yhteydessä käynnistyi 2000-luvun alussa keskustelu ydinsaamiskuvausten laatimisen tarpeesta. Ydinsaamisella tarkoitetaan sellaista tietojen ja taitojen soveltamista käytännön tilanteissa, mistä tunnistaa ammattikunnan tai yhteisön edustajan. Kirkossa keskustelu alkoi kasvatuksen sektorilta ja levisi eri ammattialoille. Vuoden 2007 alkuun mennessä laadittiin kirkon hengellisen työn ammatteja varten omat ydinsaamiskuvaukset, joista viimeisenä valmistui papin ydinsaamiskuvaus. Kuvausten avulla kehitetään kirkon ammatteja, tutkintotavoitteista koulutusta ja täydennyskoulutusta. Ne ovat myös työvälineitä, kun seurakunnat täsmentävät ja kehittävät virkojen ja toimien tehtäväkuvauksia sekä tekevät henkilöstön osaamiskartoituksia, työn vaativuuden arviointia ja koulutussuunnitelmia.

Teologikoulutus Evankelis-luterilaisen kirkon papin ja lehtorin virkoihin kelpoistavat opinnot voidaan suorittaa Helsingin ja Joensuun yliopistojen sekä Åbo Akademin teologisessa tiedekunnassa. Bologna-prosessin myötä tehtiin päätöksiä teologikoulutuksen tutkintojen sisällöstä ja pappisvihkimyksen edellytyksistä. Jatkossa myös muiden alojen maistereilta tullaan edellyttämään teologian maisterin tutkintoa ennen pappisvihkimystä.

Kirkon ja teologisten tiedekuntien yhteistyön kannalta tärkeää on ollut kirkon tuella saatu Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan rekrytointisuunnittelijan määräaikainen virka, joka täytet-

tiin vuonna 2004. Teologian ylioppilaiden psykologinen soveltuvuustutkimus on muotoutunut vakiintuneeksi käytännöksi, mutta sen sisältöä on kehitetty vastaamaan entistä paremmin kirkon ja opiskelijoiden tarpeita.

Teologisten tiedekuntien ja kirkon sekä muiden työelämäedustajien yhteistyönä laadittiin vuosina 2005–2006 Teotar-selvitys, jossa tarkasteltiin teologien työvoimatarvetta. Selvityksen perusteella teologien koulutustarve näyttäisi kasvavan lähivuosina (erityisesti vuoden 2010 paikkeilla), mutta tasaantuvan vähitellen ja ehkä laskevan hiukan vuoden 2020 jälkeen. Selvityksen mukaan teologit työllistyvät yleisesti ottaen hyvin. Valmistuvista teologeista noin puolet työllistyy seurakuntiin ja noin 10 % kirkkoa lähellä oleviin järjestöihin ja muihin organisaatioihin.

Opiskeluaikaiset kokemukset vaikuttavat työelämään sijoittumiseen. Heikki Salomaan väitöskirjan (*Minustako papiksi? Soveltavia opintoja suorittava teologian opiskelija papin ammattikuvan ja identiteettinsä rakentajana*. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja, 17, 2007) mukaan teologian opiskelijat pyrkivät työelämäjakson aikana sopeutumaan työyhteisön arvoihin ja korostuksiin. Prosessissa korostui ohjaajien persoonan merkitys. Jos ohjaaja kykeni sovittamaan yhteen teoreettisen osaamisen, elämänkatsomuksen ja työn käytännön osaamisen, opiskelijat rohkaistuivat luottamaan itseensä ja osaamiseensa. Salomaan mukaan oman elämän rajoitusten hyväksyminen oli monilla ratkaisu työelämässä selviytymiseen. Opiskelijat kokivat, että papiksi voi tulla, vaikka omassa elämässä ja persoonassa on vielä ratkaisua odottavia kysymyksiä.

Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa aloitti vuosien 2004–2007 aikana opintonsa 852 opiskelijaa, Joensuun yliopiston läntisen teologian koulutusohjelmassa 195 opiskelijaa ja Åbo Akademin teologisessa tiedekunnassa 117 opiskelijaa. Naisten osuus opintonsa aloittaneista oli 70 prosenttia. Naisten osuus kasvoi edellisestä nelivuotiskaudesta, jolloin se oli 66 prosenttia.

Vuosina 2004–2007 teologisista tiedekunnista valmistui 804 opiskelijaa. Heistä valtaosa, runsaat 600, valmistui Helsingin yliopiston teologisesta tiedekunnasta. Näistä opiskelijoista 61 prosenttia valmistui kirkon virkaan pätevöittävältä linjalta. Osuus

on selvästi vähentynyt, sillä vuosien 2000–2003 aikana linjalta valmistui 70 prosenttia valmistuneista.

Papiksi vihittiin nelivuotiskaudella 456 henkilöä. Papiksi vihittyjen määrä kasvoi jonkin verran edellisestä nelivuotiskaudesta (389 vuosina 2000–2003). Kolme viidestä vihitystä papista oli naisia. Naisten osuus vihityistä kasvoi hieman edellisestä nelivuotiskaudesta, jolloin se oli 58 prosenttia.

Taulukko 11.1. Papiksi vihityt vuosina 2004–2007.

Hiippakunta	Vihittyjen määrä	Naisten osuus vihityistä (%)
Turku	53	57
Tampere	38	76
Oulu	50	58
Mikkeli	53	70
Porvoo	16	50
Kuopio	62	48
Lapua	55	60
Helsinki	86	58
Espoo	43	65
Yhteensä	456	60

Vuonna 2007 pappeja oli kaikkiaan 4 395. Naisten osuus on suurin Helsingin ja Espoon hiippakunnissa, jossa kaksi viidestä papista oli naisia. Pappisnaisten osuus oli vähäisin Oulun hiippakunnassa, jossa naisia oli viidennes.

Taulukko 11.2. Papiston määrä hiippakunnittain vuoden 2007 lopussa.

Hiippakunta	Miehet	Naiset	Yhteensä	Naisia papeista %	Papeista eläkkeellä
Turku	393	160	553	29	149
Tampere	424	193	617	31	141
Oulu	375	86	461	19	97
Mikkeli	284	133	417	32	117
Porvoo	211	60	271	22	53
Kuopio	306	142	448	32	116
Lapua	296	111	407	27	96
Helsinki	505	312	817	38	192
Espoo	240	161	401	40	68
Yhteensä	3 034	1 358	4 392	31	1 029

Lehtorien määrä väheni kertomuskaudella. Lehtoreiden virkoja muutetaan papinviroiksi tai lakkautetaan viranhaltijan jäätyä eläkkeelle. Nelivuotiskauden aikana vihittiin vain yksi lehtori.

Papiston kurinpitotoimenpiteet Pappisvirkaan vihittävät antavat vihittäessä lupauksen siitä, että pysyvät Jumalan sanassa ja siihen perustuvassa evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuksessa. Papit lupaavat, etteivät julkisesti julista tai levitä tai salaisesti suosi tai edistä sitä vastaan sotivia oppeja. Pappislupauksessa vihittävät lupaavat myös noudattaa kirkon lakia ja järjestystä ja palvella seurakuntaa ja sanankuulijoita. (Kirkkojärjestys 5:6) Kirkkolain (KL 23:8) mukaan viranhaltijalle, joka toimii vastoin virkavelvollisuuksiaan, laiminlyö niitä tai käyttäytyy virka-asemaansa sopimattomalla tavalla, voidaan määrätä kurinpitorangaistus.

Kurinpitorangaistuksia ovat kirjallinen varoitus, virantoimituksesta erottaminen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi kuukaudeksi sekä viraltapano. Kurinpitorangaistusta ei voida määrätä piispalle. Kurinpitorangaistusta ei myöskään voida määrätä tuomiokapitulin jäsenelle hänen tässä virassa tekemästään rikkomuksesta.

Vuosina 2004–2007 hiippakunnissa annettiin papeille yhteensä kahdeksan varoitusta. Kaikki varoituksen saaneet olivat miespuolisia pappeja. Eniten huomautuksia annettiin Helsingin hiippakunnassa, kolme kappaletta. Annettujen varoitusten syynä olivat sopimaton käytös, työskentely sairaslomalla, rippisalaisuuden rikkominen, naispuolisen papin syrjintä sekä virkavelvollisuuksien laiminlyöminen.

Papin virasta määrääjäksi erotettuja oli nelivuotiskaudella 15. Myös kaikki määrääjäksi erotetut olivat miehiä. Eniten määrääjäksi erotettuja oli Tampereen ja Oulun hiippakunnissa, joista kummassakin heitä oli kolme. Määräaikaisten erottamisten syinä olivat sopimaton käytös viranhoidossa, naispuolisten pappien syrjintä, kirkon säännösten vastainen toiminta, opilliset kysymykset sekä yleisen tuomioistuimen viraltapano.

Pappisvirasta erotettiin vuosina 2004–2007 viisi henkilöä, joista kaikki olivat miehiä. Pappisvirasta erottamisen syinä olivat eroaminen kirkon jäsenyydestä, tunnustuksessa pysyminen vain osittain sekä sopimaton käyttäytyminen. Nelivuotiskaudella pap-

pisvirasta erosi kahdeksan henkilöä, joista kuusi oli miestä ja kaksi naista. Eniten pappisvirasta eronneita oli Helsingin hiippakunnassa, jossa pappisvirasta erosi kolme henkilöä.

Kanttorikoulutus Kanttorin virkaan pätevöittävän ylemmän korkeakoulututkinnon voi suorittaa Sibelius-Akatemian kirkkomusiikin koulutusohjelmassa Helsingissä ja Kuopion osastossa. Lisäksi kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinnon (kirkkomusiikin suuntautumisvaihtoehto, muusikko) voi suorittaa Tampereella, Oulussa ja Pietarsaaressa (ruotsinkielinen). Tutkinto antaa pätevyyden evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen hyväksymään muuta tutkintoa edellyttävään kanttorin virkaan. Turun ja Oulun musiikin alan konservatorioissa koulutettiin kirkollisen kelpoisuuden saavia kanttoreita vuoteen 2007 asti.

Kanttorikoulutuksesta on käyty laajaa keskustelua piispainkokouksen asettamassa kanttorityöryhmässä, jonka tehtävänä oli arvioida kanttorikoulutuksen kehitystä ja Bologna-prosessin vaikutusta siihen. Yksi työskentelyn keskeinen teema oli opintojen painopisteiden ja työelämän tarpeiden kohtaaminen. Kanttorityöryhmä päätyi esittämään kanttorinviran kelpoisuusehtojen laajentamista niin, että kanttorin pääaineena voi olla myös musiikkikasvatus, kun tutkintoon on sisällytetty 130 opintopisteen laajuiset kirkkomusiikin, teologian sekä kirkkomusiikin soveltavat opinnot ja seurakuntaharjoittelu.

Koulutusrakenteessa tapahtui merkittävä muutos koulutuksen siirryttyä kokonaisuudessaan korkea-asteelle. Elokuusta 2007 lähtien konservatoriossa suoritettu tutkinto ei enää kelpoista kanttorin virkaan. Kanttorikoulutukseen hakeutuvien määrät ovat kuitenkin laskeneet. Varsinkin ruotsinkielisistä opiskelijoista oli pulaa ja ajoittain oli vaikea saada pienten maaseutuseurakuntien virkoja täytetyksi.

Sibelius-Akatemian kirkkomusiikin koulutusohjelmassa Helsingissä aloitti vuonna 2004–2007 opintonsa 56 opiskelijaa ja Kuopiossa 48. Kirkkomusiikin koulutusohjelmassa Sibelius-Akatemian Helsingin osastossa valmistui vuosina 2004–2007 yhteensä 54 opiskelijaa ja Kuopion osastossa 52 opiskelijaa. Valmistuneista opiskelijoista karkeasti arvioiden 90 prosenttia

Helsingissä valmistuneista ja 75 prosenttia Kuopiossa valmistuneista sijoittuu kirkon palvelukseen.

Pirkanmaan ja Oulun ammattikorkeakouluissa sekä Svenska Yrkeshögskolanissa aloitti kirkkomusiikin opinnot vuosina 2004–2007 yhteensä 65 opiskelijaa ja vastaavana aikana valmistui 24 opiskelijaa.

Turun konservatoriossa kirkkomuusikon linjalla aloitti kahdeksan opiskelijaa vuosina 2004–2007 ja valmistui 26 opiskelijaa. Näistä noin 65 prosenttia sijoittui kirkon palvelukseen.

Diakonian ja nuorisotyön koulutus Diakoniatyöntekijöiden (diakonien ja diakonissojen) ja nuorisotyönohjaajien koulutusta annetaan ammattikorkeakouluissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) on suurin kouluttavista oppilaitoksista. Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin, Järvenpään, Oulun, Pieksämäen ja Porin toimipisteissä koulutetaan sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomeja (AMK), joilla on kelpoisuus kirkon diakonian virkoihin (diakoni). Ruotsinkielisen tutkinnon (socionom YH) voi suorittaa Yrkeshögskolan Sydvästin Lärkkullan yksikössä. Diakonia-ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa aloitti vuosina 2004–2007 yhteensä 482 opiskelijaa, joista 88 prosenttia oli naisia. Lärkkullan yksikössä opintonsa aloitti nelivuotiskaudella 26 opiskelijaa, joista 25 oli naisia.

Diakonia-ammattikorkeakoulun toimipisteissä diakonin virkakelpoisuuden sisältävän tutkinnon suoritti 349 opiskelijaa, joista 93 prosenttia oli naisia. Lärkkullan yksiköstä valmistui 11 opiskelijaa, joista 10 oli naisia. Viime vuosina diakonia-ammattikorkeakoulusta valmistuneista on arviolta 40–50 prosenttia sijoittunut yhteiskunnan palvelukseen ja pari-kolmekymmentä prosenttia kirkon palvelukseen.

Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin, Lahden, Oulun, Pieksämäen ja Porin toimipisteissä koulutetaan hoitotyön koulutusohjelmassa sairaanhoitajia (AMK), joilla on kelpoisuus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonian virkoihin (diakonissa). Tässä koulutusohjelmassa aloitti vuosina 2004–2007 opintonsa 209 henkilöä ja valmistui 115 henkilöä. Aloittaneista 93 prosenttia oli naisia ja valmistuneista 97 prosenttia. Valmistuneista kirkon palvelukseen sijoittui muutama prosentti.

Kirkon nuorisotyönohjaajia on koulutettu Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin, Järvenpään, Kauniaisten ja Pieksämäen yksiköissä sekä Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa Ylivieskan yksikössä (Raudaskylän toimipiste) ja Yrkeshögskolan Sydvästin Karjaan (Lärkkulla) yksikössä. Diakonia-ammattikorkeakoulun rakennemuutoksen myötä nuorisotyönohjaajakoulutusta annetaan jatkossa Järvenpään, Kauniaisten ja Pieksämäen yksiköissä.

Diakonia-ammattikorkeakoulussa koulutusta annetaan sosiaalialan koulutusohjelman lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdossa (tutkintonimike sosionomi AMK) ja samoin Lärkkullassa koulutus tapahtuu sosiaalialan koulutusohjelmassa (socionom YH). Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa koulutusta annetaan humanistisella ja kasvatusalalla kansalaistoinnin ja nuorisotyön koulutusohjelmassa, jossa tutkintonimike on yhteisöpedagogi AMK. Diakonia-ammattikorkeakoulussa opintonsa aloitti vuosina 2004–2007 yhteensä 351 opiskelijaa, joista 70 prosenttia oli naisia. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa humanistisella ja kasvatusalalla opinnot aloitti 133 opiskelijaa, joista 77 prosenttia oli naisia. Yrkeshögskolanissa aloittaneista 22 opiskelijasta 21 oli naisia. Kaikista aloittaneista naisia on 73 prosenttia.

Nuorisotyönohjaajan kelpoisuuden antavan tutkinnon suoritti nelivuotiskaudella Diakonia-ammattikorkeakoulussa 322, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa 61 ja Lärkkullassa 13 opiskelijaa. Valmistuneista naisia oli 77 prosenttia. Diakonia-ammattikorkeakoulussa valmistuneista pari-kolmekymmentä prosenttia sijoittuu kirkon palvelukseen, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulusta 65–70 prosenttia ja Lärkkullasta noin 80 prosenttia.

Hakijamäärät diakonin ja nuorisotyönohjaajan koulutuksiin ovat pysyneet riittävällä tasolla, mutta diakonissakoulutukseen hakeutuvien määrä on selvästi vähentynyt. Osittain tämä heijastaa julkisen ja yksityisen terveydenhoidon sektorien suurta työvoimatarvetta, mutta kokonaisuuteen vaikuttavat ilmeisesti myös mielikuvat terveydenhoidollisen osaamisen vähäisestä tarpeesta seurakuntatyössä, koulutuksen pituus verrattuna sosionomikoulutukseen (vuonna 2004 koulutus laajeni noin puoli vuotta 140 opinto-

viikosta 160 opintoviikkoon) sekä seurakunnan diakoniatyöntekijän palkkauksen jälkeenjääneisyys terveydenhoidon sektoriin verrattuna.

Vuonna 2005 tuli voimaan säädös ylemmistä ammattikorkeakoulututkinnoista. Ylempien tutkintojen tavoitteena on muun muassa antaa opiskelijalle työelämän kehittämisen edellyttämät laajat ja syvälliset tiedot alalta sekä tarvittavat teoreettiset tiedot asianomaisen alan vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä toimimista varten. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut on säädösten perusteella kelpoinen tehtäviin, joissa edellytetään ylempää korkeakoulututkintoa. Diakonia-ammattikorkeakoulu sai luvan aloittaa sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon koulutusohjelman (90 op) vuonna 2007. Koulutusohjelmassa keskitytään joka toinen vuosi diakonian ja kristillisen kasvatuksen kysymyksiin. Koulutus alkoi tammikuussa 2007 ja siihen osallistuvat opiskelijat (19) edustavat koulutus- ja työkokemustaustaltaan diakonian ja kasvatuksen kenttää laaja-alaisesti.

Diakonian ja nuorisotyön alan koulutusta on tutkittu Kasvu kirkon työntekijäksi -hankkeessa, jossa olivat mukana vuonna 2004–2005 diakonia- ja nuorisotyön koulutukseen hakeutuneet Diakonia-ammattikorkeakoulussa ja Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa (Raudaskylä). Pekka Launosen raportin *Kirkon työntekijäksi?* (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D 36, 2005) mukaan seurakuntien nuorisotoiminta luo pohjaa kirkolliseen ammattiin suuntautumiselle. Diakoniatyö seurakunnissa on kuitenkin melko vierasta alan koulutukseen hakeutuville nuorille. Nuoriso- ja diakoniatyön alalle hakeneista vain 16 prosenttia oli miehiä. Erityisesti nuorisotyönohjaajakunta naisistuu voimakkaasti. Hakijat olivat motivoituneita kirkon työhön: 86 prosenttia hakijoista oli kiinnostunut kirkosta työpaikkana erittäin tai melko paljon. Ammatillisen osaamisen alueella hakijat arvioivat vahvimaksi kyvyn kuunnella ja auttaa sekä kohtaamis- ja vuorovaikutustaidot.

Opiskelijoiden pääsykokeissa ilmaisema korkea motivaatio kuitenkin laski ensimmäisen vuoden aikana (Pekka Launonen: *Kirkon työntekijäksi kasvamassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulu D työpapereita 42, 2007). Toisen opiskeluvuoden aikana moti-

vaatio kääntyi nousuun muilla paitsi Diakonia-ammattikorkeakoulun nuorisotyönohjaajaopiskelijoilla. Seurakunnalliseen osaamiseen liittyvät taidot alkoivat vahvistua toisen opiskeluvuoden aikana. Erityiseksi oppimishaasteeksi opiskelijat kokivat Raamatun tuntemiseen, soveltamiseen ja opettamiseen liittyvän osaamisen. Opiskelijoiden työelämäyhteyksillä on motivoiva merkitys. Kirkollisen motivaation kannalta olisi Launosen mukaan eduksi, jos jo ensimmäiseen opiskeluvuoteen sisältyisi nykyistä enemmän yhteyksiä työelämään.

Hanna Salomäen tutkimus *Kirkolliselle alalle hakeneiden uskonnollinen tausta ja uranvalinta* (Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu, A: Tutkimusraportteja, 2008) osoitti opiskelijoiden pohtivan monin tavoin soveltuvuuttaan kirkon virkaan opiskeluaikana. He arvioivat niin omaa persoonallisuuttaan, uskomuksiaan kuin taitojaankin. Tärkeäksi vaiheeksi muodostui harjoittelu, jonka aikana opiskelijat saivat kokeilla tulevia työtehtäviä ja soveltuvuuttaan työhön. Tutkimus osoitti kirkon työhön liittyvien kynnysten laskevan opiskeluaikana. Teoreettisen osaamisen lisääntyminen, kokemukset omasta soveltumisesta työhön ja selviytymisestä tuovat varmuutta. Tällaiset varmuuden kokemukset lisäävät uskoa kykenevyyteen ryhtyä kirkon työhön omasta keskeneräisyydestä huolimatta.

Opiskelijoiden suhde uskonnollisiin liikkeisiin ei ollut kovin kiinteä eikä yhteen liikkeeseen osallistuminen sulkenut toisia liikkeitä pois. Opiskelijat sukkuloivat eri liikkeiden välillä niin kirkon sisällä kuin ulkopuolellakin. Useita vanhoja liikkeitä suosittumaksi olivat nousseet uudemmat suuntaukset kuten Tuomasyhteisö, yhteiskristillisuus, karismaattisuus ja vapaat suunnat. Hakuvaiheessa läheisimmät herätysliikkeet olivat evankelisuus, Kansanlähetys ja Tuomasyhteisö. Nämä liikkeet olivat läheisimmät myös kahden opiskeluvuoden jälkeen, mutta liikkeisiin kuuluminen oli vähäisempää kuin hakuvaiheessa. Erityisenä haasteena näyttäytyi opiskelijan seurakuntayhteyden säilyminen opiskelupaikkakunnalle muuton jälkeen.

Varhaiskasvatuksen koulutus Lastenohjaajan työhön kelpoistava tutkinto (lapsi- ja perhetyön perustutkinto) on humanistisen ja kasvatustieteen toisen asteen tutkinto, jonka voi suorittaa Jaakkiman

kristillisessä opistossa (Ruokolahti), Jyväskylän kristillisessä opistossa, Luther-opistossa (Seurakuntaopisto, Järvenpää), Kalajoen kristillisessä opistossa, Kaustisen evankelisessa kansanopistossa, Lahden diakonian instituutissa, Lapuan kristillisessä opistossa, Portaanpään kristillisessä kansanopistossa (Lapinlahti), Sisälähetysseuran oppilaitoksessa (Pieksämäki), Turun kristillisessä opistossa ja Ylitornion kristillisessä kansanopistossa. Ruotsinkielistä koulutusta antaa Kristliga folkhögskolan i Nykarleby.

Lastenohjaajia valmistui vuosina 2004–2007 yli 1 100. Valmistuneista naisia oli 98 prosenttia. Seurakuntien lastenohjaajan tehtäviin kelpoisuuden antavaan lapsi- ja perhetyön perustutkintoon oli runsaasti hakijoita. Valmistuvista opiskelijoista nuorten opetus-suunnitelma-perusteisen tutkinnon suorittaneet sijoittuivat pääosin yhteiskunnan tehtäviin tai siirtyvät suoraan jatko-opintoihin (noin 20 %). Sen sijaan aikuisten näyttötutkinnon suorittaneista valtaosa päätyi seurakuntien tehtäviin.

Kertomuskauden aikana keskusteltiin koulutusalan aloituspaikoista sekä oppilaitoskohtaisten opetussuunnitelmien sisällöistä, laadusta ja opetussuunnitelman perusteiden päivittämisen tarpeesta. Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon opetussuunnitelman perusteiden päivitys käynnistyi vuonna 2007 ja uudet opetussuunnitelmat tulevat voimaan elokuussa 2009.

Lapsityönohjaajien koulutus toteutuu nykyään Diakonia-ammattikorkeakoulussa Kristillisen varhaiskasvatuksen erikoistumisopinoina (35 op). Lapsityönohjaajien koulutukseen oli runsaasti hakijoita. Koulutuksen toteutusmalli on kuitenkin osoittautunut raskaaksi ja sen vuoksi käynnistettiin opetussuunnitelman tarkistaminen ja uudistaminen, joka toteutuu vuoden 2009 aikana.

Kirkonpalvelijoiden koulutus Suntion tutkintoon valmistavaa koulutusta antavat Kristliga folkhögskolan i Nykarleby, Jyväskylän, Raudaskylän ja Turun kristillinen opisto, Sisälähetysseuran oppilaitos Pieksämäellä ja Luther-opisto (Seurakuntaopisto) Järvenpäässä. Vuosien 2004–2007 aikana tutkinnon suoritti yhteensä 289 henkilöä.

Suntion ammattitutkinto on vähitellen vakiinnuttanut asemansa. Työhönottotilanteissa edellytetään yleensä valmistaa tutkintoa tai sitoutumista sen suorittamiseen. Ammattitutkintojen tapaan

tutkinto suoritetaan tiiviissä yhteistyössä työelämän kanssa. Vuonna 2007 seurakunnissa suoritettiin 204 näyttöä ja työssäoppimispaikkoina oli yhteensä 119 seurakuntaa. Ammattitutkintojen perusteiden uudistamisprosessissa valmistellaan myös suntion ammattitutkinnon uudistamista ja tällöin otetaan huomioon tutkinnosta saadut kokemukset, työelämän vaatimukset ja seurakuntien erilaiset tarpeet.

Lähetys sihteeri Lähetys sihteerin virkaan kelpoistava koulutus voidaan liittää diakonian viranhaltijan virkaan tai kirkon nuorisotyönohjaajan virkaan kelpoisuuteen antavaan ammattikorkeakoulututkintoon. Tällöin opintoihin tulee sisältyä lähetysten ja kansainvälisen diakonian opintoja, joita voi suorittaa Diakonia-ammattikorkeakoulussa, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa (Raudaskylän toimipiste) ja Yrkeshögskolan Sydvästissä (Lärkkulla). Opinnot voi suorittaa myös avoimen ammattikorkeakoulun opintoina. Oppilaitokset järjestävät opinnot yhdessä Kirkon lähetystyön keskuksen kanssa.

Taloudellis-hallinnollinen henkilöstö Seurakuntien taloudellis-hallinnollinen henkilöstö on pääosin saanut seurakuntakuntatyön ammatillisen osaamisen työkokemuksen kautta. Hanna Salomäen tutkimus *Seurakunnan taloushallinnon henkilöstön koulutustarpeet ja alalle hakeutuminen* (Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja B: Ajankohtaista, 2006) osoitti, että taloudellis-hallinnollinen henkilöstö on koulutustaustaltaan pääosin (61 %) merkonomeja tai ylioppilasmerkonomeja. Vain pienellä osalla on korkeakoulututkinto. Taloudellis-hallinnollisissa tehtävissä olevien keski-ikä oli korkea, mikä ennakoii tarvetta uusiin työntekijöihin nyt työssä olevan ryhmän jäädessä eläkkeelle. Ryhmällä oli myös varsin pitkä kokemus alan töistä, keskimäärin 14 vuotta. Tutkimus osoitti, että taloushallinnon tehtäviin hakeudutaan paitsi taloushallinnon tehtävistä julkiselta ja yksityiseltä sektorilta, myös seurakunnan muista tehtävistä. Monille väliaikaisesta työtehtävästä kuten harjoittelusta tai kesätyöstä oli seurannut alun perin suunniteltua pidempi työjakso seurakunnassa. Neljä viidestä taloushallinnon työntekijästä koki, että heillä on vahva motivaatio kirkon työhön. Vain pieni osa (14 %) suunnitteli

siirtymistä seurakunnan ulkopuolelle. Ongelmalliseksi monet työntekijät kuitenkin kokevat työuupumuksen. Erityisen selvästi tämä tuli esiin pienissä, alle 2 000 hengen seurakunnissa. Suurempien seurakuntien työntekijät olivat myös tyytyväisempiä mahdollisuuksiinsa osallistua koulutukseen, koulutukseen käytettävissä oleviin varoihin ja työssä jaksamiseen. Erityisesti pienissä seurakunnissa alan tehtävät ovat vain yhden henkilön hallussa, mikä vaikeuttaa koulutukseen osallistumista.

Taloushallinnon tehtävissä tulee lähivuosina selvä työvoimatarve, sillä alalla on runsaasti lähivuosina eläköityviä työntekijöitä. Tutkimuksessa selvitettiin, missä määrin tradenomiopiskelijat tunsivat kirkon taloushallinnon tehtäviä. Opiskelijoilla oli myönteinen käsitys seurakunnasta ja he olivat kiinnostuneita sen tarjoamista tehtävistä. Opiskelijat kuitenkin tunsivat kirkon tarjoamia tehtäviä heikosti. Tradenomiopiskelijoiden hakeutumista kirkon työhön voitaisiin lisätä aktiivisemmalla tiedotuksella.

Kouluttavien oppilaitosten rakennemuutokset Yhteiskunnan koulutusjärjestelmässä on viime vuosina pyritty selkeästi suurempiin koulutusyksiköihin. Tavoite on heijastunut myös kirkollisen koulutuksen alueelle. Diakonia-ammattikorkeakoulussa on pyritty kasvattamaan toimipaikkojen aloituspaikkojen määrää tavoitteeksi asetettuun 40 opiskelijaan. Tämän seurauksena muun muassa lakkautettiin Lahden yksikkö ja siirryttiin alueelliseen organisaatioon: Diak Pohjoinen (Oulu), Itä (Pieksämäki), Länsi (Turun ja Porin toimipaikat) ja Etelä (Helsingin, Järvenpään ja Kauniaisten toimipaikat). Vastaava prosessi on käynnissä myös ruotsinkielisessä ammattikorkeakoulutuksessa, sillä Yrkeshögskolan Sydväst ja Svenska Yrkeshögskolan päättivät vuonna 2006 yhdistyä Yrkeshögskolan NOVIA:ksi. Yhdistyminen toteutuu vuoden 2008 aikana ja tällöin kirkollinen ammattikorkeakouluopetus loppuu Lärkkullassa ja siirtyy Turkuun.

Opetusministeriö on myös käynnistänyt hankkeen, jonka tavoitteena on vauhdittaa ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkon kokoamista. Tavoitteena on alueellinen kehittämistyö ja voimavarojen tarkoituksenmukainen ja tehokas käyttö, joka saavutetaan OPM:n mukaan alueellisissa, vahvoissa ja monialaisissa ammatitopistoissa sekä niiden verkostoissa. Hanke on tähän asti kosket-

tanut kunnallista oppilaitosverkostoa, mutta se saattaa vaikuttaa myös kirkollista koulutusta tarjoaviin toisen asteen oppilaitoksiin.

Kirkollisen koulutuksen kannalta merkityksellinen hanke on myös Kuopion ja Joensuun yliopistojen yhdistyminen yhdeksi kokonaisuudeksi. Tällä saattaa olla vaikutusta Joensuun teologisen tiedekunnan asemaan uuden yliopiston kokonaisrakenteessa.

Kirkon ja kouluttavien laitosten yhteistyö Viime vuosina on korostettu aikaisempaa enemmän ammatillisen koulutuksen ja työelämän yhteistyötä. Tämä koskee kaikkea koulutusta toiselta asteelta yliopistotutkintoihin asti. Käytännössä yhteistyö näytetään erilaisina työssäoppimisen ja harjoittelun muotoina, joissa olennainen osa oppimista toteutuu työpaikoilla sekä moninaisissa kehittämishankkeissa kuten myös aikaisempaa tiiviimpänä opettajien ja työelämän edustajien vuorovaikutuksena. Konkreettinen esimerkki yhteistyöstä on oppisopimusjärjestelmä, jota on jo hyödynnetty seurakunnissa, mutta järjestelmän voi odottaa tulevan entistä merkittävämmäksi osaksi myös kirkon ammattien koulutusta.

Yhteiskunnassa korostetaan myös koulutuksen antamia työelämävalmiuksia. Se merkitsee jatkuvaa haastetta arvioida myös kirkollisia koulutuksia ja tutkintoja kirkon työn näkökulmasta.

Kirkon ja kouluttavien oppilaitosten yhteistyötä on linjattu mietinnössä *Kirkon keskusrahaston tuki kirkon virkaan kouluttaville laitoksille ja järjestöille* -mietinnössä (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto, Sarja C 2003:2). Vuosien 2004–2007 aikana tukea kohdistettiin tärkeiksi koettuihin opetusvirkoihin ja hankkeisiin.

Keskeinen osa kirkon ja kouluttavien oppilaitosten yhteistyötä on kirkon työhön opiskelevien hengellisen elämän ja ammatillisen kasvun tukeminen. Tällainen toiminta on ollut jo pitkään olennainen osa piispainkokouksen asettaman teologikoulutustoimikunnan toimintaa. Sen puitteissa on järjestetty muun muassa piispojen vierailuja teologisiin tiedekuntiin, opiskelijoiden hiippakuntavierailuja sekä joka toinen vuosi järjestettävä niin sanottu Kirkon päivä. Vuonna 2007 Kirkon päivä oli yhteinen teologian ja kirkkomusiikin opiskelijoille.

Opintojen muutokset ja opiskelijoiden entistä suurempi heterogeenisuus on korostanut yhä vahvemmin kirkon ja kirkon aloille

opiskelevien yhteistyötä ja vuorovaikutusta, jota on kuvattu lähemmin selvityksessä *Kirkon virkaan opiskelevien hengellinen kasvu ja sitoutuminen kirkon virkaan*. Opiskelijat tarvitsevat kirkon tukea paitsi kirkon työhön rekrytoitumisessa, myös kirkon työntekijän ammatti-identiteetin muotoutumisessa.

Työssäoppiminen, harjoittelut ja työhön perehdyttäminen

Yli tuhat opiskelijaa suorittaa vuosittain työharjoittelun (korkea-aste) tai työssäoppimisjakson (toisen asteen koulutus) luterilaisen kirkon seurakunnissa. Tähän asti kaikki kirkon virkaan opiskelevat eivät ole saaneet yhtenäisesti tutustua opiskeluaikanaan tuleviin tehtäviinsä seurakunnassa tai kirkon palveluksessa. *Opiskelijat kirkon työpaikoilla* -mietinnön (2006) mukaan seurakunnan tulisi olla oppimisympäristönä kaikilla opiskelualoilla. Suunnitelman mukaan opiskelijan ja seurakunnan välistä yhteyttä tulisi vahvistaa. Harjoittelu- ja työssäoppimisjakson aikana opiskelijalle hahmottuu kuva kirkon ammattitehtävistä ja seurakunnasta mahdollisena tulevana työpaikkana. Opiskelijat kokevat jakson lisäävän motivaatiota opintojen loppuunsaattamiseen sekä kirkon työhön hakeutumiseen.

Mietinnön mukaan harjoittelua ja työssäoppimista pitäisi kehittää hengellistä identiteettiä tukeväksi. Mietinnössä korostetaan esimerkiksi jumalanpalveluselämään osallistumista. Opiskelijoita haastetaan pohtimaan suhdettaan kirkon virkaan tai työhön sekä seurakunnan työntekijän kutsumusta ja identiteettiä. Kirkon oma ohjaajakoulutus tulisi mietinnön mukaan järjestää niin, että ohjaajilla on valmiudet opiskelijoiden sielunhoidolliseen kohtaamiseen.

Ammatillisen koulutuksen raportin mukaan (2007) vuonna 2007 seurakunnissa oli yhteensä yli 1 300 kirkollisen alan opiskelijaa harjoittelu- tai työssäoppimisjaksolla. Eniten työssäoppimisjaksoilla seurakunnissa oli lapsi- ja perhetyön tutkintoa suorittavia, yli 600. Seuraavaksi eniten työssäoppimisjaksoilla oli suntion ammattitutkintoa suorittavia, miltei 180. Teologian opiskelijoita seurakuntaharjoitteluissa oli 160.

Taulukko 11.3. Kirkollisten alojen opiskelijamäärät seurakunnissa harjoittelu- ja työssäoppimisjaksoilla vuonna 2007.

Tutkinto	Opiskelijoita
Lapsi- ja perhetyön perustutkinto	629
Suntion ammattitutkinto	177
Teologian maisteri	160
Sosionomi AMK (diakonit)	110
Sosionomi AMK-opiskelijat (kirkon nuorisotyönohjaaja)	107
Sairaanhoitaja AMK (diakonissat)	62
Yhteisöpedagogi AMK (kirkon nuorisotyönohjaaja)	44
Musiikin maisteri	25
Muusikko (AMK)	15
Yhteensä	1 329

Seurakuntien ilmoituksen mukaan ohjaustehtävissä toimi vuonna 2007 yli 1 400 henkilöä. Valtaosa heistä on harjoittelun/työssäoppimisen ohjaajia, joita on lähes 800. Lisäksi ohjausta antoivat nimetyt perehdyttäjät, mentorit ja työnohjaajat. Seurakuntayhtymissä ohjaustehtävissä toimivia oli miltei 200, joista puolet oli harjoittelun tai työssäoppimisen ohjaajia.

Taulukko 11.4. Ohjaustehtävissä toimivien lukumäärä seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä.

	Seurakunnat	Seurakuntayhtymät
Harjoittelun/työssäoppimisen ohjaaja	786	99
Nimetty perehdyttävä	445	35
Työnohjaaja	116	47
Mentorit	95	6
Yhteensä	1 442	187

Vuonna 2007 seurakunnissa oli ohjattavia opiskelijoita keskimäärin viisi kuukautta. Seurakunta järjesti harjoittelemaan tulevalle opiskelijalle asunnon viidesosassa seurakuntia (19 %). Kolmessa viidesosasta seurakuntia (59 %) opiskelijalla oli mahdollisuus osallistua ruokailuun henkilökunnan hinnalla.

Kouluttavat laitokset voivat suorittaa koulutuskorvausta seurakunnille ja maksaa harjoittelusta tai työssäoppimisesta aiheutuvista kustannuksista harjoittelu- tai työssäoppimispaikan tarjoavalle seurakunnalle. Opiskelijan saaman korvauksen suuruudesta

ei ole olemassa suosituksia. Korvauskäytännöt vaihtelevat koulutusala-, koulutusaste- ja työpaikkakohtaisesti.

Ohjaajalle suoritettavasta mahdollisesta korvauksesta huolehtii pääsääntöisesti työnantajana toimiva seurakunta. Seurakuntien käytännöt vaihtelevat runsaasti siinä, miten ohjaustehtävä otetaan huomioon ohjaajan palkassa.

Seurakuntiin tuli vuonna 2007 yhteensä miltei 2 000 uutta työntekijää, joilla oli vähintään kuuden kuukauden mittainen työsuhde. Heistä noin neljännes oli osallistunut perehdyttämiskoulutukseen. Seurakunnista 46 prosenttia ilmoitti, että heillä ei ole nimettyä perehdyttäjää uusille työntekijöille. Kahdessa viidestä (43 %) seurakunnasta perehdyttäjä oli nimetty kaikille työntekijäryhmille. Joka kymmenennessä (11 %) seurakunnassa perehdyttäjä oli nimetty joillekin työntekijäryhmille. Perehdyttämissuunnitelma oli 45 prosentilla seurakunnista.

Seurakuntayhtymiin tuli vuonna 2007 noin 320 uutta työntekijää, joista vajaa puolet oli osallistunut perehdyttämiskoulutukseen. Seurakuntayhtymistä 61 prosenttia ilmoitti, että heillä ei ole nimettyä perehdyttäjää uusille työntekijöille. Kaikille työntekijäryhmille perehdyttäjä oli nimetty neljänneksessä seurakunnista (26 %) ja joillekin työntekijäryhmille 13 prosentissa seurakunnista. Perehdyttämissuunnitelma oli vajaalla puolella (47 %) seurakunnista.

11.4. Henkilöstökoulutus

Henkilöstökoulutuksella tarkoitetaan koulutusta, jonka työnantaja järjestää tai hankkii henkilöstölle kehittääkseen seurakunnan toimintoja ja parantaakseen henkilöstön työskentelyvalmiuksia, työtyytyväisyyttä ja henkistä hyvinvointia. Kirkossa henkilöstökoulutuksen koordinoinnista vastaa Kirkon koulutuskeskus. Henkilöstökoulutusta järjestävät koulutuskeskuksen lisäksi hiippakunnat, kristilliset järjestöt ja oppilaitokset.

Koulutuskeskuksen vuonna 2005 valmistuneessa strategiassa (*KK 2010. Kirkon koulutuskeskuksen strategia vuosille 2006–2010*) keskeisiksi tavoitteiksi asetettiin seurakuntien koulutussuunnittelun tukeminen yhdessä hiippakuntien kanssa sekä

erilaisten koulutuspolkujen ja moduulirakenteiden kehittäminen kirkon kaikkien henkilöstöryhmien koulutukseen. Kirkon henkilöstökoulutuksen kehittämisessä yhdeksi keskeiseksi päämääräksi asetettiin tavoitteiden selkiyttäminen, koulutustarjonnan jäsentäminen ja seurakuntien koulutustarpeiden parempi huomioon ottaminen.

Strategian toteuttamisessa määriteltiin kirkon henkilöstökoulutuksen neljä tavoitealuetta: kirkollinen spiritualiteetti, ammatillinen osaaminen ja identiteetti, kirkon organisaatiokulttuuri ja henkilöstön yhteistyötaidot sekä muuttuva yhteiskunta. Tavoitealueet koskevat kaikkia työntekijäryhmiä ja ne pyritään ottamaan huomioon kaikissa koulutuksissa.

Kirkon koulutuskeskuksen strategian valmistuminen käynnisti laajan henkilöstökoulutuksen rakenteiden kehittämisprosessin. Henkilöstökoulutus jaettiin selviin kategorioihin: kirkon työntekijän perustaidot, täydentävä koulutus, syventävä koulutus, erityiskoulutus, johtamiskoulutus sekä osaamista päivittävä ja ajankoh-taiskoulutus. Näiden rinnalla oman erityisen ryhmänsä muodostavat papeille suunnatut pastoraalitutkinto (34 op) ja ylempi pastoraalitutkinto (80 op). Rakenne on otettu käyttöön suunniteltaessa vuoden 2009 henkilöstökoulutusta. Henkilöstökoulutuksen järjestämisessä päädyttiin uudenlaiseen koulutussopimusjärjestelmään, jossa koulutuspalvelujen tuottajat (järjestöt ja oppilaitokset) tekevät sopimuksia kirkon henkilöstökoulutuksen järjestämisestä ja tällaiset koulutukset liitetään sähköisesti toimitettuun kirkon henkilöstökalenteriin.

Koulutussopimuksia varten on laadittu erilliset henkilöstökoulutuksen hyväksymisperiaatteet, jotka pohjautuvat Kirkon koulutuskeskuksessa laadittuun arviointijärjestelmään (*Arvioinnista apua. Kirkon koulutuskeskuksen asettaman työryhmän mietintö kirkon henkilöstökoulutuksen arviointijärjestelmästä*, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto, Sarja C 2007:7). Nämä toimenpiteet mahdollistavat tulevaisuudessa henkilöstökoulutuksen laadullisen arvioinnin ja antavat välineitä henkilöstökoulutuksen sisällölliseen kehittämiseen.

Kirkon ruotsinkielisen koulutuksen koordinaatiosta päätettiin vuonna 2004, kun koordinaatiotehtävä annettiin Porvoon hiippakunnan tuomiokapitulille, joka toimii yhteistyössä Kirkon koulu-

tuskeskuksen ja Kirkon ruotsinkielisen työn keskuksen kanssa. Käytännössä koulutuksen järjestämisestä on tehty sopimus diakonia- ja nuorisotyön koulutusta antavan Yrkeshögskolan Sydvästin Lärkkullan säätiön kanssa. Ruotsinkielisen koulutuksen kysymykset kuitenkin aktivoituivat uudelleen, kun ammattikorkeakouluopetus siirtyy Lärkkullasta Turkuun. Kirkkohallitus asetti syksyllä 2007 työryhmän selvittämään ruotsinkielisen koulutuksen kokonaisuutta ja päätöksiä tullaan tekemään vuoden 2008 aikana.

Seurakuntien koulutussuunnittelu ja osallistuminen koulutukseen Viime vuosina henkilöstökoulutuksessa on ryhdytty painottamaan aikaisempaa vahvemmin seurakunnan tai työnantajan roolia koulutussuunnittelussa ja koulutukseen lähettämisessä. Henkilöstökoulutus on työyhteisön väline hankkia itselleen uusien haasteiden edellyttämää osaamista tai vahvistaa työntekijöidensä ammatillista osaamista.

Kirkon henkilöstökoulutussopimuksen mukaan seurakunnan tulee määritellä henkilöstökoulutuksen tavoitteet ja painopistealueet useammaksi vuodeksi laadittavassa koulutussuunnitelmassa. Koulutussuunnitelma on osa seurakunnan toiminnan ja talouden suunnittelua ja siinä otetaan huomioon koko henkilöstö. Käytännössä tämä kuitenkin tapahtuu vaihtelevasti. Toiminta- ja taloussuunnitelmaan sisältyvä koulutussuunnitelma oli tehty joka toisessa seurakunnassa (51 %). Pienemmissä seurakunnissa koulutussuunnitelma oli alle puolessa seurakunnista (47 %), mutta suuremmissa, yli 16 000 hengen seurakunnissa se oli kolmella viidestä seurakunnasta (62 %). Seurakuntayhtymissä koulutussuunnitelma oli harvinaisempi kuin yksittäisissä seurakunnissa. Koulutussuunnitelma oli tehty runsaassa kolmanneksessa (38 %) seurakuntayhtymistä.

Koulutussuunnittelun ensisijaisena lähtökohtana oli kolmanneksessa seurakunnista (31 %) seurakunnan toiminnasta lähtevät koulutustarpeet. Seurakunnista 16 prosenttia ilmoitti, että ensisijaisena lähtökohtana on henkilökohtaisesta kiinnostuksesta nousevat koulutustarpeet. Noin puolet (53 %) seurakunnista piti koulutussuunnittelun lähtökohtana molempia tasapuolisesti.

Seurakunnan toiminnasta lähtevät koulutustarpeet korostuivat siirryttäessä kohti suurempia seurakuntia. Suurimmista, yli 16 000 hengen seurakunnista miltei puolet (49 %) ilmoitti, että koulutus-

suunnittelun lähtökohtana olivat ensisijaisesti seurakunnan toiminnasta lähtevät koulutustarpeet, kun taas pienimmissä, alle 4 000 hengen seurakunnissa näin ilmoitti vain viidennes (22 %). Seurakuntayhtymissä koulutussuunnittelun lähtökohtana olivat pääsääntöisesti seurakunnan tarpeista nousevat koulutustarpeet (45 %). Henkilökohtaisesta kiinnostuksesta nousevat koulutustarpeet olivat ensisijaisena lähtökohtana 16 prosentissa seurakuntayhtymistä. Henkilökohtaisia ja seurakunnan tarpeita tasapuolisesti piti lähtökohtana 39 prosenttia seurakuntayhtymistä.

Koulutussuunnittelun tukemiseksi laadittiin seurakuntia varten Kirkon koulutuskeskuksen ja hiippakuntien yhteistyönä koulutussuunnittelun opas *Koulutus seurakuntatoiminnan kehittämisen välineenä* (2004, <http://www.kirkko.evl.fi/koulutus/srk>). Se sisälsi konkreettiset ohjeet tavoitteellisesta koulutuksen suunnittelusta ja osaamiskartoitusten tekemisestä sekä mallilomakkeet koulutussuunnitelman tekemiseksi.

Seurakuntien koulutustoiminnan tueksi perustettiin koulutusavustusjärjestelmä, jonka puitteissa vähävaraiset seurakunnat voivat anoa tuomiokapitulilta tukea henkilöstökoulutuksen järjestämiseen. Avustuksilla voidaan tukea myös työntekijöitä, jotka eivät jostain syystä voi saada seurakunnaltaan tukea koulutukseen osallistumiseen, mutta joiden kouluttamiseen on kokonaiskirkollinen intressi. Järjestelmällä on voitu tukea vähävaraisten seurakuntien ohella pastoraalitutkinnon suorittamista tai esimerkiksi työnohjaajakoulutusta.

Kehityskeskustelut ovat yksi osa koulutussuunnittelua. Neljässä viidestä seurakunnasta (79 %) kartoitettiin osaamista ja koulutustarpeita vuosittaisissa kehityskeskusteluissa. Seurakunnista 65 prosentissa näin tapahtui kaikkien vakinaisten henkilöiden kanssa ja 15 prosentissa seurakunnista kehityskeskustelu käytiin vain osan työntekijöistä kanssa. Osaamisen ja koulutustarpeiden kartoittaminen kehityskeskusteluissa oli yleisintä suurissa seurakunnissa, joissa osaamista kartoitettiin miltei kaikissa seurakunnissa (96 %). Pienimmissä seurakunnissa kehityskeskusteluja oli vajaassa kolmessa neljäsosassa (71 %) seurakuntia.

Seurakuntayhtymissä kehityskeskustelut rajautuivat pienempään osaan työntekijöitä. Kehityskeskusteluja käytiin viidessä kuudesta seurakuntayhtymästä (79 %), mutta kaikkien työntekijöiden kanssa se käytiin alle puolessa tapauksista (47 %). Vain

osan työntekijöistä kanssa keskustelu käytiin kolmanneksessa (32 %) seurakuntia.

Koulutussuunnittelun tueksi voidaan myös laatia osaamiskartoituksia. Ne ovat kuitenkin verrattain harvinaisia, osaamiskartoitus oli laadittu joka kymmenennessä (10 %) seurakunnassa. Myös osaamiskartoitus oli yleisempi suurissa kuin pienissä seurakunnissa. Suurimmissa seurakunnissa osaamiskartoitus oli tehty neljänneksessä seurakunnista (27 %), mutta pienimmissä se oli tehty seitsemässä prosentissa seurakuntia. Osaamiskartoitus oli laadittu kymmenesosassa seurakuntayhtymiä (11 %).

Seurakunnat käyttivät henkilöstön koulutukseen keskimäärin 1,18 prosenttia palkkakustannuksista. Seurakuntayhtymissä osuus on suurempi (2,75 %). Seurakuntayhtymien paikallisseurakuntien työntekijöiden palkkakustannuksista koulutukseen käytetään miltei kolme prosenttia (2,93).

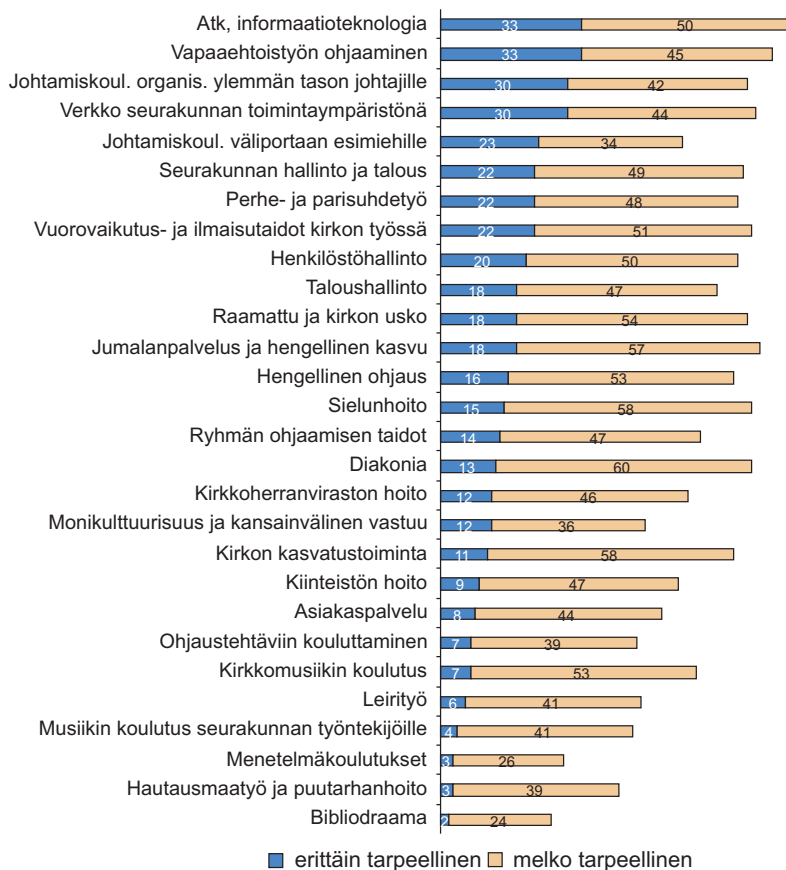
Yksittäisestä seurakunnasta työntekijät ovat yhteensä koulutuksessa noin 60 päivää vuodessa. Kirkon alan työolobarometri 2007 (Työturvallisuuskeskus 2008) osoitti, että lähes kaksi kolmesta vastaajasta (64 %) oli osallistunut työnantajan kustantamaan koulutukseen kuluneen vuoden aikana. Koulutukseen osallistuneiden määrä oli jonkin verran noussut vuodesta 2005. Keskimäärin koulutuksessa oltiin 3,3 päivää, mikä oli aikaisempaa alhaisempi luku. Suomessa palkansaajat ovat koulutuksessa keskimäärin viisi päivää vuodessa. Yleisimmin koulutukseen osallistuivat hallinnossa työskentelevät ja seurakuntatyötä tekevät, vähiten hautausmaatyöntekijät.

Kokonaisuudessaan kirkon työntekijät olivat varsin tyytyväisiä mahdollisuuksiinsa osallistua koulutukseen. Työolobarometriin osallistuneista 41 prosenttia oli täysin samaa ja 37 prosenttia jokseenkin samaa mieltä siitä, että työnantaja tarjosi riittävästi koulutusta nykyisen tehtävän hoitamiseksi. Muita työntekijöitä tyytymättömämpiä olivat alle 35-vuotiaat, joista joka kolmas (36 %) koki koulutuksen olevan riittämätöntä. Myös seurakuntien koulutustarvekyselyn (2005) mukaan työntekijät pitivät mahdollisuuksiaan osallistua koulutukseen hyvinä. Kyselyyn osallistuneista seurakunnan työntekijöistä 42 prosenttia piti mahdollisuuksia koulutukseen osallistumiseen riittävinä, kolmannes näki ne melkein riittäviksi. Suurimpina esteinä koulutukseen osallistu-

miselle nähtiin tarvittavan koulutuksen puute, pitkät matkat tai koulutuksen kalleus. Varsinkin Oulun ja Mikkelin hiippakunnan työntekijät kokivat pitkät matkat haittana koulutukseen osallistumisessa.

Tarpeellisimpana henkilöstön koulutusalueena seurakunnat näkivät atk- ja informaatioteknologian, jota neljä viidestä (83 %) seurakunnasta piti melko tai erittäin tarpeellisena. Vapaaehtoistyön ohjaamisen koulutusta piti tärkeänä 78 prosenttia ja jumalanpalveluksen ja hengellisen kasvun koulutusta 75 prosenttia vastaajista.

Kuvio 11.5. Henkilöstön koulutustarpeet seurakunnissa (% seurakunnista).

Mielekkäimpänä koulutuksen toteutustapana seurakunnissa vastaajat näkivät alueellisesti tai paikallisesti toteutetut koulutukset. Omassa rovastikunnassa tai hiippakunnassa järjestetyn koulutuksen näki erittäin mielekkäänä 48 prosenttia vastaajista. Valtakunnallisesti järjestetyn koulutuksen näki erittäin mielekkäänä vajaa viidennes vastaajista. Ammattiryhmittäin (87 %) toteutettu koulutus koettiin selvästi mielekkäimpänä kuin moniammatillinen koulutus (55 %).

Taulukko 11.5. Näkemykset koulutuksen toteuttamistavoista (% seurakunnista).

	Melko mielekäs	Erittäin mielekäs
Paikallisesti, omassa seurakunnassa tai seurakuntayhtymässä järjestetty koulutus	36	42
Alueellisesti, rovastikunnassa tai omassa hiippakunnassa järjestetty koulutus	45	48
Valtakunnallisesti tai kokonaiskirkon tasolla järjestetty koulutus	45	17
Ammattiryhmittäin järjestetty koulutus	51	36
Moniammatillinen koulutus	41	14

Pastoraalikoulutus Pastoraalitutkinto uudistettiin 2000-luvun alussa. Se on työuransa alussa olevaa pappeja tukevaa koulutusta. Pastoraalikurssien määrää lisättiin kertomuskaudella merkittävästi. Tutkinon kehittäminen käynnistettiin niin, että siinä paneuduttaiisiin juuri kirkon diakonian, kansainvälisen vastuun tai viestinnän kysymyksiin.

Ylempi pastoraalitutkinto on ollut perinteisesti kirkon oma tutkinto, joka on edellyttänyt vaativia opintoja. Se edellytetään tuomiokapitulien asesoreilta, hiippakuntadekaanilta ja tuomiorovastilta. Piispainkokous hyväksyi ylemmän pastoraalitutkinon uudistuksen helmikuussa 2007. Uusi tutkinto on tehtävälähtöinen ja se antaa aikaisempaa paremmat valmiudet tehtäviin, joissa tutkinto edellytetään. Tutkinto koostuu kirkon henkilöstökoulutuksen tarjoamista teologisista opinnoista, johtamiskoulutuksesta ja kehittämistehtävän raportista.

Taulukko 11.6. Pastoraalitutkinnon ja johtamisen tutkinnon suorittaneet vuosina 2004–2007.

Hiippa- kunta	Alemman pastoraali- tutkinnon suorittaneita	Joista naisia	Ylemmän pastoraali- tutkinnon suorittaneita	Joista naisia	Johtami- sen tutkin- non suo- rittaneita	Joista naisia
Turku	21	9	3	0	35	16
Tampere	51	30	6	2	42	15
Oulu	34	11	5	0	33	5
Mikkeli	17	11	1	0	23	9
Porvoo	15	8	4	0	24	7
Kuopio	32	14	4	0	37	13
Lapua	29	16	4	1	37	10
Helsinki	35	19	11	3	42	16
Espoo	20	10	3	0	35	17
Yhteensä	254	128 (50 %)	41	6 (17 %)	308	108 (35 %)

Johtamiskoulutus Kirkossa on kertomuskaudella entistä enemmän kiinnitetty huomiota johtamiseen, siihen liittyvää koulutusta on kehitetty. Johtamiskoulutuksen kokonaisuuden kehittämistä varten laadittiin *Kirkon johtamiskoulutusohjelma* (Kirjo 2005), jonka piispainkokous hyväksyi helmikuussa 2004. Suunnitelma selkiytti johtamiskoulutuksen rakenteita. Esimerkiksi seurakuntatyön johtamisen tutkinto, joka edellytetään kirkkoherran viran hakijoilta, on vakiintunut olennaiseksi osaksi papiston johtamiskoulutusta.

Osa koulutuksista ei kuitenkaan ole löytänyt luontevaa paikkaa, esimerkiksi muille kuin papeille suunnattu niin sanottu Kirjo I -tason koulutus. Myöskään vaativimmalle tasolle suunniteltu moduulirakenteinen valinnaisten opintojen kokonaisuus ei ole vastannut tarkoitustaan. Koulutusohjelman merkittävin anti on ollut väliportaan esimiehille (työalajohtajat ja aluetyönjohtajat) suunnattu koulutus. Heidän koulutukseensa on ollut erittäin suuria tarpeita, joita seurakuntarakenteen murros on vielä lisännyt. Koulutustarvetta lisää myös se, että näiden väliportaan esimiesten tehtäväkuvat, vastuut ja velvollisuudet sekä kelpoisuusehdot ovat kaivanneet tarkistamista.

Saatujen kokemusten perusteella johtamiskoulutusohjelma kaipaa pikaista päivittämistä. On selkiytettävä opintojen rakennetta sekä muokattava johtamiskoulutuksen sisältöjä vastaamaan

paremmin koulutettavien tarpeita. Yksi keskeinen haaste on muutosjohtamisen kysymykset seurakuntarakenteen murroksissa. Toinen on taloudellis-hallinnollisen henkilöstön johtamiskoulutuksen integroiminen muuhun johtamiskoulutukseen, sillä seurakuntatyössä toiminta ja talous liittyvät kiinteästi toisiinsa. Kolmanneksi on lisättävä väliportaan esimiesten koulutusta.

Työyhteisöjen kehittäminen ja työnohjaus Seurakuntarakenteen murroksissa tehtävät hallinnolliset päätökset työllistävät seurakunnan pitkäksi aikaa. Murros haastaa myös seurakuntien työyhteisöt erittäin monimutkaisiin ja haastaviin prosesseihin, joita ei ole osattu ennakoida. Näihin tilanteisiin tarvitaan usein ulkopuolista apua. Kirkon koulutuskeskuksessa on jo pitkään koulutettu työyhteisökehittäjiä ja konsultteja tällaisiin tilanteisiin. Kirkon koulutuskeskuksessa kehitettiin Mukana muutoksessa -koulutus, johon kutsutaan muutosprosesseissa olevien seurakuntien keskeisiä vastuunkantajia.

Työyhteisökonsultointi tai työyhteisön kehittämisprojekti oli toteutettu kolmanneksessa seurakuntia (36 %). Näistä kolmessa-kymmenessä prosentissa oli mukana koko henkilöstö ja kuudessa prosentissa osa henkilöstöä. Kahdessa viidesosassa seurakuntayhtymiä (43 %) oli toteutettu työyhteisökonsultointi tai työyhteisön kehittämisprojekti. Kolmanneksessa (29 %) oli mukana osa henkilöstöstä ja 14 prosentissa koko henkilöstö.

Neljänneksessä seurakuntia (22 %) oli toteutettu nelivuotiskaudella työyhteisön työnohjaus. Osa henkilöstöstä oli paikalla 17 prosentissa ja koko henkilöstö viidessä prosentissa. Seurakuntayhtymissä työnohjaus oli yleisempi: se oli toteutettu kolmasosassa (34 %) seurakuntayhtymistä. Pääosin mukana oli osa henkilöstöstä (31 %).

Työyhteisössä olevaa ongelmatilannetta oli selvitetty vajaassa kolmanneksessa seurakuntia (29 %). Viidenneksessä oli mukana osa henkilöstöstä (19 %) ja kymmenesosassa koko henkilöstö (10 %). Työyhteisön ongelmatilannetta oli selvitetty vajaassa puolessa seurakuntayhtymistä (44 %). Myös näistä suurimmassa osassa (41 %) oli mukana osa henkilöstöä.

Työnohjauskoulutusta järjestetään keskitetysti Kirkon koulutuskeskuksessa ja alueellisesti yhteistyössä hiippakuntien kanssa.

Kirkon työntekijöille työnohjaus on ilmaista ja työnohjaajat voivat toimia työnohjaustehtävissä työajallaan. Kirkossa oli noin 450 koulutettua työnohjaajaa. Työnohjaajakoulutusta pyrittiin lisäämään, sillä työnohjauksen tarve kasvoi. Monet koulutetut eivät voi nykyisissä tehtävissään toimia työnohjaajina ja lähivuosina monet kokeneet työnohjaajat tulevat jäämään eläkkeelle.

Kirkon alan työntekijöiden työolot Kirkon alan työntekijöiden työoloja on 2000-luvulla tutkittu parin vuoden välein. Uusimman, vuoden 2007 työolobarometrin (*Kirkon alan työolobarometri 2007*, Työturvallisuuskeskus 2008) mukaan kirkon työntekijät (N=539) ovat tyytyväisiä työhönsä ja kokevat sen merkitykselliseksi. Kolme neljästä (73 %) työntekijästä oli täysin samaa mieltä väitteestä ”Katson tekeväni hyödyllistä ja merkityksellistä työtä”. Kirkon työntekijät kokivat myös voivansa käyttää kykyjään työssään. 95 prosenttia vastaajista oli joko jokseenkin tai täysin samaa mieltä väittämästä ”Saan työssäni käyttää kykyjäni ja ammattitaitoani”.

Kirkon alan työntekijät kokevat vaikutusmahdollisuutensa selvästi parempana kuin koko palkansaajaväestö. Kolme viidestä (61 %) kirkon työntekijästä kokee voivansa vaikuttaa työtehtäviinsä paljon tai melko paljon. Määrä on jotakuinkin sama kuin vuonna 2005. Koko palkansaajaväestössä vain noin kolmannes (36 %) koki voivansa vaikuttaa työhönsä paljon tai melko paljon. Työntekijät myös kokevat työsuhteensa turvallisena. Kolme neljästä työntekijästä uskoo työpaikkansa säilyvän kohtalaisella varmuudella.

Ongelmalliseksi kirkon työntekijät kokivat työmäärän. Joka neljäs kirkon työntekijä (25 %) ilmoitti tekevänsä ylipytkiä työpäiviä lähes joka viikko. Lisäksi lähes joka kolmas kertoi tekevänsä ylipytkiä työpäiviä vähintään kerran kuukaudessa. Työpäivien venyminen oli varsinkin seurakuntatyötä tekevien ongelma. Työaikalain piiriin kuulumattomista joka kymmenennellä (11 %) jäi vapaapäivä pitämättä lähes joka viikko. Aikaisempaa harvemmat kuitenkin kokivat työn ja yksityiselämän yhteensovittamisen vaikeaksi.

Suuri osa kirkon työntekijöistä (67 %) kuitenkin koki työnsä henkisesti raskaaksi. Naiset kokivat työn raskaaksi miehiä

useammin. Joka viides kirkossa työskentelevä nainen koki vakavan uupumuksen selvänä vaarana työssään, miehistä uupumusta piti vaarana 15 prosenttia. Kirkon työntekijät myös kokivat väkivaltaa tai sen uhkaa useammin kuin muilla työpaikoilla. Useampi kuin joka neljäs kirkon työntekijä oli havainnut jonkun joutuvan työpaikallaan väkivallan tai sen uhan kohteeksi. Koko palkansaajaväestössä tämä osuus oli viidennes.

Työolobarometrin mukaan kirkon työpaikkojen sosiaaliset suhteet ovat parantuneet edellisestä tutkimuskerrasta. Esimiehen ja työntekijöiden väliset ristiriidat vähentyivät vuodesta 2005, mutta työntekijöiden ja henkilöstöryhmien välisiä ristiriitoja esiintyi yhtä paljon kuin edellisellä kerralla. Vastaajista kahdeksan prosenttia katsoi, että työpaikalla esiintyi työpaikkakiusaamista. Kunta-alalla työpaikkakiusaamista koettiin yhtä usein.

Työolobarometrin mukaan esimiehet kannustavat kirkon alan työntekijöitä opiskelemaan ja kehittymään aiempaa enemmän. Kolme neljästä (75 %) arvioi saavansa esimieheltään kannustusta. Palautteen antamisen työntekijät kuitenkin kokivat vähäisemmäksi kuin vuoden 2005 työolobarometrissa. Reilu puolet (55 %) vastaajista koki saavansa onnistumisestaan riittävästi palautetta (58 % vuonna 2005).

Lähimmän esimiehen johtamistapaan oli tyytyväisiä kolme viidestä (60 %) vastaajasta. Tyytyväisimpiä olivat ne, joiden lähin esimies oli joku muu kuin talouspäällikkö tai kirkkoherra. Heistä tyytyväisiä johtamistapaan oli 63 prosenttia. Niistä, joilla esimiehenä oli talouspäällikkö, oli johtamistapaan tyytyväisiä 58 prosenttia ja niistä, joilla lähin esimies oli kirkkoherra, oli johtamistapaan tyytyväisiä 55 prosenttia.

Yli neljännes (27 %) kirkon työntekijöistä piti melko tai hyvin todennäköisenä, että saattaa vaihtaa työpaikkaa seuraavan viiden vuoden aikana muun työnantajan kuin kirkon tai seurakunnan palvelukseen. Työpaikan vaihtamishalukkuus oli kasvanut vuodesta 2005 (24 %). Valmiimpia työpaikan vaihtamiseen olivat alle 35-vuotiaat, mutta myös 35–44-vuotiaista aiempaa suurempi osa piti työpaikan vaihtamista todennäköisenä.

Luottamushenkilöt Kertomuskaudella nuoria pyrittiin aktivoimaan kirkolliseen vaikuttamiseen eri tasoilla. Harri Palmun tutki-

muksen *Tahto vaikuttaa* (Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 10, 2006) mukaan nuoret luottamushenkilöt olivat tehtävässään ennen muuta siksi, että tahtovat vaikuttaa. Tärkeimpinä ominaisuuksinaan he pitivät halua palvella seurakuntaa ja sosiaalisia taitoja. Vähemmän tärkeänä he pitivät kokemusta seurakunnasta, uskoa Jumalaan, aktiivista toimintaa seurakunnassa tai moraalista esimerkillisyyttä.

Nuoret luottamushenkilöt eivät tavallisesti kuulu uskonnollisiin liikkeisiin eivätkä juuri ole saaneet niistä vaikutteita ajatteluunsa. Kaksi viidestä (38 %) oli poliittisten puolueiden jäseniä. Kuitenkin 66 prosenttia ilmoitti, että politiikka ei ole heille kovinkaan tärkeä. Valtaosa (84 %) nuorista luottamushenkilöistä piti Jumalan merkitystä elämässään tärkeänä. Yksityisessä uskonnon harjoituksessa he eivät olleet yhtä aktiivisia kuin kaikki luottamushenkilöt. Yli puolet ilmoitti toimivansa säännöllisesti tai satunnaisesti jumalanpalveluksessa ja runsas kolmannes yhteisvastuukerääjänä tai nuorten ryhmän ohjaajana.

Luottamustehtävissä vastaajat olivat tyytyväisimpiä sellaisiin kokouksiin, jotka olivat lähinnä toimintaa. Tällaisia olivat johtokuntien ja lautakuntien kokoukset, jotka kolme viidestä (59 %) vastaajasta oli kokenut mielekkäiksi. Kolme viidestä (60 %) kyselyyn vastanneesta koki, että heillä on sopivasti vaikutusmahdollisuuksia seurakunnan hallinnossa. Heidän mielestään luottamuselinten valtaa tulisi lisätä erityisesti seurakuntatyön kehitysuuntien ja seurakunnan toiminnan painopisteiden päättämisessä.

Nuorista luottamushenkilöistä 60 prosenttia koki, että saa mielihiteensä hyvin kuuluviin. Lähes puolet kyselyyn vastanneista oli kokenut luottamustehtävänsä mielekkäänä. Yhtä suuri joukko oli kokenut tehtävänsä välillä mielekkäänä ja välillä turhauttavana. Nuoret luottamushenkilöt kokivat vaikutusmahdollisuutensa vähäisemmiksi kuin kaikki luottamushenkilöt. Nuorista luottamushenkilöistä kolmannes ei aikonut asettua ehdolle seuraavissa vaaleissa.

» Miesten rekrytointiin erityisesti seurakunnan kasvatustyöhön on kiinnitettävä huomiota. Miestyöntekijöiden kautta voitaisiin vahvistaa poikien osallistumista seurakunnan toimintaan lapsuus- ja nuoruusaikana, mikä voisi myös lisätä heidän myöhempää osallistumistaan.

- » Rekrytointia kirkon tehtäviin opiskeluaikana on vahvistettava. Opiskelu-paikkakunnalle muutto katkaisee monen aktiivisen seurakuntanuoren seurakuntayhteyden, ja sen kurominen kiinni on hankalaa myöhemmässä vaiheessa. Kirkon tehtäviin opiskelevien ja paikallisseurakuntien yhteyttä voisi vahvistaa.
- » Kirkollisen identiteetin vahvistamiseen on edelleen syytä kiinnittää huomiota jo opiskeluaikana, sillä suuri osa kirkolliselle alalle valmistavissa oppilaitoksissa opiskelevista ei milloinkaan päädy kirkkoon töihin.
- » Kirkon työn kuormittavuuteen on edelleen kiinnitettävä huomiota, koska kaksi kolmasosaa työntekijöistä kokee työn henkisesti raskaaksi ja joka viides näkee uupumuksen selvänä vaarana.
- » Kirkon uudistettu palkkausjärjestelmä asettaa johtamiselle monia haasteita. Se tarjoaa mahdollisuuden aiempaa oikeudenmukaisempaan palkkaan ja myös palkitsemisen tehdystä työstä.
- » Nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa kirkossa ja toimia luottamustehtävissä tulee pitää esillä.

12. Viestintä

- Verkkoviestinnän merkitys kasvoi koko kertomuskauden ajan. Internet-yhteys löytyy nykyisin yli kahdesta kolmasosasta kotitalouksia. Eniten verkkoa käyttävät nuoret ja nuoret aikuiset.
- Kirkon viestintää on kertomuskaudella ohjannut kirkon viestintästrategia *Vuoropuhelun kirkko*. Strategian kolme päätavoitetta olivat vuoropuhelun kulttuurin vahvistaminen, jäsenyyden merkityksen vahvistaminen sekä kirkollisen läsnäolon vahvistaminen mediassa.
- Kirkkohallituksen asettaman työryhmän raportti *Hengellinen elämä verkossa* valmistui tammikuussa 2007. Raportin perusnäköyksenä oli, että verkko on seurakunnille ja kirkolle uusi toimintaympäristö, ei pelkästään väline.
- Uusi evl.fi -verkkopalvelu avattiin adventtina 2005. Palvelun tavoitteena oli saattaa kirkko entistä havaittavammin, vastaanottajalähtöisemmin ja aktiivisemmin mukaan verkkomaailmaan. Kirkollisen verkkoviestinnän kehittymistä leimasivat kertomuskaudella myös vuorovaikutteisten palveluiden esiinmarssi.
- Kertomuskaudella kirkkoa ja sen uutisaiheita seurattiin mediassa tiiviisti. Kertomuskauteen sisältyi useita tapahtumia, jotka edellyttivät kirkolta kriisiviestintää. Tapahtumat herättivät keskustelua kirkon merkittävästä roolista kansallisten kriisitapahtumien yhteydessä. Kertomuskaudella oli esillä myös runsaasti kirkkoa koskettavia eettisiä kysymyksiä.

12.1. Viestintäkentän muutoksia

Verkkoviestinnän merkitys kasvoi Suomessa koko kertomuskauden ajan voimakkaasti. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2006 kotitietokone löytyi jo 71 prosentissa kotitalouksia, kun vuonna 2003 vastaava luku oli 59 prosenttia. Vuonna 2006 internet-yhteys löytyi 64 prosentista kotitalouksia, kun vuonna 2003 sellainen oli vain alle puolessa kotitalouksista. Myös yritykset ovat siirtyneet enenevässä määrin toimimaan internetissä. Vuonna 2006 yrityksistä 67 prosenttia ilmoitti ylläpitävänsä kotisivuja. Laajakaistaliittymien määrä kasvoi vuodesta 2003 vuoteen 2006 lähes miljoonalla. (*Suomen tilastollinen vuosikirja 2007*.)

Internetin käyttö on vastaavasti lisääntynyt kaikissa ikäluokissa merkittävästi. Erityisen yleistä internetin käyttö on nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa. Vuonna 2007 jo 99 prosenttia 15–29 -vuotiaista ilmoitti käyttäneensä internetiä viimeisten kolmen kuukauden aikana. Vielä 50–59-vuotiaiden kohdalla vastaava luku oli 76 prosenttia. Internetin käyttö vähenee merkittävästi vasta yli 60-vuotiaiden ikäryhmässä, joista 39 prosenttia ilmoitti käyttäneensä internetiä viimeisten kolmen kuukauden aikana. Heidänkin kohdallaan käyttö oli lisääntynyt merkittävästi, sillä vuonna 2003 vain 16 prosenttia tästä ikäryhmästä ilmoitti internetin käytöstä. (*Suomen tilastollinen vuosikirja 2007.*)

Internet muodostui kertomuskaudella yhä enenevässä määrin omanlaatuisuuteen toimintaympäristöksi. Perinteinen media panosti voimakkaasti verkkomedioiden kehittämiseen. Lehtien verkkoversioista kehittyi omia tuotteitaan, eikä pelkästään paperiversioiden verkossa olevia kopioita. Radio-ohjelmia on vastaavasti enenevässä määrin siirtynyt internetiin. Uutisoinnin painopiste alkoi myös siirtyä verkkoon ja mobiiliviesteihin, jolloin käyttäjät voivat seurata uutisia verkosta lähes reaaliaikaisina. Uutisen mitta on tämän seurauksena lyhentynyt.

Yksi nelivuotiskauden tärkeitä puheenaiheita oli kansalaisjournalismin kasvu. Esimerkiksi Kaakkois-Aasian luonnonkatastrofin yhteydessä nousi esiin yksityishenkilöiden aktiivinen tietoverkkojen käyttö. Vuonna 2006 blogit eli verkossa julkaistavat päiväkirjatyypiset kirjoitukset tekivät lopullisen läpimurron Suomessa. Podcasting eli tilauspohjainen äänitiedostojen julkaisu verkossa puolestaan mahdollistaa uudenlaisen ohjelmatuotannon ja verkossa julkaisun lähes kenelle tahansa.

Vuoden 2007 merkittävin verkkoviestinnällinen murros oli yhteisöllisten verkkopalveluiden kuten Facebookin voimakas kasvu. Varsinkin nuorten keskuudessa verkossa toimivien yhteisöjen merkitys kasvoi. Nuorten aktiivisuudesta verkkoympäristössä kertoo esimerkiksi visuaalisen viestinnän lisääntyminen YouTuben kaltaisilla sivustoilla. Elokuussa 2007 Suomessa siirryttiin myös televisiolähetyksissä lopullisesti digitaalisiin lähetysiin. Yleisradio aloitti ohjelmien verkkoarkistolähetykset ja nykyisin esimerkiksi radion hartaudet ovat kuunneltavissa Yle Areenassa.

Kirkollisen ohjelmatuotannon kannalta merkittävää oli Kirkon mediasäätiön perustaminen vuonna 2005. Kirkon mediasäätiön säädekirjan allekirjoittivat 24 seurakuntaa ja seurakuntayhtymää ja säätiö aloitti toimintansa vuoden 2005 lopulla. Kirkon mediasäätiön hallituksen puheenjohtajana toimi Kirkon tiedotuskeskuksen viestintäjohtaja ja tv-toimituksen päällikkö sen asiamiehenä. Säätiö myönsi vuoden 2006 aikana 19 hankkeelle yhteensä 320 000 euroa ja vuoden 2007 aikana 18 hankkeelle yhteensä 265 000 euroa. Tukea haettiin kyseisinä vuosina yhteensä 173 hankkeelle, joiden hakemusten yhteisarvo oli 2,8 miljoonaa euroa.

Television puolelle syntyi kertomuskaudella yksityinen kristillinen kanava TV7, joka aloitti toimintansa vuoden 2003 lopussa. Kristillinen radiokanava Radio Dei jatkoi toimintaansa aiempaa laajemmalla alueella. Kansallisen Radiotutkimuksen mukaan Radio Deitä kuunteli kertomuskauden päättyessä viikoittain yli 200 000 ihmistä, joista puolet on päivittäisiä kuuntelijoita. TNS Gallupin mukaan Radio Dei on valtakunnallisista kristillisistä medioista tunnetuin.

Kirkon viestintää on kertomuskaudella ohjannut kirkon viestintästrategia *Vuoropuhelun kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viestintästrategia 2004–2010*, joka hyväksyttiin huhtikuussa 2004. Se kytkeytyy läheisesti syksyllä 2002 hyväksytyyn kirkon visioon ja päästrategiaan *Läsnäolon kirkko*. Molempien kantavana ajatuksena on, että luterilainen kansankirkko on läsnä suomalaisessa todellisuudessa ja kohtaa ihmiset siinä elämänpiirissä, jossa he elävät. Viestintästrategiassa nostettiin esiin kolme päätavoitetta painopistealueineen. Tavoitteeksi asetettiin 1) vuoropuhelun kulttuurin mukaisen viestintäosaamisen vahvistaminen painopistealueena henkilökohtainen viestintä, 2) jäsenyyden merkityksen vahvistaminen, painopistealueena lapset, nuoret ja nuoret aikuiset, 3) kirkollisen läsnäolon vahvistaminen mediassa, painopistealueena verkkoviestintä. Strategiassa todetaan, että kirkon on välttämätöntä olla aktiivisesti läsnä tietoverkossa. Verkkoviestintä on erityisesti nuorten ja nuorten aikuisten aktiivikäytössä. Strategian mukaiset viestintävinkit on koottu Välitä viestiä! -verkkopalveluun (evl.fi/vv).

12.2. Kirkko mediassa

Kertomuskaudella kirkkoa ja sen uutisaiheita seurattiin mediassa tiiviisti. Julkisuudessa kirkosta käytyä keskustelua hallitsivat naispappeuden torjujien ja kannattajien väliset ristiriitatilanteet työyhteisöissä. Kysymys nousi esiin erityisesti piispainkokouksen asettaman työryhmän selvityksen julkistamisen yhteydessä vuonna 2005. Selvityksen mukaan vaikeita ristiriitatilanteita on ollut kahdessa prosentissa seurakuntia. TM Paula Närhen tutkimus (*Kun alttari erottaa*, Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 94, 2006) osoitti myös, että suhtautuminen torjujiin ei ole vain kirkon sisäinen asia. Ymmärrys torjujia kohtaan on yhteiskunnassa vähentynyt, minkä median osoittama kiinnostus myös osoitti. Erityisesti vuosina 2005 ja 2007 esiin nousivat tuomiokapitulien ja käräjäoikeuksien rankaisutoimet niitä pappeja vastaan, jotka kieltäytyivät yhteistyöstä naispuolisten työtovereidensa kanssa. Naisten pappeuden torjuvan Luther-Säätiön toiminta nousi esiin, kun säätiön jäseniä haki pappisvihkimyksen Ruotsista Missionsprovinsin-järjestöltä. Vuonna 2007 Missionsprovinsin vihkimät papit kastoivat lapsia myös Suomessa, mikä aiheutti keskustelua näiden kasteiden pätevyydestä.

Kertomuskauteen sisältyi useita tapahtumia, jotka edellyttivät kirkolta kriisiviestintää, kuten Aasian tsunamikatastrofi, Konginkankaan bussiturma sekä Jokelan kouluampumiset. Tapahtumat herättivät keskustelua kirkon merkittävästä roolista kansallisten kriisitapahtumien yhteydessä. Kriisiviestintätilanteet ovat osoittaneet, että ahdistuksen ja surun hetkellä suomalaiset hakeutuvat aktiivisesti medioissa esitettyihin hartauksiin ja jumalanpalveluksiin, mikä näkyi katselija- ja kuuntelijaluvuissa. Myös media huomioi kirkon tekemän kriisityön. Kirkon kriisiviestintään osallistuu useita eri toimijoita paikallisesti, alueellisesti sekä valtakunnallisesti.

Kertomuskaudella oli esillä myös runsaasti kirkkoa koskettavia eettisiä kysymyksiä. Kirkkohallituksen kannanotto valmisteella olleesta hedelmöityshoitolaista vuonna 2005 herätti runsaasti huomiota. Kirkon suhtautuminen homoseksuaalisuuteen keskustelutti piispainkokouksen käynnistämän selvitystyön myötä ja tammi-kuussa ja marraskuussa 2007 järjestettyjen parisuhdelakiseminaarien yhteydessä. Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisema opas

Kirkko turvapaikkana herätti laajaa kiinnostusta mediassa vuonna 2007. Turussa ja Kuopiossa paikallinen seurakunta tarjosi oppaan ohjeita soveltaen käännytyspäättöksen saaneelle turvapaikanhakijalle turvaa, jotta hakemus otettaisiin uudelleen käsittelyyn. Tapaus herätti laajaa keskustelua siitä, onko kirkkoilla oikeus toimia viranomaispäätöksistä poikkeavasti ja mikä on kirkon rooli heikompiosaisten puolustamisessa.

Myös kirkon jäsenyys sekä suomalaisen uskonnollisuuden muutokset saivat mediassa paljon tilaa. Kirkosta eroavien lukumäärien kohoaminen kertomuskauden aikana oli toistuvasti esillä mediassa. Myös hautaustoimilain tuomat muutokset ja erityisesti hautausten maksuihin liittyvät kysymykset kiinnostivat mediaa. Nämä teemat herättivät runsaasti kysymyksiä ja mielipiteitä myös seurakuntalaisten parissa.

Muita esille nousseita aiheita olivat piispa Kantolan ero ja uuden Turun piispan valinta, seurakuntaliitokset, Porvoon piispanvaali, Porvoon tuomiokirkon palo sekä sen ja useiden kirkkojen tuhopolttojen myötä virinnyt keskustelu kirkkojen paloturvallisuudesta.

Vuonna 2007 julkaistussa YTT Juho Rahkosen tutkimuksessa *Kirkko median kuvastimessa* (Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 12) tarkastellaan sitä, kuinka kirkkoa ja kristinuskoa käsitellään suomalaisissa sanomalehdissä. Pääaineistona tutkimuksessa oli Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa, Kalevassa ja Keski-suomalaisessa keväällä 2006 julkaistut kirkkoa ja kristinuskoa käsittelevät jutut. Tutkimus osoittaa, että yleinen käsitys median uskontokielteisyydestä johtuu paljolti valikoivasta tulkinnasta: kielteiset asiat, kuten naispappeuskiista, kirkosta eroaminen ja konfliktit, saavat ajoittain runsaasti medianäkyvyyttä. Mutta kun tarkastellaan journalismia kokonaisuutena ja systemaattisesti, havaitaan että kirkkoa koskeva uutisointi on enimmäkseen neutraalia tai lievän myönteistä. Lehden väliltä löytyi kuitenkin huomattavia eroja: esimerkiksi Keski-suomalainen on selvästi uskontomyönteisempi kuin Helsingin Sanomat. Tutkimus osoitti, että valtamedian suhde kristinuskoon ja kirkollisiin asioihin on perusmyönteinen ja kunnioittava, joskin etäisyyttä ottava. Uskonnon merkitystä horjutetaan tai kyseenalaistetaan varsin vähän.

12.3. Kirkollinen tiedotus

Seurakuntien tiedotus Joka kymmenennellä seurakunnalla oli vuonna 2007 päätoiminen kokoaikainen tiedottaja. Kertomuskaudella yksittäisten seurakuntien päätoimisten tiedottajien määrä lisääntyi noin neljänneksen. Lisäksi 16 seurakunnalla (3 %) oli osa-aikainen tiedottaja. Noin kolmasosassa seurakunnista (35 %) tiedotustehtävien hoito kuului kirkkoherran vastuualueeseen. Lähes yhtä monessa tapauksessa (31 %) se kuului jonkun muun viranhaltijan toimenkuvaan. Joissakin tapauksissa (4 %) tiedotuksen hoitaa seurakuntayhtymä. Alle kymmenesosassa (9 %) seurakunnista ei ollut nimetty tiedotuksesta vastaavaa henkilöä (18 % vuonna 2003).

Seurakuntien panostus viestintään lisääntyi kertomuskaudella jonkin verran. Yli puolet (55 %) seurakunnista arvioi kirkon yhteisellä viestintästrategialla *Vuoropuhelun kirkko* olleen vaikutusta oman seurakunnan viestintään. Seurakunnan toimintastrategiasta johdettuja viestintäsuunnitelmia oli tehty 14 prosentissa seurakunnista. Noin neljäsosassa (23 %) seurakunnista henkilöstö oli osallistunut viestintäkoulutukseen vuoden 2007 aikana. Jonkinlainen viestintätutkimus tehtiin kertomuskauden aikana 12 prosentissa seurakunnista.

Seurakuntien yleisimmin käyttämä tiedotuskanava oli vuonna 2007 edelleen ilmoitustaulu, jota 89 prosenttia seurakunnista ilmoitti käyttävänsä vähintään kerran kuussa. Sen rinnalle oli kuitenkin kirinyt internet, sillä 86 prosenttia seurakunnista ilmoitti käyttävänsä sitä kuukausittain. Vuonna 2003 säännöllisesti internetiä käyttävien seurakuntien osuus oli 49 prosenttia ja vuonna 1999 vain 25 prosenttia.

Kolmanneksi tärkein tiedotuskanava oli paikallislehdissä ilmoittelu, jota 78 prosenttia seurakunnista ilmoitti käyttävänsä kuukausittain. Muita yleisesti käytettyjä tiedotuskanavia olivat ulkomainokset (56 %), kohderyhmäpostitukset (51 %), ilmaisjakelehdet (34 %), ilmoitukset muussa sanomalehdessä (26 %) sekä sähköposti (25 %).

Tiedotuksen keinoista käytetyin vuonna 2007 oli tiedotteiden lähettäminen toimituksiin. Yli kolmasosa (37 %) seurakunnista

ilmoitti lähettävänsä tiedotteita vähintään kuukausittain. Lisäksi 55 prosenttia seurakunnista ilmoitti lähettävänsä tätä harvemmin ja vain alle joka kymmenes (8 %) ei lähettänyt koskaan. Toinen yleisesti käytetty tiedotuksen keino oli juttuvinkkien antaminen toimituksille, jota kolmasosa (34 %) seurakunnista ilmoitti tekevänsä vähintään kuukausittain ja 60 prosenttia harvemmin.

Valmisteilla olevista merkittävistä asioista toimituksille tiedotti kuukausittain 22 prosenttia seurakunnista ja tätä harvemmin 66 prosenttia seurakunnista. Myös kirkkoneuvoston päätöksistä tiedotettiin toimituksille lähes yhtä säännöllisesti (22 % kuukausittain ja 48 % harvemmin). Tätä harvinaisempaa oli kirkkovaltuustojen, kirkkoneuvostojen tai seurakuntaneuvostojen esityslistojen lähettäminen toimituksille.

Toimittajatapaamisia tai tiedotustilaisuuksia järjestettiin vain niukasti. Kaksi prosenttia seurakunnista kuitenkin ilmoitti järjestävänsä niitä kuukausittain ja lähes puolet (48 %) ainakin joskus. Myös tiedotusvälineissä käytävään kirkkoa ja uskontoa koskevaan keskusteluun osallistuminen oli harvinaista. Vähintään joskus sitä ilmoitti tehneensä puolet seurakunnista.

Yleisimmin seurakuntien asioita käsiteltiin paikallislehdissä. Vuonna 2007 lähes puolet (46 %) seurakunnista ilmoitti paikallislehden käsittelevän seurakunnan asioita vähintään kuukausittain (45 % vuonna 2003) ja saman verran ilmoitti vähintään kerran vuodessa ilmestyvistä jutuista. Kuitenkin seitsemän prosenttia seurakunnista ilmoitti, että paikallislehdet käsittelevät seurakunnan asioita harvemmin tai ei koskaan.

Myös muissa alueellisissa lehdissä sekä ilmaisjakelulehdissä käsiteltiin seurakuntien asioita varsin vilkkaasti. Noin kuudesosa (16 %) seurakunnista ilmoitti vähintään kuukausittain ilmestyvistä jutuista ilmaisjakelulehdissä ja kymmenesosa (9 %) alueellisissa lehdissä. Vain noin neljäsosa (26 %) seurakunnista ilmoitti, että alueellisissa lehdissä kerrotaan seurakunnan asioista harvemmin kuin vuosittain tai ei koskaan ja 40 prosenttia kertoi samaa ilmaisjakelulehdistä.

Vajaa puolet (46 %) seurakunnista ilmoitti kaupallisen tai YLE:n maakuntaradion tekevän vähintään vuosittain juttuja seurakunnan asioista. Sen sijaan paikallistelevisiossa seurakunnan asioita käsiteltiin harvemmin. Vain noin viidesosa (18 %) seurakun-

nista ilmoitti paikallistelevisioiden tekemistä jutuista vuosittain tai sitä useammin. Vastaavasti neljä viidesosaa ilmoitti paikallistelevisioiden käsittelevän seurakunnan asioita harvemmin tai ei koskaan.

Seurakuntien lehdet Gallup *Ecclesiastica* 2007 -kyselyn mukaan puolet (50 %) suomalaisista luki seurakunta- tai muuta kristillistä lehteä muutaman kerran vuodessa ja kaksi kolmasosaa (60 %) vähintään kerran vuodessa (ks. kuvio 12.1.). Noin viidennes (19 %) suomalaisista ilmoitti lukevansa niitä viikoittain tai useammin.

Lähes puolet seurakunnista (42 %) ja seurakuntayhtymistä (42 %) ilmoitti julkaisevansa vuonna 2007 omaa, vähintään kaksi kertaa vuodessa ilmestyvää seurakuntalehteä tai seurakunnan omia sivuja, jotka jaettiin lähes jokaiseen kotiin. Levikiltään suurimpia olivat Helsingin seurakuntayhtymän julkaisema *Kirkko ja kaupunki* (210 000), Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän *Kirkko ja me* (105 000), Vantaan seurakuntayhtymän *Vantaan Lauri* (82 000), sekä Espoon seurakuntayhtymän *Espoon Seurakuntasanomat – ESSE* (79 000).

Suomen Kirkko-Mediat Oy fuusioitui Kotimaa-yhtiöön vuoden 2006 lopussa. Se toimii nykyään Kotimaa-yhtiön Asiakaslehdet-yksikkönä, jonka asiakkaina on yli 120 seurakuntaa. Kotimaa-yhtiö on nykyisin Suomen johtava kirkollisen viestinnän viestintätalo, joka kustantaa yli 40 lehteä ja noin 200 kirjaa vuosittain.

Kirkon yhteinen tiedotus Kirkon yhteistä tiedotusta hoitaa Kirkon tiedotuskeskuksen tiedotusyksikkö yhteistyössä kirkon yhteisten toimielinten, hiippakuntien, seurakuntien ja kirkollisten järjestöjen kanssa. Yksikkö edistää kirkollisiin ja keskeisiin elämänskysymyksiin liittyvien aiheiden käsittelyä tiedotusvälineissä, yhteiskunnassa ja kansalaisten keskuudessa. Se tarjoaa ajankohtaista tietoa kristinuskosta, kirkosta, seurakunnista ja kirkollisesta toiminnasta.

Vuosina 2004–2005 tiedotusyksikkö välitti medialle 550–575 tiedotetta vuodessa. Vuosina 2006–2007 määrä oli reilut 300. Tiedotusyksikön ja erityisesti tiedotuspäällikön työ on kehittynyt aiempaa enemmän mediayhteyksien luomiseen, asiantuntija-avun ja haastateltavien tarjoamiseen sekä kohdennettuun viestintään.

Uuden evl.fi -palvelun rakentaminen ja avaaminen vuonna 2005 laajensi verkkokäytön mahdollisuuksia ja tiivistä verkkoviestinnän yhteistyötä kirkon piirissä. Evl.fi -palvelu tarjosi suoran uutiskanavan hiippakunnille, kirkollisille järjestöille ja seurakunnille, jotka voivat itse päivittää tiedotteensa evl.fi -palveluun. Se mahdollisti myös monien tiedotusyksikön palveluiden kuten tiedotteiden, Sana sinulle -hartauksien, Sakset ristissä -lehistökat-sauksen sekä Kirkon hakemiston kokoamisen yhdeksi Mediapalvelu-kokonaisuudeksi. Vuonna 2007 siihen lisättiin Tästä puhutaan -palvelu, johon on koottu uskoa ja kirkkoa koskevia ajankohtaisia keskusteluja eri medioista.

Kirkon tiedotuskeskuksessa otettiin myös blogit ja podcasting käyttöön kertomuskaudella. Lisäksi uutisten jakelua kehitettiin ottamalla käyttöön uutisten sähköinen jakelu, jossa RSS-syötteen avulla sivuilla kävijä pystyi tilaamaan uutiset tietokoneensa näytölle. Kirkon verkkopalvelun palaute- ja vastauspalvelun kautta tiedotusyksikkö vastasi, tarvittaessa asiantuntijoiden avustuksella, kuukausittain keskimäärin 60:een Kirkkohallitukselle verkon kautta tulleet kysymykseen.

Tiedotusyksikkö osallistui myös monien tiedotusprojektien suunnitteluun ja toteutukseen kuten Kirkkopäivät (2005), Kirkko Suomessa 850 vuotta -juhlavuosi (2005), Agricola 450 vuotta -juhlavuosi (2007), Jumalan silmissä kaunis -varhaisnuorten teema 2006–2007, Yhteisvastuukeräys (2004–2007), seurakuntavaalit (2006), virsikirjan juhlavuosi 2006–2007, rippikouluprojekti (2006–2007) sekä Nuori aikuinen kirkon jäsenenä -projekti (2006–2007).

Kirkon ruotsinkielinen tiedotus siirtyi kertomuskaudella Porvoon hiippakunnan hiippakuntaneuvostolta kirkkohallitukseen Kirkon ruotsinkielisen työn keskukselle (Kyrkans central för det svenska arbetet), joka aloitti toimintansa vuoden 2005 alusta. Yksikön tehtäviin kuuluu ruotsinkielinen tiedotustoiminta sekä radion ja television hartaus- ja jumalanpalvelusohjelmien tuottaminen.

Kyrklig tidningstjänst -palvelu lähettää tiedotusvälineille tiedotteita, jotka julkaistaan myös evl.fi -sivustoilla. Kertomuskaudella tiedotteiden määrää on vähennetty ja niiden laatua kohotettu tiedotteiden läpimenon edistämiseksi. Vuonna 2004 tiedotteita

lähetettiin 262 kappaletta, vuonna 2005 287 kappaletta, vuonna 2006 185 kappaletta ja vuonna 2007 163 kappaletta. Tiedotuslehti *Information till församlingarna* ilmestyy kahdeksan kertaa vuodessa ja se palvelee ensisijassa ruotsinkielisiä seurakuntia, mutta myös järjestöjä ja suomenkielisiä hiippakuntia. Tiedote on saatavilla yksikön verkkosivuilta (<http://www.evl.fi/kkh/kcsa/frsinfo/>). Kirkon ruotsinkielisen työn keskus julkaisee myös neljä kertaa vuodessa ilmestyvää *Nyckeln*-lehteä, jonka kohderyhmänä ovat lapsi- ja nuorisotyöntekijät sekä diakonia- ja perhetyöntekijät.

Kirkolliset lehdet Suomessa ilmestyy vuosittain yli sata kirkollista lehteä, mikä on väkilukuun suhteutettuna varsin runsas määrä. Yleiskirkollisten lehtien lisäksi hiippakunnilla, kirkollisilla järjestöillä ja työaloilla on usein omat lehtensä. Kirkollisten lehtien yhteenlaskettu levikki vuonna 2007 oli noin 760 000.

Levikiltään suurin kirkollinen lehti on ruotsinkielinen *Kyrkpressen*, joka leviää lähes 90 prosenttiin suomenruotsalaisista kodeista. Sen levikki on yli 100 000 ja se on myös luetuin suomalainen kirkollinen lehti muissa Pohjoismaissa. Maaliskuussa 2007 avattiin myös lehden verkkoversio Kyrkpressen.fi.

Merkittävin suomenkielinen yleiskirkollinen lehti on *Kotimaa*, joka on kristillinen viikkosanomalehti. Lehden levikki oli vuonna 2007 noin 42 000, mikä oli noin 18 prosenttia pienempi kuin neljä vuotta aikaisemmin. Seurakuntien tilauksia on määrästä noin puolet. Kotimaan verkkolehti (www.kotimaa.fi) aloitti toimintansa toukokuussa 2005. Päivittäin vaihtuvien uutisten lisäksi verkkopalvelu tarjoaa kirkollisten ja yhteiskunnallisten vaikuttajien blogeja, keskustelualueen sekä audio- ja videoleikkeitä.

Kirkollisista lehdistä jo noin joka toisella on verkkoversio. Niistä noin puolella oli materiaali verkossa kokonaisuudessaan tai jopa painettua versiota laajempana. Varsin monilla oli kuitenkin vain hyvin pieni osa lehden materiaalista verkossa tai vain lehden yleistietojen esittely. Lisäksi on huomattava, että monissa tapauksissa painettu ja verkkolehti ovat kaksi kokonaan eriluonteista tuotetta, jotka elävät rinnakkain. Niillä saattaa myös olla osittain eri lukijakunta.

Mainoskampanjat Mainonta ja markkinointi kirkollisessa viestinnässä yleistyi edelleen kertomuskaudella. Valtakunnallisesti toteutettiin Kirkko 850 vuotta -juhlavuoden kampanja, Yhteisvastuukeräysten mediakampanjoita sekä seurakuntavaaleihin liittyvä kampanja. Lisäksi esimerkiksi Helsingin seurakuntayhtymä toteutti laajoja mediakampanjoita kuten Armo vuonna 2005 sekä marraskuussa 2007 aloitettu Usko toivo rakkaus. Jälkimmäisen kampanjan tarkoituksena on innostaa ihmisiä osallistumaan seurakunnan elämään sekä käyttämään kirkon palveluita. Kampanja päättyi vuonna 2009.

Kirkon tiedotuskeskus vastasi vuoden 2006 seurakuntavaalien valtakunnallisesta viestinnästä. Vaaleja varten tuotettiin kolmatta kertaa valtakunnallinen julkisuuskampanja, jolla oli yhteinen ilme ja jonka tunnuslauseena oli ”Käytä sydäntä – se tekee hyvää”. Kampanjalla haastettiin kirkon jäseniä miettimään omia arvojaan ja käyttämään sydäntään. Kirkolliskokous myönsi kampanjalle 500 000 euroa. Seurakunnat hyödynsivät laajasti kampanjaa omassa vaalityössään.

12.4. Kirkollinen viestintä televisiossa

Televisiotoiminnan digitalisointia valmisteltiin kertomuskaudella ja muutos toteutettiin Yleisradiossa syksyllä 2007. Digitalisointi aiheutti myös taloudellisia paineita Yleisradiossa ja tehostamistimenpiteitä kohdistui myös hartausohjelmiin. Kertomuskaudella syntyi yksityinen kristillinen televisiokanava, kun TV7 aloitti lähetykset kaapeliverkoissa vuoden 2003 lopussa. Kirkon mediasäätöön perustaminen vuonna 2005 lisäsi selkeästi ohjelmantekijöiden kiinnostusta uskontoa ja elämänkatsomusta käsittelevien ohjelmien tekemiseen.

Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyn mukaan yhdeksän prosenttia suomalaisista seurasi hengellisiä ohjelmia televisiosta viikoittain tai useammin (ks. kuvio 12.1.). Erityisen tavallista hengellisten ohjelmien seuraaminen oli yli 65-vuotiaiden keskuudessa. Heistä kolmasosa (30 %) ilmoitti seuraavansa hengellisiä ohjelmia vähintään viikoittain tai useammin. Sen sijaan 25–34-vuotiaista vain yksi prosentti ilmoitti seuraavansa niitä näin tiheään. Kaikki-

aan noin puolet (49 %) suomalaisista ilmoitti seuraavansa hengellisiä ohjelmia televisiosta vähintään kerran vuodessa tai tätä useammin. Yli kolmasosa ilmoitti, ettei seuraa niitä koskaan.

Kirkon tiedotuskeskuksen televisioinnissa hartausohjelmien painopiste säilyi jumalanpalveluslähetyksissä. Edellisellä kertomuskaudella lisääntynyt jumalanpalvelusten määrä säilyi tasaisesti 35 lähetyksessä vuosittain. Lähetyksistä suoria oli 15–18. Perinteisten jumalanpalvelusten rinnalla toteutettiin myös uusimuotoisempia ja lyhyempiä, paremmin television tarjoamia mahdollisuuksia hyväksikäyttäviä Kolmen vartin kirkko -ohjelmia. Noin viiden minuutin mittainen Pisara – Ajatus uskosta -ohjelma lähetettiin viikoittain koko nelivuotisjakson ajan.

Jatkuvien ohjelmien lisäksi Kirkon tiedotuskeskuksen televisioitoimitus valmisti kaudella yhden seurantadokumentin Turun ekuumeenisesta taidekappelista ja keräsi dokumenttimateriaalia Tyrvään kirkon sisämaalausten valmistumisesta. Muusta ohjelmatuotannosta käytiin neuvotteluja, mutta niille ei löytynyt resursseja.

Kirkon ruotsinkielisen työn keskus (KCSA) tuottaa televisiojumalanpalveluksia yhdessä Finlands Svenska Televisionin (FST) kanssa. Kertomuskaudella niillä oli katsojia keskimäärin noin 40 000. Vuonna 2004 vuosittain televisioitujen jumalanpalvelusten määrää vähennettiin kahdeksaan aiemmasta 12:sta. Sen sijaan vuosittain alettiin tuottaa kolmeatoista hartausohjelmaa nimeltä SALT, joka suunnattiin nuoremmille katsojille. Uudenlaisen kuvallisen ja musiikillisen ilmaisunsa takia SALT saavutti paljon huomiota. Ohjelma sai vuonna 2005 YLE:n ruotsinkielisten ohjelmien tunnustuspalkinnon.

Television hartausohjelmat juhlivat 50-vuotista taivaltaan vuonna 2005. Ensimmäinen uskonnollinen ohjelma lähetettiin Suomen televisiossa marraskuussa 1955. Juhlavuoden kunniaksi TV1:lle koottiin ohjelma Arkistojen aarteita, jossa nähtiin otteita vuosien varrella lähetetyistä jumalanpalveluksista ja hartausohjelmista.

Luterilaisilla televisiojumalanpalveluksilla oli kertomuskaudella vuosittain keskimäärin 153 000–190 000 katsojaa. Pisara – Ajatus uskosta tavoitti 151 000–293 000 katsojaa eri vuosina.

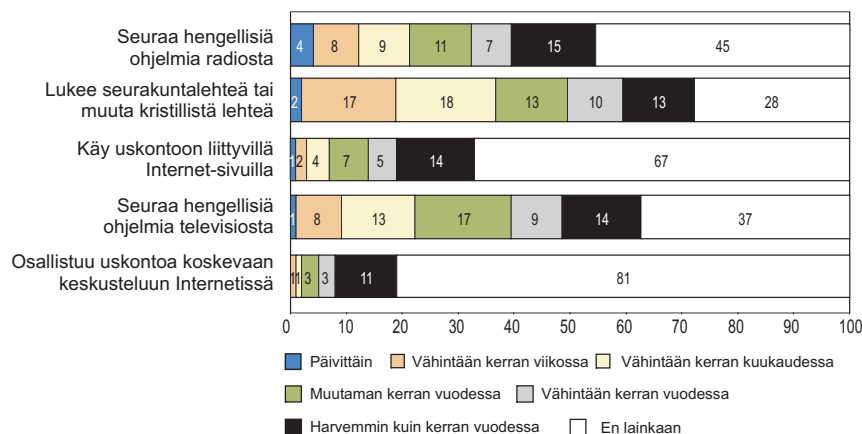
Jumalanpalvelusten katsojamäärät laskivat vuodesta 2005 eteenpäin, mutta Pisaran luvut kääntyivät nousuun kun lähetyspäivä siirtyi perjantaista lauantaille vuonna 2007. Katsojalukujen vaihteluun vaikuttivat niin kanavapaikan kuin lähetyssajan muutokset. Yleisradion kanavaprofiloinnin takia hartausohjelmat siirtyivät TV2:sta takaisin TV1:een vuonna 2006.

Taulukko 12.1. Suomenkielisten televisiojumalanpalvelusten määrät ja katsojamäärät vuosina 2004–2007 Yleisradiossa.

	2004	2005	2006	2007
Televisiojumalanpalveluksia	35	35	35	35
Katsojia luterilaisilla jumalanpalveluksilla keskimäärin	169 000	190 000	185 000	153 000

Yhteensä 29 seurakuntaa ja kolme seurakuntayhtymää ilmoitti toimittaneensa ohjelmaa paikallistelevision vuonna 2007 (23 seurakuntaa ja kaksi seurakuntayhtymää vuonna 2003). Kaikki seurakuntayhtymät ja 12 seurakuntaa ilmoittivat maksavansa ohjelma-ajasta. Muut saavat lähetyssajan ilmaiseksi.

Kuvio 12.1. Kirkollisten viestimien seuraaminen. Gallup Ecclesiastica 2007, N=1 030 (%).

Niistä seurakunnista ja seurakuntayhtymistä, joilla on vähintään joskus ohjelmia paikallistelevisiossa, kaksi ilmoitti tuottavansa niitä viikoittain ja kaksi kuukausittain. Noin puolet (19) ilmoitti tuottavansa ohjelmia muutaman kerran vuodessa ja loput (16) tätä harvemmin. Yleisimpiä lähetettyjä ohjelmia olivat jumalanpalvelukset, hartausohjelmat ja musiikkiohjelmat. Säännöllisistä viikoittaisista tai kuukausittaisista jumalanpalvelusohjelmista ei ilmoittanut yksikään seurakunta. Kaiken tyyppisiä ohjelmia lähetettiin yleensä harvemmin kuin kuukausittain. Yhdeksän seurakuntaa ja kaksi seurakuntayhtymää ilmoitti, että televisiotuotantoa oli saatettu internetiin.

12.5. Kirkollinen viestintä radiossa

Radio on säilynyt suomalaisille merkittävänä tiedotusvälineenä. Se tavoittaa edelleen 96 prosenttia suomalaisista. Yleisradio on kuluksen nelivuotiskauden aikana hieman vahvistanut asemaansa suhteessa kaupallisiin radioihin. Vuonna 2007 Yleisradion kanavien osuus radion kuuntelusta oli 52 prosenttia. YLE Radio1 tavoittaa kaikista radion kuuntelijoista kahdeksan prosenttia ja kuunnelluin kanava on edelleen Radio Suomi.

Vuoden 2007 alusta lähtien YLE Radio1:n jumalanpalvelusten lähetysaikoja muutettiin siten, että joka toinen sunnuntai kello 18–19 lähetetään vapaiden kirkkokuntien ja yhteisöjen sekä katolisen kirkon jumalanpalveluksia, hengellisten kesäjuhlien seuroja ja erityisjumalanpalveluksia. Samalla Horisontti-ohjelma sai uusinta-ajan sunnuntai-iltaisina. Uudistus merkitsi sitä, että luterilainen jumalanpalvelus lähetetään nyt joka sunnuntai kello 10. Vuodesta 2007 alkaen Kirkon tiedotuskeskuksen radiotoimitus alkoi tuottaa Yleisradion kanssa solmitun sopimuksen mukaisesti myös Hartaat sävelet -ohjelmiston YLE Radio 1:een.

Hartaudet ovat edelleen YLE Radio1:n kuunnelluimpia ohjelmia, vaikka niiden kuuntelijamäärät ovatkin edelleen pienentyneet (–12 %). Kertomuskauden alussa kello 7:50 lähetettävällä aamuhartaudella oli keskimäärin 181 000 kuuntelijaa ja vuonna 2007 heitä oli 159 000. Kun lauantai-iltojen iltahartauksiksi tuli vuonna 2005 rukoushetki, sen kuuntelijamäärä nousi selvästi muita iltahartauksia enemmän.

hartauksia suuremmaksi. Vuonna 2007 sen kuuntelijoita oli keskimäärin 110 000.

Jumalanpalvelusten kuuntelijamäärät ovat sen sijaan hieman nousseet kertomuskaudella. Vuonna 2007 sunnuntain jumalanpalvelusta kuunteli keskimäärin 224 000 henkeä (214 000 vuonna 2003). Myös Horisontin yleisö on hieman kasvanut kertomuskaudella. Vuonna 2004 sitä kuunteli keskimäärin 125 000 henkeä ja vuonna 2007 kuulijoita oli keskimäärin 133 000 (uusintalähetyksiä kuunteli lisäksi keskimäärin 75 000 kuuntelijaa).

Kirkon ruotsinkielisen työn keskus (KCSA) tuotti kertomuskaudella kolme ruotsinkielistä radiohartautta päivässä ja ne lähetettiin Radio Vegassa. Radiohartauksista Andrum (klo 6.55) tavoitti noin 22 000 kuuntelijaa, Morgonandakt (klo 8.53) noin 43 000 kuuntelijaa ja Aftonandakt (klo 19.20) noin 20 000 kuuntelijaa. Ruotsinkielisillä radiojumalanpalveluksilla puolestaan oli vuonna 2006 keskimäärin 26 000 kuuntelijaa.

Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyn mukaan runsas kolmasosa (39 %) suomalaisista kuuntelee radion hartausohjelmia vähintään kerran vuodessa (ks. kuvio 12.1.). Neljä prosenttia ilmoittaa kuuntelevansa niitä päivittäin ja kahdeksan prosenttia vähintään kerran viikossa. Yli 65-vuotiaista yli kolmasosa (37 %) kuuntelee näin usein radion hartausohjelmia. Sen sijaan alle 35-vuotiaiden keskuudessa näin tiivis radiohartauksien kuunteleminen on harvinaista – viikoittain niitä ilmoittaa kuuntelevansa vain pari-kolme prosenttia alle 35-vuotiaista.

Kertomuskaudella verkkoviestinnästä tuli oleellinen osa myös radiotoimintaa. Paikallisradioiden ketjuuntumisen ja osavaltakunnallistumisen takia paikallisseurakuntien oma ohjelmatyö vaikeutui. Vuoden 2004 aikana keskusteltiin vielä kirkon oman radion perustamisesta ja samalla ostettiin erilaisia kampanjoita yhdessä seurakuntien kanssa eri kaupallisista radioista. Vuoteen 2007 tultaessa Kirkon tiedotuskeskuksen radiotoimitus siirtyi kaupallisissa radioissa toteutetuista kampanjoista ohjelmien jakamiseen internetissä pod.fi -sivuston kautta.

Ohjelmien jako internetissä aloitettiin kokeiluna syksyllä 2005, jolloin Kirkon tiedotuskeskuksen radiotoimitus tuotti verkosta mp3-soittimeen ladattavia Kuoripoika-ohjelmia kahdeksan ohjelman sarjan. Näin Kirkon tiedotuskeskuksen radiotoimitus oli

ensimmäisten joukossa aloittamassa podcasting-toimintaa. Joulukuun alussa sivusto yhdistettiin Dagens lösning -sivuston kanssa yhteiseksi kaksikieliseksi pod.fi -sivustoksi. Samalla ohjelmatarjonta muuttui viikoittaisesta päivittäiseksi. Sivuille tulivat myös mukaan säännölliset blogit. Sivustoa tuottavat yhdessä Kirkon tiedotuskeskuksen radiotoimituksen kanssa Kirkon ruotsinkielisen työn keskus ja Toivontuottajat (Helsingin, Espoon ja Vantaan luterilaisten seurakuntien sähköisen viestinnän keskus).

Kirkon tiedotuskeskuksen radiotoimitus on tuottanut adventista 2005 alkaen evl.fi -palvelun Kappelin Pysäkki -hartautta, jonka kohderyhmänä ovat erityisesti nuoret aikuiset. Samana vuonna hartausohjelmille ja Horisontille saatiin omat verkkosivut YLE Radio1:n sivustolle.

Internetin käyttö radio-ohjelmien välittämisessä on lisääntynyt. Hartaudet ja Horisontti ovat kuultavissa online-lähetyksinä verkon kautta ympäri maailmaa. Lisäksi Horisonttia voi kuunnella YLE Areenassa rajoituksetta kuukauden ajan tai ladata sen mp3-soittimeen. Hartauksia voi tekijänoikeussyistä kuunnella vain Suomessa YLE Areenan sivuilla viikon ajan lähetyksen jälkeen.

Noin viidesosalla (22 %) seurakunnista ja kahdella viidenneksellä (42 %) seurakuntayhtymistä oli itse tuottamaansa ohjelmaa YLE:n maakuntaradiossa tai kaupallisessa radiossa vuonna 2007. Seurakuntien tuottamia ohjelmia oli useimmiten (12 %) muutaman kerran vuodessa. Viikoittaisia tai kuukausittaisia ohjelmia oli kuitenkin lähes joka kymmenennellä (9 %) seurakunnalla. Seurakuntayhtymillä ne olivat useimmiten viikoittaisia.

Useimmiten ohjelmat olivat tiedotuksia seurakunnan tulevasta toiminnasta (taulukko 12.2.). Kaupallisiin radioihin tuotettiin runsaasti myös radioituja jumalanpalveluksia ja hartausohjelmia. YLE:n maakuntaradioon puolestaan tuotettiin enemmän ajankohtaisohjelmia.

Noin seitsemäsosa (14 %) kaikista seurakunnista maksoi ohjelma-ajasta radiossa. Suunnilleen saman verran seurakuntia osallistui Radio Dein toimintaan antamalla taloudellista avustusta (39 % seurakunnista) ja/tai ostamalla ohjelma-aikaa (27 % seurakunnista).

Taulukko 12.2. Seurakuntien tuottamien ohjelmatyyppien tiheys YLE:n maakuntaradiossa sekä kaupallisissa radioissa (%).

	YLE:n maakuntaradio				Kaupallinen radio			
	Kuu- kausit- tain	Har- vem- min	Ei kos- kaan	Kaik- ki	Kuu- kausit- tain	Har- vem- min	Ei kos- kaan	Kaik- ki
Jumalanpalveluksia	-	-	-	-	18	21	61	100
Hartausohjelmia	2	14	84	100	8	27	65	100
Ajankohtaisohjelmia	2	17	81	100	10	11	79	100
Tiedotuksia seurakun- nan toiminnasta	12	29	59	100	22	22	57	100
Musiikkiohjelmia	1	8	91	100	2	9	89	100
Radiomainoksia	4	14	82	100	2	22	76	100
Muuta	8	4	88	100	3	14	83	100

Radiojumalanpalvelus täytti 80 vuotta vuonna 2006. Ensimmäinen jumalanpalvelus radioitiin Tampereelta vain muutama päivä Yleisradion toiminnan aloittamisen jälkeen. Se on vanhin edelleen ohjelmistossa oleva Yleisradion ohjelma. Radiohartaus puolestaan täytti 75 vuotta vuonna 2007. Juhlan kunniaksi julkaistiin Lisa Enckellin toimittama kirja *Kuunteleeko kukaan puhettasi* (Kirjapaja).

12.6. Kirkollinen verkkoviestintä

Internetin käyttö ja merkitys kasvoivat kertomuskaudella merkittävästi, ja näyttää siltä, että tämä kehitys tulee jatkumaan seuraavan vuosikymmenen aikana. Alle 40-vuotiaiden ikäryhmästä lähes kaikki käyttävät internetiä. Sitä käytetään lisäksi paljon kotona, eli verkko liittyy vahvasti yksityiselämään, ei pelkästään työelämään.

Gallup Ecclesiastica 2007 -kyselyn mukaan kolme prosenttia suomalaisista käy uskontoon tai kirkkoon liittyvillä internet-sivuilla vähintään kerran viikossa tai useammin (ks. kuvio 12.1.). Lisäksi neljä prosenttia vierailee niillä vähintään kuukausittain. Internetin uskontoaiheisilla sivuilla käyminen on yleisempää alle 35-vuotiaiden kuin sitä vanhempien keskuudessa.

Erityisen usein uskontoaiheisilla internet-sivustoilla vierailevat muihin kuin evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuuluvat. Heistä 15 prosenttia ilmoittaa käyvänsä tällaisilla sivus-

toilla vähintään kerran viikossa tai useammin ja vain puolet ilmoittaa, ettei ole käynyt lainkaan viime vuosina. He myös osallistuvat muita aktiivisemmin uskontoa koskevaan keskusteluun internetissä. Kun kaikista suomalaisista kuusi prosenttia ilmoittaa osallistuvansa vähintään muutaman kerran vuodessa verkossa tapahtuvaan keskusteluun uskonnosta, muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvista vastaavasti ilmoittaa 17 prosenttia.

Kirkon ymmärrys verkkoviestinnän merkityksestä muuttui ja selkiytyi merkittävästi kertomuskauden aikana. Kirkkohallitus asetti vuonna 2005 työryhmän (pj. johtaja Kari Kopperi) laatimaan esiselvitystä ja suunnitelmaa interaktiivisten palveluiden kehittämisestä verkossa ja seurakunnissa. Ryhmä laati toukokuussa 2006 väliraportin, jonka perusnäkemykset otettiin mukaan kirkon tietohallintostrategian päivityksen väliraporttiin *Tietoverkoissa toimiva kirkko*. Työryhmän raportti *Hengellinen elämä verkossa* valmistui tammikuussa 2007. Raportin perusnäkemyksenä oli, että verkko on seurakunnille ja kirkolle uusi toimintaympäristö, ei pelkästään väline. Työryhmä rohkaisi raportissaan seurakuntien työntekijöitä sekä vapaaehtoisia olemaan entistä aktiivisemmin läsnä ja toimimaan jo olemassa olevilla keskustelufoorumeilla, yhteisöissä sekä vuorovaikutteisissa palveluissa. Tämän lisäksi työryhmän mielestä kirkon ja seurakuntien tulisi luoda omia hengellisen elämän vuorovaikutteisia palveluita. Lisäksi esitettiin toimenpiteitä, joilla vahvistetaan seurakuntien työntekijöiden valmiuksia toimia verkkoympäristöissä.

Kirkollisen verkkoviestinnän kehittymistä leimasivat kertomuskaudella kirkkohallituksen evl.fi-palvelun rakentaminen ja avaaminen sekä vuorovaikutteisten palveluiden esiinmarssi. Kirkkohallituksen internet-palveluiden käyttöaste kaksinkertaistui kertomuskauden aikana. Eri kävijöiden keskimääräinen kuukausittainen määrä vuonna 2007 oli 122 000 (64 000 vuonna 2003). Kävijöistä 84 prosenttia tulee kirkon sisäisen KIRKKO-verkon ulkopuolelta.

Uusi evl.fi-verkkopalvelu avattiin adventtina 2005. Palvelun tavoitteena oli saattaa kirkko entistä havaittavammin, vastaanottajalähtöisemmin ja aktiivisemmin mukaan verkkomaailmaan. Palvelun avaamisen yhteydessä toteutettiin ensimmäistä kertaa vuorovaikutteinen verkkokysely, jossa käyttäjillä oli mahdollisuus kertoa kirkkoa koskevista kokemuksistaan ja toiveistaan sekä lähettää

palautetta arkkipiispalle. Kansalaisilta saatu palaute oli pääsääntöisesti kiittävää. Palvelun ulkoasua pidettiin raikkaana ja sisältöjen toimitustapaa onnistuneena. Palvelua kehitetään jatkuvasti saadun palautteen perusteella.

Vuoden 2007 aikana palveluun valmistui kaksi uutta kieliversiota: selko- ja englanninkielinen. Kertomuskauden lopussa evl.fi-palvelun lisäksi kirkkohallituksen ylläpitämässä verkkopalvelukokonaisuudessa oli yli 50 erillistä verkkopalvelua. Näitä olivat esimerkiksi Työpaikkatori, Virtaa välillämme, Väkivallasta sovintoon, Velkakierre sekä Agricola -sivustot (jumalanpalvelukseen ja kirkollisiin toimituksiin liittyvät sivustot, ks. luku 3; Palvelva netti, ks. luku 6.4).

Kirkon kaksikielinen podcast pod.fi käynnistyi pilottiprojektina vuonna 2006. Sitä edelsi vuonna 2005 suomenkielinen Kuoripojat-podcast. Palvelussa oleva piispa Mikko Heikan blogi oli esimerkki blogi-tyyppisen viestinnän voimasta. Blogista on noussut ajoittain aiheita myös muihin viestintävälineisiin.

Seurakuntien verkkoviestintä kehittyi kertomuskaudella suotuisasti. Vuonna 2007 omat tai seurakuntayhtymän yhteiset kotisivut löytyivät 90 prosentilla seurakunnista. Kaikkiaan 343 seurakuntaa (246 vuonna 2003) ilmoitti, että niillä on omat verkkosivut ja 118 seurakunnalla (117 vuonna 2003) ne olivat osana seurakuntayhtymän sivuja. Ne seurakunnat, joilla ei omia verkkosivuja ollut, olivat lähes kaikki pieniä, alle 4 000 hengen maaseutuseurakuntia. Niistä kolmasosa ilmoitti verkkosivujen olevan valmisteilla vuoden 2008 loppuun mennessä ja 14 prosenttia ilmoitti suunnitelmista toteuttaa ne myöhemmin. Kaikkiaan 17 seurakuntaa ilmoitti, ettei heillä ole suunnitelmia kotisivujen toteuttamiseksi. Noin puolet (45 %) seurakuntien verkkosivuista oli laatinut joku seurakunnan työntekijä ja yritysten palveluja oli käytetty vajaassa kolmanneksessa seurakunnista (28 %).

Verkko on myös seurakuntien aktiivisessa käytössä. Kaksi kolmasosaa (64 %) seurakunnista ilmoitti käyttävänsä kirkon yhteisiä internet- ja intranet-palveluita päivittäin (57 % vuonna 2003). Ainoastaan yksi prosentti seurakunnista ei käytä niitä koskaan (3 % vuonna 2003). Viidesosa (21 %) seurakunnista ilmoitti saavansa päivittäin yhteydenottoja sähköpostitse. Lisäksi 42 prosent-

tia ilmoitti saavansa sähköpostiyhteydenottoja viikoittain ja 37 prosenttia tätä harvemmin.

Seurakunnat pitivät myös kotisivujaan ajan tasalla varsin aktiivisesti. Seitsemän prosenttia niistä seurakunnista, joilla oli kotisivut, ilmoitti päivittävänsä niitä päivittäin ja useammin kuin kerran viikossa sivujaan päivitti noin kolmasosa (30 %). Yleisimmin kotisivuja päivitettiin kerran viikossa (40 %). Noin seitsemäsosa (14 %) päivitti tietoja kuukausittain ja noin kymmenesosa tätä harvemmin (9 %). Lähes yhdeksän kymmenestä (87 %) seurakunnasta ilmoitti, että päivitykset tekee joku seurakunnan työntekijöistä.

Sivustoja on uusittu ja uusia vuorovaikutteisia ja aktivoivia palveluja on tuotu osaksi sivustoja. Kaikkiaan 99 seurakuntaa (20 %) ilmoitti käytössä olevista vuorovaikutteisista verkkopalveluista. Lisäksi 37 seurakuntaa ilmoitti sellaisten olevan suunnitteilla. Verkkoauttamista oli kokeiltu tai otettu käyttöön 71 seurakunnassa.

Erilaisten kampanjoiden osana on käytetty luovasti verkkoviestintää, kuten Helsingin seurakuntayhtymän Armo sekä Usko toivo rakkaus -kampanjoissa. Seurakuntien yhteistyöhankkeet ovat myös tuottaneet uusia palveluja, kuten Nettipapin uusin versio sekä pääkaupunkiseudun seurakuntayhtymien tuottamat kirkollisten toimitusten sivut.

Yksittäisten seurakuntien laadukkaita palveluja ovat olleet esimerkiksi Tampereen seurakuntayhtymän Suurella sydämellä -projektin verkkototeutus, Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän kirkoon.fi-hääisivusto ja Kangasalan seurakunnan keskustelupalsta. Toiminnasta lähtöisin olevien sivujen rakentaminen on vahvistunut myös seurakuntien verkkoviestinnässä. Samoin yhä useampi työntekijä on innostunut tuottamaan uusia verkkopalveluita.

Pääkaupunkiseudun seurakuntien aloitteesta valmisteltiin keväälle 2007 ensimmäinen Internet ja kirkko -seminaari, johon osallistui yli 150 kirkon verkkopalveluista kiinnostunutta. Seminaarin työn tueksi luotiin Internet ja kirkko -foorumi, jonka tavoitteena on toimia erilaisten verkkopalveluiden kokeilualustana.

12.7. Kirkollinen av-toiminta

Digitaalisen median, uusien käyttöliittymien ja internetin vaikutukset heijastuivat suomalaiseen av-toimintaan koko kertomuskaudella. Myös mobiilimediaa on kehitetty, mutta se ei ole vielä lyönyt itseään läpi yleisemmin.

Monimediaisuus laajensi myös kirkollisen av-tuotannon kirjoja. Kirkon tiedotuskeskuksen AV-toimitus toteutti vuonna 2007 käyttäjäkyselyn, jonka mukaan opettajat ja seurakuntien työntekijät toivovat materiaalia edelleen niin vhs-videoina kuin digitaalisessa muodossakin. Kertomuskaudella ohjelmien lisäksi ja niiden yhteyteen tuotettiin verkkosivuja, oheisfilmejä, podcast-aamunavauksia, pelejä ja opettajanmateriaaleja. AV-toimituksessa laadittiin myös ohjeita liikkuvan kuvan laittamiseksi evl.fi-palveluun ja joitakin filmejä laitettiin kokeiluluontoisesti myös YouTube-sivuille.

Kirkon tiedotuskeskuksen AV-toimitus valmisti kertomuskaudella muun muassa viittomakielisen Luukkaan evankeliumin, nukkelilyhytfilmejä sekä animaatiotarjan. Uutena yhteistyönä Kirkon tiedotuskeskuksen AV-toimitus toteutti kaksi ohjelmasarjaa YLE:n Koulu-TV:lle. Kirkon 850-vuotisjuhlaan valmistettiin viisiosainen Risti ja Siniristi -sarja vuonna 2005. Kirkon mediasäätiöltä tukea saanut Agricolan kaavussa -ohjelma valmistui vuonna 2007. Koulu-TV:n ja YLE Teeman esitysten jälkeen sarjoista valmistettiin dvd-versiot av-myyntiin.

» Hengellisen elämän toteutuminen verkossa on kirkon merkittävä uudistus, jonka ensiaskeleet otettiin kertomuskaudella. Verkko on seurakunnille ja kirkolle uusi toimintaympäristö, ei pelkkä väline. Tarkoituksena on kohdata ja auttaa niitä seurakuntalaisia, jotka viettävät paljon aikaa verkossa. Eniten verkkoa käyttävät kirkon kannalta haasteellisin ryhmä: nuoret ja nuoret aikuiset. Kirkon verkkopalveluja ja verkossa toimimisen tapaa on syytä suunnata erityisesti tälle kohderyhmälle, jolle on ominaista tarve itsenäiseen ja kriittiseen ajatteluun sekä sitoutumattomaan osallistumiseen.

» Televisiojumalanpalvelusten keskimääräiset katsojamäärät ovat melkoisen suuria, kun ne suhteutetaan esimerkiksi kirkollisten juhlapyhien jumalanpalvelusosallistumiseen. Luterilaisilla jumalanpalvelusten televisiolähetyksillä oli keskimäärin 150 000–190 000 katsojaa kertomuskaudella. Jumalanpalveluksissa kävijöitä on enemmän vain jouluaattona.

Kirkon näkyvyyttä televisiossa tulisi vahvistaa. Television mahdollisuuksia olisi suotavaa käyttää enemmänkin hyväksi televisiojumalanpalvelusten toteutuksessa.

- » Kirkkoa ja uskontoa sivuavia aiheita käsiteltiin kertomuskaudella runsaasti eri medioissa. Kirkkoa pidetään edelleen merkittävänä yhteiskunnallisena vaikuttajana, jonka tekemisillä ja kannanotoilla on merkitystä. Median yhä keskeisempi rooli tarkoittaa, että ihmisten kuva kirkosta muodostuu lisääntyvässä määrin henkilökohtaisten kohtaamisten sijaan juuri median kautta. Tässä tilanteessa avoimuus, aloitteellisuus ja rohkea esiin tuleminen ovat ominaisuuksia, joita kirkon ja seurakuntien tulisi kehittää vuorovaikutuksessa median kanssa.

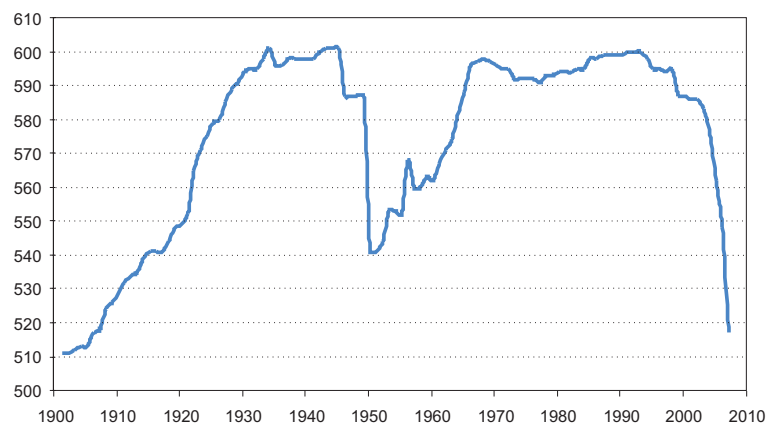
13. Hallinto

- Seurakuntarakenteet olivat voimakkaassa murroksessa. Seurakuntien määrä väheni kertomuskaudella 65:llä.
- Seurakuntavaaleissa 2006 äänestysprosentti oli 14,5. Se kasvoi kolmannissa vaaleissa peräkkäin. Ennakkoäänestysmahdollisuuksia lisättiin ja ennakkoäänestyksen suosio kasvoi.
- Kirkon strategia *Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö* valmistui. Se linjasi kirkon toiminnan, talouden ja hallinnon tulevia haasteita ja kehittämisalueita vuoteen 2015.
- Hiippakuntahallinnon uudistus astui voimaan. Ensimmäiset hiippakuntavaltuustot valittiin helmikuussa 2004.

13.1. Seurakunnat

Evankelis-luterilaisen kirkon jäsenet kuuluivat vuoden 2007 lopussa 517 seurakuntaan. Seurakuntien määrä väheni kertomuskaudella kaikkiaan 65 seurakunnalla (vuonna 2003 seurakuntia oli 582). Seurakuntatalouksia oli kertomuskauden päättyessä 390, joista 351 seurakunnalla oli erillinen talous. Seurakuntayhtymiä oli 39, ja niihin kuului 166 seurakuntaa. Seurakunnat muodostivat yhteensä 78 rovastikuntaa.

Kuvio 13.1. Seurakuntien lukumäärä vuosina 1900–2007.

Kirkon väkiluvusta runsas seitsemän prosenttia oli pienissä, alle 3 000 jäsenen seurakunnissa. Joka kolmas seurakunta kuului tähän kokoluokkaan. Suuria, yli 20 000 jäsenen seurakuntia oli kymmenen prosenttia, mutta niissä oli yli kolmannes kirkon väkiluvusta. Suurin seurakunta oli Lapuan hiippakuntaan kuuluva Jyväskylän kaupunkiseurakunta, jossa oli yli 65 000 jäsentä ja toiseksi suurin Helsingin hiippakuntaan kuuluva Malmin seurakunta (60 559 jäsentä). Väkiluvultaan pienin seurakunta oli Porvoon hiippakuntaan kuuluva Iniö (233 jäsentä). Keskimäärin seurakunnissa oli 8 372 jäsentä. Kertomuskaudella seurakuntien keskimääräinen koko kasvoi 11 prosenttia.

Taulukko 13.1. Seurakuntien jakautuminen eri kokoluokkiin vuonna 2007.

Väkiluku	Seurakuntia, kpl	Seurakunnista %	Kirkon väkiluvusta %
Alle 3 000	168	32,5	7,3
3 000–5 999	123	23,8	12,2
6 000–8 999	72	13,9	12,3
9 000–11 999	33	6,4	7,8
12 000–14 999	35	6,8	10,9
15 000–19 999	34	6,6	13,9
20 000–29 999	33	6,4	18,5
30 000–	19	3,7	17,1
Yhteensä	517	100	100

Seurakuntarakenteiden muutokset Seurakuntien määrän vähenemiseen vaikuttivat yhtäältä seurakuntien omat toiminnan ja talouden tehostamisen tarpeet. Toisaalta muutosten taustalla oli kunta- ja palvelurakenneuudistus, jonka seurauksena oli välittömästi seurakuntajakoon vaikuttavia kuntaliitoksia. Kirkkolain mukaan saman kunnan alueella voi olla vain yksi seurakunta tai seurakuntayhtymä.

Käynnissä olevien rakennemuutosten vuoksi kirkkohallitus asetti lokakuussa 2005 seurakuntarakennetyöryhmän (pj. piispa Voitto Huotari) seuraamaan kuntarakenteen muutoksia ja niiden vaikutuksia kirkossa ja seurakunnissa sekä tekemään ehdotuksia

seurakuntien yhteistoiminnan edistämiseksi. Työryhmän tuli selvittää tarkoituksenmukaista tapaa organisoida seurakuntatyö erilaisissa toimintaympäristöissä. Sen väliraportti *Läsnäolon yhteisö* valmistui huhtikuussa 2007 ja työryhmän mietintö *Muuttuvien yhteisöjen kirkko* vuoden 2007 lopulla. Työryhmä toteutti tehtävänsä pyrkimällä keskustelemaan vuorovaikutukseen seurakuntakentän kanssa sekä ottamalla huomioon eri alojen asiantuntijoiden kannanottoja ja kommentteja.

Työryhmän raportin mukaan seurakuntarakenteiden muuttamisen ytimenä on kysymys millainen rakenne tukee parhaiten seurakunnan ja sen jäsenten hengellistä elämää. Rakenteiden tulee tehokkaasti, laadukkaasti ja kattavasti taata yksittäiselle seurakuntalaiselle mahdollisuudet kirkon jäsenyyteen ja hengelliseen elämään. Hallinnollisten ja toiminnallisten rakenteiden uudistamisen lähtökohta ja tavoitteet ovat kirkon perustehtävässä ja sen tehokkaassa käytännön toteuttamisessa. Tavoitteina ovat monipuolisen seurakuntatyön turvaaminen, taloudellinen vakaus, hallinnon tarkoituksenmukaisuus, tehokas johtaminen ja työvoimaresurssien mielekäs käyttö.

Seurakuntarakenteiden uudistamisessa työryhmä painotti kaksitasoista rakenneajattelua. Perustaso on seurakunta. Siten hengelliseen elämään liittyvät perustoiminnot hoidetaan pienissä tai kohtalaisen kokoisissa toimivissa lähiyhteisöissä. Nämä vastaavat jumalanpalveluselämästä, diakoniasta, lähetyksestä ja kristillisestä kasvatuksesta sekä kirkollisista toimituksista. Yhteistyötaso voi muodostua seurakuntayhtymästä, rovastikunnasta tai sopimusperustaisen yhteistoiminnan perusteella. Siten seurakuntien taloudelliset ja hallinnolliset tukitoimet hoidetaan suurissa yksiköissä. Yhteistyö on luontevaa taloudenhoidon ja henkilöstöhallinnon, atk-verkoston, kiinteistönhoidon ja väestörekisterin tehtävissä.

Työryhmän mietinnössä käsiteltiin myös kysymystä niin sanotuista henkilöseurakunnista, eli seurakunnista, jotka eivät muodostu maantieteelliseltä pohjalta. Työryhmän mukaan suuntaus henkilöseurakuntiin ilmentää seurakuntalaisten halua vapaaseen ja alueyhteisöistä riippumattomaan yhteisöllisyyteen. Henkilöseurakuntaperiaatteen vaarana työryhmä näki kuitenkin sen, että toiminta kohdistuisi vain harvoihin seurakunta-aktiiveihin ja menettäisi kosketuspintansa suuren enemmistön elämään. Myös henkilöseurakuntien talouden hoitamista veroteknisesti ja käytän-

nöllisesti pidettiin ongelmallisena. Alueeseen sidotussa seurakunnassa (niin sanottu parokiaaliperiaate) otetaan työryhmän mukaan huomioon jäsenten erilaisuus ja pidetään huolta jäsenistä, jotka uhkaavat jäädä syrjään. Henkilöseurakuntien käyttöönottoon tähtäävistä toimenpiteistä oli työryhmän mukaan syytä pidättäytyä senkin vuoksi, että seurakuntarakenteet ovat varsin perusteellisen uudistuksen kohteena.

Työryhmä teki useita konkreettisia toimenpide-ehdotuksia. Sen mukaan väliportaan esimiesten asemaa tulisi muuttaa niin, että se loisi edellytykset suurissa seurakunnissa tehokkaalle ja tarkoituksenmukaiselle johtamiselle. Työryhmä mukaan tulisi myös ryhtyä toimenpiteisiin seurakuntayhtymän johtamisjärjestelmän ja seurakuntayhtymän alueella tehtävän työn johtamisen selkeyden ja työvoiman joustavan käytön kehittämiseksi. Lisäksi työryhmä esitti selvitettäväksi tulisiko kirkkolaki muuttaa niin, että henkilö voisi kuulua kotikuntansa alueella muuhunkin seurakuntaan kuin siihen, jonka alueella hänellä on asuinpaikka.

Työryhmän esityksen mukaisesti keväällä 2008 valmistui opas-kirja *Rakenneuudistajan opas* seurakuntien rakennemuutosten toteuttamisen tueksi.

Seurakuntien rakennemuutokset tulevat jatkumaan voimakaina. Seurakuntien oman ilmoituksen mukaan seurakuntien yhdistymisneuvotteluja oli käyty joka kolmannessa seurakunnassa. Ne olivat koskeneet joko seurakuntayhtymän perustamista tai seurakuntien liittämistä yhteen. Lisäksi kahdeksassa prosentissa seurakuntia oli suunnitteilla ryhtyä yhdistymisneuvotteluihin lähivuosina.

Taulukko 13.2. Niiden seurakuntien osuus, jotka ovat ryhtyneet vuosina 2004–2007 neuvotteluihin naapuriseurakuntien kanssa seurakuntayhtymän perustamisesta tai seurakuntien liittämisestä yhteen (%).

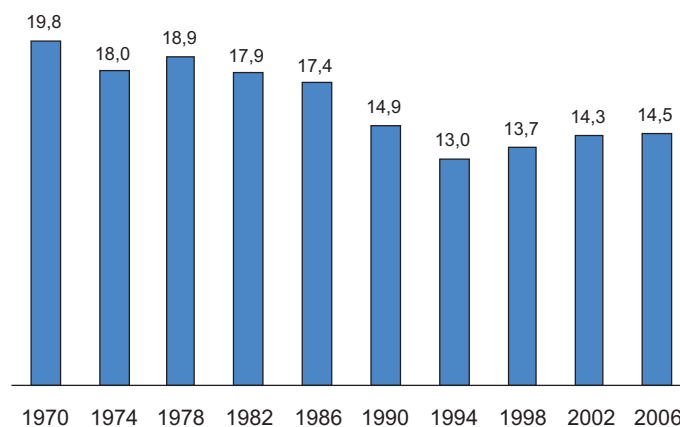
	Neuvottelu on käyty ja liitos on toteutettu	On ryhdytty neuvotteluihin	Neuvotteluihin aiotaan ryhtyä lähivuosina	Ei ole ryhdytty neuvotteluihin eikä ole suunnitelmissa
Seurakuntayhtymän perustamisesta	4	21	8	68
Seurakuntien liittämisestä yhteen	11	37	8	44

Seurakuntien rakennemuutokset kytkeytyvät vahvasti kuntarakennemuutokseen. Yli puolessa niistä seurakunnista, joissa yhdistyminen oli toteutunut tai neuvottelut olivat käynnissä, taustalla oli joko suunnitelmissa tai toteutumassa oleva kuntaliitos.

Seurakuntavaalit Luottamushenkilöt käyttävät seurakunnissa ylintä päätösvaltaa. Marraskuussa 2006 järjestetyissä seurakuntavaaleissa valittiin itsenäisissä seurakunnissa kirkkovaltuustojen jäsenet ja seurakuntayhtymissä yhteisen kirkkovaltuuston ja seurakuntaneuvostojen jäsenet.

Valtakunnallinen äänestysaktiivisuus oli 14,5 prosenttia. Äänestysprosentti nousi jo kolmansissa vaaleissa peräkkäin. Erityisesti ennakkoäänestyksen suosio lisääntyi huomattavasti. Vaaleissa äänestäneistä yli 470 000 seurakuntalaisesta runsaat 200 000 eli lähes 44 prosenttia äänesti ennakkoon. Ennakkoon äänestäneiden osuus oli suurin Espoon hiippakunnassa, jossa yli puolet äänistä annettiin ennakkoon. Pienin ennakkoon äänestäneiden osuus oli Porvoon hiippakunnassa, mutta sielläkin lähes kolmannes antoi äänensä ennakkoon. Ennakkoäänestyksen suosio on kasvanut nopeasti. Vuoden 2002 vaaleissa joka kolmas käytti ääntään ennakkoäänestyksessä, vuonna 1998 vain joka neljäs.

Kuvio 13.2. Äänestysprosentti seurakuntavaaleissa vuosina 1970–2006.

Ennakkoon äänestivät muutkin kuin ne, jotka eivät pysty äänestämään varsinaisina vaalipäivinä. Vuoden 2006 vaaleissa ennakkoäänestysmahdollisuuksia lisättiin useilla paikkakunnilla. Etenkin suurilla paikkakunnilla monet seurakunnat saivat äänestysprosentin kasvamaan järjestämällä äänestyksen esimerkiksi kaupakeskuksessa.

Äänestysprosenttien erot seurakuntien välillä olivat huomattavia. Korkein äänestysprosentti oli Kinnulan seurakunnassa (50,7) ja alhaisin Helsingin Alppilan seurakunnassa (5,2). Maaseutuseurakuntien äänestysprosentti (19,2) oli keskimäärin selvästi kaupunkiseurakuntia (12,5) korkeampi. Myös hiippakuntien välillä oli huomattavia eroja. Korkein äänestysprosentti saavutettiin Lapualla (20,8), alhaisin Helsingissä (8,5).

Taulukko 13.3. Äänestysprosentti vuoden 2006 seurakuntavaaleissa hiippakunnittain kaupunki- ja maaseutuseurakunnissa.

Hiippakunta	Kaupunki	Maaseutu	Yhteensä
Turku	13,8	21,0	15,9
Tampere	11,3	17,1	13,2
Oulu	16,0	22,2	18,2
Mikkeli	11,1	20,1	13,9
Porvoo	11,6	19,5	14,1
Kuopio	13,1	16,9	14,6
Lapua	19,2	23,5	20,8
Helsinki	8,3	13,6	8,5
Espoo	11,7	13,1	12,1
Yhteensä	12,5	19,2	14,5

Kaikista valituista luottamushenkilöistä naisia oli 54 prosenttia. Lähes kaksi kolmasosaa luottamushenkilöistä oli yli 50-vuotiaita. Yli 60-vuotiaita oli kolmannes. Alle 30-vuotiaita valituista oli vain seitsemän prosenttia.

Paikallisseurakuntien kirkkovaltuustoihin valittiin yhteensä 7 100 jäsentä. Kirkkovaltuustojen jäsenistä miehiä oli 44 prosenttia. Vuonna 2007 kirkkovaltuustojen jäsenistä alle 30-vuotiaita oli viisi prosenttia, 30–44-vuotiaita oli 20 prosenttia, 45–64-vuotiaita 57 prosenttia ja 65-vuotiaita tai vanhempia 18 prosenttia.

Seurakuntayhtymien yhteisiin kirkkovaltuustoihin valittiin yhteensä 1 440 jäsentä. Näistä miehiä oli 53 prosenttia.

Seurakuntayhtymien seurakuntaneuvostoihin valittiin yhteensä 2 000 jäsentä. Näistä miehiä oli 42 prosenttia. Vuonna 2007 alle 30-vuotiaita jäsenistä oli seitsemän prosenttia, 30–44-vuotiaita oli 18 prosenttia, 45–64-vuotiaita 53 prosenttia ja 65-vuotiaita tai vanhempia 22 prosenttia.

Nuorten aikuisten vaikuttamisryhmä NAVI:n tavoitteena vuoden 2006 seurakuntavaaleissa oli kaksinkertaistaa nuorten, alle 30-vuotiaiden luottamushenkilöiden osuus seurakunnissa. Lisäksi tavoitteena oli saada vähintään kaksi nuorta luottamushenkilöä jokaiseen Suomen seurakuntaan. NAVI:n seurakuntavaalikampanjaan Kanna kortesi kekoon liittyi monipuolista viestintää, osallistumista, aktivointia ja koulutusta.

Paikallisseurakunnissa kirkkovaltuustot valitsivat kirkkoneuvostot. Paikallisseurakuntien kirkkoneuvostoihin valittiin yhteensä 2 850 jäsentä. Miehiä (49 %) ja naisia valituista oli lähes yhtä paljon. Alle 30-vuotiaita oli kolme prosenttia, 30–44-vuotiaita oli 16 prosenttia, 45–64-vuotiaita 64 prosenttia ja 65-vuotiaita tai vanhempia 17 prosenttia.

Luottamushenkilöiden ikäjakauma vastasi paljolti äänestäneiden ikäjakaumaa. Iältään 18–24-vuotiaita äänestäneistä oli vain 5 prosenttia, 25–34-vuotiaita 10 prosenttia ja 35–49-vuotiaita 16 prosenttia. Peräti 70 prosenttia vaaliuurnilla kävijöistä oli yli viisikymppisiä. Naisia äänestäneistä oli lähes kaksi kolmasosaa (62 %). Tiedot käyvät ilmi Taloustutkimuksen Kirkon tutkimuskeskuksen toimeksiannosta suorittamasta kyselytutkimuksesta. Tutkimukseen haastateltiin yhteensä 1 003 henkilöä välittömästi seurakuntavaalien jälkeen.

Tutkimuksen mukaan tärkeimpiä syitä äänestämislle olivat myönteinen suhtautuminen seurakunnan toimintaan, halu vaikuttaa seurakunnan asioihin ja äänestämisen kokeminen kansalaisvelvollisuudeksi. Myös ehdokkaan tunteminen henkilökohtaisesti koettiin tärkeäksi. Yli puolet äänestäneistä piti äänestämisen syynä myös sitä, että tiedotusvälineissä puhuttiin vaaleista. Vajaa kolmannes mainitsi äänestämiseensä vaikuttaneen sen, että haluaa seurakuntavaaleissa tukea puoluetta, jota äänestää muissakin vaaleissa.

Seurakuntavaaleja edelsi laaja julkisuuskampanja ja tieto vaaleista oli levinnyt hyvin. Vain seitsemän prosenttia äänestämättä jättäneistä seurakuntien jäsenistä piti syynä sitä, ettei tiennyt vaaleista. Myöskään äänestyspaikan sijainti ei ollut useimmille ongelma. Vain joka kymmenes mainitsi äänestyspaikan huonon sijainnin syyksi siihen, ettei äänestänyt.

Useimmin mainittu äänestämättä jättämisen syy oli se, ettei ole tapana äänestää seurakuntavaaleissa. Lähes puolet niistä seurakuntalaisista, jotka eivät käyttäneet äänioikeuttaan perustelivat asiaa sillä, että he olivat tyytyväisiä seurakunnan toimintaan nykyisellään.

Äänestämättä jättäneiltä tiedusteltiin erikseen, mitkä asiat saisivat heidät äänestämään seurakuntavaaleissa. Joka kolmas sanoi äänestävänsä varmasti, jos tuntisi jonkun ehdokkaan henkilökohtaisesti. Joka viides äänestäisi varmasti, jos tietäisi paremmin, mitä asioita kukin ryhmä ajaa. Mahdollisuus postiäänestykseen saisi kyselyn mukaan joka kolmannen varmasti äänestämään. Reilu neljännes taas äänestäisi varmasti, jos vaaleissa olisi mahdollisuus verkkoäänestykseen. Erityisesti nuoret pitivät tätä mahdollisuutta sellaisena, joka saisi heidät varmasti äänestämään.

Tärkeimpänä ehdokkaan valintaan vaikuttavana asiana pidettiin ehdokkaan taitoa ja kykyä asioiden määrätietoiseen ajamiseen. Toiseksi tärkeimmäksi asiaksi nousi ehdokkaan kokemus seurakunnasta ja kolmanneksi se, että ehdokas ajaisi niitä asioita, joita itse pitää tärkeänä seurakunnan toiminnassa. Tärkeä valintakriteeri oli myös se, että ehdokas ei olisi liian ahdasmielinen uskovainen. Niinikään ehdokkaan tuttuudella oli enemmistölle merkitystä. Sen sijaan korkeaa koulutusta, edustavaa ulkonäköä tai aktiivista toimintaa politiikassa ei pidetty tärkeinä valintakriteereinä. Vain kymmenellä prosentilla miehistä ehdokkaan valintaan vaikuttaa sukupuoli. Naisista puolestaan lähes kolmannes äänestäisi mieluummin naisehdokasta.

Luottamushenkilöiden ikärakenne ja etenkin nuorten vähäinen osuus päätöksentekijöissä oli taustalla toukokuussa 2006 tehdyssä kirkolliskokouksen edustaja-aloitteessa, jossa esitettiin äänestysikärajan laskemista 16 vuoteen. Esitystä perusteltiin muun muassa seuraavasti: ”Äänioikeuden suominen 16-vuotiaille on

varsin konkreettinen keino saada nuoria mukaan seurakunnan päätöksentekoon, haastaa heitä myös myöhempään aktiivisuuteen luottamustoimien suhteen sekä osoittaa, että he ovat luottamuksen arvoinen ja upea osa kirkkoamme. Ei riitä, että nuorista kirkon jäsenenä ollaan vain huolissaan, vaan kirkon tulee myös rakenteellisella tasolla olla valmis tekemään jotain asian eteen.”

Kirkolliskokous päätti marraskuussa 2006 esittää valtioneuvostolle kirkkolain muuttamista niin, että seurakuntavaalien äänestysikäraja lasketaan 16 vuoteen. Äänioikeutettu on seurakunnan konfirmoitu jäsen, joka viimeistään ensimmäisenä vaalipäivänä on täyttänyt 16 vuotta. Uusi äänestysikäraja on käytössä vuoden 2010 seurakuntavaaleissa.

Seurakuntavaaleissa on ollut mahdollista käyttää poliittisia tunnuksia vuodesta 1994 lähtien. Vuoden 2006 vaaleissa niiden käyttö oli kuitenkin vaihtelevaa ja osa ehdokaslistoista oli ilman poliittisia tunnuksia silloinkin, kun taustalla oli poliittinen viiteryhmä. Muutoinkin listojen nimistä oli usein vaikea tietää, mitä asioita ehdokkaat ajavat. Kirkon yhteiseen vaalitietokantaan poliittisia ja muita taustaryhmiä koskevat tiedot joko jätettiin tallentamatta tai tallennettiin niin epätäydellisinä, ettei eri taustaryhmien osuuksista luottamushenkilöpaikoista ole valtakunnallisia tietoja.

Vaalituloksesta viestittäminen kesti pitkään. Tämä johtui siitä, että lukuisat seurakunnat eivät ilmoittaneet vaalitulostaan yhteiseen vaalitietokantaan heti tuloksen selvittyä. Alustava arvio valtakunnallisesta äänestysprosentista oli mahdollista ilmoittaa toisena vaalipäivänä keskiyöllä. Prosenttiyksikön tarkkuudella annettulla tuloksella ei kuitenkaan voitu kertoa äänestysprosentin kasvusta. Viestinnällisesti ja kirkon julkisuuskuvan kannalta tilanne oli huono. Lopullisen vaalituloksen saamiseksi tietoja jouduttiin pyytämään seurakunnilta vielä pitkään vaalitulosten vahvistamisen jälkeenkin.

Kertomuskaudella monissa seurakunnissa ongelmaksi muodostui luottamuselinten koon pieneneminen luottamushenkilöiden muutettua pois seurakunnan alueelta. Vilkkaan muuttoliikkeen vuoksi monin paikoin myös varajäsenet loppuivat kesken. Luottamushenkilö menettää paikkansa jos hän muuttaa toisen seurakunnan alueelle. Tätä sovelletaan myös seurakuntayhtymien yhtei-

sissä kirkkovaltuustoissa, vaikka henkilö muuttaisi saman seurakuntayhtymän sisällä.

Strateginen suunnittelu Kolme neljästä seurakunnasta sanoi *Läsnäolon kirkko* -strategialla olleen merkitystä seurakunnan strategisessa suunnittelussa. Tampereen ja Espoon hiippakunnissa kirkon yhteisen strategian merkitys arvioitiin kaikkien suurimmaksi. Porvoon hiippakunnassa puolestaan joka toinen seurakunta ilmoitti, ettei kirkon yhteinen strategia ollut vaikuttanut millään tavoin seurakunnan strategiseen suunnitteluun. Arkkihiippakunnasta näin ilmoitti 43 prosenttia seurakunnista. Yhteisen strategian merkitys oli selvästi yhteydessä seurakunnan kokoon. Pienistä, alle 4 000 hengen seurakunnista 40 prosenttia ilmoitti, ettei strategialla ollut mitään merkitystä. Suurista, yli 12 000 hengen seurakunnista näin ilmoitti alle kymmenen prosenttia.

Seurakuntayhtymistä kaksi kolmasosaa ilmoitti kirkon yhteisellä strategialla olleen merkitystä yhtymän strategisessa suunnittelussa. Kolmannes yhtymistä kuitenkin katsoi, ettei strategialla ollut mitään vaikutusta. Suurin osa niistä seurakuntayhtymistä, joissa strategialla ei ollut mitään vaikutusta, oli Porvoon hiippakunnassa.

Seurakunnista 40 prosenttia ilmoitti laatineensa oman toimintastrategian. Eniten niitä oli laadittu Tampereen ja Espoon hiippakunnissa, joissa kahdella kolmasosalla seurakunnista oli oma toimintastrategia. Arkkihiippakunnassa strategia oli vain joka neljännellä seurakunnalla. Toimintastrategioiden laatiminen oli selvästi yleisempää kaupunkiseurakunnissa kuin maaseutuseurakunnissa. Kaupunkiseurakunnista joka toisella (53 %) oli oma toimintastrategia, maaseutuseurakunnista joka kolmannella (30 %). Mitä pienempi seurakunta oli, sitä harvinaisempaa oli oman toimintastrategian laatiminen. Seurakuntayhtymistä oman toimintastrategian oli laatinut vajaat puolet (43 %). Joka kolmas niistä yhtymistä, joilla ei ollut omaa toimintastrategiaa oli Porvoon hiippakunnassa.

Runsas puolet seurakunnista (54 %) ilmoitti kirkon yhteisellä tietohallintostrategialla olleen vaikutusta oman seurakunnan tietohallintoon. Selvästi merkityksellisimmäksi se koettiin suurissa yli 16 000 hengen seurakunnissa, joista kolme neljästä sanoi strate-

gian vaikuttaneen seurakunnan tietohallintoon. Myös pienissä seurakunnissa lähes puolessa katsottiin strategialla olleen vaikutusta omassa seurakunnassa. Kahdeksan prosenttia seurakunnista oli laatinut oman tietohallintostrategian. Seurakuntayhtymistä kaksi kolmasosaa ilmoitti tietohallintostrategian vaikuttaneen yhtymän tietohallintoon. Puolet niistä yhtymistä, joissa tietohallintostrategialla ei katsottu olleen mitään vaikutusta, oli Porvoon hiippakunnasta.

Tasa-arvosuunnitelman oli laatinut 15 prosenttia seurakunnista ja kuusi prosenttia ilmoitti että sellainen on tarkoitus laatia. Suunnitelman laatineiden seurakuntien osuus lisääntyi kertomuskauden aikana. Vuonna 2003 tasa-arvosuunnitelma oli vain seitsemällä prosentilla seurakunnista. Valtaosalla seurakunnista ei ole lakisääteistä velvoitetta tasa-arvosuunnitelman laatimiseen, sillä tasa-arvolaki velvoittaa tasa-arvosuunnitelman laatimiseen, jos työnantajan palveluksessa on säännöllisesti vähintään 30 työntekijää. Yli 30 työntekijän seurakunnista tasa-arvosuunnitelman oli laatinut runsas kolmannes (38 %) ja 17 prosenttia ilmoitti että suunnitelma on tarkoitus laatia. Puolet niistä seurakunnista, joilta oma tasa-arvosuunnitelma puuttui, kuului seurakuntayhtymään. Seurakuntayhtymistä tasa-arvosuunnitelma oli erillisenä suunnitelmana joka toisella ja kahdella yhtymällä se oli osana kolmivuotista toiminta- ja taloussuunnitelmaa.

Niistä seurakunnista, jotka olivat tasa-arvosuunnitelman laatineet se oli 63 prosentilla erillisenä tasa-arvosuunnitelmana, 18 prosentilla osana kolmivuotista toiminta- ja taloussuunnitelmaa ja 64 prosentilla osana työsuojelun toimintaohjelmaa. Tasa-arvosuunnitelman laatineista seurakunnista kaksi kolmasosaa ilmoitti, että suunnitelman toteutumista seurataan.

13.2. Hiippakunnat

Hiippakunta on piispan johtama kirkollinen kaitsenta-alue, joka koostuu seurakunnista. Hiippakunnan seurakunnat ja papit kuuluvat tuomiokapitulin valvonnan ja piispallisen kaitsennan piiriin. Tätä tehtävää varten piispan apuna on lääninrovasteja, jotka edustavat piispaa paikallistasolla rovastikunnissa.

Hiippakuntia on vuodesta 2004 lähtien ollut yhdeksän Turku, Tampere, Oulu, Mikkeli, Porvoo, Kuopio, Lapua, Helsinki ja Espoo. Muut hiippakunnat kattavat tietyn maantieteellisen alueen seurakunnat, mutta Porvoon hiippakuntaan kuuluvat kaikki seurakunnat, jotka ovat ruotsinkielisiä tai joiden jäsenten enemmistön kieli on ruotsi, sekä saksalainen seurakunta ja Olaus Petrin seurakunta.

Hiippakuntien piispoina ovat kertomuskauden aikana toimineet Turun arkkihiippakunnassa arkkipiispana Jukka Paarma ja piispana toukokuuhun 2005 saakka Ilkka Kantola, joka erosi piispan virasta. Vuoden 2006 alusta lähtien arkkihiippakunnan piispana toimi Kari Mäkinen. Tampereen hiippakunnan piispana toimi Juha Pihkala, Oulun hiippakunnassa Samuel Salmi, Mikkelin hiippakunnassa Voitto Huotari, Porvoon hiippakunnassa Erik Vikström marraskuun 2006 loppuun saakka ja joulukuun 2006 alusta Gustav Björkstrand. Kuopion hiippakunnassa piispana toimi Wille Riekinen, Lapuan hiippakunnassa Jorma Laulaja elokuun 2004 loppuun saakka ja syyskuusta alkaen Simo Peura, Helsingin hiippakunnassa Eero Huovinen ja Espoon hiippakunnassa Mikko Heikka. Espoon hiippakunta aloitti toimintansa vuoden 2004 alusta kun Helsingin hiippakunta jaettiin.

Papiston synodaalikokoukset pidettiin lokakuussa 2004. Kaikilla hiippakunnilla oli käsittelyssä yhteinen synodaalikirja *Raamattu ja kirkon usko tänään* (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 87).

Hiippakuntahallinnon uudistaminen Vuoden 2004 alusta astui voimaan uudistettu hiippakuntahallinto. Sen tavoitteena oli vahvistaa hiippakuntien itsenäisyyttä ja niiden luonteen muuttamista toiminnallisiksi keskuksiksi. Hiippakunnan toimintaa ja taloutta johtamaan perustettiin hiippakuntavaltuusto. Se tukee ja edistää kirkon tehtävän toteutumista hiippakunnassa ja sen seurakunnissa. Sen jäsenenä on 14 maallikkoa ja seitsemän pappia. Sen toimikausi on neljä vuotta. Kirkkovaltuustot tai yhteiset kirkkovaltuustot ja seurakuntaneuvostot valitsevat hiippakuntavaltuuston maallikkojäsenet. Valtuuston pappisjäsenet valitsee hiippakunnan papisto. Ensimmäiset hiippakuntavaltuustot valittiin helmikuussa 2004. Kokemukset hiippakuntavaltuustojen toiminnasta eri hiippa-

kunnissa poikkesivat toisistaan. Uudistuksen myötä lakkautetut hiippakuntakokoukset olivat koolla viimeistä kertaa maaliskuussa 2004.

Hiippakuntavaltuusto hyväksyy vuosittain hiippakunnan toiminta- ja taloussuunnitelman sekä talousarvion. Se hyväksyy hiippakunnan edellisen tilikauden toimintakertomuksen ja tilinpäätöksen. Valtuusto perustaa ja lakkauttaa useimmat tuomiokapitulin virat. Lisäksi valtuusto käsittelee eri elinten sille tekemät aloitteet, joiden pohjalta valtuusto voi tehdä aloitteita kirkolliskoukselle. Valtuusto voi asettaa enintään toimikaudekseen tuomiokapitulin avuksi sen alaisia johtokuntia.

Hiippakuntavaltuuston ohella hiippakunnan hallintoa hoitavat piispa ja tuomiokapituli. Kertomuskauden alusta tuomiokapitulin kokoonpano lisääntyi kahdella jäsenellä, hiippakuntadekaanilla ja maallikolla. Täysivaltaisina jäseninä ovat piispa, tuomiorovasti, kaksi pappisasessoria, lakimiesasessori, yksi hiippakuntavaltuuston valitsema maallikkojäsen ja hiippakuntadekaani. Lisäksi hiippakuntavaltuuston puheenjohtajalla on istunnoissa läsnäolo- ja puheoikeus.

13.3. Piispainkokous

Piispainkokous käsittelee kirkon uskoa, julistusta ja työtä sekä hiippakuntien hallintoa ja hoitoa koskevia asioita. Piispainkokouksen jäseniä ovat piispat, kenttäpiispa ja jokaisen tuomiokapitulin kutakin istuntoa varten määräämä asessori. Piispainkokouksen päätökset ovat sitovia niissä tapauksissa, jotka kirkkolaissa ja kirkkojärjestyksessä nimenomaan määritellään piispainkokouksen päätettäväksi. Muissa asioissa päätökset ovat luonteeltaan suosituksia.

Piispainkokouksessa toimi kertomuskauden aikana kaksi pysyvää työryhmää, Kirkon teologikoulutustoimikunta ja Kanttorikoulutustoimikunta (työskentelystä luvussa 11.). Piispainkokous perusti kertomuskaudella työryhmiä ajankohtaisia haasteita varten. Helmikuussa 2004 työskentelynsä aloitti piispa Mikko Heikan johtama työryhmä, jonka tehtävänä oli laatia toimenpide-ehdotuksia erilaisiin virkakäsityksiin liittyvistä näkemyseroista aiheu-

tuneiden ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi ja ennaltaehkäisemiseksi. Työryhmän mietintöä käsiteltiin kevään 2006 istunnossa ja pyydettyjen lausuntojen jälkeen syysistunnossa 2006 piispainkokous antoi asiasta kirkolliskokoukselle, kirkkohallitukselle, tuomiokapituleille ja seurakunnille selonteon erilaisten virkanäkemysten aiheuttamien työyhteisöongelmien käsittelemisestä. Piispainkokous totesi selonteossaan, että naispappeuspäätöksen yhteydessä hyväksytty ponsi haastaa kaikkia osapuolia vaalimaan kirkon ykseyttä. Selonteon mukaan ratkaisuja ongelmiin tulee etsiä ensisijaisesti pastoraalisten keskustelujen ja piispallisen kaitseman avulla. Muut toimet tulevat kyseeseen vasta sen jälkeen. Sanktiot ovat viimeinen keino, kun keskustelu ei enää voida edetä. Piispainkokouksen linjauksen jälkeen sanktioita kuitenkin jouduttiin käyttämään useissa tapauksissa.

Laki rekisteröidystä parisuhteesta tuli voimaan maaliskuun alussa 2002. Kirkolliskokouksessa tehtiin parisuhdelain hyväksymisen jälkeen kaksi aloitetta. Toisessa aloitteessa katsottiin, että rekisteröidyssä homosuhteessa elävien ei pitäisi voida työskennellä kirkossa. Toisessa aloitteessa taas esitettiin, että samaa sukupuolta olevat kumppanit voisivat saada kirkollisen siunauksen rekisteröidylle parisuhteelleen. Kirkolliskokous hylkäsi molemmat aloitteet, mutta lähetti asian piispainkokoukselle siihen liittyvien teologisten ja juridisten näkökohtien selvittämiseksi.

Helmikuussa 2004 piispainkokous päätti teettää selvitykset parisuhdelain juridisista, teologisista ja ekumeenisista seurauksista. Asiantuntijalausuntojen perusteella piispainkokous perusti syyskuussa 2005 työryhmän (pj. piispa Mikko Heikka), jonka tehtävänä oli laatia ehdotus piispainkokouksen selvitykseksi parisuhdelain rekisteröinnin seurauksiin liittyvistä teologista ja juridisista näkökohdista kirkossa. Työryhmä katsoi, että asiasta tarvitaan keskustelua jo valmisteluvaiheessa. Aiheesta järjestettiin kaksi kirkon johdolle ja hiippakuntien edustajille suunnattua seminaaria vuonna 2007. Kirkon parisuhdelakiseminaareista ensimmäinen pidettiin tammikuussa 2007 aiheina homoseksuaaliset parisuhteet raamatuntulkinnan, kristillisen etiikan ja ekumeenisten yhteyksien kanalta. Toisen seminaarin aiheena marraskuussa 2007 olivat ihmiskuvaan liittyvät kysymykset seurakuntatyössä ja julkisessa terveydenhoidossa sekä lainsäädäntöön liittyvät kysymykset kirkon

hallinnossa ja seurakuntien toiminnassa. Ensimmäisen seminaarin alustukset ja kommenttipuheenvuorot julkaistiin vuonna 2007 kirjassa *Homoseksuaalisuus Raamatussa ja kirkon opetuksessa* (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 101). Toisen seminaarin puheenvuorot julkaistaan vuonna 2009. Työryhmä julkaisee raporttinsa lisäksi aihepiiriin johdattavan keskusteluaineiston. Työryhmän työskentelyaika jatkuu vuoden 2008 loppuun saakka.

13.4. Kirkkohallitus

Kirkkohallitus on kirkon yleishallintoviranomainen, jonka tehtävänä on hoitaa kirkon yhteistä hallintoa, taloutta ja toimintaa. Kirkkohallituksen täysistunnon jäseniä ovat arkkipiispa puheenjohtajana, piispainkokouksen neljäksi vuodeksi valitsevat kaksi piispaa sekä kirkolliskokouksen samaksi ajaksi valitsevat kaksi pappia ja yhdeksän maallikkoa, yksi jokaisesta hiippakunnasta. Osa päätöksistä tehdään virastokollegiossa, johon kuuluvat kirkkoneuvoksen viroissa olevat kuusi viranhaltijaa.

Kirkkohallituksen virastoa johtaa kansliapäällikkö. Vuoden 1998 alusta lähtien kansliapäällikkönä on toiminut Risto Junttila. Organisatorisesti Kirkkohallitus koostuu hallinto-osastosta, henkilöstöosastosta (työmarkkinaosasto vuoden 2008 alusta alkaen), talousosastosta, toiminnallisesta osastosta, ulkoasiain osastosta sekä erillisyyksikoista ja vuoden 2008 alusta kansliapäällikön toimistosta.

Kertomuskauden aikana Kirkkohallituksessa kirjattiin yhteensä 4 159 uutta asiaa. Tämän lisäksi käsiteltiin suoraan viranhaltijoille osoitettuja tiedusteluja ja neuvontaan liittyviä kysymyksiä sekä hakemuksia kirkon keskusrahaston vuokrakiinteistöihin ja tekijänoikeuksiin liittyviä hakemuksia.

Kirkkohallituksen täysistunnon pöytäkirjaan kertyi yli 1 300 pykälää ja virastokollegion pöytäkirjaan lähes 2 800 pykälää. Lisäksi kansliapäällikkö teki kirkkohallituksen ohjesäännön perusteella 1 100 päätöstä ja kirkon keskusrahaston johtaja 730 päätöstä. Muissa päätösluetteloissa käsiteltiin lähes 800 asiaa. Eläkeasioissa annettiin erilaisia päätöksiä kaikkiaan lähes 15 000, ennakkotiedusteluvastauksia annettiin kirjallisesti ja puhelimitse yli 5 300.

Taulukko 13.4. Kirkkohallitukseen vireille tulleet asiat sekä kirkkohallituksen täysistunnon ja virastokollegion käsittelemät asiat vuosina 2004–2007.

	2004	2005	2006	2007	Yhteensä kertomus- kaudella
Vireille tulleet asiat	1 279	1 021	988	871	4 159
Täysistunnon pöytäkirjaan kertyneet pykälät	331	411	318	250	1 310
Virastokollegion pöytäkirjaan kertyneet pykälät	677	666	709	741	2 793

Kertomuskauden aikana Kirkkohallitukseen perustettiin Kirkon ruotsinkielisen työn keskus. Kirkon ruotsinkielistä työtä hoitanut Porvoon hiippakuntaneuvosto (Stiftsrådet i Borgå stift) lakkautettiin vuoden 2005 alusta ja sen toiminta siirtyi Kirkkohallituksen yhteyteen. Keskus toimii ruotsinkielisen työn palvelukeskuksena ja on tiiviissä yhteistyössä Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston, Kirkon tiedotuskeskuksen, Kirkon Ulkomaanavun ja Porvoon hiippakunnan tuomiokapitulin kanssa.

Kirkkohallituksessa tehtiin kertomuskauden aikana laajaa valmistelutyötä kohti tulevaisuutta. Tätä tehtävää varten työskenteli useita työryhmiä, jotka koskivat kirkkolain kodifointia, kirkon keskushallinnon ja kirkkohallituksen organisaation uudistamista, seurakuntarakenteen muutoksia ja kirkon strategiaa vuoteen 2015 saakka. Työryhmät perustettiin syksyllä 2005.

Kirkkolainsäädännön kodifointi Kirkkolain kodifointitoimikunnan (pj. kirkkoneuvos Matti Halttunen) tehtäväksi annettiin laatia ehdotus uudeksi kirkkolain ja kirkkojärjestykseksi sekä muiksi tarpeellisiksi säädöksiksi. Tehtävänä oli saattaa kirkollinen lainsäädäntö perustuslain edellyttämälle säädöstasolle. Toimikunnan tuli tutkia kirkkolainsäädännön perusteita erityisesti selvittämällä kirkko-oikeudellisesti se kirkkolain ala, johon kuuluvista asioista edelleen on välttämätöntä säätää nykyisessä kirkkolain säätämisyjärjestyksessä, sekä hahmotella perusratkaisu sille, millä säädöstasolla ja missä järjestyksessä muusta kirkkoa koskevasta normistosta säädetään. Kirkkolainsäädännön kodifointityö jatkui koko kertomuskauden ajan. Kodifioinnin yhteydessä oli tarkoitus niveltää uudet virkamiesoikeudelliset säännökset osaksi uutta

kokonaisuutta. Kirkolliskokous hylkäsi marraskuussa 2007 esityksen virkamiesoikeudellisiksi säädöksiksi.

Kirkon strategia 2015 Kirkon strategia 2015 -työryhmän (pj. piispa Simo Peura) tehtäväksi annettiin valmistella kirkon strategiaa uskon, opin ja elämän näkökulmasta ja vetää yhteisen hallinnon, talouden ja toiminnan suuntaviivat vuoteen 2015 saakka. Työryhmä kävi strategian luonnoksista laajaa keskustelua internetissä ja useissa tapahtumissa. Tavoitteena oli laatia strategia, jossa tehdyt valinnat saavat konkreettisen muodon paikallistason suunnitelmissa. Kirkon strategia *Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö* ja strategian perusteluna oleva mietintö valmistuivat vuoden 2007 lopussa. Visio kirkosta vuonna 2015 määriteltiin seuraavasti: ”Vuonna 2015 jäsenet näkevät kirkkonsa arvon ja kuulevat siellä Jumalan äänen. Kirkkoon tullaan löytämään vastauksia elämän suuriin kysymyksiin ja sieltä lähdetään palvelemaan Jumalan maailmaa.” Strategia nosti esille kuusi keskeistä strategista suuntaviivaa vuoteen 2015. Ne olivat hengellisen elämän vahvistuminen, heikommista huolehtiminen ja maailmanlaajuisen vastuun kantaminen, kirkon jäsenyyden merkityksen vahvistaminen, viestinnän kehittäminen, rakenteiden kehittäminen palvelemaan entistä paremmin toimintaa sekä kirkon uudistumisen jatkuminen.

Kirkon keskushallinnon kehittäminen Kirkon keskushallinnon kehittämistyöryhmän (pj. kansliapäällikkö Risto Junttila) mietintö valmistui huhtikuussa 2007. Työryhmän tehtävänä oli valmistella kirkon keskushallinnon – kirkolliskokouksen, piispainkokouksen, kirkkohallituksen, kirkon ulkoasiainneuvoston ja kirkon työmarkkinalaitoksen – uudistaminen siten, että kirkon yhteinen hallinto, talous ja toiminta hoidetaan tarkoituksenmukaisella tavalla.

Kehittämistyöryhmä tarkasteli kirkon keskushallinnon kokonaisuutta ja keskittyi erityisesti keskushallintoelinten toimivaltakysymyksiin. Se myös arvioi vuonna 1994 toteutetun keskushallintouudistuksen toimivuutta ja kehittämistarpeita.

Työryhmä päätyi esittämään rakenteeltaan ja päätöksentekomuodoltaan ”osittain hajautettua mallia”. Tässä mallissa kirkolliskokouksen asemaan tai tehtäviin kirkon ylimpänä päättävänä elimenä ei työryhmän mukaan ole tarpeen tehdä muutoksia. Sen sijaan kirkkohallituksen ja piispainkokouksen tehtävänjakoa

esitettiin tarkistettavaksi, mutta piispainkokoukselle jäisi edelleen päätösvaltaa eräissä asioissa ja sillä säilyisi aloiteoikeus kirkolliskokoukseen. Esityksen mukaan piispainkokouksen profiilia terävöitetään ja sen toimivalta täsmennettäisiin kirkon opin ja uskon tulkintaa koskevilla asioilla. Piispainkokouksen keskeisenä tehtävänä olisi osaltaan pitää huolta siitä, että kirkon päätöksissä, kannanotoissa ja toiminnassa pysytään kirkon opillisella pohjalla. Toisena piispainkokouksen tärkeänä tehtävänä nähtiin hiippakuntien ja erityisesti tuomiokapitulien yhteisiä asioita käsittelevänä toimielimenä toimiminen.

Kirkkohallituksen tehtävänä on kirkolliskokouksen asioiden valmistelun ja päätösten täytäntöönpanon lisäksi hoitaa kirkon yhteistä hallintoa, taloutta ja toimintaa. Työryhmä totesi yleisesti, että hallinnon keventämistä esimerkiksi viranhaltijapäätösten aikaisempaa laajemmalla käyttöönnotolla tulisi kaikin tavoin tukea. Näin kirkkohallituksen ylimmälle päättävälle elimelle, täysistunnolle, jäisi nykyistä enemmän aikaa paneutua laajoihin ja periaatteellisiin kysymyksiin.

Kirkon ulkoasiain neuvoston osalta mietinnössä todettiin kirkon tarvitsevan kirkon ulkosuhteisiin erikoistunutta toimielintä. Sen asemaan ja tehtävien jakoon kirkkohallituksen kanssa esitettiin muutoksia niiden kokemusten pohjalta, jotka kirkon yhteisen toiminnan hoidosta kirkkohallituksessa on vuoden 1994 jälkeen saatu. Kirkon työmarkkinalaitoksen asema ja toimivalta esitettiin säilytettäväksi ennallaan ja kirkon keskusrahastoa tai sen eläkelaitosta koskeviin uudistuksiin liittyvät kysymykset todettiin voitavan ratkaista vasta myöhemmin. Esitys oli lausuntovaiheessa kertomuskauden päättyessä.

13.5. Kirkolliskokous

Kirkolliskokous on kirkon ylin päättävä toimielin. Se käsittelee kirkon oppia ja työtä sekä kirkon lainsäädäntöä, hallintoa ja taloutta koskevia asioita. Kirkolliskokous kokoontuu Turussa kahdesti vuodessa, toukokuussa ja marraskuussa. Kokoontumiset kestävät noin viikon. Kirkolliskokoukseen kuuluu 109 jäsentä: arkkipiispa puheenjohtajana, hiippakuntien piispat, kenttäpiispa,

96 valittua edustajaa (maallikoita 64 ja pappeja 32), saamelaiskäräjien valitsema edustaja ja valtioneuvoston edustaja.

Helmikuussa 2004 valittiin uusi kirkolliskokous vaalikaudelle 1.5.2004–30.4.2008. Yli puolet (57 %) kirkolliskokousedustajista oli uusia (maallikoista 33, papeista 22). Kolme valittua edustajaa oli alle 30-vuotiaita. Naisten määrä kirkolliskokousedustajista väheni. Naisia valituista oli yhteensä 31, maallikkoedustajista 23 ja papeista kahdeksan.

Kirkolliskokous käsitteli kertomuskauden aikana monia merkittäviä asioita. Se hyväksyi apokryfikirjojen uuden käännöksen marraskuussa 2007. Apokryfikirjojen käännöstyön aloittamisesta ja käännöskomitean (pj. professori Raija Sollamo) perustamisesta oli päätetty vuonna 1999. Käännöskomitea oli kokoonpanoltaan ekumeeninen. Edellinen käännös oli vuodelta 1938. Kirkolliskokous päätti myös, että osa apokryfikirjojen teksteistä voidaan painaa kirkkoraamattuihin erilliseksi liitteeksi Vanhan testamentin kirjojen jälkeen. Apokryfikirjat ovat olleet mukana vanhoissa suomalaisissa raamatunkäännöksissä 1800-luvulle saakka.

- » Seurakuntien hallinnon ja toiminnan rakenteet ovat laajamittaisessa, historiansa nopeimmassa muutoksessa. Rakennemuutokset koskettavat yli puolta kaikista seurakunnista. Seurakunnissa tarvitaan uusia, dynaamisia toimintarakenteita, jotka tukevat hengellistä elämää ja tavoittavat seurakuntalaisen luonteissa elämänyhteyksissä.
- » Strateginen työskentely kirkossa on lisääntynyt ja kertomuskauden aikana on valmistunut lukuisia uusia strategioita. Strateginen työskentely ei saa jäädä vain dokumentteihin, vaan niiden antia tulee hyödyntää nykyistä paremmin työn suunnittelussa ja arvioinnissa seurakuntien omista tarpeista käsin.
- » Jos luottamushenkilö muuttaa toisen seurakunnan alueelle, hän menettää tehtävänsä luottamushenkilönä. Tätä sovelletaan myös seurakuntayhtymissä. Kun seurakuntayhtymässä yhteinen kirkkovaltuusto hoitaa koko yhtymän asioita, saman yhtymän sisällä muuttamisen ei tulisi vaikuttaa mahdollisuuteen jatkaa yhteisen kirkkovaltuuston jäsenenä.
- » Kirkon vaalijärjestystä tulisi muuttaa niin, että seurakunnilla on velvollisuus täyttää ennakotiedot ehdokkaista ja äänioikeutetuista kirkon yhteiseen vaalitietokantaan hyvissä ajoin ennen vaaleja, ja välittömästi vaalituloksen selvittyä ilmoittaa tiedot kirkon yhteiseen vaalitietokantaan.
- » Seurakuntarakenteiden muutokset tulevat vähentämään luottamushenkilöiden määrää. Yhdistyvissä seurakunnissa on tarpeen löytää maallikoille uusia mielekkäitä tapoja vaikuttaa seurakunnan toimintaan.

14. Talous

- Seurakuntien saamat verotulot kasvoivat kertomuskaudella 15 prosenttia. Toimintakulut kasvoivat samana aikana 13,5 prosenttia.
- Alueellinen eriarvoistuminen näkyi myös kirkon taloudessa. Asutuskeskuksissa seurakuntien taloudellinen tilanne oli hyvä, kun taas pienimmissä ja väestömäärältään vähenevissä seurakuntatalouksissa välttämättömät menot olivat monesti tuloja suuremmat.
- Kertomuskauden aikana seurakunnat alkoivat tuottaa tietoa yhteisöveron saantioikeuden perusteista eli hautaustoimen, kirkonkirjojenpidon ja kansallisen kulttuuriperinnön kustannuksista sekä kunkin työalan todellisista kustannuksista.
- Kirkon eläkelaitosta kehitettiin niin, että se toimii samojen periaatteiden mukaan kuin muutkin eläkelaitokset.
- Kirkon vastuullisen sijoittamisen ohjeet valmistuivat. Ne kuvaavat miten eettinen näkökulma voidaan käytännössä ottaa huomioon sijoitustoiminnassa.

14.1. Seurakuntien talouden yleinen kehitys

Seurakuntien tuloveroprosentti pysyi lähes samana koko kertomuskauden ajan. Kirkollisverotuloilla painotettu tuloveroprosentti koko kirkossa oli kertomuskauden aikana 1,32–1,33 prosenttia. Korkeimmat tuloveroprosentit olivat Porvoon, Lapuan, Kuopion ja Oulun hiippakuntien alueilla. Suurimmissa kaupungeissa tuloveroprosentti oli yksi tai hieman sen yli. Luterilaisen ja ortodoksisen kirkon osuus yhteensä yhteisöveron tuotosta oli 1,8 prosenttia vuonna 2004, 1,94 prosenttia vuosina 2005 ja 2006 sekä 1,75 prosenttia vuonna 2007. Verotilitysten määrä kasvoi vuonna 2007 kuusi prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna, mikä merkitsi poikkeuksellisen suurta kasvua. Jäsenmäärän vähentyminen näkyi kuitenkin siinä, että kirkollisverotulot kasvoivat vuosittain 1–2 prosenttia vähemmän kuin kunnallisverotulot.

Koska menot kasvoivat kertomuskauden aikana tuloja hitaammin, seurakuntien taloudellinen asema parani ja oli yhteenlaskettuna erittäin vahva. Vuoden 2007 lopussa seurakunnilla oli

rahavaroja lähes yhdeksän kuukauden menoja varten, kun taas korollisten lainojen määrä pysyi hyvin alhaisena vuosittaisiin tuloihin ja taseiden osoittamiin rahavaroihin nähden. Omavaraisuusaste eli oman pääoman ja varausten suhde vieraaseen pääomaan pysyi kertomuskauden aikana yli 92 prosentissa. Myönteinen taloudellinen kehitys ei kuitenkaan jakautunut tasaisesti kaikkien seurakuntien kesken. Turun arkkihiippakunnassa sekä Mikkelin, Kuopion ja Porvoon hiippakunnissa oli lukumääräisesti eniten seurakuntia, joiden vuosikate ja tilikauden tulos olivat negatiivisia. Nämä taloudelliset ongelmat koskivat pääasiallisesti jäsenmäärältään pieniä seurakuntia.

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa siirryttiin kirjanpitolain mukaiseen kirjanpitoon soveltuvin osin vuoden 1999 alusta alkaen. Kirjanpitolain uudistumisen vuoksi päivitettiin vuosien 2004–2007 aikana seurakunnille annetut perusohjeet toiminta- ja taloussuunnitelman tekemisestä, tuloslaskelmasta, taseesta, rahoituslaskelmasta sekä tilinpäätöksen ja konsernitaseen laatimisesta. Lisäksi seurakunnille laadittiin ohjeet hyvien hallintotapojen ja sisäisen valvonnan järjestämisestä, kulttuuriperinnön säilyttämisestä aiheutuneiden kustannusten merkitsemisestä, EU-rahoituksen hakumahdollisuuksista, poistolaskennasta ja pysyvien vastaavien osakirjanpidosta, haudanhoitosopimusten hallinnoinnista ja kirjanpidosta, hankintalain noudattamisesta ja seurakuntatalouksien yhdistämisestä. Seurakunnat kohdentavat kaikki tuotot ja kulut aiheuttamisperiaatteen mukaan työalojen kesken, minkä johdosta kirkolla ja seurakunnilla on tieto kunkin työalan todellisista kustannuksista vuosittain.

Seurakuntataloudella tarkoitetaan tässä tekstissä seurakuntaa ja seurakuntayhtymää.

14.2. Seurakuntien talous

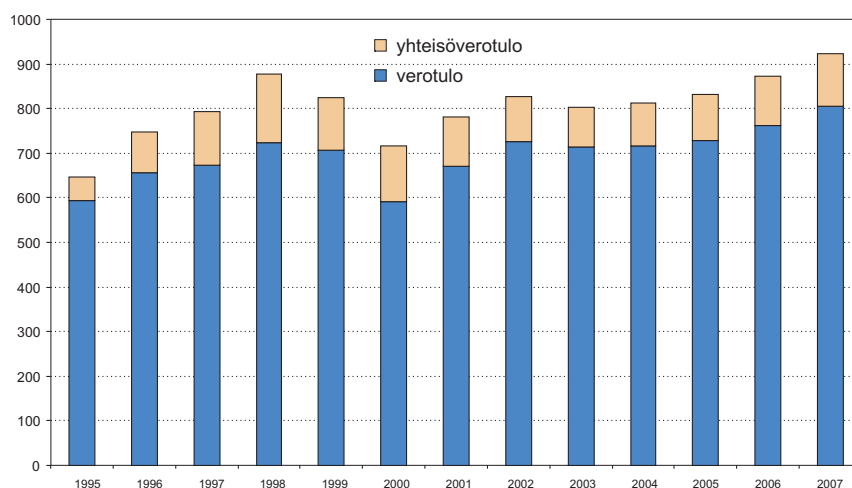
Verotulot Suurin osa seurakuntien tuloista kertyy seurakunnan jäsenten maksamasta kirkollisverosta. Seurakunnat saavat myös osuuden valtion keräämästä yhteisöverosta. Vuonna 2007 kirkollisverojen osuus seurakuntien kaikista tuloista oli noin 70 prosenttia ja yhteisöverotulojen osuus noin kymmenen prosenttia.

Seurakunnat maksoivat verohallinnolle 17 miljoonaa euroa verotulojen keräämisestä ja tilittämisestä seurakunnille.

Kirkollisverotilitykset vuonna 2007 olivat 805 miljoonaa euroa, kun vuonna 2004 ne olivat 717 miljoonaa euroa. Osuus yhteisöveron tuotosta oli 118 miljoonaa euroa, kun vuonna 2004 se oli 96 miljoonaa euroa. Verotulot yhteensä vuonna 2007 olivat 923 miljoonaa euroa, missä on 15 prosentin kasvu edellisen kertomuskauden loppuun verrattuna.

Suurimmat verotulot jäsentä kohti olivat Espoon, Helsingin ja Porvoon hiippakuntien alueilla. Pienimmät verotulot jäsentä kohti olivat Kuopion ja Oulun hiippakunnissa. Kaikilla seurakunnilla verotulot eivät kasvaneet. Kirkollisverojen tilitykset laskivat 33 seurakunnassa ja verotulot yhteensä laskivat 24 seurakunnassa edelliseen vuoteen verrattuna. Lisäksi on huomioitava, että useissa seurakunnissa verotulot eivät juuri kasvaneet taloudellisesta korkeasuhdanteesta huolimatta. Tämä paikallinen ja alueellinen talouden eriarvoisuus todennäköisesti syvenee, kun verotilitysten huippukertymät normalisoituvat.

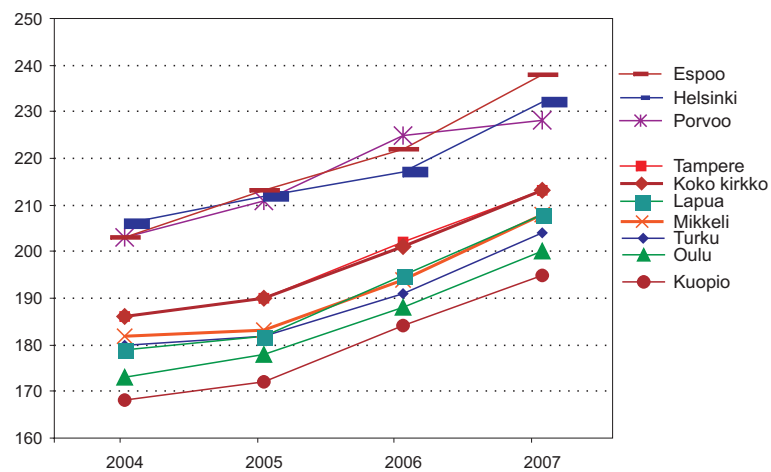
Kuvio 14.1. Seurakuntien verotulot vuosina 2004–2007 (miljoonaa euroa).

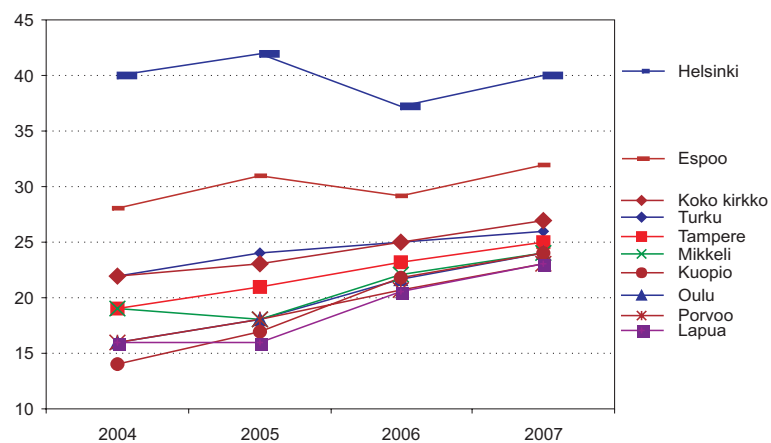
Taulukko 14.1. Verotulojen määrä euroina jäsentä kohti vuosina 2004–2007.

	2004	2005	2006	2007
Kirkollisverot	164	167	175	186
Yhteisöverotulot	22	23	25	27
Verotulot yhteensä	186	190	201	213

Kuvio 14.2. Kaikki verotulot jäsentä kohti hiippakunnittain vuosina 2004–2007 (euroa/jäsen).

Kuvio 14.3. Yhteisöverotulot jäsentä kohti hiippakunnittain vuosina 2004–2007 (euroa/jäsen).

Kirkon osuus yhteisöveron tuotosta on jaettu seurakuntien kesken vuodesta 2006 alkaen siten, että puolet tuotosta jaetaan seurakuntien kesken kuntien asukasmäärien mukaisessa suhteessa ja puolet yhteisöverojen maksajien ja työnantajien työpaikkojen alueellisen jaon mukaan. Uudistuksen vuoksi valtaosalla seurakunnista yhteisöverotulot kasvoivat, mutta tulojen kasvua hillitsi monien seurakuntien kasvaneet keskusrahastomaksut. Yhteisöverotulot jäsentä kohti laskivat huomattavasti vuoden 2006 aikana Helsingin ja Espoon hiippakuntien alueilla uuden jakotavan vuoksi, mutta kääntyivät uudelleen nousuun vuonna 2007. Yhteisöveroa maksetaan kirkolle muun muassa hautaustoimen, väestökirjanpidon ja kansallisen kulttuuriperinnön hoidosta aiheutuneiden menojen kattamiseen. Edellä mainittujen kolmen tehtävän kustannukset yhteensä olivat 135 miljoonaa euroa vuonna 2007.

Toimintatuotot ja -kulut Toimintatuottojen osuus toimintakuluista oli 16 prosenttia vuonna 2007. Toimintatuotot kasvoivat kertomuskauden aikana 22 prosenttia ja toimintakulut 13,5 prosenttia. Toimintakate eli tuottojen ja kulujen erotus kasvoi 12 prosenttia.

Taulukko 14.2. Seurakuntien toimintatuotot ja -kulut miljoonina euroina vuosina 2004–2007.

Koko kirkko	2004	2005	2006	2007
Toimintatuotot	124	118	130	139
Toimintakulut	819	830	859	897
Toimintakate	-696	-712	-729	-758

Vuoden 2007 korvaustuloista aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan osuus oli viisi miljoonaa euroa. Kunnat maksoivat korvauksia neljä miljoonaa euroa ja loppuosa korvauksista oli muiden seurakuntien maksamia korvauksia yhteisten tehtävien hoitamisesta. Myyntituloilla tarkoitetaan tavaran tai palvelun myymistä markkinahintaan tai vähintään omakustannushintaan.

Taulukko 14.3. Toimintatuottojen jakautuminen tileittäin miljoonina euroina vuosina 2004–2007.

Koko kirkko	2004	2005	2006	2007
Korvaukset	9	11	12	14
Myyntituotot	-	-	-	4
Maksutuotot	41	41	42	41
Vuokratuotot	45	40	40	40
Metsätalouden tuotot	12	11	17	20
Kolehdit ym.	5	5	6	8
Tuet ja avustukset	6	7	9	9
Muut tuotot	6	3	4	4
Toimintatuotot yhteensä	124	118	130	139

Vuonna 2007 maksutuotoista yli puolet oli seurakuntamaksuja eli leiri-, kerho- ja retkimaksuja. Hautaustoimeen liittyviä maksuja oli 12 miljoonaa euroa. Virkatodistuksista saatiin maksuja noin miljoona euroa. Tuet ja avustukset -ryhmään kuuluvat muun muassa metsänparannusavustukset sekä Kelan maksamat työllistämistuet, matalapalkkatuet ja korvaukset työterveyshuollon kustannuksista.

Toimintatuotoilla katetaan toimintakuluja hyvin vaihtelevasti seurakunnittain. Pienimmillään toimintakuluista vain 4–5 prosenttia katetaan toimintatuotoilla, mikä tarkoittaa sitä, että seurakunta ei juuri laskuta palveluista. Paljon metsää omistavat seurakunnat puolestaan rahoittivat toimintakuluistaan huomattavan osan toimintatuotoilla.

Taulukko 14.4. Toimintakulujen jakautuminen tileittäin miljoonina euroina vuosina 2004–2007.

Koko kirkko	2004	2005	2006	2007
Henkilöstökulut	506	521	537	559
Palvelujen ostot	153	154	161	168
Vuokrat	20	19	20	21
Aineet ja tarvikkeet	89	91	95	99
Annetut avustukset	34	34	34	37
Muut toimintakulut	17	13	13	14
Toimintakulut yhteensä	819	830	859	897

Vuonna 2007 henkilöstökulujen osuus toimintakuluista oli 62 prosenttia. Henkilöstökulut kasvoivat kertomuskauden aikana 15

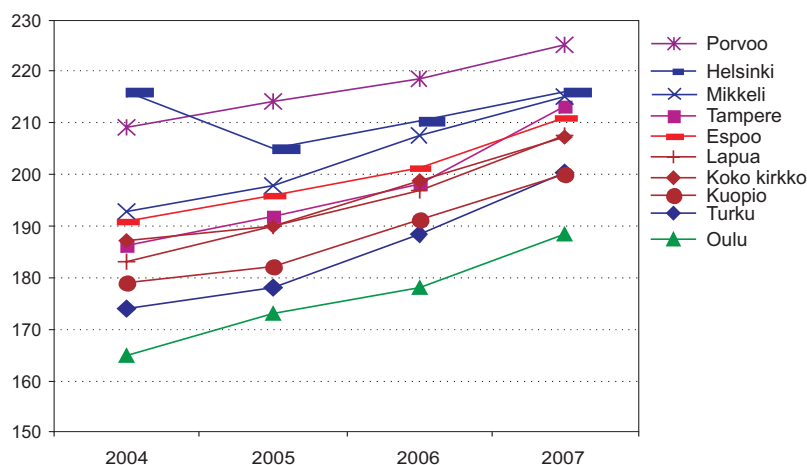
prosenttia. Palveluiden ostoista suurin yksittäinen ryhmä vuonna 2007 oli rakentamis- ja kunnossapitopalvelut, joihin käytettiin 24 miljoonaa euroa. Muita suuria ryhmiä palveluissa olivat matkakorvaukset, posti- ja puhelinpalvelut sekä atk-palvelut.

Vuonna 2007 seurakuntien antamista avustuksista lähetystyön osuus oli 17 miljoonaa euroa, Kirkon Ulkomaanavun osuus 3,6 miljoonaa euroa, diakonia-avustuksien osuus 5,9 miljoonaa euroa ja muiden avustusten 9,2 miljoonaa euroa. Muita avustuksia olivat muun muassa avustukset Merimieskirkolle sekä järjestöille ja yhdistyksille, joiden toiminta tukee seurakunnan omaa toimintaa.

Muista toimintakuluista suurin oli kunnille maksettava kiinteistövero 8 miljoonaa euroa. Vuoden 2005 alusta alkaen seurakuntien ei ole enää tarvinnut maksaa kiinteistöhallintapalvelujen oman käytön arvonnalisäveroa, kun kiinteistö on seurakunnallisen toiminnan käytössä. Vuonna 2004 ja sitä aikaisemmin seurakunnat maksoivat kiinteistöhallintapalvelujen arvonnalisäveroa noin 5,5 miljoonaa euroa vuodessa.

Seurakuntien toimintakuluista käytettiin 54 prosenttia yleiseen seurakuntatyöhön ja seurakunnallisten tehtävien hoitamiseen, kahdeksan prosenttia hautaustoimen hoitamiseen, 23 prosenttia kiinteistötoimen tehtäviin ja 15 prosenttia yleishallintoon.

Kuvio 14.4. Toimintakulut jäsentä kohti hiippakunnittain vuosina 2004–2007 (euroa/jäsen).

Porvoon, Helsingin ja Mikkelin hiippakuntien alueilla toimintakulut jäsentä kohti olivat korkeimmat. Oulun ja Kuopion hiippakunnissa sekä Turun arkkihiippakunnassa toimintakulut jäsentä kohti olivat pienimpiä.

Helsingin hiippakunnan toimintakulujen lasku jäsentä kohti vuodesta 2004 vuoteen 2005 johtuu Helsingin seurakuntayhtymän kirjaustavan muutoksesta toiminta- ja rahoitusosan kesken.

Taulukko 14.5. Toimintakate pääluokittain miljoonina euroina vuosina 2004–2007.

Koko kirkko	2004	2005	2006	2007
Hallinto	-108	-111	-119	-120
Seurakuntatyö	-401	-411	-419	-435
Hautaustoimi	-53	-54	-55	-59
Kiinteistötoimi	-134	-136	-136	-144
Kaikki yhteensä	-696	-712	-729	-758

Toimintakate tarkoittaa ulkoisten toimintakulujen ja -tuottojen erotusta.

Seurakunnat ovat kohdentaneet vuodesta 2004 alkaen välittömät ja välilliset kustannukset tehtäväalueiden kesken aiheuttamisperiaatteen mukaan. Esimerkiksi kirkkoherrojen palkoista hallintotyön hyväksi tehdyn työn osuus on kirjattu hallinnon menoiksi. Näin kirkko ja seurakunnat saavat tiedon siitä, kuinka suuri kunkin työalan osuus on kirkon ja seurakuntien kaikista taloudellisista voimavaroista. Kustannuksissa on mukana toimintakulujen lisäksi poistot eli tilivuoden osuus investointimenoista, pääoman korko ja perustehtävien osuus välillisistä hallintokuluista. Perustehtävien välillisiä kustannuksia ovat lähinnä hallintokulut, kiinteistökulut sekä keskusrahastomaksut ja verotuskulut. Seurakunnat kohdensivat vuonna 2007 ensimmäistä kertaa perustehtävien kesken myös keskusrahastomaksut ja verotuskulut välillisinä menoina.

Taulukko 14.6. Seurakuntien todellisten kustannusten jakautuminen eri tehtävien kesken vuosina 2004–2007, miljoonina euroina.

	2004	2005	2006	2007
Kirkonkirjojenpito	19	20	19	21
Yleinen seurakuntatyö	162	172	188	222
Tiedotus ja viestintä	28	27	28	34
Musiikki	38	40	43	49
Lapsi- ja nuorisotyö	234	253	266	303
Palvelu	99	106	108	123
Lähetys, kansainvälinen työ ja muu srk-työ	69	79	80	77
Hautaustoimi	78	83	87	102
Muut jakamattomat erät	42	21	17	13
Keskusrahastomaksut ja verotuskulut	0	0	0	-64
Yhteensä	769	801	836	879

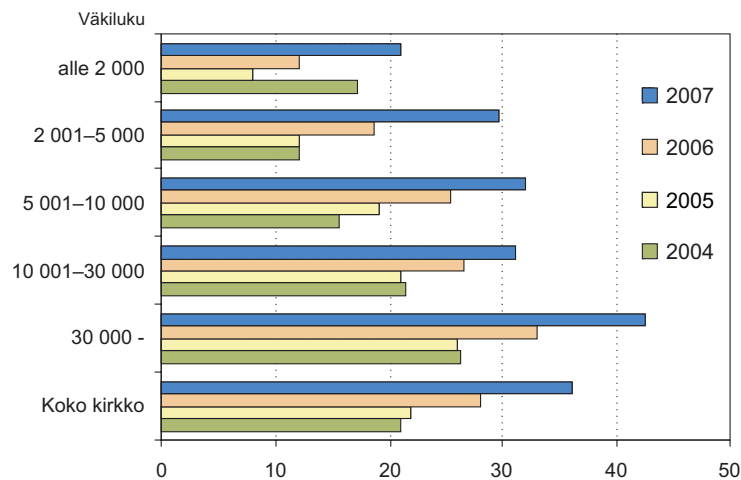
Vuonna 2007 lapsi- ja nuorisotyön osuus oli 34 prosenttia seurakuntien kaikista taloudellisista voimavaroista. Yleisen seurakuntatyön (jumalanpalveluselämä, kirkolliset toimitukset, aikuistyö ja muut seurakuntatilaisuudet) osuus oli 25 prosenttia ja hautaus-toimen osuus 12 prosenttia. Palvelu-ryhmään kuuluvat diakonia, perheneuvonta, sairaalasielunhoito, Palveleva puhelin ja muu palvelu. Diakonian osuus Palvelu-ryhmän kustannuksista oli 100 miljoonaa euroa. Luvuissa on mukana seurakuntien omien varojen käytön lisäksi myös diakonian hyväksi tehtyjen lahjoitusvarojen, esimerkiksi testamenttivarojen käyttö diakonian hyväksi.

Vuosikate ja tilikauden tulos Vuosikate tarkoittaa tavanomais-ten toiminta- ja rahoitustuottojen ja -kulujen erotusta. Vuosikatteen sisältyy toimintatuottojen ja -kulujen lisäksi verotulot, keskusrahastomaksut ja avustukset keskusrahastolta sekä rahoitus-tuotot ja -kulut. Vuosikate oli 94 miljoonaa euroa vuonna 2004, 95 miljoonaa vuonna 2005, 122 miljoonaa vuonna 2006 ja 156 mil-joonaa vuonna 2007. Seurakunnan jäsenmäärä vaikutti vuosikat-teen suuruuteen.

Perussäännön mukaan talous on tasapainossa, kun vuosikate on vähintään poistojen suuruinen. Tämä sääntö on seurakunnassa pätevä vain silloin, kun poistot ovat suunnilleen korvausinvestoin-tien suuruiset pidemmällä aikavälillä. Koska seurakunnissa poistot ovat vieläkin investointeja pienemmät vuodesta toiseen, tilikauden

tulos ei anna täysin oikeaa kuvaa. Vuosikatteen eli tulorahoituksen tulisi olla suunnitelmakauden taikka vähän pidemmän ajanjakson aikana investointien omahankintamenojen ja lainanlyhennysten summan suuruinen.

Kuvio 14.5. Vuosikate seurakuntien kokoluokkien mukaan jäsentä kohti

vuosina 2004–2007 (euroa/jäsen).

Taulukko 14.7. Vuosikatteen riittävyys seurakunnissa vuosina 2004–2007, miljoonina euroina.

Koko kirkko	2004	2005	2006	2007
Vuosikate	94	95	122	156
Poistot	54	58	60	64
Investointien omahankinta menot + lainanlyhennykset	141	125	135	131
Vuosikatteen riittävyys investointimenoihin ja lainanlyhennyksiin	67 %	76 %	90 %	119 %

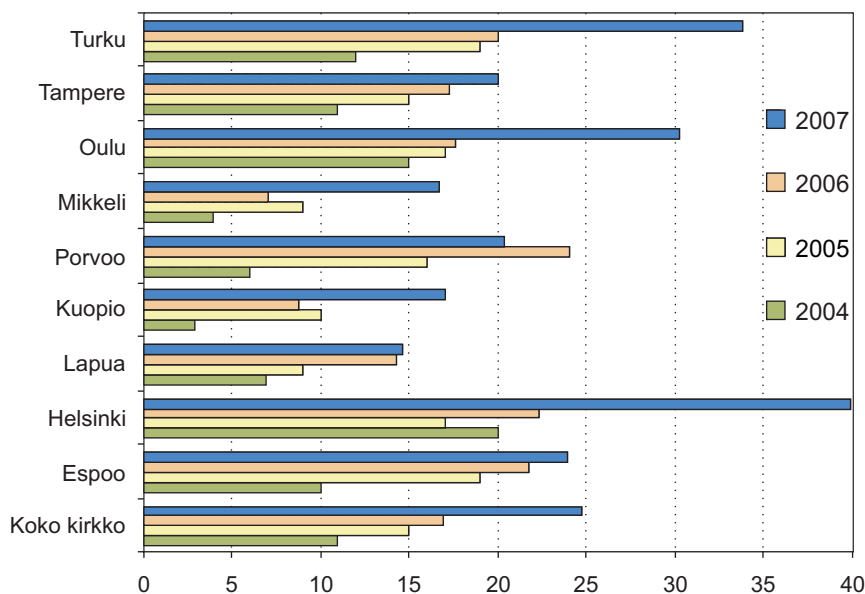
Vuosina 2004–2007 vuosikatteella ei pystytty rahoittamaan kokonaan investointien omahankintamenoja ja lainanlyhennyksiä. Yhteenlaskettuna vuosien 2004–2007 vuosikate oli 466 miljoonaa euroa, kun taas investointien omahankintamenot ja lainan lyhennykset yhteensä olivat samana aikana 532 miljoonaa euroa. Erotus 66 miljoonaa euroa katettiin aikaisemmin kertyneillä ylijäämillä, myymällä omaisuutta tai ottamalla lainaa.

Investointien omahankintamenoilla tarkoitetaan investointien bruttomenoja, joista on vähennetty Kirkon keskusrahastolta tai EU:lta investointeihin saadut rahoitusavustukset.

Tilikauden tulos on tilikaudelle jaksotettujen toiminta-, rahoitus- ja investointituottojen ja kulujen summa. Vuonna 2007 seurakuntien yhteenlaskettu tilikauden tulos oli 107 miljoonaa euroa. Se tarkoittaa sitä, että tuotot olivat 107 miljoonaa euroa suuremmat kuin kaikki tilikaudelle jaksotetut kulut. Tilikauden tulos on vieläkin monissa seurakunnissa epäinformatiivinen luku, koska poistojen määrä investointimenoihin verrattuna on liian alhainen.

Seurakuntien tilikauden tulos parani kertomuskauden aikana huomattavasti. Se oli 47 miljoonaa euroa vuonna 2004, 64 miljoonaa vuonna 2005, 74 miljoonaa vuonna 2006 ja 107 miljoonaa vuonna 2007. Negatiivisten vuosikatteiden ja tilikauden tulosten määrä väheni huomattavasti kertomuskauden aikana.

Kuvio 14.6. Tilikauden tulos jäsentä kohti hiippakunnittain vuosina 2004–2007 (euroa/jäsen).

Taulukko 14.8. Seurakuntien lukumäärä, joilla oli negatiivinen vuosikate ja/tai negatiivinen tilikauden tulos vuosina 2004–2007.

	2004	2005	2006	2007
Negatiivinen vuosikate	71	76	44	22
Negatiivinen tilikauden tulos	141	110	82	57

Taulukko 14.9. Negatiivisten vuosikatteiden ja tilikauden tulosten lukumäärä seurakuntien jäsenmäärien mukaan ryhmiteltynä vuonna 2007.

Seurakunnan jäsenmäärä	Negatiivisten vuosikatteiden määrä	Negatiivisten tilikauden tulosten määrä
Alle 2 000	12	17
2 001–5 000	7	22
5 001–10 000	3	7
10 001–30 000		10
30 001–		1
Seurakunnat yhteensä	22	57

Investointimenot Seurakunnat lisäsivät investointejaan 1990-luvun laman synnyttämän ”investointivajauksen” jälkeen. Suurimmillaan investointimenot olivat edellisen kertomuskauden lopulla vuonna 2003, jolloin niihin käytettiin noin 150 miljoonaa euroa. Kertomuskauden aikana investointimenot vähenivät.

Taulukko 14.10. Seurakuntien investointimenojen ja -tulojen kehitys sekä saadut rahoitusavustukset investointimenoihin miljoonina euroina vuosina 2004–2007.

	2004	2005	2006	2007
Investointimenot	140	124	132	126
Rahoitusavustukset investointimenoihin	5	7	4	4
Pysyvien vastaavien myyntitulot	15	11	13	14
Investoinnit, netto	120	106	115	108

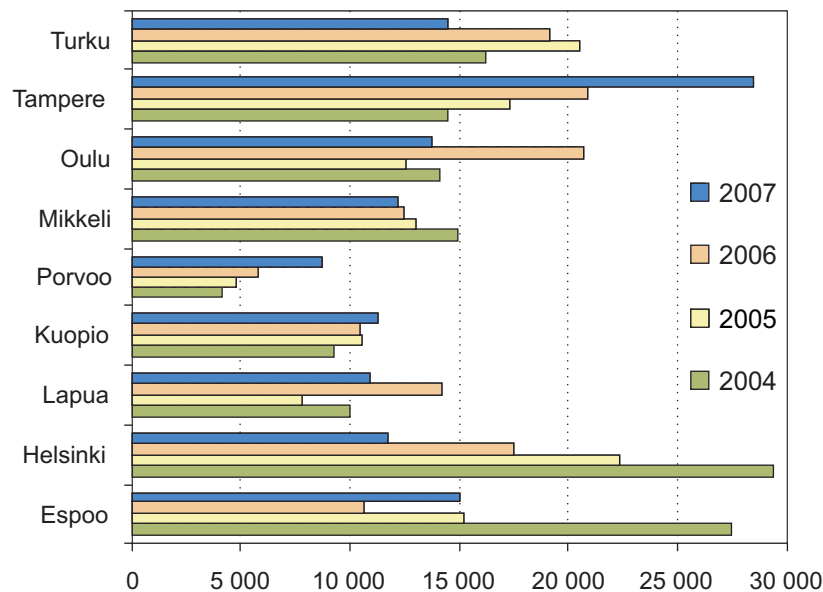
Vuoden 2007 aikana valmistuneista investoinneista uudisrakentamiseen käytettiin 37 miljoonaa euroa ja korjausrakentamiseen 67 miljoonaa euroa. Kirkkojen, kappelien ja seurakuntatalojen osuus kyseisistä menoista oli 61 miljoonaa euroa. Leiri- ja kurssikeskusten osuus uudis- ja korjausrakentamisen menoista oli 19

miljoonaa euroa. Muita investointeja olivat muun muassa koneet ja kalusto, maa- ja vesirakenteet sekä urkujen hankinta. Hautaustoi-
meen liittyvät investoinnit olivat kaikkiaan 11,4 miljoonaa euroa.

Rahoitusavustukset investointimenoihin olivat lähinnä Kirkon
keskusrahaston avustuksia. Seurakunnat saivat avustuksia inves-
tointimenoihin myös Euroopan unionilta.

Seurakuntien tekemät poistot olivat 54 miljoonaa euroa vuonna
2004, 58 miljoonaa vuonna 2005, 60 miljoonaa vuonna 2006 ja 64
miljoonaa vuonna 2007.

**Kuvio 14.7. Investointimenojen määrä hiippakunnittain vuosina
2004–2007 (tuhat euroa).**

Seurakuntien taloudellinen asema Seurakuntien taloudellinen
tilanne oli kertomuskaudella yleensä ottaen hyvä. Lainojen määrä
oli pieni rahavaroihin ja varallisuuteen nähden. Kirkon keskusra-
haston avustukset tasasivat eriarvoisuutta rikkaiden ja köyhien
seurakuntien välillä. Seurakuntien yhdistymiset vähensivät
taloudellisissa ongelmassa olevien seurakuntien lukumäärää.

Rahoitusvarallisuus Vuonna 2007 varsinaisen toiminnan ja investointien nettorahavirta oli 55 miljoonaa euroa positiivinen. Rahoitustoiminnan nettorahavirta oli 21 miljoonaa euroa positiivinen. Kokonaisuutena seurakuntien rahavarat lisääntyivät kertomusvuosien aikana 105 miljoonaa euroa. Tässä laskelmassa on mukana kaikki seurakunnan pankkitilille tulleet ja pankkitililtä lähteneet rahat.

Seurakuntien rahavarat riittivät vuoden 2007 tilinpäätöspäivänä 262 päivän maksuihin, mikä on erittäin hyvä luku. Vuonna 2007 tähän laskelmaan otettiin mukaan myös keskusrahastomaksut ja verotuskulut, joiden arvo yhteensä oli 65 miljoonaa euroa. Vain 10 seurakunnalla rahavarat eivät riittäneet tilinpäätöspäivänä 2007 tammikuun verotilityspäivään saakka laskennallisten menojen rahoittamiseen. Nämä seurakunnat joutuivat todennäköisesti ottamaan lainaa maksaakseen päivittäisiä menoja ennen verotilityspäivää 28.1.2008.

Rahavarojen ja lainojen suhde parani jonkin verran vuoden aikana. Seurakuntien rahoitusvarallisuus (= rahavarat vähennettynä vieraalla pääomalla) oli 149 euroa jäsentä kohti vuonna 2007. Rahoitusvarallisuus jäsentä kohti oli kolmena aikaisempana vuonna 128–135 euroa jäsentä kohti. Tulorahoitus riitti hyvin lainojen hoitoon. Seurakunnat eivät ottaneet lisälainaa vieraan pääoman hoitomenoihin.

Velkaantuneisuus Lainakanta eli korollisten lyhyt- ja pitkäaikaisen lainojen määrä pysyi seurakunnissa pienenä. Korollisten lainojen määrä jäsentä kohti oli 12 euroa vuonna 2004 ja 13 euroa vuosina 2005–2007.

Suhteellinen velkaantuneisuus oli pieni koko kirkossa. Suhteellinen velkaantuneisuus kertoo, kuinka paljon tilivuoden käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Käyttötuloilla tarkoitetaan tässä yhteydessä toimintatuottojen, verotulojen ja Kirkon keskusrahaston toiminta-avustusten yhteismäärää. Vuoden 2007 käyttötuloista olisi tarvittu vain 18,8 prosenttia vieraan pääoman takaisinmaksuun. Suhteellinen velkaantuneisuus on omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi tunnusluku, koska pysyvien vastaavien ikä, arvostus tai valitut poistomenetelmät eivät vaikuta tunnuslukuun. Tunnusluku vuosilta 2004–2007 kertoo hyvin vähäisestä lainamäärästä käyttötuottoihin nähden.

Hautainhoitorahastot Valtaosa seurakunnista hoitaa haudanhoitosopimusten hallinnoinnin ja kirjanpidon omakatteisten hautainhoitorahastojen kautta. Hautainhoitorahastojen toimintatuotot yhteensä olivat 25 miljoonaa euroa ja toimintakulut 29 miljoonaa euroa vuoden 2007 tilinpäätösten mukaan. Hautainhoitorahastojen tilikauden tulos oli kuitenkin 36,5 miljoonaa euroa positiivinen, koska hautainhoitorahastoilla oli poikkeuksellisen suuret rahoitus-
tuotot ja satunnaiset tuotot tilivuoden 2007 aikana. Hautainhoitorahastojen taseiden loppusumma oli 233 miljoonaa euroa tilinpäätöspäivänä 2007.

Seurakunnat ovat laskeneet muutaman vuoden ajan, kuinka paljon seurakunnalla on jäljellä tilinpäätöspäivänä haudanhoitovastuita ja kuinka paljon sitä varten on varoja hautainhoitorahastossa. Seurakunnilla oli vuoden 2007 lopussa jäljellä olevia vastuita 158,7 miljoonaa euroa tehdyistä haudanhoitosopimuksista. Hautainhoitorahastoilla oli seurakuntien antamien ilmoitusten mukaan ylikatetta yhteensä 74,2 miljoonaa euroa. Annettujen ohjeiden mukaan vastuiden ja varojen suhde on laskettu hautainhoitorahastojen tasearvojen mukaan.

Yhteenveto tuloslaskelmasta

Taulukko 14.11. Seurakuntien yhteenlaskettu lyhennetty tuloslaskelma vuosilta 2004–2007 miljoonina euroina.

Koko kirkko	2004	2005	2006	2007
Toimintatuotot	124	118	131	139
Toimintakulut	-819	-830	-859	-897
Toimintakate	-696	-712	-729	-758
Verotulot	813	831	872	923
Verotuskulut	-18	-17	-18	-17
Kirkon keskusrahastomaksut	-47	-48	-47	-48
Toiminta-avustukset Kirkon keskusrahastolta	9	9	9	9
Rahoitustuotot	37	39	42	61
Rahoituskulut	-5	-7	-8	-10
Vuosikate	94	95	122	156
Poistot ja arvonalentumiset	-50	-60	-60	-64
Satunnaiset erät	10	30	12	15
Tilikauden tulos	47	64	74	107
Poistoeron lisäys tai vähennys	-12	-17	-9	-10
Tilinpäätössiirrot	6	13	5	
Tilikauden yli-/alijäämä	41	61	70	97

Yhteenveto taseesta

Taulukko 14.12. Seurakuntien yhteenlaskettu lyhennetty tase vuosilta 2004–2007 miljoonina euroina.

Koko kirkko	2004	2005	2006	2007
Vastaavaa				
Pysyvät vastaavat	1 668	1 721	1 785	1 833
Toimeksiantojen varat	237	247	256	307
Vaihtuvat vastaavat	728	750	770	848
Yhteensä	2 634	2 718	2 811	2 988
Vastattavaa				
Oma pääoma	2 103	2 159	2 228	2 319
Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset	111	122	127	141
Pakolliset varaukset	3	3	3	3
Toimeksiantojen pääomat	246	258	268	318
Vieras pääoma	171	176	185	208
Yhteensä	2 634	2 718	2 811	2 988

Seurakuntien tase vahvistui koko kertomuskauden ajan. Toimeksiantojen varoista ja -pääomista hautainhoitorahastojen osuus oli 233 miljoonaa euroa. Vieraan pääoman osuus kasvoi, mutta siitä korollisten lainojen osuus pysyi lähes samalla tasolla koko nelivuotiskauden ajan. Tilinpäätöspäivänä 2007 vieraasta pääomasta korollisten lainojen osuus oli 55,8 miljoonaa euroa. Vieraan pääoman suurin yksittäinen erä olivat siirtovelat, 83 miljoonaa euroa. Siirtoveloista valtaosa on lomaraha- ja lomapalkkakajaksoituksia eli vuoden 2007 aikaisesta toiminnasta maksamatta olevat henkilöstömenot, jotka toteutuivat vuoden 2008 puolella.

Seurakuntien omavaraisuusaste oli 92,3 prosenttia, mikä kertoo oman pääoman vahvasta osuudesta vieraaseen pääomaan verrattuna. Seurakuntien omavaraisuusastetta laskettaessa laskelman ulkopuolelle jätetään toimeksiantojen (mm. hautainhoitosopimusten) pääomat.

Taulukko 14.13. Seurakuntien talouden tunnuslukuja vuosina 2004–2007.

Kaikki seurakunnat yhteensä	2004	2005	2006	2007
Kirkollisverotulot, euroa/jäsen	164	167	175	186
Osuus yhteisöveron tuotosta, euroa/jäsen	22	23	25	27
Verotulot yhteensä, euroa/jäsen	186	190	201	213
Toimintakulut, euroa/jäsen	187	190	198	207
Toimintakate, euroa/jäsen	-159	-163	-168	-175
Vuosikate, euroa/jäsen	21	22	28	36
Vuosikatteen osuus poistoista %	174	162	204	244
Vuosikatteen riittävyys investointien omahan- kintamenoihin ja lainanlyhennyksiin %	67	76	90	119
Tilikauden tulos jäsentä kohti	11	15	17	25
Investointimenot, euroa/jäsen	32	28	30	29
Kassavarojen riittävyys päivinä	254	263	261	262
Investointien tulorahoitus %	70	81	96	128
Lainanhoidokate	12	10	13	14
Rahoitusvarallisuus, euroa/jäsen	128	132	135	149
Lainakanta, euroa/jäsen	12	13	13	13
Suhteellinen velkaantuneisuus %	17,8	18,1	18	18,8
Omavaraisuusaste %	92,8	92,8	92,7	92,3

14.3. Kirkon keskusrahaston talous

Kirkon keskusrahaston tehtävänä on toimia kirkon eläkelaitok-
sena, tasata seurakuntien välisiä tuloeroja sekä rahoittaa kirkon
keskushallinnon ja hiippakuntien toiminta. Eläkerahasto
muodostaa noin 77 prosenttia, avustukset kahdeksan prosenttia ja
muu toiminta 15 prosenttia keskusrahaston taloudesta.

Kirkon eläkelaitos Kirkon eläkelaitosta kehitettiin nelivuotiskau-
della edelleen määrätietoisesti tavoitteena eläkelaitos, joka toimii
samojen periaatteiden mukaan kuin muutkin eläkelaitokset. Tämä
tavoite saavutettiin.

Nelivuotiskaudella sekä kirkon eläkelakiin että kirkon eläketie-
tojärjestelmään (Kirke) toteutettiin kaikki Suomen työeläkejärjes-
telmään tehdyt muutokset. Kertomuskauden viimeiset vuodet
olivat tältä osin poikkeuksellisen työläisiä.

Kirkon eläkelaitos on mukana vuoden 2004 alussa käyttöön
otetussa Vilma-uudistuksessa. Viimeistä eläkelaitosta koskevassa

järjestelyssä kaikki eläkkeet maksaa ja eläkelaitoksen tehtäviä hoitaa vain se eläkelaitos, jonka järjestelmän eläketurvan piiriin eläkkeenhakija on viimeksi kuulunut. Vilman toimiminen edellyttää edelleen palvelussuhderekisterin selvitystyötä, johon osallistuvat kaikki seurakunnat. Niin ikään toteutettiin vuonna 2005 alkaneiden eläkeuudistusten (Puro I ja Puro II) edellyttämät muutokset eläketietojärjestelmään.

Kirkkohallitus teki lokakuussa 2007 aiesopimuksen Kuntien eläkevakuutuksen (Keva) kanssa koskien kirkon eläketurvan toimeenpanon hoitamista ostopalveluna. Kevan tehtäväksi tulee kirkon eläkelain mukaisen eläketurvan toimeenpano, joka käsittää muun muassa eläke- ja kuntoutusratkaisutoiminnan, eläkkeiden maksamisen, asiakaspalvelun, ennakkoneuvonnan, ansaintatietojen rekisteröinnin, palvelussuhdeselvittelyn ja otepalvelun. Kirkon keskusrahasto toimeksiantajana vastaa kuitenkin edelleen evankelis-luterilaisen kirkon eläkelain piiriin kuuluvien henkilöiden eläketurvasta, niiden rahoituksesta ja evankelis-luterilaisen kirkon eläkelakiin tehtävien muutosten valmistelemisesta sekä osakkuus- ja jäsenmaksuistaan eläketurvan hoitoon liittyvissä yrityksissä tai yhteisöissä. Palvelut tuotetaan osin Kevan nykyisillä tietojärjestelmillä, osin uusilla vuoden 2010 aikana valmistuvilla järjestelmillä. Palvelu käynnistyy uusien järjestelmien valmistuttua vuoden 2011 alussa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että muutamien loppuunsaattavien kehitystehtävien lisäksi kirkon eläketietojärjestelmään (Kirke) ei tehdä enää muutoksia, elleivät ne kohdistu aikaan ennen vuotta 2011. Pääosin eläketietojärjestelmäkustannukset Kirken osalta ovat tämän siirtymävaiheen ajan ylläpitokustannuksia. Yhteistoimintaa koskeva varsinainen sopimus tehtiin kesäkuussa 2008.

Kirkon eläkemenoennuste valmistui vuonna 2007. Valtiokonttorin laatimassa ennusteessa perusoletukset vaihtelevat perusskenaarion (oletetaan kirkkoon kuulumisprosentin säilyvän ennallaan) ja alasajon skenaarion (kaikki uudet työntekijät vakuutetaan jatkossa TEL-järjestelmään) välillä. Vuonna 1992 tehtiin kirkon ensimmäinen eläkemenoennuste (vuoteen 2030). Seuraava ennuste (vuoteen 2040) on vuodelta 1999. Uuden ennusteen mukaan tilanne näyttää jossain määrin parantuneen, mikäli verrataan perusskenaarion tulosta aikaisempiin ennusteisiin. Parantunut

tilanne johtuu useista tekijöistä. Suomen uuteen eläkejärjestelmään sisältyvät muutokset vaikuttavat pitkällä aikavälillä tulevien eläkkeiden tasoon. Vuonna 2010 otetaan käyttöön elinaikakerroin eläkkeitä leikkaavana tekijänä. Lisäksi oletetaan, että palkansaajan TyEL-maksu nousee tulevina vuosina, eikä tämä maksuosuus kerrytä eläkettä. Niin ikään eläke tulee jatkossa määräytymään koko työuran perusteella.

Eläkemenoennusteen perusteella Valtiokonttori laski myös KiEL-eläkevastuun 31.12.2006. Kun diskonttauskorko on 3,5 prosenttia KiEL-eläkevastuu oli noin 2,8 mrd. euroa eli noin seitsemän kertaa vuoden 2006 KiEL-palkkasumman suuruinen. Eläkevastuu 31.12.2007 oli Valtiokonttorin arvion mukaan noin 3,2 mrd.euroa. Eläkevastuun kasvu (+14 %) johtuu kirkon LEL ja TaEL-alan työntekijöiden siirtymisestä kirkon eläkelain piiriin vuoden 2007 alussa.

Kirkon eläkesäätiön perustamista koskevat suunnitelmat etenivät nelivuotiskauden loppuun mennessä valmisteluvaiheeseen. Kirkossa on jo usean vuoden ajan pyritty selvittämään edellytyksiä kytkeä kirkon eläkejärjestelmä yksityiseen eläkejärjestelmään. Ensimmäisen kerran tämä tavoite asetettiin kirkolliskokouksessa vuonna 1999. Tähän asti säätiöittämismallin ongelmana on ollut yksityisen puolen ja julkisen puolen eläkelakien eroavaisuus. Tällä hetkellä muutos tuntuisi mahdolliselta toteuttaa, koska eläke-etuuksien osalta jatkossa eroja ei enää ole. Toinen kysymys on ollut kirkon eläkerahaston rahastointiaste verrattuna TyEL-puolen rahastointiasteeseen. Tällä hetkellä näyttäisi siltä, että rahastointiaste on suurin piirtein sama. Eläkesäätiön muodostamisen tavoiteaikataulun mukaan säätiö olisi toiminnassa vuoden 2011 alussa. Tämä edellyttää, että lainmuutosesitykset (eläkesäätiön muodostaminen, kirkkolaki, kirkon eläkelaki, kirkkojärjestys) tulevat kirkolliskokoukseen viimeistään toukokuussa 2010. Tavoitteena on, että kummatkin edellä kuvatut kirkon eläkelaitosta koskevat suuret muutokset toteutuvat samaan aikaan.

Eläkerahaston tavoitteena on turvata eläkkeiden maksaminen ja tasata seurakuntien eläkemaksun kehitystä myös suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle. Eläkerahastoa ei ole kiinnitetty yksilökohtaisiin eläkevastuihin, vaan se toimii niin sanottuna puskurirahastona.

Eläkerahaston markkina-arvo oli vuoden 2004 lopussa 506 miljoonaa euroa ja vuoden 2007 lopussa 792 miljoonaa euroa. Kirkon laskennallisesta eläkevastuusta oli vuoden 2007 lopulla katettu 25 prosenttia.

Kirkon eläkerahaston sijoitustoimintaa johtaa ja valvoo eläkerahaston johtokunta. Kertomuskaudella sijoitusten neutraaliallokaatio oli seuraava:

osakesijoitukset	40 %
korkosijoitukset	40 %
muut sijoitukset	20 %

Eläkerahaston sijoitustoiminta on pitkäjänteistä. Sijoitustoiminnan nettotuotto käyvin arvoin vuosina 1991–2007 (koko rahaston historia) on ollut noin 9,7 prosenttia, mitä voidaan pitää erittäin hyvänä tuloksena.

Kirkon keskusrahasto on koko 2000-luvun pyrkinyt määrätietoisesti edistämään vastuullista sijoittamista. Vuonna 2007 kirkkohallitus hyväksyi *Kirkon vastuullisen sijoittamisen ohjeet*. Uudet ohjeet perustuivat vuonna 1999 julkaistuihin kirkon sijoitustoiminnan eettisiin periaatteisiin. Tarkoitus oli täsmällisemmin kuvata, miten eettinen näkökulma voidaan käytännössä ottaa huomioon sijoitustoiminnassa. Uudet ohjeet laadittiin osittain yhteistyössä Ruotsin kirkon kanssa. Toinen tärkeä tekijä eläkerahaston vastuullisessa sijoitustoiminnassa oli kaksivuotinen yhteistyösopimus yhteiskuntavastuullisuuden arviointiin erikoistuneen konsultin, ruotsalaisen Ethix SRI Advisors AB:n kanssa. Ethix suoritti vuoden 2007 aikana kaksi arviointia eläkerahaston listattujen sijoitusten vastuullisuudesta. Näiden tuloksien perusteella eläkerahaston johtokunta päätti osallistua kuutta yritystä koskevaan vaikuttamistoimintaan. Saatujen selvitysten perusteella voitiin todeta, että näistä kuudesta yrityksestä viisi muutti riittävästi toimintatapojaan ja päivitti käytöskoodejaan. Vain yhden yrityksen toimintaan ei saatu aikaan haluttua muutosta. Yhteistyö konsultin kanssa jatkuu. Vastuullisen sijoittamisen kehittäminen on jatkossakin eräs painopiste kirkon keskusrahaston toiminnassa. Tavoitteena on erityisesti lisätä seurakuntien kiinnostusta tähän aiheeseen.

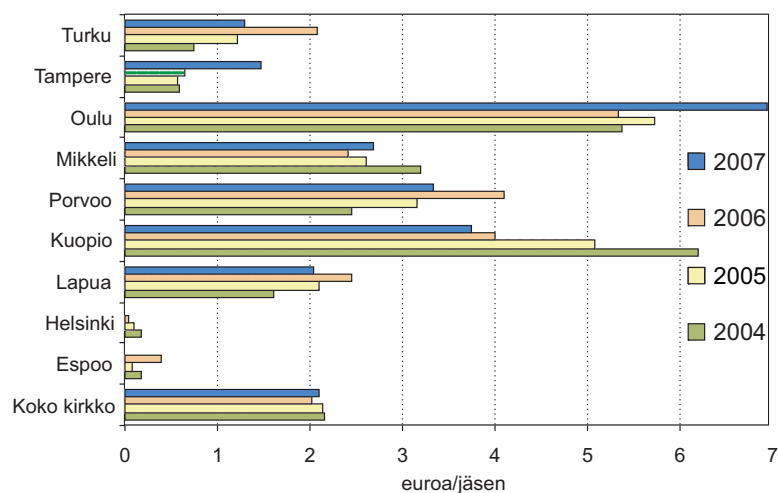
Avustusjärjestelmän kehittäminen ja rahoittaminen Kirkon keskusrahaston avustusjärjestelmän rahoittaminen ja kehittäminen on ollut tärkeä painopistealue vuodesta 2000 alkaen. Avustusjärjestelmä on kertomuskauden aikana elänyt jatkuvasti. Merkittävää on avustusmuotojen osuuksien muuttuminen avustusjärjestelmän sisällä. Kehittämisavustusten osuus oli kertomuskauden lopulla perinteisiä avustuksia suurempi.

Taulukko 14.14. Kirkon keskusrahaston avustukset vuosina 2004 ja 2007 miljoonina euroina.

	2004	2007
Perinteiset avustukset (verotulojen täydennys, harkinnanvaraiset, rakennusavustukset)	13,3	5,9
Kehittämisavustukset	1,9	7,8
Yhteensä	15,1	13,7

Toiminta-avustuksia jaettiin eniten Oulun, Mikkelin, Porvoon ja Kuopion hiippakuntien alueille. Kaikissa seurakunnissa yhteensä toiminta-avustusten määrä jäsentä kohti pysyi kertomuskaudella samansuuruisena.

Kuvio 14.8. Toiminta-avustusten jakautuminen hiippakunnittain ja jäsentä kohti vuosina 2004–2007.

Suomen kuntarakenteeseen on tulossa lähivuosina huomattavia muutoksia kunta- ja palvelurakennemuutoksen myötä. Kuntien lukumäärä tulee selvästi alenemaan. Seurakuntarakenne on voimakkaasti riippuvainen kuntarakenteesta, joten kuntajakomuutokset vaikuttavat välittömästi myös seurakuntajakoon. Tuleva kehitys on otettu huomioon myös avustusjärjestelmässä. Kirkkohallitus hyväksyi syksyllä 2006 kehittämisavustuksien uudet jakoperiaatteet vuodesta 2008 alkaen. Yhdistymisavustusten osalta noudatetaan kuntajakolain vastaavia periaatteita. Arviot tulevasta osoittavat, että seurakuntien avustustarve tulee jatkossa huomattavasti pienenemään.

Vuosina 2002–2005 kirkon keskusrahasto keräsi yhteisöveron perusteella määrättävän lisämaksun progressiivisesti (KL 22 luku 8 § 3 kohta). Kaikki seurakuntataloudet maksoivat 12 prosentin tasamaksun. Tämän lisäksi noin 60 seurakuntataloutta maksoi progressiivista osuutta, yhteisöverotuloistaan riippuen 15–20 prosenttia. Järjestelmää luotaessa ajateltiin, että avustusjärjestelmään tarvittava määrärahan lisäys katetaan progressiivisella maksuosuudella. Järjestelmää suunniteltaessa ymmärrettiin, että avustusten rahoittaminen progressiivisella lisämaksulla on kuitenkin vain väliaikainen ratkaisu. Ongelmana on rahoitusmallin riippuvuus suhdannevaihteluista.

Vuoden 2006 alusta keskusrahastomaksujen kerääminen muuttui uudelleen. Keskusrahasto perii seurakuntamaksun ainoastaan perusmaksuna laskennallisen kirkollisveron perusteella. Kirkolliskokous asetti perusmaksun tasoksi 8,7 prosenttia vuosille 2006–2007. Muutos liittyi yhteisöveron uuteen jakotapaan. Vuoden 2006 alusta alkaen kirkon yhteisövero-osuus tilitetään seurakunnille uudella tavalla: 50 prosenttia ”entisen” mallin mukaan eli työpaikkojen suhteessa ja 50 prosenttia euroa/kunnan jäsen -perusteella. Uudistus takaa sen, että kaikki seurakunnat saavat edes jonkin verran yhteisövero-osuutta. Jakotapa euroa/kunnan jäsen tuottaa seurakunnille noin 10 euroa kunnan jäsentä kohti. Tämä kirkon keskusrahaston ulkopuolella tapahtuva yhteisöveron tasaaminen seurakuntien kesken johtaa tehokkaampaan tulontasaukseen kuin avustusjärjestelmän kautta tapahtuva jako.

Suuret yhteiset hankkeet Nelivuotiskauden loppupuolella päätettiin ryhtyä kahden suuren yhteisen hankkeen toteuttamiseen tai suunnittelemiseen.

Kirkon uuden jäsentietojärjestelmän rakentaminen eli ns. KITKE-hanke ajoittuu vuosille 2009–2011. Päätökset asiasta tehtiin syksyllä 2006. Testaus, pilotointi ja käyttöönotto toteutetaan vaiheittain vuosien 2009–2011 aikana. Kirkon kokonaiskustannukset tulevat kuitenkin pienenevään nykyisestä ratkaisusta. Jäsentietojärjestelmän rakentamisen rahoittamisen osalta kirkolliskokous totesi toukokuussa 2005 seuraavaa: ”Keskusrahaston tase on vahva. Talousvaliokunnan näkemyksen mukaan aikaisemmilta vuosilta kertynyttä ylijäämää tulee käyttää uusiin hankkeisiin, jolloin ne eivät aiheuta painetta seurakuntamaksujen korottamiseen. Tämän hankkeen hyöty kohdistuu tasaisesti kaikkiin seurakuntiin, jotka ovat seurakuntamaksuin rahoittaneet aiemmilta vuosilta kertyneen ylijäämän.”

Vuoden 2007 lopussa työskentelynsä päättäneen seurakuntarakennetyöryhmän mukaan seurakuntarakenteiden uudistamisessa on kaksoisperiaate. Seurakuntien taloudelliset ja hallinnolliset tukitoimet hoidetaan suurissa yksiköissä ja hengelliseen elämään liittyvät perustoiminnot toteutetaan sekä pienissä toimivissa lähiyhteisöissä että laajempina yhteistyönä. Seurakuntarakennetyöryhmän asettamaa tavoitetta tukitoimien hoitamisesta suurissa yksiköissä ryhdyttiin toteuttamaan niin sanotussa Heta-projektissa (koko **kirkon yhteisen henkilöstö- ja taloushallinnon palvelukeskus**). Kirkkohallituksen täysistunto päätti tammikuussa 2008 käynnistää palvelukeskuksen perustamisen suunnittelun.

Työryhmä päätyi esittämään, että kirkkohallituksen alaisuuteen perustetaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon yhteinen talous- ja palkkahallinnon palvelukeskus. Palvelukeskuksen tehtävänä on tuottaa muun muassa seurakuntien ja kirkon keskushallinnon tarvitsemat kirjanpito- ja palkanlaskentapalvelut. Palvelukeskuksella on tarvittava määrä toimipisteitä, joihin siirtyy osaavaa henkilöstöä seurakunnista. Käytännön tasolla mallia hahmoteltiin siten, että Kirkon keskusrahaston alaisuudessa toimii palvelukeskus, joka on jaettu alueellisiin toimipisteisiin. Palvelukeskuksella on yksi johtaja ja alueellisesti työtä johtavat aluevastaavat.

Toisaalta kaikkien seurakuntien on kuuluttava jonkin palvelukeskuksen piiriin. Mikäli mittarina käytetään tehokkuutta, yhdessä palvelupisteessä tulisi olla vähintään 10 työntekijää. Palvelukeskukseen siirtyy talous- ja palkanlaskentahenkilöstöä seurakunnista. Työ voidaan hoitaa ainakin alkuvaiheessa osin virtuaalisesti eli työntekijöiden ei tarvitse muuttaa paikkakuntaa työnsä vuoksi. Jotta palvelukeskus toimisi siten kuin on tarkoitettu, on välttämätöntä, että kaikki seurakunnat käyttävät sen tuottamia palveluja. Tämä edellyttää tältä osin muutosta lainsäädäntöön.

Mikäli palvelukeskusmalli toteutuu, tarkoituksena on hankkia koko kirkolle yksi yhteinen talous- ja henkilöstöhallinnon tietojärjestelmä, jonka kaikki seurakunnat saavat käyttöönsä siirtyessään palvelukeskuksen piiriin. Tarkoitus on, että tietojärjestelmän hankinta rahoitetaan kirkon keskusrahaston varoista perusmaksun hintaa korottamatta ja että toimintakulut rahoitetaan seurakunnilta perittävillä palvelumaksuilla.

- » Seurakuntien taloudellinen tilanne on parantunut samaan aikaan kun jäsenmäärä on pienentynyt. Kun valtaosa kirkosta eronneista on nuoria aikuisia, joissa on paljon opiskelijoita, jäsenmäärän väheneminen vaikuttaa verotuloihin viiveellä. Seurakuntien tulee tehdä arviot jäsenkehityksen vaikutuksesta tuleviin verotuloihin.
- » Monilla seurakunnilla verotulot laskivat tai pysyivät lähes ennallaan taloudellisesta korkeasuhdanteesta huolimatta. Tämä paikallinen ja alueellinen eriarvoisuus voi syvetä verotilitysten normalisoituessa. Kirkon tulee huolehtia siitä, että toimintaedellytykset turvataan koko maan alueella.

15. Yhteiskunnan ylläpitämät palvelut

- Varhaiskasvatuksen asema vahvistui edelleen suomalaisessa yhteiskunnassa. Stakesin laatima *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* (VASU) julkaistiin vuonna 2003 ja tarkistettuna laitoksena 2005. Yksi VASU:ssa esitettyjä varhaiskasvatuksen sisällöllisiä orientaatioita on uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio.
- Kertomuskaudella uutta uskonnonvapauslakia (2003) on sovellettu koulun elämään. Laki ja siihen liittyvä keskustelu ovat selkeyttäneet ja vahvistaneet uskonnon asemaa koulun oppiaineena.
- Sotilaspappien käymien sielunhoidollisten keskustelujen määrä lisääntyi kertomuskaudella.
- Vankiloissa toimi 18 päätoimista pappia tai diakonia. He huolehtivat jumalanpalvelusta, hartaustilaisuuksien ja kirkollisten toimitusten järjestämisestä, sekä sielunhoidosta ja diakoniasta.

Uskontokasvatusta, uskonnonopetusta, jumalanpalveluselämää ja sielunhoitoa toteutetaan yhteiskunnan ylläpitämissä laitoksissa, kuten päivähoidossa, kouluissa ja muissa oppilaitoksissa, puolustusvoimissa ja vankiloissa. Kirkollinen työ puolustusvoimissa ja vankeinhoitolaitoksessa perustuu yhteiskunnan velvollisuuteen turvata perusoikeuksien toteutuminen. Kun yhteiskunnalla on oikeus rajoittaa kansalaisen oikeuksia sulkemalla hänet arkiympäristöstään vankilaan tai erottamalla hänet siviilielämästä sotilasyhteisöön, yhteiskunnalla on samalla velvollisuus järjestää hänelle mahdollisuus harjoittaa tärkeimpiä perusoikeuksiaan. Länsimaisen ihmisoikeusajattelun mukaan myös sotilaille ja vangeille halutaan järjestää mahdollisuus käyttää jokaiselle ihmiselle kuuluvaa oikeutta harjoittaa omaa uskontoaan.

15.1. Uskontokasvatus

Uskontokasvatusta annetaan Suomessa laajasti kasvatus- ja koulujärjestelmän eri tasoilla. Uskontokasvatus sisältyy sekä yhteis-

kunnan varhaiskasvatukseen että esiopetukseen. Perusasteella ja lukiossa on uskonto-niminen kouluaine. Varsinaista uskonnonopetusta ei ole ammatillisissa oppilaitoksissa, yliopistoissa ja ammatikorkeakouluissa. Ammatillisissa oppilaitoksissa opetukseen voi kuitenkin sisältyä etiikkaa, monikulttuurisuuskasvatusta ja eri kulttuurien opetusta. Monet näistä aiheista sivuavat uskonnonopetusta.

Päivähoidon uskontokasvatus Uskontokasvatus on Suomessa perinteisesti kuulunut lastentarhoihin hyvin kiinteästi. Se sai lakisäänteisen aseman, kun vuonna 1983 päivähoitolakiin lisättiin pykälä, jonka mukaan päivähoidon tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen tukea lasten uskonnollista kasvatusta. Lisäksi laki edellytti lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumuksen kunnioittamista.

Varhaiskasvatuksen asema vahvistui merkittävästi suomalaisessa yhteiskunnassa 1990-luvulla ja 2000-luvulle tultaessa. Stakes laati vuonna 2003 *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* (VASU) yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön ja opetushallituksen sekä Kuntaliiton ja muiden asiantuntijatahojen kanssa. Myös Kirkkohallituksen edustus oli mukana Varhaiskasvatussuunnitelman ohjausryhmässä. VASU:n toinen, tarkistettu painos ilmestyi lausuntojen ja kuntakyselyn myötä tehtyjen tarkistusten jälkeen vuonna 2005.

VASU on sisällöllisen kehittämisen ja ohjauksen väline, jonka tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa. Sen pohjana ovat valtioneuvoston periaatepäätöksenä helmikuussa 2002 hyväksymät *Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset*, jotka sisältävät yhteiskunnan järjestämän ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet.

Yksi VASU:ssa esitettyjä varhaiskasvatuksen sisällöllisiä orientaatioita on uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Tässä orientaatioissa tutustutaan lapsen oman uskonnon tai katsomuksen perinteeseen sekä perehdytään sen tapoihin ja käytäntöihin. VASU painottaa, että uskonnollis-katsomuksellisen orientaation sisällöistä sovitaan lapsikohtaisesti vanhempien kanssa. VASU perustuu kokonaisvaltaisen pedagogiikan periaatteelle. Se korostaa lapsen tapaa ihmetellä, tutkia ja olla utelias. Päivähoidon

arjessa tämä tarkoittaa muutosta toimintatuokiopedagogiikasta kohti kokonaisvaltaisempaa kasvun tukemista. Näkemys tuo haasteen myös seurakunnille kehittää uudenlaista tapaa olla mukana päivähoidon arjessa.

Esiopetukselle valmistui uusi opetussuunnitelma vuonna 2000. Esiopetukseen osallistuminen tuli jokaisen lapsen subjektiiviseksi oikeudeksi syksystä 2001 alkaen. Esiopetukseen tuli opetussuunnitelmassa myös uusi sisältöalue ”etiikka ja katsomus”. Eettinen kasvatusta kuuluu läpäisyperiaatteella kaikkeen esiopetustoimintaan. Sisältöalueeseen kuuluu lisäksi kulttuurinen katsomuskasvatusta, jonka tehtävänä on katsomuksellisen ajattelun kehittäminen esimerkiksi uskontojen ja vakaumusten tapoihin tutustumalla. Lisäksi sisältöalueeseen kuuluu uskontokasvatusta ja elämäntietokasvatusta tai muu kasvatusta. Uskontokasvatuksen tavoitteena on kohdata uskonnollisia kysymyksiä ja tutustua uskonnollisiin juhliin. Siinä on myös mahdollista tutustua oman uskonnon keskeisiin sisältöihin. Lapsen huoltajan valinnan mukaan lapsi voi osallistua joko uskontokasvatukseen, elämäntietokasvatukseen tai muuhun kasvatukseen. Kasvatuksen eriyttäminen lapsiryhmässä uskontokasvatukseksi ja elämäntietokasvatukseksi on kuitenkin esiopettajien piirissä koettu haasteelliseksi.

Varhaiskasvatuksen uudistuminen toi kertomuskaudella uusia haasteita seurakuntien ja kuntien yhteistyöhön. Päivähoidon uskontokasvatuksen yhteistyö seurakuntien kanssa voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: yhteistyö uskontokasvatuksen toteutuksessa, hallinnollisen tason yhteistyö ja mentorointi. Mentorointi on näistä uusien työtapa. Hallinnollinen yhteistyö ja yhteinen toiminta uskontokasvatuksen toteuttamiseksi muodostavat toimivan ja luontevan kanavan kehittää myös uusia yhteistyön muotoja. Mentoroinnin myötä yhteistyön merkitys nousee entisestään: mentorina toimivan on tunnettava hallinnollisella yhteistyön tasolla tehdyt päätökset ja suunnitelmat, jotta hän voi toimia yhteisten linjausten mukaisesti päivähoidon arjessa.

Päivähoidolle suunniteltujen lasten jumalanpalvelusten merkitys tulee luultavimmin vahvistumaan tulevina vuosina. VASU:n uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio korostaa lapsen oikeutta omaan uskontoon ja sen mukaisen tradition kokemiseen. Se peräänkuuluttaa lapselle mahdollisuutta kokea pyhän läsnäoloa

ja hiljaisuutta sekä ihmetellä ja kysyä uskontoon liittyviä kysymyksiä. Samaan aikaan perinteikäs kirkkopedagogiikka on tullut uudistuneena kirkon lapsityön työvälineeksi. Kotikirkko tarjoaa tällaiselle uskontokasvatukselle luontevan ympäristön.

Uudistukset luovat haasteen tehdä selkeämpi ero kasteopetuksen ja uskontokasvatuksen välillä. Ne ovat molemmat osa kirkon kasvatustoimintaa. Kasteopetus on seurakunnan omaa toimintaa, jonka tavoitteena on tukea kaikkien kastettujen seurakuntalaisten hengellistä kasvua. Seurakunnan tavoitteena on tukea päivähoiton henkilöstöä toteuttamaan uskontokasvatusta omassa tehtävässään. Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen ydintä ovat kristillisen kulttuurimme perinteet ja sisällöt ja tarvittaessa myös muiden uskontojen huomioonottaminen.

Uskonnonopetus Viimeisten vuosikymmenien aikana uskonnonopetuksen painopiste on muuttunut oleellisesti, sillä opetuksen tavoitteena ei enää pidetä oppilaiden kasvattamista henkilökohtaiseen uskoon. Peruskoulun uudistuksesta lukien on pyritty edistämään oppilaiden uskonnollista, eettistä ja sosiaalista kehitystä. Oppiaineen opetus on annettu selkeästi yhteiskunnan tehtäväksi. Yhtenä koulun oppiaineista uskonnonopetuksella on selvästi eri tavoitteet ja tehtävät kuin kirkon kasvatustoiminnalla. Uskonnonopettajat ovat myös itse halunneet korostaa omaa itsenäistä ammatti-identiteettiään.

Kertomuskaudella uutta uskonnonvapauslakia (2003) on sovellettu koulun elämään. Perusopetus- ja lukiolaeissa ei vuodesta 2003 lähtien enää puhuta ”tunnustuksellisesta uskonnonopetuksesta” vaan ”oppilaan oman uskonnon opetuksesta”. Kyse on opetuksesta, joka ei ole uskonnon harjoittamista. Terminmuutoksen katsottiin heijastavan vallitsevaa käytäntöä, sillä nimestään huolimatta tunnustuksellinen opetus ei ollut enää vuosikymmeniin tarkoittanut uskonnollisen yhdyskunnan opinkäsityksiin perustuvaa opetusta. Lisäksi termistä luopumisen taustalla vaikutti tunnustuksellisuuden käsitteestä vallitseva epäselvyys ja ristiriitaisuus. Peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmat painottavat sitä, että uskonnonopetuksen keskeisenä tehtävänä on tarjota tietoa ja kokemusta oman uskonnon merkityksestä ja sen yhteiskunnallisista ja kulttuurisista vaikutuksista. Laista myös poistettiin uskon-

nonopettajilta vaatimus kuulua kirkkoon. Opettaja opettaa uskontoa samanlaisella virkavastuulla kuin muitakin koulun oppiaineita. Uskonnonopetuksen järjestämismalliin termin vaihto ei vaikuttanut.

Valtaosassa kouluista lakiuudistuksen on koettu vaikuttaneen vähän tai ei lainkaan. Myönteisenä on pidetty sitä, että laki ja siihen liittyvä keskustelu ovat selkeyttäneet ja vahvistaneet uskonnon asemaa koulussa oppiaineena. Tätä tukevat myös professorien Antti Räsäsen ja Arto Kallioniemen viimeaikaiset kyselytutkimukset.

Lain tulkinnasta on esiintynyt jonkin verran epäselvyyksiä erityisesti koulun yhteisten juhlaperinteiden yhteydessä. Lain käsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunta totesi, ettei koulun juhlaperinteisiin mahdollisesti sisältyvä yksittäisen virren laulaminen tehnyt niistä uskonnon harjoittamiseksi katsottavia tilaisuuksia. Tästä seuraa, että koulun yhteisiin juhliin osallistuminen ei ole sidoksissa oppilaan tai opettajan jäsenyyteen uskonnollisissa yhdyskunnissa. Eduskunnan ratkaisujen valossa uskonnollisia tilaisuuksia ovat nimenomaan koulujumalanpalvelukset ja hartaus-tilaisuudet.

Vastoin eduskunnan näkemystä joissakin yksittäisissä kouluissa on suvaitsevaisuuteen vedoten jätetty suvivirsi laulamatta kevätjuhliissa. Samoin jotkut koulut ovat uskonnonvapauslakiin vedoten kieltäytyneet yhteistyöstä seurakunnan kanssa tai vaatineet esimerkiksi päivänavausten olevan yleishumaaneja ilman kristillistä sisältöä. Myös seurakunnissa on esiintynyt epäselvyyttä lain tulkinnasta. Opetushallituksen eduskunnan perusteluihin perustuvaa muistiotä uskonnonvapauslain vaikutuksista perusopetukseen ja lukio-opetukseen on tästä johtuen pyritty tuomaan esille seurakunnissa.

Kertomuskaudella etenkin suuremmilla paikkakunnilla uskonnonopetuksessa ja seurakuntien koululähtöisessä työssä on entistä enemmän alettu ottaa huomioon moniuskontoistuminen ja monikulttuuristuminen. Koulutusta ja välineitä aitoon kohtaamiseen ja dialogiin tarvitaan yhä enenevässä määrin. Uskonnonopetuksessa tämä merkitsee syventymistä omaan uskontoon, jotta pystyy tasa-vertaiseen dialogiin toisten uskontojen ja uskonnottomien kanssa.

15.2. Kirkollinen työ puolustusvoimissa

Puolustusvoimien kirkollinen työ on evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen kirkon työtä varusmiesten, henkilökunnan ja reserviläisten parissa. Sotilaspapit hoitavat myös kirkollista työtä sisäasiainministeriön alaisessa rajavartiolaitoksessa. Lähtökohta puolustusvoimien kirkollisessa työssä on se, että pappi on läsnä seurakuntansa keskellä. Kirkollisen työn tarkoituksena on tuoda kansankirkkojen hengellinen ja henkinen tuki puolustusvoimissa ja rajavartiolaitoksessa palveleville jumalanpalveluselämän, kirkollisen opetuksen ja sielunhoidon keinoin. Lisäksi sen tehtävänä on ylläpitää ja kehittää sotilasyhteisön jäsenten eettistä toimintakykyä kaikissa olosuhteissa. Sotilaspappi on kaikkia varusmiehiä ja henkilökuntaan kuuluvia varten uskonnosta tai vakaumuksesta riippumatta.

Kirkollinen työ on osa valtion rahoittamaa puolustusvoimien työtä. Valtion perusrahoituksen lisäksi eräät luterilaiset ja ortodoksiset seurakunnat, ortodoksisen kirkon kirkollishallitus sekä Sotilaskotiliitto tukevat kirkollista työtä eri tavoin. Paikalliset sotilaskotiyhdistykset lahjoittavat perinteisesti varusmiehille Sotilaan virsikirjan sekä järjestävät konfirmaatiojuhlia ja muita tilaisuuksia. Suomen Gideonit ry lahjoittaa edelleen varusmiehille ja kansainvälisissä joukoissa palveleville Uuden testamentin.

Kertomuskaudella puolustusvoimien kirkollista työtä johti kenttäpiispa Hannu Niskanen. Päätoimisia sotilaspappeja oli 28. Heidän lisäksi kirkollista työtä tekivät osa-aikaiset sotilaspapit, joista osa oli ortodokseja. Työhön osallistuivat myös kirkollisen alan varusmiehet, reservin sotilaspapit ja -diakonit sekä kansainvälisissä tehtävissä palvelevat papit ja diakonit.

Suurin osa kirkollisesta työstä kohdistui varusmiehiin. Jumalanpalvelusten määrä kasvoi kertomuskauden aikana hieman. Vuonna 2007 pidettiin 574 jumalanpalvelusta, joista ehtoollisjumalanpalveluksia oli 381. Myös ehtoollisella kävijöiden määrä lisääntyi ja heitä oli lähes 33 000.

Hartauksia pidettiin aiempaa enemmän. Varuskunnissa järjestettiin myös hengellisen musiikin konsertteja ja Kauneimmat joululaulut -tilaisuuksia, raamattu- ja keskustelupiirejä sekä retkiä kirkollisiin tilaisuuksiin.

Sotilaspapit tekivät vuosittain noin 500 kirkollista toimitusta. Monet varusmiehet ja henkilöstön jäsenet kokivat sotilaspapin ”omaksi papiksi” ja työntekijöille sotilaspappi oli usein myös tärkeissä elämän käännekohtissa mukana oleva perhepappi.

Varusmiesrippikoulun suosio on hieman vähentynyt asevelvollisten keskuudessa. Runsaasta 200 vuosittaisesta rippikoululaisesta konfirmoitiin noin 80 prosenttia ja kastettiin 30–50 nuorta. Aiemmin kastetuista kirkkoon liittyi 60–80 varusmiestä vuosittain. Sotilaspapilla on työssään erinomainen mahdollisuus kohdata nuoria aikuisia.

Varusmiehille ja henkilökunnalle järjestettiin oppitunteja ja luentoja. Varusmiehille pidetyillä oppitunneilla käsiteltiin kristillisen uskon kysymyksiä sekä nuoren miehen ja naisen elämäntilannetta. Lisäksi tunneilla annettiin virsiopetusta. Kertomuskauden aikana yksi opetuksen painopistealue oli etiikka ja eettinen johtaminen. Kirkollisen työn vuoden 2006 erityisteemana oli ”Sotilaspappi eettisenä kasvattajana”. Puolustusvoimissa käytävän arvokeskustelun tukemiseksi Pääesikunnan kirkollinen ala julkaisi *Ihmisestä on kysymys* -kirjan. Kenttäpiispa Hannu Niskasen ja kenttärovasti Seppo Ahosen toimittamaan kirjaan sisältyy artikkeleita paitsi puolustusvoimien johdolta myös siviilipuolen yhteiskunnallisilta vaikuttajilta.

Kertomuskaudella järjestettiin useita valtakunnallisia tilaisuuksia, joista erilaiset hengelliset päivät ja juhlat olivat suurimpia. Puolustusvoimien hengelliset päivät, ortodoksiset hengelliset päivät ja päällystön hengelliset päivät kokosivat vuosittain 400–500 osallistujaa. Kenttäpiispan toteuttamat kirkollisen työn tarkastukset ja muut vierailut eri varuskunnissa kokosivat myös runsaasti ihmisiä. Vuonna 2005 Oulussa järjestettiin Itämeren maiden sotilaspappien konferenssi. Noin 160 sotilaspappia ja -sielunhoitajaa Pohjoismaista, Baltian maista, Saksasta, Puolasta ja Venäjältä osallistui konferenssiin.

Nykyajan kriisitilanteissa informaatio- ja psykologisella sodankäynnillä on entistä suurempi merkitys. Kirkollisen työn opetus ja sielunhoito tukevat puolustusvoimien eettistä toimintakykyä. Puolustusvoimissa arvostetaan sotilaspappien kriisisielunhoidollista osaamista ja valmiutta kohdata esimerkiksi kuolemaan liittyviä kysymyksiä. Tästä osoituksena on se, että sotilaspapit

toimivat varuskunnallisten kriisiryhmien puheenjohtajina tai asiantuntijajäseninä.

Puolustusvoimien toimintaan vaikutti kertomuskauden aikana lisääntyvä kansainvälisyys ja monikulttuurisuus. Myös rauhanturvaoperaatioiden myötä sotilaspappien eettiselle ja teologiselle asiantuntemukselle oli tarvetta. Sotilaspappeja toimi Kosovossa, Eritreassa, Bosniassa, Libanonissa ja Afganistanissa. Lisäksi pappi oli mukana Euroopan unionin taistelujoukoissa (EUBG). Kohde- maissa sotilaspappien tehtäväksi muodostui omien sotilaiden tukemisen ohella muun muassa yhteyksien luominen eri kirkko- ja uskontokuntiin. Aikaansaadulla vuoropuhelulla oli merkitystä jännitteiden lievittämisessä ja luottamuksen rakentamisessa kriisi- alueilla.

Puolustusvoimien kirkollisen työn ekumeeninen luonne korostui kansainvälisissä kriisinhallintaoperaatioissa. Eri kirkkojen ja uskonnollisten yhdyskuntien kanssa pyrittiin toimimaan rinnakkain ja yhteistyössä niin kotimaassa kuin ulkomaan komennuksillakin. Myös moniarvoistuminen ohjasi toimintatapoja ja niiden kehittämistä. Kirkollisessa työssä pyrittiin luomaan edellytyksiä eri uskontoja ja vakaumuksia edustavien ihmisten uskonnonvapauden toteutumiselle ja heidän toivomansa uskonnollisen ja eettisen tuen saamiselle.

Sielunhoito muodosti merkittävän osan sotilaspappien työpanoksesta puolustusvoimissa. Henkilökohtaisia keskusteluja käytiin vuosittain 5 000–6 000. Kertomuskaudella keskustelujen määrä lisääntyi. Tätä kasvua selittää osaltaan puolustusvoimien johtamis- ja hallintojärjestelmän uudistus (JOHA 2008), joka aiheutti työntekijöissä epävarmuutta ja huolta tulevaisuudesta. Rakennemuutoksen myötä myös kirkollisen alan henkilöstöä kohdennettiin ja tehtäviä organisoitiin uudella tavalla.

15.3. Kriminaalityö

Uskonnonvapaus merkitsee vakaumuksen ohella oikeutta uskonnon harjoittamiseen. Kansalaisen perusoikeuden toteutuminen on paitsi vankilasielunhoitajien, myös koko vankeinhoidon tehtävä. Kun vankeinhoito takaa vangitulle hänen oikeutensa

uskontoon myös vankeusaikana, se huolehtii ihmisen perusoikeuksien toteutumisesta. Kirkkojensa lähettämien vankilasielunhoitajien työ liittyy siten vankeinhoidon kokonaisuuteen. Vankiloiden pastorit ovat vankeinhoitolaitoksen ja vankiladiakonit hiippakuntien viranhaltijoita. Vankilasielunhoidon valvonta kuuluu hiippakuntien tuomiokapituleille.

Uusi vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki astuivat voimaan lokakuussa 2006. Lainsäädännön uudistukseen liittyen vankeinhoidossa on toteutettu laaja-alainen organisaatiomuutos, jonka seurauksena maahan syntyi viisi aluevankilaa. Aluevankilat ovat virastoja, joiden alaisuudessa yksittäiset laitokset toimivat. Tavoitteena on, että aluevankilajärjestelmän avulla vankeusprosessi tutkintavankeudesta vapauteen voidaan hoitaa entistä suunnitelmallisemmin ja kuntoutuspainotteisesti. Suunnitelmallisuus ja aluevankilaan kuuluvien vankiloiden toiminnan koordinoiminen liittyvät kaikkeen aluevankilan toimintaan ja siten myös vankilasielunhoitoon. Vankilasielunhoito on oma perustehtävänsä ja uskonnonharjoittamisen toteuttamisen lisäksi se on osa kuntouttavan vankityön kokonaisuutta.

Vankien päivittäinen keskimäärä oli vuonna 2007 (keskivankiluku) 3 551 vankia. Naisvankeja oli seitsemän prosenttia kaikista vangeista. Nuorten alle 21-vuotiaiden vankien määrä on laskenut tasaisesti 2000-luvulla. Vankirakenneselvityksen mukaan eniten vankeja tuomittiin henki- ja väkivaltarikoksista (39 %). Seuraavina olivat huumausainerikokset, omaisuusrikokset ja liikennejuopumukset. Ensi kertaa vangittuna oli 32 prosenttia ja vähintään kymmenettä kertaa vangittuna 11 prosenttia vankeusvangeista. Vangeista 77 prosenttia suoritti rangaistustaan suljetuissa laitoksissa ja 23 prosenttia avolaitoksissa. Elinkautisvankeja oli 144.

Päätoimisia vankilapappeja ja -diakoneja oli kertomuskauden lopussa yhteensä 18. Lisäksi Suomen Vapaakirkko on asettanut tehtävään vankiladiakonin. Päätoimiset papit (15) ja diakonit (3) toimivat kaikissa suljetuissa vankiloissa ja kahdessa avovankilassa. Lisäksi neljässä avovankilassa oli sivutoiminen vankilapappi, joka piti yhteyttä vankilaan oman seurakuntapapin toimensa ohessa.

Kriminaalitoimissa papit ja diakonit voivat tavata yksittäisiä vankeja heidän omasta pyynnöstään. Vankilasielunhoitajat huolehtivat jumalanpalvelusten, hartaustilaisuuksien ja kirkollisten toimi-

tusten järjestämisestä sekä yksityisestä sielunhoidosta ja diakoniasta. He pitivät yhteyttä seurakuntiin ja heidän kauttaan seurakuntien työntekijöillä ja vapaaehtoisilla on luontevin yhteys vankiloihin. Vankilasielunhoitajat ja seurakuntien työntekijät auttoivat perustyössään myös vankien omaisia. Samoin he tukivat myös vankiloista vapautuneita.

Kirkkohallituksen ja vankilasielunhoidon välille luotiin kiinteä yhteys 1970-luvun alussa ja vuonna 1972 perustettiin päätoiminen kriminaalityön sihteerin virka. Kirkon tekemästä päihde- ja kriminaalityöstä kerrotaan luvussa 7.3.

Kirkko oli oman kriminaalityönsä ohella mukana yhteiskunnan käynnissä olevissa rikollisuuden ehkäisyn ja turvallisuuden kehittämisen ohjelmissa. Niistä merkittävin oli Turvallisuustalkoot – kansallinen rikoksen torjuntaohjelma. Mukana ohjelmassa oli noin kaksi kolmasosaa seurakunnista. Kirkko osallistui kriminaalihuollon kehittämiseen myös Kriminaalihuollon tukisäätiön yhtenä taustayhteisönä ja Rikosseuraamusalan neuvottelukunnan yhteydessä.

Kirkko oli kertomuskaudella mukana vuonna 1994 perustetussa Rikosuhripäivystyksessä. Sen tehtävänä on antaa tukea ja käytännön neuvoja rikoksen tai rikosyrityksen kohteeksi joutuneille alue-toimistoissa tai palvelupisteissä. Valtakunnallinen puhelinpalvelu toimi henkistä tukea antavana puhelinpalveluna ja juristineuvontana.

Ekumeeninen yhteistyö kirkkojen ja uskonyhteisöjen vankilatyön ja kriminaalityön kehittämisessä toteutui kertomuskaudella Kristillisen vankila- ja kriminaalityön yhteistyöverkoston kautta, jota evankelis-luterilainen kirkko organisoி ja johti. Vuositasolla noin 250 maallikkoa ja noin 80 kirkkojen ja uskonyhteisöjen työntekijää osallistui kriminaalityöhön yhteistyössä vankilasielunhoidon ja vankeinhoidon kanssa.

16. Johtopäätöksiä ja tulevaisuuden haasteita

Kirkon toimintaympäristö on ollut nopeassa muutoksessa 2000-luvulla. Yleiset, yhteiskunnassa vallitsevat asenteet, arvot ja elämäntavat ovat muuttuneet voimakkaasti. Sitoutuminen perinteisiin instituutioihin on heikentynyt. Muuttoliike on ollut vilkkaampaa kuin koskaan. Kuntarakenteiden muutokset ovat muuttaneet seurakuntien rakenteita ja prosessi kiihtyy. Maahanmuuttajien määrä on lisääntynyt ja uskonnollinen kirjo kasvanut. Myös suomalaisten uskonnollisuus on muuttunut. Väestö ikääntyy ja suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle.

Tapahtuneet muutokset haastavat kirkon pohtimaan omaa kykyään vastata kulttuurin murrokseen. Ne edellyttävät muutosvalmiutta ja joustavuutta uudenlaisten toimintamuotojen kehittämisessä. Seuraavaan on koottu keskeisiä havaintoja ja tulevaisuuden haasteita kertomuskaudella tapahtuneiden muutosten pohjalta.

1. Kirkon jäsenistö moninaistuu

Instituutioiden roolin heikkeneminen on leimannut viime vuosikymmeniä. Omaehtoinen elämä, vapaus valita itse oma elämäntapansa ja individualistiset ratkaisut hallitsevat länsimaista ajattelutapaa. Monien perinteisten yhteisöjen kuten puolueiden ja yhdistysten jäsenmäärä on laskenut voimakkaasti. Sama kehityssuunta on koskenut myös kirkkoa, joskin vähäisemmässä määrin.

Kysymys kirkon jäsenyydestä nousi erityisen ajankohtaiseksi teemaksi kertomuskauden aikana. Kirkosta eroaminen lisääntyi ja jäsenmäärä kääntyi laskuun. Valtaosa suomalaisista kuitenkin on luterilaisen kirkon jäseniä ja myös monin tavoin jäsenyyteensä sitoutuneita. Jäsenyyden perusteet eivät kuitenkaan ole yhtenäisiä. Jäsenyyden syiden ja seurakuntien toimintaan osallistumisen tarkastelu osoittaa, että jäsenyyden taustalla on erilaisia syitä ja kirkon jäsenet profiloituvat eri tavoin. Kirkko ilmenee monikasvoisena.

Useimmille jäsenille keskeisenä kirkkoon kuulumisen syynä ovat elämän taitekohtia rytmittävät kirkolliset toimitukset. Moni haluaa myös olla kirkon jäsenenä siksi, että kirkko auttaa heikkoja ja vähäosaisia niin kotimaassa kuin ulkomaillakin sekä tukee ihmisiä erilaisten kriisien keskellä. Osa puolestaan pitää erityisen tärkeänä sitä, että kirkko ylläpitää kristillistä kulttuuriperintöä ja opettaa tärkeitä elämänarvoja. Moni taas arvostaa kirkon työtä lasten ja nuorten hyväksi. Osa jäsenistä korostaa kirkon hengellisiä tehtäviä ja osallistuu aktiivisesti seurakunnan toimintaan.

Jäsenistä osa käyttää kirkon tarjoamia mahdollisuuksia monipuolisesti. Jumalanpalveluselämän ohella on tarjolla runsaasti säännöllistä kokoavaa toimintaa. Monet taas kohtaavat kirkon lähinnä itselleen tärkeissä elämän taitekohdissa kirkollisissa toimituksissa ja niihin liittyvissä toimituskeskusteluissa. Osalla on tapana käydä kirkossa suurimpina juhlapyhinä, erityisesti jouluna ja pääsiäisenä. Monet haluavat itse osallistua hyvän tekemiseen ja jakamiseen seurakunnan vapaaehtoisena. Lähes kaikki löytävät tiensä hautausmaalle saattaessaan läheisiään ja muistaessaan heitä vuoden varrella haudan äärellä. Eri tyyppiset jäsenet odottavat kirkolta eri asioita ja he valitsevat itse, miten paljon ja mitä kirkon tarjoamia mahdollisuuksia he käyttävät.

Samalla henkilöllä voi olla useita jäsenyyden perusteita ja jäsenyyden ensisijainen motivaatio voi vaihtua elämän eri vaiheissa. Monelle kirkon jäsenelle riittää, että kirkko on olemassa, että se toimii ja on lähellä kun sitä tarvitsee. Heidän sitoutumisensa kirkkoon tulee nähdä yhtä merkittävänä kuin niiden, jotka elämäntilanteensa vuoksi voivat ja haluavat osallistua aktiivisesti seurakunnan toimintaan. Jäsenten siteitä kirkkoon voi parhaiten vahvistaa niistä siteistä käsin, jotka heillä jo on.

2. Suomalaiset muuttavat, ikääntyvät ja kuolevat

Muuttaminen paikkakunnalta toiselle on ollut vilkkaampaa kuin koskaan aikaisemmin. Kertomuskauden aikana kunnasta toiseen muuttoja tapahtui yli miljoona. Tämä muuttoliike merkitsee monien perinteisten siteiden katkeamista ja kiinnittymistä uusiin elämänympäristöihin. Nämä irtautumiset vaikuttavat myös suomalaisten suhteeseen kirkkoon. Monet eroavat kirkosta juuri muuttaessaan paikkakunnalta toiselle. Myös nuoruusiällä kirkon toimin-

nassa aktiivisesti mukana olleiden nuorten side seurakuntaan katkeaa usein juuri opiskelupaikkakunnalle muutettaessa. Kirkko voi löytää merkittävän tehtävän vastaanottajana niillä paikkakunnilla, joihin muuttaa uusia ihmisiä. Seurakuntien kannattaa etsiä ennakkoluulottomasti tapoja kohdata niitä ihmisiä, jotka muuttavat uuteen asuinympäristöön.

Perherakenteet monimuotoistuvat entisestään. Erilaisten perheiden kohtaaminen ja perheiden tukeminen eri elämänvaiheissa edellyttää kirkolta toimintatapojen kehittämistä.

Väestö ikääntyy. Suurten ikäluokkien eläkkeelle jääminen tulee vaikuttamaan laaja-alaisesti kirkon toimintaan. Kirkon on mahdollista tarjota ikääntyneille mielekkäitä osallistumisen muotoja. Ylipäätään seurakuntien kannattaa kiinnittää huomiota ikärakenteen muutoksiin riittävän ajoissa.

Ikääntyvä väestö tarvitsee hoiva- ja terveyspalvelujen lisäksi lopulta myös viimeisen leposijan. Kirkko huolehtii paitsi jäsentensä, myös lähes kaikkien muiden suomalaisten hautaamisesta. Tämä merkitsee kansankirkolle laajaa kosketuspintaa väestöön. Jotta hautaukset voidaan jatkossakin toimittaa niiden merkityksen vaatimalla tavalla, tarvittavat lisäresurssit tulee ennakoida riittävän ajoissa, sillä kuolleiden määrä tulee lähitulevaisuudessa merkittävästi lisääntymään.

3. Uskonnollisuus yksilöllistyy

Suomalaisten arvot ovat viimeisten vuosikymmenien aikana muuttuneet yhä enemmän yksilökeskeiseen suuntaan. Sen sijaan kansalliset ja globaalit arvot ovat menettäneet asemaansa. Arvot myös vaihtelevat yhä enemmän eri ihmisryhmissä.

Osaltaan muutoksessa on kyse koko läntistä maailmaa koskevasta murroksesta, jossa siirrytään traditionaalisista kohti jälkitraditionaalisia arvoja. Arvotutkimuksessa jälkimmäisiin on luokiteltu muun muassa vastuullisuus, itsenäisyys, mielikuvitus, suvaitsevaisuus, tunne johtajuudesta sekä epäitsekkyys. Modernin ihmisen elämänasenteeseen kuuluu elämänarvojen jatkuva ja kriittinen puntarointi. Kyse ei ole aatejärjestelmästä, vaan tavasta tehdä ratkaisuja. Tästä johtuen myös perinteiset arvot, kuten perhe-elämän korostaminen, työn arvostus tai kirkkoon kuuluminen voivat kuulua modernin ihmisen elämään. Niihin kuitenkin

päädytään entistä tietoisemman ja itsenäisemmän harkinnan pohjalta. Ne eivät ole modernille ihmiselle itsestäänselvyyksiä, vaan harkittuja valintoja. Myös uskonnollisuus on modernia, kun se lähtee omasta itsestä ja seuraa halusta olla autenttinen.

Tutkimusten mukaan viimeisen neljännesvuosisadan aikana suomalaisten uskonnollisuudessa sinänsä ei ole tapahtunut dramaattisia muutoksia. Kuitenkin kristinuskon opetukseen uskominen on vähentynyt suomalaisten keskuudessa jo pitkään. Vaikka Jumalaan uskovien osuus on pysynyt suhteellisen vakaana, uskomisiin kristillisiin perususkomuksiin on silti selvästi heikentynyt. Tämä haastaa kirkon kohtaamaan kasvavaa hengellistä etsintää ja ottamaan vakavasti myös uskon intellektuaalisen haasteen.

Moderni elämänsäsenne muuttaa suhdetta uskonnollisiin instituutioihin. Pidemmällä aikavälillä suurin yksittäinen muutos on julkisessa uskonnonharjoittamisessa: yhä suurempi joukko ei osallistu lainkaan jumalanpalveluksiin tai muihin uskonnollisiin tilaisuuksiin. Suomalaiset arvostavat evankelis-luterilaisen kirkon toimittamaa jumalanpalvelusta ja katsovat kirkon hoitaneen tämän tehtävän melko tai erittäin hyvin. Silti osallistuminen pääjumalanpalveluksiin on ollut pitkään laskusuunnassa. Taustalla vaikuttaa yksilöllistyminen, sillä tärkein osallistumattomuuden perustelu oli, että jumalasuhdetta hoidetaan mieluummin yksityisesti, ilman kirkkoa.

Monet kaipaavat jumalanpalveluksen aiempaa vahvempaa kiinnostumista yksilön omaan elämään. Eri ihmisryhmillä tämä kiinnostuminen tarkoittaa kuitenkin usein aivan eri asioita. Elämäntapojen ja -tilanteiden moninaisuus asettaa ihmisläheisemmän messun toteuttamiselle selkeän haasteen. Jumalanpalvelusuudistuksen tarjoamia mahdollisuuksia erityyppisten jumalanpalvelusten toteuttamiseen on mahdollista käyttää aiempaa laajemmin hyväksi. Jumalanpalvelusajoissa voidaan ottaa huomioon muuttunut elämänrytmi. Erityisesti suurehkoissa kaupungeissa, joissa on useita seurakuntia, eri kirkkojen jumalanpalvelusaikoja olisi mahdollista porrastaa ja järjestää erityyppisiä jumalanpalveluksia. Lisäksi niissä käytettävä musiikkityyli voi vaikuttaa osallistumispäätökseen. Elämykselliset tapahtumat kokoavat ihmisiä kaikilla elämänsäaloilla. Tästä seuraa, että esimerkiksi kirkkovuoden juhliin

panostamalla seurakunnilla on mahdollisuus tavoittaa laaja joukko ihmisiä.

Lukuisat perinteisen kokoavan toiminnan muodot ovat menettäneet suosiotaan erityisesti kaupungeissa. Perinteisten toimintamuotojen rinnalla voidaan tukea pienten toiminnallisten ryhmien ja yhteisöjen syntymistä sekä vahvistaa kirkon jäsenten mahdollisuutta kehittää toimintaa ja luoda uutta. Seurakuntien laajat verkostot antavat nykyistä suuremmat mahdollisuudet yhteistyön kehittämiseen yhteiskunnan muiden toimijoiden ja järjestöjen kanssa. Seurakunnissa on hyvä pohtia, millä tavoin osallistumisen mahdollisesti koetaan olevan ristiriidassa itsenäisyyden, mielikuvituksellisuuden ja henkilökohtaisen vastuunkantamisen kanssa. Ihmiset toisaalta kaipaavat myös mahdollisuuksia toteuttaa epäitsekkäitä ihanteita. Seurakuntien on mahdollista tuoda tätä puolta toiminnassaan enemmän esille.

Yksilöllistyminen tuo mukanaan erityisen haasteen kristilliseen kasvatukseen. Suomalaiset haluavat enenevässä määrin kunnioittaa lapsen omaa tapaa kokea uskonnollisuus ja antaa lapselle tilaa ja itsenäisyyttä uskonnon suhteen. Monet nuoret aikuiset haluaisivat antaa lapsilleen kristillistä kasvatusta, vaikka eivät sitä itse olisikaan saaneet. Lapsen näkökulmaa kunnioittavalle uudella uskonnolliselle kasvatukselle on selvä tilaus. Seurakunnat ovat kotien kristillisen kasvatuksen tukemisessa avainasemassa.

4. Kirkollisissa toimituksissa kirkko kohtaa jäsenet heille itselleen tärkeissä elämän taitekohdissa

Suomalaiset pitävät kirkollisia toimituksia tärkeinä ja arvostavat niitä. Toimitukset ovat pitkään olleet tärkeimpiä jäsenyyden perusteita. Niiden kautta kirkko saa yhteyden suureen osaan suomalaisista. Toimitukset ovat kohtaamisen mahdollisuuksia, joissa kirkko on läsnä ihmiselle merkittävissä elämänkaaren tapahtumissa. Näiden tilaisuuksien luonnetta on syytä pohtia ja arvioida huolellisesti, sillä suomalaisten kontaktipinnat kirkkoon ovat vähäisen osallistumisen myötä yhä harvemmassa. Käsitys kirkosta muodostuu useissa tapauksissa yksittäisten tilaisuuksien ja henkilöiden kautta.

Kuitenkin myös kirkollisten toimitusten suosio on laskenut. Kristillisten kasteiden, avioliittoon vihkimisten sekä hautaan

siunaamisten osuus on alhaisempi kuin kertomuskauden alussa. Kirkollisesti vihittyjen osuus on laskenut voimakkaasti. Tämä kehitys tuo haasteita myös kirkon perinteisesti vahvoille toimintamuodoille. Pääkaupunkiseudulla toimituksiin osallistuvien osuudet ovat vielä selkeästi alhaisemmat. Useissa asioissa pääkaupunkiseudun kehitys ennakoi myös muualla tapahtuvaa kehitystä. Sen vuoksi missään osassa maata ei voida pitää itsestään selvänä kirkollisten toimitusten perinteisesti vahvaa asemaa. Seurakuntien työntekijöiden valmiuksia henkilökohtaiseen kohtaamiseen on entisestään vahvistettava.

5. Kirkolla on ohut kontaktipinta nuoriin aikuisiin

Rippikoulun suosio on säilynyt vahvana ja isostoiminnan suosio on jatkanut kasvuaan. Haasteena on kuitenkin se, miten rippikoulun ja isoskoulutuksen aikana syntynyt seurakuntayhteys jatkuisi. Nuoret aikuiset putoavat edelleen helposti toiminnan piiristä. Nuorten aikuisten toimintaa järjestetään aikaisempaa enemmän ja myös nuorten aikuisten työn virkoja ja vastuualueita on määritelty edellistä nelivuotiskautta enemmän, mutta toimintaan osallistuvien määrä on laskenut. Kyse on ennen kaikkea siitä, löytääkö kirkko luontevan paikkansa siinä elämänpiirissä ja kulttuurissa, jonka ilmentäjinä nuoret aikuiset ovat.

Tämän kirkon tulevaisuuden kannalta keskeisen ikäryhmän kohtaamiseksi tulee jatkaa työtä. Erityisen tärkeää on opiskelupaikkakunnalle muuttavien nuorten vastaanottaminen uuteen kotiseurakuntaan. Opiskelijoilla on monenlaista osaamista, joka voisi rikastuttaa paikallisseurakunnan elämää. Nuoria tulee myös rohkaista kirkon ja seurakuntien luottamustehtäviin, jotta heidän äänensä kuuluu toimintaa suunniteltaessa.

6. Kirkolta odotetaan apua kriiseissä ja vaikeuksissa

Kirkon diakonialla on merkittävä asema heikommassa asemassa olevien puolestapuhujana yhteiskunnallisessa julkisessa keskustelussa. Tätä kautta kirkko voi tuoda esille ihmisten hätää ja sen taustalla olevia rakenteellisia ongelmia. Kirkon odotetaan tukevan ja auttavan myös konkreettisesti. Kirkon diakoninen tehtävä, köyhien, heikossa asemassa ja vaikeuksissa olevien auttaminen, haastavat kirkon jatkuvaan valppauteen. Kirkon diakonialla on

oma erityislaatunsa ihmisten kokonaisvaltaisessa kohtaamisessa. Tätä diakoniatyön erityistä roolia on edelleen syytä korostaa.

Jäsenyyttä pohdittaessa on syytä tuoda esille myös kirkon yhteiskunnallisista tehtävistä kantama vastuu. Kaikki kirkon vero-varoilla tapahtuva toiminta ei näyntyä suoranaisten hyötynä yksilölle, vaan sen kautta kannetaan laajempaa yhteiskunnallista vastuuta. Tämä on tehtävä, jota monet kirkon jäsenet pitävät tärkeänä. Suomalaiset ovat myös itse kiinnostuneita vapaaehtois-tehtävistä.

Kirkon kriisityö aktualisoitui kertomuskaudella useita kertoja. Kirkon työntekijöillä on perusvalmiudet kriisien kohtaamiseen, kirkon henkinen huolto on osa psykososiaalisen tuen palveluja ja suuronnettomuus- ja kriisitilanteissa kirkon tehtävänä on toimia osana valtakunnallista pelastustoiminnan kokonaisuutta. Kriisiaut-tamista ja sen koulutusta sekä kriisiauttamisen järjestelmien kehit-tämistä on syytä jatkaa.

Kansainvälinen diakonia ja lähetystyö toteuttavat kristillistä todistustehtävää, muistuttavat maailmanlaajasta todellisuudesta ja edistävät ihmisarvoista elämää kaikkialla maailmassa. Työ mielle-tään yhä selkeämmin yhdeksi seurakunnan kansainvälisen vastuun kokonaisuudeksi. Kertomuskauden eräitä myönteisimpiä havain-toja oli kirkon auttamistyön tehokkuus ja sen saama myönteinen julkisuus. Ihmiset arvostavat kirkon auttamistyötä, toivovat siihen lisäpanostusta ja ovat itse valmiita osallistumaan siihen. Merkityk-selliseksi koettuja vapaaehtoistyön muotoja tulisi entisestään lisätä.

7. Median luomilla mielikuvilla kirkosta on yhä enemmän vaikutusta

Mielikuvat kirkosta muodostuvat yhä enemmän median välityk-sellä, koska kotien uskonnollinen kasvatus ja osallistuminen seura-kuntien toimintaan ovat vähentyneet. Kirkkoa ja uskontoa sivuavia aiheita käsitellään runsaasti mediassa. Kirkkoa pidetään merkittä-vänä yhteiskunnallisena vaikuttajana, jonka tekemisillä ja kannanotoilla on merkitystä. Tässä tilanteessa avoimuus, aloitteel-lisuus ja rohkea esiin tuleminen ovat ominaisuuksia, joita kirkon ja seurakuntien tulisi kehittää vuorovaikutuksessa median kanssa.

Kirkon tulisi olla nykyistä valmiimpi keskustelemaan hengellisistä kysymyksistä yhteiskunnassa ja tiedotusvälineissä.

Hengellisen elämän toteutuminen verkossa on merkittävä kertomuskaudella edennyt uudistus. Verkko on seurakunnille ja kirkolle uusi toimintaympäristö, ei pelkkä väline. Uudistus tarjoaa mahdollisuuden kohdata ja auttaa niitä seurakuntalaisia, jotka viettävät paljon aikaa verkossa. Vuorovaikutteisten palvelujen kautta mahdollistuu kirkon hengellisen perustehtävän toteutuminen verkkoympäristössä. Eniten verkkoa käyttää kirkon kannalta haasteellisin ryhmä: nuoret ja nuoret aikuiset. Kirkon verkkopalveluja ja verkossa toimimisen tapaa on syytä suunnata erityisesti kohderyhmälle, jolle on ominaista tarve itsenäiseen ja kriittiseen ajatteluun sekä sitoutumattomaan osallistumiseen.

Myös perinteisen median merkitys on säilynyt. Televisio- ja radiojumalanpalvelusten keskimääräiset katsoja- ja kuuntelijamäärät ovat huomattavan suuria, kun ne suhteutetaan esimerkiksi kirkollisten juhlapyhien jumalanpalvelusosallistumiseen. Väestön ikääntyessä niiden merkitys tulee entisestään korostumaan, kun yhä suuremman joukon on vaikea lähteä jumalanpalvelukseen. Etenkin televisiotekniikan tarjoamia mahdollisuuksia voisi hyödyntää nykyistä enemmän televisiojumalanpalvelusten toteutuksessa. Kirkon läsnäolon lisääminen mediassa olisi luontevaa kosketuspinnan laajentamista sinne, missä ihmiset käyttävät entistä enemmän aikaansa.

8. Rakennemuutos on vasta alussa

Monia rakenteellisia muutoksia tapahtuu kirkon sisällä. Seurakuntarakenteen muutokset koskettavat tavalla tai toisella yli puolta seurakunnista. Osa seurakunnista on prosessissa mukana omasta aloitteestaan, osa vastentahtoisesti kuntaliitosten myötä. Rakenn uudistuksissa ei saisi olla kyse vain hallinnollisista muutoksista, vaan edellytysten turvaamisesta yksittäisen seurakuntalaisen hengelliselle elämälle. Seurakunnissa tarvitaan uusia, dynaamisia toimintarakenteita ja yhteistyön muotoja, jotka tukevat hengellistä elämää ja tavoittavat seurakuntalaisen luonteissa elämänyhteyksissä. Rakennemuutoksen tärkein kysymys on, millaisella hallinto- ja toimintarakenteella voidaan parhaiten tukea seurakuntalaisen

uskoa ja elämää kristittynä. Kun valtaosa seurakunnista on mukana tässä prosessissa, kokemusten jakamisen merkitys korostuu.

Kirkon talous on kokonaisuudessaan tasapainossa, mutta alueiden ja seurakuntien väliset erot ovat suuria. Monien pienten seurakuntien tilanne autioituvalla maaseudulla on tukala. Haasteena on luoda sellaiset rakenteet, joilla voidaan säilyttää seurakuntaelämä koko maassa. Tämä edellyttää laajaa yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja seurakunnan oman tulorahoituksen kehittämistä. Tulevaisuuden suunnittelussa on huomioitava se, että lisääntyneen kirkosta eroamisen vaikutukset seurakuntien talouteen tulevat viiveellä.

9. Kilpailu työvoimasta kiristyy

Suurten ikäluokkien eläkkeelle jääminen merkitsee myös kirkolle merkittävää rekrytointihaastetta. Työelämään valmistuvat ikäluokat ovat huomattavasti eläkkeelle jääviä pienempiä. Lisäksi kirkollisiin ammatteihin pätevöittävässä koulutuksessa olevista vain osa hakeutuu kirkkoon töihin. Tähän on kuitenkin mahdollista vaikuttaa aikaisemmalla rekrytoinnilla, jonka tulisi alkaa jo seurakuntien nuorisotyössä. Opiskelijoihin voidaan myös pitää yhteyttä opiskeluaikana ja siten tukea kirkollisen identiteetin kehittymistä.

Valtaosa kirkon henkilöstöstä on naisia ja naisten osuus on lisääntynyt lähes kaikissa tehtäväryhmissä. Olisi tärkeää saada aiempaa enemmän miehiä hakeutumaan kirkon töihin, erityisesti kasvatustyöhön. Kirkon tehtäviin valmistuvien tukea ja työhönohjaamista tulisi lisätä, sillä valmistuneista yhä suurempi osa on vailla aikaisempaa seurakuntaelämän kokemusta.

Kilpailu työvoimasta ei koske vain tulevia rekrytointeja. Myös nykyisen henkilöstön osaamisesta, työhyvinvoinnista ja työnteon edellytyksistä tulee huolehtia. Palkkausjärjestelmän uudistaminen asettaa johtamiselle uusia haasteita, mutta tarjoaa myös mahdollisuuden aiempaa kilpailukykyisempään palkkaukseen. Näitä mahdollisuuksia on syytä käyttää laajasti hyväksi.

10. Kirkon uudistuminen jatkuu

Kertomuskautta leimasi voimakas strateginen työskentely kirkossa. Useissa tapauksissa strategioilla ei kuitenkaan ollut vaikutusta seurakunnan suunnitteluun tai toimintaan. Strategioita

syntyi paljon ja seurakunnat ovat hyvin erilaisia. Tästä syystä niiden vaikutus toimintaan vaihtelee suuresti. Strateginen työskentely saatetaan kuitenkin kokea vieraaksi myös siellä, missä sitä erityisesti tarvittaisiin.

Kirkolle on laadittu yhteinen strategia vuoteen 2015. Siinä esiin nostetut suuntaviivat voivat saada konkreettisen muodon paikallistason suunnitelmissa. Vaikka hengellisen elämän syvin olemus ei avaudu inhimilliseen arviointiin, on monia alueita joilla tavoitteet voidaan asettaa selkeästi ja niiden toteutumista voidaan arvioida. Tällöin voidaan myös arvioida, keskitytäänkö olennaiseen ja käytetäänkö resurssit tarkoituksenmukaisesti. Kirkolla ja seurakunnilla on käytettävissään lukuisia mittareita, joita tässä arvioinnissa voidaan hyödyntää.

Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on paljon vahvuuksia ja hyvät toimintaedellytykset. Monet kertomuskauden kehityssuunnat kuitenkin osoittavat, etteivät ne ole itsestäänselvyksiä. Kirkkoa tulee kehittää armollisen Jumalan luokse kutsuvana sekä lähimmäisistä ja luomakunnasta huolehtivana yhteisönä. Omasta identiteetistään tietoinen kansankirkko on läsnä yhä monikasvoisemmassa yhteiskunnassa jäsentensä elämässä. Erilaisten jäsenten tulee voida aidosti löytää oma paikkansa omassa kirkossaan.

Asiasanahakemisto

A

Aaltonen, Veikko 110
Aamulehti 309
adventti 27, 73–74, 83, 99, 109, 142, 305, 322
Agricola, Mikael 102, 109, 111, 230
Aho, Esko 111
Ahonen, Risto 205
Ahonen, Seppo 376
Ahtisaari, Martti 230
aikuiskasvatus 155–156
aikuiskatekumenaatti 155
ammatillinen koulutus 173, 276, 288–290, 298
Andelin, Jan-Erik 113
anglikaaninen 233
apokryfikirjat 345
arkkipiispa 74, 107, 193, 200, 229, 231, 233, 323, 338, 341, 344
ateisti 10, 41–44
avioliittoon vihkeminen 33, 57, 70, 90, 92–94, 96–97, 157, 159, 161, 384
avointen ovien tilaisuus 173, 178–179

B

Björkstrand, Gustav 338
blogi 306, 313, 320, 323
Bologna-prosessi 276
buddhalaisuus 30, 32

C

Changemaker 219

D

Dawkins, Richard 10
diakonia 9, 131, 148, 164, 173–174, 176–182, 185–187, 196, 198–199, 201–204, 209, 211, 217–218, 220–222, 224, 233, 240, 244, 247, 249, 266, 269, 273, 275–276, 282–284, 286–288, 298, 314, 329, 352, 354, 370, 385–386
Diakonian tutkimuksen seura (DTS) 182
diakoniapiiri 178
diakoniatyöntekijä 157–158, 175–176, 181, 183–184, 186, 194, 267–268
Donkki 252

E

Edström, Jan 229
Eho, Sirkku 169
ehtoollinen 80, 158
ekumenia 229, 238, 256, 377, 379
Elenius, Antti 224
eläkeläisten ryhmä 178
Elämään 252
ennakkoäänestys 327, 331–332
Ensi- ja turvakotien liitto 186
erityisjumalanpalvelus 75, 84–88, 318
erityisnuorisotyö 131, 149–150, 186
esikoislestadiolaisuus 239, 243, 259, 261
esirukous 83
Eskola, Seikko 111
Espoon hiippakunta 53–54, 62–63, 69, 81, 83, 87, 123, 134, 136, 147, 162–163, 174–176, 180, 183, 191, 197, 217, 233, 243, 279, 331, 336, 338, 348, 350
Espoon Seurakuntasanomat– ESSE 312
eutanasia 24, 168
evankelinen liike 149, 249–250, 252, 258–259
Evankelinen Lähetisyhdistys 250
evankelioimistapahtuma 98
evankelioimistyö 205–206, 240, 251–252
Evankelis-luterilainen Lähetisyhdistys
Kylväjä 203, 209–210, 216–217
evankelisuus 239, 241, 249, 259–261, 285
evl.fi-palvelu 322–323, 325

F

Facebook 306
Fagerud, Johan 100
Finlands svenska baptistmission 227
Finlands Svenska Televisionin (FST) 316
Fria Missionförbundet 227
Frikyrklig samverkan 107, 229
Församlingsförbundet 240

G

Glossa 108
Grönlund, Henrietta 181

H

Halava, Ilkka 25
Halonen, Tarja 107
Halttunen, Matti 342

hartaushetki 90, 97, 128, 151
 hautaan siunaaminen 57, 73, 90–92, 94, 97, 158, 384
 hautajaiset 32–33, 94, 96
 hautausmaa 268–270, 272, 296, 381
 hautaus toimi 309, 346, 350–354, 358
 Hedberg, Fredrik Gabriel 249
 hedelmöityshoitolaki 168, 308
 Heikka, Mikko 323, 338–340
 Heininen, Simo 111
 helluntaillaisuus 28
 Helsingin hiippakunta 53–54, 60, 62–63, 69, 77, 79, 83, 85–86, 89, 92, 103, 125, 137, 147, 162–163, 174–177, 191, 194, 198, 217, 233, 235, 257, 260, 279–281, 328, 338, 348, 350, 353
 Helsingin Sanomat 309
 Hengen uudistus kirkossamme 254
 henkilöseurakunta 329
 henkilöstökoulutus 292–294, 298
 herännäisyys 239, 241, 247, 249, 258–261
 Herättäjä-Yhdistys 247
 herätysliike 32, 132, 150, 239–256, 258–262, 265, 285
 Heta-projekti 368
 Hiilamo, Heikki 181
 hiippakunta 8–9, 53–55, 60–63, 69–70, 77–78, 81–83, 85–89, 92, 99, 103, 122–123, 125–126, 130, 134, 136–137, 141, 145, 147, 155, 159, 162–163, 174–177, 180–181, 183, 185–186, 188, 191, 193–194, 196–198, 201, 212, 214–215, 217, 226–227, 232–235, 238, 242–243, 245, 247, 249, 251–252, 254–255, 257, 260, 262, 275, 279–281, 289, 292–293, 295, 298, 300, 312–314, 327–328, 331–332, 336–342, 344, 346–350, 352–353, 356, 358, 362, 366, 378
 hiippakuntavaltuusto 327, 338–339
 hiljaisuuden rettiitti 98
 Hiljaisuuden ystävät 257
 hindulaisuus 32
 Hintikka, Kaisamari 231
 HNMKY 162
 Holkeri, Harri 112
 Huotari, Voitto 328, 338
 Huovinen, Eero 230, 338
 Huttunen, Heikki 229, 231
 Härö, Klaus 110, 114
 häät 33, 71

I
 ilmastonmuutos 11
 ilmasto-ohjelma 189
 iltapäiväkerho 126, 134, 350
 Ilta-Sanomat 309

internet 10, 37, 73, 75, 159, 163, 171, 305–306, 310, 318–325, 343
 isonen 117, 143, 146–148, 156
 isoskoulutus 117, 145–149, 156, 275, 385
 isostoiminta 143, 145–148, 385
 Issakainen, Tytti 111

J
 jatkorippikoulu 140
 Jehovan todistajat 27, 32
 johtamiskoulutus 299
 Jokinen, Erkki 111
 jouluk 83, 99–100, 103, 119, 142, 169, 184, 189, 219, 222–223, 233, 236–237, 320, 325, 338, 375, 381
 Jumala on. Elämä on nyt. Rakkaus liikuttaa 121
 jumalanpalvelus 12, 35, 37–39, 59, 73–89, 97, 100, 104–105, 107, 155, 158, 232, 242, 257, 290, 313, 316–319, 321, 325–326, 329, 354, 370, 372, 375, 378, 383, 387
 jumalanpalvelusuudistus 73–74, 79, 81, 87, 383
 Junttila, Risto 341, 343
 Juntunen, Elina 181
 Jyllands-Posten 10

K
 Kaleva 309
 Kallioniemi, Arto 374
 kansainvälinen diakonia 203–206, 213, 217–225, 287, 386
 Kansan Raamattuseura 149, 162–163, 251–252, 254, 258–261
 Kansanlähetyks 149, 162, 203, 209–210, 216, 239, 251–252, 258–261, 285
 Kantola, Ilkka 309, 338
 kanttorikoulutus 276, 281, 339
 Kanttoripäivät 106
 karismaattiset herätysliikkeet 32, 51, 239, 254–255, 260, 265, 285
 Karjalan teologinen seura 108
 Karppanen, Eero 195
 kaste 28, 30, 50, 53, 57, 59–60, 69–73, 90–92, 96–97, 117, 130, 135, 138–139, 141, 155, 158, 249, 256–258, 260, 308, 373, 376, 384
 Kasvu kirkon työntekijäksi 275
 Kataja ry 164
 Katolinen kirkko Suomessa 27
 Kauppinen, Juha 70
 kehityskeskustelut 295
 kehitysvammatyö 183–184
 Kekkonen, Helena 112
 Kekäläinen, Haka 114
 kenttäpiispa 339, 344, 375–376

- Keskisuomalainen 309
 Ketola, Kimmo 8, 24
 kinkerit 98, 107
 Kirkko ja kaupunki 312
 Kirkko ja me 312
 Kirkko kaikille -ohjelma 174
 Kirkkohallitus 8, 76, 106–107, 109–110, 113, 116, 122, 129, 135–136, 140, 142, 149, 154, 163–164, 168, 181, 183, 186, 189, 193, 195, 201–202, 204–206, 228–230, 233–234, 236–237, 240, 276–277, 305, 308, 313, 322–323, 328, 340–344, 363, 365, 367–368, 371, 379
 Kirkkojen maailmanneuvosto 201, 218, 226, 230
 kirkkolaki 161, 280, 328, 330, 335, 339, 342, 364
 kirkkoneuvosto 311, 333
 kirkkonäytelmä 97, 99, 111
 kirkkoon liittyminen 69–72, 139, 321, 376
 Kirkkopalvelut 106, 109
 kirkkopäivät 313
 kirkkovaikuttajien toimitukset 35, 50, 53, 57, 66, 73–75, 80, 90–97, 101, 157–158, 164, 190, 323–324, 329, 354, 370, 376, 378, 381, 384–385
 kirkolliskokous 7, 74, 109, 164, 184, 228, 237, 315, 334–335, 339–341, 343–345, 364, 367–368
 Kirkollisten toimitusten kirja 73–76, 96, 99
 Kirkollisten toimitusten opas 73, 75
 kirkollisvero 65–66, 68–69, 346–347, 367
 kirkon diakoniarahasto 198
 kirkon eläkelaitos 346, 362–365
 kirkon eläkesäätiö 364
 Kirkon Henkinen Huolto (HeHu) 193–194
 Kirkon keskusrahasto 289, 341, 344, 356, 358–360, 362–369
 Kirkon mediasäätiö 307, 315, 325
 Kirkon päihdestrategia 185
 Kirkon päihdetyön strategia 174
 Kirkon ruotsinkielisen työn keskus 313–314, 316, 319–320, 342
 Kirkon Sosiaalifoorumi 200
 Kirkon tiedotuskeskus 193, 307, 312–313, 315–316, 318–320, 325, 342
 Kirkon työmarkkinalaitos 269–272, 343–344
 Kirkon ulkoasiainneuvosto 343
 Kirkon Ulkomaanapu 193, 196–198, 203, 217–225, 229–230, 342, 352
 Kirkon vanhustyön strategia 174
 Kirkon ympäristödiplomin käsikirja 189
 kirkosta eroaminen 7, 53, 61–69, 71–72, 153, 155, 309, 369, 380, 388
 Kirkosta kiinni! 154
 KITKE-hanke 368
 KIVA, kirkon varhaisnuorisotyön projekti 136
 Kobia, Samuel 232
 kodin siunaaminen 99
 Koivisto, Markku 255
 Kokko, Erkki 170
 Koko kirkon missio 203–204, 211–213
 kokoontuvan nuorisotyön hanke 148
 kolehti 187, 223
 konfirmaatio 75, 96, 100, 140, 375
 Konola, Hannu 110
 Kopperi, Kari 322
 Korpinen, Sakari 257
 Kotikirkkoviikko 102, 107
 Kotimaa 116, 312, 314
 koulu- ja oppilaitostyö 9, 151–152
 koulujumalanpalvelus 76
 koulupastori 152
 koulutussuunnitelma 277
 koulutussuunnittelu 294–296
 kriisivalmius 173, 192
 Kriminaalihuollon tukisäätiö 379
 kriminaalisyö 186, 377–379
 Kristillinen kulttuuriliitto (KKL) 115
 Kristillisen Medialiiton (KML) 113
 Kristilliset kustantajat ry 111
 Kristittyinä Suomessa. Rippikoulukirja maahanmuuttajalle ja ulkosuomalaiselle 141, 236
 kummi 53, 57, 70–71, 91, 120, 129, 152, 199, 210, 222
 kuningas Eerik 106
 Kuopion hiippakunta 54, 77–78, 81–82, 85, 89, 99, 103, 123, 136, 174, 180–181, 196, 227, 247, 251–252, 257, 338, 346–348, 353, 366
 kuoro 76, 102–105, 116
 Kustannus Oy Kotimaa 116
 kutsujumalanpalvelus 87
 kuurojenpapi 182
 Kuusi, Riitta 142
 Kyrkpressen 314
 Kädenojennus 255
 Kääriäinen, Kimmo 8
- L**
 Laestadius, Lars Levi 243
 Laihia, Marja-Liisa 190
 Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi 142
 Lapsen suru 169
 lapsi- ja nuorisotyö 117, 121–123, 130, 146, 201, 240, 243, 245, 251, 283, 314, 354
 lapsikuoro 76
 lapsityöntekijä 129, 266–267, 271

Lapuan hiippakunta 60, 77, 81–82, 85, 92, 103, 134, 137, 174, 176, 183, 191, 212, 243, 247, 249, 251–252, 254–255, 260, 328, 338, 346

Lasten Keskus 76

lastenohjaaja 122, 133, 285–286

lastensuojelulaki 129, 161

Latvus, Kari 224

Laulaja, Jorma 338

Launonen, Pekka 284

lestadiolaisuus 32, 239, 241, 243–244

Lindfors, Helena 76

Lindgren, Minna 113

Linkki 170

Lintunen, Martti 224

Lions- ja Rotaryjärjestö 263

luottamushenkilö 154, 183, 266, 302–303, 332–335, 345

luottamushenkilöt 331

Luterilainen maailmanliitto 218, 230

Luther-Säätiö 240, 257–261, 265, 308

Lähtettäjä 245

lähetysjärjestö 114, 203–205, 208–211, 216–217, 224, 226, 230, 236, 240, 251

lähetyspiiri 178, 210, 214, 249

lähetys sihteeri 204, 213, 287

lähetysstrategia 204–205

lähetystyö 9, 114, 203–218, 224, 240, 242, 244–245, 247, 249–251, 254, 257, 287, 352, 386

lähetystyöntekijä 203, 206–211, 224, 249

Länsi-Suomen Rukoilevaisten yhdistys 242

Läsnäolon kirkko -strategia 7, 53, 114, 117, 158, 207, 226, 336

Läsnäolon nuorisotyö 149

lääninrovasti 337

M

maahanmuuttaja 9, 29–30, 116, 138, 141, 187, 190–192, 202, 206

mainoskampanja 197, 315

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 132–133, 150, 262

Martikainen, Tuomas 29–30, 190

Maskulainen, Hemminki 109

Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö 327, 343

Merimieskirkko 236

messu 74–75, 84–87, 100, 105, 114, 153, 163, 167, 232, 256, 383

metallimessu 86

Miettinen, Jorma K. 112

Mikkelin hiippakunta 54, 78, 82, 85–87, 123, 125, 134, 147, 163, 174, 181, 227, 235, 251, 254, 260, 338, 347, 353, 366

Mikkola, Teija 23

Missionsprovinsin-järjestö 308

Monesahanke 130

monikulttuurisuus 115, 130, 169, 191, 202, 377

mormonit 32

Muhammad 10

munkki Serafim 112

musiikkiryhmä 102–104

musiikkitalaisuus 12, 37–39, 97–98, 102–103, 116

muslimi 10–11, 28, 30, 191, 209

muuttoliike 13–14, 53, 60, 78, 380

Myllys, Riikka 230

Mäkinen, Kari 338

N

naispappeus 72, 205, 240, 250, 257, 308–309, 340

Niemelä, Kati 8, 24, 65, 144

Niskanen, Hannu 375–376

NNKY 201

Nokia Missio 240, 255, 258–259, 261

Nokia Mission uutisia 255

Nuisku-kurssi 152

nuori aikuinen 37, 56, 58, 66–67, 86, 97, 153–154, 156, 163, 219, 313

Nuorisobarometri 2006 25

nuorisotyö 117, 121–123, 125, 130–131, 143, 145–151, 153, 186, 201, 210, 240, 243–245, 247, 249, 251–252, 258, 268–269, 271–272, 275, 282–285, 354, 388

Nuorten aikuisten vaikuttamisryhmä NAVI 333

nuorten diakoniakasvatushanke 148

Nuorten Keskus 148, 240

Nuotta 250, 252

Ny Tid 113

näkövammaistyö 184

Närhi, Paula 308

O

Opetushallitus 76, 110, 371, 374

opetusministeriö 288, 371

oppilaitostyö 9, 151, 154

ortodoksinen kirkko 27, 30–31, 108, 135, 227–229, 231–234

Oulun hiippakunta 63, 77–78, 81, 83, 86, 89, 92, 134, 137, 163, 174, 183, 196, 212, 243, 245, 255, 260, 262, 279–281, 338, 346, 348, 353, 366

Oulun kirkkopäivät 200

P

Paarma, Jukka 107, 229, 338

Paavi Benedictus XVI 10

Paavilainen, Maija 113
 Pajamo, Antti 113
 palkkausjärjestelmä 273, 304, 388
 Palmu, Harri 8, 302
 Palveleva netti 157, 169, 171, 323
 Palveleva puhelin 157, 169–171, 354
 pappi 74, 81, 94–96, 158, 165–166, 168, 228, 237, 255, 257–259, 263, 270, 277, 279–281, 308, 339, 341, 370, 375–378
 Paras-hanke 14
 parisuhdekurssi 163
 parisuhdelaki 308, 340
 parokiaaliperiaate 330
 partio 134–135
 pastoraalikoulutus 298
 Pelastakaa Lapset ry 132, 222
 Pelastusarmeija 31
 perehdyttämiskoulutus 292
 perhekasvatus 162
 perhekerho 76, 87, 117, 130–131, 156
 perheneuvoja 162, 267
 perheneuvonta 157, 159–161, 268, 354
 Pesonen, Hannu 224
 Pesonen, Heikki 189
 Peura, Simo 231, 257, 338, 343
 Pihkala, Juha 74, 111, 255, 338
 piispa 73–75, 107, 111, 135, 141, 193, 200, 228–233, 255, 257, 276, 280–281, 289, 298–299, 308–309, 323, 328, 337–341, 343–344, 375–376
 piispa Henrik 106
 piispainkokous 73, 75, 141, 228, 231, 276, 281, 289, 298–299, 308, 339–341, 343–344
 Plan Suomi Säätiö 222
 podcasting 306, 313, 320
 Pohjola, Juhana 257
 Poliisit ja papit tsunamityössä 169
 popmessut 86
 Porkka, Jouko 142, 148
 Porvoon hiippakunta 54, 63, 69, 77, 79, 81–83, 86–88, 99, 125, 175–177, 183, 191, 194, 227, 245, 260, 262, 293, 309, 313, 328, 331, 336, 338, 342, 346–348, 353, 366
 Porvoon kirkkoyhteisö 233
 Priha, Päikki 110
 Proprium-musiikki 105
 Punainen Risti 133, 222, 263
 puolustusvoimat 370, 375–377
 Purmonen, Veikko 231
 pyhäkoulu 76, 87, 117, 119, 125–127, 134, 244
 Pyhäkön Lamppu 257
 Pyhän Henrikin messu 232
 päihdetyö 174, 180, 184–185, 196
 päiväkerho 76, 87, 117–119, 123–125, 127, 134

päiväkotiki 76, 125, 128–129, 159, 215, 264
 Päivämies 244
 pääjumalanpalvelus 73, 76–78, 80, 84, 87, 89, 100, 383
 pääsiäinen 83, 99–100, 107, 381

R

Raamattu 35, 37, 45, 74–75, 82, 98, 105, 109, 149, 157, 162–163, 165, 206, 209–211, 242, 245, 249, 251–252, 256, 285, 338, 340–341, 345, 375
 raamattupiiri 37
 radio 11, 112–113, 144, 209, 211, 219, 306–307, 313, 315, 317–321, 387
 Radio Dei 307, 320
 Rahkonen, Juho 309
 Rantala, Tapani 231
 Rauhan Sana 245, 259, 261
 Rauhan Side 245
 rekisteröity parisuhde 13, 24, 340
 rekrytointi 20, 156, 266, 271, 276–277, 303–304, 388
 Riekkinen, Wille 338
 Rikosseuraamusalan neuvottelukunta 379
 rikosuhripäivystys 379
 Rimpiläinen, Olavi 74
 RipariVisa 142
 rippi 9, 50, 55, 60, 69–70, 80, 87, 92, 117–118, 129, 136–145, 147–148, 155–156, 158, 161, 165, 190, 192, 236, 242, 244–245, 247, 250–252, 254, 280, 313, 376, 385
 rippikoulu 9, 50, 55, 60, 69–70, 80, 87, 92, 117–118, 136–148, 155–156, 183, 190, 242, 244–245, 247, 250–252, 254, 313, 385
 rippikouluprojekti 140–141, 313
 Rippikoulusta aikuisuuteen 144
 rippikoulusuunnitelma 140–142
 ruokolevaisuus 239, 242, 259, 261
 rukous 11, 75, 98–99, 105, 119, 140–141, 165, 167, 169, 226, 228–229, 232, 318
 rukoushetki 11, 75, 99, 167, 169, 318
 Runeberg, Johan Ludvig 102, 109
 ruokapalvelutilaisuus 173, 188
 Ruotsalainen, Paavo 247
 Rusama, Jaakko 115
 Rytönen, Aaro 231
 Räsänen, Antti 374
 Räsänen, Johanna 81

S

saamelaiset 74, 345
 Saari, Mikko 114
 saattohartaust 167, 169

- sairaalasielunhoito 157, 164–166, 268, 354
 Salmi, Samuel 338
 Salomaa, Heikki 278
 Salomäki, Hanna 8, 285, 287
 Sana 254
 Sanaksenaho, Matti 110
 Sanan ja rukouksen ilta 98, 254
 Sanansaattaja 250
 Sanansaattajat 114, 203, 209, 211, 216–217
 Sariola, Yrjö 73
 sateenkaarimessu 86
 seurakuntalehtori 266, 268
 seurakuntaneuvosto 161, 193, 311, 331, 333, 338
 Seurakuntaopisto 182
 seurakuntavaali 313, 315, 331, 333, 335
 Seurakuntien Lapsityön Keskus 110, 240
 seurakuntien yhdistyminen 330, 358
 seurakuntien seurakuntien 97, 250, 318
 sielunhoito 59, 90, 98, 157–162, 164–166, 172, 177, 182, 186, 243, 268, 354, 370, 376–378
 Siionin kevät 244
 Siionin lähetykslehti 244
 Sipponen, Matti 168
 siviiliviihkiminen 92–93
 Skantzen, Margareta 100
 skientologia 32
 Sollamo, Raija 345
 sotilaspappi 370, 375–377
 strateginen suunnittelu 174, 224, 336
 Suhonen, Pertti 20
 suntio 286–287, 290–291
 Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura 108
 Suomalainen, Nina 219
 Suomen Ekumeeninen Neuvosto 156, 229
 Suomen Evankelisluterilainen Kansanlähetyksen 149, 162, 203, 209–210, 216–217, 239, 241, 251–252, 258–261, 285
 Suomen evankelis-luterilainen Opiskelijajäsen Koululaislähetyksen 109
 Suomen Evankelis-luterilaisten Seurakuntien Lapsityön Keskus 107
 Suomen Gideonit ry 375
 Suomen Helluntaikirkko 27–28
 Suomen Kanttoriurkuriiliitto 106
 Suomen kirkkohistoriallinen seura 108
 Suomen Kirkkomusiikkiliitto 106
 Suomen Kirkon Sisälähetyksen 182
 Suomen kristillinen rauhanliike 112
 Suomen Laulajain ja Soittajain Liitto ry 105
 Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys 203, 209–210, 216–217, 250
 Suomen Lähetyksen 111, 193, 203–204, 209, 216–217, 224
 Suomen Merimieskirkko 240
 Suomen Partiolaiset 135
 Suomen Piipiliseura 109, 203, 211, 216–217
 Suomen Poikien ja Tyttöjen Keskus 135–136, 240
 Suomen Raamattuopisto 109
 Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys 139, 243
 Suomen Rukoilevaisen kansan yhdistys 242
 Suomen Vapaakirkko 27, 227–228, 378
 Suomen vapaakristillinen neuvosto 107, 229
 Suomen World Vision ry 222
 sururyhmä 167
 Svenska Lutherska Evangeliföreningen i Finland 203, 208–209, 211, 216–217, 251
 synodaalikokous 338
- T**
 Taizé-liike 85, 256, 259, 261
 Tampereen hiippakunta 60, 62–63, 70, 81–83, 87, 123, 162–163, 188, 191, 212, 227, 233, 235, 254–255, 280, 336, 338
 tasa-arvosuunnitelma 337
 teologikoulutus 276–277, 289, 339
 teologinen tiedekunta 278
 Terveystieteiden tutkimuskeskus 162
 tiedotus 7, 10, 20, 163, 170, 193, 252, 257, 307, 310–316, 318–320, 325, 333, 342, 354, 387
 tiekirkko 89
 tietohallintostrategia 322, 336
 Tietoverkoissa toimiva kirkko 322
 toiminta- ja taloussuunnitelma 294
 toimintastrategia 76, 310, 336
 toimituskeskustelut 74, 96–97, 157–158, 381
 Tule ja Auta 224
 Tuomasmessun uutiset 256
 Tuomasysteisö 239, 256, 259, 261, 285
 Tuomio ja sovitus 224
 tuomiokapituli 9, 193, 255, 257, 280, 293, 295, 298, 308, 337, 339, 342, 344
 turistikapituli 89–90
 turistipappi 236
 turistityö 236
 Turun arkkihiippakunta 60, 82–83, 163, 174, 191, 242, 249, 309, 338, 347, 353
 Turun kirkkopäivät 200
 Turvallisuustalkoot -kansallinen rikoksen torjuntaohjelma 379
 turvapaikanhakija 29, 230, 309
 tutkintavankeuslaki 378
 TV7 307, 315

työnohjaaja 122, 129, 186, 283–284, 287,
291, 295, 301
työolobarometri 296, 301–302
työttömyys 16, 18, 181, 187, 189
työyhteisökonsultointi 300

U

ulkosuomalaistyö 235–238
uskonnonopetus 370
uskonnonvapaus 10–11, 62, 370,
373–374, 377
Uskonnot Suomessa -tietokanta 28
uskontodialogi 191, 226
uskontokasvatus 128–129, 135, 370–373
Uusheräys 245
Uusi Tie 252

V

Valkama, Jukka 114
valmiussuunnittelu 192–193, 195
valtioneuvosto 14–15, 192, 335, 345, 371
vammaistyö 174, 182–184
vanhoillislestadiolaisuus 239, 241,
243–244, 258–261
vankeinhoito 377
vankeuslaki 378
vankiladiakoni 378
vankilapappi 378
vankilapastori 378
Vantaan Lauri 312
vapaaehtoistyö 37–39, 156, 179, 202,
240, 297, 386
varhaiskasvatus 123, 129, 151, 370–371
Varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) 129,
370
varhaisnuorisotyö 131–132, 134–136, 149
Vasko, Outi 231
vastuullinen sijoittaminen 346, 365
verkkoviestintä 305–307, 313, 319,
321–324
Viides herätysliike 251
viittomakieli 76, 183–184, 325
Vikström, Erik 338
Vikström, John 200
Vinkki 250
virsi 75–76, 104–105, 109–110, 121,
157, 256, 374, 376
virsikirja 75–76, 102, 109–110, 184, 242,
313, 375
VirsiVirikepaketti 76
Vuoropuhelun kirkko 305
Väkivallasta sovintoon -kampanja 201,
231

W

Williams, Collin 232

Y

ydinosaaminen 277
yhteiskunnallinen työ 9, 173, 187
Yhteisvastuukeräys 196
yhteisövero 346–350, 362, 367
Yleisradio 113, 219, 306, 315, 317–318,
321
Ylikarjula, Simo 168
ympäristödiplomi 173, 189
ystävyyssseurakunta 9, 226, 234–235, 238
Ystäväviesti 252
Yty 247